

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

UAB
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES
DEPARTAMENT D'ART I MUSICOLOGIA
2017

MIQUEL GONZÁLEZ I RUIZ

TESI DOCTORAL
L'ORGUENERIA A CATALUNYA (1688-1803).
CATALOGACIÓ, DESCRIPCIÓ I ESTUDI DE DOCUMENTS
CONTRACTUALS

TESI PRESENTADA PER A L'OBTENCIÓ DEL GRAU DE
DOCTOR EN HISTÒRIA DE L'ART I MUSICOLOGIA

DIRECCIÓ
DR. JOSEP MARIA GREGORI I CIFRÉ

VOLUM PRIMER

UAB
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES
DEPARTAMENT D'ART I MUSICOLOGIA
2017

TESI DOCTORAL
L'ORGUENERIA A CATALUNYA (1688-1803).
CATALOGACIÓ, DESCRIPCIÓ I ESTUDI DE DOCUMENTS
CONTRACTUALS

SIGNA LA TESI
MIQUEL GONZÁLEZ I RUIZ

SIGNA LA DIRECCIÓ
DR. JOSEP MARIA GREGORI I CIFRÉ

TAULA DE CONTINGUTS

VOLUM PRIMER

PRESENTACIÓ	1
I. PUNT DE PARTENÇA	3
I. 1. INTRODUCCIÓ	3
I. 1. 1. RAONS PER A L'ELECCIÓ DEL TEMA	3
I. 1. 2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	4
I. 1. 3. OBJECTIUS DE L'ESTUDI	8
I. 1. 4. METODOLOGIA	8
I. 1. 5. FONTS DOCUMENTALS	10
I. 1. 6. CONTINGUT DEL TREBALL	26
I. 2. BREU DESCRIPCIÓ DE L'ORGUE A CATALUNYA AL SEGLE XVII	27
II. LA FIGURA DE L'ORGUENER I ALTRES TEMES	43
II. 1. L'APRENENTATGE: NISSAGUES I FADRINS	44
II. 2. ELS TALLERS	47
II. 3. OFICIS RELACIONATS: FUSTERS, MESTRES DE CASES, ESCULTORS, ALTRES	49
II. 4. ESTATUS SOCIAL DE L'ORGUENER	54
II. 5. INFORMALITATS D'ALGUNS ORGUENERS	63
II. 6. RELACIÓ ENTRE ORGUENERS	71
II. 7. IDEES IL·LUSTRADES	74
II. 7. 1. QUALITATS TERAPÈUTIQUES DE LA MÚSICA D'ORGUE	74
II. 7. 2. REPERCUSSIÓ DE LA IL·LUSTRACIÓ EN LA REDACCIÓ DE DOCUMENTS SOBRE ORGUES. EL TRACTAT DE DOM BEDOS A CATALUNYA	77
III. ELEMENTS PREVIS I CONSTITUTIUS DEL PROCÉS CONTRACTUAL D'ORGUES NOUS, TREBALLS DE MANTENIMENT O REPARACIONS. TIPUS D'ACTUACIONS	85
III. 1. TIPUS DE CONTRACTANTS	85
III. 2. ESTAT DE L'ORGUE: RENOVAR O REPARAR	89
III. 3. RECERCA D'ORGUENER. DOCUMENTS I DADES SOBRE LA PROFESSIONALITAT I LA QUALITAT DEL SEU TREBALL	94
III. 4. ASSESSORS DELS CONTRACTANTS	100
III. 5. FINANÇAMENT DE LES OBRES	101
III. 6. TIPUS D'ACTUACIONS	105
III. 6. 1. CONSTRUCCIÓ D'ORGUES NOUS	105
III. 6. 2. TREBALLS DE MANTENIMENT, RECOMPOSICIÓ O REPARACIÓ	110
III. 6. 2. 1. MANTENIMENT: CONSERVADORS I CONDUCTES	111
III. 6. 2. 2. REPARACIONS I RECOMPOSICIONS	119
III. 6. 2. 3. MODERNITZACIONS	121

III. 6. 2. 4. EVOLUCIÓ DE L'ALÇADA DE TO DE L'INSTRUMENT	142
IV. GESTIÓ ADMINISTRATIVA: FORMALITZACIÓ DE L'ACORD.....	150
IV. 1. TIPUS D'ACORD (CAPITULACIONS, CONCÒRDIES, ESCRIPTURES PRIVADES I ÀPOQUES).....	150
IV. 2. ESTRUCTURA DE L'ACORD.....	152
IV. 2. 1. PRESENTACIÓ. ASSISTENTS A L'ESCRITURA	153
IV. 2. 2. OBJECTIUS DE L'ESCRITURA. ENUMERACIÓ DETALLADA DE L'ACTUACIÓ	154
IV. 2. 3. TERMINIS D'EXECUCIÓ.....	158
IV. 2. 4. COST DE L'ACTUACIÓ. TERMINIS DE PAGAMENT I REMUNERACIÓ. GRATIFICACIONS ALS ORGUENERS.....	163
IV. 2. 5. OBLIGACIONS D'ORGUENERS I DE CONTRACTANTS	169
IV. 2. 5. 1. ESPECÍFIQUES D'ORGUENERS. FERMANÇA.....	169
IV. 2. 5. 2. ESPECÍFIQUES DE CONTRACTANTS.....	175
IV. 2. 6. RECEPCIÓ DE L'ORGUE: VISURA I ACCEPTACIÓ. <i>REAFINACIONS</i>	181
IV. 3. CURIOSITATS SORGIDES DELS DOCUMENTS	193
V. ORGUENERS ACTIUS EN EL PERIODE 1688-1803: ENUMERACIÓ I ACTIVITAT	196
VI. ANÀLISI DELS ORGUES (I): CLASSIFICACIÓ, UBICACIÓ I MOBLE	357
VI. 1. CLASSIFICACIÓ DELS ORGUES. ORGUES MAJORS I ORGUES MENORS (DE LA CAPELLA DE MÚSICA, POSITIUS I PORTATIUS)	357
VI. 2. ESPAI ARQUITECTÒNIC: SITUACIÓ DE L'ORGUE DINS DEL TEMPLE	367
VI. 3. EL MOBLE.....	384
VI. 3. 1. EVOLUCIÓ DEL MOBLE: TALLA I ESCULTURA	387
VI. 3. 2. ENUMERACIÓ DE TALLISTES I ESCULTORS. CONTRACTES.....	407
VI. 3. 3. FAÇANES: DISTRIBUCIÓ DE CAMPS, CAIXES BESSONES, CADIRETES SIMULADES I ALTRES ELEMENTS	413
VI. 3. 4. PORTES, SARGES I CORTINES. PINTORS I TEMÀTICA.....	422
VI. 3. 5. CARASSES	430
VI. 3. 6. MATERIAL DEL MOBLE.....	434
VI. 3. 7. EL CROMATISME I TÈCNiques DECORATIVES APLICATS AL MOBLE	435
VI. 4. DESCRIPCIONS D'ORGUES DE L'ÈPOCA	438
VII. ANÀLISI DELS ORGUES (II): COSSOS, TECLATS, REGISTRES, PARTICIONS I MECANISMES	442
VII. 1. COSSOS DE L'ORGUE	442
VII. 1. 1. ORGUE MAJOR I CADIRETA	442
VII. 1. 2. ECOS.....	443
VII. 1. 3. COS DE LENGÜETERIA O DE BATALLA	448
VII. 1. 4. RECITATIU	449
VII. 1. 5. CONTRES	450
VII. 2. TECLATS MANUAIS I DE CONTRES.....	451
VII. 2. 1. ÀMBIT TECLATS MANUAIS	452
VII. 2. 1. 1. ORGUE MAJOR.....	454

VII. 2. 1. 2. CADIRETA	457
VII. 2. 1. 3. ECOS	458
VII. 2. 1. 4. COS DE LENGÜETERIA O DE BATALLA	460
VII. 2. 1. 5. RECITATIU	460
VII. 2. 2. ÀMBIT CONTRES	460
VII. 2. 3. ACOBLAMENTS ENTRE TECLATS MANUALS.....	463
VII. 2. 4. ACOBLAMENT ENTRE CONTRES I TECLAT MANUAL	463
VII. 2. 5. MATERIALS DELS TECLATS MANUALS	465
VII. 3. REGISTRES	468
VII. 3. 1. DISTRIBUCIÓ	469
VII. 3. 1. 1. REGISTRES DE L'ORGUE MAJOR.....	476
VII. 3. 1. 2. REGISTRES DE LA CADIRETA	507
VII. 3. 1. 3. REGISTRES DELS ECOS.....	515
VII. 3. 1. 4. REGISTRES DEL RECITATIU	518
VII. 3. 1. 5. REGISTRES DEL COS DE LENGÜETERIA O DE BATALLA	519
VII. 3. 1. 6. REGISTRES DE CONTRES	520
VII. 3. 1. 7. REGISTRES D'ORNAMENT	523
VII. 3. 2. ELS REGISTRES PARTITS I TIPUS DE PARTICIONS	526
VII. 3. 2. 1. TIPUS DE PARTICIONS	529
VII. 3. 2. 2. REGISTRES PARTITS.....	532
VII. 3. 2. 2. 1. REGISTRES PARTITS D'ÀMBIT SENCER	532
VII. 3. 2. 2. 2. REGISTRES PARTITS DE MÀ ESQUERRA O DE MÀ DRETA	536
VII. 4. CANONADA	537
VII. 5. COMBINACIONS FIXES	539
VII. 6. MECANISMES DE L'ORGUE. TIRADORS, ARBRES, SECRET, I MANXES.....	540
CONCLUSIONS	551

VOLUM SEGON

VIII. APÈNDIX DOCUMENTAL	561
CONTRACTES D'ORGUES DE NOVA CONSTRUCCIÓ I DOCUMENTACIÓ MÉS RELLEVANT SOBRE TREBALLS DE REPARACIÓ I MODERNITZACIÓ DATATS ENTRE 1678-1804	
IX. BIBLIOGRAFIA	753

PRESENTACIÓ

L'objectiu de la present tesi és l'estudi de l'orgue a Catalunya i la seva evolució entre les dates de 1688, any de la primera obra documentada del patriarca de la nissaga Boscà, i 1803, decés del màxim innovador dels nostres orgues, Lluís Scherrer. Es tracta d'un període força llarg que presenta un extens conjunt de dades documentals recopilades durant més de vuit anys de recerca.

L'orgue català sempre ha estat a redós de les característiques del seu germà castellà, atribuint-li afirmacions que en alguns casos eren compartides per tots dos però que en d'altres eren errònies. Talment com un instrument al qual se li suposen moltes coses però que difícilment s'arriba a conèixer amb seguretat.

La pretensió d'aquest treball és la d'establir una visió clara de les característiques pròpies dels instruments obrats a Catalunya durant el període objecte de la tesi, des d'un punt de vista científic i demostrable en base a la documentació adjunta.

L'estudi inclou tots els processos que s'originen a partir de qualsevol activitat relacionada amb l'orgue, des de les raons que justifiquen una reparació o la construcció d'un instrument de nova planta, els tipus d'actuacions o la escriptura del contracte i tot el protocol que genera, fins a la figura de l'orguener i dels equips de professionals que treballen en aquella època, la ubicació i l'estètica dels mobles, i, finalment, l'anàlisi dels elements interns de l'orgue, el disseny i l'estructura tímbrica dels instruments.

A mode d'introducció, la tesi ve precedida d'un breu panorama sobre l'orgue a Catalunya durant el segle XVII.

La tesi ha estat presentada sota el format de dos volums: el primer correspon a l'anàlisi de tot el corpus documental, mentre el segon recopila tot el conjunt de manuscrits que podem considerar fonamentals pel seguiment del seu contingut.

I. PUNT DE PARTENÇA

I. 1. INTRODUCCIÓ

I. 1. 1. RAONS PER A L'ELECCIÓ DEL TEMA

La meua professió com a docent i intèrpret d'orgue m'ha fet despertar sempre un especial interès per la recerca de tot el que tingui relació amb el meu instrument, ja no només en la vessant creativa de la interpretació sinó en la història dels orgues, convivint segles i segles entre nosaltres.

Al llarg de la meua carrera com a alumne d'orgue al conservatori, sempre s'estudiava –com era habitual– els grans compositors per a aquest instrument com Buxtehude, Bach, Franck, Mendelssohn, Messiaen... interessant-nos per les característiques dels instruments que aquests genis van tocar o utilitzar durant la seva vida. D'aquesta manera, apreníem quins eren els registres més adequats per a executar les seves obres i a cercar l'orgue més idoni per a poder oferir una versió, la més fidedigna possible. Però quan s'entrava en terreny nacional, a l'estudiar els compositors ibèrics, aquests es reduïen generalment a les figures de Cabezón, Correa d'Arauxo, Aguilera de Heredia, Bruna, Cabanilles, Torrijos i alguns més, i acte seguit s'explicava les característiques de llurs instruments d'una forma una mica superficial per la migradesa d'estudis especialitzats sobre el tema. Conseqüentment, la pregunta que em formulava jo era... i els nostres compositors? I Elies, Viola, Vila, Casanovas, Juncà, Coderch, Marsal, López, Baguer...? Quin era el prototip d'orgue que disposaven? I les seves característiques per a tenir uns arguments fermes a l'hora de poder interpretar les obres d'una manera més historicista? Quins criteris podíem seguir?

Després d'assolir una ferma maduresa musical com a intèrpret (gràcies a la paciència dels catedràtics d'orgue Josep Maria Mas i Bonet i Montserrat Torrent) i davant l'interès que sempre he demostrat per la història, l'art i l'orgue, vaig decidir dedicar uns quants anys de la meua vida a cercar exhaustivament –recerca que, malgrat tot, sempre esdevindrà incompleta i insuficient per les irreparables llacunes documentals– la màxima quantitat de dades referents als orgues existents i desapareguts de Catalunya. La constatació d'una manca d'estudis sobre el tema i el coneixement de l'existència de fonts documentals sense analitzar plenament, em va animar a la realització d'un treball que vaig considerar molt profitós per mi, pels meus col·legues organistes, pels amants de la música i pels historiadors de l'art. Una obra que vaig considerar absolutament necessària.

Una altra de les raons per a triar aquest tema fou el voler recuperar la memòria històrica de l'orgue català davant la incalculable pèrdua de tants i tants instruments a la Guerra Civil espanyola de 1936. Apart de l'immens desastre que va suposar tant en víctimes com en l'enfrontament i posterior dictadura, el panorama organístic català després de 1939 (i podríem afirmar, fins i tot, pocs dies després d'iniciada la guerra) pràcticament va desaparèixer i es va convertir en un escenari d'autèntica desolació (de la mateixa manera que va succeir a la Comunitat Valenciana i a zones d'Andalusia, Múrcia, Aragó, Castella-la Manxa i Madrid).

Què va ser dels instruments de les nostres parròquies? A nivell de catalogació, quins eren els orgues que estaven dispersos per la nostra geografia? Aquesta era una de les

finalitats d'aquest treball, recuperar la memòria d'un nombre d'instruments construïts dins la franja cronològica que pertany principalment al segle XVIII.

Evidentment no tots els orgues documentats que apareixen reflectits en aquesta tesi van arribar a l'any 1936. Una part d'ells ja havien desaparegut pel pas del temps o per les modes imperants a les diferents èpoques. Però malgrat tot, els instruments «descoberts» eren un patrimoni nostre que havien de tornar a veure la llum.

Per aquesta raó, convido a futurs doctorands i a entusiastes i/o apassionats de l'orgue perquè recullin el present testimoni i continuïn la recerca per a completar els altres períodes de la seva llarga història.

Vull justificar el perquè dels límits cronològics elegits de la present tesi: de 1688 a 1803. Certament l'espai temporal dedicat (115 anys!!!) és ampli. Al plantejar-me els límits, havia de triar una causa d'inici i una raó de finalització que emmarquessin tot aquest espai de temps. Per la data d'inici, vaig prendre la de la signatura del primer contracte documentat de Josep Boscà [pare] acordat a la vila de Besalú per a la construcció del nou orgue de la parroquial de Sant Vicenç. Malgrat que Boscà ja treballava anys abans amb el factor Bartomeu Triay, és el primer exemplar on l'autoria és plenament seva. Aquest serà el patriarca d'una nissaga d'orgueners que dominarà el monopoli de fabricació d'orgues a Catalunya durant gairebé un segle. Crec que per a establir una data concreta d'inici en una tesi evolucionista no podem fer un punt i apart radical o triar una data sense sentit ni fonament. En aquest cas el principi coincideix amb els començaments d'una família orguenera que marcarà la trajectòria d'aquest instrument, amb diferents membres de la nissaga durant més de vuitanta anys. Per a cloure el període de la tesi, s'ha escollit l'any 1803 que correspon a la mort, a la ciutat de Palma de Mallorca, de l'orguener suís Lluís Scherrer, mestre que revolucionarà el món orguener català a partir de la seva arribada al nostre país als volts de 1764 en la seva primera intervenció documentada a la catedral de Girona i a la col·legiata de Vilabertran. Scherrer esdevindrà un nou alè d'aire que entrarà al país després de la mort de l'innovador Antoni Boscà (†1762). Paral·lelament també hi treballarà el francès Joan Pere Cavaillé, però en aquest cas la documentació no ha estat tan generosa com amb Scherrer i desconeixem gairebé les característiques de gairebé totes les seves obres (a excepció de la seva espectacular obra de la catedral de Vic de 1796).

Aquesta investigació pretén ser una tesi innovadora per les nombroses dades que aporta sobre el món de l'orgue, un treball de fons que no s'havia fet fins ara, i un estudi motivador, adreçat a joves investigadors que vulguin continuar la recerca, abans o després de les dates que emmarquen la tesi, de la història dels nostres orgues.

També vull indicar que tota recerca té uns límits quan s'investiga a un nivell territorial tan gran com és el cas. Això vol dir que, com que el treball de camp és tan ampli, en qualsevol moment pot sorgir un contracte o un manuscrit que faci variar alguna de les afirmacions que s'inclouen. Per tant, les dades i conclusions extretes es ceneixen exclusivament en la documentació aportada a l'apèndix documental i a les notes a peu de pàgina.

I. 1. 2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

En termes generals podem dir que la musicologia al nostre país, ja sigui a Espanya o a Catalunya, ha evolucionat considerablement en els darrers anys. S'ha investigat el mode de funcionament de diferents capelles de música –principalment d'estaments eclesiàstics–

, la trajectòria personal de determinats compositors per veure com incidia dins de l'estil de les seves produccions musicals, els fons musicals de nombrosos arxius per a catalogar-los i inventariar-los, i la organologia per a mostrar-nos l'evolució i les característiques dels instruments antics com també l'ampli ventall de constructors o luthiers que durant segles van fornir als músics d'aquestes capelles eclesiàstiques o nobiliàries. O, senzillament, s'han tractat èpoques històriques molt delimitades per establir l'evolució estilística del nostre patrimoni musical¹.

Respecte a Catalunya, si retrocedim fins l'any 1904, quan l'Orfeó Català compta ja amb tretze anys d'existència i viu uns moments d'extraordinària activitat, trobem la *Revista Musical Catalana*² la qual publicarà un conjunt d'articles on es tractaran temes diversos sobre la tradició musical catalana, la música al país i a Europa, els *músichs vells* catalans i algunes referències a diversos orgues antics i moderns³. Ja anteriorment a 1904 podíem

¹ A Catalunya s'han realitzat importants treballs i publicacions en relació a organistes, mestres de capella i compositors. Sense fer-ne una llista exhaustiva, esmentaré els més destacats.: -BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC: “La música en la basílica parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona: Notas històriques”, en *Anuario Musical*, 17 (1962); -LLORENS, JOSEP M.: “La obra orgánica de José Elias, discípulo de Juan B. Cabanilles”, en *Anuario Musical*, 17 (1962); -CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC: “La capilla de música de la catedral de Gerona (siglo XVIII)”, en *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 19 (1968-1969); ID.: *Mestres de la Capella de Cant i organistes de la parròquia de Sant Esteve de la vila d'Olot, segles XVII i XVIII*. II Assemblea d'Estudis del Comtat de Besalú, 1973; -ID: *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps de 1800-1936*. Girona: Caixa de Pensions per la Vellesa i Estalvis de Catalunya (1970); BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC: “La capella musical de la seu de Tarragona a mitjan del segle XVIII”, en *Boletín Arqueológico*, Ep IV, 1980; -PRECIADO, DIONISIO: “José Ferrer Beltrán (ca.1745-1818), organista en Tremp, Lérida, Pamplona y Oviedo”, en *Revista de Musicología*, 3 (1980); -FITÉ I LLEVOT, FRANCESC: “La música a la Seu Vella...”, en *Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura*. Lleida: Publicacions dels Amics de la Seu Vella (1995); -MUJAL I ELÍAS, JOSEP: *Lérida. Historia de la música*, Dilagro, 1975; -GREGORI I CIFRÉ, JOSEP M.: “Els organistes de Santa Maria d'Igualada en el període 1689-1738: documents per a la seva història”, en *Recerca Musicològica*, 1 (1981); -ID: “Mestres de capella i organistes de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses al segle XVIII: documents per a la seva història”, en *Estudi General*, 1 (1981), Girona, Col·legi Universitari de Girona; -ID: “Joan Crisòstom Ripollès (ca.1680-1746), mestre de capella de la catedral de Tarragona”, en *Recerca Musicològica*, 2 (1982); “Notes per a l'estudi de la música del Renaixement a Catalunya: Pere Alberch i Ferrament, àlies Vila (1517-1582) i la nissaga vigatana dels organistes Vila”, en *Ausa* núm.XIII/120. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs (1988); -PAVIA I SIMÓ, JOSEP: “Documents per a la història de les Capelles de Música de Barcelona (ca.1763-1820)”, en *Anuario Musical*, 37 (1982); -ID: *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*. Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1986; -ID: “La música de la parròquia de Sant Just i Pastor de Barcelona, durant el segle XVII”, en *Anuario Musical*, 48 (1993); -ID: “La capella de música de la seu de Barcelona des de l'inici del s. XVIII fins a la jubilació del mestre Francesc Valls (14-3-1726)”, en *Anuario Musical*, 45 (1990); -ID: “Calendari músico-litúrgic de la catedral de Barcelona, finals del s. XVII-inicis del s. XVIII”, en *Anuario Musical*, 55 (2000); -CORTADA, M. LLUÏSA: *Anselm Viola, compositor pedagog, monjo de Montserrat (1738-1798)*. Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1998; -BONET CORREA, ANTONIO: “La evolución de la caja de órgano en España y Portugal”, en *Actas del I Congreso Español de Órgano*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1981; -ESTER SALA, MARIA A.: “Algunos datos biográficos de Carlos Bager (1768-1808), organista de la catedral de Barcelona”, en *Revista de Musicología*, 6 (1983); -COSTA, F.: “La Capella de Música de Santa Maria de Mataró”, en *Mataròscrit*, 57 (1991); -RIFÉ, JORDI: “Els Estatuts de la Capella de Música de la Seu de Vic, any 1733: comparació amb les Ordinacions de la Seu de Girona, any 1735, i les de la Seu de Tarragona, any 1747”, en *Recerca Musicològica* 9-10 (1992); -ID: “Les ordinacions de la catedral de Girona, 1735”, en *Recerca Musicològica*, 6-7 (1988); -MARQUÉS, JOSEP M.: “Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona”, en *Anuario Musical*, 54 (1999); VILAR, JOSEP M.: “Els mestres de capella i els organistes de la Seu de Manresa durant el segle XVIII”, en *Anuario Musical*, 42 (1987); -ID: *La música a la Seu de Manresa en el segle XVIII*. Manresa, Centre d'Estudis del Bages, 1990. -CODINA I GIOL, DANIEL: “La música en el santuari del Miracle”, en *Anuari de l'Orgue*. Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue (2002).

² Que apareixerà ininterrompudament fins a l'any 1936.

³ Articles relacionats amb l'orgue apareguts a la *Revista Musical Catalana* des dels seus inicis fins l'any 1936:

localitzar alguna notícia a les hemeroteques sobre orgues que s'havien restaurat o estrenes de nous instruments.

A nivell nacional, destaco dues revistes que van marcar època. La primera va ser *Tesoro Sacro Musical*, publicació creada l'any 1916 per la *Congregación Misioneros Hijos del Corazón de María*. Aquesta revista es va publicar fins l'any 1978 amb una periodicitat mensual i va fomentar els articles sobre tècnica, estètica i anàlisi del cant gregorià, anunciant al mateix temps obres musicals i articles sobre orgues (inauguracions, descripcions d'orgues, notícies sobre orgueners i, fins i tot, la problemàtica sobre l'aparició de l'orgue electrònic); i la segona, creada per monsenyor Higini Anglès l'any 1946, amb articles estrictament musicològics anomenada *Anuario Musical*⁴. Aquesta publicació fou la percepció més fidel de com era la realitat patrimonial del nostre país abans de la gran desfeta dels anys 1936-1939 gràcies a centenars de documents presentats per mossèn Francesc Baldelló i Benosa (1887-1977) i Josep Maria Madurell i Marimon (1893-1983) sobre el funcionament de les capelles de música d'algunes parròquies emblemàtiques de Barcelona, la història de determinats orgues o les notícies musicals sorgides a partir del buidatge de manuals notarials a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB) enumerant contractes d'orgues o activitats de músics, luthiers i orgueners.

En posició destacada cal situar i anomenar diversos treballs al voltant de l'orgue que m'han guiat en la estructuració de la tesi, com és l'obra mestra del Dr. Louis Jambou sobre l'evolució de l'orgue espanyol⁵ (malgrat que la presència de l'orgue català no hi està excessivament representada), l'article sobre les caixes d'orgues a la Península Ibèrica del Dr. Bonet Correa⁶, el diccionari tècnic sobre terminologia d'orgues i orgueneria de Joaquín Saura⁷, i el monogràfic dedicat a l'orgue major de la catedral de Barcelona, redactat per mossèn Josep Pavia a l'*Anuario Musical* 33-35 (1978-1980)⁸.

Posteriorment, als anys setanta, a les Facultats d'Història i als seus respectius departaments d'Història de l'Art, es licencien les primeres fornades d'investigadors musicòlegs –pròpiament com a especialitat– editant-se les primeres monografies sobre

GIBERT, VICENÇ M. DE: “Cabezón, organista” núm. VII (1910); -ID: “Inauguració d'orgues” núm. XXVIII (1931); -ID: “Uns nous grans orgues a Sabadell” núm. XIX (1922); -ID: “El cant gregorià. Fonament i font d'inspiració de la música orgànica” núm. IX (1912); -ID: “Les obres de l'organista Joan Cabanilles, publicades per la Biblioteca de Catalunya, a cura i estudi de Mn. Higini Anglès, Prev.” núm. XXVII (1930); -ID: “Vindiquem l'orgue” núm. XXVI (1929); -ID: “L'orgue de l'església de Sant Felip Neri” núm. XXIII (1926); -ID: “L'orgue a l'església i al concert” núm. XXVI (1929); -ID: “L'orgue a la Missa Solemnis” núm. XXIV (1927); -ID: “L'orgue de l'Orfeó Català” núm. V (1908); -MAIDEU, JOSEP: “Notes d'arxiu: Organistes i Organers” núm. XXXIII (1936); “La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història: Els orgues del monestir de Sant Joan de les Abadesses” núm. XV (1918); -PALOMER, JOSEP: “La música a Catalunya. Aplega de materials per a contribuir a sa història. Els orgues de l'església parroquial d'Arenys de Mar” núm. XV (1918); -RIBA I MARTÍ, F.: “La tècnica de l'orgue” núm. XXIV (1927); -THOMÀS, JOAN M.: “Els místics de l'orgue” núm. XXVI (1929); -ID: “L'orgue del Palau de Belles Arts, de Barcelona” núm. XXV (1928); -TOURNEMIRE, CHARLES: “De la utilitat de les manifestacions organístiques fora de l'església” núm. XXVI (1929).

⁴ Aquest corpus musicològic segueix apareixent en l'actualitat.

⁵ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano espanyol. Siglos XVI-XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1988. -Ethos-música. Serie Académica.

⁶ BONET CORREA, ANTONIO. “La evolución de la caja de órgano en España y Portugal”. *El órgano español. Actas del Primer Congreso*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1981. p. 243-354.

⁷ SAURA BUIL, JOAQUÍN. *Diccionario técnico-histórico del órgano en España*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2001. -Textos Universitarios, 34.

⁸ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”. *Anuario Musical*, 33 (1978). p. 81-130.

orgues històrics o contractes de construcció d'aquests instruments⁹, exhumats en aquestes darreres dècades pels investigadors en els esplèndids fons arxivístics catalans.

Per acabar, anomenar tres llibres destacats sobre la visió actual del món de l'orgue català. El primer correspon a *L'orgue a Catalunya* (ESCALONA I CANYET, JOSEP MARIA. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Promoció Cultural, 2000) on s'ofereix una síntesi de la història de l'orgue a casa nostra

⁹ ALTÉS I AGULLÓ, FRANCESC-XAVIER. “Orgues, orgueners i organistes a l'església de Sant Pere de Monistrol de Montserrat”. *Anuari de l'Orgue*, I (2002). Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue. p. 79-100; -ANGLÉS, HIGINI. “El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556”, *Anuario Musical*, 3 (1948); ARAGÓ, ANTONI M. —BONASTRE, FRANCESC. “Capítols per a la construcció d'un orgue a la seu gironina”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25 (1979-1980). p. 447-459; -BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC: “Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)”, *Anuario Musical*, 1 (1946). p. 195-237; -ID: “Els orgues menors de la catedral basílica de Barcelona”, en *Analecta Sacra Tarraconensis*, 38 (1965). p. 375-379; -ID: “Los órganos de la Basílica Parroquial de Nuestra Señora de los Reyes (Pino) de Barcelona, s.XV-XVI”, en *Anuario Musical*, 4 (1949). p. 155-179; -MARTÍ ALBANELL, FREDERIC: *Notes històriques de l'orgue del Vendrell*. Impremta Ramon. El Vendrell, 1929; -MADURELL I MARIMON, JOSEP M.: “Documentos para la historia de los Maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)”, en *Anuario Musical*, 6 (1951); -BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC: “El órgano de Santa María de Montblanc y sus organistas durante los siglos XVII-XVIII”, en *Anuario Musical*, 28-29 (1973 y 1974); -ID: “Evolución del órgano español en el siglo XVIII a través de la obra de los organeros Boscà”, en *Actas del II Congreso Español de Órgano*, Madrid, Ministerio de Cultura, 1987; ID: “L'orgue de Guimerà (1737)”, en *Estudios históricos y documentos de los Archivos de Protocolos VII. Miscelánea J.M.Madurell*. Barcelona: Col·legi Notarial (1979); -ID: “L'orgue de Bagà (1754) d'Antoni Boscà”, en *Recerca Musicològica II*. Barcelona (1982); -ID: “L'orgue de Sarral de 1788”, en *Actas del I Congreso Nacional de Musicología*. Zaragoza (1981); -FITÉ I LLEVOT, FRANCESC: “La música a la Seu Vella...”, *Seu Vella. Anuari d'Història i Cultura*. Lleida: Publicacions dels Amics de la Seu Vella (1995); -CALLE GONZÁLEZ, BENJAMÍN: *Órganos y organistas de la catedral de Lérida*. Madrid, Editorial Alpuerto, 1980; -MAS, Josep: “L'altar de Santa Cecília y les orgues de la Seu de Barcelona”, en *El Correo Catalán* (27/XI/1912); -TASIES I PLANAS, J.: “Els Bordons: una família de mestres de fer orgues de Solsona (segles XVI-XVII) en *Oppidum. Revista Cultural del Solsonès*, 1 (2001); -GREGORI I CIFRÉ, JOSEP M.: “Els organistes de Santa Maria d'Igualada en el període 1689-1738: documents per a la seva història”, en *Recerca Musicològica*, 1 (1981); -ID: “Mestres de capella i organistes de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses al segle XVIII: documents per la seva història”, en *Estudi General*, 1 (1981), Girona, Col·legi Universitari de Girona; -GALOBART I SOLER, JOSEP: “L'orguener mossèn Josep Galtaires (1602-1644) i la contractació, construcció i financiació de l'orgue de la parroquial de Centelles (1633-1640)”, en *Anuari de l'Orgue III*. Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue, 2005; -PAVIA I SIMÓ, JOSEP: “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”, en *Anuario Musical* 33-35 (1978-1980); -RAMON I VINYES, SALVADOR: *Los órganos de la Catedral de Tarragona*. Tarragona: Caja de Ahorros Provincial de Tarragona, 1974; -CABRÉ I CERCÓS, BERNAT: “Un orgue d'Antoni Boscà per a Santa Maria del Mar (1741)”, en *Anuari de l'Orgue*, I. Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue, 2002; -SÁNCHEZ REAL, JOSÉ: “El órgano y los organistas de la Iglesia Mayor de Montblanc”, en *Recerca Musicològica III* (1983); -BOSOM, S. —DE MONTELLÀ, S.: *Orgues, organistes i orgueners de Puigcerdà*. Puigcerdà: Arxiu Històric Comarcal de la Cerdanya, 1996; -BONET CORREA, ANTONIO: “La evolución de la caja de órgano en España y Portugal”, en *Actas del I Congreso Español de Órgano*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1981; -FUGUET, JOAN: “L'orgue de Sarral”, en *Miscel·lània Sarralenc*. Sarral, 1983; -MADURELL I MARIMON, JOSEP M.: “Documentos para la historia de los maestros de capilla, organistas, órganos, músicos e instrumentos”, en *Anuario Musical*, 4 (1949); -ID: “Documentos para la historia del órgano en España”, en *Anuario Musical*, 2 (1947); -VEGA, Salvador: “Un orgue del segle XVI a Verges”, en *Anuari de l'Orgue I*. Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue, 2002; -MIRACLE I FIGUEROLA, NORBERT: *L'orgue barroc de Torredembarra i els seus organistes*. Torredembarra, 1992; -MARQUÈS, JOSEP M.: “Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona”, en *Anuario Musical*, 54 (1999); -AUSSEIL, LOUIS: “L'orgue espagnol du XVI au XIX siècle”, en *Cahiers et mémoires de l'orgue* (1980); -ID: “L'orgue en Catalogne et dans les Pyrénées-Orientales”, en *Cahiers et mémoires de l'orgue* (1970); -VIDAL I SOLÉ, MERCÈ: “Aportació documental a l'estudi dels orgues barrocs de la diòcesi de Tarragona. L'orgue de Riudoms”, en *Universitas Tarraconensis*, 4 (1981-1982); -SERRA I SANMIQUEL, J.—MARTÍ I BONET, J. M.: “Orgues i harmòniums destruïts durant la Guerra Civil (1936-1939) a les Parròquies de la Diòcesi de Barcelona”, en *Anuario Musical* 57 (2002).

mitjançant un conjunt de capítols breus ordenats cronològicament, de caràcter didàctic, dedicats a diversos instruments catalans. El segon, *Els orgues de les comarques de Lleida i Principat d'Andorra* (GONZÁLEZ, MIQUEL. Lleida: Pagès Editors, 2007), l'autor inventaria i exposa les característiques tècniques de cadascun dels orgues existents actualment a la demarcació de Lleida i al Principat d'Andorra, i al mateix temps recopila la major quantitat de dades històriques disponibles dels instruments existents i d'altres ja desapareguts. El tercer és semblant a l'anterior de Lleida però dedicat als orgues de la demarcació de Tarragona: *Orgues del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre* (ANGLÈS I SORONELLAS, FINA—VERGÈS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2013. -Línia Ramon Berenguer IV) amb un contingut adreçat principalment a la divulgació patrimonial però sense insistir en la part històrica.

I. 1. 3. OBJECTIUS DE L'ESTUDI

- Oferir un estudi aproximat dels orgues existents a Catalunya en aquesta època i estimular la memòria històrica del patrimoni artístic català.

- Donar a conèixer l'evolució de l'orgue a Catalunya en un període determinat de la seva història. Es tracta d'un contingut pràcticament inèdit, que no s'ha treballat mai i que per tant aportarà una gran informació oberta als investigadors. El primer graó perquè, en un futur, es plantegin futures tesis que mostrin la història global de l'orgue a Catalunya. Vull mostrar que el nostre instrument havia romàs en un estat absolutament d'involucionisme fins al primer quart del segle XVIII, i que posteriorment, amb uns intents de modernització per part d'Antoni Boscà, van tenir la seva represa amb l'arribada al país de Lluís Scherrer i Joan Pere Cavallé.

- Enumerar els orgueners que varen treballar a les comarques catalanes.
- Descobrir la interrelació de disciplines artístiques al voltant de l'orgue, revaloritzant el seu paper dins de la història de l'art català.

- Fer conèixer les característiques fòniques i tècniques d'aquests instruments en el període tractat:

- perquè serveixin d'eina per a futures tasques de restauració o reconstrucció d'orgues antics o desapareguts als orgueners actuals.

- per a assessorar organistes que vulguin enregistrar o simplement interpretar música catalana per a orgue d'aquest període.

- perquè serveixin d'eina en els estudis de musicologia a l'hora d'interpretar els manuscrits dedicats a aquest instrument.

- per a reconstruir obres per a orgue que han estat manipulades per copistes o altres organistes en èpoques posteriors i retornar-les al seu estat original.

I. 1. 4. METODOLOGIA

En línies generals, la metodologia de treball s'ha concretat en una primera fase de recollida d'informació, una segona d'anàlisi quantitativa de dades obtingudes i finalment la darrera etapa d'interpretació de resultats.

Qualsevol tesi que estigui dedicada a l'art i que tingui relació amb temes d'obreria eclesial i documentació municipal està condemnada a la recerca exhaustiva, sense poder garantir la obtenció d'uns resultats qualitatius i quantitativs satisfactoris.

La destrucció massiva i sistemàtica de les esglésies del país durant els anys de la guerra civil i la deixadesa del fons documental de la major part dels ajuntaments del territori han marcat negativament el desenvolupament de totes les recerques centrades en l'art religiós català. Si a més a més, afegim l'acció destructiva de guerres anteriors i les pèrdues ocasionades per les desamortitzacions, es pot trobar un panorama francament decebedor. En contrapartida, el país disposa de rics arxius notariaus (a excepció d'algunes zones molt puntuals) amb un contingut històric de valor incalculable que oferiran als estudiosos dades molt interessants.

La metodologia utilitzada en la recerca d'aquesta tesi és la històrica-documental.

En la seva fase més inicial, el primer pas fou la lectura obligada d'una extensa bibliografia basada en monografies de poblacions editades abans de 1936 (on moltes d'elles tenien costum esmentar alguna dada de l'església i del mobiliari del seu interior), i articles musicològics dedicats exclusivament a orgues catalans per a conèixer l'estat de la qüestió i començar a familiaritzar-nos amb les particularitats pròpies dels instruments antics construïts al territori (fonamental la consulta de l'*Anuario Musical* i revistes de musicologia d'aparició més recent).

Una altra fórmula que va complementar les anteriors informacions fou la recerca oral. Molts anys enrere, encara es podia aconseguir informació de l'orgue «d'abans de la guerra» de forma oral, mitjançant entrevistes a gent gran de les viles i pobles on, per importància o per història, intuïes que hi podria haver existit un exemplar. Tot seguit es contactava amb l'avi/àvia que havia viscut la guerra civil de nen o d'adolescent, amb l'edat suficient per a ser conscient dels fets, i li preguntaves... «recorda vostè l'orgue que hi havia a l'església»...? Si tenies sort, podies aconseguir una lleugera descripció de la caixa o de la ubicació exacta de l'instrument dins del temple. Evidentment no era un mètode rigorosament científic però ens aproximava possiblement a l'única possibilitat – a molts llocs– de saber si realment hi havia existit un instrument en aquella església. Durant la destrossa de la guerra, totes les explicacions tenien en comú la mateixa frase: «...i tots els nens anaven pels carrers bufant els tubs».

Després d'un primer contacte amb el tema i endinsant-nos en una investigació més rigorosa, vaig dissenyar un pla d'acció territorial basat en la selecció d'una gran quantitat de poblacions de tot el Principat. Els primers integrants d'aquesta tria serien obligatòriament les seus dels bisbats històrics (Barcelona, Girona, Lleida, Solsona, Tarragona, Tortosa, Urgell i Vic), després les capitals de comarca i finalment les viles que per algun motiu concret tinguéssim constància que van disposar d'un orgue o que tal vegada el podien haver gaudit. A partir d'aquí, i després de la tria, vaig investigar els arxius que tenien dipositats fons de caire religiós i/o civil relacionats amb les viles elegides. Amb aquest procediment es van consultar arxius de titularitat eclesiàstica d'àmbit diocesà, capitular, parroquial, de determinades ordes (Franciscans, Carmelites,...) i d'alguns monestirs emblemàtics (Santa Maria de Montserrat, Sant Daniel de Girona, Sant Pere de les Puel·les de Barcelona). Dins encara dels de temàtica religiosa, cal parlar de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i el seu valuós fons monacal i conventual procedent de la desamortització de 1835 que recull una nombrosíssima quantitat de documentació procedent de convents i monestirs expropiats, principalment de la ciutat de Barcelona i – en molt menys volum– de la resta del territori. Es va procedir al buidatge sistemàtic d'aquest immens tresor patrimonial. S'ha de mencionar també que diversos arxius comarcals, de titularitat pública, vetllen fons eclesiàstics procedents de la seva demarcació, els quals també van ser consultats.

En l'àmbit civil, davant la responsabilitat de mantenir en bon estat la fàbrica de l'església parroquial per la major part d'ajuntaments, els llibres de deliberacions o de

resolucions acompanyats dels llibres de comptabilitat (i amb una mica de sort d'obreria) de les corporacions recullen innumerables notícies per a conèixer la vida de l'orgue, raó de la consulta dels arxius municipals.

Normalment, una intervenció important o l'adquisició d'un instrument nou implicava la signatura automàtica d'un protocol (a excepció de les escriptures privades) on s'hi detallava les diverses clàusules a complir per les dues parts, orguener i contractants, visitant al notari de la vila, o, si aquesta no tenia assignada notaria pròpia, a l'escrivà més proper a la dita vila, emetent la corresponent escriptura. Per tant, la recerca es va dirigir, després d'obtenir dades aproximades de les inicials recerques, als arxius de protocols que custodiaven els fons dels diferents districtes notariais (arxius comarcals dependents del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, arxius eclesiàstics i arxius especials com l'Històric de Protocols de Barcelona).

Vull remarcar, i sobretot agrair l'amabilitat dels seus responsables, les consultes que vaig efectuar durant molts i molts anys a centenars de protocols notariais de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB) per a cercar qualsevol dada d'orgueners que haguessin treballat a la ciutat entre 1688 i 1803. Fou una feina molt intensa per la gran quantitat de troballes, no només del món de l'orgueneria sinó d'altres àrees, però inacabada per la extraordinària quantitat de volums dipositats. Realment va ser (i és) buscar una agulla en un paller. Malgrat tot, la informació que vaig obtenir fou abundant i de gran valor.

Per acabar, mencionar la recerca de testimonis gràfics d'instruments desapareguts en arxius especialitzats en fotografia històrica i arxius més genèrics que disposen d'un fons fotogràfic. Dins del món de l'art, una imatge val més que tot el que ens puguin explicar. Amb els orgues, l'afirmació és només aplicable per a conèixer externament el que era l'instrument, la majestuositat i riquesa del moble que l'allotjava. Aquestes fotografies mostren la naturalesa concreta d'allò que va sucumbir amb les destruccions. He localitzat alguns exemplars en coneguts arxius especialitzats, com el conegut i valorat Institut Amatller d'Art Hispànic, el fons Salvany de la Biblioteca de Catalunya i el fons fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, i a comarcals i algun d'històric com el de Tarragona.

Amb aquest procediment de recerca he extret una gran quantitat d'informació dispersa que s'ha ordenat i classificat per establir-hi un fil conductor cronològic que ens mostri el camí que va seguir l'evolució de l'orgue a Catalunya. Una vegada analitzada la documentació, calia ordenar la informació amb diverses taules classificatòries per a facilitar –sobretot– la comprensió al lector i ordenar les dades.

I. 1. 5. FONTS DOCUMENTALS

Si quelcom caracteritza aquesta tesi doctoral, és indiscutiblement la diversitat i dispersió de la documentació consultada. Respecte a la procedència de les fonts objecte d'anàlisi, destaca la seva extraordinària diversitat: eclesiàstica, municipal (llibres de comptabilitat, actes del consell, llibres d'obreria), notarial (capitulacions, concòrdies, èpoques, requeriments, inventaris *post-mortem* i testaments) i d'altres d'especial catalogació (on englobarem la de l'arxiu de la Corona d'Aragó, els històrics, els comarcals i els fons fotogràfics).

L'examen dels resultats de les recerques posarà clarament de manifest les llacunes que necessàriament dificultaran la seva interpretació. La carència de dades sobre un o varis períodes farà impossible arribar a conclusions de tipus generalista i de caràcter definitiu.

M'agradaria esmentar la inferioritat de condicions que patim els investigadors del món de l'orgue respecte a d'altres zones territorials de l'Estat. A causa de –principalment– l'acció destructiva i incontrolada de la darrera guerra civil, el nostre patrimoni arxivístic ha patit la desaparició de sèries senceres de fons notariais (Banyoles, Granollers, Moià, Terres de l'Ebre...) que ens farà desconèixer qualsevol dada referent a l'activitat orguenera d'aquestes zones. Tanmateix, no cal parlar dels efectes incalculables en el patrimoni documental eclesiàstic.

DOCUMENTACIÓ ECLESIASTICA I ARXIUS

La complexitat de l'univers eclesiàstic queda patent amb la diversitat i dispersió dels seus arxius. Els avatars de la història han comportat que molta documentació eclesiàstica hagi anat a parar a arxius de titularitat pública. Segons el contingut dels seus manuscrits, els classifiquem en capitulars, diocesans, parroquials i de determinades ordres (d'àmbit monacal o conventual).

Una de les principals fonts que ens informa sobre activitats orgueneres correspon a la dipositada als arxius capitulars dels nostres bisbats¹⁰ on hi podem consultar llibres d'actes, d'obra, de comptabilitat i manuals notariais. La informació que transmeten és de primera qualitat ja que, al ser el principal temple de la diòcesi i actuar com a model per a la resta de parròquies i col·legiates, els orgueners hi aplicaven el màxim del seu saber i els canonges vetllaven perquè fos així.

Els arxius diocesans recullen diversos fons parroquials alguns dels quals contenen valuosos manuals notariais a més a més d'altres temes propis de la institució on potser es mencionin alguna actuació (com llibres d'actes que citin queixes a l'ajuntament sobre l'estat de l'orgue o mencions sobre col·laboracions econòmiques a intervencions). També es poden consultar les visites pastorals per a tenir notícia de l'estat de la parròquia i del seu patrimoni (inclòs l'orgue), i conèixer els deures i consells que dictamina el mitrat al rector per a millorar-los. D'aquesta línia, he trobat molt poques referències al tema. Dins dels diocesans també es diposita material procedent de col·legiates les quals estructuren el fons com els capitulars (però sense existir la figura del bisbe).

Pel que fa als parroquials, el temari del fons és pràcticament com l'anterior però a escala reduïda ja que només conté el generat per una sola parròquia. Respecte a les visites pastorals, es guardava còpia de l'exemplar redactat pel bisbat.

La documentació provinent del clergat regular es va dipositar principalment a arxius de titularitat pública com a conseqüència dels efectes de la desamortització eclesiàstica de 1835. Una part incalculable va desaparèixer, però un reduït número d'exemplars (comparant-la amb l'immens fons que devia suposar originalment) se'n va apropiat la Hisenda de l'Estat i la Universitat de Barcelona, fins que finalment van desembocar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El contingut consultat consta principalment d'actes de comunitat i llibres de comptabilitat. S'ha d'esmentar el dipòsit de diversos fons de preveres de determinades parròquies o de clergat regular de l'àmbit territorial de la xarxa d'arxius comarcals del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

DOCUMENTACIÓ MUNICIPAL

En els seus diversos àmbits econòmics, l'administració municipal genera una informació que esdevé fonamental. L'anàlisi dels nombrosos fons municipals consultats es basa en les referències que faciliten les actes o deliberacions dels jurats de la universitat autoritzant les obres i descrivint les condicions que havia de complir la intervenció, així

¹⁰ A excepció del de Solsona que, víctima de diferents guerres, ha patit la destrucció d'una gran quantitat de patrimoni documental creant-hi llacunes considerables.

com les dels diversos llibres de comptabilitat que detallen la cronologia del desenvolupament de l'obra i el cost. S'ha de matisar que en algun municipi s'han de consultar els llibres d'acords a diferents manuals notarials probablement per la presència del notari en les reunions del consell actuant com a secretari i deixant testimoni escrit de les resolucions acordades. Referent als anomenats llibres del clavari o racional, es distingeixen per aplegar les entrades i sortides anuals de la institució municipal. Sense cap mena de dubte, aquesta documentació constitueix una font de primera categoria per a inventariar qualsevol activitat d'obreria que suposi el manteniment o renovació de l'orgue parroquial.

DOCUMENTACIÓ NOTARIAL I ARXIUS

Un dels pilars documentals d'aquesta investigació ha estat la consulta de fonts d'origen notarial. Sens dubte, la seva continuïtat i homogeneïtat (no sempre possible) ha possibilitat la localització de protocols de tipologia contractual (capitulacions, convenis i concòrdies) on es detallaven –alguns extraordinàriament– l'obra encomanada pels comitents als orgueners. Malgrat les dades trameses pels altres arxius, moltes vegades resultaven insuficients per a localitzar la informació, per la qual cosa s'ha intentat realitzar un buidatge sistemàtic de notaris i notaries de cada període per a descobrir troballes que s'incorporessin a les nostres bases de dades.

Una altra categoria notarial, els inventaris «post-mortem», caracteritzats pel seu caràcter descriptiu, han contribuït a oferir una relació completa i detallada de tots els béns mobles i immobles trobats en el moment de la mort de l'orguener. El seu interès rau, precisament, en la minuciositat de les seves descripcions, ja que gràcies a la informació continguda hom pot aproximar-se als nivells de riquesa d'una família, així com els deutes o crèdits contrets pel difunt i els estris que utilitzava en el seu taller.

Els dipòsits notarials es poden localitzar als arxius diocesans, a l'extraordinari fons de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), al de la Corona d'Aragó, als Històrics de Girona, Lleida i Tarragona, i a determinats arxius comarcals de la xarxa de la Generalitat de Catalunya.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

No hi ha res millor per a descriure una obra d'art que el poder mostrar la seva imatge. Aquesta cita es pot aplicar als nostres orgues desapareguts i és sinònim del moment en que un organista descobreix una fotografia que desconeixia sobre un instrument desaparegut. Evidentment no podrem escoltar el seu so però ens conformarem amb poder observar la talla del seu moble i les seves característiques estètiques.

ENUMERACIÓ D'ARXIUS

Després de tractar en els diferents paràgrafs anteriors l'origen del material documental, fonament de la present tesi, s'ordena alfabèticament el nom dels arxius que han participat en la elaboració de la base de dades. Immediatament s'ordenen idènticament els acrònims respectius dels dits arxius, d'aquesta manera es facilita d'una manera o d'altra la seva ràpida localització per als investigadors.

ORDENACIÓ DEL NOM DELS ARXIUS CONSULTATS PER ORDRE ALFABÈTIC

Arxiu Capitular d'Urgell	ACU
Arxiu Capitular de Barcelona	ACB
Arxiu Capitular de Girona	ACG
Arxiu Capitular de Lleida	ACL

Arxiu Comarcal d'Osona	ACOS
Arxiu Comarcal de l'Alt Camp	ACAC
Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà	ACAE
Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell	ACAU
Arxiu Comarcal de l'Anoia	ACAN
Arxiu Comarcal de l'Urgell	ACUR
Arxiu Comarcal de la Cerdanya	ACCE
Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà	ACCB
Arxiu Comarcal de la Garrotxa	ACGAX
Arxiu Comarcal de la Noguera	ACN
Arxiu Comarcal de la Segarra	ACSG
Arxiu Comarcal del Bages	ACBG
Arxiu Comarcal del Baix Camp	ACBC
Arxiu Comarcal del Baix Ebre	ACBEB
Arxiu Comarcal del Baix Empordà	ACBE
Arxiu Comarcal del Berguedà	ACBR
Arxiu Comarcal del Maresme	ACM
Arxiu Comarcal del Pallars Jussà	ACPJ
Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà	ACPS
Arxiu Comarcal del Ripollès	ACRI
Arxiu Comarcal del Solsonès	ACS
Arxiu Comarcal del Vallès Occidental	ACVOC
Arxiu de la Corona d'Aragó	ACA
Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat	AMSBMT
Arxiu del Monestir de Sant Daniel de Girona	AMSDG
Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses	AMSJA
Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les	AMSPP
Arxiu del Regne de Mallorca	ARM
Arxiu dels Carmelites Descalços de Catalunya i Balears	ARACB
Arxiu Diocesà d'Urgell	ADU
Arxiu Diocesà de Barcelona	ADB
Arxiu Diocesà de Girona	ADG
Arxiu Diocesà de Lleida	ADL
Arxiu Diocesà de Solsona	ADS
Arxiu Diocesà de Tortosa	ADTO
Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya	AFCEC
Arxiu fotogràfic del Col·legi d'Arquitectes de Barcelona	AFCAB
Arxiu fotogràfic del Museu d'Art Modern (Dip.de Tarragona)	AFMAMT
Arxiu Històric de Cardona	AHC
Arxiu Històric de Girona	AHG
Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona	AHAT
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona	AHCB
Arxiu Històric de Lleida	AHL
Arxiu Històric de Maó (Menorca)	AHM
Arxiu Històric de Protocols de Barcelona	AHPB
Arxiu Històric de Sabadell	AHS
Arxiu Històric de Sitges	AHSI
Arxiu Històric de Tarragona	AHT
Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar	AHFF
Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp	AHMSC

Arxiu Històric Municipal de Sant Boi del Llobregat	AHMSBL
Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic	ABEV
Arxiu Mas Mariner (Camprodon)	AMMC
Arxiu Municipal de l'Albi	AMAL
Arxiu Municipal de Bellpuig d'Urgell)	AMBE
Arxiu Municipal de Cadaqués	AMCQ
Arxiu Municipal de Calaf	AMC
Arxiu Municipal de Cambrils	AMCAM
Arxiu Municipal de Can Xifreda (Sant Feliu de Codines)	AMCX
Arxiu Municipal de Fraga	AMFr
Arxiu Municipal de Riudecols	AMR
Arxiu Municipal de Teià	AMTe
Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí	AMTM
Arxiu Parroquial de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú	APSAV
Arxiu Parroquial de Sant Boi	APSB
Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Guíxols	APSFG
Arxiu Parroquial de Sant Llorenç de Morunys	APSLLM
Arxiu Parroquial de Sant Salvador del Vendrell	APSV
Arxiu Parroquial de Santa Creu de Palma de Mallorca	APSCPM
Arxiu Parroquial de Santa Maria de Badalona	AP SMB
Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilanova i la Geltrú	APSMG
Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi de Barcelona	AP SMP
Arxiu Parroquial de Torà	APTò
Arxiu Parroquial de Verdú	APVd
Arxiu Parroquial del Vendrell	APV
Arxiu Parroquial dels Sants Just i Pastor de Barcelona	AP SJP
Arxiu Provincial dels Franciscans de Catalunya	APFC
Biblioteca de Catalunya	BdC
Biblioteca de l'Orfeó Català	BOC
Biblioteca de la Universitat de Barcelona	BUB
Institut Amatller d'Art Hispànic	IAAH
Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró	MASMM
Servei-Arxiu Municipal de Palamós	SAMP

ORDENACIÓ DELS ACRÒNIMS DELS ARXIUS CONSULTATS PER ORDRE ALFABÈTIC

ABEV	Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ACAC	Arxiu Comarcal de l'Alt Camp
ACAE	Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà
ACAN	Arxiu Comarcal de l'Anoia
ACAU	Arxiu Comarcal de l'Alt Urgell
ACB	Arxiu Capitular de Barcelona
ACBC	Arxiu Comarcal del Baix Camp
ACBE	Arxiu Comarcal del Baix Empordà
ACBEB	Arxiu Comarcal del Baix Ebre
ACBG	Arxiu Comarcal del Bages
ACBR	Arxiu Comarcal del Berguedà
ACCB	Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

ACCE	Arxiu Comarcal de la Cerdanya
ACG	Arxiu Capitular de Girona
ACGAX	Arxiu Comarcal de la Garrotxa
ACL	Arxiu Capitular de Lleida
ACM	Arxiu Comarcal del Maresme
ACN	Arxiu Comarcal de la Noguera
ACOS	Arxiu Comarcal d'Osona
ACPJ	Arxiu Comarcal del Pallars Jussà
ACPS	Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà
ACRI	Arxiu Comarcal del Ripollès
ACS	Arxiu Comarcal del Solsonès
ACSG	Arxiu Comarcal de la Segarra
ACU	Arxiu Capitular d'Urgell
ACUR	Arxiu Comarcal de l'Urgell
ACVOC	Arxiu Comarcal del Vallès Occidental
ADB	Arxiu Diocesà de Barcelona
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
ADL	Arxiu Diocesà de Lleida
ADS	Arxiu Diocesà de Solsona
ADTO	Arxiu Diocesà de Tortosa
ADU	Arxiu Diocesà d'Urgell
AFCAB	Arxiu fotogràfic del Col·legi d'Arquitectes de Barcelona
AFCEC	Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya
AFMAMT	Arxiu fotogràfic del Museu d'Art Modern (Dip. de Tarragona)
AHAT	Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona
AHC	Arxiu Històric de Cardona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHFF	Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar
AHG	Arxiu Històric de Girona
AHL	Arxiu Històric de Lleida
AHM	Arxiu Històric de Maó (Menorca)
AHMSBL	Arxiu Històric Municipal de Sant Boi del Llobregat
AHMSC	Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AHS	Arxiu Històric de Sabadell
AHSI	Arxiu Històric de Sitges
AHT	Arxiu Històric de Tarragona
AMAL	Arxiu Municipal de l'Albi
AMBE	Arxiu Municipal de Bellpuig d'Urgell
AMC	Arxiu Municipal de Calaf
AMCAM	Arxiu Municipal de Cambrils
AMCQ	Arxiu Municipal de Cadaqués
AMCX	Arxiu Municipal de Can Xifreda (Sant Feliu de Codines)
AMFr	Arxiu Municipal de Fraga
AMMC	Arxiu Mas Mariner (Camprodon)
AMR	Arxiu Municipal de Riudecols
AMSBMT	Arxiu del Monestir de Sant Benet de Montserrat
AMSDG	Arxiu del Monestir de Sant Daniel de Girona
AMSJA	Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses
AMSPP	Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les

AMTe	Arxiu Municipal de Teià
AMTM	Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí
APFC	Arxiu Provincial dels Franciscans de Catalunya
APSAV	Arxiu Parroquial de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú
APSB	Arxiu Parroquial de Sant Boi
APSCPM	Arxiu Parroquial de Santa Creu de Palma de Mallorca
APSFG	Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Guíxols
APSJP	Arxiu Parroquial dels Sants Just i Pastor de Barcelona
APSLLM	Arxiu Parroquial de Sant Llorenç de Morunys
APSMB	Arxiu Parroquial de Santa Maria de Badalona
APSMG	Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilanova i la Geltrú
APSMP	Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi de Barcelona
APSV	Arxiu Parroquial de Sant Salvador del Vendrell
APT _o	Arxiu Parroquial de Torà
APV	Arxiu Parroquial del Vendrell
APVd	Arxiu Parroquial de Verdú
ARACB	Arxiu dels Carmelites Descalços de Catalunya i Balears
ARM	Arxiu del Regne de Mallorca
BdC	Biblioteca de Catalunya
BOC	Biblioteca de l'Orfeó Català
BUB	Biblioteca de la Universitat de Barcelona
IAAH	Institut Amatller d'Art Hispànic
MASMM	Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró
SAMP	Servei-Arxiu Municipal de Palamós

INVENTARI DELS DOCUMENTS CONSULTATS PER A LA REDACCIÓ DE LA PRESENT TESI, ORDENATS SEGONS L'ARXIU ON ESTAN DIPOSITATS.

ABEV

- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Adm. Comú 1704-1814 (54/261)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1586-1630 (57/55)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1630-1641 (57/56)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1659-1666 (57/61)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1688-1695 (57/65)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1695-1701 (57/66)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1719-1737 (57/69)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1753-1768 (57/71)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1793-1805 (57/75)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1805-1820 (57/76)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/27)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/30)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1516-1588 (3/15)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1634-1641 (3/21)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26)
- Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Tresoreria 1635-1805 (33/32)
- Fons Notarial de Camprodon. Josep Clarà, Manual 1729-1732 (805)
- Fons Notarial de Vic. Antoni Cases i Llucià, *Diversorum contractuum... manuale* 1796-1797 (889)
- Fons Notarial de Vic. Benet Clarà, *Manual de escripturas públicas* 1807 (1528)
- Fons Notarial de Vic. Feliu Sayol, *Manuali continuabuntur et describentur omnia instrumenta* 1727 (334)
- Fons Notarial de Vic. Marçà Portell, *Decimum sextum manuale... continuabuntur omnia instrumenta* 1743 (1346)

- Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. G/2 (1685-1851)
- Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. K/1 (1735-1795)
- Fons Parroquial de Santa Coloma de Centelles. B-C-H/1 (1578-1749)
- Fons Parroquial de Santa Coloma de Centelles. D/3 (1617-1694)

ACA

- Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 313, 336 i 529
- Fons Monacals Hisenda Volumes 117, 492, 561, 627, 637, 656, 659, 660, 663, 670, 671, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1207, 2177, 2237, 2242, 2244, 2247, 2250, 2285, 2516, 2741, 2823, 2826, 2875, 2878, 2887, 2890, 2896, 2897, 2905, 2910, 2912, 2913, 3120, 3166, 3167, 3168, 3177, 3190, 3216, 3277, 3300, 3682, 3696 i 3891
- Fons Monacals Universitat Volumes 14, 27, 54, 56, 58, 60, 61, 63, 117, 358, 362 i 365
- Fons Notarial de Berga (Br 52)
- Fons Notarial de Mataró: Batllies, Mt-C 20 i Mt-C 8
- Fons Notarial de Sant Feliu de Llobregat. Ignasi Monturiol d'Esparreguera (410)
- Fons Notarial de Sant Feliu de Llobregat. Joan Civil d'Esparreguera (455)
- Fons Reial Audiència. Plets Civils 2042
- Fons Reial Audiència. Plets Civils 2042
- Fons Reial Audiència. Plets Civils 23021

ACAC

- Fons Mercadé. Caixa núm. 90
- Fons Municipal de Valls. Església Top. 1. 1. 82
- Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6)
- Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2)
- Fons Notarial de Valls. Ignasi Cases i de Prat, any 1769 (top. 24.4.18)
- Fons Notarial de Valls. Rafael Voltas, any 1769 (top. 24.6.14)

ACAE

- Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm. 1102)
- Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1748-1754 (núm. 1104)
- Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1755-1760 (núm. 1105)
- Fons Notarial d'Igualada. Josep Mateu, *Manual* 1757 (núm. 339)
- Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, *Manual* 1678 (núm. 73)
- Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, *Manual* 1680 (núm. 74)
- Fons Notarial de Figueres. Narcís Font i Molinas, *Primera parte del manual* 1817 (núm. 308)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Figueres (1796/1819). Comptes de l'obra (1817-1818)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Figueres (1796/1819). Comptes de l'obra (1818-1819)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Figueres. Comptes de l'obra (1820/1831)

ACAN

- Fons Parroquial de Santa Maria (caixa 30)

ACB

- Llibre de Baptismes 12 (1699-1706)
- Llibre de Baptismes 25 (1753-1757)
- Llibre de Baptismes 26 (1757-1762)
- Llibre d'Òbits 12 (1817-1833)
- Llibre d'Òbits 6 (1714-1733)
- Llibre d'Òbits 7 (1734-1765)
- Resolucions Capitulars (1785-1789)
- Sivella núm. 16 i 24

ACBC

- Fons Municipal de Reus. *Ajuntaments de 1750 fins a 1760*
- Fons Municipal de Reus. Clavari 1721-1765 (núm. 163)
- Fons Municipal de Reus. Comptes: pòlisses i albarans 1727-1729 (caixa 15)
- Fons Municipal de Reus. Comptes. Albarans 1745-1749 (368)
- Fons Municipal de Reus. Comptes. Albarans 1751-1753 (369)
- Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15)
- Fons Municipal de Reus. Consells 1750-1760
- Fons Municipal de Reus. Llibres de comptes 1710-1741 (núm. 15)

— Fons Municipal de Reus. *Protocol de pòlissas y albarans de las claverias del Comú de Reus, comensat en lo any de 1741*

ACBE

— Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Actes municipals (caixa 5)

ACBG

- Fons Notarial de Manresa. Fèlix Soler, *Manuale instrumentorum 1723*
- Fons Notarial de Manresa. Fèlix Soler, *Manuale instrumentorum 1734*
- Fons Notarial de Manresa. Pau Raurés i Capdevila, *Manuale 1772*
- Fons Notarial de Santpedor. Josep Sala i Thomasa, *Manuale instrumentorum 1741*

ACBR

- Fons Municipal de Berga. Actes municipals 1680-1694 (núm. 154)
- Fons Municipal de Berga. Comptes 1725-1737 (269/141)

ACCB

- Fons Notarial de Montblanc. Jeroni Alba i de Foraster (volum 1748-1750, núm. 3257.1)
- Fons Notarial de Montblanc. Salvador Alba (volum 1702-1704, núm. 3309)
- Fons Notarial de Santa Coloma de Queralt. Rafael Conangla (volum 1680-1681, núm. 3785.2)
- Fons Notarial de Sarra. Francesc Generès i Molins (volum 1788, núm. 3490)

ACCE

- Fons Municipal de Puigcerdà. Actes municipals
- Fons Notarial de Puigcerdà. Domènec Espernay, *Hoc instrumentorum manuale...* 1738
- Fons Notarial de Puigcerdà. Domènec Espernay, *Manuale instrumentorum anni 1735*

ACGAX

- Fons Municipal d'Olot. Manual de Resolucions 1755-1762 (sig. 50)
- Fons Municipal d'Olot. Obra de l'església de Sant Esteve d'Olot. Comptes 1758-1789, núm. 1572
- Fons Notarial de Besalú. Miquel Sobiràs, *Manuale 1688* (sig. 859)
- Fons Parroquial de Sant Esteve d'Olot. *Varias confrarias y auténticas de reliquias*, núm. 77

ACL

- Capbreus de la Obra 1791-1808
- *Comptes de la fàbrica de la nova Cathedral*
- Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent
- Fons Notarial. Ignasi Turull, any 1773
- Fons Notarial. Josep Pocerull, any 1746 (núm. 906)
- Obra 1687-1715
- Obra i comptes 1809-1829
- Obra, capbreus i comptes 1715-1740
- Obra, capbreus i comptes 1745/1741-1760
- Obra, capbreus i comptes 1765-1770
- Obra, capbreus i comptes 1771-1780
- Obra, capbreus i comptes 1781-1790

ACM

- Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1730-1739 (núm. 10)
- Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1752-1758 (núm. 14)

ACN

- Fons Bellpuig de les Avellanes. Govern, resolucions capitulars 1739-1835 (caixa 6)
- Fons Bellpuig de les Avellanes. *Llibre d'arca de càrrec i descàrrec 1739-1754* (caixa 8)
- Fons Notarial d'Agramunt. Antoni Sevina, *Diversorum contractuum instrumentorum...*1730
- Fons Notarial d'Agramunt. Antoni Sevina, *Trigesimum diversorum contractuum...*1759
- Fons Notarial de Balaguer. Francesc Sociats, *Decimum septimum manuale...* 1753
- Fons Notarial de Balaguer. Francesc Sociats, *Vigessimum quintum manuale...* 1761
- Fons Notarial de Castelló de Farfanya. Antoni Balthesar, *Manuale sive protecolum omnium Instrumentorum...*1747
- Fons Notarial de Castelló de Farfanya. Antoni Balthesar, *Manuale omnium Instrumentorum...*1750

ACOS

— Fons Hospital de Vic, ACOS23, ud 4540 (*Memorias de la Real Academia médico-práctica de la ciudad de Barcelona* del Dr. Josep Pasqual, any 1798)

ACPJ

— Fons Col·legiata de Valldeflors de Tremp. Document núm. 334
— Fons Notarial de Tremp. Antoni Vilaró, *Manuale* 1748 (995)

ACPS

— Fons Notarial d'Esterrí d'Àneu. Antoni Morelló i Tapiró, *Prothocolum seu manuale* 1783

ACRI

— Fons Sant Pere de Ripoll. Orgue. Caixa 750
— Fons Sant Pere de Ripoll. H II núm. 753

ACS

— Fons Notarial de Sanatüja. Josep Alegret, *Manuale anni millesimi septingentesimi quadragessimi secundi...1742*
— Fons Notarial de Sanatüja. Josep Alegret, *Manuale anni 1744*

ACSG

— Fons Bellpuig d'Urgell. Quadern de comptes, any 1766
— Fons Dalmases. Santa Maria de Cervera, caixa núm. 2
— Fons Municipal de Cervera. Actes i negocis 1620-1627
— Fons Municipal de Cervera. Èpoques (varis) 1400-1412, Jaume Sabater
— Fons Municipal de Cervera. Consells (any 1520)
— Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra (any 1689)
— Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra 1660-1722
— Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra 1744-1745
— Fons Municipal de Cervera. Obra 6.1
— Fons Municipal de Cervera. Racional 1511-1513
— Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Antoni Tomàs, Manual 1685 i 1686
— Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Joaquim Rossell, *Manual...* 1688
— Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Rafael Soler, *Quadragesimum primum manuale diversorum contractuum...* 1764
— Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Ramon Soler i Rossell, *Decimum nonum manuale diversorum contractuum ac instrumentorum...* 1790
— Fons Notarial de Guissona. Emmanuel Mitats i Granyó, *Manuale...* 1726
— Fons Notarial de Guissona. Josep Cava, Manual 1763
— Fons Notarial de Tàrraga. Joan Àngel López i Jover, *Manuale instrumentorum universorum...* 1752
— Fons Notarial de Torà. Josep Castelló i Cortina, *Secundum manuale instrumentorum...* 1743
— Fons Parroquial Sant Ramon. Comptes
— Fons Sant Antoni de Cervera. Comanda de Sant Antoni. Llibre de despeses 1752-1786

ACUR

— Fons Municipal de Tàrraga. *Consells*
— Fons Municipal de Tàrraga. *Llibre d'albarans 1603-1617*
— Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de l'Obra de l'església
— Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de registre 1746-1749
— Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de registre 1752-1754
— Fons Municipal de Tàrraga. Volum 1700/1799-vol 2.2.1/8

ACVOC

— Fons Municipal de Terrassa. ACVOC 90-36-T2-185
— Fons Notarial d'Olesa de Montserrat. Josep Singla, *Manuale* 1707 (1077/2) i 1710 (1078/2)
— Fons Notarial d'Olesa de Montserrat. Bonaventura Serra, *Manuale* any 1762-1767 (1097)
— Fons Notarial de Terrassa. Francesc Soler i Ler de Terrassa, *Septimum manuale* 1808

ADB

— Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143
— Fons Vall d'Hebron. Actes capitulars 1752-1835 (núm. 20)

ADG

— Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Actes capitulars 1793/1794

- Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Llibre de Baptismes 1668-1692
- Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Obra 1764/65 (2.e,27)
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1752-1772*
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1772-1806*
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesiàstica*. Comptes 1728-1823
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesiàstica*. Comptes 1785-1786
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesiàstica*. Comptes 1806-1829
- Arxiu Capitular de la col·legiata de Vilabertran. *Llibre de secretariat 1649-1737* (núm. 68)
- Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quart de secretariat 1765-1776*, núm. 2.4.07.06
- Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quint del secretariat 1777-1786*, núm. 2.4.07.07
- Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre tercer de secretariat 1722-1765*, núm. 2.4.07.05
- Fons El Collell. Despeses 1711-1735 (núm. 5)
- Fons El Collell. Despeses 1736-1858 (núm. 6)
- Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Baptismes 1683-1722
- Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Defuncions 1700-1761
- Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Matrimonis 1688-1733
- Fons Parroquial de Castelló d'Empúries. Llibre de Defuncions 1664-1709
- Fons Parroquial de Sant Feliu de Guíxols. Llibre de Baptismes 1692-1726
- Fons Parroquial de Sant Feliu de Guíxols. Llibre de Baptismes 1727-1746
- Fons Parroquial de Sant Feliu de Guíxols. Llibre de Defuncions 1675-1707
- *Notularum*, G-37 (1357-1358)

ADL

- Fons Bisbe Sánchez Ferragudo. Lligall núm. 28 gros
- Fons Parroquial de les Borges Blanques. Manual notarial 1423-1425
- Fons Parroquial de Torregrossa. Llibre *Lucero*

ADS

- Arxiu de la Pia Unió (Hospital de Solsona). Resolucions núm. 115
- Fons Notarial. Manual anònim núm.74

ADTO

- Fons Parroquial de Cabacés. Fulls diversos. Contracte de l'orgue

ADU

- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes capitulars
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Cartular* 1568-1588
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Cartular* 1748-1758
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Liber Archivi 1695-1704*
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Llibre de registres 1738-1741
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1584-1592
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1738-1741
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1741-1758
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1758-1863
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1601-1635
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1663-1683
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1697-1704
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1757-1765
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1771-1779
- Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Racional 1570-1580

AHAT

- Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Llibre d'Obra 1809-1811 i 1813-1817 (59/178)
- Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1703-1705 (17/53)
- Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56)
- Fons Parroquial d'Arbeca. Notarials. Caixa 18, núm.74
- Fons Parroquial de Guimerà. Caixa 50, núm. 229

- Fons Parroquial de l'Albi. Manual notarial de Jaume Martí 1714-1719. Caixa 8, núm. 74
- Fons Parroquial de Riudecanyes. Manual notarial de Joan Gavalrà, any 1695 (17/98)
- Fons Parroquial de Sant Joan de Valls. Llibre de Baptismes 1723-1737 (95/600)
- Fons Parroquial de Sant Joan de Valls. Llibre de Matrimonis (1720-1749) (112/643)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre d'Òbits 1776-1788 (63/131)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre d'Òbits 1789-1806 (64/132)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1660-1700 (8/29)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1719-1740 (10/31)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1741-1759 (11/32)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1760-1772 (12/33)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1780-1783 (14/35)
- Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Matrimonis 1762-1778 (47/100)
- Fons Parroquial de Santa Maria de la catedral de Tarragona. Llibre de Baptismes (1743-1761)
- Fons Parroquial de Santa Maria de la catedral de Tarragona. *Llibre de desposoris que comensa el dia 3 de febrer de 1765*. Unitat de catalogació 42, unitat d'instal·lació 22.
- Fons Parroquial de Santa Maria de la catedral de Tarragona. Llibre quart d'Òbits (1809-1835)

AHC

- Fons Municipal. Apartat «orgue parroquial»

AHCB

- Cadastre I 67 (1723-1731)
- Cadastre I 69 (1738-1742)
- Cadastre I 70 (1743-1756)
- Cadastre I 72 (1756-1776)
- Fons Urbanisme i Obres. Consell de la ciutat i Ajuntament modern. Document AHCB1-002. Cota 40
- Gremis núm. 37/13

AHFF

- Fons Municipal d'Arenys de Mar. Obra de l'església, núm.1040
- Fons Notarial d'Arenys de Mar. Gabriel Arquer i Romà, Manual 1765

AHG

- Fons Notarial de Blanes (Bl 273)
- Fons Notarial de Castelló d'Empúries (Ca 1476 i Ca 1486)
- Fons Notarial de Figueres (Fi 675)
- Fons Notarial de Girona (Gi 1-1035)
- Fons Notarial de Girona (Gi 4-695 i Gi 4-770)
- Fons Notarial de Girona (Gi 8-511 i Gi-517)
- Fons Notarial de Girona (Gi 11-568)
- Fons Notarial de Palafrugell (Pf 271)
- Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 376 i SFe 446)
- Fons Notarial de Torroella de Montgrí (To 314 i To 320)
- Fons Notarial de Tossa de Mar (Ts 43)
- Fons Notarial de Verges (Ve 21)
- Fons Notarial de Vulpellac (Vu 46)

AHL

- Fons Notarial d'Arbeca. Pere Trueta i Padrol, *Manuale omnes contractus et scripturas* 1751 (42)
- Fons Notarial de les Borges Blanques. Miquel Soler i Morell, *Manual contractuum* 1806 (87)
- Fons Notarial de Lleida. Bonaventura Berga, *Manuale omnium instrumentorum* 1750 (322)
- Fons Notarial de Lleida. Josep Gordà, Manual 1696 (733)
- Fons Notarial de Poboleda. Antoni Sanmartí i Creus, *Quinto protocolo de las escrituras assi entre vivos como en última voluntad...* 1771 (1155)
- Fons Notarial de Seròs. Salvador Escrivà, *Protocolo* 1768 (1169)
- Fons Notarial de Torres de Segre. Antoni Capdevila i Mallada, *Manuale contractuum, procurationum, seu mandatum...* 1769 (1199)
- Fons Notarial de Torres de Segre. Ignasi Dolcet, anys 1740 a 1756 (1239-1253)
- Fons Notarial de Torres de Segre. Josep Ribes i Miret, *Manuale instrumentorum omnium...* 1801 (1270)

— Fons Notarial del Vilosell. Francesc Lletget, *Manuale omnium instrumentorum, demptii capitulis et testamentis 1749-1752* (1285)

AHM

— Fons Notarial. Joan Carrió i Font de Ciutadella (Menorca) núm. 624
 — Secció convent de sant *Diego* d'Alaior. Sign. O.O.A.A. 34-4
 — Secció Universitat núm. 875 (875-8)

AHMSC

— Cartes i ordres-entrada 1695-1699, reg. 362, top. 1/7/8/043

AHPB

— Notari J. Llorenç Calsa de Barcelona (315/5)
 — Notari Lluís Jorba de Barcelona (418/66)
 — Notari Lluís Collell de Barcelona (636/23)
 — Notari Bartomeu Plea de Barcelona (718/7)
 — Notari Pere Màrtir Llonell de Barcelona (719/49)
 — Notari Ramon Vilana Perles de Barcelona (763/17)
 — Notari Pau Pi de Barcelona (781/93)
 — Notari Rafael Armengol de Barcelona (799/7 i 799/11)
 — Notari Pere Collell de Barcelona (816/2)
 — Notari Rafael Albià de Barcelona (818/59)
 — Notari Joan Pere Fabra de Barcelona (827/4)
 — Notari Francesc Falgueras de Barcelona (834/21)
 — Notari Josep Ferran de Barcelona (853/5)
 — Notari Gaspar Sayós de Barcelona (854/44 i 854/46)
 — Notari Pau Mitjans de Barcelona (859/42)
 — Notari Marià Rondó de Barcelona (860/16)
 — Notari Josep Llaurador de Barcelona (861/47)
 — Notari Francesc Bonaventura Torres de Barcelona (885/13)
 — Notari Joan Solsona de Barcelona (890/19)
 — Notari Francesc Duran de Barcelona (900/17)
 — Notari Salvador Pi de Barcelona (904/8)
 — Notari Josep Vila de Barcelona (914/21)
 — Notari Bonaventura Galí de Barcelona (918/86)
 — Notari Josep F. Fontana de Barcelona, (934/18, 934/28, 934/39 i 934/43)
 — Notari Fèlix Cortès i Rubinat de Barcelona (939/19)
 — Notari Sever Pujol de Barcelona (944/22, 944/23, 944/25 i 944/33)
 — Notari Bonaventura Olzina de Barcelona (946/14)
 — Notari Pau Mollar de Barcelona (958/15)
 — Notari Miquel Cabrer de Barcelona (967/14 i 967/15)
 — Notari Joan F. Casals de Barcelona (969/12, 969/13 i 969/31)
 — Notari Jeroni Gomis de Barcelona (972/9, 972/12 i 972/19)
 — Notari Pere Antoni Llosas i Oms de Barcelona (980/3 i 980/6)
 — Notari Joan Olzina i Malet de Barcelona (998/4 i 998/10)
 — Notari Francesc Gualsa i Aparici de Barcelona (1002/3)
 — Notari Joan Olzina i Cabanes de Barcelona (1007/6, 1007/8, 1007/9 i 1007/29)
 — Notari Josep Forés i Teixidor de Barcelona (1008/5)
 — Notari Joan Costa de Barcelona (1026/10, 1026/11, 1026/12, 1026/21 i 1026/26)
 — Notari Isidre Augirot i Sunyer de Barcelona (1027/2)
 — Notari Tomàs Casanoves i Forés de Barcelona (1031/2)
 — Notari Josep Llobet i Soldevila de Barcelona (1033/2)
 — Notari Josep Bonaventura Fontana de Barcelona (1042/15, 1042/20 i 1042/21)
 — Notari Ignasi Babot i de Juliol de Barcelona (1044/1)
 — Notari Gabriel Gener i Mir de Barcelona (1045/12)
 — Notari Guillem Òdena de Barcelona (1054/1)
 — Notari Jacint Baramon de Barcelona (1056/24 i 1056/26)
 — Notari Damià Mas de Barcelona (1073/5)
 — Notari Mateu Smandia de Barcelona (1083/30)
 — Notari Jaume Morelló de Barcelona (1117/13)
 — Notari Jeroni Cavallol i Gras de Barcelona (1122/6)

- Notari Fèlix Albert Nogués de Barcelona (1128/7)
- Notari Francesc Portell de Barcelona (1142/29)
- Notari Josep F. Avellà i Navarro de Barcelona (1149/2)
- Notari Ignasi Vidal i Pijoan de Barcelona (1150/2)
- Notari Josep Antoni Pic de Barcelona (1181/18)
- Notari Manuel Olzina i Martí de Barcelona (1183/3)
- Notari Ignasi Teixidor i Llansó de Barcelona (1229/3)

AHS

- Resolucions de 1761 a 1767 (caixa 2524)
- Resolucions de 1790 a 1792 (caixa 2526)

AHSI

- Deliberacions 1758-1772
- Fons Mossèn Pau Farret i Raventós. XVI.6
- Fons Municipal. Comptes A-32-97 (núm. 61)
- Fons Notarial de Sitges. Narcís Avellà, *Tertium manuale instrumentorum* (1693), *Quartum manuale instrumentorum* (1694) i *Quintum manuale instrumentorum* (1695)

AHT

- Fons Eufemià Fort, sign. 1160
- Fons Miquelets, volum VII
- Fons Miquelets, volum XII
- Fons Notarial de Batea. Jaume Ferrer (sig. 2598, caixa 5)
- Fons Notarial de Cambrils. Gabriel Gimbernat i Arbós (any 1792, sig. 5337, caixa 38)
- Fons Notarial de Cambrils. Joan B. Ferrer i Porta (sig. 620, caixa 91)
- Fons Notarial de la Selva del Camp. Francesc Boquer i Àries (any 1776, sig. 5608, caixa 82)
- Fons Notarial de la Sènia. Salvador Vidal (any 1804, sig. 2896, caixa 16)
- Fons Notarial de Reus. Andreu Ferrater (sig. 5047, caixa 548)
- Fons Notarial de Reus. Francesc Barreter (caixa 309)
- Fons Notarial de Reus. Gregori Alonso de Valdés (any 1802, sig. 6151, caixa 767)
- Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1761, sig. 5001, caixa 527)
- Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1764, sig. 5002, caixa 528)
- Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1789, sig. 5011, caixa 536)
- Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (anys 1770 i 1771, sig. 5005, caixa 531)
- Fons Notarial de Reus. Joaquim Genovés (any 1771, sig. 5078, caixa 583)
- Fons Notarial de Reus. Joaquim Genovés (any 1779, sig. 5086, caixa 591)
- Fons Notarial de Reus. Josep Alonso de Valdés (any 1752, sig. 4927, caixa 456)
- Fons Notarial de Reus. Josep Alonso de Valdés (Comú de Reus, 1770-1771; sig. 4973, caixa 500)
- Fons Notarial de Reus. Josep Bages (sig. 5046, caixa 563)
- Fons Notarial de Riudoms. Josep Pàmies (sig. 5307, caixa 61)
- Fons Notarial de Tarragona. Francesc Albinyana i Cosidor, *Manuale instrumentorum...* 1755 (Sig. 541. Sig/Top. 449)
- Fons Notarial de Tarragona. Francesc Albinyana i Cosidor, *Manuale instrumentorum...* 1757 (Sig. 543. Sig/Top. 451)
- Fons Notarial de Tarragona. Francesc Albinyana i Cosidor, *Manuale instrumentorum...* 1760 (Sig. 547. Sig/Top. 455)
- Fons Notarial de Tarragona. Josep Focs, *Manuale instrumentorum...* 1739 (Sig. 395. Sig/Top. 316)
- Fons Notarial de Tarragona. Marià Martí i Redolat, *Manual* 1746 (Sig. 487. Sig/Top. 398)
- Fons Notarial d'Ulldecona. Joan Baptista Montrós i Bonet (any 1728, sig. 2292, caixa 21)

AMAL

- Llibre de comptes 1644-1707

AMBE

- Llibres de consells

AMC

- Caixa 51 i 72
- Fons comptes. Racional. Registre 7 (1667-1690). Caixa 42, secció IV
- Fons comptes. Racional. Registre 8 (1690-1762). Caixa IV-8
- Llibre d'Obra de 1726. Orgue parroquial

AMCAM

— Actes municipals any 1766

AMCQ

— Caixa 134

AMCX

— Fons Baldelló

AMFr

— Comptes (1096-4)

AMMC

— *Llibre de notes del monestir de Sant Pere de Camprodon*

AMSBMT

— Arxiu del monestir de Santa Clara de Barcelona. Llibre núm. 1155

AMSDG

— Carpeta orgue (pressupostos i correspondència)

AMSJA

— Llibre d'acords capitulars (1635-1719, 1722, 1746)

AMSPP

— Fons Notarial. Francesc B. Torras (1692-1700) núm. 83

— *Llibre en lo qual se assenten las nominacions de officials...* Sèrie Crònica núm. 2

AMTe

— Documents solts. Contracte de l'orgue

AMTM

— Llibre de conclusions 1681-1705 (unitat 0003/2)

— Llibre de conclusions 1706-1741 (unitat 0004/1)

— Venda i capitulació de la caixa de l'orgue (unitat 0392)

APFC

— Fons Sant Francesc de Berga. Comptes 1775-1815 (A/E/11)

— Fons Sant Francesc de Terrassa. Llibre de comptes 1762-1833 (4/b/15)

APSG

— Llibre de Baptismes 1692-1726

APSB

— Documents varis de mossèn Albertí

APSAV

— *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*

— Llibre d'actes de l'Obra

— Llibre de comptes (1742-1799)

— Llibretes d'Obres (1780-1847)

— Lligall de rebuts (diversos)

APSCPM

— Llibre d'Òbits 1794-1804

APSJP

— Llibre de Baptismes 1739-1745 (núm. 14)

— Llibre de Baptismes 1760-1767 (núm. 17)

— *Llibre de Desposoris 1750-1779* (núm. 8)

— Llibre d'Òbits 1760-1764 (núm. 34)

— Llibre d'Òbits 1765-1769 (núm. 35)

— Llibre d'Obra (núm. 9)

APSLLM

— Fons Notarial. Joan Company (caixa 38)

APSMG

— Llibre d'Obra. Carpeta 97

— Rebuts

APSMP

— Caixa 141

— Llibre d'Òbits 1725-1734

— Llibre d'Òbits 1734-1744

— Llibre d'Òbits 1774-1790

— Llibre de comptes d'obra 1768-1798

— *Llibre de entradas y eixidas de la Obra 1734-1767*

APTò

— Arxiu de targetes. Targeta núm. 3202-P XIII

— Arxiu de targetes. Targeta núm. 3271-P XIII

APV

— Llibre de l'orgue

APVd

— *Inventari y comptes de la sacristia des de 1555 en avant* (sig. 172)

— Manual notarial 1603-1604 (reg. 225/1)

ARM

— Fons Notarial de Palma de Mallorca. Esteve Bonet i Perelló (2283)

— Fons Notarial de Palma de Mallorca. Felip Terrers (T-348)

ASDG

— Carpeta «orgue». Fulls solts

BdC

— Sala de reserva. Fons Hospital. Manuscrit 10284

— Sala de reserva. Fons Hospital. Manuscrit 10402

— Sala de reserva. Fons Hospital. Manuscrit 17584, AH 953/3

— Sala de reserva. Fons Junta de Comerç. LIII, 30

— Sala de reserva. Topogràfic: Bat Car 39/1. Registre: 27699

— Sala de reserva. Topogràfic: caixa XIII-20. Registre: 22929

BOC

— Manuscrit 37. Top 12-VI-9

BUB

— *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* (Ms.1005, 1006 i 1007)

CA'L CABRER (la Pobla de Cérvoles)

— Manuscrits sobre l'orgue

MASMM

— Arxiu del Rector. Plec 21 (concòrdia 8 febrer 1534)

SAMP

— Fons Santa Maria de Palamós. Obra 09.04 (del 3 al 7)

Crónica de Valls, La (22 de setembre de 1928)

Gaceta de Madrid, La (25 de novembre de 1785)

Revista Musical Catalana (1918)

I. 1. 6. CONTINGUT DEL TREBALL

A l'iniciar el treball, em vaig proposar en primer lloc, recopilar i posar a disposició dels estudiosos la major quantitat possible d'informació referent al món de l'orgue i fer-ho de la manera més pràctica i manejable pel lector.

Després de la enumeració i exposició dels punts anteriors, on la suma de tots ells ens conduirà a la realització de la present tesi, passem a mostrar la seva estructura, formada per set capítols, un apartat de conclusions finals, l'apèndix documental i la bibliografia utilitzada.

El primer capítol ofereix una breu descripció de les característiques de l'orgue a Catalunya abans de 1688 que ens servirà com a punt de partença de la tesi. Com qualsevol treball que tracti de la evolució d'un tema concret, en aquest cas de l'orgue, he escrit a mode d'introducció una breu descripció de l'instrument anterior a 1688 perquè el lector es situï dins del context que immediatament s'exposarà.

A partir del següent capítol, he desenvolupat la tesi presentant primer als protagonistes (l'orguener i els contractants), quines són les raons de contractar els serveis de l'orguener, la formalització de l'acord, realitzar l'activitat (sigui una renovació o una reparació) i descriure-la.

A grans trets, el camí serà aquest.

D'aquesta manera, el segon capítol està dedicat íntegrament a la fonamental figura de l'orguener, amb tots els temes que poden tenir relació amb ell, des de l'aprenentatge de l'ofici, als tallers, el seu estatut social, la relació entre orgueners... És un apartat no gaire fàcil ja que la documentació no ha estat excessivament generosa a l'hora d'explicar temes relacionats amb el seu ofici. Professionalment, com a molt, podem conèixer disputes típiques entre els interessats per incompliment de contractes, forma de treballar, impagaments, desavinences a les visures, etc. Un altre camí són els testaments i, en especial, els inventaris de béns i taxacions que ens han permès conèixer el nivell econòmic dels factors: com eren, on tenien situades les vivendes i quines eines posseïen.

El tercer capítol es destina a la figura dels contractants i tracta el període previ a la contractació de l'orguener (el perquè necessiten a l'orguener, en quin estat està l'instrument, el finançament de l'obra, informes sobre la professionalitat del factor, quin tipus d'actuació realitzarà...). Tots els ingredients possibles abans de la signatura del contracte.

El quart explica la situació que es crea a partir de que els contractants decideixen finalment a donar el pas cap a la renovació o reparació del seu orgue. S'inclou el cerimonial de la signatura del conveni amb el notari (o a vegades, de forma privada), l'estructura de l'acord, les obligacions d'ambdues parts i la visura i recepció de l'instrument ja enllestit per l'orguener. Seguint un ordre cronològic, es considera en aquests moments que ja tenim l'instrument reparat o nou.

El cinquè capítol es dedica a inventariar tots els orgueners que han brollat a la recerca detallant el conjunt d'activitats realitzades per cadascun d'ells, anomenant les obres i els tipus d'intervenció.

Els dos següents capítols, el sisè i setè, es destinen a analitzar les obres contractades, tant en el sentit de la seva ubicació dins del temple i del disseny del moble, com en la part interna de l'instrument i els seus mecanismes, fonamentalment registració i àmbits de teclats.

Acabats els capítols, es finalitza amb l'apartat sobre conclusions, l'apèndix documental (recull de documents –majoritàriament contractes notariais– que he considerat més importants, i una gran quantitat inèdits) i la bibliografia específica que

s'ha fet servir per a completar la recerca.

Concernent al contingut del text, vull detallar un seguit de punts que he tingut present a l'hora redactar tota la tesi:

-Hi trobarem moltes afirmacions que, segons el tipus de lector –em refereixo sobretot a organistes o a persones coneixedores de temes d'orgueneria–, podrien ser considerades òbvies o supèrflues. Malgrat això, les he inclòs perquè un llegidor que sigui aliè al món de l'orgue pugui entendre bé totes les explicacions.

-Algunes notes a peu de pàgina que indiquen la font del document que fa referència el text han estat substituïdes per uns advertiments en format ^{DOC XX} col·locats al costat de la paraula clau, les quals ens dirigeixen a l'apartat «Apèndix Documentals» (volum segon) on disposem ordenats tots els documents consultables pel lector.

-S'han introduït algunes dades que no s'ajusten exactament al termini cronològic de la tesi. La causa és que, com és natural, alguns orgueners estan a cavall entre els límits de la tesi, tant per l'inici (1688) com pel final (1803), i he considerat interessant i profitós anomenar-los pel bon desenvolupament de la tesi.

-No he inclòs cap disposició fònica d'orgues construïts entre 1688 i 1803 existents actualment que no disposi del corresponent contracte de construcció o de qualsevol altre document que certifiqui que la registració present sigui històricament original. Durant tots els anys de vida d'aquests centenaris instruments, constants modificacions o *modernitzacions* han alterat –uns més que d'altres– el conjunt. L'objectiu és no *contaminar* les dades de la tesi, per a mantenir-les fidedignes. Es podria donar el cas que l'orguener que ha restaurat l'orgue en concret ho hagi fet en base ja a un instrument manipulat durant èpoques posteriors. Són els casos (referint-nos a no disposar de contracte) principalment de Torroja del Priorat, Banyoles-Sant Esteve, Castelló d'Empúries, l'Aleixar, Montbrió del Camp, Tarragona-Catedral (capella del Claustre), Vielha, Cadaqués... Malgrat tot, s'ha pres alguna característica tècnica, com particions, àmbit de teclats o algun cas de registració molt puntual (consultant-ho amb l'orguener responsable de la restauració).

-He incorporat característiques d'obres dels orgueners catalans Josep Boscà i Espanya i Josep Cases i Soler, i de l'orguener suís Lluís Scherrer¹¹, contractades a les Illes Balears. Considero que les escoles d'orgueneria catalana i baleàrica formaven part de la mateixa arrel comuna, en les seves característiques no gaire llunyanes. No seria el cas dels instruments de l'Escorial o de la catedral de Sevilla on hi va treballar Josep Cases i Soler el qual s'adapta als trets de l'escola orguenera castellana.

I. 2. BREU DESCRIPCIÓ DE L'ORGUE A CATALUNYA AL SEGLE XVII

Al tractar-se d'una investigació de caire evolucionista, he trobat convenient oferir el present apartat a mode d'introducció, ideat bàsicament per a mostrar al lector les característiques de determinats instruments anteriors al període tractat en la tesi per a enllaçar directament amb el contingut principal.

¹¹ Scherrer es va establir inicialment a Catalunya però en diferents períodes de la seva vida es va traslladar a l'arxipèlag fins que va morir a Palma de Mallorca l'any 1803.

L'exposició està dissenyada en diferents blocs per a facilitar, d'una manera pràctica i entenedora, diversos exemples distribuïts per franges cronològiques.

La construcció d'orgues compta a Catalunya amb una tradició secular que s'enceta el segle XII. Les notícies més antigues pertanyen principalment a la documentació capitular de les seus episcopals del país:

Orgue de Norrlanda (ca.1370-1400)
Museu Nacional d'Història
Estocolm (Suècia)

– El 15 de juliol de 1164 mor el canonge «Lucas, magnus organista» de la catedral de Tarragona. En conseqüència, hem de suposar la existència d'un instrument¹².

– L'any 1259 s'ordena la fabricació d'un orgue per a la catedral barcelonina a càrrec d'un benefactor anomenat Guillem de Lacera¹³.

– L'any 1279 es fa menció d'un organista, el pare Muniz, a la Seu Vella de Lleida¹⁴.

– El 30 de maig de 1333, el Capítol General de Vic esmenta la construcció a Barcelona d'un instrument nou destinat a la catedral¹⁵.

– L'any 1340 es cita, a una visita apostòlica de l'abat de Sant Joan de les Abadesses, la presència a l'antic monestir agustinianà (futura catedral) de Solsona d'un monjo organista¹⁶.

– El 17 d'agost de 1357, Ramon Gironella, clergue de la seu de Girona, promet tocar l'orgue de la seu durant deu anys, a raó de 40 dies cada any, amb un salari de 12 lliures anuals¹⁷.

– L'any 1364, després de la mort de la reina Elisenda de Montcada, s'inventaria les seves pertinences al monestir de Pedralbes on es registren «uns òrgans»¹⁸.

– Any 1393. Es constata la existència d'un orgue a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, obra de Bernat Pons¹⁹.

Molt probablement algunes d'aquestes catedrals i esglésies van estar dotades d'exemplars més antics malgrat que no subsisteixi documentació que ho corroborei. Cal tenir present que en aquesta època no es detalla d'una manera escrupolosa les característiques tècniques dels instruments, per la qual cosa ens fa desconèixer d'una manera molt evident els seus components. La informació és tan abstracta que difícilment

¹² ANGLÈS I SORONELLAS, FINA/ VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*. Línia Ramon Berenguer IV. Diputació de Tarragona (2013). p. 79.

¹³ BAUCCELLS I REIG, JOSEP. “Les notícies més antigues sobre els orgues de la catedral de Barcelona”. *Medievalia*, 8 (1989), p. 47.

¹⁴ MUJAL I ELIAS, JOAN. *Historia de la música. Lérida*. Lleida: Editorial Dilagro, 1975. p. 56.

¹⁵ ABEV: Fons Gudiol. *De organistes y organers de la catedral de Vich*. Volum VIII, p. 57.

¹⁶ LLORENS I SOLÉ, ANTONI. *Solsona i el Solsonès en la Història de Catalunya*. Lleida: Virgili/Pagès, 1987. Volum II, p. 77.

¹⁷ ADG: *Notularum*, G-37 (357-1358), f. 12v.

¹⁸ SANJUST I LATORRE, CRISTINA. *L'obra del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes des de la seva fundació fins al segle XVI. Un monestir reial per a l'orde de les clarisses a Catalunya*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2008. p. 429.

¹⁹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “La música en la basílica parroquial de Santa María del Mar, de Barcelona”. *Anuario Musical*, 17 (1962). p. 232.

podem fer-nos –fins i tot– una lleugera idea de la composició de l'instrument en aquests segles.

La família dels principals eren els elements sonors propis i únics dels instruments de l'època medieval. Les seves fileres de tubs no estaven separades de la manera que les coneixem actualment, formant els registres, sinó que es constituïa un conjunt monotímbric anomenat *blockwerk*. La sonoritat fragmentada dels registres encara no existia i era impossible variar la sonoritat, escoltant permanentment un *plenum* a un teclat, un altre tipus de sonoritat (de menor volum sonor per a contrastar amb l'anterior) a un segon teclat, i així successivament.

La separació dels jocs fou un procés inevitable a partir de les acaballes del segle XV i inicis del XVI, independitzant-se d'una forma gradual els components de la família dels principals de l'arcaic *plenum* i distribuint-se els registres com els entenem actualment. El trànsit entre el sistema unificat i el sistema desglossat es produeix d'una manera lenta, a mida que es van renovant els instruments. Per aquesta causa trobem expressions –fins ben entrat el segle XVI– que insinuen aquesta innovació. Per exemple, a la Seu Vella de Lleida (1543) «Matheu Telles [ha] de fer una cadireta [amb] set registres los quals se puguen tocar tots junts y cada hu per si»²⁰, entenent que es matisa als canonges la utilització dels registres d'una manera separada o tots junts, segons la voluntat de l'organista.

Un exemple més antic que reflecteix el pas d'un sistema a l'altre és el datat el 30 de juliol de 1495 quan els regidors d'Igualada i els orgueners de Cervera, Antoni Comalada i Pere Miler, acorden construir en el termini de vuit mesos «un orgue de deu palms ab dues distincions, ço és, flautes senàs²¹, que tot plegat, ab lo mateix bastiment, hagen de fer un orgue de cinsch palms ab tres distincions, ço és, flautes misturades e mussets». El text –de difícil comprensió– descriu l'orgue major amb dos registres o timbres, i una cadireta («[...] ab lo mateix bastiment, hagen de fer un [segon] orgue [...]») amb tres registres²².

Orgue d'ala modern, propietat de l'organista David Rumsey

Un altre cas, del mateix any que l'anterior però de contingut més entenedor, pertany al conveni establert entre Miquel Narcís, factor d'orgues i beneficiat de l'església de Sant Cugat del Rec de Barcelona, i fra Pere de Frias, comanador de Sant Antoni de Barcelona, el qual accepta el 16 de febrer de 1495 l'encàrrec de fabricar un instrument de dos teclats de 42 notes que «puga sonar en quatre maneres: la primera és que sonen les flautes a soles, la segona que sonen altres flautes misturades, la terça que soni tot lo orgue, quarta que soni altre manera de orgue diferenciat del altre». El moble consta de tres castells «e no pas orgue de ala» amb portes «fetes de tela»²³.

²⁰ ANGLÈS, HIGINI. “El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556”. *Anuario Musical*, núm. 3 (1948). p. 205.

²¹ Flautes senars són registres d'una sola filera, principalment col·locades en la façana, en contraposició als registres de més d'una filera que es situaven a l'interior de l'instrument.

SAURA BUIL, JOAQUÍN. *Diccionario técnico-histórico del órgano en España*. Departamento de Musicología. Institución Milá y Fontanals. CSIC. Barcelona, 2001. p. 219.

²² *Revista Musical Catalana*. Any 1920.

²³ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”, *Anuario Musical*, 4 (1949). p. 201-202.

Durant la primera meitat del segle XVI, els contractes intenten detallar les importants novetats que van sorgint, amb un tipus de redacció molt superficial i poc precís. D'aquesta forma es llegeix la descripció d'un instrument destinat a una església desconeguda – probablement conventual– de Barcelona (1503), obra de l'orguener Miquel Narcís, on s'especifica un instrument amb doble façana, davantera i posterior, per a ubicar-lo centradament al mig del cor superior, a mode de gran cadireta amb dues façanes. L'orgue major ha de comptar amb quatre tipus de registració, tres amb diferents tipus de flautes per acabar amb una quarta que és la del *plenum*, tot repartit entre dos teclats o *joch doble* de 42 notes²⁴.

Una limitada i escarida concòrdia de la parroquial de Mataró (1534) descriu la composició fònica de l'instrument amb «tres mudances, ço és, flahutat, octaves y l'orgue ple en que seran tres mudances y encara quatre si ells voldran». Poca informació per a extreure conclusions consistentes, però suficient per a intuir la direcció que prendran els successius contractes²⁵.

Amb la construcció de l'orgue de la catedral de Barcelona (1538)²⁶ i l'arribada del toledà Mateu Téllez a la Seu Vella de Lleida (1543-1544), la registració va agafant forma, enumerant de manera més precisa el desglossament de la família dels principals i presentant-nos el que podríem dir primers registres de llengüeta: «trompetes naturals a la tudesca» i una «diferència de clarins de mar»²⁷.

Referent a l'àmbit del teclat manual de l'orgue major, les cites més primerenques corresponen a 42 notes i s'escauen a l'orgue ja citat de Sant Antoni de Barcelona (1495)²³, al destinat a una església anònima de Barcelona (1503)²⁴, al de la capella de la Nostra Senyora de Gràcia (1531)²⁸, estenent-se fins a la darrera cita localitzada del nou exemplar del monestir de Cadins a la ciutat de Girona (1705)^{DOC 28}. Pel que fa a l'àmbit de 45 tecles, es localitzen exemplars a Sant Mateu de Perpinyà (1498)²⁹ i a Santa Maria de Mataró (1534)²⁵, expandint-se fins a la totalitat del segle XVIII. Sobre l'àmbit excepcional de 54 notes, els manuscrits mencionen els orgues barcelonins de la catedral (1538)²⁶, Santa Maria del Pi (1540)³⁰ i Santa Maria del Mar (1560)³¹. Concernent al número de notes de la cadireta, actuen indistintament els de 42 i 45 notes, generalitzant-se a partir dels inicis del segle XVIII l'ús de 45 notes³².

El nombre de peanyes de les contres, des del segle XVI fins a les acaballes del XVII, es mantenen inalterables les set notes. A partir del darrer decenni de segle XVII es localitza algun exemplar amb vuit (Sant Feliu de Guíxols 1692^{DOC 18}) i nou notes (Sitges

²⁴ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”, 202-203.

²⁵ CORTÈS I MIR, FRANCESC (DIVERSOS AUTORS). “La música a Mataró en l'època de Joan Pau Pujol”. *Joan Pau Pujol: la música d'una època*. Barcelona: Editorial Alta Fulla, 1994. p. 70-73.

²⁶ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”. *Anuario Musical*, 33 (1978). p. 83-84.

²⁷ ANGLÈS, HIGINI. “El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556”, 205-210.

²⁸ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de los maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)”. *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 211-212.

²⁹ AUSSEIL, LOUIS —PIE, LAURENT. *L'orgue en Roussillon. Un siècle de recherches*. Perpinyà: Conseil général. Direction des Archives Départementales, 2000. p. 104.

³⁰ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)”. *Anuario Musical*, 1. (1946). p. 220.

³¹ AHPB: Notari Lluís Jorba de Barcelona (418/66), 23 d'abril de 1560.

³² Ens referim sempre a instruments de nova planta. Els orgues antics poden conservar 42 notes, com el cas de la catedral de Barcelona que va conservar aquesta quantitat fins 1794. Els instruments nous que es construeixen en el segle XVIII ho fan amb 45 notes.

1694^{DOC 19}). La resta d'àmbits, creixent en el seu número de notes, es generalitzen durant tot el segle XVIII.

Les següents graelles ofereixen una esquemàtica descripció de diversos instruments, distribuïts en cinquantenaris, per a examinar la evolució de la redacció de les disposicions fòniques i, al mateix temps, dels registres que les integren.

INSTRUMENTS DE 1500 FINS A 1549			
POBLACIÓ, DATA I ORGUENER	DISPOSICIÓ FÒNICA	ÀMBIT TECLATS I CONTRES	PARTICULARI- TATS
Barcelona- Església sense precisar (1503) ²⁴ Miquel Narcís	«[...] farà sonar lo dit orga en quatre maneres: la primera sonaran les flautes a soles, ço és, flautes sanars; la segona, sonaran les flautes dobles, ço és, flautes mixturades; la tercera sonarà un orga camús sense octaves; la quarta sonarà tot l'orga plegat, ço és, tot ensemps».	«[...] lo joch doble, comensant al cesant e finirà alt en lo la, e tindrà tot lo dit joch, entre tons e semitons, XXXXII punts»	El moble s'haurà de tancar amb dues portes de fusta pel davant i dues més pel darrere
Mataró (1534) ²⁵ Miquel Cerdanya	«[...] ha de sonar dit orgue maior de tres en tres mudances, ço és, flahutat, octaves y l'orgue ple en que seran tres mudances y encara quatre si ells voldran».	«[...] en dit orgue ha de ésser lo joch doble ab quoranta e sinch taules»	Constarà d'orgue major i cadireta («altre orgue petit en la cadira, ço és en les spalles del dit sonador»)
Barcelona- Catedral (1538) ²⁶ Pere Flamenc	ORGUE MAJOR (54 notes) Un sol registre que contindrà flautat 28 palms d'estany, flautat 28 palms de fusta i flautat de 14 palms d'estany Flautat 14 palms d'estany Flautat 7 palms de fusta Dotzena Tres quinzenes Quinzena «de altra proportió» d'estany Dues dinovenes Quatre vint-i-dosenes «Mixtura ³³ anomenada yambues» Nasard Címbals o cascavells Registre de cinc fileres per nota «a modo d'alemanya» CADIRETA (no s'especifica l'àmbit ni la registració) CONTRES (no s'especifica l'àmbit ni la registració)		Comptarà amb sis manxes
Lleida-Seu Vella (1543- 1544) ²⁷ Mateu Téllez	CADIRETA (no s'especifica l'àmbit) 1543 Flautes tapades «graves sobre l'orgue maior» Flautat <i>octavo</i> obert «Flautes octaves de sobre les sobredites deu atapades y les altres ubertes» «Flautes quinzenes de les sobredites tancades de cap a cap, molt stranyes» «Diferència decimal de canons xich ab dos canons per punt en lo alt»		En el contracte de la cadireta, Téllez anuncia als canonges la novetat que suposa que els registres «se puguen tocar

³³ En aquest cas, el terme *mixtura* s'identifica amb registre.

	«Diferència de posició de dos canons per punt de alt o baix» «Diferència de clarins de mar, molt clas y alegres» ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit) 1544 Flautat cara 13 palms Flautat doble 13 palms Flautat <i>octavo</i> «Flautes naturals que imittaran y semblaran a flautes de nou punts tacat de cap a cap» <i>Xaramellat</i> Címbales Trompetes naturals <i>a la tudesca</i> CONTRES (no s'especifica l'àmbit ni la registració) Campanes «Joc de pífanos ab molt superbos atambors» Set maneres de <i>temblants</i> «Diferència de clarins de galera» Sis rossinyols	tots junts y cada hu per sí»
--	---	------------------------------

A partir de la segona meitat del segle XVI els contractes ja s'exposen de forma estandarditzada, amb una terminologia molt pròxima a la de l'època moderna. Neixen tímidament novetats tímbriques com les flautes (amb nasards o registres de talla grossa).

El diapasó de l'instrument fluctua entre els 12 palms de la nota més greu, passant per 12 ½ i 13, fins arribar als 14. Els registres segueixen sent majoritàriament principals. Les llengüetes, de moment, semblen inexistents.

En canvi els registres d'ornament, prenen un important protagonisme.

INSTRUMENTS DE 1550 A 1599		
POBLACIÓ, DATA I ORGUENER	DISPOSICIÓ FÒNICA	PARTICULARITATS
Caldes de Montbui (1552) ³⁴ Pere Rabasta i Jaume Picó	ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit) Flautat cara 12 palms d'estany Flautat 7 palms de fusta Octava Nasards (sense especificar de quin tipus) Quinzena d'estany Dinovena i vint-i-dosena d'estany CONTRES (no s'especifica l'àmbit ni la registració) <i>Tamblants</i> Cornamusa Rossinyol Tabal	Disposarà de dues manxes

³⁴ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)". *Anuario Musical*, 4 (1949), p. 207.

<p>Granollers (1565)³⁵</p> <p>Salvador Estada o Strada</p>	<p>ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat 12 ½ palms d'estany Flautat 12 ½ palms de fusta Octava 6 ¼ palms d'estany Dotzena grossa o nasard d'estany Quinzena llarga d'estany Quinzena grossa o nasard d'estany Dues quinzena d'estany Dues dinovenes i dues vint-i-dosenes d'estany Alemanya III Cimbalet III</p> <p>CADIRETA (42 notes) No s'especifica</p> <p>CONTRES (7 notes) Contra baixos 25 palms de fusta Fusta 12 ½ palms de fusta</p> <p><i>Temblant</i> <i>Museta</i> Tabal Rossinyol</p>	<p>Dos secrets per l'orgue major i cadireta, i un tercer per a les <i>contrabaxas de peu</i>. Comptarà amb tres o quatre manxes.</p>
<p>Barcelona-La Mercè (1593)³⁶</p> <p>Salvador i Pau Strada</p>	<p>CADIRETA (no s'especifica l'àmbit) Flautat 14 palms de fusta Cara 7 palms d'estany Flautat 7 palms de fusta Octava nasarda Dotzena nasarda Quinzena Dinovenes i vint-i-dosena de la cara Cimbalet</p>	
<p>Mataró (1595)³⁷</p> <p>Josep I Bordons</p>	<p>ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat cara 13 palms d'estany Flautat 13 palms de fusta Octava d'estany Dotzena de proporció llarga Quinzena de proporció grossa Quinzena «perllongada, y serà de stany y comensant en quinzena y desanovena y vint-i-dosena, y sobre vint-y-dotzena anant comensant per les parts que millor puguen star per la facultat que dit registre requer y al mestre apar». Cimbalet III</p> <p>CADIRETA (42 notes) «Flautat de fusta, octava del flautat major del orgue» «Flautat de la cara de dita cadira, y serà octava de dit flautat de la cadira» «Quinzena de proporció llarga» «Dotzena de proporció grossa» «Quinzena»</p>	

³⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)". *Anuario Musical*, 1. (1946). p. 222.

³⁶ El manuscrit només es refereix només al cos de la cadireta.

BdC: Sala de reserva. Fons Hospital. Ms 10284.

³⁷ CORTÈS I MIR, FRANCESC (DIVERSOS AUTORS). "La música a Mataró en l'època de Joan Pau Pujol". *Joan Pau Pujol: la música d'una època*, 73-74.

	Cimbalet III «reyterent de octava en octava» CONTRES (7 notes) Contrabaixos de fusta	
--	--	--

El següent període presenta una intensa activitat innovadora.

Està centrat per la dinastia dels Bordons, la emblemàtica obra d'Antoni Llorens i Joan Olius per a la Seu Vella de Lleida (1624) i la tímida introducció d'un registre partit.

Les mixtures es van desenvolupant. Sorprenen els dos registres de regalies de l'orgue de Llorens, una de 27 palms i l'altra de 13 palms. El dubte és saber si estaven integrades dins del cos de l'orgue major o cadascuna disposava del seu propi teclat manual independent, ja que en el contracte no queda del tot clar. A més a més, l'instrument es serveix d'un mecanisme per a «tancar y obrir les peaynes majors».

L'orgue de Sant Miquel de Cardona (1634), obra de Francesc II Bordons, també mostra una altra sorpresa al disposar d'un registre de regalies de 28 palms a les seves contres.

Però la més determinant és la incipient introducció d'un registre partit, el cimbalet de tres fileres, a diversos instruments dels orgueners Galtaires. Es troba als orgues de Monistrol de Montserrat (1648), Sant Pere de Ripoll (1652) i Teià (1681)^{DOC 3}, creacions de Francesc. Uns anys enrere, el seu oncle Josep ja el va incloure a l'instrument d'Argentona (1635) indicant explícita i conscientment que «est partit a ús de Castella». Els tres primers exemples detallen expressament que dit cimbalet ha de ser partit «par mà dreta i esquerra» per a poder interpretar gaitilles³⁸.

INSTRUMENTS DE 1600 A 1649		
POBLACIÓ, DATA I ORGUENER	DISPOSICIÓ FÒNICA	PARTICULARI- TATS
Verdú (1604) ³⁹ Francesc I Bordons	ORGUE MAJOR (42 notes) Flautat cara 13 palms d'estany Flautat 13 palms de fusta Octava Quinzena llarga Quinzena grossa «de mescla» Dotzena grossa «també de mescla que són los dos nasarts» Alemanya III Cimbalet III CONTRES (no s'especifica l'àmbit) Flautat [13 palms ?] de fusta tapat	Disposarà de tres manxes
Sant Joan de les Abadesses (1613) ⁴⁰	ORGUE MAJOR (42 notes) Flautat 13 palms Octava d'estany, excepte la primera octava greu Dotzena nasarda o una dinovena Quinzena llarga <i>Dezin octava</i> doble	Disposarà de tres manxes

³⁸ Gaitilla: gènere de mig registre de mà dreta (algunes vegades també de mà esquerra) que imita una petita gaita o s'inspira en el seu so.

³⁹ APVd: Manual notarial 1603-1604 (reg. 225/1), 2 de juliol de 1604.

⁴⁰ *Revista Musical Catalana* (1918), p. 200-202.

Antoni Llorens ⁴¹	Vint-i-dosena Cimbalet III CONTRES (només s'especifica que tindrà peanyes) No s'especifica la registració <i>Temblant</i>	
Lleida-Seu Vella (1624) ⁴² Antoni Llorens	ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat 27 palms fusta Flautat cara 13 palms Flautat 13 palms fusta Octava A d'estany Octava B d'estany Flautat 7 palms tapat estany Dotzena llarga estany Dotzena nasarda d'estany i plom Quinzena d'estany Quinzena nasarda d'estany i plom Alemanya VI Cimbalet IV Tolosana III Regalies 27 palms ⁴³ Regalies 13 palms ⁴³ CADIRETA (42 notes) Flautat 13 palms fusta Flautat cara 7 palms Octava Flautat 7 palms tapat d'estany Dotzena nasarda Quinzena nasarda Dinovenen II Cimbalet III Tolosana III CONTRES (7 notes) No especifica registre/s per que reaprofiti els existents, obra de Josep Bordons Tabals <i>Temblant</i>	Disposarà de dos secrets per a l'orgue major i un per la cadireta. Compta amb un registre «per tancar y obrir les peaynes majors».
Camprodon-El Carme (1629) ⁴⁴ Francesc II Bordons	ORGUE MAJOR no s'especifica l'àmbit Flautat 14 palms de fusta Cara 7 palms Octava Dotzena llarga Dotzena grossa nasarda Quinzena llarga Quinzena grossa nasarda	«Las manxas [han de ser] tres, y segons lo spay poden ser molt grans, que un orgue mai té lo vent sobrat».

⁴¹ Al text, el responsable de l'instrument és el «pare Llorens Saurcot y organista del ordre del hàbit del Pare Sant Francesch». Molt probablement es refereixi al conegut pare Antoni Llorens de l'orde franciscana.

⁴² ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1927. Vol I. p. XXXI-XXXIII.

⁴³ No sabem si aquests dos registres de regalies pertanyien al cos de l'orgue major o eren dos registres independents, cadascun d'ells amb el seu teclat propi.

⁴⁴ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. «Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)». *Anuario Musical*, 4 (1949), p. 210-211.

	<p>Dinovenen i dues vint-i-dosenes Cimbalet III («desesena, desenovenen y vint-i-dosena que vinguin a fer ut mi sol»)</p> <p>CONTRES (7 notes) «Poden ser las metexes del flautat de fusta, puis a de anar en lo ple, sinó que aparegue millor, per més compliment, fer-les particulars»</p>	«Las flautas han de ser de stany de clotxa».
<p>Santa Coloma de Centelles (1633)⁴⁵</p> <p>Josep Galtaires</p>	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit) Flautat cara 13 ½ palms Flautat 13 ½ palms fusta Octava «Quinta llarga» Dotzena grossa, nasard Quinzena grossa, nasard Cimbalet III Alemanya III</p> <p>CADIRETA (no s'especifica l'àmbit) Flautat 13 ½ palms fusta Flautat major 6 ¾ palms Octava «Nasardet dotzena» Quinzena Cimbalet III Alemanya II</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit ni la registració)</p>	
<p>Cardona-Sant Miquel (1634)⁴⁶</p> <p>Francesc II Bordons</p>	<p>ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat cara 14 palms Flautat 14 palms de fusta Octava Dotzena «Quinta de la octava nasard de mescla» Quinzena Quinzena doble, o sigui, quinzena i dinovenen. «Y a de aportar reiteració de mig joch en amunt» Cimbalet III Alemanya IV, formada per quinzena, dinovenen i dues vint-i-dosenes</p> <p>CADIRETA (42 notes) Flautat 14 palms de fusta Octava Dotzena nasarda «que serà de mescla» Quinzena Dinovenen llarga Cimbalet III</p> <p>CONTRES (7 notes) Fusta 28 palms Regalies 28 palms</p> <p>Rossinyol <i>Temblant</i></p>	Els principals han de ser d'«estany pur».

⁴⁵ GALOBART I SOLER, JOSEP. “L'orguener mossèn Josep Galtaires (1602-1644) i la contractació, construcció i finançament de l'orgue de la parroquial de Centelles (1633-1640)”. *Anuari de l'Orgue*, III (2004-2005). Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue, 2005. p. 26-27.

⁴⁶ BdC: Sala de reserva. Topogràfic: Bat Car 39/1. Registre: 27699.

Monistrol de Montserrat (1648) ⁴⁷	ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat 13 ½ palms de fusta Flautat de la cara, octava alta del flautat de fusta Dotzena nasarda	
Francesc Galtaires	Octava de la cara Quinzena nasarda «Quinsena de la cara junt ab diapente que és composició de registres de dos canons que fa alemanya» Cimbalet III (ut mi sol) «y lo dit simbalet partit per fer gaytilla par mà dreta i esquerra» CONTRES (no s'especifica l'àmbit) «Lo artifici de las peaynas que los baxos de dit orgue hagen de dir a peaynes» (acoblat a l'orgue major i sense registres propis)	

A diferència de la regió valenciana, els instruments catalans mantenen pràcticament inalterables les mateixes característiques utilitzades en el darrer cinquantenari, exceptuant la incipient incorporació del registre de corneta al territori. Aquestes novetats –que ja circulaven per les regions del nord peninsular (Navarra)– són introduïdes per l'orguener Cipriano de Acepechea a la Seu Vella de Lleida⁴⁸ (una corneta magna de set fileres l'any 1680) o als convents barcelonins de la Mercè (1682)⁴⁹ i dels Carmelites Calçats [1685]⁵⁰. A més a més, els Carmelites acorden «fer de nou lo sacret partit» a l'orgue i afegir-li els registres de regalies i corneta magna. Pel redactat s'intueix que abans de 1685 aquest instrument ja disposava d'un anterior secret partit.

Francesc Galtaires continua partint el cimbalet de tres fileres per a poder interpretar el gènere de la gaitilla. Concernent a la partició de l'instrument, Andreu Bargeró fabrica un petit instrument per a l'església parroquial de Torregrossa (1685)^{DOC 9} on tot ell ha de ser partit en els seus registres. Triay justifica a les clàusules del seu futur instrument de Santa Maria de Castelló d'Empúries (1685)^{DOC 8} el perquè no és partit: «no és necessari [que sigui partit] havent-hi cadireta».

Pel que fa als registres de llengüeta, Magí Garriga afegeix unes dolçaines a l'exemplar de Tàrraga (1674) per un preu de tres doblers⁵¹.

Els manuscrits sobre l'orgue nou de Calaf (1679), obra de Bartomeu Triay, anuncien la inclusió a la disposició fònica d'unes *trompetilles*, com també succeeix a la capitulació de Torroella de Montgrí (1682) quan els regidors i el factor acorden que s'instal·lin un registre de trompetes reals de catorze que abraci tot el teclat i que sigui partit de mà dreta i esquerra (a diferència de les col·locades anteriorment pel mateix artesà a l'orgue del convent de Sant Domènec de Girona i que no eren partides⁵²).

INSTRUMENTS DE 1650 A 1688

⁴⁷ AHPB: Notari Bartomeu Plea de Barcelona (718/7), f. 698r-700r.

⁴⁸ ACL: Obra i comptes 1665-1686, f. 250r.

⁴⁹ AHPB: Notari Ramon Vilana Perles de Barcelona (763/17), f. 493r.

⁵⁰ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 91r; i Volumes 27, f. 26/2.

⁵¹ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de l'Obra de l'església. f. 132-133.

⁵² AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 1-1035), 9 d'abril de 1682.

POBLACIÓ, DATA I ORGUENER	DISPOSICIÓ FÒNICA	PARTICULARI- TATS
Ripoll-Sant Pere (1652) ⁵³ Francesc Galtaires	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit)</p> <p>Flautat cara 13 ½ palms [...] «serviran a las contras»</p> <p>Octava</p> <p>Dotzena nasarda</p> <p>Quinzena <i>sencilla</i></p> <p>Quinzena nasarda</p> <p>«Altra quinzena junt ab un diapente de stany»</p> <p><i>Terçerilla</i> d'estany</p> <p>Cimbalet III (ut mi sol) «y lo dit simbalet ha de ser partit per fer gaytilla per mà dreta y squerra»</p> <p>CONTRES (7 notes)</p> <p>[Segons la redacció del contracte, part d'elles pertanyen als baixos de fusta del flautat de cara i altres tubs són propis]</p> <p><i>Temblant</i></p>	<p>«[...] lo dit simbalet ha de ser partit per fer gaytilla per mà dreta y squerra»</p> <p>Dues manxes</p>
Tremp (1673) ⁵⁴ Jaume Font	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit)</p> <p>Cara <i>sencilla</i></p> <p>Fusta</p> <p><i>Peana partida</i> [?]</p> <p>Octava <i>sencilla</i></p> <p>Nasards</p> <p>Quinzena</p> <p>«Dieciseisena de compás largo»</p> <p>Címbales dobles</p> <p>Címbales dobles, «esto es, compuestas de dos puntos distintos, a saber, quinta y tercera»</p> <p>«Veintidocena doble, de dos puntos compuestos perfectos»</p> <p>CADIRETA (no s'especifica l'àmbit)</p> <p>Cara</p> <p>Octava</p> <p><i>Veintena</i></p> <p>Nasards</p> <p>Címbales</p> <p>Címbales dobles</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit)</p> <p>No es determina la registració</p> <p><i>Trémulo</i></p>	
Teià (1681) ^{DOC 3} Francesc Galtaires	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit)</p> <p>Flautat 14 palms de fusta de roure</p> <p>Octava cara</p> <p>Dotzena nasarda «y a de ésser mixturada per poder nasardejar bé»</p>	<p>Dues manxes grans «de deu palms de llarch cada una y tres palms y tres</p>

⁵³ MOLI i FRIGOLA, Montserrat. “Festes, música i orgues a Sant Pere de Ripoll. L'orgue d'Anton Costa i Francesc Galtaires (1587-1671)”. *El patrimoni festiu del Pirineu. Desenes Trobades Culturals Pirinenques*. Andorra: Societat Andorrana de Ciències, 2014. p. 171.

MORENO I MORERA, MODEST. “Notes sobre un orgue del s. XVII de l'antiga església de Sant Pere de Ripoll”. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès* 1985-1986 (1987). p.15-16.

⁵⁴ LLEDÓS I MIR, MIQUEL. *Historia de la antigua villa hoy ciudad de Tremp* (1917). Barcelona: Editorial Barcino, 1977. p. 255-260.

	<p>Quinzena Quinzena nasarda «també mixturada» Vint-i-dosena Vint-i-dosena i vint-i-sisena Cimbalet III (ut mi sol) «y lo dit simbalet a de ésser partit per fer gaitilla per mà dreta y esquerra»</p> <p>CONTRES (7 notes) Fusta 14 palms</p> <p><i>Temblant</i></p>	<p>quarts de ampla, ab sa canonada y ventallolas»</p>
<p>Barcelona-La Mercè (1682)^{DOC 7} Cipriano de Apecechea</p>	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit) Flautat cara 14 palms Flautat de fusta 14 palms Octava Tapadet Dotzena llarga Nasard Quinzena doble Dinovenada doble Ple III Cimbalet IV Tolosana Corneta magna</p> <p>CADIRETA (no s'especifica l'àmbit) Flautat 7 palms Flautat de fusta 7 palms Octava Nasard Dotzena Quinsena doble Cimbalet III</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit) Registre de 28 palms</p> <p><i>Temblant</i></p>	
<p>Torregrossa (1685)^{Doc 9} Andreu Bargeró</p>	<p>ORGUE MAJOR (42 notes) Flautat major cara 14 palms Octava Tapadet de roure Dotzena llarga Nasard dotzena Quinzena llarga Nasard quinzena Tolosana III (17a, 19a, 22a) Címbala IV (ut mi sol fa) Dolçaines</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit) No es determina la registració</p> <p>Rossinyols <i>Temblant</i></p>	<p>«Volem que dit orgue sigue partit»</p>
<p>Barcelona-Sant Miquel (1687)^{DOC 10}</p>	<p>ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat cara 14 palms <i>Flauteta</i> 14 palms Octava</p>	

Antonio Bidarte	<p>Nasard dotzena Quinzena Vint-i-dosena Címbala III (22a, 24a, 29a) Plens o cimbalet IV</p> <p>CADIRETA (42 notes) Flautat cara 7 palms Octava «a la cara» Dotzena nasarda Quinzena <i>Disenovena o dotsenilla</i> Vint-i-dosena Címbala II (29a i 33a)</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit) Aprofiten les antigues però no es determina la registració</p>	
-----------------	--	--

Algunes capitulacions sobre reformes d'instruments antics inclouen dins del redactat un reduït inventari de l'estat de l'orgue centrat especialment en la seva disposició fònica, descrivint-lo d'una manera molt superficial i imprecisa (sobretot pel que es refereix als registres de mixtura). Malgrat tot, no deixa de ser una informació valuosa, incidint especialment en els exemplars que es reformen a les acaballes del segle XVII.

CARACTERÍSTIQUES DE L'ORGUE ANTIC ABANS DE RENOVAR-LO O REPARAR-LO	
POBLACIÓ I DATA DEL CONTRACTE	DISPOSICIÓ FÒNICA
Santa Coloma de Queralt (1681) ^{DOC 2}	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit) Flautat major 14 palms de fusta Flautat cara 7 palms d'estany Flautat 7 palms de fusta Quinzena Una vint-i-dosena <i>curta</i> Cimbalet III «de entonació de vint-y-novena» Cimbalet «de vint-y-dosena ab dos quintas unísonus»</p>
Barcelona-Santa Maria del Pi (1691) ^{DOC 15}	<p>ORGUE MAJOR (54 notes) Flautat major cara II Flautat de fusta Octava II Dotzena i alemanya «tot ab un registre, que consta de set canons per punt» Alemanya VIII Cimbalet III «Constan entre tots los dits registres de 1350 flautes»</p> <p>CADIRETA (45 notes) «La cara de dita cadireta que és octava del flautat de 14 palms» «Octava de la cara» Dotzena nasarda Quinzena Quinzena nasarda Dinovena</p>

	<p>Vint-i-dosena II Cimbalet III</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit) No es determina la registració</p>
Tàrraga (1747) ^{DOC 73}	<p>ORGUE MAJOR (42 notes) Flautat cara 14 palms Octava Nasard Quinzena Registre de tres fileres Registre de quatre fileres Registre de tres fileres Corneta V «[...] la actual orgue sols arriba alamire»</p> <p>CONTRES (7 notes) Fusta 28 palms</p>
Castelló de Farfanya-Santa Maria (1747) ^{DOC 74}	<p>ORGUE MAJOR (45 notes) Flautat cara 14 palms Octava Tapadet Quinzena Dinovenes II Plens IV Címbala III Címbala III (mà dreta)</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit) No es determina la registració</p>
Verdú (1752) ^{DOC 85}	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica l'àmbit) Flautat major cara 14 palms Flautat 14 palms de fusta obert Octava «Dos registres de quinsenas» Nasard dinovenes Nasard vint-i-dosena Ple III Címbala III</p> <p>CONTRES (no s'especifica l'àmbit) No es determina la registració</p>

El frare menorquí Bartomeu Triay també contribueix, mitjançant el seu atribuït tractat⁵⁵ sobre orgueneria, al coneixement de les característiques dels orgues de l'època. Triay, gran professional, inicia la seva activitat l'any 1666 amb la restauració de l'instrument de Santa Maria de Ciutadella (Menorca)⁵⁶, però la manca de documentació amb aquest orguener obliga a que es desconeixin un bon nombre d'obres seves.

⁵⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Un tratado de organería del siglo XVIII". *Anuario Musical*, 14 (1959). p. 183-184.

S'inclouen aquestes dades tenint present que procedeixen d'una font manipulada *a priori* ja que ha estat impossible poder consultar l'original.

⁵⁶ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. Menorca: Edicions Nura/Editorial Sicoa, 1989. p. 15.

El mencionat tractat és un compendi de tota la experiència orguenera de més de quaranta anys, en el qual, el Trinitari cita diferents exemples d'orgues construïts per ell juntament amb les seves disposicions de registres. D'aquesta manera es mostren els orgues de Sant Joan de les Abadesses (1688)^{DOC 13}, Sitges (1694)^{DOC 19}, Vallderoures (1702), Girona-Sant Feliu (1702). A tot això, s'hi afegeix tres models de registració sobre els jocs que havien de constar a l'orgue major i a la cadireta. S'adverteix que els principals continuen sent els ja tradicionals però s'incrementa el nombre de nasards juntament amb l'aparició de la *cornetilla*.

DISPOSICIONS FÒNIQUES IDEALS PER A ORGUES MAJORS I CADIRETES INCLOSOS EN EL TRACTAT ATRIBUIT A BARTOMEU TRIAY	
Orgue major ideal A	Flautat de la cara de 14 palms Octava de 7 palms, la primera octava de fusta Dotsena llarga tota <i>entera</i> <i>Tapadillo</i> unisonus ab l'octava Quinzena duplicada Nasard a 5 del <i>tapadillo</i> [=nasart dotzena] <i>Desinovenen dobla</i> 22a, 24a i 26a 24a, 26a, 29a i 35a <i>Cornetilla III</i>
Orgue major ideal B	Flautat de la cara, entonació 14 palms Octava, la primera de fusta, 7 palms Quinzena <i>sensilla</i> Flautat tapat, la primera octava de fusta <i>Desinovenen II</i> Nasart a 5 de la cara [=dotzena] 22a i 26a 22a, 24a i 26a 26a, 22a i 36a <i>Cornetilla III</i>
Cadireta ideal «per a un orga major»	Flautat de fusta de 14 palms Flautat de 7 palms [=octava], «octava des de la cara de lo orga major» Dotsena «del orga major: flautat tapat quinta del primer flautat de la cadireta» Quinzena Nasart a 5 [=nasart dinovenen] del flautat de la cadireta Tolosana III Ple o cimbalet III

Com s'ha pogut analitzar amb aquestes dades, els orgues catalans de l'època anterior a 1688 mostren uns paràmetres no massa evolucionats, manifestant un cert recel a qualsevol innovació i resistint-se a l'arribada de nous timbres.

Finalment, incorporen les cornetes, admeten la resta d'integrants de la família de les flautes i afegeixen a l'orgue el cos d'ecos.

II. LA FIGURA DE L'ORGUENER

Entenem per orguener el professional que es dedica a construir orgues o a conservar-los. Aquest manteniment engloba l'afinació, reparació o reposició d'elements espatllats, tenir cura del bon funcionament de totes les parts mecàniques i conservar la bona harmonització dels tubs. El seu ofici agrupa diversos oficials especialistes en fusteria, manipulació de metalls (plom, estany, ferro), matemàtica, música i arquitectura (mestre de cases), que, en conjunt, apliquen el seu saber i experiència a l'art de l'orgueneria. A l'inici del contracte de restauració de l'orgue de la catedral de Vic (1689)^{DOC 14}, de forma força completa, es resum la tasca que ha d'assumir de l'orguener Bartomeu Triay: «se obliga y en bona fe promet que posarà, acomodará, adobarà y a tot punt afinarà en la forma segons de orga y música disposada, lo orga, cadireta, secrets, psalmers de la present iglésia, fent en ells y fabricant tot allò que serà necessari y útil per la armonia y concert de la música y orga».

La complexitat dels coneixements i la selecta clientela a la qual anava adreçada –d'un cert estatus social i econòmic– atorgaven al mestre d'orgues un cert reconeixement social i professional força diferenciat respecte d'altres artesans gremials que treballaven als tallers de les ciutats competint els uns amb els altres.

La posició econòmica dels factors fou molt desigual. El seu nivell econòmic depenia dels ingressos proporcionats pel seu ofici, sent molt irregulars els períodes de treball continu. Els orgues eren obres úniques que estaven destinades a uns clients benestants o de nivell adquisitiu acceptable, ja fossin religiosos o representants de viles o ciutats. També s'ha d'afegir que possiblement va ser un dels oficis (referint-nos als orgueners amb taller estable), dins de la categoria artesanal, que més desplaçaments realitzava ja que, amb les limitacions que suposava un trasllat en aquells temps, l'orguener viatjava a distàncies veritablement llunyanes, a poblacions on era sol·licitat per a realitzar tasques de manteniment d'un instrument, o prendre-li mides, contractar-lo i fabricar-ne un de nou. Només cal imaginar Antoni Boscà traslladant-se de Barcelona a Bagà (1754), a la Seu d'Urgell (1741), a Olot (1761) o agafar «un cotxe de retorn que volgué partir» des del monestir de Sant Daniel de Girona (1740)⁵⁷ direcció al seu taller barceloní; o Antoni Cases, de Reus, traslladant-se fins a Arenys de Mar (1765) o Sanaüja (1744); o el més llunyà de tots, Josep Vicens, anant de Barcelona a Vielha (1778)⁵⁸.

La major part de poblacions remotes no tenien habitualment l'oportunitat de servir-se d'un orguener per a poder reparar els problemes que el seu instrument anava acumulant pel pas del temps. Per aquesta raó, l'arribada d'un professional suposava un esdeveniment força rellevant per a la localitat o per a una comunitat religiosa, tractant-lo com una veritable celebritat. D'aquesta manera, quan s'assabentaven de que un factor estava treballant en alguna vila o església propera, els interessats aprofitaven per a cercar-lo i sol·licitar-li els seus serveis. Diversos exemples ratifiquen aquesta afirmació: l'ajuntament de Reus aprofita l'estada de Josep Boscà [indeterminat]⁵⁹ al monestir de

⁵⁷ AMSDG: carpeta orgue (pressupostos i correspondència).

⁵⁸ La manca de documentació sobre aquest orgue ens fa dubtar si es van desplaçar els germans Vicens a Vielha per a fabricar-lo *in situ* o el van muntar a Barcelona i posteriorment el van traslladar en carros fins a Vielha. Sigui com sigui, la distància és considerable.

⁵⁹ Recordem que la utilització de la paraula «indeterminat» juntament al nom Josep Boscà per a precisar que, en el cas concret que l'apliquem, davant la confusió d'existir diversos *Joseph* a la família Boscà, no sabem exactament si es tracta de Josep Boscà i Espanya o de Josep Boscà i Serinyana.

Poblet per a fer-li visurar l'orgue de la parroquial de la seva vila (1732)⁶⁰; o quan el suís Lluís Scherrer estava treballant a l'orgue del convent del Remei de Vic, va ser sol·licitat per part dels canonges de la catedral d'aquesta ciutat per adobar l'instrument (1765)⁶¹; o el cas dels regidors de Torroella de Montgrí, quan van «tenir la ocasió oportuna de trobar-se Antoni Buscà, mestre de orgas, en los confins de esta vila» (1738)⁶²; o quan Josep Boscà i Serinyana va ser requerit per la col·legiata de Sant Feliu de Girona quan estava treballant al monestir de Santa Clara d'aquesta ciutat (1759)⁶³. Mentrestant, quan el cap del taller es trobava absent de la seva ciutat, el seu equip de professionals continuava aplicant-se dins de les seves especialitats.

També cal dir que la major part de documentació que ens ha arribat a les nostres mans pertany a mestres que estaven establerts a una vila amb un taller fix, mentre que els grans oblidats i ignorats són els orgueners que viatjaven d'una forma nòmada creuant regions del país. Possiblement aquests darrers no eren tan bons professionals com els establerts amb obrador propi, però no els podem oblidar ni menysprear.

Un dels exemples de professional itinerant és el del religiós portuguès Manuel Teixeira, conegut per la construcció d'algun instrument a Catalunya però principalment per l'inventari que va redactar l'any 1748 sobre l'estat i composició de l'orgue de l'antiga catedral de Lleida^{DOC 77}. Teixeira ofereix un retrat acurat sobre la dificultat de la seva vida com a orguener nòmada, descrivint les seves penúries extrapolables a tots aquells factors d'orgues que vivien d'una forma precària i que disposaven d'una economia improvisada, determinada pels encàrrecs que rebien durant els seus viatges:

«viéndome imposibilitado para mi marcha, mi estómago roto, mi faldiguera sin seso, mi ropa sin juicio, mi esperanza bolada, mi salud gastada, y mi necesidad viva».

Es recomana la lectura d'aquest document.

II. 1. L'APRENTATGE: NISSAGUES I FADRINS

A l'Edat Mitjana, els artesans d'una mateixa especialitat solien concentrar-se en un carrer o barri de la ciutat. Viles que a partir del segle XII organitzaven la seva vida urbana d'una manera corporativa. D'aquesta manera, els artesans i comerciants s'aplegaven formant gremis i confraries que els asseguraven, en cas de malaltia o mort –si malauradament succeïa–, ajuda a la família del finat i als seus orfes. Cada gremi disposava d'un estatut que havien de complir tots els seus integrants, on s'especificaven les normes de l'ofici, els drets i les obligacions dels associats, controlaven la producció i fixaven els preus dels productes. Els gremis van aconseguir que es dictessin lleis que prohibissin la instal·lació d'un taller artesanal a la ciutat si el propietari no pertanyia al gremi, aconseguint dominar tota la producció que es feia a la vila. Per a poder ingressar-hi, calia passar un examen i demostrar la seva capacitat per a realitzar una obra mestra. Cada ofici estava dividit en tres categories d'artesans: mestre, oficials i aprenents.

Respecte a la manufactura dels orgues, com es comentava en la introducció, convergeixen en un sol ofici un bon nombre de professionals que es dediquen a les diferents especialitats que conformen la fabricació i posterior instal·lació i ubicació de

⁶⁰ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 519.

⁶¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus* 1753-1768 (57/71), f. 268r.

⁶² AHG: Fons Notarial de Torroella de Montgrí (To 320), 3 d'octubre de 1738.

⁶³ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat* 1752-1772, 16 de maig de 1759.

l'instrument. Per tant, si s'hagués d'incloure l'ofici d'orguener en un gremi concret, possiblement seria al dels fusters ja que la fusta és la matèria primera fonamental per a la fabricació d'aquests instruments. De fet, els mestres d'orgues constituïen un cas peculiar dins el món gremial perquè utilitzaven indistintament tant fusta com metall, i en el procés de fabricació d'un instrument hi participaven personal d'oficis que pertanyien a distints gremis, fet que originava conflictes amb aquestes associacions. Com a orgueners que apareguin mencionats en la documentació gremial tenim tan sols els noms d'Agustí Llinàs –que alterna l'ofici d'escultor amb el d'orguener– i el d'Antoni Boscà. El primer és citat com a prohoms segon de la Confraria dels Escultors de Barcelona l'any 1693⁶⁴, i Boscà és anomenat en la llista d'aprenents del gremi de fusters de Barcelona entre els anys 1731 a 1733, denominant-lo *argonista*^{65 66} (sorprenentment en aquesta data Antoni Boscà ja havia treballat en una gran quantitat d'orgues, per tant ignorem per què estava inclòs encara en aquest llistat d'aprenents).

L'aprenentatge de l'ofici durant aquesta època es basava, per una banda, en els deixebles que seguien al seu mestre d'una forma itinerant. Són els orgueners dels quals només tenim referències per estar *habitant* en una determinada localitat en un lapse de temps concret on està desenvolupant una feina concreta. Per una altra banda tenim els mestres que estan més ben posicionats econòmicament i social i que compten amb un obrador i una seu familiar fixos on poden treballar de forma estable, podent transmetre els seus coneixements a membres de la seva família, traspasar coneixements de l'ofici de pare a fill/s o a d'altres aprenents que conviuen amb ells. D'entre aquests darrers, des del segle XVI fins al XVIII, tenim a Catalunya la família dels Bordons, amb seu fixada a Solsona, els Galtaires inicialment a Centelles, els Guilla a Tremp, els Boscà a Barcelona, els Cases a Reus i els Turull a l'Aragó de Terol.

El nombre d'orgueners per nissaga, així com la durada de la seva activitat, fou molt diversa. La disposició bàsica era la integrada per dos membres, com dos germans (com els factors Guilla, amb una activitat que va de 1677 fins a 1727) o pare i fill/s (com Antoni Cases i els dos germans Cases i Soler, de 1724 a 1801). Més extenses van ser les nissagues de quatre, cinc o més membres (com els Galtaires, de 1630 a 1767; els Boscà, de 1688 a 1788; o els Turull, de 1704 a 1820) que van aconseguir mantenir viu el cognom familiar del taller durant un segle o més⁶⁷.

A diferència d'altres disciplines on es concertaven contractes de mestratge per a la formació de deixebles⁶⁸, respecte a l'orgueneria, no ens ha arribat cap tipus d'acord notarial on s'estipuli un compromís signat per ambdues parts per a l'aprenentatge de l'orgueneria.

La relació entre el mestre del taller i el fadrí, fonamental per a la transmissió dels coneixements, crea professionals que formen part de la història de l'orgueneria catalana. Per exemple, el flamenc Andreu Bargeró va ser mestre d'Antoni Cases, i aquest darrer ho va ser de Josep Cardona. El barceloní Antoni Boscà i Espanya, del guixolenc Josep Vicens. El suís Lluís Scherrer, de l'alemany Jordi Vullen. El frare trinitari Bartomeu Triay de Josep Boscà [pare]. I el manresà Josep Pujol, de Josep Dirla.

⁶⁴ GRASSOT I PÉREZ, MARTA. *Andreu Sala i l'arribada del Barroc a Catalunya*. Girona: UdG. Màster d'Iniciació a la Recerca en Humanitats-Facultat de Lletres, 2014. p. 15.

⁶⁵ AHCB: Gremis núm. 37/13, f. 120r.

⁶⁶ En el volum citat anteriorment de «Gremis» també surten esmentats membres de la família Aldabó, important nissaga de fusters de Barcelona, que tindran un lligam intens amb la família Boscà.

⁶⁷ Recomanem la lectura del paràgraf destinat a nissagues a tot el territori espanyol.

JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1988. -Ethos-música. Serie Académica. Volum I, p. 196-200.

⁶⁸ Parlem de deixebles sense lligams familiars.

Aquests deixebles creen un lligam tan fort amb el mestre que s'integren com un més de la família. Ho confirmen els casos on els deixebles actuen com a testimoniatge de testaments, com el de Josep Vicens present en el d'Antoni Boscà^{DOC 101}, Josep Cardona en el de Josep Cases i Soler^{DOC 138}, o Josep Dirla en el de Josep Pujol⁶⁹.

Molt intensa –i tal vegada emotiva– és la relació entre la família d'Antoni Boscà i Josep Vicens, fins al punt que, després de la mort del mestre, Isabel Cot, la seva vídua, visita a l'abril de 1762 a les jerarquies de la catedral de Barcelona per a recomanar-lis els serveis i la professionalitat de Vicens per a l'ocupació del càrrec del seu difunt marit com a conservador dels orgues de la seu: «Isabel Buscà [=Cot], viuda de Anton Buscà, factor de orgas, representa ab súplica los mèrits de son marit en los molts anys que cuidà del orga de esta Santa Iglésia. Y havent aquest comunicat sa perícia a Joseph Vicens, suplica que sia anomenat mestre de orga de ella, la qual nominació redundarà a utilitat de la suplicant»⁷⁰.

Professionalment, després de la mort dels seus mestres, els deixebles continuen la relació que aquests havien establert amb les autoritats eclesiàstiques o civils sobre el manteniment o renovació dels instruments, continuant assegurant el nom del taller en actiu. Així tenim:

-L'afinació i actualització el gener de 1724 de l'orgue de la Selva del Camp (construït per Andreu Bargero el 1696) per part d'Antoni Cases, «son deixeble, [...] per mort del sobre anomenat mestre Andrés Bargero»⁷¹.

-La incorporació l'any 1755 a l'orgue de Santa Maria de Montblanc (obra de Josep Boscà [pare] de 1703 i d'Antoni Boscà de 1750) de la trompeteria de batalla per part de Josep Vicens⁷².

-El canvi d'emplaçament de l'orgue de la parroquial de la vila de Juneda, fabricat per Antoni Cases l'any 1751, per part del seu oficial Josep Cardona l'any 1798⁷³.

-L'estreta relació que mantenia Antoni Boscà amb Josep Vicens, com constaten les actes capitulars del monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona del 27 de març de 1762 quan «proposa dit N. P. Prior que a vista de aver mort Anton Boscà, organer, que estava conduït per compòndrer y afinar lo orgue de nostre iglésia, si'ls aparexia bé conduïr per dit afecte a Joseph Vissens, fadrí, que lo difunt tenia y avia molts anys que venia a dit monastir en companyia del difunt a compòndrer y afinar lo dit nostre orga». Vicens aconseguirà renovar la conducta de l'instrument amb el monestir de què ja gaudia el seu difunt mestre⁷⁴.

-El lligam professional i espiritual entre Antoni Boscà i el convent de Sant Francesc de Barcelona (des de 1743 fins al seu enterrament dins del convent el 17 de març de 1762⁷⁵) serà substituït per Josep Vicens a partir de l'any 1765⁷⁶.

-El manteniment i afinació de l'orgue dels Trinitaris Descalços de Barcelona a càrrec d'Antoni Boscà es traspasarà posteriorment a Josep Vicens l'any 1774⁷⁷.

-Diversos orgues fabricats per Lluís Scherrer que més tard van ser reparats o estar en manteniment per Jordi Vullen, com el de la col·legiata de Sant Joan de les

⁶⁹ AHPB: Notari Josep Antoni Pic de Barcelona (1181/18), f. 285r.

⁷⁰ ACB: Sivella 24, f. 72r.

⁷¹ ACAC: Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2), f. 87r.

⁷² BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC. "L'orgue de Santa Maria de Montblanc". *Espitllera, revista d'informació montblanquina*, 7 (1982), p. 249/17.

⁷³ TORRENT I GELONCH, JAUME. *La tradició musical a Juneda*. Lleida: Pagès Editors, 2000.

⁷⁴ CUYÀS I TOLOSA, JOSEP MARIA. *Llibre V dels actes capitulars dels anys 1752 a 1832 del Monastir de Sant Jerònim de la Murtra*. Badalona: Artes Gráficas Durán, 1966.- Colección Histórica Badalonesa. p. 42.

⁷⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2285, f. 85v.

⁷⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2250, juny i agost 1765, i juny 1766.

⁷⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3190, f. 269.

Abadesses (1778)⁷⁸, el de la Seu Nova de Lleida (1790)⁷⁹, el del convent de la Mercè de Barcelona (1791⁸⁰, 1792⁸¹ i 1795⁸²) i el de la catedral de Girona (1793)⁸³.

II. 2. ELS TALLERS

Per a la construcció o reparació dels orgues (en aquest darrer cas segons l'envergadura de la feina), el factor requeria d'un espai i un equip d'ajudants o oficials que l'auxiliessin per a dur a bon port la tasca encomanada. Per a denominar aquesta feina, els verbs més utilitzats van ser «compondre, renovar, desmuntar, espolsar, templar, afinar, recomposar, acomodar, desfer...».

Els *organorum factori* controlaven i dirigien el conjunt de l'obra, organitzant-se jeràrquicament en els seus tallers amb l'ajut dels oficials (treballadors experts que vivien amb la família, com altres membres més, cobrant un sou) i dels aprenents (joves sense sou que es formaven amb la intenció d'esdevenir oficials i que també solien viure a casa del mestre). Els tallers es transmetien de pares a fills (sempre i quan aquests fossin aptes per a continuar la tradició). Aquests espais de manufactura rebien el nom d'obradors, botigues o treballadors.

Coneixem documentalment algunes característiques d'aquests obradors, bàsicament sobre eines i materials, detallats en diversos protocols notariais d'orgueners com inventaris de testaments, inventaris de capítols matrimonials i àpoques d'obres. Sobre inventaris de testaments comptem amb el de Josep Boscà i Espanya, del 10 de gener de 1752^{DOC 83} i posterior taxació del 8 i 9 de març^{DOC 84}. El d'Antoni Boscà i Espanya, redactat els dies 15 d'abril, 26 de maig i 5 de juny de 1762^{DOC 101}. El de Felip Cases i Soler del 17 de març de 1779⁸⁴, i el de Josep Cases i Soler de 5 de febrer de 1802^{DOC 138}. Com a inventari per raó de capitulacions matrimonials es disposa del de Josep Pujol de 7 de juliol de 1793 amb motiu de l'enllaç amb la seva segona esposa, Maria Ignàsia Mas^{DOC 131}. I com a època d'obres, es detallen les despeses d'ampliació de la casa d'Antoni Boscà al carrer Nou de Barcelona efectuada l'any 1739 per a ubicar-hi una nova sala per a treballar l'estany⁸⁵.

Als inventaris de testament s'hi detalla una relació principalment d'estrís i eines que necessita pel seu ofici d'orguener, així com també els materials que té dipositats a l'obrador per després manufacturar-los a l'orgue:

- Com a mobiliari i *ferramenta* del taller, s'esmenten «els banchs de fuster –alguns per a fòndrer lo estany–, cassolas, diferents eynas de fusta y ferro per lo officí de organer, una escala de fusta de vuyt escalons, trossos de pedra esmoladora y altre pedra afinadora negra, motllos de fer ploms per las flautas [tots de plom] y altre de bronse per lo mateix fi ab encayxat ab fusta, una sort de motllos de fusta per fer las flautas, una xaringa de estany ab caps de cuyro sens canonet, dues prempsas ab sos barlets, cavalls, premsa per collar fusta, serres, aixas, moles per esmolar ahinas, posts [una gran y altre xica, guarnidas, per fòndrer lo estany y fer planxas per las flautas de òrgans bonas]».

⁷⁸ FERRER I GODOY, JOAN. *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Barcelona: Fundació Noguera, 2013. Volum I, p. 499.

⁷⁹ ACL: Obra, capbreus i comptes 1781-1790, s/f (any 1790).

⁸⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2913, f. 41r.

⁸¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2826, f. 9r.

⁸² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2823, f. 13v.

⁸³ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Actes capitulars 1793/1794, f. 23 (17 d'agost 1793).

⁸⁴ AHT: Fons Notarial de Reus. Joaquim Genovés (any 1779, sig. 5086, caixa 591), f. 4.

⁸⁵ Antoni Boscà encarrega l'any 1737 la construcció de tres cases al carrer Nou de Barcelona amb un cost de mestre de cases i fusteria de 4000 lliures. El document està molt ben detallat ^{DOC 54 i 58}.

- Com a parts integrants d'un orgue en el qual estava treballant en el moment del decés o restes d'antics encàrrecs: «diferents flautas de estany –entre mitjanas y petitas–, secrets de orga, manxes, una caixa per un orga petit comensada, una partida de portavents de fusta de melis de llargària de la post. [...] estrets, tres vestiments de teclats, diferents jochs de registres de estany de diferents midas y qualitats destinats per diferents orgas, penderillos, costelles de les manxes». Aquests inventaris brinden les següents notícies històriques:

- «Una porció de flautas de estany vellas que són del orga vell del convent de Santa Catharina màrtir de la present ciutat [de Barcelona]». Inventari de Josep Boscà i Espanya (1752).

- «Dos flautats de fusta de catorse palms nous destinats lo un per lo orga de Sant Agustí [de Barcelona]. [...] Altre flautat de fusta de set palms per lo orga de Sant Agustí. [...] Un secret de cadireta ab capas de registres, no acabat, per lo orga de Olot. [...] En lo quarto del segon pis que dóna al carrer, un orga de set palms de entonació nou». Inventari d'Antoni Boscà i Espanya (26 de maig de 1762).

- «Se continua per notícia en lo present inventari que el temps de la mort de dit diffunt tenia est comensadas algunas feynas de son offici per rahó dels orgues de Sant Agustí de la present ciutat, del de la parroquial de Igualada, de Berga, de Gerona y de la Bisbal, per las quals no sap al present y fins que sien finidas, que reddituaran en crèdit de la herència per la que sols se continuan com a crèdits il·líquits». Inventari d'Antoni Boscà i Espanya (5 de juny de 1762).

- «Una sort de flautas de fusta y estañy las quals empleà son pare en los orgas de Sant Fransesch de la present vila de Reus y la de la vila de Riudoms». Inventari de Felip Cases i Soler (1779).

- En el pis principal de casa seva té un orguenet. Inventari de Josep Cases i Soler (1802).

- Com a materials: «una porció de estany –part en barra sens obrar y part en planxa, trossos de fusta vella, llautó de planxa nou ab differents trossos, gansallas de fil de llautó y altrás dos de fil de ferro, plom existent per obrar, un teclat de boix, un teclat de os, aiguacuit, estany a poca diferència ab planxa per obrar flautas de òrgans».

Per conèixer el contingut d'«un quarto de fòndrer» d'un obrador d'orgueneria, l'inventari de l'Antoni Boscà (1762)^{DOC 101} enumera detalladament les seves eines i pertinences:

«It un banch de fusta per fòndrer lo estany
 It tres cassolas de ferro, las dos dolentas per lo mateix effecte
 It dos culleras de ferro per lo mateix fi dolentas
 It una sort de fusta vella dolenta
 It una porció de retall de estany
 It una petita porció de flautas de estany molt petitas vellas
 It unas balansas de aram sens pesos
 It una romana ab son pes de ferro petita usada
 It uns ternalis de fusta ab sa corda de cànem tot usat
 It dos atxas de fusta per oli ab sas atxeras també de fusta tot usat
 It dos pagesos de fusta per penjar lo llum usats»

Per una altra part, en la taxació de béns de Josep Boscà i Espanya de 8 i 9 de març de 1752^{DOC 84} s'enumera una relació dels professionals –tots de Barcelona– amb qui va tenir una relació més estreta, si més no, al final de la seva vida: Pere Marsal, fuster del carrer

Ample; Joan Lluell, fuster al carrer dels *Abaredors*; Antoni Molas, fuster del carrer de Basea; Josep Matheu, fuster al carrer del Carme; Pau Domènech, fuster a la *Bocaria*; Joan Pons, *jove fuster*; Antoni Boscà, son germà orguener; Josep Boscà i Serinyana, germanastre orguener; Joan Vila i Joan Saldoni, *treballadors*; la seva vídua Rosa; un Jaume Boscà (del qual desconeixem el parentiu); i altres noms.

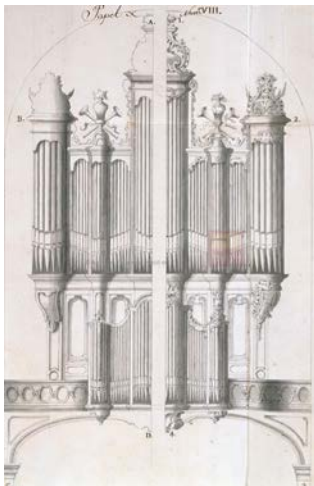
Els béns de Felip Cases i Soler van ser classificats pel fuster Rafel Camps de Reus i pel *cabo* del segon regiment de Catalunya, Joan Montaner. En l'inventari i taxació dels béns de Josep Cases i Soler^{DOC 138}, valoren les pertinences de l'orguener el fuster Magí Baltasar i l'orguener Josep Cardona, ambdós de la ciutat de Reus.

S'observa que la relació fuster-orguener pren una importància decisiva tant en la vessant professional com en la personal.

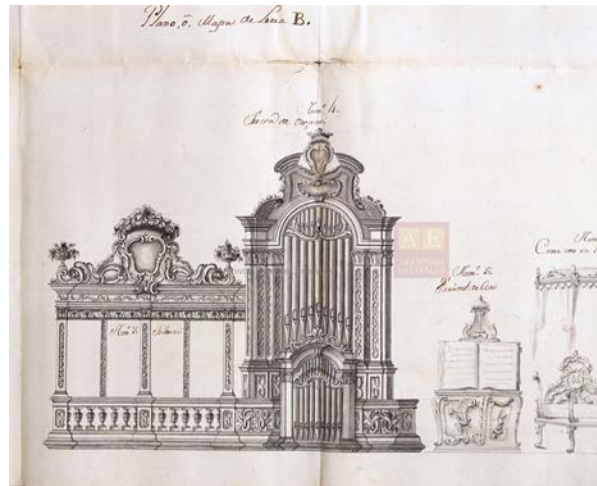
II. 3. OFICIS RELACIONATS: FUSTERS, MESTRES DE CASES, ESCULTORS I ALTRES

Com s'ha vist anteriorment, la construcció d'un orgue no depèn només de l'ingeni d'un factor o constructor experimentat sinó que es complementa amb altres especialistes de diferents àmbits. La documentació analitzada ens mostra una gran varietat d'oficis que estan íntimament lligats a la figura de l'orguener.

La construcció del nou instrument es realitza d'una manera artesanal. S'inicia amb la presa de mides de l'espai on ha d'anar, el dibuix o traça que s'ofereix als contractants perquè es facin una idea del futur exemplar i la relació de característiques tècniques de què disposarà. Com a exemples, es mostren les dues traces d'orgues conservades del Gremi de Fusters fetes l'any 1771 dipositades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

ACA: Colecciones. Mapas y planos 614, 1-17 (1771)

ACA: Colecciones. Mapas y planos 615, 1-5 (1771)

Cal la col·laboració d'un col·lectiu de professionals especialitzats que va des dels mestres de cases (per a la ubicació o adaptació arquitectònica de l'instrument, com el cas del convent de Jonqueres de Barcelona (1729), quan «Carlos Mestres, mestre de cases [...] per fer los envants y fortificar part de la caixa del orga que assentà sobre la capella de Sant Francesch»⁸⁶), als fusters i escultors (per a la construcció de la caixa o moble, els

⁸⁶ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 358, f. 244r.

elements interiors de la maquinària i la canonada de l'orgue), als estanyers (canonada), als pintors i dauradors (per a la decoració del moble, i sarges i/o cortines), serrallers i ferrers (per a la part tocant a elements de metall tant per a l'estructura interna de l'instrument com per fer frontisses, panys, claus,...) i manxadors (durant l'harmonització de la canonada de l'orgue, «per lo temple, afinar y provar dit orga» [Barcelona-Santa Maria del Mar, 1741]^{DOC 63}). Sense oblidar els transportistes que en un futur traslladaran l'orgue i/o l'orguener des del taller fins a la vila de destí i, enllestida la feina, retornaran el mestre a la seva vila d'origen, així com la persona que acollirà i farà de dispesera a la localitat on residiran a l'orguener i als seus acompanyants durant tota l'estada de muntatge i construcció de l'orgue.

Davant la quantitat de professionals que ha de controlar, com arquitectes, escultors, tallistes, oficials, fadrins, hom pot creure que el lideratge s'afebleix. Però l'orguener manté aquesta línia jeràrquica en tota la durada de l'obra consolidant-se com a únic director del treball. Fins i tot es veurà més endavant que escultors de renom se sotmetran a una submissió a l'hora de prendre mides del moble i adaptar-se als criteris del factor.

Però l'ofici més estretament relacionat amb el de *tuborum armonicorum*⁸⁷ és, sens dubte, el de fuster, que en algun cas deriva cap a mestre orguener. Per exemple, la figura d'Agustí Llinàs s'orienta, des del seu ofici inicial de fuster/escultor dedicat a la manufactura de caixes o mobles d'instruments, vers a la fabricació íntegra de tot un orgue. Això és palès en els encàrrecs de les caixes d'Igualada (anterior a 1678)^{DOC 1}, Calaf (1678)^{DOC 1} i Tortosa-Catedral (1692)⁸⁸, i com a fuster a les ordres de l'orguener Bidarte a l'instrument de Sant Miquel de Barcelona (1687)^{DOC 10}. Posteriorment a tots aquests treballs, Llinàs serà l'autor, com a orguener, de l'exemplar de Girona-Cadins (1705)^{DOC 28} i d'altres treballs.

L'any 1693 obté el càrrec de *prohom segon* del consell de la confraria dels escultors de Barcelona⁸⁹.

Un altre cas interessant pertany a l'orguener Antoni Boscà i Espanya, que apareix a la llista d'aprenents del gremi de fusters de Barcelona entre els anys 1731 a 1733⁹⁰ (mentre que curiosament l'any 1728 ja havia construït l'orgue de Sant Miquel de Barcelona^{DOC 42}). De fet, l'ofici d'orguener no queda gaire ben definit a quina tipologia de gremi es pot integrar. La més apropiada seria la dels fusters (branca d'instruments musicals) o a la dels músics, però no s'ha trobat cap referència (tret de les dues esmentades anteriorment de Llinàs i Boscà).

Una relació molt més intensa és la que estableixen diferents membres de la família Boscà i la dels fusters/escultors Aldabó⁹¹ de Barcelona. Antoni Boscà, a la seva època d'aprenent al gremi de fusters, ja hi va coincidir amb algun dels seus membres:

GABRIEL ALDABÓ obté el títol de mestre fuster l'any 1726⁹², treballa juntament amb Josep Boscà [pare] a l'orgue dels Carmelites Calçats de Barcelona l'any 1725⁹³. L'any 1740 manté relació amb Antoni Boscà qui l'ofereix com a fermança o garantia

⁸⁷ Denominació que rebrà l'orguener Jaume Guilla al contracte de venda d'un orgue portatiu a les clarisses de Lleida el 1696 (AHL: Fons Notarial de Lleida. Josep Gordà, Manual 1696 [733], f. 22r) o també Antoni Boscà a Santa Maria del Mar de Barcelona l'any 1741^{DOC 63}.

⁸⁸ MUÑOZ I SEBASTIÀ, JOAN-HILARI. "Quatre documents de principis del segle XVI, extrets d'un protocol notarial d'Arnes". *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, 47 (2008).

⁸⁹ GRASSOT I PÉREZ, MARTA. *Andreu Sala i l'arribada del Barroc a Catalunya*, 15.

⁹⁰ AHCB: Gremis núm. 37/13, f. 120r.

⁹¹ O Aldebó o Aldevó.

⁹² ARRANZ I HERRERO, MANUEL. *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*. Barcelona: Col·legi d'aparelladors i arquitectes tècnics de Barcelona, 1991. p. 3.

⁹³ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 58, 5 de març de 1725.

de compliment de contracte de l'orgue del monestir de Sant Daniel de Girona^{DOC 59}, nomenat als documents com a «oficial mayor».

SEBASTIÀ ALDABÓ, fill d'un altre Sebastià de trajectòria professional molt més important⁹², col·labora també a l'orgue dels Carmelites Calçats de Barcelona de Josep Boscà [pare] l'any 1725 fent les *ventallas* de l'orgue per 28 lliures⁹⁴ i el 1733 amb diverses tasques⁹⁵. L'any 1756 participa en la construcció de l'orgue del convent de la Mercè de Barcelona de Josep Boscà i Serinyana, cobrant 16 lliures i 10 sous «per 16 pots de fulla, dos cabirons de melis, claus y mans per lo orga»⁹⁶.

JOSEP ALDABÓ, fill de l'anterior Gabriel, aconsegueix el títol de mestre fuster el 1758⁹². Va treballar amb Josep Boscà i Serinyana a Monistrol de Montserrat (1763), actuant com a fermança de l'esmentat instrument^{DOC 102}. Fins i tot, l'orguener apadrina un fill del fuster el 9 de novembre de 1759⁹⁷. El 1788 actua com a marmessor del testament de Josep Boscà i Serinyana^{DOC 126}, on titulen el mateix fuster com a «factor de orgas, ciutadà de Barcelona» juntament amb Antoni Aldabó, germà seu. Tots dos són declarats hereus. El 1789 cobra nou lliures que pertanyien al difunt Josep Boscà i Serinyana sobre la conducta de l'orgue de Santa Maria del Pi de Barcelona, on es refereixen a ell com «el seu hereu»⁹⁸.

Un altre cas de fuster que es manté fidel al seu mestre correspon a Nicolau Fontcuberta. El juliol de 1747 forma part de l'equip d'Antoni Boscà com a fadrí durant l'afinació de l'orgue de Sant Feliu de Girona⁹⁹, i l'any 1762 és testimoni de l'obertura del seu testament^{DOC 101}. Després de la mort de Boscà, encara labora en obres del difunt, com el febrer de 1765, que repara les manxes de l'orgue del monestir de Sant Benet de Bages¹⁰⁰.

Cal tenir present que l'activitat del fuster està sotmesa des del primer moment a les directrius que marca el mestre orguener. Ho confirma el contracte del moble de l'orgue de Calaf^{DOC 1} entre Agustí Llinàs, «mestre fuster de la ciutat de Barcelona», i els jurats de la vila el dia 16 de setembre de 1678:

«[...] farà y fabricarà la caixa de dit horga conforma està ab la trassa que dit Agustí Llinàs a ensenyada [...] la qual caixa farà y tindrà a punt sempre y quant dit pare fra Barthomeu [Triay] tindrà [la] obra per a essentar de dit horga de tal manera que aixís com dit pare fra Barthomeu anirà treballant dit horga, dit Augustí Llinàs anirà fabricant dita caixa de tal manera que dit pare fra Barthomeu no puga deixar de assentar dit horga per falta de la caixa».

Un altre exemple es localitza en els pactes que signen l'escultor Pere Costa amb les monges del convent de Santa Maria de Jonqueres el 8 d'abril de 1729^{DOC 45}, quan s'estipula que

«[...] segons lo dibuix, planta y perfil que se ha fet, y segons art y perícia de bon arquitecto los quals dibuix, planta y perfil quedan firmats de mà y lletra pròpria de las dos parts en mà y poder de dit Pere Costa y segons las midas li designarà lo mestre de fer orgas [Antoni Boscà]»

⁹⁴ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 58, 29 de maig de 1725.

⁹⁵ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 60, f. 38r, 39r, 51v i 55r.

⁹⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2910, 22 de maig de 1756.

⁹⁷ ACB: Llibre de Baptismes 26 (1757-1762), f. 95r.

⁹⁸ APSMP: Llibre de comptes d'obra 1768-1798, f. 222v.

⁹⁹ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesialstica*. Comptes 1728-1823, f. 74v.

¹⁰⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 117, f. 204v.

o també en el cas de la caixa de l'orgue de la parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona^{DOC 64} quan Antoni Boscà ha de refer tot l'instrument el juliol de 1742 amb la col·laboració de Pere Màrtir Prat, mestre de cases, i Emmanuel Vila, fuster, tots dos ciutadans de la ciutat els quals

«[...] abaixaran la caixa del orga [...] fins sobre los archs de las dos capellas. Y empostissaran tot lo que sia necessari del piso de las tres capellas, deixant la caixa assegurada ab tots aquells tachs necessitia per quedar ferma a satisfació de Anton Buscà, mestre de orgues».

o a l'orgue de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona^{DOC 139}, obra de Johannes Kyburz i Franz Otter, del gener de 1803:

«Mandarán hacer dos caxas nuevas según el plan adoptado, con su sculptura, puertas, serrajes. Pero el carpintero las trabajará bajo la dirección de los organeros, a saber, que las medidas han de ser exactas y las piezas principales han de juntarse de la manera que dichos organeros dirán».

La denominació de fuster pot rebre una segona accepció amb el nom d'*arquitecte*. A la documentació, aquest terme s'aplica com a sinònim de fuster però amb un *status* superior afegit de dissenyador de la caixa o de l'estructura de l'instrument. D'aquesta manera, l'etiqueta de l'autoria de l'orgue de Vielha (1778) especifica jeràrquicament els diferents papers que tenen encomanats els germans Vicens:

«Fecit Joseph Vicens, factor de orgas, lo añ 1778. Arquitecto, son germà Llorens Vicens, fills de Sant Feliu de Guíxols, bisbat de Girona, abitans en Barna, buy dia 20 de 8bra de 1778»

i el cas de Bagà (1754)^{DOC 89}, quan l'ajuntament ha d'«enviar duas cavalcaduras y mosso per pujar lo factor [Antoni Boscà] ab son arquitecta».

L'any 1693 Andreu Bargero ja és denominat *magistri at architectori organorum* quan la seva dona *Margareta* el nomena procurador seu, i en una mateixa persona se sumen mestre i arquitecte d'orgues¹⁰¹. Altres casos on s'utilitza la paraula arquitecte són en llibres de despeses del convent de Sant Agustí de Barcelona (1757), quan es dirigeixen a l'escultor Pere Costa arran del pagament de 112 lliures: «a bon compte de la caixa del orga al arquitecto»¹⁰². O al monestir de Santa Maria de Jonqueres de Barcelona (1729)^{DOC 45}, en la capitulació de la caixa de l'orgue amb també Pere Costa, que l'ha de posar «sobre la capella de Sant Francesch de la dita iglésia segons lo dibuix, planta y perfil que se ha fet, y segons art y perícia de bon arquitecto los quals dibuix, planta y perfil quedan firmats de mà y lletra pròpria».

La tasca dels mestres de cases també representa un paper força important perquè inicialment prepara el camí a l'orguener per a la futura ubicació de l'instrument. Existeixen molts casos dins dels llibres de despeses on s'hi fa referència. Gairebé en tots els processos de fabricació o restauració d'orgues surt reflectida la seva activitat. Un exemple molt genèric d'aquest treball és el que es va fer l'any 1791 a l'església dels Trinitaris Descalços de Barcelona quan l'«albañil, para ampliar los portales de las tribunas, componer sus paredes, trabajos empleados en el órgano y materiales, sacar las runas en diferentes días [en] dos carros» cobra la quantitat de 85 lliures¹⁰³. O també a la

¹⁰¹ AHPB: Notari Rafael Armengol de Barcelona (799/7), f. 128v.

¹⁰² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 656, f. 174r.

¹⁰³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3168, f. 329.

Pobla de Cérvoles, als volts de 1751, quan «als mestres de cases que treballaven a l'abadia per assentar la caixa del orgue» cobren 4 lliures¹⁰⁴. Un altre cas és el de Santa Maria del Pi de Barcelona, de l'any 1741, quan «tot lo que tocarà al ofici de mestre de cases, dega còrrer a gasto de dits Srs Obrers com és lo fer envants, forats per los permòdols y altras cosas semblants»^{DOC 60}. Però potser el cas més sorprenent és el que va succeir durant les obres d'ampliació de l'església de Sant Genís de Torroella de Montgrí, quan l'any 1738 «executant la fàbrica de dita iglésia, se derruhí y vingué casi a tota ruhina lo orga construït en dita iglésia en tant que quedant descubert per molt espay de temps las voltas e teulada de dita iglésia, sobrevenint plujas, la aygua entrava dins las flautas de dit orga cahent així mateix la runa y cal sobre de las parets y teulada de tal forma que pereix respecte fou impedit lo poder-se tocar dit orga per molt temps»¹⁰⁵. No va ser realment una conseqüència directa d'unes obres efectuades a un instrument però sí que indirectament en va sortir molt mal parat. El mateix dia de l'anterior protocol es van concretar a l'ajuntament, amb els regidors i l'orguener Antoni Boscà, les característiques de la seva restauració i ampliació amb «registres moderns y de gust» per un preu de 1250 lliures¹⁰⁶.

Les figures dels escultors i pintors les treballarem més endavant, a l'apartat sobre els mobles o caixes dels orgues (capítol sisè, apartats 3. 1. i 3. 2.).

Respecte als ferrers, serrallers i estanyers, la seva activitat es menciona en els llibres de despeses com a administradors de la matèria primera que subministren a l'orguener per a fabricar l'instrument. Les seves anotacions corresponen sempre al cost del ferro, frontisses, *ferramenta*, claus, cargols,...

Pel que fa a l'allotjament i les despeses durant el termini de muntatge de l'orgue nou o de la reparació de l'instrument, descobrim diferents anotacions sobretot als contractes, entre l'orguener i el comitent, on s'estipula qui es fa càrrec d'aquesta despesa. En alguns ajuntaments, el dispendi és més generós. En d'altres és més escurat. A Esparreguera (1748)^{DOC 76}, «dits magnífichs regidors prometen donar habitació còmoda a dits Buscà y fuster en dita vila tot lo temps que hauran de estar en aquella per la composició de dit orga». A la Pobla de Cérvoles (1750)^{DOC 79}, «donaran als respective oficials habitació de casa per lo temps [que] hauran de plantar sas obras, subministrant-los llits, llenya, plats y escudellas, y donà per a guisar-los lo menjar». A Balaguer (1753)^{DOC 88}, en la construcció de l'orgue de Santa Maria, els «honorables señors regidors convenen y en bona fee prometen donar al dit Sr. Anton Casas [...] habitació de casa y demás acistència menos menjar tot lo temps que serà necessari estar en aquesta ciutat per plantar dit orgue». Al Vendrell (1775), a la parròquia de Sant Salvador, Scherrer exigeix als obrers «allotxament franch ab sis cadiras y taula, manxador y mestre de cases», per tant devia anar amb un equip de cinc persones més¹⁰⁷.

Els viatges dels factors des de la seva població d'origen a la vila on s'ha de treballar l'orgue és un tema poques vegades tractat d'una manera clara. Del transport de l'instrument, sí que se'n parla sovint. A l'Albi (1719)^{DOC 31}, Ramon Galtaires «tot lo temps que treballarà en dit orgue [se li pagarà] lo gasto de la cavalcadura per a venir de Vilanova de Mayà per dit efecte y tornar-se'n a sa casa». A Esparreguera (1748)^{DOC 76}, els «magnífichs regidors prometen [a Josep Boscà] [...] que li subministraran cavalcaduras per venir junt ab lo fuster a esta vila, aquell que dit Buscà anomenarà, tot a gastos de la mateixa». A Bagà (1754)^{DOC 89}, «los dos comuns y particulars queda a son càrrech [...] enviar duas cavalcaduras y mosso per pujar lo factor ab son arquitecta». A Igualada

¹⁰⁴ Manuscrit dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

¹⁰⁵ AHG: Fons Notarial de Torroella de Montgrí (To 320), 3 d'octubre de 1738.

¹⁰⁶ AMTM: Llibre de conclusions 1706-1741 (unitat 0004/1), 3 d'octubre de 1738.

¹⁰⁷ APV: Llibre de l'orgue.

(1757), a la parròquia de Santa Maria, els regidors prometen a Antoni Boscà «enviar dos cavalcaduras per venir a plantar lo orga y despues tornar-lo a Barcelona, y així mateix enviar dos cavalcaduras al cap de mitx any per venir a refinar»¹⁰⁸. I a Sarral (1788)^{DOC 125}, «lo dit ayuntamiento aprromptarà y donarà [a Josep Cases i Soler] [...] dos cavalleries per a venir de cavall y retornar de esta a Reus, donar casa ab lo acistiment necessari de llits, habitació y servei corrent».

II. 4. ESTATUS SOCIAL DE L'ORGUENER

La societat –que ha caminat paral·lela als orígens de l'orgue al nostre país– ha classificat els seus integrants segons la seva funció productiva, poder adquisitiu o per la seva posició dins de la burocràcia d'una organització, originant-ne una estratificació de les seves classes socials. El seu estatus també pot anar associat a un grau o nivell de prestigi determinat en funció dels seus mèrits o accions. Els orgueners es poden incloure dins d'aquest darrer grup.

En els segles XVI i XVII no sembla que els orgueners hagin rebut un tracte especial o honorífic de l'estament eclesiàstic, civil o dels propis organistes (que en la jerarquització per a la realització dels orgues, són els que imposen i supervisen el bon fer de l'obra acabada). Però les redaccions de determinats contractes mostren que es mantenia un cert respecte vers l'orguener i el seu art. Respecte a això, només cal veure el tracte respectuós i afamat que gaudien tots els membres de la nissaga Bordons de Solsona.

Durant tota la història, els orgueners, laics o religiosos (com preveres, monjos o frares), han compartit i alternat un mateix espai. L'espai històric tractat en la tesi no esdevindrà diferent.

Segons la cronologia de treballs, s'observa tal vegada una menor proliferació de mestres religiosos a les darreries del segle XVIII. Malauradament, les poques dades d'aquesta gran majoria d'orgueners no ens ofereixen cap mena d'informació, ni dels seus mestres ni de la seva professionalitat. Tan sols apareixen reflectits en llibres de comptes per petits pagaments o per intervencions de poca importància. Els únics que despunten, evidentment per la importància de les seves obres són Bartomeu Triay, el més important, trinitari calçat; després Pasqual Cervelló, dominic; Manuel Teixeira, *subdiàcono* portuguès; Josep Cavaillé, dominic; Pau Obradors, clergue; i Josep Botella, frare agustí de Castelló de la Plana.

Dels més o menys anònims formen part l'Aleix (Barcelona-Carmelites Calçats 1689)¹⁰⁹; Joan Molina (el Collell 1699¹¹⁰ i 1707¹¹⁰), frare carmelità d'Olot; un «frare llech [anònim] de Girona pràctich en est art» (Barcelona-Santa Caterina, 1715)¹¹¹; Nicolau Jordi (Cervera-Santa Maria, 1718-1719)¹¹²; Rafel de Sant Francesc (Barcelona-Sant Agustí, 1725)¹¹³, franciscà?; Felip Nogués (la Selva del Camp-Sant Agustí, 1770)¹¹⁴, frare

¹⁰⁸ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1755-1760 (núm. 1105), f. 32r/199r.

¹⁰⁹ ACA: Fons Monacals Universitat Volum 54, 23 d'octubre de 1689.

¹¹⁰ ADG: Fons El Collell. Despeses 1711-1735 (núm. 5), f. 455v.

¹¹¹ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona*. Ms. 1007, f. 314.

¹¹² ACSG: Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra, any 1719.

¹¹³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 671, f. 471.

¹¹⁴ FORT I COGUL, EUFEMIÀ. *El convent de Sant Agustí a La Selva del Camp*. La Selva del Camp: Edicions Analecta Selvatana, 1950. Volum I, p. 41.

agustí?; Miquel Cifré (Barcelona-Trinitaris Descalços, 1777)¹¹⁵, d'origen mallorquí; i Josep Cogull (la Seu d'Urgell-Catedral, 1802)¹¹⁶, frare agustí.

Tots aquests professionals religiosos, per a poder complir els compromisos professionals, necessiten el permís i vistiplau dels seus jerarques d'orde o comunitat per a poder absentar-se del monestir o convent per un determinat i –sovint– perllongat temps. Aquestes autoritzacions són sol·licitades pels contractants i queden anotades als diferents documents sobre capitulacions, confirmant la disposició de l'orguener per a executar el contracte i garantint enllestir en la seva totalitat el compromís encomanat. Dos casos molt explícits, ambdós de fra Bartomeu Triay, concernents als contractes de l'orgue nou del monestir benedictí de Sant Pere de Galligants a Girona de l'1 d'octubre de 1682^{DOC 6} i del de la parroquial de Sitges^{DOC 19} del 27 de febrer de 1694, tracten el tema dels permisos amb els respectius jerarques:

«De y sobre les coses baix scrites per y entre lo molt reverent doctor Gerònim Abrich [...] prior y vicari general del monastir de Sant Pere de Galligants de la present ciutat de Girona del orde de sant Benet de una part y lo reverent pare fra Barthomeu Triay, religiós profés i sacerdot de la religió de la Santíssima Trinitat Calsada, mestre de òrgans, precehint en estas cosas de expressa llicència del pare fra Vicens Domingo Enrrique, mestre en Filosofia i en Sagrada Theologia, predicador de la Magestat Cathòlica, Provincial de dit orde en la Corona de Aragó com consta de dita llicència ab lletras patents despedides i de mà de la Reverendíssima Mercè, firmades i ab lo sello de dita religió sellades y referendades per lo pare fra Joan Batista Ortés, son secretari dades en Barcelona a vint y dos de novembre mil sis-cents vuytanta-hu».

«De y sobre la instrucció y nova fàbrica dels flautats del orga de la iglésia parroquial de Sant Barthomeu y Santa Tegla de la vila de Sitges, [...] com consta [...] en lo llibre de las resolucions de Concell de la mateixa vila lo die present, en dit nom de una part, y lo reverent pare fra Barthomeu Triay, religiós del orde de la Santíssima Trinitat Calsat [...], de exprés concentiment voluntat y llicència del pare fra Antoni Pagaroles, ministre General de tota la Sagrada Religió com de dita llicència consta».

Del següent exemple, n'és protagonista fra Pasqual Cervelló l'11 de desembre de 1735, respecte a l'orgue de la col·legiata de Santa Maria de Puigcerdà:

«Fra Domingo Marieló, prior del real convent de Predicadors de la vila de Puigcerdà, en virtut de las presents dono facultat al germà fra Pasqual Cervelló del mateix orde per a que pugua compòndrer los interessos té ab lo il·lustre ajuntament de la sobredita vila, com y també de afinar lo orgue»¹¹⁷.

Un altre exemple cronològicament més modern que els anteriors sobre aquesta submissió de l'orguener religiós a la seva jerarquia és el del clergue Pau Obradors amb la comunitat benedictina de Sant Cugat del Vallès. El moianès Obradors ingressa al monestir substituint el difunt monjo organista Arderiu el 14 d'abril de 1792¹¹⁸, i el seu status d'organista de la comunitat el lliga de tal manera que els preveres interessats a demanar els seus serveis com a orguener hauran de superar el *placet* del superior de Sant Cugat perquè pugui viatjar al lloc sol·licitat. És el cas del Capítol de Sant Joan de les Abadesses, quan el 14 de juny de 1797, «suplicaba [a la jerarquia del monestir] que en atenció de

¹¹⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3190, f. 346.

¹¹⁶ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes Capitulars, any 1802: 20 de juliol, 27 de juliol i 4 d'agost; any 1803: 21 de juny i 22 de juny.

¹¹⁷ ACCE: Fons Notarial de Puigcerdà. Domènec Espernay, *Manuale instrumentorum anni 1735*, f. 371r.

¹¹⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 37v-38r.

quedar informats de la habilitat de Pau Obradors, organista de est monastir, en compòndrer orgas, tingués la bondat de dexar passar a compòndrer lo orga de aquella iglésia»¹¹⁹. O el del rector de Santa Maria de Martorell, el 10 d'agost de 1799, «suplicant-me permetia que demà al matí pasia allà lo nostre organista Pau Obradors per compòndrer la orga de aquella yglésia antes de la festa major que és el 15 de est mes [d'agost]»¹²⁰.

Però independentment de la condició de laic o de consagrat, la fama o admiració de l'orguener s'identifica amb la qualitat de les seves obres, el fruit del seu treball i la dignitat que el seu entorn social els atribueix. Ha de realitzar un treball correcte «segons demana lo art» o «com se practica en lo art». Aquestes afirmacions compten amb múltiples variants, com trobem en nombrosos paràgrafs: «conforme demana o practica lo art» (Bagà, 1754)^{DOC 89}, «reglas del art», «segons art y habilitat de bon mestre organer» (la Bisbal d'Empordà, 1757)^{DOC 96}, «segons bona art y regles de sa facultat» (Sarral, 1788)^{DOC 125}, «segons lo art y regles de bon y pèrit organer» (Reus, 1732)¹²¹, «per la sobredita iglésia parroquial, en bona forma y segons reglas y art de bon mestre» (Bellpuig d'Urgell, 1764)^{DOC 104}, «de bons materials segons reglas del art de organer» (Barcelona-Sant Francesc de Paola, 1756)^{DOC 91} i són una constant a qualsevol document del qual s'espera un bon resultat de la feina del factor.

Un exemple clar de reconeixement social és el tractament i respecte amb què es dirigeixen als orgueners en els protocols o documents. En aquests casos, es retrata clarament el seu status. Cronològicament, entre 1688 i 1734, sorgeixen casos de nomenar el factor com a «senyor» (Esterri d'Àneu, 1688)^{DOC 12}; Alaior, 1724)^{DOC 37}), «mestre organiste» (Cabacés, 1728)^{DOC 41}) o només «mestre» (la Selva del Camp, 1696)^{DOC 22}; Manresa, 1723)^{DOC 34}); i si l'orguener es religiós, el tractament és de «reverent pare» o «pare fra» (Torroella de Montgrí, 1682)^{DOC 5}; Sitges, 1694)^{DOC 19}). A la resta de documents no s'hi especifica cap tractament. Tan sols a l'inici de l'escrit se'ls tracta com a mestre d'orgues i a la resta, se'ls anomena només pel cognom. A Manresa (1734)^{DOC 47}, Antoni Boscà és tractat com a «mestre» però no totes les vegades que és esmentat.

Entre 1735 i 1803, les denominacions van *in crescendo*. Majoritàriament el tractament continua amb «senyor». Cada cop que es refereixen al factor, el tracten de senyor Boscà, per exemple. Però en aquest període continuen havent-hi protocols sense cap tipus de tractament. Tenim tres casos excepcionals que designen l'orguener com a *impressari* (Tarragona-Catedral, 1739)^{DOC 56}, *emplantari* (Vila-seca, 1750)^{DOC 78} i *fabricant* (al contracte sobre les obres de construcció d'un taller per a l'Antoni Boscà, 1740)¹²²; Besalú-Sant Vicenç)^{DOC 11}; Juneda, 1751)^{DOC 81}; Agramunt, 1759)^{DOC 97}; Arenys de Mar, 1765)^{DOC 106}). En aquesta època és quan es comença a utilitzar la paraula *artífice*.

L'arribada al país dels orgueners procedents de centre Europa i els viatges de Cases i Soler a l'Escorial (1771) i Sevilla (1775-1778), comporta la introducció de noves paraules que fins aleshores no s'havien utilitzat en territori català. També es produeix per influència del castellà sobre els àmbits de poder i de cultura. D'aquesta manera, el desembarcament de Scherrer implica la introducció de paraules com la ja utilitzada «senyor», o «monsieur», «don» o «señor organero» (Valls, 1766)¹²³; Calaf, 1766)^{DOC 110}; Porrera, 1771)^{DOC 115}; Vilanova-Sant Antoni, 1771)¹²⁴; Lleida-Seu Nova [Evangeli], 1773)^{DOC}

¹¹⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 1204, f. 137v.

¹²⁰ *Id.*, f. 181v.

¹²¹ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 519.

¹²² AHPB: Notari Joan Olzina i Malet, any 1740 (998/4), f. 14r.

¹²³ ACAC: Fons Municipal de Valls. Església Top. 1.1.82, f. 59r-59v.

ACAC: Fons Notarial de Valls. Rafael Voltas, any 1769 (top. 24.6.14), f. 22r-22v.

¹²⁴ APSAV: Llibre d'actes de l'Obra. Fulls solts.

¹¹⁸; El Vendrell, 1775-1776^{DOC 119}). Per a Josep Cases i Soler, el fet d'haver estat nomenat mestre dels orgues del monestir de l'Escorial i orguener reial, li suposa un prestigi que cap orguener català va gaudir a l'època. El reusenc mostra fidelment a la seva targeta de presentació el nom de «constructor de orgas de la Real Casa de Sant Llorens del Escorial», acompanyat sovint pels d'«artífice» i «don» (Sarral, 1788^{DOC 125}; Bellpuig d'Urgell, 1790^{DOC 127}; Ciutadella (Menorca)-Santa Maria, 1796^{DOC 134}).

A diferència dels anteriors, el cabdal orguener Joan Pere Cavaillé no gaudeix de cap tipus de tractament especial. Només alguna vegada se'l denomina com «l'organer» però res més, de la mateixa manera que els més tardans Vullen, Kyburz i Otter o De Salvador.

Un altre camí per a mostrar el nivell de vida o condició social d'aquests professionals pot ser el dels esdeveniments relacionats amb la seva biografia familiar i privada: nomenaments de càrrecs dins d'una col·lectivitat, casaments, relacions entre artistes i ciutadans il·lustres, testaments, enterraments, inventaris... Josep Boscà i Serinyana ingressa com a obrer de l'església de Santa Elena de Barcelona (capella de l'Hospital de la Santa Creu) els anys 1765, 1770 i 1771¹²⁵. Aquest tipus de càrrec sovint l'ostenten personatges destacats o rellevants de les viles o ciutats. Un altre exemple succeeix amb el nomenament d'Antoni Cases (4 de maig de 1770)¹²⁶ com a fiador del seu nebot quan aquest darrer fou designat clavari de l'Ajuntament de Reus, dignitat rellevant dins d'una col·lectivitat, sense comptar els diversos negocis que tractava Antoni a part de la construcció d'instruments.

Les empreses tèxtils respectives de Joan Pere Cavaillé i de Lluís Scherrer els converteixen en autèntics potentats, fins al punt de gaudir de privilegis reials.

En aquest aspecte social, s'hi sumen també els enllaços matrimonials que concerten els orgueners amb els seus descendents. Antoni Boscà casa les seves filles Antònia i Teresa amb els notaris barcelonins Francesc Torrent¹²⁷ (reial i causídic) i Simó Pujol¹²⁸ (actiu entre 1751-1756), respectivament. Antoni Cases va amullerar el seu fill Josep Cases i Soler amb Francesca Bages i Claveria, germana del notari reusenc Josep (actiu entre 1760-1785), i la seva filla Gertrudis contreu matrimoni primer amb un apotecari i en segones núpcies amb un visitador general de fàbriques de salnitre de Catalunya; i Maria amb un botiguer¹²⁹. Victorí Montells també es casa l'any 1789 amb la filla del notari Francesc Caputo (actiu entre 1759-1773) de Tarragona¹³⁰. Per a ratificar la importància social dels matrimoni, seria interessant contrastar les quantitats dels diferents dots, alguns dels quals a vegades ascendien fins a 1.200 lliures.

Una altra manera d'incrementar la condició social és establint lligams d'amistat amb persones notables de la vila, ja siguin de professions liberals, nobles, eclesiàstics... com amb altres personatges que despuntin especialment per la seva feina. Destaca l'estreta relació entre l'escultor Lluís Bonifàs i Massó (1730-1786) i l'orguener Lluís Scherrer, tots dos habitants de la mateixa ciutat de Valls, quan el primer actua de testimoni en el contracte de Scherrer sobre l'instrument d'Alcover (1767)¹³¹, o els dos participen en les

¹²⁵ AHPB: Notari Josep Bonaventura Fontana de Barcelona (1042/15, f. 23v), (1042/20, f. 352r) i (1042/21, f. 36v).

¹²⁶ AHT: Fons Notarial de Reus. Josep Alonso de Valdés (Comú de Reus, 1770-1771; sig. 4973, caixa 500), f. 13r.

¹²⁷ AHPB: Notari Joan Francesc Casals de Barcelona (969/31), 11 gener 1748.

¹²⁸ ACB: Llibre de Baptismes 25 (1753-1757), f. 202r.

¹²⁹ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR J. "Els Casas, un llinatge reusenc d'orgueners setcentistes". *Quaderns d'Història Tarraconense*, núm. 11 (1992). p. 54.

¹³⁰ AHAT: Fons Parroquial de Santa Maria de la catedral. *Llibre de desposoris que comensa el dia 3 de febrer de 1765*. Unitat de catalogació 42, unitat d'instal·lació 22. f. 364v.

¹³¹ ACAC: Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6), f. 57v.

obres de la Seu Nova de Lleida (un al nou orgue de l'Evangelí, el 1773, i l'altre al cadirat capitular, el 1774); i al Vendrell (un amb l'altar major –inacabat–, 1771-1774, i l'altre a l'orgue 1775). I la de Manuel d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, amb l'orguener Josep Pujol, manresà, el qual és mencionat al seu *Calaix de Sastre*¹³², a *Viles i ciutats de Catalunya*¹³³ (en descriure molt positivament l'orgue de Mataró «des de que lo senyor Josep Pujol, manresà, lo recompongué tot») o al *Viatge a Maldà i anada a Montserrat*¹³⁴ (on coincideix amb ell a l'hostal de Martorell amb «un senyor canonge de la seu, don Mariano Quintana, senyor Josep Pujol, manresà, que venian de Montserrat»).

Un avaluador de l'èxit professional i, consegüentment, del seu nivell de vida, és la catalogació del patrimoni de l'orguener, registrat en documents oficials com testaments, inventaris (protocols elaborats després de la seva defunció o post testamentaris) i capítols matrimonials (enumeració de béns amb motiu d'un enllaç sacramental), en els quals es classifiquen tots els objectes de valor que posseeix la persona en qüestió. Aquests registres de pertinences són comparativament escassos entre el nombre total d'orgueners que tenim comptabilitzats i els exemplars d'aquesta tipologia de manuscrits que ens han arribat a les nostres mans. També cal dir que ni de bon tros representen un grau de riquesa generalitzat aplicable a tots els orgueners ja que només el fet d'escriure ja estava reservat a professionals amb un cert nivell adquisitiu, i els models localitzats corresponen precisament a orgueners tocats per un gran o moderat èxit professional com Josep Boscà i Espanya (1752, inventari i taxació de béns)^{DOC 83 84}, Antoni Boscà i Espanya (1762, inventari de béns)^{DOC 101}, Felip Cases i Soler (1779, inventari de béns)¹³⁵, Josep Pujol (1793, capítols matrimonials amb inventari de béns)^{DOC 131}, Josep Cases i Soler (1802, inventari de béns)^{DOC 138} i Jordi Vullen (1824, testament)¹³⁶.

Finat a Barcelona i sepultat a la catedral de Barcelona el 22 de desembre de 1751¹³⁷, l'inventari^{DOC 83} de Josep Boscà i Espanya és elaborat el 8 i 9 de març de 1752, detallant tots els objectes dipositats dins del seu domicili del carrer del Carme de Barcelona. Per la descripció, la casa on vivia era de grans dimensions, amb un hort, un obrador i un porxo. La decoració i el mobiliari eren rics: només cal observar la gran quantitat de cadires, quadres, estores i roba personal i de casa. Cal destacar fins i tot joies com «un parell de arrecadas de or, de analleta y emmetlla de una esmaralda, y llassos de set diamans cade un engastats en plata, y una creu y muntan de or ab set esmaraldas y dotze diamants engastats en plata que tot junt, pesat per Josep Rossell, argenter, pesa nou argensos y quinze grans, y estimat per ell mateix diu ser de valor de cinquanta-sis lliuras barcelonesa».

El següent cas pertany al germà de l'anterior, Antoni Boscà i Espanya, mort a Barcelona el 16 de març de 1762. El seu inventari es va efectuar els dies 15 d'abril, 26 de maig i 5 de juny del mateix any. El seu domicili constava de tres cases, «las dos ab un portal quiscuna y la altra ab dos portas (en la qual habitava dit difunt), las tres contiguas

¹³² AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre* III (1795-1797). Barcelona: Curial, 1988. -Biblioteca Torres Amat. p. 168.

¹³³ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Viles i ciutats de Catalunya*. Barcelona: Editorial Barcino, 1994. p. 159.

¹³⁴ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Viatge a Maldà i anada a Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986. p. 41.

¹³⁵ AHT: Fons Notarial de Reus. Joaquim Genovés (any 1779, sig. 5086, caixa 591), f. 4.

¹³⁶ D'aquests documents només s'esmenten els béns que contribueixin a expressar la seva condició social (descripció de l'immoble, roba, estris domèstics, mobles...). Els objectes del seu ofici ja s'han tractat anteriorment a l'apartat II.2.

¹³⁷ ACB: Llibre d'Òbits 7 (1734-1765), f. 176v.

situadas en la present ciutat de Barcelona en lo carrer vagament dit lo carrer Nou»^{DOC 101}. Aquests immobles es van contractar l'any 1737 i els trobem descrits a l'època d'obres^{DOC 54}. Eren immobles de grans dimensions, de tres pisos d'alçada, amb una sortida a la part del darrere. Als baixos de la façana, hi havia una botiga d'estris del seu ofici d'orguener i al pati, l'obrador i una estança per fondre-hi estany. No hi consten joies com a casa del seu germà Josep però cal remarcar que s'hi comptabilitza una quantitat superior de roba de casa, vestuari propi i mobiliari.

Per la seva banda, Felip Cases i Soler, segon fill de l'orguener Antoni Cases de Reus, no va tenir tanta sort com els antecessors: mor a Reus el març de 1779 i el seu escàs patrimoni s'inventaria el 27 del mateix mes. De propietats immobiliàries, cap. Només es quantifiquen unes poques eines d'orguener, roba de casa i personal, i alguns mobles. De fet, al contracte del trasllat de l'orgue de Porrera al convent de Franciscans de la vila de Reus (1771)^{DOC 114} s'estipula que Felip cobraria els drets de llegítima paterna i materna per mans del seu pare Antoni, i aquest darrer es faria càrrec de «lo mantenir en ma casa ab la decència que correspon y he mantingut fins vuy al dit Felip Cases, mon fill y sa família» fins a la seva mort.

Josep Pujol, domiciliat a una «casa de quatre pisos situada en la Plasa Nova de la present ciutat [de Barcelona] señalada en lo numero set», redacta un inventari^{DOC 131} de tots els seus béns arran del nou matrimoni celebrat amb Maria Ignàsia Mas l'any 1793, «desitjant absolutament evitar dolo, engany y en ningun modo ocultar la consistència de mos béns que actualment eo lo dia en que entri dita segona muller en ma casa se troban existir, a fi de que en tot temps conste, y volent descriurer-los a tots efectes, a mi y a mos hereus més útils y convenientes». Habitava una gran casa on desenvolupa els oficis de relloger i orguener, amb dues botigues o obradors als baixos de l'edifici. L'immoble constava de cambres, sales i fins i tot «lo quartet de la criada». La descripció inclou una gran quantitat d'objectes personals, roba de casa, roba de vestir, mobles, estris utilitzats als seus oficis, joies, instruments... Però entre tots els elements que componen la relació sorprenen pel caràcter luxós «en lo quarto del devant y principal [...], un llit treballat a la Imperial, pintat y daurat de valor de setanta lliuras» i «en un calaixet de dit escriptori unas arrecadas y anell de or ab diamants avaluat, so és, las arrecadas a sinquanta doblas y lo anell a cent y vint lliuras» o d'altres «arrecadas de or guarnides de esmeraldas y diamants». I «en la sala gran [...], un fuertepiana [= fortepiano] [...i] una espineta guarnida bona». Un llistat ben complet de professional acomodat.

Un altre inventari post testamentari destacat és el que pertany a «don Josep Casas y Soler, maestro factor de órganos, titular del Real Monasterio del Escorial», títol d'ennobliment que utilitza en tots els contractes i que, fins i tot, utilitza «per la pedra de la sepultura ab las armas». El protocol es redacta el 5 de febrer de 1802^{DOC 138}. El domicili de l'orguener, establert a una casa del Raval de Jesús de Reus, el descriu amb una gran quantitat d'objectes de tota mena, mobles, roba, plata, «alhages» de la seva vídua Maria Gómez de la Fuente, i dues propietats (un terreny al costat de casa seva i un altre al terme del Brugà amb oliveres i garrofers).

El darrer document pertoca al gran orguener suís Lluís Scherrer, un altre inventari¹³⁸ post testamentari expedit a Palma de Mallorca el 9 de gener de 1804 després de la seva mort l'anterior 18 de desembre. Scherrer, un excel·lent constructor d'orgues i negociant i empresari tèxtil, va morir –segons mostra la relació de pertinences– en un estat de precarietat que contrasta amb la gran activitat (i guanys) que va generar durant tota la vida. No es parla de cap immoble, tan sols roba de vestir (en gran quantitat, comparant-

¹³⁸ ARM: Fons Notarial de Palma de Mallorca. Esteve Bonet i Perelló, any 1804, núm. 2283, f. 353r.

ho amb la resta d'objectes), roba de casa, algun moble i poca cosa més, béns que deixa en herència al seu fadrí *Josef Chapel*.

Altres indicadors del prestigi de l'orguener són totes les cerimònies que es porten a terme a partir del decés del mestre: el nombre de misses encarregades per la seva ànima, les exèquies i funerals (amb l'escenografia de les cerimònies de l'època), i la sepultura del seu cos mostraven el reconeixement que el difunt havia aconseguit en vida. Tots això suposa un desemborsament notable que pocs es poden permetre. El primer exemple en referència a les misses pertany a Josep Buscà [pare] amb una àpoca de 6 de gener de 1736¹³⁹ on es detallen totes les despeses (i deutes pendents derivats de la seva malaltia) que abonen els seus fills Josep *seniori*, Antoni, Josep *juniori*, Maria i Narcisa. Es dediquen més de 194 lliures a 325 misses oficiades per religiosos en temples barcelonins en els quals probablement va treballar el patriarca durant la seva vida (catedral, convent del Carme, Trinitaris, Santa Caterina i Sant Francesc) i altres despeses generades per la malaltia que va patir abans de morir¹⁴⁰:

«Primo al reverent pare fra Francisco Ribera, bossier de la Seu de Barcelona, per la sepultura feta al cadàver de senyor Joseph Buscà	21 ll 16 s
Item al pare fra Joseph Aymerich, sagristà del convent del Carme, per la charitat de 25 misas celebradas per ànima de dit senyor Joseph Buscà	7 ll 10 s
Item al senyor Pere Joan per la charitat de deu misas ha celebrat per ànima de dit senyor Joseph Buscà	3 ll
Item al reverent pare fra Anton Pujol, religiós del convent de trinitaris calats, per deu misas ha celebrat per ànima de dit Buscà	3 ll 21 s
Item al pare Millàs, pare Camillo Prat y pare Onofre Pi, carmelitas calats, per la charitat de 30 misas han celebrat per ànima de dit senyor Joseph Buscà	9 ll
Item a doctor Narcís Colomer, prevere, per la charitat de 50 misas ha celebrat per ànima de dit Buscà	15 ll
Item a Francisco Cussó, apotecari, per un compte de medicines de dit senyor Joseph Buscà	35 ll
Item al doctor Jaume Rojas, sagristà de Sant Sever, per la charitat de 50 misas celebradas per ànima de dit senyor Joseph Buscà	15 ll
Item al pare Pere de Sant Pau, trinitari descals, per la charitat de deu misas ha celebrat per ànima de dit senyor Joseph Buscà	3 ll
Item al pare Mayol y pare Raymí, trinitaris calats, per la charitat de 20 misas han celebrat per ànima de dit senyor Joseph Buscà	6 ll
Item al pare Joan Dachs, sagristà del convent de Santa Catharina, per la charitat de 25 misas celebradas per ànima de dit Buscà	7 ll 10 s
Item al doctor Joseph Bosch, prevere, per la charitat de deu misas ha celebrat per ànima de dit senyor Joseph Buscà	3 ll
Item a Joseph Marsi y Basea, candeler de cera, per un compte de cera	8 ll 18 s 3 d
Item a Francisco Guinart, síndich del convent de Sant Francesch, per la charitat de 25 misas celebradas per ànima de dit senyor Joseph Buscà	7 ll 10 s
Item al pare fra Francisco de Jesús Maria, prior de Sant Joseph, 12 ll 10 s. Són 7 ll 10 s per la charitat de 25 misas per ànima de dit Buscà y 5 ll fou vestit lo cadàver de dit senyor Buscà	12 ll 10 s
Item a Maria Portusach y Buscà per lo gasto se feu en la casa del defunt després de la mort	18 ll 5 s
Item al doctor Joseph Fornés per visitas fetas a dit Buscà	2 ll 8 s

¹³⁹ AHPB: Notari Sever Pujol de Barcelona (944/22), f. 16r.

¹⁴⁰ S'ofereix un extracte de les despeses.

Item al pare Esteve Campanals per 25 misas ha celebrar per dit Joseph Buscà
7 ll 10 s
Item a Joseph Comas, cirurgià, per visitas fetas a dit senyor Joseph Buscà
5 ll 2 s
Item al doctor Gerònim Grassot, prevere, per la charitat de deu misas ha celebrat
per ànima de dit Buscà 3 ll
[...]

En canvi, Josep Boscà i Espanya, un dels seus fills, al seu testament de 14 de desembre de 1751^{DOC 82}, es mostrava una mica més auster en el nombre de misses encarregades:

«Vull que per repòs de la mia ànima y de la de mos pares y de altres per qui tinch obligació de pregar a Déu Nostre Señor, sian fetas dir y celebrar cent missas de caritat, sis sous quiscuna, so és, vint-y-cinch en dita Iglésia Cathedral ahont serà enterrat mon cadàver; vint-y-cinch en la iglésia parroquial de Nostra Señora del Pi; y las restants cinquanta celebradoras per los dits reverents doctors Narcís Colomer y Domingo Rojas, mos marmessors».

El seu germà Antoni, més capacitat econòmicament ordenava al seu testament de 18 de març de 1762^{DOC 101} als seus marmessors celebrar tres-centes misses al convent de pares Franciscans i a la parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona (on es confirma el gran lligam que va mantenir amb aquestes dues comunitats durant la seva vida):

«Vull y mano que luego despues de seguit mon òbit, me sian fetas dir y celebrar per salut y repòs de la mia ànima tres-centas missas de charitat, sis sous quiscuna, so és, sinquanta en la iglésia parroquial de Sant Just y Sant Pastor; cent en dit convent de Sant Francesch; vint-y-sinch en lo convent de Nostra Señora de la Mercè; vint-y-sinch en lo convent de Sant Agustí, tots de la present ciutat [de Barcelona] y per los sacerdots de ditas respectives iglésias. Y las restants cent, en las iglésias y per los sacerdots que disposaran dits mos marmessors».

El germanastre dels dos anteriors, Josep Boscà i Serinyana, només especifica a les darreres voluntats de 2 de desembre de 1788 que es destinin cent lliures per a misses:

«Vull y mano que encontinent seguit lo meu òbit, lo més prest sia possible, per salut y repòs de la mia ànima, pares y demás per qui tinga obligació a Déu pregar, me sian fetas dir y celebrar cent missas resadas de charitat, set sous y sis diners quiscuna, so és, vint-y-sinch en la iglésia del convent de Nostra Señora del Carme, sinquanta en la iglésia del convent de Sant Joseph, y per los respectius sacerdots de aquellas. Y las restants vint-y-sinch a disposició de dits mos marmessors»^{DOC 126}.

Mostra de situacions econòmiques més modestes, i per tant amb menys capacitat per a contractar misses, són la de Lluís Scherrer, en què només s'estipula «que el día del entierro sea cantada misa y rezadas quatro corpore presenti», destinant 70 lliures mallorquines a les despeses ocasionades pel funeral de desembre de 1803¹⁴¹, o la de Jordi Vullen, que confia misses de caritat a banda de les seves pròpies al seu testament de 24 d'abril de 1824:

«Vull y mano que luego de seguit mon òbit eo lo més prest sie possible per salut y repòs de la mia ànima y de la de mos pares, muller y demás de ma obligació, me sien fetas dir y celebrar a vint-y-sinch lliuras resadas de caritat, sinch rals de velló cada una, celebradoras en las yglésias y per los sacerdots apareixerà a dits mos marmessors.

¹⁴¹ APSCPM: Llibre d'Òbits, 1794-1804. 18 de desembre de 1803.

Vull y mano que luego de seguit mon òbit se dònja per limosna cent y vint-y-sinch pobres un ral de velló, so un vint y dos, a cada un de ells»¹⁴².

Però l'exemple de Josep Cases i Soler (†1802) diferencia notablement entre la despesa feta entre les misses encarregades (22 lliures) i el cost de tots els elements que complementen la pompa del funeral (aproximadament 300 lliures)^{DOC 138}:

«Per quaranta misas resadas celebrada en la yglésia de Santa Clara de Tarragona, quinse lliuras, dich	15 ll
Al reverent Francisco Riba, prevere, per la limosna de dotse missas, dich	4 ll
Al reverent Josep Prats, prevere, per la celebració de deu misas, tres lliuras quinse sous, dich	3 ll 15 s»

Finalment, Josep Pujol al testament de 4 de novembre de 1821 ordena «per descans de la mia ànima y demás, de ma obligació, dos-centas misas de caritat, set sous y sis diners quiscuna, per los sacerdots que dits mos marmesors disposarant»¹⁴³.

Apart del caràcter religiós i litúrgic de les cerimònies, s'ha d'incidir especialment en l'*atrezzo* ostentós i pompós que acompanyen aquest tipus d'esdeveniments, sobretot per a mostrar a la ciutadania els recursos econòmics del difunt i la família. L'enterrament de Cases i Soler és un clar exemple de la fastuositat que suposen les exèquies d'un personatge il·lustre de la vila, en aquest cas de Reus. El cost que va suposar tot el cerimonial va ser aproximadament de 300 lliures, que es van repartir de la següent forma:

«A Joan Estapar, cerer de Reus, per la cera del combregar, enterro y novena, consta de conte, noranta-set lliuras, sinch sous y tres diners, dich	97 ll 5 s 3 d
A la reverent comunitat de preveres de Reus per lo enterro y funeral del difunt del Joseph Casas quaranta y set lliuras y vuit sous, dich	47 ll 8 s
A la mateixa reverent comunitat per los drets parroquials, deu lliuras, dich	10 ll
Al reverent Blay Cabestany, prevere y sagristà, per lo toch de campanas, dos lliuras y onse sous, dich	2 ll 11 s
Per la assistència dels reverents extraneos y tern de vellut, dotse lliuras tretse sous y sis diners, dich	12 ll 13 s 6 d
Per las creus, tres lliuras set sous y sis diners, dich	3 ll 7 s 6 d
A Isidro Busquets, verguer, per son treball i als estudiants atxas y portar la taula en lo enterro, foser y caritat se feu a la porta lo dia del enterro del don Joseph Casas, vuit lliuras sis sous y deu diners, dich	8 ll 6 s 10 d
Al mestre de casas de fer lo depòsit del cadàver, sis lliuras y quinse sous, dich	6 ll 15 s
Per la pedra de la sepultura ab las armas. Manobra per la sepultura a Thomàs Valls, dos lliuras y deu sous, dich	2 ll 10 s
A la botiga de paños de Milà y Fabregat, vayeta per lo ataüt, set lliuras deu sous, dich	7 ll 10 s
Per lo enterro y demás funeral als pares Descalsos, comprés lo hàbit per lo difunt, trenta y set lliuras y diset sous, dich	37 ll 17 s
Per lo cos present al convent de Sant Francesch y en sa yglésia en lo dia del enterro, set lliuras y deu sous, dich	7 ll 10 s
Per lo cos present en la yglésia de monjas Descalsas en lo dia del enterro, sis lliuras, dich	6 ll

¹⁴² AHPB: Notari Ignasi Teixidor i Llansó de Barcelona (1229/3), f. 54r.

¹⁴³ AHPB: Notari Josep Antoni Pic de Barcelona (1181/18), f. 285r.

Per seixanta y sis canas de galó morat per lo ataüt, quatre lliuras vuit sous, dich	4 ll 8 s
Al fuster per fer lo atahüt, onse lliuras y quinse sous, dich	11 ll 15 s
Per la fusta de dit ataüt, sis lliuras, dich	6 ll»

Una altra pompa més modesta concerneix a la de Scherrer, el qual en el seu testament estableix que el seu taüt «sea conducido [a l'església dels pares Mínims de Palma de Mallorca] con ocho achas de cera de peso de quatro libras cada una»^{DOC 176}; la d'Antoni Boscà, que és inhumat el 17 de març de 1762 al convent dels pares Franciscans de Barcelona «ab sepultura general de Nostra Senyora ab sis atxes blanques» amb un cost d'11 lliures 15 sous¹⁴⁴; o la del sepeli de l'infant Benet Boscà –fill de Josep Boscà [pare] i Elena Espanya– el setembre de 1706 a Cadaqués en una cerimònia «ab missa cantada y seqüela de sinch sacerdots»¹⁴⁵.

Un altre indicatiu a tenir present sobre l'estatus dels orgueners és l'edifici i l'indret destinats a sepulcre del cos i de llurs descendents. Això depenia de la relació (tant professional com religiosa) que van establir els mestres d'orgues amb els superiors o comunitats al llarg de la seva vida professional, sense oblidar la contribució econòmica obligatòria que oferien els difunts pel manteniment de l'església. Josep Boscà [pare] és sepultat a la catedral de Barcelona (†1733), com el seu fill Josep Boscà i Espanya (†1751), que tria «la sepultura al meu cos fahedora en la Iglésia Cathedral de la present ciutat [de Barcelona] y si pot ser en lo vas de la confraria dels fusters per lo que sie demanat als proms de dita confraria donen lo permís la qual sepultura vull sem sie feta de Nostra Señora ab dos covens y quatre atxas»^{DOC 82}. L'altre germà, Antoni, «està enterrat en la sepultura de Sant Nicolau que és al entrar al Capítol a la mà esquerra [del convent de Sant Francesc de Barcelona]. Se li feu enterro de la Mare de Déu, y aportà 6 atxes»¹⁴⁶.

Antoni Cases (†1782) «elegesch la sepultura al meu cos faedora en lo vas de la confraria de Nostra Señora del Roser de la parroquial iglésia de Sant Pere de la present vila [de Reus]»^{DOC 123}, i el seu fill Josep Cases i Soler fou soterrat l'any 1802 a la capella de la Mare de Déu dels Dolors de l'església conventual dels Carmelites reusencs¹⁴⁷, amb funeral a la prioral de Sant Pere, on la comunitat de preveres va rebre 47 lliures, més 10 lliures de drets parroquials^{DOC 138}.

Finalment Scherrer (†1803) estipulava que «primeramente encomiendo mi espíritu en manos de su Redentor Benignísimo Christo Jesús, y el cadáver a la sepultura eclesiástica que señalo en el puesto de la iglesia o convento de P. P. Mínimos de esta ciudad [de Palma de Mallorca]»¹⁴⁸. Mentre el seu antic fadrí Jordi Vullen, en el seu testament de 1824, establí «la sepultura a mon cadàver fahedora en lo sementiri de la parròquia ahont mes esdevindrà morir, volent me sie feta de la Mare de Déu, i al estil que acostuma la població que me encontrare, esto és, de la millor que se fàgia»¹⁴⁹.

II. 5. INFORMALITATS D'ALGUNS ORGUENERS

L'ofici d'orguener sempre ha estat envoltat d'un cert respecte per la dificultat i la complexitat de l'ofici, professió basada en multitud d'elements que aplicats conformen

¹⁴⁴ APSJP: Llibre d'Òbits 1760-1764 (núm. 34), f. 142v.

¹⁴⁵ ADG: Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Defuncions 1700-1761, f. 49.

¹⁴⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2285, f. 85v.

¹⁴⁷ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR J. "Els Casas, un llinatge reusenc d'orgueners setcentistes", 55.

¹⁴⁸ ARM: Fons notarial de Palma de Mallorca. Esteve Bonet i Perelló (2283), f. 351r.

¹⁴⁹ AHPB: Notari Ignasi Teixidor i Llansó de Barcelona (1229/3), f. 54r.

l'instrument final. Com és costum a l'hora d'encarregar un treball (i no només en el camp de l'orgueneria), una quantitat considerable de documents utilitzen la paraula «art» per a referir-se a ell. Vegeu, Bagà 1754^{DOC 89} «per estar lo orgue conforme demana o practica lo art»; Sarral 1788^{DOC 125} «segons bona art y reglas de sa facultat [...] tota la obra de haurà de fer, cumplir y executar per lo artífice segons las més escullidas reglas de est art»; o la Bisbal d'Empordà 1757^{DOC 96} «convé y en bona fe promet [...] construir segons art y habilitat de bon mestre organer». També hem vist anteriorment el tractament de distinció que reben diferents orgueners com els Boscà, Antoni Cases, Josep Cases i Soler i Lluís Scherrer¹⁵⁰. Però alguns textos revelen que aquest «bon fer» professional de l'orguener no sempre es complia. Informes de visures, treballs elaborats amb poca escrupolositat i compromisos aparaulats que finalment no es realitzen, desperten les queixes dels comitents que denuncien el seu incompliment.

El primer cas localitzat i documentat d'informalitat correspon a la reparació de l'orgue de Santa Maria d'Igualada. El 8 de maig de 1732 els regidors de la vila es reuneixen per a tractar el tema de «mudar y compòndrer y, si menester, ajustar alguna cosa en dit orga» de la parroquial davant les queixes sobre el mal estat de l'instrument, donant llum a verda per a cercar un bon professional¹⁵¹. Un mes més tard, el 3 de juny, s'escull Josep Boscà [indeterminat] i es capitulen els punts següents:

«Primerament, lo dit Joseph Buscà, mestre de orgas, se obliga en posar un flautat de fusta en la cadireta de catorse palms de antonació, ço és, la meitat melis y la altre meitat roure de Flandes.

Item se obliga dit mestre en posar en dita cadireta un registre de corneta de quatre canons, ço és, mitg teclat en amunt per tecla y han de ésser de estany. Y compòndrer los demás registres se trobaran en dita cadireta.

Item se obliga dit mestre en fer un secret en dita cadireta de fusta de alba.

Item fer lo teclat de la cadireta.

Item lo dit mestre se subjecta y subjecta tota la dita obra a visura com se acostuma.

Item és pactat y convingut entre las ditas parts que los dits magnífichs regidors hagen de donar y pagar conforme ab lo present capítol, donar y pagar prometen al dit Joseph Buscà per sos treballs cent y sexanta lliuras en esta forma, ço és, cent lliuras per tot lo mes de octubre pròxim vinent. Las restants 60 lliuras lo dia que se entregará dita obra que serà per la vigília de Nostra Señora de la Concepció»¹⁵².

En principi la tasca ha de ser «mudar y compòndrer», amb molta expectativa pel que sembla un gran volum de feina, però posteriorment veiem que es reduirà a incorporar només els registres de violó de catorze palms i una corneta de quatre fileres, un secret i un teclat, tot destinat al cos de la cadireta de l'orgue. Però els regidors recapaciten i, aprofitant l'avinentesa del contacte amb Boscà [indeterminat], el 23 de desembre de 1732 amplien sorprenentment el nombre de clàusules del projecte:

«Primo ha de fer lo sacret del orga gran nou que siga capàs de poder posar tots los registras que avall se diran, y per dit sacret se ha ajustat per 90 ll

Item ha de fer dit Boschà lo registra de flautat de la cara nou de estany fi de entonació de catorsa pams, y dit flautat a de estar repartit per los castells o finestrals de la cara que consistirà en quaranta-sinch flautas de estany ajustat per 175 ll

Item segon registra de flautat de fusta de catorsa pams de entonació, so és, que la maitat serà de roure de flandes y l'altra maitat de melis de Tortosa ajustat per 65 ll

¹⁵⁰ Consultar el punt quart sobre l'estatus social de l'orguener.

¹⁵¹ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm.1102), f. 6v/62v.

¹⁵² *Id.*, f. 9v/68v.

Item terser registra a de ser la octava de set pams de entonació y dit registra tindrà quaranta-sinch flautas de estany fi ajustat per	45 ll
Item lo quart registra queda per fer-se en altra ocasió.	
Item quint registra una dotzena nasarda que consisteix ab quaranta-sinch flautas de estany fi ajustat per	45 ll
Item sisè registra de disetena nasarda que consisteix ab quaranta-sinch flautas de estany fi ajustat per	30 ll
Item lo satè, 8 ^e , 9 ^e , 10 ^e y 11 registra se dexan per altra ocasió.	
Item 12 ^e registra la corneta magna ab 7 flautas per tegla, so és, de mitg teglat en amun ab sacret apart y totas las flautas de estany que són 175 flautas de estany fi ajustat per	60 ll
Item 13 ^e registra de clarins que consisteix ab 45 flautas de estany fi ajustat per	100 ll
Item 14 ^e registra tremblant ajustat per	10 ll
Item ha de fer vuit contrabaxos de fusta de melis de Tortosa ab vuit respostas que faran octava alta y sacret nou ajustat per	40 ll
	<hr/>
	660 ll

Dit Joseph Boschà, mestra de orgas, se obliga fer lo sobra dit a sa costa quedant en favor dels regidors tota la desferra del orga vell per las ditas 660 lliures ab los pachtas sagüents.

Primo dit Joseph Boschà se obliga a tener, fer y posar tot lo tras dit dintra lo termini de dos anys de manera que serà posat tot lo tras dit per lo dia de Nadal del any 1734.

[...]

Item dit Joseph Boschà se obliga en tenir asentat per lo dia de Sant Joan de juny del any 1733 dels registras sobradits los sagüents:

Item lo sacret, lo flautat de la cara, lo flautat de la fusta, la corneta magna [...]»¹⁵³

Si es comparen els dos manuscrits, la diferència del contingut entre el primer acord i el segon és realment sorprenent, establint a Josep Boscà [indeterminat] la data de Nadal de 1734 com a límit d'entrega de l'instrument totalment finalitzat. Fins aquí tot normal. És a partir del 22 de juliol de 1733 quan es perd el contacte entre l'ajuntament i Boscà [indeterminat] i esdevé inexistent:

«En atenció que Joseph Buscà, mestre de orgas, tenia consertat ab los regidors antecessors nostres lo conclòurer lo orga de la parroquial de dita vila fins lo dia de Sant Joan de juny pròxim passat, y en atenció de aver-li escrit est ajuntament vàrias vegadas per a que cumplís la obligació tenia firmada, donant-li de allarchs fins a Nostra Senyora de agost [de 1733], sempre nos ha passat ab rondalles dient que ni per Nostra Senyora de agost podia tenir dit orga complert. Y en atenció que las festas de la Translació del Sant Christo són, seria y fora cosa sensible que per causa de dit Buscà lo orga no anàs ab tota forma y com lo orga o flautat vell puga encara passar y servir per un interim. Per ço, sian Vm^s servits deliberar que un altre mestre de orga vinga a tornar y plantar dit orga vell y afinar-lo de forma que vaji bé, gasant-i y posant-i lo que menesteria. Y tots conformes resolgueren y deliberaren que vista la poca paraula de dit Buscà y lo perill hi ha de quedar sens orga per las festas, que's fassa lo ajust y conveni de compòndrer dit orga y posar lo flautat vell ab Joan Batista Ferrer, mestre de orgas, y que lo ajusta ab lo millor modo se puga»¹⁵⁴.

¹⁵³ *Id.*, f. 13r/72r.

¹⁵⁴ *Id.*, f. 24v/85v.

Els regidors, desesperats i indignats per la situació, opten per anar a cercar l'orguener Joan Baptista Ferrer que en aquells moments està ocupat a Santa Coloma de Queralt restaurant l'instrument parroquial, afectat per un incendi. Ferrer relleva Boscà [indeterminat] i accepta l'abandonada obra el juliol de 1733 per a solucionar de la millor manera possible la situació dels regidors d'Igualada. Caldrà esperar 24 anys perquè es faci una total reconversió de l'instrument a càrrec d'Antoni Boscà.

Però... a què és degut aquest silenci de Boscà [indeterminat]? Dins de la nissaga d'orgueners Boscà, veiem que tres dels seus membres comparteixen el nom de Josep Boscà: Josep Boscà [pare], Josep Boscà i Espanya i Josep Boscà i Serinyana. Existeix un quart Josep Boscà, denominat *menor* l'any 1771 de qui desconeixem qualsevol referència però que descartem per temporalitats.

166?----- †1733 Josep Boscà [pare]
1688>----- †1751 Josep Boscà i Espanya
1708>----- †1789 Josep Boscà i Serinyana
(1771) Josep Boscà-----???
<i>menor</i>

Analitzant aquesta situació familiar localitzem tres possibles candidats a ser l'orguener protagonista d'Igualada:

1. Que Josep Boscà [pare], per motius de salut, deixés l'obra inacabada († 8 de desembre de 1733).
2. Que fos Josep Boscà i Espanya el probable constructor. A la correspondència entre fra Rafel Llistosella, benedictí de Sant Feliu de Guíxols, i Jeroni Sitjar, procurador de les monges de Sant Daniel de Girona, de 1740, es qualifica Boscà i Espanya com a persona «algo desinteressada»¹⁵⁵. Amb aquesta informació se'l pot incloure perfectament en el perfil.
3. Josep Boscà i Serinyana, germanastre de l'anterior, que en aquella època devia tenir com a màxim 24 anys i que, en el meu parer, comptava amb una edat una mica prematura per assumir un encàrrec d'aquestes dimensions.

El següent cas d'informalitat es produeix en la construcció de l'orgue del monestir benedictí de Sant Daniel de Girona (1740)¹⁵⁵, obra del factor barceloní Antoni Boscà. Aquest mestre rep una carta de la insatisfeta comunitat datada el 20 d'abril de 1742 amb els defectes que han sorgit a l'instrument en dos anys de vida:

«Molt señor meu,

En la capitulació, ab qual V[ostra] M[ercè] se obliga a fer y assentar lo orga en la iglésia del Real Monestir de Sant Daniel y afinar aquell passat un any despues de assentat ab lo preu de que queda VM pagat, a més de sinquant lliuras de gratificació, se me ofereix dir-li que tot lo flautat de fusta és destemplat. A més, que lo delasolre y lo fefaut natural de dit flautat no tocan, que si VM ho agués afinat estaria com deuria, majorment si si agués entretingut o ho agués VM dit a la Molt Illustre Señora Abadessa (com devia) [...] o auria fet mirar [...] quedar lo orga afinat y que la cortina gran no arribi a plegar-se lo degut y que se obreria a cada grop del torn al tancar dit orga, se veu clarament ésser lo deffecte del torn tort com VM mateix me ho confessà lo dia 14 may a la tarda trobant-me-lo ab VM en la iglésia de dit Real Monestir a més de ésser visible de present y si per fer y aportar de nou VM dit torn, y acabar de

¹⁵⁵ AMSDG: Fulls solts (carpeta orgue, correspondència).

afinar dit orga, tingués VM intenció de tornar de pròxim en compliment de sa obligació [...].

Dos problemes més que tenia eren que per sota lo secret escapa lo vent, per una part desancolada [i que] lo orga xiula, que moltas de las flautas del dit orga van afinadas ab cera, és fora del concert y de poca durada».

Quan llegim la correspondència del procés, el lector té la sensació que l'actuació d'Antoni Boscà és un corre-cuita continu, amb un afany constant d'enllestir nous negocis i contractes. I si no, llegim aquests paràgrafs de correus seus amb el procurador de Sant Daniel:

3 de maig de 1740

Antoni Boscà s'excusa «ja que la falta mia fou no despedir-me de VM y fou la causa al pasar un cotxe de retorn que volgé partir luego que no és més estar mon ànimo angañar a ningú ans que tots que dian [estar] contens me és veritat que algunas vegadas se trova algun in pertinen [sic] que ab quosa de orga no sap lo que és raó [...]. Jo pujaré per lo mes de juliol que serà a mon retorn de la Seu de Urgell que donaré satisfació a dita mi Señora y esmenar o corregir totas».

4 de setembre de 1740

«A don Jeroni Sitjar i Boix, molt senyor meu.

[...] Participo que las diferencias o interessos tinc en lo orgue de la vila de Alcover per lo orgue tinc de fabricar per aquella parroquial no'ls he pogut veure per ara que és la causa que amb major brevedad podré servir-lo i passar en breu aquí valen-me per aquest efecte de la flauteria tenia treballada per dit orgue».

4 d'octubre de 1740

Carta d'Antoni Boscà, autògrafa, concretant la sortida de l'orgue de Barcelona el dia 6 d'octubre amb els oficials. Ell sortirà vuit dies després per que «està enllestint un negoci». L'exemplar finalment arribarà al monestir el 20 d'octubre de 1740.

Un tercer cas, una mica especial i únic com veurem, arranca el 10 de febrer de 1742, quan els preveres de la col·legiata de Sanaüja declaren «la grave y urgent necessitat en que per sa decència se troba dita iglésia de un nou orgue sens tenir aquella ab que poder subvenir dita urgència, en cuya suposició, com y també en atenció de trobar-se Vms, és la universitat obligada en restituir y pagar una molt notable suma a dita iglésia [...]. Per çó, los referits suplicants en nom dels obrers de dita iglésia a Vms suplican vullian dignar-se, decidir eo insolutum, donar als suplicants, en lo referit nom, lo dret de lluir y quitar y mes valent de las herbas y pasturas de la partida [...] per la fàbrica del referit nou orgue»¹⁵⁶. Davant d'aquest avís, els regidors de la vila contracten el 2 de juliol de 1742¹⁵⁷ un nou instrument amb l'orguener Josep Boscà [indeterminat], el qual resultarà ser un autèntic engany i una decepció per a les autoritats (i sorprenent per a nosaltres mateixos).

Els obrers de l'església, després de finalitzar l'orgue, sospiten i comproven que Boscà [indeterminat] ha utilitzat uns materials d'una qualitat molt inferior a l'estipulada, per la qual cosa s'adrecen a l'alcalde de Barcelona per plantejar-li la situació i buscar una solució al problema. L'orguener ofereix la seva versió i, un cop escoltades ambdues parts, finalment l'alcalde opta per a fer visurar l'instrument per un mestre d'orgues que representi a cada part. Curiosament, els regidors i Boscà [indeterminat] trien el mateix professional: Antoni Cases de Reus. El 26 de novembre de 1744 s'efectua la visita i es pren acta de la visura^{DOC 69}.

¹⁵⁶ ACS: Fons Notarial de Sanaüja. Josep Alegret, *Manuale anni millesimi septingentesimi quadragessimi secundi...1742*, f. 16r.

¹⁵⁷ Contracte no localitzat malgrat saber la data concreta i el possible notari.

Cases analitza registre per registre i descobreix que una gran part de canonada són flautes velles o d'estany barrejat amb plom, hi manquen tubs, en lloc de ser de roure de Flandes són de pi, els jocs situats a la façana (com el principal de cara i la llengüeteria de batalla) estan fets d'estany fi però la major part de tubs del seu interior són mixturats i vells. L'harmonització dels registres de baixonet i clarins «no forman el tono ni tienen la igualdad que deben tener pues cascanean sobrado [sic]» ni els violins de l'arca d'eco. El secret perd aire, creant-se traspastos o «mals veïns». Les manxes estan construïdes amb fusta de pi quan haurien d'estar fetes amb fusta d'àlber, i «si bien que se repara hallarse algunos canyos bollados con los dedos lo que es contra obligación de nuestra arte, y no se puede recibir pues la canyutería tiene que quedar redondo». No sabem com va quedar aquest lamentable negoci de Boscà [indeterminat] amb els obrers de Sanauja però realment diu molt del seu tarannà.

Un quart cas, que ens recordarà a l'anterior d'Igualada, és el del nou instrument del convent de Santa Caterina de Barcelona. El llibre d'annals del convent o *Lumen Domus* detalla els fets més importants, tant històrics com artístics, ocorreguts dins del recinte dominicà des del segle XVI. El diari assenyala l'1 de febrer de 1745 com la data d'inici de funcionament d'un nou orgue, encarregat a Josep Boscà i Espanya: «vuy ha començat a tocar lo orga nou, havent-hi ja posat lo mestre alguns registres [...] qual orga no sabem quant se acabarà per la poca fidelitat del oficial en lo promès»¹⁵⁸. El dia 10 de novembre de 1747 «començà lo organé de posar la cadireta y los tres teclats al orga, per lo que no pogué tocar fins a la vigília de Santa Catharina, y encara no tot pues al orga major hi faltan encara molts registres y la cadireta no estava acabada de posar»¹⁵⁹. Fins que l'any 1755 fra Joan Thomàs de Boxadors dona 400 lliures «per acabar lo orga major lo qual per haver mort lo mestre de orgas quedà sens acabar»¹⁶⁰. De tota la informació oferta, es conclou que des d'abans de 1745 fins a la mort de Boscà i Espanya l'any 1751, aquest va mantenir la construcció de l'instrument durant un bon grapat d'anys, com retrata el frare dominic que el qualifica de «poca fidelitat del oficial en lo promès».

Un cinquè exemple, aquest d'incompetència professional, és el de la renovació i modernització del monumental orgue d'Esparreguera a càrrec de Josep Boscà i Serinyana l'any 1748. Aquest cas ens recorda a l'anterior de Sanauja, sense ser necessàriament una visura tan exhaustiva. Un orguener emet un informe de la feina que es va fer setze anys enrere a l'instrument per a justificar el mal estat en què es troba en l'actualitat. Els protagonistes són Boscà i Serinyana i Josep Vicens, l'inventariador, orguener de Barcelona i deixeble d'Antoni Boscà. Els treballs de Boscà, contractats el 29 de juliol de 1748, van consistir a renovar els secrets i teclats, afinar tota la canonada, reparar les manxes i tots els tubs que estiguin malmesos, i construir-hi els registres de corneta magna, corneta tolosana i llengüeteria, tot per la quantitat sorprenentment baixa de 675 lliures. L'any 1764, després que l'orgue «estuvo cerrado desde el mes de setiembre del año mil setecientos cinquenta y nueve hasta el de mil setecientos sesenta y dos inclusive», l'Ajuntament fa comparèixer un professional, Josep Vicens, per a examinar l'estat de l'instrument.

L'orgue és ple de problemes. Del secret detalla «el estrago que ha padecido el relatado secreto no es sobrevenido de poco tiempo, sí que lo ha ocasionado –dijo el dicho factor [Vicens]– por haver dexado imperfecta la obra de dicho secreto quando lo compuso, como esta falta se haze manifiesta, consta y siempre constará en el referido secreto». Pèrdues

¹⁵⁸ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona*. Ms. 1007, f. 347.

¹⁵⁹ *Id.*, f. 372.

¹⁶⁰ *Id.*, f. 391.

de vent, secret de la cadireta acabat de qualsevol manera, desmuntatge de diversos cossos de l'orgue sense haver-hi necessitat, entre d'altres, obliguen a dictar un veredicta en què «el mencionado factor [Josep Boscà] que entonces la compuso no aplicó en aquel el debido trabajo, tiempo y diligencias que se havían de practicar para el reparo y buena composición de la relatada obra».

Una crítica semblant rebrà un altre cop Boscà i Serinyana de la seva obra de Bellpuig d'Urgell (1764)^{DOC 105} per part de Josep Cases i Soler quan aquest reforma l'instrument (1790)^{DOC 127} i dictamina «que el dicho órgano se halla quasi inservible y con gravísimos defectos [...] lo que actualmente es imposible remediarlos sin desmontar toda la obra».

Una penúltima mala praxi, també del mateix Boscà i Serinyana, és la que correspon a les reparacions que va dur a terme a l'exemplar del monestir de Sant Cugat del Vallès entre els anys 1757 i 1758^{DOC 94}. Es sol·liciten els serveis de l'orguener el mes de març de 1757 per la comunitat benedictina, visitant el cenobi acompanyat per l'organista de l'església de Sant Jaume de Barcelona, Mn. Pau Vila. Boscà inspecciona l'instrument i proposa afegir-li diversos registres, renovar les manxes, netejar de pols la cadireta i construir els tubs que hi manquen, tot per un cost aproximat de 450 lliures. Però passa el temps i els monjos relaten a les actes capitulars (18 de novembre de 1758) que «hem mirat varies vegades per carta a dit organé de que pujàs de qualsevol manera a acabar de compòndrer lo orga. Ell sempre nos ha passat ab rahons. Hara, novament, havem tornat a fer-li instàncies. No obstant esto, ell no se mou y apar se vurla de nosaltres». El 23 de febrer de 1759, «temps ha que lo orgue està per acomodar passant-nos ab rahons lo organé com V.I. nos ignora y axís pot V.I. discòrrer medi per donar curs a la obra per que de altre manera lo orgue de dia en dia ba espatllant. Et fuit resolutium que lo paborde Sabaté escriguís al organé fent-li present los pactes que feu ab lo monastir los que ell no ha complert, y axís que li contàs lo temps fins lo dia 21 de mars en que ha de estar compost enterament lo orgue per que de altre manera lo monastir se valdrà de medis». Finalment, i després de diverses amenaces d'incompliment de contracte, l'orguener finalitza la reparació i modernització el 25 d'agost de 1759, produint-se la reglamentària visura dictaminant que l'obra no està feta amb la perfecció acordada.

El darrer cas pertany a la construcció del nou orgue de la catedral de Vic, obra del francès Joan Pere Cavaillé, contractat el 20 d'agost de 1796 entre el bisbe Francisco de Veyán i Mola, la junta d'obra i l'orguener. L'instrument, de dimensions monumentals, està pressupostat en 9.000 lliures. A part del compromís del seu pare, *Domingo Cavaillé* i Coll subscriu el 7 de març de 1797 un acte de promesa de finalització de l'orgue¹⁶¹. A partir d'aquesta data existeix un buit documental sobre l'activitat dels Cavaillé a Vic que s'estendrà des de la signatura del contracte fins al juliol de 1802 (data de la renovació de les manxes de l'orgue dels Dominics de Vic¹⁶²). Una raó d'aquests anys de desaparició del nostre «factor d'orgas» podria ser que, amb l'edificació de la nova seu, fàbrica excessivament costosa¹⁶³, l'obra de l'orgue patís successius endarreriments pressupostaris que farien alentir la seva finalització i entrega, dilatant aquesta situació fins a l'any 1802. Posteriorment, hi ha una altra llacuna temporal a Vic d'en Cavaillé que s'allarga de 1803 fins a 1807, etapa que l'ocupa amb la construcció del nou instrument de la basílica de

¹⁶¹ ABEV: Fons Notarial de Vic. Antoni Cases i Llucà, *Diversorum contractuum... manuale* 1796-1797 (889), f. 349r.

¹⁶² ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26), f. 130r.

¹⁶³ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1793-1805 (57/75), 9 de gener de 1802 i 1 de desembre de 1802.

Santa Maria de Castelló d'Empúries, els negocis amb la Junta de Comerç de Barcelona i l'explotació de les mines del Priorat^{164 165}.

En tot cas, s'ignora la data exacta de la visura i entrega de l'instrument vigatà (suposadament pels volts de l'estiu de 1807). El 29 d'agost de 1807¹⁶⁶, Joan Pierre Cavaillé és convocat al Palau Episcopal on el purpurat li comunica que l'instrument ha estat analitzat per experts i que l'han trobat extremadament desafinat, amb molts tubs muts, una emissió no uniforme del so i sobretot uns additaments que no corresponien al que es va pactar al contracte. A partir d'aquí s'enceten un conjunt d'expedients sobre inventaris de tubs, registres, valoració dels registres i requeriments que formen un corpus documental molt interessant per descobrir la forma d'actuar tant dels contractants com del contractat, cadascú defensant la seva corresponent actuació.

Davant d'aquesta situació, el Bisbe resol que «en quanto a las aumentaciones que hizo don Pedro Juan Cavaillé en el órgano, de su propia voluntad y sin aprobación de la Junta, se podía don Pedro Juan Cavaillé llevar las flautas, que se le entregarían inmediatamente», fet al qual es va negar l'orguener. Acte seguit, es redacta un requeriment notarial¹⁶⁷, responnent l'orguener que la seva actitud fou deguda a la sorpresa que va tenir en ser-li notificat el reconeixement de l'orgue per part d'experts en la matèria sense que ell ho sabés, sumant-hi –a més a més– la manca de domini de l'*ydioma provincial* (= català) a l'hora d'expressar-se i entendre les converses¹⁶⁸. Justifica el mal estat de l'orgue a causa que en «el decurso de quatro años, [de 1803 a 1807, por] el polvo, el ruido extraordinario causado a motivo de la successiva construcción de retablos, composición del coro y sus remates, y también la impericia de los mansevos albañiles que, con escovar, limpiaron el órgano, necessariamente devieron ocasionar»¹⁶⁹. L'orguener –que en aquesta època és «habitante en el orno de vidrio sito en el territorio dicho de la Granja d'Escarp»¹⁷⁰, corregimiento de Lérída–, relaxa les seves exigències econòmiques inicials però suplica que els canonges valorin els afegits que s'estan discutint, i insisteix (en la carta que els va adreçar amb data de primers de setembre de 1803) que la Junta sí sabia de l'existència d'aquestes modificacions i afegits. Si els haguessin refusat a temps, els podria haver col·locat tots al nou orgue que estava fabricant a Castelló d'Empúries. En el cas que els canonges acceptessin els additaments, volia garantir el pagament als seus hereus¹⁷⁰.

Però en vista de la situació, Cavaillé contraataca i elabora un inventari¹⁷¹ amb un conjunt de «melioras fettas a l'orga», o sigui, una enumeració d'elements que suposadament estan fora d'allò acordat en el contracte. Paral·lelament, el Capítol també realitza taxacions molt detallades de la feina qüestionada. Cavaillé admet que «que aurie tingut d'en fer part a vós, Seniories, antes de fer-o, per lo tant, seria una granda satisfacció per mi que una persona hàbil, ell mateix me fes destinació», o sigui que li donin

¹⁶⁴ Un altre detall que indica l'absència de Cavaillé de Vic és que Pau Quatre Casas repararà una manxa de l'orgue el 29 de juliol de 1806.

ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26), f. 135r.

¹⁶⁵ Resposta de Joan Pierre Cavaillé a la requesta presentada el 9 de setembre de 1807 pel canonge Jaume Pau.

ABEV: Fons Notarial de Vic. Benet Clarà, *Manual de escripturas públicas* 1807 (1528), f. 364r-366v.

¹⁶⁶ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1805-1820 (57/76), f.44v.

¹⁶⁷ ABEV: Fons Notarial de Vic. Benet Clarà, *Manual de escripturas públicas* 1807 (1528), f. 363v-364r.

¹⁶⁸ Amb la nombrosa documentació autògrafa de Joan Pierre Cavaillé es demostra que utilitza la llengua catalana en tots els seus negocis, cartes, pressupostos, ... dominant plenament l'idioma.

¹⁶⁹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1793-1805 (57/75), 30 de març de 1802 i 9 d'abril de 1803.

¹⁷⁰ ABEV: Fons Notarial de Vic. Benet Clarà, *Manual de escripturas públicas* 1807 (1528), f. 364r-366v.

¹⁷¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/30). Fulls solts.

instruccions de què és el que s'ha de fer. Fins i tot el Capítol sol·licita la presència de l'orguener Joan Font¹⁷² perquè analitzi l'estat d'alguns registres de l'orgue¹⁷³.

Després d'aquesta correspondència notarial, ja no sorgeix més informació relativa a la figura de Joan Pere Cavaillé. Només la infausta notícia de la seva mort a Llançà l'any 1809. Són temps de guerra amb França.

Serà el 26 de març de 1814¹⁷⁴ quan es localitzen a *Domingo Cavaillé* i Coll a Vic amb el seu germà Martin Cavaillé i Fabry per a solucionar el conflicte patern i altres temes pendents amb la Junta de Comerç de Barcelona. Probablement arran de la mort de Joan Pere Cavaillé (1809) apareixen discrepàncies entre els dos germans Cavaillé (el tercer germà, August Cavaillé i Fabry ja és mort el 1814¹⁷⁵) a causa de l'herència, fet que se soluciona signant entre ells dos una escriptura de pactes i concòrdia⁹⁴. *Domingo* renuncia, entre d'altres coses, a «todo quanto se ha de cobrar en Vich [...] sobre los aumentos hechos al órgano de la Santa Yglesia Catedral de Vich [...]. Si [...] Martín Cavallé y Fabri recibiese del Cavildo de la Santa Yglesia de Vique una cantidad menor de mil libras catalanes, su hermano Domingo Cavallé y Coll se obliga en pagar lo que pudiese faltar, hasta el finiquito de las mencionadas mil libras catalanas. Y si se cobrase más de mil libras, el excedente pertenecerá a dicho Martín Cavallé y Fabri». *Domingo* cedeix els poders al seu germà perquè cobri una quantitat –que acordarà Martin amb el Capítol– en concepte dels afegits del seu pare. Aquesta quantitat es fixa en 1.200 lliures, que Cavaillé i Fabry rep mitjançant escriptura notarial en data de 3 de març de 1815¹⁷³.

A partir d'aquest moment, el deute del Capítol vigatà queda saldat i el llinatge Cavaillé es deslliga per sempre de l'orgue de la catedral de Vic.

II. 6. RELACIÓ ENTRE ORGUENERS¹⁷⁶

Les relacions laborals entre els orgueners amb prou feina apareixen detallades en els diversos manuscrits consultats. De fet, aquest tema només se cita en algun protocol o en actes d'entitats per raó de visures o presentació de diferents pressupostos dirigits a una mateixa obra. Els llibres de comptes queden descartats ja que només s'ocupen del tema econòmic, malgrat que es podria anotar el cost d'una visura i fer referència d'alguna trobada entre orgueners.

A nivell de domini territorial, o sigui, d'adjudicació de zones de treball, no tenim constància de cap problema entre petits orgueners itinerants. Van treballant a diverses viles esporàdicament. Però els membres de les nissagues Boscà i Cases, al llarg dels anys, han dibuixat una línia invisible que divideix el territori en dues àrees principals que semblen respectar-se mútuament (tret d'algunes excepcions). Els Boscà es distribueixen pràcticament per totes les comarques gironines i barcelonines a més d'algunes incursions per les tarragonines (Tarragona ciutat, Alcover, Montblanc, Poblet...) i lleidatanes (Talarn, Torà, Oliana, la Seu d'Urgell, Bellpuig d'Urgell, Solsona, Lleida ciutat, Balaguer, Bellpuig de les Avellanes...)¹⁷⁷. En canvi l'àrea d'actuació dels Cases s'estén

¹⁷² Joan Font serà contractat (1814) per afinar i mantenir l'instrument dos cops l'any per 75 lliures anuals.

ABEV: Fons Notarial de Vic. Manel Colí i Nou, *Instruments que en est present manual se descriuran* 1814 (1479), f.185r.

¹⁷³ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/30). Fulls solts.

¹⁷⁴ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1805-1820 (57/76), f. 155 i f. 157.

¹⁷⁵ AHPB: Notari Francesc Portell de Barcelona (1142/29), f. 690r-692v.

¹⁷⁶ Exceptuem la relació entre mestre i deixeble.

¹⁷⁷ Exclourem Josep Boscà i Espanya a les Illes Balears.

de forma molt més reduïda, centrant-se en la pràctica totalitat de les comarques tarragonines i les de les terres de l'Ebre, a més d'algunes lleidatanes (Segrià, Noguera, Segarra, Urgell i Garrigues) i puntualment la vila d'Arenys de Mar.

Evidentment les relacions entre professionals devien ser molt més habituals que les quatre cites que esmentaré immediatament. Col·laboracions i concursos, per aconseguir emportar-se els possibles encàrrecs, eren les principals raons d'aquests contactes i/o trobades i de ben segur que van coincidir en més d'un cop.

El primer exemple de relacions apareix a les Illes Balears, concretament a Eivissa, quan el barceloní Josep Boscà i Espanya acorda la construcció d'un orgue per a l'església major de Santa Maria el 23 d'octubre de 1714. El 21 de desembre del mateix any l'obrer Bernat Mas efectua uns pagaments a un membre de la dinastia orguenera dels Caimari de Mallorca per l'adquisició de material (principalment per l'estany)¹⁷⁸. És més que probable que, a causa del tipus de material tan específic que se li va encomanar, el contacte es fes aconsellat per Boscà.

El següent cas correspon al procés de fabricació d'un instrument nou per a la Prioral de Sant Pere de Reus (1729), encarregat –entre diversos candidats– a l'orguener Antoni Cases per la impressionant xifra de 2.500 lliures. Transcorreguts uns anys (1732) i els regidors de Reus, en escoltar veus discrepants de vilatans sobre la idoneïtat del que ha construït fins ara Cases, sol·liciten «ab tot secret y cauthela» a Josep Boscà [pare o fill Boscà i Espanya¹⁷⁹] que examini els treballs fets fins aquell moment per Cases. Boscà sentència que «dita obra té faltes considerables segons dit art y ses regles, y lo pijor, les inexcusables de faltes dels registres projectats y convinguts». Evidentment, després del dictamen, Cases no mostrarà cap simpatia per aquest membre de la nissaga Boscà [indeterminat]. Malgrat tot, l'ajuntament renova la seva confiança amb Cases i l'orguener continua treballant en l'instrument. Fins que arriba el moment de visurar la seva finalització l'any 1736. Els regidors li comuniquen la intenció de convocar uns examinadors i demanen a Cases «si ell tindria algun reparo contra alguns mestres organers, y respont ab algun reparo respecte de Boscà¹⁸⁰, organer de Barcelona, y que no la tenia ab Francisco Trull y Joan Baptista Ferrer, orgueners lo més cercans de aquestos territoris». La rancúnia vers Boscà segueix present dins del seu pensament. En canvi deduïm una relació correcta entre Cases i els altres factors Turull i Ferrer.

Però la vida dona molts tombs i la situació viscuda a Reus es capgira i es reproduïx a la vila de Sanaüja (1744)^{DOC 69} amb els protagonistes intercanviats. Si en aquell cas fou el patriarca Antoni Cases l'examinat per un Josep Boscà, ara és un altre Josep Boscà qui és jutjat per Antoni Cases. Els regidors de Sanaüja encarreguen l'any 1742 a l'orguener barceloní un instrument nou que es traduirà en una estafa de grans dimensions per la seva manca de qualitat, provocant un conflicte que arriba fins a la intercessió del substitut de l'alcalde major de Barcelona que suggereix una visura de l'orgue a càrrec d'un professional proposat a parts iguals pels obrers de l'església i Boscà, coincidint tots en que sigui Antoni Cases. Però Boscà no queda en gaire bon paper perquè el reusenc dicta

¹⁷⁸ TORRES PETERS, FRANCESC XAVIER. *Música i músics a l'Eivissa dels segles XVI, XVII i XVIII*. Eivissa: Editorial Mediterrània i Conselleria de Cultura del Consell, 2001. p. 186.

¹⁷⁹ Amb aquest dubte el passarem a anomenar Josep Boscà [indeterminat].

¹⁸⁰ Del *Josep Boscà* que treballava a Poblet (1732) s'ignora si es tractava del pare o del seu fill Josep Boscà i Espanya, inclinant-nos a pensar que fou el fill ja que el pare morirà l'any següent probablement a una edat –avançada per l'època– de més de 65 anys. L'afirmació de 1736 sembla confirmar que el tal Boscà segueix viu i, per tant, l'orguener de Poblet l'identificaríem més probablement amb el fill. Hem de tenir en compte una altra possibilitat que és que els regidors i el mateix Cases ignoressin la mort del pare Boscà tres anys enrere. Una altra incògnita.

un informe totalment negatiu i demolidor de l'instrument, explicant la qualitat pèssima dels materials que va utilitzar en la seva concepció (sobretot pel que fa a la canonada).

El mestre Josep Vicens, a petició de l'ajuntament d'Esparreguera, elabora una intensa visura al monumental orgue (1764)^{DOC 104}, on en descriu el seu estat i detalla el mal fer de la intervenció de Josep Boscà i Serinyana, professional que el va reparar l'any 1748^{DOC 76}. L'instrument està pràcticament mut, sense funcionar i Vicens elabora un informe molt crític respecte al treball de Boscà. Els dos orgueners amb tota seguretat es coneixien personalment ja que Vicens havia estat deixeble d'Antoni Boscà i actuà com a testimoni del seu testament, i Boscà i Serinyana era germanastre d'Antoni.

Després de la visura de Joan Baptista Ferrer de l'orgue de la Prioral de Reus (1736), obra d'Antoni Cases, desconexem si aquest dos orgueners es van retrobar algun cop més posteriorment. El que sí podem afirmar és que Cases assegura conèixer l'obra de Ferrer a la capitulació del nou orgue que edificarà a la col·legiata d'Agramunt (1759)^{DOC 97}, descrivint que l'instrument antic «està impossibilitadíssim de poder servir, àdich los clarins, bayxons, corneta y algunas flautas més, fetas per mans de Baptista Ferrer del qual vârios orgues que he desfet, me és estat precís derritir-las y fabricar-las de nou per los motius expressats».

Una altra trobada entre orgueners és la que s'origina a Lleida l'any 1748 entre el portuguès Manuel Teixeira i el reusenc Antoni Cases. Teixeira, que viatja cap a Roma (Itàlia), arriba a la ciutat el mes d'agost i, com a orguener itinerant, es presenta a les jerarquies del bisbat i del Capítol per a oferir els seus serveis. El seu estat és de total indigència, vivint de l'almoina, atès que els treballs que li proporcionen li generen poca remuneració, just per anar subsistent. La trobada, inevitable per la gran admiració que sent Teixeira per Antoni Cases, té lloc arran de la nova afinació que es va encarregar al reusenc de l'orgue de Sant Llorenç (per la qual van cobrar 42 lliures¹⁸¹). El portuguès el qualifica de «maestro insigne en mi facultad» o «aque'l más perito y célebre en la facultad orgánica, y su experiencia le ha exaltado en las alas de la fama que legítimamente por sus singulares obras se merece»^{DOC 77}.

A més de raons de caràcter professional, podem localitzar fils comuns entre dos constructors sense saber com s'han creat. És el cas de dos factors molt actius a partir del darrer quart de segle XVIII i inicis del XIX: el manresà i barceloní d'adopció Josep Pujol i el centreeuropeu Jordi Vullen, antic oficial i possible deixeble de Lluís Scherrer. Aquesta relació podria ser fruit d'una gran casualitat en coincidir les últimes voluntats d'aquests dos orgueners al mateix fons de protocols del notari Josep Antoni Pic (1800-1829¹⁸²) de Barcelona. Per part de Pujol (†1821), l'escrivà redacta diversos protocols: una obligació pel casament de la seva filla Maria del Carme amb un subninent de l'exèrcit de Vic (1816), un testament (1817), un testament d'Ignàsia Mas (esposa de Josep Pujol, 1821) i el seu darrer testament (1821). Respecte a Jordi Vullen (†1824): un testament de l'orguener i la seva esposa Marianna (1816), un requeriment als cònjuges (1817), un nomenament de procurador i un testament (1820). Particularment, crec que és massa atzarós compartir idèntic notari davant del gran nombre d'escrivans que posseïa la ciutat en aquella època. Alguna relació devien tenir que –de moment– desconexem.

Mort Pujol (†1821), Vullen canvia de notari i entrega (1823) la seva darrera voluntat a Ignasi Teixidor i Llansó de Barcelona.

¹⁸¹ ACL: Obres, capbreus i comptes 1745/1741-1760, f. 141v.

¹⁸² Dates extremes dels protocols d'aquest notari.

II. 7. IDEES IL·LUSTRADES

El nou corrent de pensament del segle XVIII, anomenat Il·lustració, es basa en una total confiança en l'ús de la raó i de la lògica aplicada en tot allò que forma part del coneixement humà, en la ciència i l'educació com a elements de progrés, en la natura, en la recerca de la felicitat, en l'actitud intel·lectual disconforme amb l'organització de la societat del seu temps que proposa transformar profundament. Els il·lustrats espanyols, de fet, tenen en comú la intenció de modernitzar una nació que consideren endarrerida respecte als altres països europeus, mostrant interès per la ciència i pel desenvolupament de l'esperit crític. Però a diferència d'altres nacions, no hi va haver cap desertor del catolicisme, és més, els que eren partidaris de la «llum de la raó» també eren respectuosos amb la «llum divina».

L'organització de la societat està basada en l'estructura de l'Antic Règim, o sigui, una societat classificada entre els que gaudien de privilegis legals i els que no, i que estava formada per tres estaments: el clergat, la noblesa i la resta de la societat o «tercer estat». El seu sistema polític per excel·lència és l'absolutisme i el principal sector industrial va lligat al taller artesanal en el marc dels gremis urbans caracteritzats pel seu escàs nivell tecnològic, amb pocs treballadors i encotillat dins de rígids estatuts. Però van sorgint altres sistemes de producció a part dels gremis que obren pas a una evolució de la producció. Els Borbons comencen a aplicar una política econòmica de mercat que es fonamenta en la protecció mitjançant l'aplicació de taxes i l'estimulació de la indústria pròpia. Carles III encara va recolzar més el liberalisme econòmic, beneficiant la iniciativa privada.

Catalunya va iniciar en el segle XVIII el seu procés d'industrialització, combinant una relació positiva entre agricultura i indústria, la qual cosa va afavorir que es desenvolupés la recerca del carbó, el conreu de vinyes, la producció de llana i aiguardent, i posteriorment sorgissin les primeres fàbriques cotoneres. D'aquí el gran paper protagonista de la Junta de Comerç de Barcelona, que tenia jurisdicció a tot el Principat i es dedicà a millorar la indústria tèxtil. Curiosament, els dos principals orgueners estrangers establerts a Catalunya a la segona meitat dels segle XVIII, Lluís Scherrer i Joan Pere Cavaillé, es van dedicar –a part de la construcció d'orgues– al negoci tèxtil, al del carbó i al cotoner. El 17 d'agost de 1790, Cavaillé ofereix a la Junta una màquina innovadora per a filar tant la llana com la seda i d'altres fibres, aconseguint gràcies a ella una pensió anual de 5.000 rals. El mateix Cavaillé, el 1801, explota unes mines de carbó a la Vilella Baixa i a la Granja d'Escarp. En canvi Scherrer posa en marxa una empresa de cotó a partir de 1784 a l'illa d'Eivissa que compta amb el vistiplau de la Corona, atorgant-li el rei el 12 de juliol de 1786 un privilegi exclusiu¹⁸³ de 7 anys per a la fabricació de baietes amb l'explotació de cotó produït a l'illa i manufacturant-lo a la seva empresa tèxtil de Catalunya (primer ubicada a Vic i traslladada el 1790 a Barcelona¹⁸⁴). Ignorem com i quan va acabar aquesta activitat.

II. 7. 1. QUALITATS TERAPÈUTIQUES DE LA MÚSICA D'ORGUE

De ben antic, la música sempre ha estat considerada una disciplina que actua en la persona d'una manera beneficiosa tant per al cos com per a l'ànima. En els segles XV i XVI, nombrosos tractadistes preveuen a les seves obres paràgrafs sobre els efectes de la

¹⁸³ ACA: Fons de la Reial Audiència. Plets Civils 2042, f. 3r (del segon plec).

¹⁸⁴ *Id.*, f. 40r.

música. Bartolomé Ramos de Pareja (Baeza ca.1440-Roma ?), autor de *Música práctica* (Bolonya, 1482), admet la teoria de la capacitat de la música per a influir en l'esperit segons els modes utilitzats a les peces. Guillermo de Podio (ca.1420-?), en els seus tractats *Ars musicorum* o *Commentariorum musices* (València, 1495), recull la teoria dels efectes psicològics de la música de produir sentiments d'alegria o tristesa. Juan de Mariana (1536-1624) afirma que «demás del deleite, tiene gran fuerza la música para despertar los afectos del alma»¹⁸⁵.

En èpoques més properes, l'aragonès Pablo Nassarre (1664-1730), a la seva *Escuela Música según la Práctica Moderna* (Saragossa, 1724), afirma que «es tan poderosa la dulzura de la música que en muchos suspende las potencias de tal modo que abstraídas de todas las cosas terrenas, embelesa al alma» i que, segons Casiodor, «no son menos los efectos que mueven el alma pues enciende el corazón en el amor divino e infunde deseos del ejercicio de las virtudes»¹⁸⁶.

Fixant-nos concretament en l'orgue, a les acaballes dels segles XVII i XVIII, alguns contractes –tant per a instruments de nova creació com a reparacions i modernitzacions– esmentaven l'efecte que produïa, sobre la qualitat dels Oficis i en els fidels i oients que assistien a les celebracions litúrgiques, la música que emetien els exemplars que estaven en pèssimes condicions. La major part d'acords notariais presenten com a motiu principal mantenir les funcions litúrgiques amb un mínim de decència musical: Torroella de Montgrí (1738)^{DOC 55} «junts atenent y considerant que per lo major Culto Divino de dita iglésia se necessitava renovar lo dit orga» o Tàrraga (1747)^{DOC 73} «per que segons la capacitat y lustre de dita iglésia y per lo major Divino Culto, se necessita de orgue molt mes capàs y dilatat y ampliat de registres moderns, que en lo actual faltan».

Però el mal estat de l'orgue també incidia sobre l'home de forma pertorbadora, com el cas de la renovació de l'exemplar de Sant Joan de Valls (1766) per part del mestre Lluís Scherrer quan els regidors de la vila descriuen que «el orga de la yglésia parrochial era tant desconcertat que en lloch de ocasionar devoció y culto exterior, y mourer lo interior als faels, ocasionaba la major indovació presisant a molts auientar-se de la yglésia quan se tocaba a vista del que a fi de reintegrar lo culto exterior en est particular tant degut a la Suprema e Magestat y que en tant decadent estat se mirava en dita parroquial»¹⁸⁷. Indiscutiblement, la funció més important de l'orgue era la d'eleva l'espiritualitat i la pietat del fet religiós. Un altre exemple és el de Calaf (1766), quan els regidors anoten a les actes l'estat en què «se encontra lo orga de la mateixa col·legiata iglésia tant desconpost y destruhit que per sa dissonància y destemplament commou més als interiors disturbis dels oyents»^{DOC 110}.

La segona qualitat atribuïda a l'orgue i a la seva música sorgeix dins del món de la medicina, en els efectes beneficiosos que produeix en la salut dels malalts. Tornant a l'*Escuela Música* de Nassarre, aquest ja dedicava un capítol sencer a «los maravillosos efectos que haze la música en la curación de varias enfermedades». Però principalment ens referim a un interessantíssim article publicat l'any 1798 dins de les *Memorias de la Real Academia médico-práctica de la ciudad de Barcelona*¹⁸⁸ ^{DOC 136} pels doctors Josep i

¹⁸⁵ LEON TELLO, FRANCISCO JOSÉ. *Estudios de historia de la teoria musical*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1991. p. 228, 242 i 296.

¹⁸⁶ NASARRE, PABLO. *Escuela Música según la Práctica Moderna* [Edició a cura de Lothar Siemens]. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1980. p. 64 i 67.

¹⁸⁷ ACAC: Fons Municipal de Valls. Església Top. 1.1.82, f. 59r.

¹⁸⁸ Es conserven dues fonts, la primera a l'ACOS, fons Hospital de Vic, ACOS23, ud 4540; la segona a *Memorias de la Real Academia médico-práctica de la ciudad de Barcelona. Tomo primero*. Madrid, 1798. p. 173.

Antoni Pasqual de l'hospital de Vic, els quals exerciren la seva professió en aquest centre des de 1773 i 1796 respectivament.

Una de les característiques pròpies de l'època il·lustrada era la d'aconseguir una millora de les condicions higièniques de presons i hospitals i de la canalització de les aigües. L'escrit és una dissertació sobre l'efecte beneficiós que crea la música, especialment la d'orgue, en l'estat anímic dels malalts que són tractats a l'hospital vigatà. El memorial s'estructura en diferents parts, iniciant-se amb una introducció que descriu els quadres d'angoixa que presenten els interns de l'hospital pel sol fet d'estar-hi reclosos. Frases dures (situant-nos a l'any 1798) com: «se creen que han de morir, que se les harán tomar las medicinas por unas manos violentes, que se les sujetará a todas las operaciones y demás que convenga, sin piedad y sin amor, [...] los ayes de todas las salas» menen a imaginar la precarietat i l'extrema situació en la que vivien aquells malalts. De fet, l'hospital era anomenat per la població «el templo de la muerte» o «sumidero que se absorbe la especie humana», dures afirmacions per a una entitat que havia de vetllar per conservar la vida dels pacients. Després de retratar aquestes situacions desesperants, els doctors enumeren els efectes beneficiosos que produeix la música en l'organisme de la persona. Fragment molt interessant per comprovar en quina estima es tenia a la música:

«No es necesario probar que la música tiene un influjo directo en la curación de muchos males en que el ánimo padece y está enfermo, sea por enfermedad del cuerpo o sin ella. Y así que la manía, melancolía, frenesí, delirio, hipocondría, tarantismo, pasiones de ánimo, de ira, tristeza, etc. se han visto curar por este solo medio quando se habían resistido a los mas bien concertados de la medicina, las enfermedades de nervios [...] se perturban y estorban por los conciertos de música. Y lo que es más, los que tienen llagas exteriores han experimentado los mismos beneficios, aún con ventaja, sin que los influjos de la música sobre unos males que no son del ánimo, ni de nervio, sean accesibles a nuestros alcances. [...] ¡O, y si en esta ocasión estuviera alguno para morir dotado aun de algún conocimiento y quanto se le suavizarían las congojas de aquel trance! ¿Aquella música, ya que ella es en este mundo el mejor emblema de la Gloria, no le anticiparía aquellos celestiales consuelos y encendería unos vivos deseos, esperanzas y afectos hacia Dios, de concierto con los que le excitaría el sacerdote que le asiste?»

Tot seguit se centra en la figura de l'orgue dissertant sobre les seves propietats saludables, sempre acompanyat pel fet ineludible de la religió:

«El órgano sabrá, en mudas voces, hablar al alma sin afectación ni aparato. Él puede tranquilizarla quando se halla agitada de violentos contrastes. Él puede hacer olvidar por largos ratos y volver menos sensibles los dolores de la enfermedad y las ideas tristes que agovian la imaginación. Él puede entretenerla y enjugar aún las lágrimas del día, enmudecer, interrumpir y obscurecer los ayes comunes de todos para escuchar los consuelos que les dicta la Religión Santa, su propia reflexión y la de los devotos y asistentes que le circuyen. Puede sacarlos en fin de aquellos desasosiegos y enfados inevitables, y en unas gentes que –por no acostumbradas– son más sensibles a la suavidad de la música. Puede excitarles unos suaves y momentáneos embelesos para con Dios que habiendo empezado por unas ternuras sensibles del alma, la arrebatan en celestiales transportes que embelesan y le concilien la paz y resignación de sus trabajos»

i els efectes que provoca la seva música:

«Ni pretendemos alucinar, sino manifestar una verdad desatendida. Pocos hombres habrá que en muchas funciones devotas no se sientan con mayor devoción, ternura y llenos de buenos sentimientos y afectos quando se toca el órgano por quien

lo esté asimismo, y que en consecuencia no hayan también experimentado trocárseles en paz y tranquilidad de sus almas aquellas ansiedades y temores de la muerte, del juicio, del infierno, etc. de que tantas veces se han visto acongojados. ¡Qué felicidad para éstos si muchas veces en su enfermedad, y a la hora misma de su muerte se les renovasen aquellos mismos consuelos, y se les serenase su alma con un órgano, un canto suave y patético! Pero esta felicidad estaba reservada para los días de V. y para los pobres enfermos de su hospital. Ellos podrán lograr que si su vida fue sin comodidad y sin honor, su muerte parezca ya preciosa a los ojos del Señor».

Però, a més a més, l'orgue és benèfic també per a la salubritat de l'espai i els infermers i assistents que cuiden els malalts. Aquests darrers estan exposats a contagis en èpoques epidèmiques i també es troben afectats anímicament per l'ambient que els envolta:

«Sirve también mucho para todos el continuo movimiento y fuerte impulso del ayre que disparan los fuelles del órgano, con que se renueva y limpia la atmósfera común de los sanos y enfermos del hospital, con cuyo preservativo ya no tendrá que temerse tanto que caigan malos los asistentes, y recaigan los enfermos no solo en las enfermedades comunes, pero ni aun en las propias del hospital; no pudiéndose dudar que ni los sahumeros, vasos de vinagre ni otros aromáticos podrían de un golpe corregir la infección como el órgano».

Finalment, els metges agraeixen l'acció caritativa d'un pagès de Seva, Josep Montaña:

«[...] a cuyo excelente ingenio, magnificencia y caridad se debe la composición del órgano, tan oportunamente acomodado a todos los designios que se intentan, que ha llenado los deseos y el gusto con admiración aun de los maestros, que lo son, de todos los concernientes ramos que le componen».

Tot l'article, que recomano llegir detingudament, ofereix informació sobre com havien de ser les sales dels hospitals de l'època, la mentalitat del metge envers la religió, la música, els efectes curatius, els procediments, la psicologia del malalt i el personal sanitari.

Fins ara només teníem constància d'instruments, fixos, a les capelles dels recintes sanitaris de Solsona i de la Santa Creu de Barcelona. En el cas de Vic, l'entenem com un petit orgue portàtil que es desplaça per diverses sales de l'edifici, ja que els doctors Pasqual suggereixen:

«[...] combinarse la devoción y el remedio, escogiendo para la oportunidad de tocarse el órgano las ocasiones de decirse Misa en las salas, las de salir su Divina Magestad de Viático por la casa, la de cantarse las Completas en la Iglesia, la de las Letanías, Salve o Rosario, que se podrían cantar muchas veces por los aprendices de órgano u otros devotos que no faltarán, y aun por algunos de la casa, según se les enseñará a maniobrarlo todo, quando V. quiera ponerlo en práctica».

II. 7. 2. REPERCUSSIÓ DE LA IL·LUSTRACIÓ EN LA REDACCIÓ DE DOCUMENTS SOBRE ORGUES. EL TRACTAT DE DOM BEDOS A CATALUNYA

La Il·lustració es va desenvolupar a Europa (especialment a França i Anglaterra) des de les acaballes del segle XVII fins a l'inici de la Revolució Francesa, malgrat que en diversos països es va perllongar fins als primers anys del segle XIX. A Espanya, el moviment només es va difondre entre determinades elits i sempre van constituir una

minoria, dinàmica i influent; el període de màxima efervescència el podem datar entre 1750 i 1810. Però perquè iniciem aquest apartat amb un petit paràgraf sobre la cronologia de la Il·lustració al nostre país? Per que veurem que la publicació del famós treball de Dom Bedos, publicat en quatre parts (la primera el 1766, la segona i tercera el 1770, i la darrera el 1778), abraça plenament l'ideari característic de la Il·lustració i es difon a Espanya un temps més tard de la publicació de la seva primera part.

La figura del monjo benedictí Dom Bedos de Celles (1709-1779) és del tot coneguda dins del món de l'orgue com a constructor i teòric. El seu tractat *L'Art du facteur d'orgues* (1766-1778) està considerat com la Bíblia de l'orgueneria. Nascut a Caux (França), professa a la Daurade de Tolosa de Llenguadoc l'any 1726. S'ignora on i de qui va rebre els seus coneixements com a orguener. Edifica diversos instruments però la seva obra principal s'ubica a l'abadia de la Santa Creu de Bordeus: un exemplar de quatre teclats i quaranta-quatre registres. Però va ser a petició de la Reial Acadèmia de les Ciències de París, a la qual ell pertanyia des de 1758, qui li va encarregar el seu famós estudi sobre orgueneria l'any 1763, retirant-se al monestir benedictí de Saint Denis i dedicant-se exclusivament a la seva redacció.

La seva obra penetra al país per mà de diferents personalitats que van intentar aplicar els seus ensenyaments i lliçons a futurs instruments. Teòrics i orgueners van prendre nota de com construir un orgue seguint uns paràmetres racionals, citant termes moderns com la matemàtica i la física, com fabricar un tub amb les eines més adequades, elaborar una composició coherent sobre la registració, tenir present el bon gust a l'hora de dissenyar els mobles, etc.

Diverses celebritats, en els seus escrits, denoten conèixer sobre l'obra de Bedos de Celles: Gaspar de Molina i Saldívar, marquès d'Ureña, al seu llibre *Reflexiones sobre la arquitectura, ornato y música del templo contra los procedimientos arbitrarios sin consulta* (Madrid, 1785) s'inclina més cap a l'estètica de les caixes dels orgues i establint uns paràmetres equilibrats sobre les seves proporcions i decoració¹⁸⁹; Fernando Antonio de Madrid, orguener de la catedral de Jaén (1785) també anomena el tractat als seus documents¹⁹⁰; el famós pare Antoni Soler i Ramos durant la defensa de la desastrosa intervenció de Josep Cases i Soler a l'orgue prioral del monestir de Sant Llorenç de l'Escorial (sense data)¹⁹¹ i a l'instrument de la catedral de Sevilla (1778)¹⁹², al seu assaig *Theórica y práctica del temple para los órganos y claves* (sense data) on no està d'acord amb alguns punts dedicats al temperament de Bedos¹⁹³; i l'orguener mallorquí Jordi Bosch (1777) defineix les característiques de l'orgueneria amb uns termes molt il·lustrats, en identificar-la com «un arte que comprende las partes más delicadas y ocultas de la física y la matemática, juntándose estas dos ciencias con tan numerosa y equívoca combinación en las piezas, flautas, conductos y trompetas de que se compone un órgano que el artífice de más inteligencia en cada obra que hace, descubre algunas ventajas y defectos inesperados, quedándose siempre con deseos de nuevos experimentos» i respecte al llibre del monjo benedictí cita que «aunque la Academia de Ciencias de París dio a luz un tratado muy extenso y apreciable [...] que tiene la gloria de ser el primero que ha

¹⁸⁹ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 214-215.

¹⁹⁰ CEA GALÁN, A. — CHÍA TRIGOS, I. *Órganos en la provincia de Jaén. Inventario y catálogo*. Sevilla: Junta de Andalucía-Centro de Documentación Musical de Andalucía, 1998. p.23.

¹⁹¹ SIERRA PÉREZ, JOSÉ. "Antonio Soler: Razón individual del nuevo y singular órgano ejecutado por Don José Casas en el Real Coro de San Lorenzo". *Nassarre*, 24 (2008). p. 109.

¹⁹² JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum II, 260.

¹⁹³ BERNAL RIPOLL, MIGUEL. "El temple de Soler: características y realización práctica". *Revista de Musicología* XXX, 2 (2007). p. 393.

recopilado las reglas de organería que la experiencia ha confirmado por más acertadas, solamente se extiende al método con que los órganos se fabrican en Francia, que es muy distinto del que se observa en estos reinos de España», treballant els instruments seguint els principis de la mecànica i de la física, amb una certa planificació que «se evitarían los crecidos y repetidos gastos de composturas como se han experimentado y experimentan en la Santa Iglesia de Sevilla¹⁹⁴ y otras muchas si [...] se descubrirían nuevas luces conducentes a la invención y perfección de todo género de máquinas»¹⁹⁵.

A banda de la difusió de Dom Bedos per teòrics de l'art i de l'estètica o per orgueners del país, és molt important tenir presents justament els professionals estrangers que per diferents motius van traslladar el seu art a la Península fugint de la Revolució Francesa (1789) o, senzillament, per a obrir noves perspectives laborals davant possibles mercats. Així, les regions a tocar amb França són les que principalment acullen aquests mestres (sense descartar que alguns viatgin cap al centre d'Espanya), on s'adapten a la tradició local i aporten una concepció estètica i fònica més diversa a la ja existent, contrastant amb la nostra poc evolucionada orgueneria catalana. Els orgueners que provenen més enllà de les nostres fronteres (de França o del centre d'Europa, com Joan Pere Cavaillé i Lluís Scherrer) ja devien estar avesats als tipus d'ensenyaments i continguts del tractat de Dom Bedos (recordem que es començà la seva publicació l'any 1766) i als orgues que ell hi descriu.

El suís Scherrer ja compta amb un bagatge esplèndid sobre l'ofici. Només cal veure les disposicions de registres que proposa a les capitulacions dels monumentals instruments de la Seu Nova de Lleida (1773 i 1779). Malauradament els exemplars van desaparèixer l'any 1936 i la documentació capitular no és especialment generosa respecte a la forma de treballar de Scherrer, tret de les inspeccions realitzades quan s'entrega l'orgue de l'Evangelí (1773), les quals ofereixen petites pinzellades dialogades amb l'orguener on utilitza un llenguatge que ens apropa més a la mentalitat il·lustrada. L'exemplar, ja enllestit, fou presentat a la comissió, analitzant-lo Antonino Sala, mestre de capella, i Manuel Noguera, organista, el 25 de juny de 1778, el qual dictaminà el següent:

«Los maestros de capilla y de órgano de la Santa Iglesia de V.S.I. en cumplimiento de la comisión que le merecimos para examinar el órgano, que don Luis Scherrer acaba de construir en la nueva catedral, decimos a V.S.I. que habiendo examinado por todas aquellas normas que nos dicta el Arte que profesamos, hemos observado que lo material de dicho órgano y orden acomodado con que está dispuesto es admirable, y digno de la mayor alabanza, y así mismo ha cumplido con el número de registros que expone y promete en la contrata, que son hasta número de sinquenta, y quatro más que ha añadido fuera de su obligación con arreglo al número de flautas que respectivamente corresponde a cada registro.

Pero sin embargo, en lo formal se ha notado algunos defectos que a nuestro modo de entender no son dissimulables, y son como siguen.

El primer defecto consiste en que las voces no tienen toda aquella igualdad que les corresponden según el arte.

El segundo, en que el órgano tampoco tiene aquel cuerpo que le corresponde por registro.

El tercero con que está faltado de sonoridad, valentía y brillantez, y así mismo, de fundamentos, siendo algunos de estos tardos en responder.

El cuarto en que a los registros de lengüetería les falta aquella profundidad de tono que les corresponde, cuyo defecto padece con exceso el registro de la viola.

¹⁹⁴ Es refereix a la intervenció que va dur a terme el reusenc Josep Cases i Soler (1776-1778).

¹⁹⁵ GALLEGO, ANTONIO. *La música en tiempos de Carlos III*. Madrid: Alianza Música, 1988. p. 189.

El quinto y último, en que los fuelles según su construcción dan con sobrada violencia al aire, motivo que el órgano se resiente sobrado y nos hace recelar de su duración y permanencia.

En orden al órgano pequeño que don Luis Scherrer tiene en su casa, habiéndole mirado con la mayor inspección, nos parece no tiene el cuerpo competente para el destino que se le da, como es para acompañar la capilla, por ser faltado de fundamentos, sencillo y débil por el corto número de registros. En lo demás no es cosa despreciable para otro uso.

Todo lo que ponemos en la superior comprensión de V.S.I. con la protesta de que así lo sentimos según nuestras conciencias, para que en su vista disponga V.S.I. en este particular lo que tuviese por más acertado»¹⁹⁶.

Dos dies després d'haver escoltat els examinadors, Lluís Scherrer respon a les seves crítiques amb arguments molt coherents i raonats, amb un llenguatge carregat d'autoritat i de domini de la matèria, i ple de terminologia especificava:

«El primer reparo consiste en que las voces no tienen toda aquella igualdad que les corresponde según arte.

Digo que si los Sres. Examinadores quieren decir por desigualdad de voces que ponen en general a alguna flauta en uno o otro registro que sea algo más dévil o flaco, y particularmente en las más bajas que son de madera o de tamaño tan grande que por no dejarse manejar con facilidad nunca se puede conseguir una igualdad tan perfecta como a las demás, y muchas veces lo parece así al lado del teclado sin tener verdaderamente, el defecto sino por ser la flauta a una distancia grande o bien colocada de manera que el sonido se estiende por otra parte lo que no importa nada para la armonía de la Iglesia, lo que se ve en todos los órganos grandes, digo que su sensura puede tener algo de fundamento, pero nunca se ha soñado poner defecto en una obra de muchos millares de flautas la desigualdad de diez, doze o veinte que puede ser se encontrasen en un examen mui escrupuloso.

El segundo defecto es en que el órgano tampoco tiene aquel cuerpo que le corresponde según dicen.

Respondo que si a todos los registros le faltaban cuerpo como lo suponen no darían la magestuosa armonía que dan tocándoles con su acompañamiento, y si lo dicen porque les parece que no hazen bastante ruido tienen de saver que en los órganos buenos del día no se busca los gritos sino la armonía y la suavidad, y un mismo registro –por ser en un órgano grande– no tiene de hazer más ruido en un mediano, al contrario, se busca a suavizarle más en uno grande porque en la unión de los muchos registros que se tocan juntos no ofenden el ruido, y forma aquella agradable armonía que tanto gusto da a los hoídos delicados.

El tercero dicen que está faltado de fundamentos, sonoridad, valentía y brillantez.

Digo que los defectos que suponen en este repaso son de tanta entidad que podían escusar de tildar unas cosas y otras sino decir de una vez que el órgano no era admisible, respecto que según su concepto le faltan todas las perfecciones.

El cuarto reparo en que a los registros de lengüetería les falta aquella propiedad de tono que les corresponde cuió defecto padeze con exceso el registro de la viola.

Respondo no puedo dejar de admirar la inteligencia de los Señores Examinadores poniendo por registro de lengüetería la viola y queriendo criticar un registro del qual no tienen ninguna noción por no haver avido nunca en España. Tampoco no tengo prometido en mi contrata de imitar perfectamente los instrumentos o voces de su apellido sino en lo que el arte puede conseguir, y este de la viola es uno de los que bastantemente imita, aiudándole el organista con un tocar lento y sencillo. Y también puedo asegurar que los clarines, trompas reales, y toda la demás lengüetería están tan bien executados y imitan tan bien como en qualesquiera parte puede encontrarse.

¹⁹⁶ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent.

El quinto y último reparo dicen que los fuelles según su construcción dan con sobrada violencia el aire, motivo que el órgano se resiente sobrado y nos haze reselar de su duración y permanencia.

Digo que es tan contradictorio este reparo con el segundo y tercero que qualquiera puede juzgar que si ay tanta violencia en el viento, no puede faltar al órgano cuerpo, valentía y brillantez, y es muy diferente de lo que me ha dicho a boca en el tiempo de la visura el Sr. Maestro de Capilla que le parecía que el viento flaqueaba y quería que hiciese hir juntos dos o tres fuelles ordinarios que hazen aquí y que en otro tiempo tengo hecho que todos van juntos de modo que estando los seis fuelles llenos es el viento más fuerte que con cinco, bajando uno más, ay otra graduación de aire, y aún menos bajando otro de modo que se conoze notablemente en todos los órganos, y que puede aún mucho a la desafinación en particular de los registros de lengüetería que son más suseptibles a la impresión de un viento violento, pero los fuelles míos tienen mas permanencia por ser todos de madera, y su viento más igualdad por ser pesado con un instrumento mathemático todos iguales, y no bajando sino uno a uno se conserva aquella misma fuerza e igualdad de viento hasta el último remate; y como puede ser violento el viento no teniendo cada uno de los fuelles mas que de cinco a seis libras de peso, quando en los fuelles ordinarios ay tres y cuatro arrobas de peso.

En quanto el organito que tengo en mi casa, no tengo nada que añadir a lo que consta a los ilustres señores canónigos comisionados, que han sido testigos de las visuras y diferentes aprobaciones que ha tenido y yo lo aseguro conforme a la contrata. No obstante, me parece ser de mi obligación dar las gracias a los señores examinadores del día lo mucho que alaban dicho organito hasta decir que no es despreciable para otro uso».

Cal observar que Scherrer usa un vocabulari molt més ric de l'habitual i no gaire usual en els contractes o converses entre orgueners i clients consultats fins ara. Paraules que es refereixen al «sonido, igualdad, concepto, armonía, instrumento mathemático...», definicions de com han de ser els instruments que es construeixen en aquell període: «los órganos buenos del día no se busca los gritos sino la armonía y la suavidad», barrejat amb tocs d'ironia vers els visuradors del Capítol que retraten el factor suís com un home extremadament agosarat quan afirma dels seus clients que «no puedo dejar de admirar la inteligencia de los Señores Examinadores poniendo por registro de lengüetería la viola¹⁹⁷ y queriendo criticar un registro del qual no tienen ninguna noción por no haver auido nunca en España».

Però qui realment segueix els dictats de Dom Bedos és Joan Pere Cavallé (1743-1809). Un dels paràgrafs de la capitulació de l'orgue nou de la catedral de Vic (1796)^{DOC}¹³⁵, després de la disposició dels registres, detalla les característiques de l'harmonització que haurà de tenir l'instrument, seguint les directrius de Bedos, avalades per l'Acadèmia Francesa, insistint dues vegades sobre això:

«Totas las flautas contingudas del orga vell se faran reservar, y se faran novas las que no pogan dar lo to que los correspon per donar una bona, dolsa y brillant veu. En quant als registres de lengua com són trompas reals, trompa magna, clarines, clarinets, cromorn, judico que hi haurà molt treball per posar-los dins la proportió que los correspon per que, fins ara, eixa partida de dar lo to que correspon a dits registres, no era coneguda y se han contradit los registres més aparents de una orga. Però tenen de tenir las qualitats següents: primo, puntualitat; secundo, brillants; tertio, sonoros; quarto, magestat; quinto, que cada flauta tingua lo to seguit, que la una no tingua un to fosch, la altre àspera, y cada registre tingua lo to: lo oboè, lo sonido de oboè, los clarins, lo to de clarins.

¹⁹⁷ Quan el registre de *viola* no és de llengüeteria sinó de flautats.

Finalment que cada registre se puga tocar sol, sens ningun flautat, y que aparega no obstant que hi ha flautas. Eixa és la partida que fa conèixer la habilitat del organer.

Finalment tota la obra feta y perfeta dins las reglas del axí com és portat dins lo axí del organer fet per Dom Bedos de Celles, aprobat per la Academia de París.

[...]

Otro si, que dicho Pedro Juan Cavallé deverá hacer dicho organo según arte de buen artífice y las reglas que para ello da el maestro dom Bedos de Celles aprobados por la Academia de París, cuya construcción y materiales habrán de ser en todo conforme y arregladas así al estado sobre transcrito [...]».

El següent text que tractarem serà la concòrdia signada entre els obrers de la parròquia de Santa Maria del Pi de Barcelona amb els factors Johannes Kyburz i Franz Otter el 21 de gener de 1803 per a l'adquisició d'un nou instrument. El protocol puntualitza les seves particularitats amb un llenguatge molt acurat i detallista, fent servir una terminologia pròpia de les noves èpoques que arriben unes dècades més endavant amb la Revolució Industrial i que ja s'utilitza als països d'origen dels orgueners. Un cas semblant a l'orgue de Scherrer a la catedral de Lleida (1773), els escrivans redacten el contingut del document seguint les instruccions dels orgueners. D'aquesta manera trobem un lèxic molt precís i tècnic, ja que que empra paraules i frases com *máquina*, *buena armonía*, *prontitud*, *vivacidad*, *comunicación*, *toda la màquina de dentro será simple y perfecta según las leyes de la mecánica y stática...* i paràgrafs que demostren un avenç tècnic indiscutible en la construcció dels mobles:

«Mandarán hacer dos caxas nuevas según el plan adoptado, con su sculptura, puertas, serrajes. Pero el carpintero las trabajará bajo la dirección de los organeros, a saber, que las medidas han de ser exactas y las piezas principales han de juntarse de la manera que dichos organeros dirán. También se entiendan las piezas transversas para sostener los secretos y que sirven al mismo tiempo para fortificar la caxa. Como y también deven entenderse las dos escaleras para subir de adentro a los dos órganos.

Assí bien cuydarán dichos Ilustres Señores Obreros de todo el lugar para poner las dos caxas. El plano donde se pondrán éstas deverá ser de madera, con una parte de abajo vacía para el mecanismo y la comunicación de la cadireta, y también para los conductos de manera que encima todo deverá ser plano».

en els components d'assemblatge:

«En lugar de clavos, se pondrán tornillos de hierro sobre los secretos porque de este modo el viento no se escapa tanto. Y si un registro no se moviese con facilidad (lo que sucede a veces en tiempo húmedo) se puede remediar esto al instante, sin quitar ninguna flauta, reflexando el tornillo».

i en el tema de manxes i vent:

«Se harán cinco fuelles de siete pies de largo y de ancho quatro pies, poco más o menos, del uso y estilo alemano, que consiste en esto, que cada fuelle no tiene más que un pliego grande que da el viento siempre igual. Lo contrario es en los otros fuelles. Su vestimiento y su máquina para dar el viento, de hierro y madera, y sus conductos y portavientos hasta los órganos, de madera»

L'orguener Josep Cases i Soler és, tal vegada, l'orguener que més s'apropa a aquest tipus de redacció més elaborada¹⁹⁸. Però no serà sobre matèria d'orgueneria sinó de tracte

¹⁹⁸ Consultar la redacció del contracte de l'orgue de Bellpuig d'Urgell (1790)^{DOC 127}.

protocol·lari, influït per l'estada sobretot a la Cort de Madrid i a les altres regions on va treballar.

Per acabar, mostraré un text totalment insòlit sobre l'orguener *Domingo Cavallé* i Coll que, malgrat estar datat fora de l'època de la present tesi (1821)¹⁹⁹, he considerat molt interessant pel seu contingut sobre l'evolució de l'art de l'orgueneria i l'adjudicació del terme *artista* a la figura de l'orguener. El document²⁰⁰ és la coda final a un conjunt de desavinences sorgides entre el mestre i el Capítol de Lleida durant la intervenció que va dur a terme als orgues de la catedral²⁰¹.

Les obres es van ajustar al setembre de 1817 «per la recomposició de la construcció material dels orgues y per deixar en bon estat lo segon orgue, se li donarà mensualment mentras duraria 75 lliuras barceloneses per sa manutenció»²⁰², i van durar fins al maig de 1821, moment en què l'orguener escriu la present carta davant l'imminent desnonament –per part del Capítol– de tots els seus estris del seu taller:

«Muy Ilustre Señor, habiéndome presentado al secretario de este Cabildo para conocer lo decretado por V.S. a mi escrito de 13 de marzo del año corriente, me contestó que el acuerdo de V.S. había sido... “Que se le dé copia de lo que pide, que a lo demás no ha lugar, que dentro de ocho días desocupe la oficina y se lleve lo que es suyo, con asistencia del organista y carpintero de la yglesia”.

Juzgué que aquella resolució era poco reflexionada y creí oportuno presentar a V.S. otro escrito, que verifiqué en 7 de abril, tanto para precaver la destrucción de un taller de organero (que más propiamente podía llamarse Escuela de Artes) que por el interés mismo de la obra. El tiempo lo dirá. Y si imperitos, empíricos o creídos organeros ven mi obra, no la entenderán y de consiguiente incapaces de dar de ella una relación por escrito, la haré yo con el tiempo y la daré a luz por la vía de la imprenta, y ella indicará bastante mi honor y reputación que se han querido ultrajar.

Mi escrito de 7 de abril no tubo más fortuna que mi anterior de 13 de marzo, pues que el decreto fue... “Estese a lo últimamente decretado, y en cuanto a las indemnizaciones que solicita, los señores obreros se informen de la verdad de lo que expone el suplicante para determinar lo que corresponda” ¿Qué es lo que se ha informado? ¿Qué es lo que se ha determinado? Creo yo que hasta que se haya accedido a lo que tengo ya pedido sea en los Cabildos Generales de 1819, por la voz del capitular De Mariategui, y por todos los escritos que tengo presentados a este Cabildo, que es que mi obra sea visurada y justipreciada por peritos teórico-prácticos en ramo de maquinaria, a quienes expondré el estado del órgano cuando lo emprendí, y ellos estendiendo valor de la obra y justipreciándola en la parte científica solamente, podrán entonces los señores obreros informar, y este Cabildo determinará lo que de justicia reclamo.

Observaré que el trato verbal habido en agosto de 1817 con el señor don José de Villar, presentes el señor de Barnola y don Juan Ariet, era para mí sagrado, aunque no fuera extendido por escribano, ni por mí firmado. De este mismo trato se hizo relación en el Cabildo celebrado el 16 de septiembre de 1817 y quedó aprobado por estas terminantes palabras... “Delibera V.S de acort: que queda enterat y que li apar bé, y aproba dit conveni” de lo que el escribano secretario de este Cabildo da fe. Esta deliberación existía y no tuve conocimiento de ella hasta el 30 de marzo último, y

¹⁹⁹ Considerem però que l'orguener –juntament amb el seu Joan Pere Cavallé– va treballar intermitentment a Catalunya, i probablement més del que està documentat als escrits, en feines contractades pel pare que realment les va dirigir *Dominique*.

²⁰⁰ ACL: Obra i comptes 1809-1829, f. 176r.

²⁰¹ GONZÁLEZ, MIQUEL. *Els orgues de les comarques de Lleida i del Principat d'Andorra*. Lleida: Pagès Editors, 2007. p. 88-93.

²⁰² ACL: Actes Capitulars, 16 de setembre de 1817.

así tanto para precaver mi destrucción, que por el interés mismo de la obra. Presenté a V.S. lo decretado a mi escrito de 13 de marzo (pues era lo más conveniente a sus intereses) y que tomaría V.S. en consideración mi última proposición. Nada de eso. = Estese a lo últimamente decretado. Visto aquella obstinación, me determiné en 18 de abril a desmontar mi taller y desocupar las oficinas de las que se me había emposeñado, y por el hecho —es claro— que hasta aquel día no he desistido ni abandonado la obra, y aun no la he abandonado sino a [espai en blanc], no teniendo facultades para seguir los trámites de un proceso. Y para conseguir la Justicia que merece mi justa causa que no siendo de derecho ni de cánones ni de teología, el juez que fallará en ella no podría hacer sino pasar al nombramiento de peritos inteligentes, y en vista de su relación dar el fallo; y si V.S. hubiese convenido en ello desde el tiempo que estoi pidiéndolo ya la cosa se hubiera allanado; lo he dicho y lo repito: el reconocimiento, tanto por el honor del Cabildo como por el mío, es indispensable; y así espero avisará V.S. a que se verifique dicho reconocimiento, y por él me evitará de pedirlo al tribunal de la opinión pública, y del contrario no me quedará mas que el derecho de quejarme, último consuelo de los desgraciados.

Lérida, 29 mayo de 1821.

Domingo Cavallé y Coll
Organero Theórico Práctico»

III. ELEMENTS PREVIS I CONSTITUTIUS DEL PROCÉS CONTRACTUAL D'ORGUES NOUS. TREBALLS DE MANTENIMENT O REPARACIONS. TIPUS D'ACTUACIONS

En qualsevol iniciativa que requereixi una inversió considerable de diners, cal fer-hi una gran preparació perquè tot surti a satisfacció de l'administració o particular que desemborsarà aquest capital. En el present capítol detallarem tota aquesta preparació, amb els punts previs que cal tenir present abans de la signatura d'un contracte en ferm, camí que recorreran els diferents tipus de contractants des del moment en que els són plantejats les causes i els motius –prou seriosos i responsables– per a construir un nou instrument o renovar-lo, o endegar una reparació gran o petita de l'orgue.

Dins de la recerca documental, i segons la riquesa i migradesa dels fons consultats, trobem diversos processos de compra o reparació relacionats amb diversos ajuntaments, seus episcopals, col·legiates i comunitats que ens detallen d'una forma més o menys generosa els esmentats processos. Alguns sorgeixen en actes municipals, com és el cas de la Selva del Camp, la Bisbal d'Empordà, Igualada, Reus, Torroella de Montgrí, Tàrraga, Sabadell, Valls, etc; d'altres, en protocols notariais, com Seròs, la Sénia, Esterri d'Àneu, Santa Eulària de Palma de Mallorca²⁰³; i les institucions religioses, en actes capitulars o de comunitat, com les seus, col·legiates i monestirs de Lleida, Manresa, la Seu d'Urgell, Barcelona, Vic, Sant Cugat del Vallès, Barcelona-La Mercè, etc.

El trajecte s'iniciarà –per a la nostra pròpia informació– amb la classificació dels diferents tipus de contractants que duren a terme les iniciatives al voltant de l'orgue i que formaran part de l'agenda dels orgueners. Aquests promotors anteriorment hauran escoltat tots els arguments sobre l'estat de la situació referent a l'instrument del seu temple i acordaran entre ells mateixos la decisió de tirar endavant o no l'objectiu, tot creant comissions per al seguiment de l'obra en el cas que sigui afirmativa aquesta decisió. Tot seguit se cercarà un bon professional competent sol·licitant informes a persones de confiança i assessorant-se per part de persones «intel·ligents» o enteses en l'art de l'orgueneria per a saber exactament quines seran les necessitats més adequades que haurà de tenir l'instrument i què s'haurà de plantejar al professional. No ens oblidem d'una part essencial: el finançament d'aquesta actuació i d'on aconseguiran els fons econòmics per a satisfer les costoses exigències dels orgueners.

Finalment es tractaran els tipus d'actuacions possibles que es poden donar al voltant de l'orgue: la seva nova construcció, una renovació dins d'un moble antic, manteniment o conductes, o reparacions. Farem un esment especial al terme «modernització» de l'instrument.

Tots aquests apartats seran els elements que ens dirigiran vers el proper capítol sobre l'acord burocràtic oficialitzat a l'escriptura o protocol notarial.

III. 1. TIPUS DE CONTRACTANTS

²⁰³ Inclòs per ser obra de l'orguener català Josep Boscà i Espanya.

L'objectiu de la compra i utilització d'un orgue és, en el 100% dels casos, acompanyar la litúrgia que se celebra periòdicament en els recintes eclesiàstics. Només ens consten alguns escassos exemplars situats fora dels espais sagrats, amb una clara finalitat lúdica, que corresponen a algun petit instrument inventariat a casa d'algun orguener i el peculiar orgue instal·lat en un àmbit civil com és l'hospital de Vic amb finalitats terapèutiques (1798)^{DOC 136}. Amb aquestes afirmacions podríem deduir que els principals clients de l'orguener pertanyen a l'esfera eclesiàstica. Però això no és del tot cert. El manteniment de tota la fàbrica eclesial depenia de si els religiosos que la ocupaven eren clergat secular o clergat regular. D'aquesta manera es determinava la classificació dels edificis eclesiàstics. Depenent del tipus, el seu costós manteniment podia ser competència de l'ajuntament de la població, dels mateixos preveres o religiosos o de devots i protectors.

Si classifiquem les diverses tipologies eclesials sorgeixen –segons la jerarquia– la catedral, la col·legiata, l'església parroquial, l'església monacal o conventual i la capella (com a església tipus oratori de petites dimensions).

Les seus episcopals s'identifiquen evidentment amb la figura del bisbe, usufructuari del temple, amb un Capítol de canonges i beneficiats que són els que realment dirigeixen el seu funcionament tant en l'aspecte litúrgic com en el de la fàbrica. A part de ser la seu episcopal i el temple més important de la diòcesi, totes poden exercir de parròquia dins de la vila (excepte els casos de Barcelona i Lleida). El mateix succeïa amb els monestirs de Sant Feliu de Guíxols i de Sant Pere de les Puel·les (aquest darrer dins de la ciutat de Barcelona), que actuaven com a parròquies.

La col·legiata estava governada per un Capítol de canonges i beneficiats –sense la presència d'un bisbe–, amb la mateixa organització que a la catedral. En canvi, l'església parroquial disposava d'un rector i diversos preveres i beneficiats que es repartien les seves tasques. Si era un temple d'una certa importància –tant per la seva història com pel patrimoni– podia estar regit per una comunitat de preveres.

L'església monacal o conventual forma part del recinte d'un monestir o convent habitat per una comunitat de religiosos/es amb un abat o abadessa al capdavant, un prior o priora i monjos i monges si parlem d'un monestir, o amb un prior o priora i una comunitat de frares o monges si es tracta d'un convent.

El manteniment de les esglésies parroquials i col·legiates anava a càrrec molts cops de les arques municipals mitjançant acords signats anys enrere. Una acta de l'ajuntament d'Olot de 23 de setembre de 1761 sobre l'enderrocament de l'església i la renovació de l'orgue ens informa que

«[...] en atención de haverse demolido la antigua iglesia parroquial de San Estevan de esta villa y haverse hecho de nuevo, y por esta causa haverse deteriorado el órgano que se hallava en ella por ser muy viejo y desconcertado, sin poder servir y siendo de cargo del común la composición de dicho órgano en fuerza de lo capitulado con escritura que pasó ante el reverendo Miquel Riba, presbítero y notario del Vicariato Eclesiástico de Gerona, a los onze de junio de mil quinientos sinquenta y quatro, en fuerza de cuya capitulación haya en otras ocasiones al común costeadado el gasto de la composición de dicho órgano como pareze de diferentes libranzas»²⁰⁴.

Per tant, la data de l'acord entre el comú olotí i la comunitat de preveres per al manteniment de l'orgue es remunta a l'any 1554.

Un altre exemple de compromís –malgrat traspasar cinc anys de l'abast de la tesi– correspon a l'acta de 3 de març de 1808 signada entre els representants del consistori de

²⁰⁴ ACGAX: Fons Municipal d'Olot. Manual de Resolucions 1755-1762 (sig. 50), f. 17r.

Terrassa i la comunitat de preveres de la col·legiata d'aquesta vila sobre un problema de propietat de la clau de l'orgue, confirmant aquesta antiga relació:

«Molt bé sap e ignorar no pot la reverent Comunitat de prior, canonges y preberes de esta yglésia parroquial de la vila de Tarrasa, y en lo cas de ignorar-lo se li fa a saber, que la universitat de la mateixa vila a sos gastos construhí la orga de la expresada yglésia, y té a son càrrech fer-la adobar y refinar-la de béns de dita universitat, havent de tenir la reverent Comunitat una clau y la universitat una altra dels secrets de la música de la expressada orga»²⁰⁵.

Per una altra part, la despesa originada pel manteniment de monestirs i convents era sufragada pròpiament per la comunitat. I les petites esglésies o capelles, mitjançant les aportacions de confraries i/o gremis, de devots o de les administracions eclesials més importants.

Tota aquesta exposició sobre la propietat i llur manteniment ve donada per a establir una breu idea de la figura jurídica que representa el contractant en els documents contractuals. Per tant, segons l'anàlisi dels diferents documents tractats i l'entitat que representen, podem classificar els contractants en²⁰⁶ ...

<u>ENTITAT</u>	<u>SIGNANT I PAGADOR DEL CONTRACTE</u>
Catedral	Canonges del Capítol o més tardanament el Bisbe
Col·legiata	Ajuntament (batlle, regidors o jurats) Capítol
Parròquia	Ajuntament (batlle, regidors o jurats) Preveres Particulars (devots o protectors) Abat (en els casos de Sant Feliu de Guíxols o Sant Pere de les Puel·les a Barcelona)
Monestir / convent	Abat/abadessa, prior/a, síndic
Santuari	Prevere o síndic
Esglésies no parroquials	Confraria i/o gremi, preveres o beneficiats

En l'enrevessada organització de les seus episcopals, la contractació es realitza mitjançant la figura dels canonges comissionats, que són nomenats per part del Capítol i que controlen tot el procés, des del seu inici fins a la finalització. No serà fins l'any 1796 que intervindrà personalment un bisbe, monsenyor Francisco de Veyán i Mola, «estando en su Palacio Episcopal», en la signatura del conveni sobre la fabricació de l'instrument de la seva nova catedral de Vic^{DOC 135} amb l'orguener Joan Pere Cavaillé.

En els acords de col·legiates, només he localitzat el de Manresa com a mostra de contracte directament entre membres del Capítol i l'orguener. Les altres col·legiates consultades concerten els regidors de la vila, fent-se càrrec de les minutes i pagaments del mestre d'orgue i davant la presència de preveres que supervisen l'operació.

Pel que fa a les parròquies, es considera obligació dels ajuntaments (sempre amb existència d'un acord previ, com en els casos anteriors de Terrassa i Olot) el manteniment de la fàbrica de l'església, el seu rellotge (per a marcar les hores de la vila) i l'orgue, i a partir d'aquesta base, tots els derivats que hi sorgeixin, com són les figures de l'encarregat del rellotge, el manxador i el mestre de l'orgue o organista (que moltes vegades es compaginava amb el càrrec de mestre de lletres). Les més abundants són les capitulacions on l'ajuntament es fa càrrec del cost de la despesa de l'orgue i on el batlle, regidors o

²⁰⁵ ACVOC: Fons Notarial de Terrassa. Francesc Soler i Ler. *Septimum manuale* 1808, f. 69r.

²⁰⁶ Insisteixo que aquesta afirmació sorgeix a partir de la documentació que he consultat. En qualsevol moment, una altra recerca podria obtenir informació que la contradigués.

jurats comparteixen protagonisme amb l'orguener. Els clergues que participen en la redacció de l'escriptura només tenen un paper de supervisor de caire testimonial, i si col·laboren en el pagament, ho fan com a contribució excepcional o donatiu. Contràriament cal anomenar dos casos molt significatius de manca de conveni entre parròquies i els seus respectius ajuntaments: la de les diverses parròquies de Barcelona i de Lleida. D'aquesta manera, el manteniment es feia mitjançant la seva pròpia economia mitjançant l'acció dels obrers. Un cas de parròquia que no s'ajusta als criteris anteriors (probablement n'hi ha més) serà el de la comunitat de preveres de Berga (1690), responsable del manteniment de l'instrument, ja que és ella qui «sol·licita ajut a la ciutat per ajudar en alguna cosa per a fer dit orga». La vila els concedeix 800 lliures per a construir l'orgue²⁰⁷.

Un tipus de contractants que paguen l'obra però que no estan classificats ni en jerarquies eclesiàstiques ni municipals són els anomenats benefactors o devots d'una església, d'un/a sant/a o d'una causa espiritual. Per exemple, l'any 1702 el comte de Peralada dóna una almoïna de cent dobles a l'Abadia de Montserrat per a fabricar «el órgano grande o casi se hizo todo de nuevo, poniendo registros a lo moderno» a mans de Bartomeu Triay²⁰⁸. O a la vila de l'Albi (1719)^{DOC 31}, el rector i el batlle, administradors de la Causa Pia del canonge del Capítol de Tarragona, Bernat Miró, fundada per a la conservació de l'orgue parroquial d'aquesta vila, donen el vistiplau perquè Ramon Galtaires repari l'instrument i li afegeixi una corneta de cinc fileres «que serà de un gran embelliment y adorno per a major Culto Divino».

Semblant és el cas del nou orgue de Sant Martí de Maldà (1772), obra de Scherrer, costejat pel canonge –també de Tarragona– Francesc Foguetper, amb una suma de 820 lliures²⁰⁹.

Viatjant cap al Pallars Jussà, Maria Anna d'Omeagher ofereix una deïxa al seu testament de 760 lliures per a la construcció de l'orgue de Talarn encarregat a Boscà i Serinyana mitjançant «scriptura privata» l'octubre de 1747²¹⁰.

Altres casos de protectors van ser el de Bellpuig d'Urgell quan la Venerable Unió de preveres sol·licita ajut als senyors de la vila, els ducs de Sessa i barons de la vila, per a recompondre l'instrument de la parroquial els anys 1764^{DOC 104} i 1790^{DOC 127}, el de Josep Cabrer²¹¹ i els habitants de la Pobla de Cérvoles, que financen «de caritat» l'orgue (1752)²¹², el gran devot anònim de Girona que paga la gran restauració de l'instrument de la col·legiata de Sant Feliu, encarregada a Antoni Boscà els anys 1739-1740²¹³, o el llaurador de Seva, Josep Montanya, que dona l'orguenet per a l'hospital de Vic (ca. 1798)^{DOC 136}.

²⁰⁷ ACBR: Fons Municipal de Berga. Actes 1680-1694 (núm. 154) f. 352v, 353r i 363v.

²⁰⁸ ALTÉS I AGUILÓ, FRANCESC-Xavier. *L'església nova de Montserrat (1560-1592-1992)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992. p. 157.

²⁰⁹ LLOBET i MARTÍ, Ramon. *Monografia o breu descripció històrica-geogràfica de la vila y parròquia de Sant Martí de Maldà*. Lleida, 1907.

²¹⁰ AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona, (934/43), f. 12v.

²¹¹ Personatge molt interessant per que igual que a la Pobla de Cérvoles va estipular el 1750 el pagament de la meitat del cost de construir el rellotge i l'orgue, el 1769 funda el manteniment econòmic de la plaça d'organista i de rellotger. El mateix any també ho farà a l'Alforja i el 1771 a Riudecols.

²¹² Manuscrit dipositat al domicili particular de *Cal Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

²¹³ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Libre del secretariat 1727-1744*, f.168v i successius.

A Sant Feliu de Guíxols (1692²¹⁴ i 1751²¹⁵), com que el monestir actua com a parròquia de la localitat, el pare abat es presenta als contractes juntament amb els regidors del comú.

Pel que fa a esglésies petites o capelles i santuaris, tenim el model del santuari del Miracle a Riner (1717)^{DOC 30}, on el contractant esdevé el reverent Joan Tolleuda, rector de Santa Maria del Pi de Barcelona, juntament amb l'orguener Josep Boscà [pare]; el de l'església de Sant Sever (1721)^{DOC 33} «per y entre los reverents Joan Miró, doctor Joseph Freginals, [...] tots preveres beneficiats en la Seu de Barcelona com a administradors de la insigne capella y col·legi de Sant Sever de la Seu de Barcelona de una y Joseph Boscà [pare]»; el del santuari del Sant Crist de Balaguer (1761)^{DOC 99} «entre los reverents Joseph Farràs, canonge, y Joseph Cistach, preberes, y lo corrent any síndichs de la reverent comunitat de Santa Maria de dita ciutat de Balaguer, y en dit nom, administradors de dita casa y hospital del Sant Christo, Joseph Rossell, prebere y regidor de la expressada casa, y Francisco Lleyda, prebere y clavari de la mateixa de una, y lo referit Joseph Buscà i Serinyana de part altra»; i la capella del Sant Esperit (1792)^{DOC 129} al carrer Nou de Barcelona, entre el mestre Jordi Vullen i «Francesch Bañeras, mestre misser, a Antoni Fortuny, passamaner, y a Simon Pich, daurador, tots ciutadans de Barcelona, com a comissionats per lo infrascrit efecte de la germandat eregida per lo socorro dels malalts de la Confraria y Gremi del Sant Esperit y Nostra Senyora de la Font de la Salut de la present ciutat, encara que absents y per ells present lo notari stipulant, pagat per los proms e individus que componen la dita Confraria y Gremi de Sant Esperit y Nostra Senyora de la Font de la Salut, en virtut de la resolució per la dita Germandat presa ab lo Concell General per la mateixa celebrat lo dia setse del mes de febrer del any pròxim passat, ab intervenció del infrascrit notari, de deixar-se a la memorada Confraria tots los diners hagués de manester per la construcció de una nova orga fahedora en la capella de la mateixa invocació pròpia de la Confraria, situada en lo carrer nou de esta ciutat».

Especial atenció mereix la figura dels obrers, la qual apareix molt sovint en les concòrdies sobre obres relacionades amb fàbriques eclesials, independentment de la seva condició. Segons les definicions, l'obrer era el que estava a càrrec de l'administració o obra d'una església, el que tenia cura de la fàbrica del temple. És una figura que surt constantment en els llibres d'actes o escriptures. Podien tenir diferents oficis i fins i tot ser de certa categoria social (això últim sobretot en esglésies importants), trobant-los tant a parròquies com a recintes conventuals (Barcelona-Sant Francesc de Paola 1756^{DOC 91}) i hospitals (el factor Josep Boscà i Serinyana ho va ser de la capella de Santa Elena de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona 1770²¹⁶).

III. 2. ESTAT DE L'ORGUE: RENOVAR O REPARAR

Els diferents documents que s'ocupen de la fabricació d'un nou instrument o de treballs de manteniment o reparació justifiquen sovint la raó d'aquesta decisió. Des de segles anteriors, sempre s'han mostrat les causes per les quals se sol·licita la intervenció d'un orguener.

La primera és el mal estat d'un instrument antic que *provoca* un efecte negatiu als celebrants i als fidels²¹⁷:

²¹⁴ AHG: Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 376), f. 205v.

²¹⁵ AHG: Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 446), 8 de maig de 1751.

²¹⁶ AHPB: Notari Josep B. Fontana de Barcelona (1042/20), f. 352r. i (1042/21), f. 36v.

²¹⁷ Tots tres exemples inclouen la millora del Culte Diví.

BARCELONA-La Mercè (1754)

«[se halla en] la iglesia de este convento con un órgano tan pasado de puro viejo que más sirve de embarazo que de utilidad, y más para detraher que para inclinar los ánimos devotos, en cuya consideración dicho Prior y convento han entrado en la idea de formarle nuevo»²¹⁸.

VALLS (1766)

«El orga de la yglésia parrochial era tant desconcertat que en lloch de ocasionar devoció y culto exterior y mourer lo interior als faels, ocasionaba la major indovació presisant a molts auientar-se de la yglésia quan se tocaba»²¹⁹.

CALAF (1766)

«[...] y així mateix se encontra lo orga de la mateixa col·legiata iglésia tant desconpost y destruhit que per sa dissonància y destemplament commou més als interiors disturbis dels oyents»²²⁰.

La segona –i molt generalitzada– és per a millorar la qualitat dels Oficis Divins:

LA SEU D'URGELL (1741)^{DOC 62}

«Sobre lo fer lo orga gran nou de la present Iglésia Cathedral que se troba totalment espatllat e inútil per lo servey de dita Santa Iglésia, de forma que lo mestre de orga de la capella se ha de servir en las majors festivitats y sempre que se canta a cant d'orgue y en los demás dias que's deu tocar, se ha de servir del orga petit, lo que redunda en disminució del Culto Divino».

OLIANA (1743)^{DOC 66}

«[...] per ser cosa tant del servey de Déu nostre Señor y culto dels Divinals Officis».

LA BISBAL D'EMPORDÀ (1757)

«[...] com ab està tant necessària fàbrica com y del servey de Déu devem tots procurar [...] a més de ésser del servey y major Glòria de Déu, és també tot per lo major bé públich y enbelliment»²²¹.

MONISTROL DE MONTSERRAT (1763)^{DOC 102}

«[...] com algunas particulars de la present vila de Monistrol de Montserrat, induhidas del Esperit Sant e desitjants que lo Culto Divino vaja en augment y que cresca la devoció en las cosas de la iglésia entre los faels christians, attès que en la parroquial iglésia de Sant Pere de dita vila de acostuman celebrar los divinals Officis ab tota solempnitat, y que sols falta que se pugan acompanyar aquells ab la deguda armonia lo que no se pot al present practicar-se per trovar-se lo orga de dita parroquial iglésia en estat de no poder-se tocar sens molta dificultat per estar quasi del tot dirruhit».

EL VENDRELL (1775-1776)^{DOC 11}

«[...] fer un orga en la iglésia de dita vila per poder celebrar en ella ab major solempnitat los Divinals Officis».

Tercer, per la proximitat d'esdeveniments religiosos del calendari litúrgic o del santoral, que exigiran que l'instrument participi en tota la seva esplendor d'una manera solemne. D'igual manera, alguns terminis de pagament o d'acabament de l'obra coincideixen amb aquestes dates concretes (generalment en la posada en funcionament

²¹⁸ AHPB: Notari Bonaventura Galí de Barcelona (918/86), 25 d'agost de 1754.

²¹⁹ ACAC: Fons Municipal de Valls. Església Top. 1.1.82. f. 59r.

²²⁰ AMC: Actes municipals. Caixa 51.

²²¹ ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Actes municipals (28 novembre 1757), caixa 5.

dels cossos de l'orgue, com la cadireta o l'orgue major o simplement els registres principals):

IGUALADA (1732)

«Dit Joseph Boschà [pare o el fill Boschà i Espanya] se obliga a tener, fer y posar tot lo tras dit dintra lo termini de dos anys de manera que serà posat tot lo tras dit per lo dia de Nadal del any 1734»²²².

VIC-La Pietat(1743)^{DOC 67}

«Ítem que dit Anton Buscà hage de tenir posada y conclosa la orga nova en la dita iglésia de Nostra Señora de la Pietat per tot lo die del Corpus del any vinent [de mil set-cents quaranta-quatre».

Per altres raons, com poden ser:

BARCELONA-Santa Caterina (1715)

«se començà a adobar y afinar lo orgue q^e estava arruinat del estruendo de las bombas y alguns cascots, fent venir un frare llech de Girona pràctich en est art»²²³.

BARCELONA-Catedral (1715 i 1716)

Reparació de l'orgue per la caiguda d'un pes del rellotge a causa de «després del prop passat siti de la present ciutat [...] per causa de las bombas se tiraren en ell y per lo rayo que farí al orga y a dit rellotge [...] per retornar lo orga gran del dany de las bombas hy caigueren durant lo siti de Barcelona y també per lo dany feu lo estragó de la pólvora del magatzem de Sant Pau, y lo llamp hi caigué lo dia de Sant Pere de 1716»²²⁴.

BARCELONA-Sants Just i Pastor (1721)^{DOC 32}

«Lo dit Joseph Buscà se hage de obligar com ab thenor del present se obliga en fer los flautats y flautas per la orga [...] y se ha de fer tota nova [el registre d'octava] per rahó de trobar-se la major part esclafadas del dany donà una bomba».

TORROELLA DE MONTGRÍ (1738)

Per l'enderrocament de l'orgue arran d'unes obres efectuades al temple l'any 1733, «trovan-se com se trova dita iglésia, ab més capacitat y desahogo, no seria ab vastant per lo compliment de ella tornar-hi lo mateix orga. Y per est motiu los ha paragut a dits magnífichs regidors junt ab lo dit señor sacristà y señors cantors, donan-ne alguna cosa més afí que lo señor Anton Buscà anyadesca alguns registres de gust per que donia lo dit orga un àmbit ple de bona consonància per lo dit Culto Divino»²²⁵.

Construcció d'orgues nous en esglésies de nova planta, com el convent de Sant Agustí de Barcelona, Sant Sever de Barcelona, Porrera, Juneda, Seu Nova de Lleida, catedral de Vic, el Vendrell, la Bisbal d'Empordà, Poboleda, Seròs, la Selva del Camp, etc.

Quan han quedat establertes i acordades les raons d'adquisició o restauració d'un orgue d'una manera clara i convincent per a les jerarquies, ha de constar en els llibres d'actes (que poden ser municipals o capitulars depenent de l'entitat) tot el debat i la resolució a què han arribat els responsables de la fàbrica de l'església. Exemples que s'esmenti l'acord al protocol els trobem als contractes d'Oliana (1743)^{DOC 66} «seguint la resolució

²²² ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm.1102), f. 13r/72r.

²²³ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* (volum III). Ms.1007, f.147.

²²⁴ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)". *Anuario Musical*, 33 (1978). p. 96.

²²⁵ AMTM: Llibre de conclusions (1706-1741) s/f, unitat 0004/1.

presa en lo ajuntament de la dita vila», Tàrrega (1747)^{DOC 73} quan «lo dit magnífich ajuntament ab sa resolució continuada en sos registre de resolucions del dia vint del corrent mes de febrer de una part, y lo dit Anton Cases, organer de la referida vila de Reus de part altra, per rahó de fer y fabricar lo dit orgue [...]», la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96} «inseguint resolució presa per lo magnífich ajuntament de Justícia y regidors de dita vila, lo die vint-y-vuyt del pròxim passat mes de novembre [de 1757]», Bellpuig d'Urgell (1764)^{DOC 104} segons llicència i decret de la duquesa de Sessa, la Selva del Camp (1776)^{DOC 120} «constituidos y nombrados por el pleno ayuntamiento de la propia villa con auto de ayuntamiento tenido y celebrado a los dos días del mes de junio del corriente [1776]», i a Barcelona-Capella del Sant Esperit (1792)^{DOC 129} segons resolució de la Confraria i Gremi del Sant Esperit al Consell General de 16 de febrer de 1792.

Després d'aquesta constatació als llibres de registre, els regidors o les jerarquies eclesiàstiques designen un col·lectiu de persones que vetllarà pel compliment de l'objectiu d'un nou orgue o de tasques de reparació: són les comissions, i els seus integrants, els comissionats. En una seu episcopal, la comissió està integrada per un parell de canonges. En una església parroquial, obrers, músics organistes i/o mestres de capella. En una comunitat religiosa, en formen part preveres, obrers, músics... sumant-hi la figura del procurador (persona que vetlla per tots els interessos del seu client fora dels murs del monestir o convent). Sigui quin sigui l'estament, ha de «donar-se expressa comissió a personas en assò capassas y intel·ligents per així tractar-ho y concertar-ho»²²⁶.

A partir d'aquell moment s'inicia la recerca d'un bon mestre d'orgues. El client utilitza els únics mitjans disponibles a l'època per a contactar amb ell: de manera epistolar (per a les poblacions més llunyanes) o traslladant-se a la vila on estigui establert el mestre (ja sigui el client mateix, un procurador o una altra persona). Fins i tot es poden emprar sistemes més coneguts als nostres dies com el registrat a la Pobla de Cérvoles (1752), quan es va pagar nou lliures «per un dinar [que] se feu a Sant Francesch [de Reus] hon assistiren los officials [Cases], Dr. Grasses de Reus y moltes altres persones de distinció per a consertar la obra del orgue»²²⁷.

Localitzat l'orguener, s'examina i es discuteix el projecte dissenyat pel mestre, afegint-li i traient-li condicions tècniques, segons el gust i les possibilitats del client. D'aquí que ens hagin arribat diferents pressupostos per a un mateix instrument nou destinat al monestir de Sant Daniel de Girona (1740)^{DOC 59}, Vic-Catedral (1796)²²⁸ o Barcelona-Santa Maria del Pi (1803)²²⁹.

Com a models de processos preescripturals més detallats i clars, a mode d'exemple dels paràgrafs explicats anteriorment, escollim els corresponents a les viles d'Igualada (1757)²³⁰, la Bisbal d'Empordà (1757) –tots dos, orgues nous, obres d'Antoni Boscà–, i Sabadell (1764).

La parroquial d'Igualada disposava d'un orgue construït el 1678 per un orguener desconegut amb moble d'Agustí Llinàs^{DOC 1}. Durant els anys 1732 a 1733 es va intentar reparar l'instrument, inicialment per Josep Boscà [indeterminat], però la seva poca formalitat amb l'ajuntament va fer derivar l'operació a mans de Joan Baptista Ferrer, que

²²⁶ ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Actes municipals (28 de novembre de 1757). Caixa 5.

²²⁷ Manuscrit dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

²²⁸ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/30). Fulls solts.

²²⁹ APSMP: Caixa 141.

²³⁰ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1738 (núm. 1102), f. 6v, 9v, 13r, 14r i 24v.

en aquells moments estava ocupat amb l'orgue de Santa Coloma de Queralt. La intervenció més important va arribar un temps més tard, a partir de l'abril de 1754. Les actes ens expliquen l'estat de l'instrument com a «malo y descompuesto, sin poderse componer, a no haserse de nuevo, como se ha visto y experimentado, que son pocos o quasi ninguno los registros que se pueden tocar». El 9 de juny els obrers de l'església requereixen els serveis d'Antoni Boscà, que visita l'orgue i analitza la situació. Boscà aconsella als regidors fer:

«[...] un órgano luzido, habiéndonos dado una planta, en fuerza de esto se ha pasado a informar de dicho Buscàs su abilidad, y habiendo escrito no sólo en Barcelona, en la Seu de Urgell y otras partes en donde dicho Buscàs tiene órganos echos de su mano, y de los contratos tenia echos de la habilidad y del importe de los órganos, habiendo tenido aprobación de su habilidad y informe de que el órgano tenia echo en la mencionada ciudad de la Seu de Urgel le habían dado por él mil ochocientas libras –quedando a su favor el organo viejo–, soy de parecer se haga un órgano en la parroquial desta villa de la misma conformidad, calidad y circunstancias que el que ha echo dicho Buscàs en la Seu de Urgel por dichas mil ochocientas libras. Y que para esto, se acuda a su Excelentísima y Real Autoridad para el permiso y decreto. Y todos unánimes y conformes, así lo resolvieron y determinaron»²³¹.

Sigui com sigui, el conveni entre els jurats igualadins i Antoni Boscà s'endarrereix fins al 18 d'octubre de 1757, dia de la signatura de l'escriptura notarial^{DOC 95}.

El 28 de novembre de 1757, l'ajuntament de la Bisbal d'Empordà estava absolutament col·lapsat econòmicament per la important empresa de la nova fàbrica de l'església parroquial, imponent edifici iniciat als volts de 1704 i que, després de molts anys de construcció, estaven a punt d'enllestir. L'antic orgue, a part de ser petit, estava «ja molt usat», substituint-lo per «un orga nou de forma major per proporcionar-se a dita nova iglésia» ja que «és molt bo y necessari el tenir un bon orga [...], essent precís, antes de totas cosas, de tractar-se y concertar-se ab un bon mestre de orgas de la ciutat de Barcelona [>Antoni Boscà] la fàbrica de dit orga nou ab sos convenients registres y demés concernent y dependent de ell y son preu y valor y modo y forma de sas pagas [...]. Y que per quant de las personas del present ajuntament no se concidera a ninguna capàs per tractar y concertar dit nou orga que per ço y per que facian lo contracte de ella, que se elegescan com se elegeixen de present y se anomenan com ja de antes eran elegits de paraula, als R.R. Doctor Miquel Gispert, prebere, y Anton Montells, també prebere y organista de la present vila, los dos beneficiats de la dita iglésia, als quals ab lo present se'ls dóna y atribueix ple y ampla poder per que mirian y tractian y ajustian ab qualsevol mestre organer lo més convenient per dit nou orga de forma major concertant lo preu y pagas»²³². Acte seguit, l'11 de desembre de 1757, ja es capitula a la Bisbal –en un temps rècord– el nou orgue.

Un altre cas correspon als regidors del comú de Sabadell que constaten el 21 de març de 1764 l'estat lamentable en què es troba l'instrument de l'església de Sant Feliu. Consegüentment:

«[...] los quals honorables regidors, unánimes y conformes, an deliberat y resolt que en atenció que lo orgue de la parroquial iglésia de la present vila se troba de manera que no pot tocar-se en los Divinals Oficis y demés funcions de la iglésia, per

²³¹ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes 1748-1754 (núm. 1104), f. 13v/303v.

²³² ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Acta de 28 de novembre de 1757 (caixa 5).

qual fí y de posar lo dit orgue en bon estat se ordenà per lo present ajuntament que lo reverent Jordi Sabater, organista actual de dita iglésia, hanàs en la ciutat de Barcelona per conferir-se a algun mestre de fer orgues per veurer com se havian de esmenar los defectes del dit orgue. Y habent-hi lo dit reverent organista hanat y conferit ab dit mestre de orgues, y huída la relació del dit reverent organista hera precis que lo dit mestre de orgas havia de pujar en esta vila per lo sobredit fí.

[Es delibera] que a costas del comú se envi-hi a buscar lo dit mestre de fer orgues y que se pose en bon degut estat, y que la present universitat costeya tot lo que convinga y sia nesesari per lo fí sobreexpresat»²³³.

Posteriorment tindria lloc la capitulació de treballs en aquest orgue sabadellenc amb la proposta del mestre d'orgues escollit.

Aquests tres exemples força significatius de processos preescripturals ens mostren el camí seguit pels contractants per a la nova adquisició o reparació de l'instrument.

Tot seguit s'iniciarà la recerca de l'orguener competent i la confirmació de la seva «habilitat», per a culminar amb l'acord i signatura final del contracte.

III. 3. RECERCA D'ORGUENER. DOCUMENTS I DADES SOBRE LA PROFESSIONALITAT I LA QUALITAT DEL SEU TREBALL

Però l'elecció d'un bon professional, després d'haver debatut sobre l'estat de l'orgue i el finançament de què disposa el contractant, és una de les decisions més importants per a gaudir d'un bon instrument durant una bona quantitat d'anys. En èpoques anteriors, la dificultat de les comunicacions i la mancança d'un ampli ventall de professionals els feia escollir persones que tal vegada no estaven a l'alçada de les circumstàncies, pagant posteriorment les conseqüències amb reparacions mal fetes o orgues nous defectuosos des de l'inici.

Un raonament ben adient d'aquesta situació ja va quedar reflectit el 1624 per boca de l'important orguener franciscà Antoni Llorens al seu instrument de la Seu Vella de Lleida quan afirmava que:

«[...] lo modo se a de tenir en conservar dita obra lo temps a venir per que no succeesquen algunes desgràcies com s'és vist, per esperiència en moltes parts, és lo següent:

Primo, quant l'orgue estarà ab necessitat per a ser espolsat y afinat, procuraran en saber que lo oficial qui a de treballar l'obra sie perçona de confiança. Y no a tots encomanen lo instrument per que si lo official no és espert, ab una afinació baste a llansar a perdre l'orgue. Y suposat que tingui abilitat, lo reverent Capítol constituirà dos senyors canonges o los senyors obrers y aquells aniran a l'orgue ab lo oficial qui l'aurà de afinar. Y miraran lo modo com està l'orgue, si falte ninguna flauta o reste com antes, per quant s'és vist aportar-se un registre de flautes ab molta facilitat y llençar a perdre un orgue»²³⁴.

El fet de triar un professional incompetent pot portar conseqüències nefastes per als contractants. El ventall inclou des de veritables professionals fins a personatges que l'únic que volen és aprofitar-se de la situació, en aquest cas dels contractants, i de retruc, de

²³³ AHS: Fons Municipal. Resolucions de 1761 a 1767 (caixa 2524), f. 52r.

²³⁴ ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1927. Vol I, p. XXXIII.

l'orgue, per treure un rendiment econòmic a costa de qualsevol cosa. Això crea als possibles clients un sentiment de desconfiança vers l'orguener que es fa palès en diversos documents. És el cas del convent de Sant Francesc de Montblanc (1684), quan s'encarrega a l'orguener Magí Garriga la fàbrica d'un orgue nou i el repàs d'un altre de petit. Un membre de la comunitat, fra Roc Cugat, no es refia d'ell i

«després que fou fora dit mestre Garriga, digué devant de mi lo pare fra Roch Cugat, vicari de dit convent, que se'n volia portar a la selda les flautas de dita ala o orguenet perquè lo dit mestre no tingués ocasió de cambiar-les. Que dit organet era molt fi y que quant dit mestre les auria de posar, volia ésser present perquè les posàs ab la forma y manera que estaven»²³⁵.

Dos casos de desconfiança sobre la qualitat de l'estany els trobem a la catedral de Tarragona al contracte de 20 de gener de 1739, quan

«promet dit Anton Casas que tot lo estany que traurà de las flautas que vuy existeixen en la sobredita cadireta y orgue gran, y que no podran servir, las fondrà en la present ciutat y en farà barretas o una massa de totas elles. Y en entregará una barreta o una porció de dita massa a dits Ill^{es} S^{tes} Commissaris a fi que estos la guarden per a poder despues, fetas ditas flautas novas, fer la prova si serà de la mateixa qualitat lo estany de que farà las ditas flautas novas fins a hont puga arribar lo estany de las flautas vellas y fosas»²³⁶.

i a la col·legiata de Sant Feliu de Girona, segons acta capitular d'agost de 1739:

« [...] y per que dit orguer no nos enganyàs, enviarem a buscar mestre Xifreu, estanyer, per que fes la prova del metall de las flautas y feta nos tornà resposta que la mitat era plom»²³⁷.

Malgrat tot, la desconfiança sempre existirà. I si no que preguntin als regidors de Sanaüja per la qualitat de l'instrument construït a la parroquial de la població l'any 1742, obra de Josep Boscà [indeterminat], que va necessitar la visura d'Antoni Cases l'any 1744 per a constatar el mal fer i els materials de pèssima qualitat emprats per l'orguener barceloní^{DOC 69}.

La conseqüència d'aquesta incertesa professional a l'hora contractar es tradueix en la presentació per part del factor d'unes credencials o cartes de referència sobre obres seves ja fetes que serveixen de garantia per al futur client. Aquests documents són certificats per a demostrar la validesa i el bon saber fer de l'oficial, signades i segellades després de les visures o de les *reafinacions*, amb el vistiplau de les jerarquies de les diferents poblacions o temples on havia treballat.

Josep Cases i Soler, després de la restauració de l'orgue de la catedral de Tarragona l'any 1780, sol·licita al Capítol després de la visura de l'instrument (el 14 d'agost), l'expedició d'«un certificat de haver complert la contracta de la recomposició del orga a satisfació de Vostra Senyoria²³⁸».

²³⁵ LLOBET I PORTELLA, JOSEP M. "Dades documentals sobre els orgues de l'església del convent franciscà de Montblanc (1685)". *Aplec de Treballs (Montblanc)*, 29 (2011). p. 181.

²³⁶ AHT: Fons Notarial de Tarragona. Josep Focs, *Manuale instrumentorum...* 1739 (Sig. 395. Sig/Top. 316), f. 6r.

²³⁷ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Libre del secretariat 1727-1744*, f.182v.

²³⁸ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56), f.42v-43r.

Un cas molt anterior a la cronologia de la present tesi, però que justifico per a demostrar l'existència d'aquest tipus de documents, fou la contractació per part dels Dominics de Santa Caterina de Barcelona (1604) d'un orgue nou al frare Jordi de Mendoza sense exigir-li cap tipus de credencial, distracció o excessiva confiança que va suposar un negoci realment desastrós per al convent:

«Item als 27 de febrer 1604, any de bixest, se dóna principi a la obra del orga nou que fa lo pare fra Jordi Mendoza de nostra religió, natural portuguès, home de 74 anys, lo qual passàs per esta terra que anava a Roma. Lo ferem aturar si bé ja en Monserrat feya lo orga de aquella yglésia ans que per assí vingués, y axí, donant-li crèdit a la simple paraula, pensant sabia obrar conforme al modern y prometent ell faria cosas inauditas (lo que jo crech) pero no duradoras y per [?] dies los de Monserrat, y nosaltres li donarem a fer estas dos pessas. Pero han reexit molt al revés y grosses en veus y massorrals, no obstant que costan mil·lanars de ducats entre unes coses y altres per la molta mussa que ditas obras portan y gastos ab excés. Però après jo, com aquell que tinc de offici sonar lo orga molts anys ha fos la causa de que dit pare sens conixer-lo vingués y fes esta obra pensant acertar, aja vist quant mal orga nos avia fet»²³⁹.

Com a exemples o referències sobre credencials, disposem d'un interessant protocol notarial^{DOC 122} del 29 de juny de 1779, on el prevere Joan Claver, prevere i organista de la prioral de Sant Pere de Reus, dóna fe de la qualitat dels instruments fabricats per Antoni Cases i el seu fill Josep Cases i Soler. A part de l'enumeració dels diferents orgues treballats pels orgueners, ofereix una justificació del seu coneixement sobre orgues, detallant els diversos viatges que havia realitzat durant la seva vida i els instruments amb què va tenir contacte, explicant les seves característiques. Respecte a les característiques dels instruments que van sortir de la factoria Cases, n'ofereix una visió molt positiva:

«[...] de los órganos españoles, al passo que los hay también de indignos, e reconocido en algunos ser su construcción de mucha firmeza, duración, cuerpo de llenos de canonería muy brillantes en un todo, registros de lengua muy prompts, de muy particulares voces. Los teclados muy suaves y muy poca calada, los dichos registros de lengua, con tres afinaciones al año o más basta para su conservación y perfección. Y los órganos que contienen estas circunstancias los he visto y tocado y admirado en Chataluña, y en las ciudades y villas de Cervera, Tàrrega, Tarragona, Arenys de Mar, Agramunt, Verdú, Sant Ramon, Ruidoms [sic], el Real Monasterio de Poblet y Reus, de qual villa me hallo actualmente maestro del órgano en su parroquial cinco años, a cuyas buenas obras son celebradas y conocidas, por echas de los señores don Antonio Casas y don Joseph Casas y Soler, padre e hijo organero del Real Monasterio de San Lorenzo del Escorial. Y en dichas obras ay algunas de entonación mayor, mucho número de registros y de particulares, y las he tocado, contruidos de muchos años sin que aiga havido necesidad de ninguna composición.

Y a instancia de dichos señores, padre e hijo Casas, doy la presente certificación [...]».

En el contracte d'Alcover (1767) sobre la restauració de l'orgue per unes goteres ocasionades al sostre de l'església, els regidors de la vila adjunten al protocol notarial les credencials presentades per Lluís Scherrer enumerant els instruments realitzats a «la cathedral de Girona, tres en la de Vique (uno en la cathedral,y dos en Sant Franciscoy

²³⁹ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* (volum I). Ms.1005, f.228r.

Nuestra Señora de la Merced), otro en la villa de Valls y en otras iglesias de dicho grado»²⁴⁰.

L'orguener Pau Obradors presenta informes professionals quan compareix al monestir de Sant Cugat del Vallès després de la mort l'abril de 1792 del monjo Arderiu, organista del cenobi, per a sol·licitar la seva plaça vacant. Obradors mostra a les jerarquies un certificat emès per l'arxiprest de Moià sobre els treballs de manteniment que realitzava a l'instrument de l'esmentada església²⁴¹.

Un altre camí per a conèixer la vàlua professional dels orgueners era demanant informació (de forma epistolar o oral) a laics o religiosos coneguts del sol·licitant que haguessin tingut relació amb aquests oficials. D'aquesta forma, els obrers de la parròquia de sant Andreu de la Selva del Camp (1696) veuen la necessitat de disposar d'un gran instrument per acompanyar el Ofici Divins. Els comissionats estableixen contacte amb Mn. Josep Vidal de Barcelona perquè els informi dels oficials més remarcables disponibles en aquesta ciutat. De la carta^{DOC 21}, amb data de 18 de juliol de 1696, només sorgeixen dos noms: Josep Boscà [pare] i Andreu Bargeró. De Boscà, aporten referències professionals dels treballs efectuats als convents de Sant Francesc, Jonqueres i Sant Agustí (els tres de Barcelona) qualificats amb la frase: «han dit que era suficient», i cita la construcció del nou instrument de Sant Feliu de Guíxols i que «alguns adops que ha fet en Barcelona no han reeixits molt bé. Aqueix informe mo han fet organistes que ho entenen». El qualifiquen de no ser un «gran oficial perquè lo seu mestre és estat un frare de la Trinitat que's diu Bartomeu [Triay] lo qual no és gran oficial». Del flamenc Bargeró, anomenen la seva obra de Riudecanyes (1693), un orgue portàtil per l'arquebisbe de Tarragona i treballs a la catedral d'aquesta darrera ciutat, també menciona Santa Maria del Mar de Barcelona (1691)²⁴², on els obrers van quedar molt satisfets, fins al punt d'oferir-li una conducta de deu anys. Els canonges de la seu barcelonina també van intentar gaudir del seu art però l'elevat preu els va fer desistir». El que és indiscutible és que Bargeró disposava d'una gran fama com a excel·lent professional (com ho recorda el compositor Antoni Soler en la seva defensa de Cases i Soler davant el conflicte sorgit amb l'orgue de la catedral de Sevilla l'any 1778)²⁴³.

Altres exemples de transmissió de referències, en aquest cas per la proximitat amb l'informador, corresponen a Scherrer. El cas és que el suís està l'any 1765 treballant a l'església del Remei de Vic i els canonges de la catedral osonenca estan interessats que repari l'orgue de la seu. Immediatament sol·liciten informes als Franciscans i «tant per las respuestas dels senyors canonges de Girona, Bojons y Sallés, com per lo que ja té fet y posat en lo orga de dit Remei, no podan ser millors tant de la habilitat com de la fidelitat en cumplir lo que promet»²⁴⁴.

Cal dir que les opinions sobre un mateix orguener poden variar substancialment. Bartomeu Triay és desqualificat en la carta de la Selva del Camp^{DOC 21} però en canvi els canonges de la catedral de Barcelona, després de restaurar l'orgue major el 1678, pensen absolutament el contrari per que titllen al Trinitari d'«home intel·ligent de estas obras»²⁴⁵.

²⁴⁰ ACAC: Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6), f. 57v.

²⁴¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 38v-39r.

²⁴² AHPB: Notari Rafael Albià de Barcelona (818/59), 26 d'abril de 1691.

²⁴³ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1988. -Ethos-música. Serie Académica. Volum II, p. 263.

²⁴⁴ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus 1753-1768 (57/71)*, f. 270v.

²⁴⁵ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1986. p. 285.

Uns altres orgueners que van gaudir d'una merescuda fama foren els mestres Jaume i Sebastià Guilla de Tremp, que construïren, entre d'altres, l'orgue del convent de Santa Caterina de Barcelona (del desembre de 1699 al desembre de 1701). Els frares, després de moltes vicissituds amb l'instrument, van quedar molt satisfets amb el resultat. Ho demostra la visura de 29 de desembre de 1701 de diversos organistes de la ciutat:

«Diferents mestres organista tocaren y provaren la obra del orga ha fet aquest convent. És de saber en lo pertocant al orga que de vell se ha fet hoy casi tot (exceptat las caxas de la cadireta y cara, algunas flautas grans de las de estany), ab lo secret, portavents y registres. La obra de tot ell, vuy en dita de tots los organistas de esta ciutat y de alguns forasters que lo han tocat, és tingut per boníssim y ben acabat»²⁴⁶.

Les actes municipals de Puigcerdà de maig de 1714 i els seus jurats declaren la gran mestria de fra Pasqual Cervelló quan afirmen, amb motiu de la possible reedificació de l'orgue de Santa Maria d'aquesta vila, que per

«la falta de medis de esta universidad a causa dels treballs de la present guerra és ocasió que dit orga no està com deuria, a més de axó se presenta la ocasió de fra Pasqual, religiós de observansa del ordre del P. Sant Domingo, vuy residint en esta vila, home tant pràctich de orga com Vostres Mercès saben, y la pública veu y fama, y diuhen que la obra que ha fet en lo convent de Sant Domingo fa evidència»²⁴⁷.

La construcció d'un nou orgue per al monestir benedictí de Sant Daniel de Girona obliga les religioses d'aquesta comunitat a informar-se sobre orgueners disponibles mitjançant la intercessió del procurador Jeroni Sitjar i Boixi el monjo Rafel Llistosella²⁴⁸ de Sant Feliu de Guíxols. La carta²⁴⁹, amb data de 12 de març de 1740, detalla que els orgueners només són dos, «oficials» i germans: Antoni i Josep Buscà i Espanya. Seguidament enumera els instruments construïts en territori gironí per aquests mestres: d'Antoni, els orgues de l'església Sant Lluc, del convent de la Mercè i de la col·legiata de Sant Feliu, tots a Girona; de Josep, només a Figueres. I en el vessant personal, Josep «és libre²⁵⁰ y algo desinteressat», i Antoni «és cassat y molta família». El terme aplicat a Josep, «desinteressat», sense interès, es refereix a poc responsable? Deixat? Informal? En tot cas, Josep Boscà i Espanya ja gaudeix d'una merescuda fama, com ho demostra l'encapçalament del protocol de restauració de l'orgue de Sant Llorenç de la ciutat de Lleida de 5 d'agost de 1739:

«Molt señor nostre,
Desitjosos en lo assert de la fàbrica del orgue que havem donat a fer a mestre Joseph Buscà, organé, havem passat a fer commissió a Vostra Mercè estanarem accepti agustós, lo que confiam, per la molta affició aporta Vostra Mercè en esta Santa Iglésia»^{DOC 57}.

²⁴⁶ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* (volum III). Ms.1007, f.147.

²⁴⁷ ACCE: Fons Municipal de Puigcerdà. Acta 21 de maig de 1714, f. 276r.

²⁴⁸ MOLI FRIGOLA, MONTSERRAT. "Dones fortes del monestir de Sant Daniel i la música: les benetes i l'orgue d'Anton Boscà (1740-1752)". *Butlletí de la Real Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi*, 23-24 (2009-2010). p. 105.

²⁴⁹ AMSDG: Fulls solts (carpeta orgue, correspondència).

²⁵⁰ En aquesta data feia uns mesos que Josep Boscà i Espanya ja estava casat amb Rosa Juyol.

Una segona carta²⁵¹ també sobre aquests germans orgueners va ser redactada per Antoni de Balaguer i dirigida a Mn. Francesc d'Albertí, rector de la parròquia de Sant Boi del Llobregat, el 10 de juny de 1753(?)²⁵² per informar-lo de les gestions per a la compra d'un orgue. Els professionals seguien sent dos. En aquest cas, Josep –en clar avantatge vers l'Antoni– s'anticipa i entrega un plànol de la disposició de l'instrument supervisat per l'organista de la catedral, Francesc Mariner, aconseguint finalment la feina per un cost de 1500 lliures. Antoni jugava en desavantatge perquè només disposava del patrocini dels pares Trinitaris de Barcelona davant de la conducta de Josep a l'orgue de la seu barcelonina i la construcció del convent de Santa Caterina (inacabat per la seva mort). Del caràcter dels mestres, en parla en un paràgraf força contundentment:

«[...] en quant al mestre, fora d'opinió [Francesc Mariner] que el fes lo germà de Anton Buscà, dit Josep Buscà, que lo orga de la Seu [de Barcelona] lo era de dit Josep Buscà, lo de Santa Caterina i d'altres, y si bé que lo Anton Buscà té habilitat, lo geni de Josep ab la habilitat igual és més tractable».

Un altre camí per a conèixer els informes que van rebre els contractants és mitjançant les anotacions en escriptures capitulars i/o municipals o en els mateixos protocols notariais.

Sobre Antoni Boscà, l'acta de l'ajuntament d'Igualada del 9 de juny de 1754 detalla el procediment utilitzat per a obtenir informes sobre llur *habilitat* a l'hora de complir els compromisos. Abans de contractar-lo, els regidors presenten les respostes dels contractants de Barcelona i la Seu d'Urgell, poblacions que havien mantingut acords amb l'orguener, sol·licitant-los les condicions del tracte i la informació sobre la forma d'obrar de Boscà per a poder-les aplicar al futur contracte que establiran amb ell:

«[...] habrá cosa de un mes y medio que se pasó a tratar con Antonio Buscàs, maestro de órganos, vezino de Barcelona, cómo podría haserse un órgano luzido, habiéndonos dado una planta. En fuerza de esto, se ha pasado a informar de dicho Buscàs su abilidad y habiendo escrito, no sólo en Barcelona, en la Seu de Urgell y otras partes en donde dicho Buscàs tiene órganos echos de su mano y de los contratos tenía echos, de la habilidad y del importe de los órganos, habiendo tenido aprobación de su habilidad y informe de que el órgano tenía echo en la mencionada ciudad de la Seu de Urgel le havían dado por mil ochocientas libras quedando a su favor el órgano viejo»²⁵³.

La professionalitat d'Antoni Cases queda ben retratada en diversos documents que corroboren la fama que es va guanyar en vida en la construcció i recomposicions dels seus orgues. A Tàrraga (1747)^{DOC 73} i Verdú (1752)^{DOC 85} les capitulacions sobre un nou instrument ens informen que els obrers, «atenent a la habilitat en lo art de organer que té lo señor Anton Cases [...], se li demanà per dits obrers una planta de un orgue competent». A l'inventari del desmuntatge i descripció de l'antic instrument de la Seu Vella de Lleida del pare Antoni Llorens (1624), redactat pel factor portuguès Manuel Teixeira de Figueredo l'any 1749^{DOC 77}, aquest emet una lloança sincera de bon professional. Quan el portuguès arriba a Lleida el 7 d'agost de 1748, el primer orgue amb el qual pren contacte

²⁵¹ APSB: *Carta de Don Antonio de Balaguer a mossèn Francisco de Albertí informant de les gestions efectuades per a la construcció d'un orgue*. Documents varis de mossèn Albertí.

²⁵² Crec que l'anotació de l'any 1753 és errònia ja que totes les dades exposades en la carta sobre les obres de Josep (orguener de la catedral de Barcelona i constructor del de Santa Caterina) corresponen exactament a Josep Boscà i Espanya, no al germà Josep Boscà i Serinyana. L'equivocació està en que Boscà i Espanya va morir el 22 de desembre de 1751 i la missiva està datada el 10 de juny de 1753.

²⁵³ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes 1748-1754 (núm. 1104), f. 13v/303v.

és el de la parroquial de Sant Llorenç (en aquells moments catedral), el qual qualifica de *destemplado*, oferint-se als canonges per a reparar-lo. Però desgraciadament per a Teixeira, el Capítol de Lleida ja havia contactat amb Antoni Cases. Assumint el paper de segon, retrata al reusenc com a «maestro insigne en mi facultad». Després de reparar l'instrument «con mejor acierto de aquel más perito y célebre en la facultad orgánica, y su experiencia le ha exaltado [a Cases] en las alas de la fama que legítimamente por sus singulares obres se merece».

III. 4. ASSESSORS DELS CONTRACTANTS

Quan l'administració corresponent ja ha pres l'acord definitiu sobre què s'ha de fer a l'orgue, aquesta es deixa aconsellar mitjançant la figura d'un professional en la matèria – l'organista– sobre allò que realment necessita l'església i quines han de ser les característiques de l'instrument que s'ha d'encarregar:

LA BISBAL D'EMPORDÀ (1757)^{DOC 96}

«Se elegeixen de present y se anomenan, com ja de antes eran elegits de paraula, als reverents Dr Miquel Gispert, prebere, y Anton Montells, també prebere y organista de la present vila, los dos beneficiats de la dita iglésia als quals ab lo present se'ls dóna y atribueix ple y ampla poder per que mirian y tractian y ajustian ab qualsevol mestre organer lo més convenient per dit nou orga»²⁵⁴.

SABADELL (1764)

«Se ordenà per lo present ajuntament que lo reverent Jordi Sabater, organista actual de dita iglésia, hanàs en la ciutat de Barcelona per conferir-se a algun mestre de fer orgues per veurer com se havian de esmenar los defectes del dit orgue. Y habent-hi lo dit reverent organista hanat y conferit ab dit mestre de orgues y que se pose en bon degut estat»²⁵⁵.

S'ha de matisar i aclarir que l'assessorament es dóna en un tant per cent elevat per a construccions d'orgues nous, seguit de modernitzacions d'instruments i, per últim, de les reparacions habituals que pateixen els orgues. Els documents informen –com aquest de Santa Clara de Barcelona (1723)– que «ab interessència de algunas personas prácticas de semblants obras, se han convingut los pactes»^{DOC 36}, o sigui, consultant l'organista i el mestre de capella (que així mateix formen part de les comissions). Finalment correspondrà a l'usuari de l'instrument examinar i aprovar la realització del projecte i donar-li el vistiplau definitiu.

La categoria de l'església i de l'instrument a contractar comportarà que la comissió estigui integrada per personatges destacats de la vida musical de la vila, de la ciutat preeminent més propera o d'un centre religiós de primera magnitud (com Poblet i Santes Creus). El febrer de 1703 es capitula l'orgue major i cadireta de Santa Maria de Montblanc^{DOC 27}, «tractada i ajustada ab [...] Joseph Boscà, mestre de fer orgues, per lo molt reverent pare don Joan Comes, monjo profés del Real Monestir de Nostra Senyora de Poblet, en nom y per part dels Magnífichs Cònsols». Queda manifest que Comes actua com a assessor dels regidors de Montblanc. O el cas de Valls (1766), obra de Lluís Scherrer, que haurà de treballar amb «lo plano dels quals formà lo molt reverent fra Benet

²⁵⁴ ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Acta 28 de novembre de 1757. Caixa 5.

²⁵⁵ AHS: Fons Municipal. Resolucions de 1761 a 1767 (caixa 2524), f. 52r.

Llort y Monguió, monjo y ex abad de S.S.Creus [...] havent quedat dit orga un dels més perfets yuntuoso entre los més principals de Catalunya»²⁵⁶.

L'acta municipal de 27 de juny de 1736²⁵⁷, on s'anuncia l'entrega per part d'Antoni Boscà del famós orgue de Santa Maria de Mataró^{DOC 49}, explica que «la capitulación se hizo con la aprobación del reverendo Pablo Llinàs, presbítero y maestro de capilla de la iglesia de Santa María del Pino de Barcelona, a la qual se subscrivieron los maestros y organista de la Santa Iglesia Cathedral y de Santa María del Mar de dicha ciudad, y que a dicha contrata concurrió para su mayor acierto el reverendo Guillermo Casademunt, presbítero organista, capellán de la iglesia del Palau de la Comptessa de Barcelona», un ampli ventall de personalitats del món musical del moment. Finalitzat l'orgue, seran ells mateixos qui realitzaran la visura.

Un altre monjo –possiblement també de Poblet–, el pare Pau Oró, cobra de Josep Cabrer, benefactor de l'orgue de la Pobla de Cérvoles (1752), «per lo treball de fer la planta del orgue y venir assí per dit effecte» la quantitat de sis lliures²⁵⁸.

Mn. Francesc Mariner (1720-1789), organista de la catedral de Barcelona d'ençà l'any 1747, supervisa les característiques dels nous instruments de la parroquial de Sant Boi (1753?)²⁵⁹ i del convent de la Mercè de Barcelona (1754)²⁶⁰, i perita l'estat de l'orgue de la catedral de Barcelona juntament amb el frare organista del convent de Sant Francesc l'any 1773²⁶¹.

El 18 d'octubre de 1766 es reuneixen els regidors de Calaf amb el mestre d'orgues Scherrer i «ab asistencia del reverent Balthasar Gaya, prevere y organista de dita col·legiata iglésia, y lo D' Ignasi Subies, organista de la Santa Cathedral Iglésia de Vich», supervisant tot el tràmit²⁶².

En altres ocasions, l'orguener ve acompanyat d'un prestigiós organista, visitant l'instrument i actuant tots dos de supervisors, complementant-se mútuament. És el cas del monestir de Sant Cugat del Vallès, on, segons actes de 23 de març de 1757, visita l'orgue mossèn Pau Vila –organista de Sant Jaume de Barcelona–, escortant el factor Josep Boscà i Serinyana «y se han mirat lo orga que diuhen que lo poch que hi ha és bo però necessita de compondrer-se». Confeccionen un llistat d'actuacions que ascendirà a un cost aproximat de 450 lliures²⁶³.

III. 5. FINANÇAMENT DE LES OBRES

Quan finalment els regidors han escollit l'orguener adequat perquè executi la intervenció i s'ha concretat el tipus de feina que ha de portar a terme, aquest presentarà un document amb una descripció detallada dels treballs a realitzar, acompanyat d'un pressupost final. En alguns casos, està tan ben enumerat i puntualitzat que s'especifica el preu concret de totes i cadascuna de les intervencions (són els casos de Manresa-Santa Maria 1723^{DOC 34} i 1734^{DOC 47}, Vic-Catedral 1727^{DOC 40}, Torroella de Montgrí 1731^{DOC 46}) o

²⁵⁶ ACAC: Fons Municipal de Valls. Església Top. 1.1.82. f. 59r.

²⁵⁷ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'acords 1730-1739, 27 de juny de 1736.

²⁵⁸ Manuscrit dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

²⁵⁹ APSB: *Carta de Don Antonio de Balaguer a mossèn Francisco de Albertí informant de les gestions efectuades per a la construcció d'un orgue*. Documents varis de mossèn Albertí.

²⁶⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2741, f. 46v.

²⁶¹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 100.

²⁶² AMC: Actes municipals (caixa 51).

²⁶³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 270r.

de part d'elles (Igualada 1732²⁶⁴ i 1757^{DOC 95}, Lleida-Sant Llorenç 1739^{DOC 57}, Lleida-Seu Nova 1779^{DOC 121} i Barcelona-Capella del Sant Esperit 1792^{DOC 129}).

Però abans de donar el vistiplau definitiu per a l'inici de les obres, i davant d'uns treballs que poden esdevenir molt costosos, els contractants es plantegen com assolir la quantitat del preufet presentat pel mestre d'orgues. En casos ja citats anteriorment a l'apartat *tipus de contractants*, els protectors d'una església o devocionaris ofereixen una ràpida (i econòmica) solució a les jerarquies. Però d'aquests devots n'hi ha pocs i s'ha de buscar un mitjà per a poder aconseguir la quantitat sol·licitada per l'orguener. En primer lloc, i per a poder analitzar d'una manera clara com es resolen els diversos sistemes de finançament, cal classificar les administracions entre eclesiàstiques i municipals.

ADMINISTRACIÓ ECLESIASTICA

Les entitats eclesiàstiques que disposen de cúria poden cercar recursos esgarrapant dels seus diferents organismes (com pabordies, almoines, aniversaris, obra, tresoreria...), però la immensa majoria d'esglésies del territori busquen altres sistemes per a poder fer front a la despesa generada per l'orgue.

La fórmula més elemental i senzilla de finançament és la de sol·licitar un ajut per una part o per la totalitat de la despesa a l'ajuntament de la vila. Es donen diversos exemples amb aquest sistema, com a:

BERGA (1690) on els preveres demanen els beneficis del pou del glaç de la vila durant sis anys (que finalment es traduirà en una donació del comú de 800 lliures) per a pagar l'orgue²⁶⁵.

La col·legiata de VILABERTRAN (1713) que formula el 5 de març de 1713 una petició «a la universitat del present lloch de Vilabertran per que dita universitat ajudàs a pagar los gastos que importarien lo fer del orga de la present iglésia» davant la impossibilitat de no disposar de tot el capital, aconseguint del comú «per ajudar a fer lo orga de la iglésia tres-centas lliures barc. pagades dins sis anys ab sis iguals pagas, comensant la primera paga el die que sonerà lo orga y las altres consecutivament a finssien pagas ditas 300 lliures, lo que repostarem en Capítol als 7 mars 1713 y ne quedà ab lo degut agrahiment a dita universitat»²⁶⁶

BAGÀ (1754), que durant els onze anys següents el rector ha de rebre del comú «tots los annuals fruits y reddits de dita heretat y hostal [del Claper]»²⁶⁷.

Els preveres de SANAÛJA (1742), que necessiten refer l'orgue i imploren a l'ajuntament que cedeixi els impostos produïts de «lo dret de lluir y quitar y més valent de las herbas y pasturas de la partida [...] per la fàbrica del referit nou orgue»²⁶⁸. Dos anys després veurem que aquest instrument portarà un bon grapat de mals de cap fruit de la forma escadussera de treballar de l'orguener Josep Boscà [indeterminat]^{DOC 69}.

La comunitat de preveres de SABADELL, que l'any 1792 sol·licita al seu ajuntament per a la reparació del seu instrument, proposada per l'orguener piemontès Josep Vandunneghem, «contribuir en quanto pudiese a tan piadoso fin, cediendo por lo menos el producto de los estiércoles de los corrales del ganado». Els regidors

²⁶⁴ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm.1102), f. 13r/72r.

²⁶⁵ ACBR: Fons Municipal de Berga. Actes municipals 1680-1694 (núm. 154), f. 352v, 353r i 363v.

²⁶⁶ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Vilabertran. *Llibre secretariat 1649-1737* (núm. 68), f.103r.

²⁶⁷ BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC. "L'orgue de Bagà (1754)". *Recerca Musicològica*, 2 (1982), p. 51.

²⁶⁸ ACS: Fons Notarial de Sanatüja. Josep Alegret, *Manuale anni millesimi septingentesimi quadragessimi secundi...* 1742, f. 16r.

done el fons produït per aquesta recaptació municipal però a més a més «costearia el ayuntamiento el importe que se necesitase de albañil, carpintero i cerragero en quanto condugese para esta composición [del órgano]»²⁶⁹.

Capítol a part són les grans parròquies de Barcelona, amb els seus obrers al capdavant, que s'han de finançar sense l'ajut del comú, cercant sistemes enginyosos per a poder afrontar la despesa. El temple de Santa Maria del Mar de Barcelona i el seu òrgan de govern, anomenat la Vint-i-quatre, trobant-se l'instrument el febrer de 1720 en un estat «que casi era indecència lo haver-se de servir de ell per los Oficis Divinos», es plantegen «la possibilitat de construir-ne cases o botigas que se llogasen» per a recaptar més fons²⁷⁰.

Dos models més mostren el finançament eclesial, en aquest cas, de tipologia conventual.

El primer s'escau al nou orgue de la Mercè de Barcelona, capitulat amb Josep Boscà i Serinyana l'agost de 1754 per 1.400 lliures. Una part de l'import es cobrirà mitjançant l'aportació de la Confraria de la Mercè, que contribuirà amb 300 lliures (200 lliures a l'hora de formalitzar el contracte i les restants en el segon termini que quedarà convingut amb els frares)²⁷¹. Una altra part és mitjançant «las limosnas que los devots donaren per dit orga» i la tercera quantitat amb «los lloguers de la casa del carrer d'en Carbassa los quals, des de el mes de mars pròxim vinent, destinà la Reverent Comunitat per las pagas de dit orga fins a estar del tot pagat y satisfet»²⁷².

El segon cas pertany a la recomposició de l'instrument del monestir de Sant Cugat del Vallès el març de 1757, a càrrec també de Josep Bosca i Serinyana, on els monjos paborde «determinaren que dels quatre anys de las porcions vacants que Vostra Il·lustríssima havia destinat per altre cosa que no tingué son effecte, ne destinaren dos per que los productos de las porcions se empleassen per alguna cosa memorable en la iglesia com es fer un trascor, y com assò no haja pogut practicar-se havian determinat correspondrer lo orga de la iglesia». El cost d'aquest treball ascendeix aproximadament a 425 lliures i seran sufragades mitjançant 212 lliures de la pabordia, 140 lliures de dos particulars i entre 70 o 80 lliures per la venda d'una creu pectoral. La resta de despeses que sorgeixin, seran cobertes pel fons de la caixa comuna del monestir²⁷³.

Un cas interessant de col·laboració en el finançament concerneix al convent de Santa Caterina de Tortosa, quan l'any 1774 encarrega un orgue nou de vint registres i el Ministre de Marina del Govern de l'Estat dona tota la fusta necessària per a la seva construcció. Aquest instrument s'ampliarà posteriorment amb set jocs més (tolosana, dos flautats de fusta, trompetes reals, violins, clarins i un flautat de mà dreta)²⁷⁴.

I per últim, no oblidem la generositat econòmica dels ciutadans «devots», de qui surten beneficiades tant les administracions eclesials com les municipals, per a contribuir –amb la seva petita aportació– a millorar el *Culto Divino* de la seva església.

ADMINISTRACIÓ MUNICIPAL

Hem vist alguns exemples de com resolien les entitats eclesials les seves mancances financeres. Els ajuntaments només podran aconseguir més pressupost per a l'orgue manllevant-los d'altres partides del mateix organigrama municipal o d'impostos produïts

²⁶⁹ AHS: Resolucions de 1790 a 1792 (caixa 2526), f. 169r.

²⁷⁰ AHPB: Notari Pau Mitjans de Barcelona (859/42), 7 de febrer de 1720.

²⁷¹ AHPB: Notari Bonaventura Galí de Barcelona (918/86), 25 d'agost de 1754.

²⁷² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2741, f. 46v.

²⁷³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 270r.

²⁷⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3891, (entre 1775 maig a 1779 abril).

per determinats serveis, arrendaments o administració d'alguns monopolis de la vila. Alguna vegada, com veurem, els mateixos ciutadans o els obrers demanaran ajut d'un estament eclesial, com pot ser la cúria episcopal.

El monestir de Sant Feliu de Guíxols (1692) sol·licita la cessió de la recaptació «de diners procehits y procehidors del quart del peix y bassí de la obra de la dita isglésia parroquial de la dita present vila» per l'orgue nou de Josep Boscà [pare]^{DOC 18}. A Blanes (1721), els regidors creen un nou impost del vi de procedència forana que es comercialitzi a la ciutat, per tal de poder adquirir el nou instrument²⁷⁵. En canvi l'ajuntament de Seròs (1768) pensa un altre sistema per a recaptar més fons per al seu instrument: augmentar les aportacions dels veïns al cadastre de la vila: «cada un en particular dels sobre dits individus, si venian a bé y convenian en fer y construir lo sobre dit orgue baix lo pretext que avian de contribuir en la paga y satisfació de ell segons la possibilitat de cada hu, arreglant-se per çò, a proporció del que paga cada vehí per lo Real Catastro, esto és, de pagar cada qual una tersa cada any més de Catastro (quatre anys contínuos) aplican-la esta dita tersa per a la satisfació del preu convendrian en fer lo dit orgue»^{DOC 112}. A la Bisbal d'Empordà (1757), l'ajuntament busca «que se manllevia a la dita Causa Pia de Bataller y dels fruyts eo atrassos de ditas pencions vensudas, las ditas 500 lliuras Barc. eo aquella major o menor quantitat que per la predita primera paga de dita orga nova sie necessària, firmant-se a est fi y creant-se son corresponent censal per los obrers de la mateixa dita obra a favor de la dita Causa Pia ab las promesas y obligacions necessàries y obligant los fruyts y rèddits de dita obra presents»²⁷⁶. A Igualada (1757) es demanen diners a la «consigna de las Causas Pias de Pedrisa y demás per a fer la orga y obra de la yglésia»²⁷⁷. La ciutat de Valls (febrer de 1769) aprofita unes quantitats «resultadas del sobrante de los caudales de Proprios y Arbitrios»²⁷⁸ de los años mil setecientos sesenta y seis y parte de mil setecientos sesenta y siete, que existía en arcas del común de la repetida villa», concretament 1204 lliures, per a un dels terminis de pagament de la renovació de l'instrument parroquial, obra de l'orguener Scherrer²⁷⁹.

Les confraries també contribueixen, des del punt de vista municipal, en els sistemes de finançament. A la Paeria de Cervera (1744), els obrers reben «graciosament» un préstec dels priors de la Confraria de Sant Nicolau per la suma de 33 lliures per a enllestir la primera paga de l'*artífice* Antoni Cases, signant «un vale las que se han de restituir a dits reverents senyors»²⁸⁰. I a Palamós (1788), cas semblant al de Valls, s'entreguen al comú 496 lliures de quantitats sobrants procedents de les confraries de l'església per a l'obra de l'orgue²⁸¹.

El comú de les Borges Blanques sol·licita el 9 de maig de 1797 almoïna al Capítol de la catedral de Lleida per a construir un nou instrument, aconseguint dels canonges la quantitat de 300 lliures²⁸², malgrat que la cerca de fons per a aquesta empresa no dóna els seus fruits fins quatre anys més tard, el 29 de juliol de 1801, quan Josep Cases i Soler signarà el contracte per dues mil lliures^{DOC 138}.

²⁷⁵ AHG: Fons Notarial de Blanes (B1 273), f. 47v.

²⁷⁶ ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Actes municipals (caixa 5), 28 de novembre de 1757.

²⁷⁷ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1755-1760 (núm. 1105), f.33v/153v.

²⁷⁸ Conjunt d'ingressos que recaptava el municipi basats principalment en arrendaments i administració de monopolis locals, impostos indirectes, serveis, peatges de pas,...

²⁷⁹ ACAC: Fons Notarial de Valls. Rafael Voltas, any 1769 (top. 24.6.14), f. 22r.

²⁸⁰ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra 1744-1745, f. 27r.

²⁸¹ SAMP: Fons Obra 09.04 (del 3 al 7), 14 setembre de 1788.

²⁸² ACL: Fons Capitular. Actes capitulars, 9 de maig de 1797. f. 335v.

III. 6. TIPUS D'ACTUACIONS

Les diferents classes d'encàrrecs que reben els factors d'orgues es poden classificar en activitats de manteniment (que poden implicar reparacions constants), reparacions (com a fets puntuals), afegiment de registres, recomposició o restauració, i fabricació d'instruments de nova planta.

III. 6. 1. CONSTRUCCIÓ D'ORGUES NOUS

Els diferents manuscrits que detallen aquestes adquisicions o renovacions dels instruments s'hi refereixen amb els noms i verbs «construcció, renovació, projecta, fer, guarnir, edificar, fabricar, manufactoria, fabricat y compost de nou». També vull mencionar que algunes d'aquestes capitulacions juguen amb una certa ambigüitat i poca claredat a l'hora de detallar el tipus d'acció que durà a terme l'orguener. Unes són molt evidents però d'altres no se sap si realment es va construir un orgue nou al cent per cent o si es tracta d'una reforma de grans dimensions, conservant part de l'antic.

La construcció d'un orgue nou es pot produir per diferents factors:

El primer –i més lògic– per equipar un temple acabat de fer o un d'antic però que no ha disposat mai d'orgue.

El segon, per a renovar un instrument ja existent però que es troba en pèssimes condicions.

D'aquesta manera podem trobar:

- instruments totalment nous
- instruments amb el mecanisme interior renovat, conservant el moble antic
- instruments nous que conserven una quantitat determinada de registres antics

Al següent llistat, enumero els exemplars que han aparegut dins de la meua recerca. S'observa que hi ha algun exemplar del qual, a la columna «detalls», no s'especifica res. Correspon a orgues dels quals la informació que ens ha arribat ha estat per alguna referència bibliogràfica però que no brinden els detalls suficients com per a qualificar-los de nous instruments. Els que estan confirmats com una clara renovació o fabricació estan denominats com a «nou»²⁸³:

ANY	POBLACIÓ	ORGUENER	DETALLS
1688	Besalú-Sant Vicenç ^{DOC 11}	Josep Boscà [pare]	Nou
	Esterra d'Àneu ^{DOC 12}	Antonio Bidarte	Nou
	Barcelona-Monestir de Santa Elisabet	Bartomeu Triay	
	Sant Joan de les Abadesses ^{DOC 13}	Bartomeu Triay	
1689	Cadaqués	Josep Boscà [pare]	Nou
1690	Berga ^{DOC 17}	Jaume Guilla	Renovació
1692	Sant Feliu de Guíxols ^{DOC 18}	Josep Boscà [pare]	Nou
1693	Tremp	Jaume Guilla	Renovació

²⁸³ Les fonts d'aquestes dades es poden consultar a les monografies respectives dels orgueners del capítol cinquè d'aquesta tesi.

	Riudecanyes	Andreu Bargeró	Nou
1694	Sitges ^{DOC 19}	Bartomeu Triay	Nou
1696	La Selva del Camp ^{DOC 22}	Andreu Bargeró	Nou
	Lleida-Monestir de Santa Clara	Jaume Guilla (venda d'un orgue portatiu)	No sabem si era un encàrrec o un orgue de segona mà
1697	Barcelona-Sant Pere de les Puel·les ^{DOC 24}	Josep Boscà [pare]	Nou
1699	Barcelona-Santa Clara ^{DOC 25}	Josep Boscà [pare]	Nou
	Barcelona-Santa Caterina	Jaume i Sebastià Guilla	«La empresa és fer-lo nou casi del tot»
Ca. 1699	Vic-La Trinitat	Bartomeu Triay	
1701	Olesa de M.	Bartomeu Triay	
1702	Amer	Josep Boscà [pare]	
	Montserrat-Basilica ^{DOC 26}	Bartomeu Triay	
1703	Montblanc-Santa Maria ^{DOC 27}	Josep Boscà [pare]	Nou
1705	Girona-Cadins ^{DOC 28}	Agustí Llinàs	Nou
	Torredembarra	Jaume i Sebastià Guilla	Nou
	Sant Quintí de Mediona	Bartomeu Triay	
1706	Reus-Sant Pere	Andreu Bargeró	
1710	Barcelona-Carmelites Calçades ^{DOC 29}	Josep Boscà [pare]	Orgue i caixa nous
	El Collell-Santuari	Salvi Clairà	
	Ripoll-Monestir	Bartomeu Triay	
1712	Barcelona-Catedral (capella Sant Oleguer)	Atribuït a la família Boscà	Nou
1713	Vilabertran	Orguener anònim	
1714	Eivissa-Santa Maria	Josep Boscà i Espanya	
	Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni	Sebastià Guilla	Nou
1717	Riner-Santuari del Miracle ^{DOC 30}	Josep Boscà [pare]	Nou. Reaprofita la caixa
1718	Palma-La Mercè	Josep Boscà i Espanya	
1721	Barcelona-Sant Sever ^{DOC 33}	Josep Boscà [pare]	Nou
1722	Illa	Pasqual Cervelló	
1723	Tarragona-Dominics ^{DOC 35}	Josep Boscà [pare]	Orgue i caixa nous
	Prats de Molló	Pasqual Cervelló	
	Barcelona-Santa Clara ^{DOC 36}	Josep Boscà [pare]	Nou
1724	Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> ^{DOC 37}	Josep Boscà i Espanya	Nou
	Palma-Santa Eulària ^{DOC 38}	Josep Boscà i Espanya	Nou
	Barcelona-Carmelites Calçats	Josep Boscà [pare]	Nou
1726	Guissona ^{DOC 39}	Joan Baptista Ferrer	Nou
	Ciutadella-Sant Francesc	Josep Boscà i Espanya	
1728	Cabacés ^{DOC 41}	Antoni Cases	Nou

	Barcelona-Sant Miquel ^{DOC 42}	Antoni Boscà	Nou
	Santa Coloma de Queralt	Joan Baptista Ferrer	
1729	Barcelona-Santa Maria de Jonqueres ^{DOC 44}	Josep Boscà [pare]	Orgue i caixa nous
1730	Agramunt	Joan Baptista Ferrer	Nou
	Camprodon-Santa Maria	Josep Boscà i Espanya	Nou
	Girona-Sant Lluç	Antoni Boscà	Nou
1731	Torroella de Montgrí ^{DOC 46}	Antoni Boscà	Nou
	Vallbona de les Monges	Antoni Cases	
	Alcover	Antoni Boscà	Nou
1733	L'Aleixar	Joan Baptista Ferrer	Nou
1734	Mataró-Santa Maria ^{DOC 49}	Antoni Boscà	Nou
1735	Montserrat-Basílica(orgue dels escolans)	Antoni Boscà	Nou
1736	Palafrugell ^{DOC 50}	Antoni Boscà	Orgue i caixa nous
	Capellades	Antoni Boscà	Nou
	Reus-Sant Pere	Antoni Cases	Nou
1737	Guimerà ^{DOC 51}	Antoni Cases	Nou
	Barcelona-Sant Joan de Jerusalem ^{DOC 53}	Josep Boscà [indeterminat]	Nou
1738	Lleida-Santa Maria Magdalena	Antoni Cases	Nou
1739	Tarragona-Catedral ^{DOC 56}	Antoni Cases	Renova l'orgue però aprofita molts registres
Abans 1739	Girona-La Mercè	Antoni Boscà	Nou
1740	Girona-Sant Daniel ^{DOC 59}	Antoni Boscà	Nou
1741	Santpedor ^{DOC 61}	Antoni Boscà	Orgue i caixa nous
	Barcelona-Santa Maria del Mar ^{DOC 63}	Antoni Boscà	Orgue nou tret de quatre registres
	La Seu d'Urgell-Catedral ^{DOC 62}	Antoni Boscà	Nou
1742	Sanauja ^{DOC 69}	Josep Boscà [indeterminat]	Nou
1743	Vic-La Pietat ^{DOC 67}	Antoni Boscà	Nou, reaprofitant algun registre antic
	Mont-roig del Camp	Antoni Cases	
	Cervera-Santa Maria ^{DOC 68}	Antoni Cases	Nou
1744	Torà	Antoni Boscà	Nou
	Barcelona-Santa Caterina	Josep Boscà i Espanya	Instrument inacabat per defunció de l'orguener
1745	Girona-Catedral ^{DOC 70}	Antoni Boscà	Orgue major i ecos nous però reaprofitava alguns tubs

1745	Olot-El Carme	Josep Boscà i Espanya	Nou
1746	Os de Balaguer-Monestir de Bellpuig de les Avellanes ^{DOC 72}	Josep Boscà [indeterminat]	Nou
1747	Talarn	Josep Boscà i Serinyana	Nou
1748	Barcelona-Valldonzella ^{DOC 75}	Josep Boscà [indeterminat]	Nou
	Figueres-Sant Pere	Josep Boscà [indeterminat]	Cost de 1500 lliures
1749	Castelló de Farfanya-Sant Miquel	Antoni Cases	
1750	Vila-seca ^{DOC 78}	Antoni Cases	Nou
	Montblanc-Santa Maria ^{DOC 80}	Antoni Boscà	Orgue major i ecos nous. Afinació de cadireta
	Riudecols	Antoni Cases	Nou
Abans 1751	Barcelona-Santa Mònica	Josep Boscà i Espanya	
1751	Juneda ^{DOC 81}	Antoni Cases	Nou
1752	La Pobla de Cérvoles	Antoni Cases	Nou
1753	Balaguer-Santa Maria ^{DOC 88}	Antoni Cases	Nou aprofitant l'antic flautat de cara
	Sant Boi del Llobregat	Josep Boscà i Espanya	Nou
1754	Baga ^{DOC 89}	Antoni Boscà	Nou
	Constantí	Manuel Texeira	Nou
	Barcelona-La Mercè	Josep Boscà i Serinyana	Nou
1755	Porrera ^{DOC 90}	Antoni Cases	Nou
1756	Barcelona-Sant Agustí ^{DOC 93}	Antoni Boscà	Nou
	Riudoms ^{DOC 92}	Antoni Cases	Nou aprofitant les contres
	Barcelona-Sant Francesc de Paola ^{DOC 91}	Josep Boscà i Serinyana	Nou
1757	La Bisbal d'Empordà ^{DOC 96}	Antoni Boscà	Nou
	La Granadella	Antoni Cases	Nou (per la fotografia)
	Igualada ^{DOC 95}	Antoni Boscà	Nou amb caixa antiga
	Igualada ^{DOC 95}	Antoni Boscà	Orgue portatiu
1758	Mora d'Ebre	Antoni Cases	Sense especificar
	Banyoles-Monestir de Sant Esteve	Josep Boscà i Serinyana	Sense especificar
1759	Agramunt ^{DOC 97}	Antoni Cases	
	Girona-Cadins	Antoni Boscà	Orgue i caixa nous
	Sant Benet de Bages-Monestir	Antoni Boscà	Nou
1761	Prades ^{DOC 100}	Antoni Cases	Nou aprofitant l'antic flautat de cara

	Balaguer-Sant Crist ^{DOC 99}	Josep Boscà i Serinyana	Nou aprofitant flautat de cara, octava i contres
1763	Monistrol de Montserrat ^{DOC 102}	Josep Boscà i Serinyana	Nou
	Poboleda	Antoni Cases	Nou
1764	Bellpuig d'Urgell ^{DOC 105}	Josep Boscà i Serinyana	Nou, aprofiten les contres de 14 palms
	Girona-Catedral	Lluís Scherrer	Cost de 2350 lliures
	Vilabertran	L. Marsal	
	Flix	Antoni Cases	Nou
1766	Valls-Sant Joan ^{DOC 109}	Lluís Scherrer	Nou amb caixa antiga
	Barcelona-Santa Caterina	Josep i Joan Pere Cavaillé	Nou
1767	Sant Joan de les Abadesses	Lluís Scherrer	Sense especificar
	Camprodon-Monestir de Sant Pere ^{DOC 111}	Joan-Pere Cavaillé	Nou
1768	Seròs ^{DOC 112}	Antoni Cases	Nou
1770	La Selva del Camp-Convent de Sant Agustí	Felip Nogués	Sense especificar
1771	Porrera ^{DOC 115}	Lluís Scherrer	Nou
	Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni ^{DOC 113}	Lluís Scherrer	Nou
	Reus-Sant Francesc ^{DOC 114}	Antoni i Felip Cases	Orgue antic de Porrera, ampliat i venut als Franciscans
1772	Sant Martí de Maldà ^{DOC 117}	Lluís Scherrer	Nou
1773	Lleida-Seu Nova (Evangeli) ^{DOC 118}	Lluís Scherrer	Orgue gran i orguenet portàtil nous
1775	El Vendrell ^{DOC 119}	Lluís Scherrer	Nou
	Barcelona-La Mercè	Lluís Scherrer	Només construeix la cadireta
1778	Vielha	Josep Vicens	Nou
1779	Lleida-Seu Nova (Epístola) ^{DOC 121}	Lluís Scherrer	Nou
	Cervera-Sant Antoni Abat	Joan Baptista Pujol	Nou
1782	Maó-El Carme	Lluís Scherrer	Nou
1783	Barcelona-Santa Caterina	Josep Pujol	Nou
1785	Centelles	Jordi Vullen	
1786	Eivissa-Catedral	Lluís Scherrer	Nou per les característiques de la caixa
	Palamós	Josep Pujol	Només orgue major
1787	Torelló ^{DOC 124}	Jordi Vullen	Nou
1788	Sarral ^{DOC 125}	Josep Cases i Soler	Aprofiten 4 tubs de fusta del

			flautat i les contres
	Barcelona-Trinitaris Descalços	Atribuït a Josep Pujol	La construcció s'estén de 1787 a 1791?
1790	Puigcerdà-Santa Maria	Joan-Pere Cavaillé	Nou
1791	Bràfim	Josep Cases i Soler	Nou
1792	Barcelona-Capella del Sant Esperit ^{DOC 129}	Jordi Vullen	Nou
	Montbrió del Camp	Josep Folch	Nou
1793	Palamós	Josep Pujol	Només cadireta
1794	Ciutadella (Menorca)-El Socors	Josep Cases i Soler	Nou
	Maó (Menorca)-Jesús	Lluís Scherrer	Nou
1796	Ciutadella (Menorca)-Santa Maria ^{DOC 134}	Josep Cases i Soler	Reaprofita algun registre
	Vic-Catedral ^{DOC 135}	Joan Pere Cavaillé	Nou
1797	Vilabertran	No s'especifica	Compra d'un orgue de segona mà.
1798	Barcelona-Sant Felip Neri	Josep Pujol	Nou
Ca. 1798	Sóller (Mallorca)-Sant Bartomeu	Lluís Scherrer	Nou
1799	Torroja del Priorat	Joan Pere Cavaillé	Nou
1801	Les Borges Blanques	Josep Cases i Soler	
1803	Palma (Mallorca)-Santa Eulària ^{DOC 140}	Lluís Scherrer	Nou
	Barcelona-Santa Maria del Pi ^{DOC 139}	Johannes Kyburz i Franz Otter	Nou
	Castelló d'Empúries-Santa Maria	Joan Pere Cavaillé	Nou
1804	La Sènia ^{DOC 142}	Salvador de Salvador	Nou

Quan es tracta d'acomodar un instrument nou a un temple antic, que és en la major part de casos, la instal·lació i assentament de l'instrument origina obres que es presenten reflectides a les capitulacions, als llibres de despeses o als de fàbrica.

III. 6. 2. TREBALL DE MANTENIMENT, RECOMPOSICIÓ O REPARACIÓ

La gran quantitat d'instruments disseminats per la nostra geografia va ocasionar des de sempre una important activitat orguenera al voltant del seu manteniment. Les dades principals sobre reparacions sorgeixen principalment del buidatge dels minuciosos llibres de despeses i d'actes (tant d'administracions civils com d'entitats eclesiàstiques). Si són intervencions econòmicament quantioses o d'una certa complexitat, els interessats concertaran visita amb el notari i expediran el corresponent protocol d'actuació, detallant les característiques de l'acord.

Els orgues, com a màquines que estan exposades al pas del temps, a la climatologia de les regions (oscil·lació de temperatures, sequedat, humitat) i a l'acció de determinats animals (rates i ratpenats), hauran de patir també la desídia de determinats responsables que no inverteixen els recursos suficients en aquesta conservació. Quan succeeix això

últim, els problemes s'aniran acumulant fins a arribar a la ruïna de l'instrument. A partir d'aquest moment serà quan es generarà la cadena de gestions per a solucionar la situació.

III. 6. 2. 1. MANTENIMENT: CONSERVADORS I CONDUCTES

La conservació dels orgues ha estat una constant durant tota la història i un dels problemes principals de les jerarquies eclesiàstiques i civils, tant per a mantenir la dignitat i qualitat dels Oficis Divins com pel desemborsament de remuneracions elevades que afectaven a l'economia tant parroquial o capitular com municipal. Instruments tan sensibles a agents externs exigien un constant manteniment per part de professionals de l'orgueneria. Un bon sistema per a evitar futurs problemes va ser la contractació d'un orguener que durant un espai concret de temps (una o dues vegades a l'any, o altres periodicitats) tingués cura de l'instrument i el mantingués permanentment en òptimes condicions, no fos que les incidències s'acumulessin i a la llarga el cost de la reparació fos molt elevat. D'aquí va sorgir la finalitat de la conducta.

Aquests contractes de manteniment es constataren als habituals llibres de despeses o de fàbrica, quan s'anotaven periòdicament els seus pagaments, o a les actes municipals o capitulars. Moltes vegades s'estipulaven les conductes després d'haver estat fabricat un nou instrument o després d'una gran recomposició. Només s'ha localitzat quatre casos de protocols notariaus, tots de Barcelona, que tractin exclusivament els deures i obligacions d'un orguener subjecte a conducta, tres del mateix constructor i època: Antoni Boscà a Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi i Sant Miquel²⁸⁴, i Josep Boscà [pare] a la catedral.

Per una altra part, hi havia orgueners que treballaven assíduament amb diferents parròquies i comunitats religioses (informació sorgida sobretot dels fons monacals barcelonins), amb una presència regular en els llibres de comptabilitat, treballs que no estaven qualificats de conductes pròpiament dites però que realment ho eren.

Un altre terme que utilitzaven els llibres de despeses –a part del de «conducta o condupte»– és el d'«anyada», que denomina la conservació durant el termini d'un any.

A diferència del Regne de Castella, on diferents catedrals o col·legiates se servien d'un factor d'orgues fix contractat pel Capítol, costum establert des de segles enrere, a Catalunya aquesta figura va emergir de forma oficial al segle XVIII. Anteriorment podíem trobar exemples puntuals d'orgueners que oferien un servei de mantenidors. El constructor Gaspar Roig (1520) va demanar ser acceptat com a habitant de la ciutat de Cervera a canvi d'una conducta anual de l'orgue:

«Volria venir a star en ella y que stant en aquella, regonexeria y spolsaria una vegada quiscun any los orgues. E per ço, pregave al present consell que volgués tractar y fer-li aquelles porrogativesy franqueses, que la vila té acostumat fer als qui de nou se venen a poblar en aquella [...]. E per quant ell hauria spolsat y adobat l'orgue vell y hauria fetes alli algunes despeses de algunes coses necessàries per a dits òrguens y al adob de aquelles que no li són stades pagades. Per ço suplicaven al present Consell les li manàs pagar.

Sobre la qual prop lo dit honorable Consell acorda y deslibera que dit mestre Gaspar [Roig] sia acceptat per singular y fill de aquesta universitat y que li sien fetes aquelles franquesa y porrogatives la vila acostume fer als qui de nou se venen a poblar en la present vila y altres si'ls parra. [...] Acceptant la oferta per dit mestre

²⁸⁴ Els tractarem més endavant.

Gaspar feta de regonèixer y spolsar y adobar los orguens una volta lo any, provehint que les despeses y lo que haurà despeses en adobar los òrguens vells li sia planament pagat y que li sia manat lo albarà»²⁸⁵.

Un altre cas antic fou el de la catedral de Vic, on el frare carmelità Aleix Agustí va presentar al Capítol –després d’haver afinat l’instrument el juliol de 1634 per 40 lliures²⁸⁶– una proposta «en venir de dos en dos anys per afinar lo dit orga donant-li per son treball sent reals», acceptada pels canonges vigatans²⁸⁷.

Tornant al nostre període, el primer cas de conducta pertany al pacte entre la figura d’Andreu Bargeró i l’església de Santa Maria del Mar de Barcelona quan a la carta^{DOC 21} escrita per mossèn Josep Vidal –habitant d’aquesta ciutat– el 18 de juliol de 1696 informa els obrers i regidors de la Selva del Camp sobre la professionalitat de l’esmentat orguener:

«Lo orga de Santa Maria del Mar de Barcelona lo ha adobat dit Andrés y li’n donaven cent doblas. Y despues se aiustaren al dit Andrés que per termini de deu anys se li donaria duas doblas cada any per regonèixer dit orga dos o tres vegades».

La catedral barcelonina presentava un cas particular en el manteniment dels seus instruments, atesa la importància i categoria del seu temple. Fins ara, a cap de les seus episcopals catalanes es disposava de la figura de l’orguener contractat estrictament per aquest tema. Quan hi havia necessitat, es buscava directament a l’oficial i se solucionava el problema de manera puntual. La seu barcelonina, després de passar una època una mica complicada amb els seus orgues, va plantejar –per resolució capitular de 22 de març de 1703– la creació d’una plaça d’oficial per a la catedral, confirmant-la el 29 de març. El factor d’orgues que es va escollir fou Josep Boscà [pare], fundador de la nissaga d’orgueners Boscà. Les obligacions i drets com a orguener eren les següents:

«Primo. Se le conceden las mismas prerrogativas que a los demás oficiales del cabildo y le asignan un sueldo anual de veinte libras que le serán abonadas, según es costumbre en dicha catedral, en dos plazos. Uno por san Juan y el otro por Navidad. En este mismo a partado le imponen el deber de limpiar y afinar todo el órgano para septiembre u octubre del mismo año, pagándole por todo ello y por esta vez tan solamente, tota aquella ajuda de costa que consideren justa los señores canónigos obreros de la Taula de la Obra.

Item. Debe obligarse y prometer al Cabildo que renovará todos los registros del órgano, dos por año, y añadirá todos los nuevos que sean necesarios. Asimismo se encargará y responderá de la limpieza y conservación de dicho órgano, entendiendo que todo el trabajo expresado en este ítem no supondrá ningún aumento de sueldo, si bien el Cabildo pagará el material que se necesite cada año para los dos registros hasta que hayan sido renovados todos los del órgano.

Item final. El material para la construcción de los mencionados registros solamente podrá trabajarlo dentro de la iglesia y en el lugar que le señalarán los señores obreros y demás personas que el cabildo tenga a bien nombrar. Competencia de estos señores será también comprobar y supervisar el trabajo cuantas veces crean conveniente, y se preocuparán de que el organero cumpla estos pactos, amenazándole con la pérdida del salario en caso de incumplimiento»²⁸⁸.

²⁸⁵ ACSG: Fons Municipal de Cervera. *Consells* (any 1520), f. 45r-45v.

²⁸⁶ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1634-1641 (3/21), f. 21v-22v.

²⁸⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1630-1641 (57/56), f. 100v.

²⁸⁸ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”, 91 i

Un cop mort el patriarca Boscà, fou rellevat del càrrec pel seu fill Josep Boscà i Espanya el setembre de 1734, quan va signar un acord de les mateixes característiques amb el Capítol barceloní²⁸⁹. Després de la mort del darrer, el va succeir el seu germà Antoni Boscà i Espanya el febrer de 1752²⁹⁰. Després d'aquest, el 24 de maig de 1762, continuà el seu germanastre Josep Boscà i Serinyana²⁹¹, i finalment aquest fou rellevat per Josep Pujol el 9 de gener de 1789²⁹².

Un altre manteniment fix fou l'acordat entre el convent de Sant Agustí de Barcelona i l'orguener Josep Boscà [pare] (comunitat que va mantenir un lligam especial durant la resta de la seva vida i també amb el seu fill Antoni Boscà). Les dues parts van instituir una conducta anual de deu lliures, amb visites periòdiques als orgues dos cops a l'any, que es va perllongar de 1707 fins a 1714²⁹³, any en què l'edifici conventual –i molt particularment l'església– va resultar afectat «de las bombas que tiraren a esta plaça [de Barcelona] en Semmana de Pasqua [...] per a tancar la clausura del claustro e iglésia gran, desenrunar dita iglésia, retirar pedres y altres obras fetes»²⁹⁴. A partir de setembre de 1714 Josep Boscà [pare] va desmuntar l'orgue del convent per a poder restaurar l'església.

Els honoraris de les conductes variaven respecte als orgueners i les poblacions segons la capacitat econòmica del client i el volum i estat de l'instrument. Així, Jacint Galtaires va mantenir l'orgue de Sant Feliu Sasserra de 1738 a 1740 i els anys 1743 i 1744 amb unes retribucions de vuit lliures en total pels tres primers anys i de set lliures pels altres dos²⁹⁵. En canvi, Antoni Boscà cobrava anualment de Santa Maria del Pi de Barcelona dotze lliures entre 1745 i 1750, i nou lliures entre 1751 i 1757. Una bona diferència entre un i altre. Si la conducta era fixada pels regidors d'una vila, es fa esment a les actes del dia del conveni ambdues parts com fou el cas de l'ajuntament de Mataró amb Antoni Boscà el dia 21 d'agost de 1750²⁹⁶.

De fet, els Boscà van esdevenir els grans protagonistes de les conductes durant el segle XVIII. Després de la mort d'Antoni, el seu germanastre Josep Boscà i Serinyana va continuar al capdavant de les conductes de l'església del Pi entre 1763 i 1788, data de la seva mort²⁹⁷, compromís de molts anys en què la comunitat de preveres demostrava la seva confiança en l'orguener. Josep Boscà i Espanya, també va gaudir de diferents conductes, com detallava l'inventari de patrimoni redactat després de la seva mort el 1752:

«[...] la quantitat de setze lliures resultants de las conductas de la orga major de la Santa Iglésia Cathedral de esta ciutat, de la capella de Santa Eulària, de la orga de la capella [de] ma Señora de la Concepció de dita iglésia, de la orga de la iglésia parroquial de Sant Cugat del Rech, de dita esta ciutat»^{DOC 83}.

Però no només es concertaven les conductes a Barcelona.

²⁸⁹ *Id.*, 99.

²⁹⁰ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. “La capella de música de la Seu de Barcelona des de la mort del mestre Francesc Valls (2-6-1747) fins a l'any 1755”. *Anuario Musical*, 56 (2001). p. 154.

²⁹¹ ACB: Sivella 24, f. 83r.

²⁹² ACB: Resolucions Capitulars 1785-1789, f. 302v.

²⁹³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 670, f. 491r; i Volums 671, f. 10, 22, 41, 53, 70, 88, 113 i 122.

²⁹⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 671, f. 311.

²⁹⁵ ABEV: Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. K/1 (1735-1796), s/f.

²⁹⁶ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1752-1758 (núm.14), f. 9r.

²⁹⁷ APSMP: *Llibre de entradas y eixidas de la Obra 1734-1767*, s/f; i *Llibre de comptes d'obra 1768-1798*, f. 6v, 14v, 22v, 30v, 39r, 51v, 59r, 67v, 76v, 86r, 95r, 105r, 116v, 128v, 138v, 149r, 162v, 174r, 184v, 196v i 208v.

Ja hem vist anteriorment la de Sant Feliu Sasserra, però també en trobem a Reus amb Antoni Cases quan l'ajuntament li va oferir –el 23 de setembre de 1758– la xifra de nou lliures amb deu sous de salari anual pels anys 1759 a 1762, on «se obligaria y prometria recompòndrer de un tot y afinar y refinar a sas costes lo orgue [de l'església parroquial]²⁹⁸». El 27 de març de 1762, l'orguener Josep Vicens, deixeble d'Antoni Boscà, va visitar el monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona i

«proposa dit N. P. Prior que a vista de aver mort Anton Boscà, organer, que estava conduit per compòndrer y afinar lo orgue de nostre iglésia, si'ls aparexia bé conduir per dit afecte a Joseph Vissens, fadrí que lo difunt tenia y avia molts anys que venia a dit monastir en companyia del difunt a compòndrer y afinar lo dit nostre orga. I los P. P. Capitulars convingueren se conduís diy Joseph Vissens ab lo pacte que avia de venir a afinar dit orgue tres vegadas lo any, donant-li per cada vegada quatre càrregas de llenya rodona y així mateix una garrafa de vi blanch y altre de garnatxe per la festa de Nadal»²⁹⁹.

Veiem, segons l'acta capitular, que Antoni Boscà ja tenia el costum de venir regularment al monestir per a conservar l'instrument en bon estat, acompanyat del seu fadrí Vicens. En aquesta ocasió els honoraris no es van abonar en metàl·lic sinó en espècies, forma idèntica al monestir jerònim de la Vall d'Hebron de Barcelona l'any 1797 a un orguener anònim:

«Proposa que era precís regular la conducta del organer que hi apareixia cara. La que fins vuy, se li donaba de deu varrilons de vi atenent al preu que té en el dia. Y acordaren se li donàs de aquí en avant set barretons, ço és, mitja càrrega per cada vegada que pujarà a afinar lo orga que seran tres quiscun any, ço és, per Pasqua de Resurrecció, per N.P. Sant Geroni y per Nadal. Y en una de estas tres, procurarà a limpijar tot lo orga y li serà menester lo desmuntar. Y per est major treball, se li donaran tres barretons de vi»³⁰⁰.

De la mateixa manera que els fons per a pagar les conductes, en aquest cas de Sitges (1765), sorgien de la forma més curiosa:

«Fonch proposat per dit Anton Puig, regidor decano [de l'ajuntament de Sitges], que los fetges de la cabra se hajan de vendrer a quatre sous la lliura, comensant lo dia tres dels corrents, qual quantitat servesca, ço és, deu lliuras, [serien] per lo organé perquè afinia lo orgue quiscun any ab las mateixas obligacions que se obligarà la vila de Vilafranca del Panadès»³⁰¹.

A partir del darrer quart de segle divuit, va augmentar el nombre i durada de les conductes, tal vegada per incertesa econòmica o política. Conseqüentment, els responsables van preferir no invertir una gran quantitat com era la construcció d'un nou instrument sinó mantenir l'antic mitjançant revisions de forma periòdica.

Un aspecte pràctic i estalviador fou el que ens van mostrar els monjos del monestir de Sant Esteve de Banyoles (1781) en sol·licitar un pressupost de conducta a uns orgueners anònims establerts a Girona (Enrich Guitsendanner?):

²⁹⁸ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1750-1760, f. 346/739.

²⁹⁹ CUYÀS I TOLOSA, JOSEP MARIA. *Llibre V dels actes capitulars dels anys 1752 a 1832 del Monastir de Sant Jerònim de la Murtra*. Badalona: Artes Gráficas Durán, 1966.- Colección Histórica Badalonesa. p. 42.

³⁰⁰ ADB: Fons Vall d'Hebron. Actes capitulars 1752-1835 (núm. 20), f. 279. Acta de 29 de desembre de 1797.

³⁰¹ AHSI: Fons Municipal. *Deliberacions 1758-1772*, f. 56r.

«Que en conseqüència de haver dits organers afinat lo orga, los havia parlat per veurer si voldrien conductar-se per afinar-lo cada any, o de dos en dos anys, y lo que ne voldrien de preu, y que li havian dit que lo menos ho farian per 12 lliuras lo any, y per consegüent si lo Capítol ho aprobaba se podrian conductar.

Tot lo ohit per lo Capítol y reflexionat ab cuidado se resolgué no admètrer dits pactes ni conductar-se ab dits organers per no carregar a la caixa comuna de una pensió tant forta, sinó que quant lo orga necessita de afinar-se, tornar-lo a fer afinar y encara que costia lo mateix que costa ara, sempre serà més barato que pagar molts anys esta pensió»³⁰².

El Capítol de la catedral de Tarragona va exposar el 25 de juny de 1782 la necessitat de reparar alguna de les manxes de l'orgue (recordem que aquest instrument ja va comptar amb una bona restauració per part de Josep Cases i Soler els primers mesos de l'any 1780³⁰³). Els canonges van proposar «tantejar» Cases «perquè vingués dos o tres vegades lo any per a recompòndrer y limpiar dit orga en tot lo necessari, ab aquella quantitat fixa que puga anvenir-se». Plantejat el cas a l'orguener reusenc, es va determinar el 12 de novembre «ab Cases, que en los anys següents dega venir dos vegades al any per dita recomposició y sempra que Vostra Il·lustríssima ho consideria necessari, donant-li annualment 25 lliures», una quantitat força elevada i interessant³⁰⁴. Aquesta conducta seria continuada l'any 1809 per Victori Montells³⁰⁵.

Un dels grans convents barcelonins, el dels frares Agustins, va gaudir l'any 1756 de l'instrument més modern i espectacular de la ciutat, obra d'Antoni Boscà^{DOC 93}. A partir de 1782 i fins 1785³⁰⁶, de 1799 a 1807³⁰⁷ i de 1815 a 1819³⁰⁸ es van satisfer a Josep Pujol pagaments anuals per la seva conducta valorats entre dotze i quinze lliures.

Un altre monestir important amb «mantenedor», Sant Cugat del Vallès, va acordar una conducta anual el 24 de maig de 1791 amb un orguener anònim que mesos abans havia reparat l'orgue, visurat per l'organista de Santa Maria del Mar de Barcelona Benet Juncà. La negociació va fixar pel factor una conducta de deu duros amb una visita anual, per la Pentecosta³⁰⁹. L'any següent, i a causa de la mort del monjo Arderiu, organista del monestir, atret per la seva plaça vacant, es va presentar el jove orguener Pau Obradors, clergue, fill de Moià, oferint la seva sol·licitud a la comunitat el 14 d'abril de 1792. Va ser admès³¹⁰. Transcorreguts uns mesos, i compaginant les seves funcions com a organista, va proposar als monjos la possibilitat d'«afinar i netejar dos vegades en cada any lo orga de Vostra Senyoria per la mòdica remuneració annual de sis duros», oferiment que «se admeté» l'11 de setembre de 1793³¹¹. Obradors va restar al monestir fins al 1801 –moment en què és substituït per un altre organista–, però l'any següent la comunitat tornarà a plantejar el tema de la conducta³¹².

³⁰² ADG: Fons Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quint de secretariat 1777-1786*, núm. 2.4.07.07, f. 204.

³⁰³ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56), f.29v, 42r, 42v, 43v i 52r.

³⁰⁴ *Id.*, f. 185v, 196r, 196v i 242r.

³⁰⁵ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. *Llibre d'Obra 1809-1811 i 1813-1817* (59/178), f. 77 i 85.

³⁰⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 663, s/f.

³⁰⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 660, f. 16, 26, 33, 61, 90, 120, 165, 224 i 280.

³⁰⁸ *Id.*, f. 525 i 261 (per canvi de foliació); i Volums 659, f. 14, 104 i 147.

³⁰⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 14r, 15r i 15v.

³¹⁰ *Id.*, f. 37v-38r.

³¹¹ *Id.*, f. 66r-66v.

³¹² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1205, f. 2v.

A Barcelona, al convent de Servites de Bonsuccés es van retribuir manteniments de l'orgue de 1800 a 1805 atribuïbles a Josep Pujol³¹³.

Deixant de banda les diferents conductes i tornant als protocols notariaus, tan sols s'han localitzat quatre documents sobre nominacions de «mestre d'orgues» on s'especificuessin de forma oficial les obligacions i drets dels orgueners i el manteniment regular dels instruments assignats. Els nomenaments pertanyien a la catedral (1703)³¹⁴ i a les esglésies de Santa Maria del Mar (1734)^{DOC 48}, Santa Maria del Pi (1743)^{DOC 65} i Sant Miquel (1746)^{DOC 71}, totes a Barcelona. El primer corresponia a Josep Boscà [pare] i la resta, al seu fill, Antoni Boscà i Espanya. Les tres designacions d'Antoni eren pràcticament idèntiques en la forma, els objectius i condicions («mantenir aquells ben afinats, limpiats y compostos ab la major perfecció»), tret d'alguns petits detalls específics de cada temple. Els de Santa Maria del Mar i el del Pi ens informaven de l'existència dins del recinte eclesial de més d'un orgue («lo orga gran y seguidament lo orga xich de esta iglésia»). El manuscrit de Sant Miquel declarava que Antoni Boscà ja era mantenidor de l'instrument des de l'any 1728^{DOC 42}, data en què ell hi va construir un orgue nou. Els honoraris eren diferents als tres contractes: Santa Maria del Mar, vuit lliures amb vuit sous anuals; Santa Maria del Pi, dotze lliures anuals; i Sant Miquel, una lliura amb deu sous anuals «en compensació del gall de indi que se li donava cada any», un exemple més del pagament en espècies.

Per la resta del contingut, l'orguener tenia prohibit fer qualsevol canvi o manipulació de l'instrument sense consultar-ho explícitament amb la jerarquia del temple.

SANTA MARIA DEL MAR (4 DE JUNY DE 1734)	SANTA MARIA DEL PI (17 DE MARÇ DE 1743)	SANT MIQUEL (22 D'AGOST DE 1746)
«De y sobre la nominació del ofici de mestre de orgues avall escrita per y entre los il·lustres señors Joseph Mora y Catà, altres dels il·lustres regidors de la present ciutat, Francisco Fabràs, ciutadà honrat de Barcelona, Ramon Picó, mercader, Ramon Veguer, adroguer, y Esteve Quintana, botiguer de telas, ciutadans de Barcelona, lo bieni corrent obrers de la parroquial iglésia de Santa Maria del Mar de la present ciutat de una, y Anton Buscà, mestre de orgues, ciutadà de Barcelona de part altre, són estat fets, firmats y jurats los capítols y pactes avall escrits y següents.	«De y sobre la nominació del ofici de mestre de orgues avall escrita per y entre los ilustres don Vicens Domingo de Toxà Boxadors de Masdovellas, en Barcelona popular, Joseph Ballester, candeler de cera, Joseph Baxeras, calderer, y Miquel Sadó, mestre de fer carretas, ciutadans de Barcelona, lo corrent any obrers de la Iglésia Parr ^l de N ^{ra} S ^{ra} del Pi de la present ciutat de una, y Anton Buscà, mestre de fer orgas, ciutadà de Barcelona de part altra, són estats fets, firmats y jurats los capítols y pactes avall escrits y següents.	«De y sobre la nominació de offici de mestre de orgues avall hescrita, per y entre los il·lustres don Joseph de Llaurador y de Vilana, per los magnífichs Joseph Trillas, en drets, doctor Geroni Gomis, notari públic de núm. de Barcelona, lo bienni corrent obrers, junt ab Franco Rigó, manyà, y Jaume Masdeu, sabater, absents, attenent que des de dos de maig [de] mil set-cents vint-y-vuyt, Anton Buscà, mestre de orgas, se troba elegit per mestre de orgas de la present iglésia segons apar de las notas dels llibres de ditas obras, y perquè conste de dita nominació ab escritura pública, per có, per y entre

³¹³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3120, f. 1, 20, 51 i s/f (29 de desembre de 1804).

³¹⁴ Document ja presentat al principi d'aquest a partat.

<p>Primerament los dits Il·lustres Señors Obrers, donant llur beneplàcit, elegeixen y anomenan en mestre de orgues de dita iglésia parrochial de Santa Maria del Mar al dit Anton Buscà ab tots los honors, immunitats y prerrogatives tocants y competents per rahó de dit ofici y ab los pactes següents.</p> <p>Primo ab pacte que dit Anton Buscà encontinent de firmar lo present acte, hage de afinar, limpiar y compòndrer lo orga gran y seguidament lo orga xich de esta iglésia a total satisfacció de dits il·lustres obrers e de la persona que per dit efecte destinaran, sense que per ço puga demanar ni pretèndrer alguna, y seguidament mantenir aquells ben afinats, limpiats y compostos ab la major perfecció.</p> <p>Item ab pacte que dit Anton Buscà, dos vegades lo any, ço és, per Nadal y sant Joan de juny, y sempre que sia menester, tinga obligació de limpiar y compòndrer dit orga conforme se ha dit.</p> <p>Item ab pacte que dit Antoni Buscà no puga pretèndrer ni millorar algunes en lo que toca a la conservació de dits òrguens, y quedar aquells ab la deguda perfecció. Y en cas de que per sa culpa se</p>	<p>Primerament los dits Ilustres Srs Obrers deixant llur beneplàcit elegexen y anomenan en mestra de orgues de dita iglésia parr^l de N^{ra} S^{ra} del Pi al dit Anton Buscà ab tots los honors, indemnitats, y prerrogatives tocants y competents a dit ofici.</p> <p>Item ab pacte que dit Anton Buscà en continent de firmar lo present acte haja de afinar, limpiar y compòndrer lo orga gran y seguidament lo orga xich de dita iglésia a total satisfacció de dits senyors obrers o de la persona que per dit efecte anomenaran sense que per so puga demanar ni pretèndrer en alguna forma, y seguidament mantenir aquells afinats, limpiats, y compostos ab la major perfecció.</p> <p>Item ab pacte que dit Anton Buscà dos vegades lo any, ço és, per Sant Joan y Nadal, y sempre que sia menester tinga obligació de afinar, limpiar y compòndrer dits orgues conforme se ha dit.</p> <p>Item ab pacte que dit Anton Buscà no puga pretèndrer millora alguna en lo que toca a la conservació de dits orgues, y quedar aquells ab la deguda perfecció. Y en cas que per sa culpa se deterioràs</p>	<p>dits il·lustres obrers de una y dit Anton Buscà, mestre de orgues, ciutedà de Barcelona de part altre, són estats fets, firmats y jurats los capítols y pactes següents.</p> <p>Primerament los dits Illtres Obrers durant llur beneplàcit, novament elegessen y anomenan en mestre de orgues de dita iglésia parrochial de St Miquel al dit Anton Buscà ab tots los honors, immunitats y prerrogatives tocants y competents per rahó de dit ofici y ab los pactes següents.</p> <p>Primo ab pacte que dit Anton Buscà encontinent de firmar lo pr[ese]nt acte hage de afinar lo orga de dita iglésia de tota satisfacció dits Illtres Obrers, de la persona, que per dit efecte destinaran sense que per assò puga demanar ni pretendrer cosa alguna y seguidament mantenir aquella ben afinada, limpiar y compostar ab la major perfecció</p> <p>Item ab pacte, que dit Anton Buscà una vegada lo any, ço és, per Nadal y sempre que sia menester tinga obligació de afinar, limpiar y compòndrer dit orga conforme se ha dit.</p> <p>Item ab pacte que dit Anton Buscà no puga pretèndrer milloras alguna en lo que toca a la conservació de dit orga, y quedar aquell ab la deguda perfecció. Y en cas que per sa culpa se deterioràs alguna</p>
--	---	--

<p>deteriorà alguna cosa, vinga a càrrech de dit Buscà la restauració de dit dany sens que la il·lustre obra dega contribuir en cosa alguna.</p> <p>Item que dit Buscà no's puga empèndrer fer ningun registre ni altre cosa de nou sens exprés consentiment de dits il·lustres obrers, los quals concorreran en lo gasto se oferesca per los recaptés sien menester per dita obra, conforme se ha dit, y no altrament havent dit Buscà de aplicar-se en treballar per dit orgue, y en lo tocant a son ofici sempre que als il·lustres obrers los apareixerà fer alguna cosa de nou, pagant-li dits obrers son treball corresponent y ab que se convindran.</p> <p>Item dits il·lustres obrers convenen y prometen a dit Anton Buscà que per lo treball que est pondrà per la conservació de dits òrguens en lo que té respecte a afinar, limpijar y compòndrer aquells conforme se ha dit, li donaran y pagaran quisquun any 8 lliures 8 sous barcelonins, lo qual salari ha de comensar a còrrer del die present en avant, procurant que sempre y quan dit Anton Buscà necessite per sas operacions del manxador de dits orgues dega est acistir y concòrrer sens gasto algun del dit Anton Buscà».</p> <p>[Fòrmules finals de responsabilitats] [...]</p>	<p>alguna cosa, vinga a càrrech de dit Buscà la restauració de dit dany sens que la il·lustre obra dega contribuir en cosa alguna.</p> <p>Item ab pacte que dit Anton Buscà no puga empèndrer fer ningún registre ni altra cosa de nou sens expres consentiment de dits il·lustres senyors obrers, los quals concorreran en lo gasto se oferesca per los recaptés sian menester per dita obra, conforme se ha dit, y no altrament havent dit Buscà de aplicar-se en treballar per dits orgues y en lo tocant a son ofici sempre que als Illtres Srs Obrers convenen y prometen a dit Anton Buscà que per lo treball que est pendrà per la concervació de dits orgas en lo que te respecte a afinar, limpijar, y compòndrer conforme se ha dit li donaran y pagaran quisquun any dotse lliuras barceloneses lo qual salari ha de comensar a còrrer del dia present en avant, procurat que sempre y quant dit Anton Buscà necessite del manxador per sas operacions de manxador de dits orgas dega est asistir y concorrer sens gasto algún de dit Anton Buscà».</p> <p>[Fòrmules finals de responsabilitats] [...].</p>	<p>cosa, vinga a càrrech de dit Buscà la restauració de dit dany sens que la il·lustre obra dega contribuir-li en cosa alguna.</p> <p>Item que dit Buscà no puga empèndrer fer ningun registre ni altre cosa de nou sens exprés consentiment de dits il·lustres obrers, los quals concorreran en lo gasto se oferesca per los recaptés sien menester per dita obra, conforme se ha dit, y no altrament havent dit Buscà de aplicar-se en treballar per dita orga, y en lo tocant a son ofici sempre que als Illtres Obrers los apareixerà fer alguna cosa de nou pagant-li dits obrers son treball corresponent y al que se convindran.</p> <p>Item dits Illtres Obrers convenen y prometen a dit Anton Buscà que per lo treball que est pendrà per la conservacio de dits orgas, en lo que te respecte a afinar, limpijar y compòndrer aquellas conforme se ha dit, li donaran y pagaran quisquun any una lliura deu sous, comensant en lo dia de Nadal provinent, los quals serviran procurant que sempre y quant dit Anton Buscà necessite per sas operacions del manxador de dits orgues dega est asistir [sic] y conçoèrrer sens gasto algun de dit Anton Buscà».</p> <p>[Fòrmules finals de responsabilitats] [...]</p>
---	---	--

III. 6. 2. 2. REPARACIONS I RECOMPOSICIONS

L'orgue és un instrument molt sensible on el pas del temps, la climatologia i el desgast de la maquinària incideixen sobre ell d'una manera implacable. En ser un enginy tan complex i precís, caldrà tenir cura constantment de tots els seus elements perquè les possibles incidències, a llarg termini, no el deixin inservible. Quan malauradament succeeix, els organistes i/o mestres de capella són els primers a aixecar la veu d'alarma i a comunicar-ho a les jerarquies del temple. Això es tradueix en queixes contínues i insistents sol·licitant la solució del problema als responsables del manteniment de l'església (batlles i regidors d'ajuntaments, obrers, canonges fabricuers, comissionats).

Els diferents manuscrits que detallen aquestes incidències es refereixen a elles amb els noms i verbs: «recomposició, compòndrer, acomodar, perficionar, adobar, refinar, templar, aditaments, espolsar...», malgrat que en algunes costa distingir d'una manera clara i precisa els límits d'aquestes accions. De fet, la paraula reparació apareixerà en èpoques més modernes. S'inclouen també en aquest apartat aquelles intervencions que reparen certs mecanismes de l'orgue i que a més a més afegeixen algun o alguns registres nous. En les reparacions aprofiten per afegir-hi algun registre, cosa que es podria interpretar també com una forma de modernitzar l'instrument. El terme «recomposició» el podem definir com una restauració general de l'orgue o reparació d'alguna peça concreta; *compòndrer* i *adobar* són dos termes sinònims i es refereixen a reparar el seu mal estat; *perficionar* correspon a treballs dirigits a una millora general de les característiques tècniques de l'orgue; *refinar* té un doble significat: primer, el d'afinar l'instrument, i segon, el de fer un repàs general a l'orgue després del seu acabament i que el mestre comprovi que l'instrument s'ha aposentat bé; *templar* és també afinar; *aditaments* és afegir mecanismes o registres o fer canvis substancials a l'estructura de l'orgue; i *espolsar* –evidentment– és treure la pols de dins de l'orgue, netejar-lo. La definició que hem donat a aquestes paraules pot patir variacions segons el context del segle XVIII que l'envolta.

Tot això comporta, a més a més, la despesa addicional i inevitable a tot tipus d'actuacions en els orgues, com l'ús de cera (per al llum) i un manxador.

L'orgue, com a màquina que és, disposa en el seu interior d'un conjunt d'elements que produeixen i canalitzen l'aire cap a les flautes per a emetre els diferents sons. Les dificultats més habituals que afecten el seu funcionament pertanyen a l'àmbit...:

-de les MANXES: problema seriós i constant dels orgues a totes les èpoques, que s'origina per fuites d'aire degudes a perforacions produïdes per l'ús, per ser molt velles o per accions d'animals. Se soluciona mitjançant la substitució de les pells –o aluda– amb aiguacuit³¹⁵ o la renovació íntegra de les manxes. Un exemple ben significatiu d'aquest tipus de problemes és l'estat en què va quedar l'orgue d'Esparreguera després de la intervenció de Josep Boscà i Serinyana l'any 1748^{DOC 76}. Josep Vicens examina l'instrument setze anys més tard i dictamina «que igualmente ha reparado el declarante [Vicens] que en las fuellas se han hallado algunos agujeros o estragos suficiente –entre de ellas proveniente de los ratones– y esto se infiere la causa por no estar dichas fuellas bien recóndidas y guardades»^{DOC 104}.

-dels SECRETS o SALMERS: elements fonamentals de l'instrument que distribueixen l'aire mitjançant canals cap als tubs, prèvia selecció dels registres i per acció dels teclats.

³¹⁵ SAURA BUIL, JOAQUÍN. *Diccionario Técnico-Histórico del Órgano en España*, CSIC Barcelona, 2001. p. 40 i 45. Luda o aluda és cuir o pell adobada, suau i prima. Aiguacuit és cola.

Per antiguitat o per defecte de construcció, els secrets poden patir esquerdes que facin sortir l'aire per on no toca, fent sonar tubs propers a les notes que premem. Rep el nom de traspassos o «fals vehins». El nostre amic Josep Boscà [indeterminat] construeix un instrument a Sanaüja que fou visurat per Antoni Cases l'any 1744^{DOC 69}, i el diagnòstic emès pel reusenc sobre l'estat del secret és força lamentable: «el secreto de dicho órgano no se puede recibir menos que no se compongan las ventillas pues no sierran bien por qual motivo está sangrado el secreto, y por no estar las tapas y registros bien reajustados por qual motivo se enqüentran algunos malos vecinos». Però encara més explícita serà la descripció que redactaran els comissionats del monestir de Sant Cugat del Vallès sobre l'estat dels secrets de l'orgue després de la intervenció de Josep Boscà i Serinyana l'any 1759: «tancats tots los registres y posant las mans sobre lo teglat, se ouhen [sic] fals vehins ab tal que forma una desconcertada musica. De aquí naix que tocant lo registre del flautat sol, en lloch de respòndrer la flauta que li correspon, se ouhen altres que totalment disonan. Així mateix se observa ab lo registra de la octava. Més ab dits registres y ab algunas flautas que tocant la tegla, en lloch de respòndrer la flauta, supleix lo vent que per ella te de sonar»³¹⁶.

-dels TECLATS: el contacte directe entre l'organista i l'instrument. Dues són les causes principals de la reparació de teclats: una, pel desgast del material de les tecles, com el cas de la catedral de la Seu d'Urgell l'any 1702, quan Jaume Guilla ha d'«alsar y mudar las teclas pus estan ja menjadas an exercici del tocar»³¹⁷ o el de l'església de Sant Llorenç de Lleida l'any 1739, on «se ha de fer lo teclat nou [...] per rahó que lo que conté dit orgue vell està molt destruhit per fa molt temps que serveix y se a també treballat groller de son principi»³¹⁸.

L'altra causa és conseqüència del desgast del mecanisme entre el teclat i la reducció, provocant un moviment mandrós de retorn de la tecla al seu lloc de repòs, cosa que dificulta l'execució de l'organista, com passa a la catedral de Girona l'any 1794 quan Jordi Vullen proposa «fer nou lo teclat, no fortar si no amb dulsura per tocar amb agilitat. S'encallen teclas de la cadireta»³¹⁹. Generalment s'optarà per a renovar-lo absolutament.

-dels MECANISMES: com tiradors de registres, renovació de cargols, molles, reduccions, panys, molinets, claus, frontisses... Tots aquests elements estan en moviment constant i el fregadís produït entre ells ocasiona desajustos i, fins i tot, trencaments de peces. A banda, es poden esdevenir incidències causades per agents externs a l'instrument que malmeten el seu interior, com la reparació de l'interior de l'orgue d'Alcover a càrrec de Lluís Scherrer l'any 1767 quan es va filtrar aigua a l'interior de l'orgue a causa d'unes goteres al sostre de l'església «introduciéndose en el interior de él y en todas sus partes, lo ha descompuesto de manera que está incervible perpetuamente al descomponerlo o desaseado todo»³²⁰.

-de la CANONADA: que implica tasques relacionades amb la pols i la neteja, «desflautar» per a espolsar-la, renovar tubs de fusta per l'efecte de corcs, substituir tubs d'estany per l'acció d'animals com les rates, o construir-ne de nova per la manipulació no gaire acurada dels canons per part d'orgueners de poca professionalitat.

-de la penetració de la POLS dins de l'instrument, o sigui, el que els antics anomenaven «espolsar o expolvar»: la pols afecta molt negativament l'orgue, sobretot quan es diposita dins del secret i manxes, i als tubs –principalment els de llengüeta i a totes les boques en general–, fent perillar constantment la seva afinació.

³¹⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 309r.

³¹⁷ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes capitulars, 23 de novembre de 1702, f. 97r.

³¹⁸ AHPB: Notari Joan F. Casals de Barcelona (969/12), f. 294r.

³¹⁹ ADG: Fons Capitular. Actes capitulars 1793/94, f. 93.

³²⁰ ACAC: Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6), f. 57v.

El 1702, els canonges de la Seu d'Urgell contracten Jaume Guilla per a la restauració dels dos orgues de la seva catedral. La feina estipulada consisteix a «restituir los dos orgues y cadireta en son pristino estat y segons estan compostos, posats aquells en perfecta afinació, se necessita traure tota la flauteria de ses quicis [sic] per a limpijar-la perfectament y traure lo pols y demés immundícia de sobre los secrets. Y remirar aquestos si jugan bé los registres»³²¹. A la mateixa catedral, però amb un nou orgue construït el 1741 per Antoni Boscà^{DOC 62}, dotze anys després d'inaugurar-lo, s'hauran de fer treballs de manteniment consistents a «posar-lo en la deguda forma y que la major falta consisteix en ser las flautas plenas de pols per lo que tenim resolt que antes de assentar las flautas se netegin las parets, bòveda i altars de la iglésia»³²². Aquesta descripció ens mostra fins quin extrem estaven conscienciats els antics de les conseqüències danyoses de la pols en els instruments, generant una activitat constant per a evitar problemes: com la neteja de la canonada per part d'Antoni Boscà de l'orgue del convent de Sant Francesc de Barcelona per la quantitat de 29 lliures al desembre de l'any 1751³²³; o el cobrament de 112 lliures per part de Lluís Scherrer per «espolsar y refinar les flautes» de l'orgue de Sant Llorenç de Lleida l'any 1771³²⁴; o el projecte de prop de 200 lliures presentat per Josep Boscà i Serinyana l'any 1759 per a «espolsar» l'instrument de la col·legiata de Sant Feliu de Girona, explicant que, «per fer-se conforme, se havia de traure tota la fluteria, y per est efecte se havia de guarnir a la part de Sant Narcís una vestida gran [...], se havia de obrir porta en lo envà per pasar y tornar compòndrer despues de espolsat lo secret y flautas»³²⁵. Al final, el Capítol va desatendre la proposta.

-dels danys ocasionats per ANIMALS: com les rates i ratpenats, sobretot a la canonada o a les manxes. Els animals han estat un problema constant durant totes les èpoques a tots els propietaris dels instruments. De fet ja tenim documents de 1506, concretament dels Carmelites Calçats de Barcelona, que expliquen els estralls que provoquen a la canonada «e age a fer de nou tots los canons que en la cara de dits òrguens faltaran o seran gastats de ratans, de estany fi, ben soldat e bronyit, segons estan los altres encara qualsevol cosa que ditas ratas agueran gastada»³²⁶. Al 1545, la vila de Tàrrrega es gasta sis diners amb «arsenit per donar a les rates que destrueixen els orgues de la vila»³²⁷. En els llibres d'actes assíduament es presenten anotacions sobre aquests animals, fins i tot algunes de curioses, com el relat d'un canonge de la catedral de Vic de 1660 quan «lo senyor canonge Ramis ha proposat la molta necessitat té l'orga de adobar-lo per los molts danys hian las ratas. [...] Attenent que lo dany [que] fan las ratas en l'orga se origina dels grans que lo monjo del campanar posa tots [los] anys en dit campanar. Se a deliberat que los senyors canonges obrers fassan un mandato a dit monjo per que traga tot gènere de gra del campanar y que per lo esdevenidor no ni puga posar més»³²⁸. Al llarg de tot el segle XVIII sorgiran el mateix tipus de notícies respecte a les rates. L'inventari de Teixeira sobre l'orgue de la Seu Vella de Lleida (1748) és l'únic que es refereix a l'existència de ratpenats^{DOC 77}.

III. 6. 2. 3. MODERNITZACIONS

³²¹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Liber Archivi 1695-1704*, f. 143r.

³²² ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Fulls solts. Data 7 de maig de 1753.

³²³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2247, desembre de 1751.

³²⁴ ACL: Obra, capbreus i comptes 1771-1780, f. 14r.

³²⁵ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre de secretariat 1752-1772*, s/f. 20 de maig de 1759.

³²⁶ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Órganos y organeros de Barcelona (siglos XIII-XIX)”. *Anuario Musical*, 1 (1946). p. 214.

³²⁷ ACU: Fons Municipal de Tàrrrega. Llibre d'albarans, f. 60v. 27 de juliol de 1545.

³²⁸ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus 1659-1666 (57/61)*, f. 53r-53v.

El significat de la paraula *modernitzar* és adaptar una cosa als usos i costums més avançats, i el de *modern* definir una cosa com a pròpia, típica del temps present o d'una persona que adopta els nous usos i gusts. Amb aquestes definicions sobre el terme «modernització» actuen els orgueners. No només a l'època que tractem sinó durant tota la història de l'orgue. L'expressió «a la moderna» s'aplica a elements de l'instrument com són la façana (Verges 1538, «és pactat que dit mestra Joan [Dols] hage fer dita orga ple y flautat ab tres castells al modern»³²⁹), la registració (Barcelona-SantaCaterina 1604, «lo desferem tot lo que toca a música y fent mistures a la moderna»³³⁰ ; i Barcelona-Sant Miquel 1644, «allà ont està lo flautat de fusta y o farà lo sinbalet, y dit sinbalet serà nou per quant no està a la moderna»³³¹), als secrets i manxes (Cervera-Santa Maria 1626, «fer un psalmer nou a la moderna [...] tres manxes al modern»³³²), o l'entonació del mateix instrument (Cervera-Santa Maria 1626, «posant lo dit orgue a la moderna, és a saber, posat en la entonació natural per ésser aquell fora de punt»).

No totes les reparacions o recomposicions impliquen una modernització de l'instrument. Per a confirmar que ho sigui, s'hauran d'analitzar les característiques que conformen la intervenció de l'orguener i definir-les com a modernització. A molts documents contractuals s'anomenen els verbs *renovar* i fins i tot *engrandir* però no necessàriament han d'implicar una modernització.

El terme *modern* s'utilitza en instruments antics que es restauren, aplicant-lis innovacions de caire tècnic com mecànic (afegint-hi nous registres, canvis de manxes, ampliació de l'àmbit dels teclats, creació d'un cos d'ecos), o també a instruments nous on en els mateixos contractes especifiquen textualment els *registres moderns* que han de formar part de la seva disposició fònica. De fet, l'única consciència de *modernitat* per part dels orgueners i contractants és quan ells mateixos, a l'hora de redactar els documents enumerant els treballs que hauran de fer o els registres d'un orgue nou, escriuen literalment *registres moderns* o simplement *modern*. Són els casos d'Ulldecona (1728)^{DOC 43}, Torroella de Montgrí (1738)^{DOC 55}, Barcelona-Santa Maria del Mar (1741)^{DOC 63}, Barcelona-Santa Maria del Pi (1741)^{DOC 60}, la Seu d'Urgell (1741)^{DOC 62}, Tàrraga (1747)^{DOC 73}, Verdú (1752)^{DOC 85}, Barcelona-Sant Agustí (1756)^{DOC 93}, la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96}, Igualada (1757)^{DOC 95}, la Selva del Camp (1776)^{DOC 120}, el Vendrell (1775-1776)^{333 DOC 120} i la Sénia (1804)^{334DOC 142}.

Al protocol de Santa Maria del Pi de Barcelona (1741)^{DOC 60} «se ha pactat entre ditas parts que dit Anton Buscà dega dexar en lo secret los puestos fets per los registres moderns de trompetas reals, clarins, baixons, contrabaix tapat de fusta, trompeta magna, xirimia, dotzena nazar, quincena nazar y disetena nazar per poder-los hi posar en qualsevol temps que aparega a dits Srs Obrers».

TREBALLS DE MODERNITZACIÓ			
ANY	POBLACIÓ	ORGUENER	ACTUACIÓ A L'ORGUE

³²⁹ AHG: Fons Notarial de Verges (Ve 21), 2 desembre de 1538.

³³⁰ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona*. Ms. 1005, f. 228r.

³³¹ AHPB: Notari Lluís Collell de Barcelona (636/23), 10 d'octubre de 1644.

³³² ACSG: Fons Municipal de Cervera. Actes i negocis 1620-1627, f. 160r.

³³³ El concepte *modern* només s'utilitza sobre el disseny del moble de l'instrument.

³³⁴ El concepte *modern* només s'aplica al secret.

1723	Manresa-Santa Maria ^{DOC 34}	Josep Boscà [pare]	Es proposen ecos i d'ampliar els teclats
	Sant Cugat del Vallès ³³⁵	Orguener anònim (Josep Boscà [pare]?)	S'afegeixen clarins i corneta magna, i es repara
1728	Ulldecona ^{DOC 43}	Josep Botella	S'afegeixen «quatro registros a lo moderno», dos en batalla i dos als ecos
1732	Igualada ³³⁶	Josep Boscà [indeterminat]	S'afegeixen diversos registres entre els quals hi ha nasards, corneta magna, clarins i contrabaixos
1734	Manresa-Santa Maria ^{DOC 47}	Antoni Boscà	Se li renoven els registres fonamentals i se li afegeixen registres moderns
1737	Barcelona-Sants Just i Pastor ^{DOC 52}	Antoni Boscà	S'afegeixen set registres a l'orgue major, entre ells baixons i clarins, i es posa el diapasó de la cadireta al punt de l'orgue major
	Arenys de Mar ³³⁷	Jacinto Galtés	S'afegeixen, entre d'altres, trompeta real i cimbalet
1738	Torroella de Montgrí ^{DOC 55}	Antoni Boscà	Restauració i modernització després de l'enfonsament de l'orgue
1739	Tarragona-Catedral ^{DOC 56}	Antoni Cases	Renova tot l'orgue i aprofita molts registres existents
	Girona-Sant Feliu ³³⁸	Antoni Boscà	Restauració de l'orgue i del moble afegint-hi registres i ecos
	Lleida-Sant Llorenç ^{DOC 57}	Josep Boscà [indeterminat]	S'afegeixen, entre d'altres, clarins, corneta magna V i un registre d'ecos
1741	Barcelona-Santa Maria del Pi ^{DOC 60}	Antoni Boscà	Extensió de l'octava curta a octava llarga i s'afegeix una corneta magna
1747	Tàrraga ^{DOC 73}	Antoni Cases	S'afegeixen registres de batalla, nasards, cornetes i ecos
	Castelló de Farfanya-Santa Maria ^{DOC 74}	Antoni Cases	S'afegeixen registres de batalla, nasards, corneta i ecos
1748	Esparreguera ^{DOC 76}	Josep Boscà i Serinyana	S'afegeixen cornetes i clarins clars i baixons
1749	Vic-Catedral ³³⁹	Antoni Boscà	S'afegeix una corneta a la cadireta i ecos

³³⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 1201, f. 784 i 1786.

³³⁶ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes 1731-1739 (núm.1102), f. 13r/72r.

³³⁷ AHFF: Fons Municipal d'Arenys de Mar. Obra de l'església, núm.1040, f. 111r.

³³⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibres del secretariat 1727-1744*, f.169v, 191v, 194v, 195r, 203v i 205r.

³³⁹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25bis), 26 d'abril de 1749; i a Administració del Comú 1704-1814 (54/261), f. 129r.

1752	Verdú ^{DOC 85}	Antoni Cases	S'afegeixen nasards, corneta magna, baixons i clarins i ecos
1753	Lleida-Sant Llorenç ^{DOC 87}	Antoni Boscà	S'afegeix entre d'altres trompeta real, baixons, cornetes i ecos
1757	Sant Cugat del Vallès ^{DOC 94}	Josep Boscà i Serinyana	S'afegeix baixons i clarins clars
1760	Vilanova i la Geltrú-Santa Maria ^{DOC 98}	Antoni Boscà	Actuació a cavall entre manteniment i modernització
1763	Guissona ^{DOC 103}	Jacint Galtaires	S'afegeix llengüeteria de batalla, nasards i cornetes, i algun registre als ecos
1765	Arenys de Mar ^{DOC 106}	Antoni Cases	Es baixa el diapasó de l'orgue i s'afegeix entre d'altres llengüeteria de batalla i corneta magna
1766	Calaf ^{DOC 110}	Lluís Scherrer	S'afegeix cornet, cromorn, nasards, trompeta real, llengüeteria de batalla i cornetes
1771	Barcelona-Carmelites Calçats ³⁴⁰	Josep Boscà «menor»	S'afegeixem clarins clars, clarins en quinzena i trompeta real
	Sant Cugat del Vallès ³⁴¹	Juan Cabezas	S'afegeix una <i>cornetilla</i> i un registre de llengüeta
1776	La Selva del Camp ^{DOC 120}	Francisco i Manuel Turull	S'afegeix, entre d'altres, cornetes, clarins i ecos
1793	Barcelona-Sants Just i Pastor ^{DOC 130}	Josep Pujol	Bàsicament és una modernització del sistema de manxes
1794	Barcelona-Catedral ^{DOC 132}	Josep Pujol	Es realitzarà els anys 1796-1797. Bàsicament és una modernització del sistema de manxes
	Girona-Catedral ^{DOC 133}	Josep Pujol	Bàsicament és una modernització del sistema de manxes

Modernitzar és reparar i recomposar un instrument aplicant-li un seguit de característiques que engloben registració, àmbit de teclats i contres, el moble de l'instrument i la forma de construir els secrets o les manxes. Respecte a la registració, s'incorporen jocs de nova creació als ja tradicionals en els orgues catalans (que ells denominen «lo ple del orga», que inclouen des dels principals fins a les mixtures com els plens o címbales), i corresponen a jocs de nasards, flautats de fusta, flautats de 28 palms, flautes travesseres i sobretot registres de llengüeta tant interior com exterior. Això fa que la seva proliferació els normalitzi mica en mica. Recordem que Catalunya es va resistir molt a la incorporació d'aquesta nova classe de registres quan primer a Castella i després

³⁴⁰ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 14, f. 206r.

³⁴¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1203, f. 155r.

al País Valencià, ja estaven del tot integrats en les disposicions fòniques dels seus orgues. Pel que fa a l'àmbit de teclats i contres, van creixent des dels seus extrems fins a fer desaparèixer l'octava curta pels greus i allargar l'octava més aguda fins arribar a la nota Re. El mateix cas succeeix amb les contres, d'una forma molt més lenta, fins a poder completar una octava de pedal en els exemples més avançats³⁴². A propòsit de les manxes, hem d'esmentar el nou enginy a què es fa referència en els pressupostos de Josep Pujol per a renovar l'orgue de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona (1793)^{DOC 130} i els de les catedrals de Barcelona (1794)^{DOC 132} i Girona (1794)^{DOC 133}.

Per a realitzar un anàlisi exhaustiu d'aquests components, he dividit els nombrosos exemples que he considerat modernitzacions en dos apartats:

APARTAT PRIMER

Inclou els documents on s'aplica textualment el terme «modern» o «registres moderns» a diversos instruments de base antiga o de nova planta, principalment obres de la factoria de l'orguener Antoni Boscà i Espanya i, en menor quantitat, de Josep Botella, Scherrer i Antoni Cases, amb els orgues d'Ulldecona (1728)^{DOC 43}, Torroella de Montgrí (1738)^{DOC 55}, Barcelona-Santa Maria del Pi (1741)^{DOC 60}, la Seu d'Urgell (1741)^{DOC 62}, Barcelona-Santa Maria del Mar (1741)^{DOC 63}, Tàrrrega (1747)^{DOC 73}, Verdú (1752)^{DOC 85}, Barcelona-Sant Agustí (1756)^{DOC 93}, Igualada (1757)^{DOC 95}, la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96}, i la Selva del Camp (1776)^{DOC 120}. A partir d'aquí s'ha format la següent graella que ordena, per cossos de l'orgue, la diversitat de registres que els factors consideren *moderns*:

ORGUE MAJOR	
Contra baix de 28 palms	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738 (C2-C5) • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 (àmbit no especificat)
Flautat de fusta de 14 palms	<ul style="list-style-type: none"> • La Seu d'Urgell 1741, anomenat «dit mitg registre [de fusta a mà esquerra] fa la flauta travesera» • Verdú 1752
Registre de 14 palms (mà dreta)	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738
Flauta dolça de 7 palms	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741
Octava nasard	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741, anomenat «de 14 palms»
Dotzena nasard	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741, anomenat «de 14 palms» • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Igualada 1757, anomenat «dotzena nasard o lo fluvíol»
Nasard en dotzena sencera però doble en la mà dreta	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738
Quinzena nasard	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741, anomenat «de 14 palms» • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Verdú 1752 • Igualada 1757

³⁴² Tret d'algun cas d'instruments construïts pels orgueners originaris de França i Suïssa.

Dissetena nasard	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741, anomenat «de 14 palms» • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Verdú 1752 • Igualada 1757
Nasard (sense especificar)	<ul style="list-style-type: none"> • La Selva del Camp 1776 (els germans Turull proposen dos registres de nasards)
Ple	<ul style="list-style-type: none"> • Verdú 1752 (de tres fileres)
Alemanya	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738 (de quatre fileres)
Cimbalet	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738, anomenat «sinvalet major» (de tres fileres)
Tolosana	<ul style="list-style-type: none"> • La Selva del Camp 1776 (de tres fileres)
Cascavells	<ul style="list-style-type: none"> • La Seu d'Urgell 1741 (de tres fileres) • Igualada 1757 (de tres fileres)
Sobrelleno	<ul style="list-style-type: none"> • La Selva del Camp 1776
Corneta Magna	<ul style="list-style-type: none"> • Manresa 1723 (de set fileres) • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 (de nou fileres) • La Seu d'Urgell 1741 (de set fileres) • Verdú 1752 (de set fileres) • Igualada 1757 (de set fileres)
Trompetes Reals	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738 • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741, anomenat «a imitació de la trompa de casa» • Barcelona-Sant Agustí 1756 (Antoni Boscà proposa dos registres de baixons) • La Bisbal d'Empordà 1757 • Igualada 1757
Baixons (mà esquerra)	<ul style="list-style-type: none"> • Ulldecona 1728 • Torroella de Montgrí 1738 • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Tàrraga 1747, anomenats <i>baixonets</i> • Verdú 1752 • Barcelona-Sant Agustí 1756 • Barcelona-Sant Agustí 1756, anomenats <i>baixonet o dulsayna</i> • La Bisbal d'Empordà 1757 (Antoni Boscà proposa dos registres de baixons i un altre de <i>baixonet</i>) • Igualada 1757 (Antoni Boscà proposa dos registres de baixons) • La Selva del Camp 1776, anomenats <i>caponsillo</i> [sic]
Clarins (mà dreta)	<ul style="list-style-type: none"> • Manresa 1723 (sencer) • Ulldecona 1728 • Torroella de Montgrí 1738, anomenats <i>clarins clars</i> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741, anomenats <i>clarins clars</i> • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741, anomenats <i>clarins clars</i> • Tàrraga 1747 (Antoni Cases proposa dos registres de clarins) • Verdú 1752

	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Sant Agustí 1756, anomenats <i>clarins de campanya</i> • Barcelona-Sant Agustí 1756, anomenats <i>clarins clars</i> • La Bisbal d'Empordà 1757, anomenats <i>clarins clars</i> • La Bisbal d'Empordà 1757, anomenats <i>clarins de campanya</i> • Igualada 1757, anomenats <i>clarins clars</i> • Igualada 1757, anomenats <i>clarí de campanya</i> • La Selva del Camp 1776, anomenats <i>clarines de campanya</i>
Trompeta Magna (mà dreta)	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Barcelona-Sant Agustí 1756 • La Bisbal d'Empordà 1757
Xeremia (mà esquerra)	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 • Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Tàrraga 1747, anomenat <i>clarí en quinsena</i> • La Bisbal d'Empordà 1757
Oboè (mà dreta)	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Sant Agustí 1756, anomenat <i>abuès</i> • La Bisbal d'Empordà 1757, anomenat <i>abuès</i> • Igualada 1757, anomenat <i>obuè dolçayna</i> (sencer)
Veü humana (mà dreta)	<ul style="list-style-type: none"> • La Bisbal d'Empordà 1757

CADIRETA

Cornetilla Inglesa	<ul style="list-style-type: none"> • La Selva del Camp 1776
---------------------------	--

ECOS

Flautat	<ul style="list-style-type: none"> • Uldecona 1728, anomenat <i>violón</i> (sencer) • La Seu d'Urgell 1741 (àmbit no especificat) • Tàrraga 1747 (mà dreta) • Verdú 1752, anomenat <i>flautat violó</i> (sencer) • Barcelona-Sant Agustí 1756, anomenat <i>flautaret</i> (mà dreta) • La Bisbal d'Empordà 1757 (mà dreta) • Igualada 1757 (mà dreta)
Octava	<ul style="list-style-type: none"> • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 (mà dreta)
Dotzena nasard	<ul style="list-style-type: none"> • Verdú 1752
Violins (mà dreta)	<ul style="list-style-type: none"> • Uldecona 1728 • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 • La Seu d'Urgell 1741 • Tàrraga 1747, anomenat <i>clarí en violins</i> • Verdú 1752 • Barcelona-Sant Agustí 1756 • La Bisbal d'Empordà 1757 • Igualada 1757 • La Selva del Camp 1776
Corneta Magna	<ul style="list-style-type: none"> • Torroella de Montgrí 1738 (de set fileres) • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 (de set fileres) • La Seu d'Urgell 1741 (sense especificar fileres) • Barcelona-Sant Agustí 1756 (de set fileres) • La Bisbal d'Empordà 1757 (de cinc fileres)

	• Igualada 1757 (de cinc fileres)
Flauta travessera	• La Selva del Camp 1776 (àmbit no especificat)

ÀMBIT TECLATS	
45 teclcs	• Tàrrega 1747 (passa de 42 a 45 notes)
47 teclcs	• La Selva del Camp 1776
48 teclcs	• Manresa 1723 • Barcelona-Santa Maria del Mar 1741 • Igualada 1757
49 teclcs	• La Seu d'Urgell 1741
57 teclcs	• Barcelona-Santa Maria del Pi 1741 (passa de 54 a 57 notes)

ÀMBIT CONTRES	
8 notes	• Torroella de Montgrí 1738
10 notes	• Manresa 1723 • La Selva del Camp 1776 (l'orgue de 1696 constava de 7 notes i els germans Turull l'amplien amb tres notes més)
11 notes	• La Seu d'Urgell 1741 • Igualada 1757

Els elements que caracteritzen principalment aquesta *modernitat* els podem catalogar com a nasards, registres de llengüeta interior i exterior, i la incorporació del cos d'ecos a l'orgue, a més a més de l'eixamplament dels àmbits dels teclats i contres que, d'una forma natural, van ocupant les notes que manquen de l'octava curta pels greus i progressant vers als aguts a l'octava de teclat superior. Una mostra sobre l'admiració que demostren els orgueners del segle XVIII pels nasards s'observa quan Manuel Teixeira desmunta l'orgue abandonat de la Seu Vella de Lleida l'any 1749 i afirma que els nasards en quinzena i en dotzena «son dos registros muy celetos [=selectos] y primorosos». Al mateix manuscrit l'orguener portuguès sosté d'aquest instrument que «su manufactura e idea de sus composiciones en aquel tiempo es de lo mas singular que se puede dar, y hoy solo se puede adelantar en él la falta de trompeterías de que usan los modernos».

Malgrat tot, no és la primera vegada que apareixen alguns registres que es mostren en aquests documents:

Flautat de fusta	Barcelona-Santa Maria del Pi 1540 Barcelona-Sants Just i Pastor 1548 Alella 1566
Nasard dotzena	Sant Joan de les Abadesses 1613 Lleida-Seu Vella 1624 Cardona-Sant Miquel 1634
Nasard dotzena (doble als tibles)	Mataró 1734
Nasard quinzena	Lleida-Seu Vella 1624 Centelles 1633 Monistrol 1648
Nasard dissetena	Sant Feliu de Guíxols 1692 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1697 Tarragona-Dominics 1723

Ple (III) ³⁴³	Barcelona-La Mercè 1682
Alemanya (IV) ³⁴⁴	Cardona-Sant Miquel 1634
	Sant Feliu de Guíxols 1692
Cimbalet (III) ³⁴⁵	Barcelona-Santa Maria del Pi 1540
Tolosana (III)	Lleida-Seu Vella 1624
Corneta Magna	Lleida-Seu Vella 1680
(VII o IX)	Barcelona-La Mercè 1682
Trompetes Reals	Girona-Sant Domènec abans de 1682
Baixons	Guissona 1726
Clarins	Sant Cugat del Vallès 1723
Xeremies	Palafrugell 1736
	Tarragona-Catedral 1739
Veus humanes	Manresa-Santa Maria 1734
	Mataró 1734

Els registres d'octava, nasard, oboè, trompeta magna i *sobrelleno* sí que s'anomenen per primera vegada.

Un altre cas on s'utilitza l'adjectiu *modern* pertany a les visites pastorals que es van acomplir durant el pontificat del bisbe Francisco José Catalán de Ocón (1757-1762) a la diòcesi d'Urgell. Una d'elles, concretament la de l'any 1758, correspon a la vila de Sanauja i es va definir l'orgue –construït per Josep Boscà [indeterminat] l'any 1742^{DOC}⁶⁹– com un instrument «que es nuevo, a lo moderno»³⁴⁶ malgrat la polèmica que es va generar anteriorment per la qualitat dels materials utilitzats.

Finalment, a la monografia sobre l'església nova del monestir de Montserrat publicada pel pare Francesc Xavier Altés OSB³⁴⁷, es menciona la fàbrica d'un instrument a la basílica de Bartomeu Triay (1702) que «se hizo casi todo de nuevo poniendo registros a lo moderno, para cuja obra dio cien doblones el excelentísimo señor conde de Perelada». La disposició d'aquest orgue la podem consultar al tractat sobre orgueneria atribuït al mateix Triay^{DOC}²⁶. El desplegament dels registres ens mostra els nasards i el flautat de fusta com a innovacions d'aquest nou instrument de 1702. Tinguem present que, tradicionalment, les disposicions fòniques ordenaven en primer lloc els jocs que ells consideraven *lo ple de l'orga* (consistents en principals i mixtura), per finalitzar-les citant els registres de la família de les flautes, que en el cas de Montserrat detallen els nasards de dotzena i quinzena i un registre de fusta de 14 palms.

Fins aquí el primer tipus d'anàlisi.

APARTAT SEGON

³⁴³ El terme exacte de *ple* com a registre de mixtura només l'he documentat a partir de 1682. Hi ha d'altres terminologies que s'apliquen als registres de mixtura des del segle XV on es refereixen a ells desglossant la seva composició.

³⁴⁴ Tenim registres d'alemanya de dues fileres documentades a Argentona 1635, de tres fileres a Granollers 1565, de cinc a Barcelona-Catedral 1538, de sis a Lleida-Seu Vella 1624, i de vuit a Barcelona-Santa Maria del Pi abans de 1691.

³⁴⁵ Els primers exemplars de cimbalet de tres fileres apareixen a la parroquial de Santa Maria del Pi de Barcelona l'any 1540 estenent-se la seva construcció durant tot el segle XVIII. És a partir del segon quart de segle XVIII que se subdividirà en cimbalet III major i cimbalet III menor, coexistint aquestes dues terminologies juntament amb la de simplement cimbalet III.

³⁴⁶ ADU: *Llibre de visites II*, f. 373v.

³⁴⁷ ALTÉS I AGUILÓ, FRANCESC-XAVIER. *L'església nova de Montserrat (1560-1592-1992)*, 157.

Correspon a diferents capitulacions o acords d'orgues que necessiten una renovació o recomposició força importants, i que després de llegir i analitzarles actuacions programades podem afirmar que l'objectiu és clarament una modernització.

BARCELONA-SANTS JUST I PASTOR (1721, 1737 i 1793)

Aquesta històrica parròquia barcelonina posseeix actualment un dels pocs instruments antics de la ciutat obra de Gaietà Vilardebó (1852) i reformat per Esteve Font (1884) i Miquel Bertran (1909), però des del segle XVI trobem documentats diferents instruments que han passat per les mans de Rafael Sant Miquel (1520-1523), Pere Arrabasta i Jacme Picó (1548), Josep Bordons (1581), Jeroni Castelló i Miquel Puig (1610), Josep Bordons (II) (1632), Francesc Galtaires (1672), entre d'altres.

La primera intervenció del segle XVIII pertany a 1721^{DOC 32}, quan Josep Boscà [pare] repara l'instrument fonamentalment pels efectes de les bombes de 1714, refent el flautat de la cara de 14 palms, el flautat de fusta de 14 palms i l'octava, i li afegeix una corneta magna de set fileres i un temblant. Segons Boscà «estos quatre registres són los necessaris se han menester per dit orga que són los principals y tot lo funament de dit orga». No deixa de ser una reparació d'uns registres i l'additament de la corneta. Respecte a l'entonació de l'orgue, estava capitulat que Boscà el modernitzés ja que ha de «reparar la cadireta, espolsar-la y posar-la al punt de la orga». Aquest darrer punt, intuïm seguidament que no es va arribar a realitzar.

La segona acció ja es pot qualificar com a una modernització bàsicament de la part fònica de l'orgue major. Antoni Boscà, l'any 1737^{DOC 52}, li renova i afegeix diversos registres, entre ells una corona de quatre fileres, nasard dotzena, nasard quinzena, i baixons i clarins. Respecte a l'entonació de l'orgue, Boscà indica que «me obligo en acomodar la cadireta añadint-i tot lo que hi falta y posar-la al punt del orga gran», un altre tret d'actualització de l'instrument.

I el tercer treball va a càrrec de l'orguener Josep Pujol de Barcelona l'any 1793^{DOC 130}, que neteja, afina i restaura diversos mecanismes de l'instrument, remarcant el tema de manxes³⁴⁸, on aplica «una màquina de manxetas guarnida ab disposició que se puga manxar ab major descans i igualtat de ayre», li renova un registre de clarí, i reconverteix un antic segon joc –també de clarí– en un de trompeta real, desplaçant-lo i afegint-li tubs per a evitar la reiteració que es produeix en els baixons i clarins.

MANRESA-SANTA MARIA (1723 i 1734)

Josep Boscà [pare] pacta amb els canonges de Manresa l'any 1723^{DOC 34} una intervenció per un cost de 845 lliures consistent –entre d'altres– a ampliar el teclat de 45 a 48 notes per la part greu («se aumenta per la octava llarga»), afegint-hi mi bemoll, fa diesi i sol diesi. Respecte a les contres, el document no en detalla el nombre total abans de la reforma, però Boscà haurà de construir 10 tubs de 28 palms i les seves corresponent respostes de 14 palms. En total, 20 canons més. També s'hi afegirà una corneta magna de set fileres (d'àmbit Do3-Do5), un registre sencer de clarins i s'haurà de deixar espai per a col·locar un cos d'ecos en un futur pròxim.

Aquest futur es materialitzarà el març de 1734^{DOC 47} quan Antoni Boscà completarà l'anterior intervenció del seu pare. La despesa que generarà serà de més de 1.000 lliures, i substituirà i renovarà molts dels anteriors registres que s'havien conservat en el contracte de 1723. De nous, fabricarà a l'orgue major veus humanes (sencer), trompetes reals (sencer), baixons i clarins, corona de cinc fileres; i els ecos projectats el 1723 seran realitat

³⁴⁸ Vegeu capítol VII apartat sisè.

amb una corneta magna de set fileres, un «flautaret» i trompeta real (Do3-Do5). L'orgue major serà de 48 notes però la cadireta conservarà les 45 tecles.

SANT CUGAT DEL VALLÈS (1723, 1757 i 1771)

Segons les actes de la comunitat de juny de 1723, un orguener anònim està treballant a l'orgue del monestir de Sant Cugat, restaurant-lo i afegint-li els registres de corneta magna i clarins. L'agost del mateix any, mossèn Josep Elies, organista de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona, «grandíssim home», visura l'orgue i dictamina que «necessitava de fer-se algunas flautas de fusta y remendar-se'n algunas per que lo flautat de fusta és lo més armoniós, y se troban muchas flautas que de podridas y dolentas no són de profit, y diu és necessitat lo fer-se». És l'inici dels additaments de cornetes magnes i clarins³⁴⁹.

El mal estat de l'orgue al març de 1757^{DOC 94} obliga els benedictins a sol·licitar els serveis de Josep Boscà i Serinyana, que inspecciona l'instrument acompanyat de l'organista de Sant Jaume de Barcelona, mossèn Pau Vila. Els dos personatges proposen afegir una filera a l'antiga corneta magna de sis fileres per a transformar-la en set fileres (típica d'aquest època), augmentar les contres amb la nota Bfami i incorporar un registre de baixons i un altre de clarins. La informalitat i poca responsabilitat de Boscà endarrerirà l'acabament del treball a l'agost de 1759.

Una tercera intervenció tindrà lloc a la segona meitat de 1771 a càrrec del soldat de cavalleria del regiment del Príncep Joan Cabezas. Aquest orguener afegeix a l'instrument un registre de *cornetilla* i un «altre de llengüeta o bé un sol registre de trompetas reals». Acabada la feina, l'anterior visurador de 1757, mossèn Pau Vila, torna a Sant Cugat per a examinar l'encàrrec i, insatisfets pel resultat, s'acorda amb Cabezas que a més a més li fabriqués un joc de dolçaines juntament amb un teclat nou³⁵⁰.

VIC-CATEDRAL (1727 i 1749)

L'orgue de la catedral de Vic va rebre dues actuacions per part de dos membres de la nissaga Boscà, del patriarca Josep l'any 1727^{DOC 40} i del seu fill Antoni el 1749. La primera va constar d'una restauració general de l'instrument amb l'addició d'una corneta magna de set fileres. En la segona, molt breu documentalment però amb diverses característiques *modernitzadores*, afegeix una corneta a la cadireta, refà els clarins (fets per un Boscà entre 1730 i 1732) i construeix «lo registre del ecos»³⁵¹.

IGUALADA (1732)

El pas del temps fa que l'orgue construït per Bartomeu Triay als volts de 1678 estigui necessitat de reformes després de patir moltes deficiències. Els regidors contacten amb l'orguener Josep Boscà [indeterminat] el juny de l'any 1732³⁵² i pacten una intervenció inicial fonamentada exclusivament en la cadireta per a col·locar-li un nou flautat de fusta de 14 palms i una corneta de quatre fileres nous, canviar-li el secret i un teclat, a part de les tasques d'afinació i quelcom més. Però el desembre del mateix any, i en comprovar que la proposta és insuficient per les dimensions de l'orgue, els regidors redacten una nova capitulació on s'emprèn una reforma molt més ambiciosa que afectarà l'«orga gran»: se li afegirà –entre d'altres registres– una dotzena nasarda, una dissetena nasarda,

³⁴⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1201, f. 784-786.

³⁵⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1203, f. 155r i 159v.

³⁵¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis), 26 d'abril de 1749.

³⁵² ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm. 1102), f. 9v/68v i f.13r/72r.

una corneta magna de set fileres (Do1-Do5), un registre de clarins (sencer) i vuit contrabaixos de 28 palms amb les seves respostes de 14 palms. Però igual que en el cas anterior de Sant Cugat del Vallès (1757), la informalitat de Josep Boscà [indeterminat]³⁵³ vers l'orgue i els seus responsables obliga a signar un nou pacte alternatiu el juliol de 1733 amb l'orguener Joan Baptista Ferrer³⁵⁴. Desconeixem si finalment Boscà compleix el seu contracte.

TARRAGONA-CATEDRAL (1739)

El magnífic orgue de la catedral, contractat l'any 1561 amb els orgueners Salvador Stada i Perris Arrabasta amb moble de Jaume Amigó³⁵⁵ i que encara avui podem contemplar, després de les intervencions d'Andreu Bargeró (abans de 1696³⁵⁶) i d'un orguener anònim (1703³⁵⁷), necessita la intervenció urgent d'un bon professional per a retornar l'esplendor del primer orgue de la diòcesi tarragonina. Els capitulars encarreguen la seva restauració i modernització al factor Antoni Cases de Reus el 20 de gener de 1739^{DOC 56} per a finalitzar-lo l'any 1743. Amplia els teclats de l'orgue major, cadireta i ecos a 49 notes (originalment de 42 notes), i les contres a nou notes amb dos jocs de 28 i 14 palms. L'instrument ja disposava d'un cos d'ecos (del qual reaprofitava la corneta i reconvertirà el «tapadillo» en flautat de 14 palms), i d'una corneta a cadascun dels teclats de l'orgue. També comptava amb trompetes reals i baixons i clarins.

L'orgue major amplia la mixtura (quinzena II, clarón IV, ple IV, ple IV, mixtura III, mixtura IV, címbala IV, *sobrecímbala* IV), se li afegeixen quatre registres de nasards (de 12a, de 15a, de 17a i de 19a) i llengüeteria (a més a més dels anomenats anteriorment, dos jocs de clarins de campanya, un clarí de mà esquerra que està en quinzena). La cadireta allotja dos nasards de 17a i de 19a, i creix la mixtura amb una címbala IV, un ple IV i cascavells III.

En conjunt veiem que l'orgue ha incrementat el seu àmbit de teclat i ha guanyat presència la llengüeteria, nasards i mixtura. Els registres de la família dels principals, com a base de l'instrument, segueixen sent els mateixos, però el fet d'incrementar les mixtures afebleix el fonament de l'instrument.

GIRONA-SANT FELIU (1739).

Els llibres de secretariat i d'obra eclesiàstica dels fons d'aquesta col·legiata ens relaten una intervenció important a l'orgue de l'església per part de l'orguener Antoni Boscà que s'inicia amb el primer contacte establert al març de 1739 i la conclusió del treball als volts de 1741. Les actes no detallen les característiques tècniques concretes del que va suposar aquesta actuació sinó que ofereixen breus pinzellades del que molt probablement va ser una clara modernització i restauració de l'instrument. A més a més, el text s'acompanya d'uns trets interessants sobre la forma de negociar la capitulació entre el Capítol col·legiata i l'orguener Boscà, la restauració del moble i la generositat d'un benefactor o «devot» anònim que contribuirà generosament a les despeses generades³⁵⁸.

³⁵³ *Id.*, f. 24v/85v.

³⁵⁴ *Id.*, full posterior al f. 108r.

³⁵⁵ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2013. -Línia Ramon Berenguer IV. p. 79 i 80.

³⁵⁶ AHMSC: Cartes i ordres-entrada 1695-1699, registre 362, topogràfic 1/7/8/043.

³⁵⁷ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1703-1705 (17/53), f.138v.

³⁵⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*. f.182v.

El 16 de juliol de 1738 els canonges ja havien iniciat els treballs per a restaurar el moble de l'orgue perquè es paga a Antoni Rutllat nou lliures per fer-li la bastida i pintar-lo i daurar-lo³⁵⁹. El 14 de març de 1739 el Capítol rep la notícia de la presència d'Antoni Boscà a la ciutat de Girona, «un oficial de orgas que avia fet lo orga del convent de la Mercè»³⁶⁰. Després de visurar l'estat de l'instrument, Boscà redacta un informe als canonges en el qual «se obliga arenovar tot lo orga de nostra iglésia, fer lo secret nou y ajustari nou registres y vuyt-centas y sinch flautas per preu de 800 lliures»³⁶¹. D'aquests registres que s'han d'afegir a l'orgue, només n'hem pogut conèixer tres: la dotzena nasarda o «fluviol», l'alemanya i flautas dolsas. Però una part molt interessant d'aquest recull de dades és l'oferiment de l'orguener als capitulars el gener de 1740 de la instal·lació, pel seu compte, d'un cos d'ecos amb tres registres³⁶²:

«Lo orguer acabave de assentar lo orga però que ell –per que la música ly isqués millor– avia posats tres registres de música nova en lloch de la música vella que avia de posar en fora del pactat. Y a més de esto, avia posats tres registres de ecos que tampoch no era del pacte y que ell avia dit que los dexaria per tot un any, y que si aleshoras los volíem que pagaríem lo valor de ells. Y en cas de no voler los dits registres y los ecos, que ell se los ne tornaria y compondrie de la música vella los dits tres registres com era de sa obligació. Però que volie lo Capítol ly'n firmàs una obligació per poder-se'ls retornar en cas de no tenir medis lo Capítol per pagar-los quant ell tornaria per refinar lo orga que a de ésser lo cap del any [que] serà assentat lo orga y axís mateix demani al Capítol que per passar los comptes se elegissen dos per major satisfació»³⁶³.

Passats uns mesos, el 12 de novembre de 1740, Antoni Boscà reclama al Capítol què s'ha de fer amb aquest de cos:

«Lo orguer demanà si vol lo Capítol quedar-sa certs registres que avia posat. Va recomanar proposar al Capítol si se determinara pèndrer los ecos y los demás registres nous avia posat en lloch de la música vella y fou resolt negative per demanar-ne molt. Si solament que fes lo que estava pactat ab los tractas antecedens, y que complís exactament lo que estava capitulat y ab lo que avia posat de més si volia tornar-se'n-ho que se-n'ho tornàs»³⁶⁴.

Però l'esplendidesa de l'anònim benefactor no té límits i davant la negativa dels canonges a conservar els additaments de Boscà, es fa càrrec de la totalitat del cost de l'obra, fent-nos entendre que –no del tot clar– romandria el cos d'ecos:

«Cert benefactor demanava lo permís per ajustar la música que en lo Capítol antecedent tingut lo die 12 novembre se respongué negatiu, offerint dit benefactor pagar tot lo import del que conté lo memorial donat per lo orguer que se troba en lo arxiu, en lo plech de orga, ajustant en ell lo registre de la alemanya y lo de flautas dolsas, acabant de umplir tot lo que faltàs a la cadireta y renovar las manxas, ab la

³⁵⁹ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesiàstica*. Comptes 1728-1823 (núm. 459), f. 32v.

³⁶⁰ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*. f.168v.

³⁶¹ *Id.*, f. 169v.

³⁶² Com també resulta interessant la utilització, tal vegada arcaica, de la paraula *música* per a referir-se a la canonada de l'orgue.

³⁶³ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*. f.169v.

³⁶⁴ *Id.*, f. 203v.

circunstància que lo Capítol donàs al dit orguer totas las flautas de estany vellas. Fou concedit tot del modo que se proposà ab las mateixas sircunstàncias»³⁶⁵.

Malgrat la poca precisió de la informació, Antoni Boscà restaura l'orgue i hi afegeix uns registres que podríem catalogar de *moderns* o *d'estar a la moda*, com són nasard dotzena, alemanya i flautes dolces, a més d'afegir un cos d'ecos amb tres registres que suposem els habituals violins, flautat de mà dreta i corneta.

LLEIDA-SANT LLORENÇ (1739 I 1753)

La història de l'orgue de la parroquial de Sant Llorenç de Lleida s'explica gràcies a les actes capitulars dels anys en què va funcionar com a catedral interina. L'orguener Ramon Galtaires hi va intervenir en petites reparacions l'any 1717³⁶⁶, com també el seu fill Jacint el 1728³⁶⁷. Però el pas del temps obliga el Capítol a demanar pels volts de març de 1739 un pressupost a Josep Boscà [indeterminat] de Barcelona³⁶⁸ per a reparar-lo, informe que s'acceptarà el 20 de maig^{DOC 57}. Segons el títol de la capitulació amb l'orguener, l'objectiu serà «fàbrica de la renovació del orga», que inclourà la renovació de manxes, teclat, canonada de diversos registres, contres i secret de l'orgue major. Però inclou a l'instrument tres registres típics de l'època com són uns clarins de campanya de mà dreta, una corneta magna de cinc fileres i un registre d'ecos *foschs*³⁶⁹.

Uns anys després d'aquesta actuació –l'agost de 1753–, i amb el desballestament i inventari de l'antic orgue de la Seu Vella de Lleida per l'orguener portuguès Manuel Teixeira (1748^{DOC 77}), es pren l'acord capitular de reparar l'instrument de Sant Llorenç en les seves mancances i afegir-li la cadireta de l'antic instrument de la catedral^{DOC 87}. Aquest treball adjudicat a l'orguener barceloní Antoni Boscà per un preufet de 670 lliures suposa una veritable modernització de l'orgue, que renova mecanismes com molinets, tiradors i arbres de registres, el secret de la cadireta (descartant l'antic per ser de 42 tecles malgrat estar en bon estat), per a poder connectar la cadireta amb la resta de l'instrument. Fabrica per a l'orgue major els registres de trompeta real, dissetena nasard, baixons i transforma la corneta magna de cinc fileres (ubicada l'any 1739) per una de set fileres. A la cadireta –a part d'aprofitar set registres de l'instrument de Llorens/Olius– hi afegeix una corneta tolosana i un flautat de fusta de 14 palms on la part aguda serà flauta travessera. I construeix al cos d'ecos un registre de violins i un de flautat de 14 palms (que se sumaran a la corneta construïda per Josep Boscà [indeterminat] el 1739) amb tota la maquinària per fer *lo contra eco y suspensió*.

CASTELLÓ DE FARFANYA-SANTA MARIA (1747)

L'església gòtica de Santa Maria modernitza el seu antic instrument per mans de l'orguener Antoni Cases de Reus, que signa capitulació el 28 de febrer de 1747 amb els obrers de l'església^{DOC 74}. Aquest document, molt interessant per enumerar els diferents registres antics que troba Cases a l'orgue, detalla la *renovació* que proposa el reusenc.

Antoni Cases suggereix transformar el tapadet de set palms en flautat violó de catorze i afegir un número considerable de nous registres obtenint la següent disposició:

REGISTRES I CARACTERÍSTIQUES DE L'ORGUE ANTIC QUE S'ESPECIFICA DINS	CARACTERÍSTIQUES DEL FUTUR ORGUE SEGONS LA CAPITULACIÓ SIGNADA EL
---	---

³⁶⁵ *Id.*, f. 205r.

³⁶⁶ ACL: Obra, capbreus i comptes 1715-1740, f. 60r.

³⁶⁷ *Id.*, f. 279v.

³⁶⁸ ACL: Actes capitulars (21 de març de 1739), f. 135v.

³⁶⁹ Aquesta denominació correspondrà, com veurem en el paràgraf immediat, a una corneta.

DE LA CAPITULACIÓ DE 1747 AMB ANTONI CASES	28 DE FEBRER DE 1747 AMB ANTONI CASES
<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica número de teclès)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat de la cara 14 palms • Tapadet 7 palms • Octava • Quinzena • Dinovena II • Ple IV • Címbala III • Címbala III (mà dreta) 	<p>ORGUE MAJOR 45 teclès</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat cara 14 palms (es conserva) • Flautat violó 14 palms (format pel tapadet 7 palms) • Octava (es conserva) • Nasard dotzena (nou) • Quinzena (es conserva) • Nasard quinzena (nou) • Nasard dissetena (nou) • Dinovena II (es conserva) • Ple IV (es conserva) • Címbala III (es conserva) • Címbala III (Do#3-Do5) (es conserva) • Corneta Magna VII (nova) • Clarí Clar (nou) • Baixons (nou)
	<p>ECOS 45 teclès</p> <ul style="list-style-type: none"> • Clarí en violons (Do#3-Do5) (nou) • Flautes (Do#3-Do5) (nou) • Flautat violó (Do1-Do3) (nou)
<p>CONTRES (no s'especifica número de peanyes)</p> <p>No s'especifiquen registres</p>	<p>CONTRES 8 peanyes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Registre 14 palms (nou)

Respecte a l'àmbit dels teclats, molt probablement els ampliarà per la part aguda afegint-hi tres notes. I farà nous els teclats, secret, tres manxes, panderets la canonada antiga que estigui en mal estat.

ESPARREGUERA (1748)

El 29 de juliol de 1748, els regidors d'aquesta vila acorden els pactes^{DOC 76} sobre els treballs de restauració de l'espectacular instrument de la parroquial amb l'orguener Josep Boscà i Serinyana, que consisteixen a fabricar els secrets de l'orgue major i cadireta (de 45 canals), restaurar la canonada, teclats i manxes. Respecte a la registració, incorpora a l'orgue major una corneta magna de set fileres, uns clarins clars, uns baixons i una corneta tolosana de quatre fileres a la cadireta. Les contres, amb un registre ja existent de 28 palms, s'incrementen amb un de 14 palms.

Aquesta intervenció de Boscà no produirà gaire bons fruits a l'instrument perquè, l'any 1764, l'orguener Josep Vicens emetrà una anàlisi molt negativa sobre el seu estat i la feina que hi va fer Boscà^{DOC 104}.

VILANOVA I LA GELTRÚ-SANTA MARIA (1760)

A la parroquial de l'antiga vila de la Geltrú es desplaça el gener de 1760 el mestre Antoni Boscà per a efectuar feines de restauració d'un instrument antic amb entonació de 13 palms per una quantitat de 260 lliures^{DOC 98}. Bàsicament neteja i *espolsa* l'orgue, repara una part del teclat, els tubs i les manxes, i sembla demanar que se li afegixi –perquè el document no és gaire entenedor– dues notes greus a la trompeta, transformant-la en 14

palms. I a partir d'aquí, es disposa a abaixar de to tot l'orgue, construir-li un registre de clarins i ampliar-li la corneta per a transformar-la en tolosana. És força complicat poder entendre un document d'aquestes característiques perquè no coneixem ni l'abans ni el després de l'evolució d'aquest instrument i, per tant, és molt difícil extreure'n i desenvolupar hipòtesis.

GUISSONA (1763)

Trenta-cinc anys després de la construcció d'un orgue nou per part de Joan Baptista Ferrer a la col·legiata de Santa Maria, els obrers de l'església acorden el 9 de setembre de 1763 amb l'orguener Jacint Galtaires una completa restauració i l'additament d'un generós nombre de registres^{DOC 103}. El document de Galtaires ofereix primerament un inventari dels jocs que contenia l'instrument de Ferrer, qualificant-hi els aprofitables i enumerant els que hi afegirà. A la taula següent he comparat els dos manuscrits i he especificat la renovació i modernització del ventall de registres:

Disposició de registres segons contracte de 16 de desembre de 1726 amb Joan Baptista Ferrer	Disposició de registres segons inventari dels antics i fabricació dels nous segons contracte de 9 de setembre de 1763 amb Jacint Galtaires
<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica número de tecles)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cara 14 palms • Fusta 14 palms • Octava • Dotzena • Nasard dotzena • Quinzena senzilla • Nasard quinzena • Quinzena i dinovena • Nasard dissetena • Dinovena i vint-i-dosena • Ple IV • Corneta Magna VI (Do#3-Do5) • Clarins (Do#3-Do5) • Baixons (Do1-Do3) • Trompeta Real 	<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica número de tecles)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cara 14 palms (es conserva) • Fusta 14 palms (no s'especifica) • Octava (es conserva) • Dotzena (no s'especifica) • Nasard dotzena (nou) • Quinzena (es conserva) • Nasard quinzena (nou) • Quinzena i dinovena (no s'especifica) • Nasard dissetena (nou) • Dinovena i vint-i-dosena (es conserven) • Ple IV (es conserva) • Corneta VII (nova) • Clarí Clar (nou) • Clarí de Campanya (nou) • <i>Baixí</i> (nou) • Xeremia (nou) • Trompeta Real (no s'especifica) <p>(Respecte als registres de mixtura, el document no deixa gaire clar què s'aprofita i què no)</p>
<p>CADIRETA (no s'especifica número de tecles)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fusta 14 palms • Cara 7 palms • Nasard dotzena • Quinzena • Dinovena i vint-i-dosena • Ple IV 	<p>CADIRETA (no s'especifica número de tecles)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fusta 14 palms (es conserva) • Cara 7 palms (es conserva) • Nasard dotzena (nou) • Quinzena (es conserva) • Dinovena i vint-i-dosena (es conserva) • Ple IV (es conserva) • Cimbalet III (es conserva)

• Cimbalet III	• Cornetilla V (nova)
ECOS (no s'especifica número de tecles) • Corneta Magna V	ECOS (no s'especifica número de tecles) • Corneta V (nova) • Violins (nou) • Flautat (nou)
CONTRES 7 peanyes • Registre 28 palms	CONTRES 8 peanyes • Registre 28 palms (es conserva)
• Temblant • Cascavells	No s'especifica

La tasca de Galtaires va ser actualitzar l'instrument amb un bon nombre de registres de llengüeta exterior i cornetes, ampliant-li les contres amb una nota (si bemoll) i els jocs dels ecos. Com és costum en les restauracions, segons l'estat dels secrets, es repararan o es renovaran.

ARENYS DE MAR (1737 i 1765)

La primera referència sobre l'existència d'orgues a la parroquial de Santa Maria d'aquesta vila es remunta a l'any 1600³⁷⁰, quan «se faceren qualques remendos a la dita orga» per un mestre anònim. Posteriorment, el 1646³⁷⁰ Francesc Galtaires en fabrica un de nou i el 1737 Jacint Galtés (o Galtaires?) de Bagà construeix «la cadireta de la orga y acomoda lo orga ple», afegint-li unes trompetes reals disposant de clarins, amb un cimbalet i un registre de fusta per a la cadireta³⁷¹.

Però la gran obra renovadora es va dur a terme l'any 1765 per mans del mestre Antoni Cases^{DOC 106}, que amplia l'àmbit del teclat de 45 a 48 tecles i incrementa en tres tubs greus tots els jocs antics que s'aprofitaran de l'instrument. Corresponen a les notes «negre bemoll de elami [=mi bemoll] y los dos sostenidos de fefaut [=fa diesi] i gesolreut [sol diesi]. [...] Se preveu ab tots los demás registres del orgue vell existent que serviran, com se anirà explicant, se deurà prachticar la mateixa diligència de fer novas las flautas de dits tres punts». Les contres antigues tenien vuit notes, que amb la reforma s'incrementen a nou, afegint-li un mi bemoll.

REGISTRES I CARACTERÍSTIQUES DE L'ORGUE ANTIC QUE S'ESPECIFICA DINS DE LA CAPITULACIÓ DE 1765 AMB ANTONI CASES	CARACTERÍSTIQUES DEL FUTUR ORGUE SEGONS LA CAPITULACIÓ SIGNADA EL 14 D'OCTUBRE DE 1765 AMB ANTONI CASES
<p>ORGUE MAJOR 45 tecles</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat cara 14 palms • Fusta 14 palms • Octava • Quinzena • Quinzena i dinovena • Dinovena i vint-i-dosena • Registre A de II fileres • Registre B de II fileres 	<p>ORGUE MAJOR 48 tecles</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat cara 14 palms (es conserva) • Fusta 14 palms (es conserva) • Octava (es conserva) • Dotzena i quinzena • Quinzena i dinovena (es conserven) • Dinovena i vint-i-dosena (es conserven) • Ple III (nou) • Ple IV (resultant dels dos registres antics de dues fileres A i B)

³⁷⁰ REVISTA MUSICAL CATALANA (1918), p. 258.

³⁷¹ AHFF: Fons Municipal d'Arenys de Mar. Obra de l'església, núm. 1040, f. 111r.

<ul style="list-style-type: none"> • Címbala III • Nasard dotzena • Nasard quinzena i dissetena • Corneta (sense especificar fileres) • Trompeta Real 	<ul style="list-style-type: none"> • Címbala IV • Nasard dotzena (partit) (es conserva) • Nasard quinzena (partit) • Nasard dissetena (partit) (aquests dos darrers nasards seran desglossats del que estaven junts) • Corneta Magna VII (nova) • Trompeta Real (es conserven alguns tubs) • Clarins Clars (nou) • Clarins de Campaña (nou) • Baixons (nou) • Clarí xeremia (nou)
<p>CADIRETA 42 tecles</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fusta 14 palms • Cara 7 palms <p>Hi ha més registres però no especifica quins</p> <ul style="list-style-type: none"> • Corneta III 	<p>CADIRETA 45 tecles</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat violó 14 palms (es conserven alguns tubs) • Cara 7 palms (es conserva) • Quinzena (canonada antiga) • Vint-i-dosena II (canonada antiga) • Cimbalet III (canonada antiga) • Corneta IV
<p>ECOS (no s'especifica número de tecles)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Corneta 	<p>ECOS (no s'especifica número de tecles)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Corneta (es conserva)
<p>CONTRES 8 peanyes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Registre 28 palms 	<p>CONTRES 9 peanyes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Registre 28 palms (es conserva) • Registre 14 palms (nou)

Com podem observar, Cases aprofita un gran nombre de registres, augmenta les mixtures, divideix en mà dreta i mà esquerra els registres de nasards i complementa la façana de l'orgue amb quatre registres de llengüeteria de batalla. Els ecos, en canvi, es redueixen a un sol joc de corneta.

CALAF (1766)

Dins de l'orgue dels volts de 1678, instrument de Bartomeu Triay i moble d'Agustí Llinàs, l'orguener suís Lluís Scherrer perfecciona el seu interior l'any 1766 per la quantitat respectable de 1.550 lliures^{DOC 110}. Li renova les manxes i tot mecanisme relacionat amb elles, li fabrica dos teclats nous a més de «compòndrer, espolsar y adobar tots los registres vells del orga major y cadireta que tenen de servir com està dit, [i] affegir a cada un las flautas corresponents a las sinquanta canals dels secrets». Scherrer conserva tots els jocs antics i engrandeix la registració amb llengüeteria, mixtura i cornetes, com també l'àmbit dels teclats fins arribar a 50 tecles. Introdueix la novetat de l'acoblament de manuals («[...] y fer tocar los dos orgas junts si convé»), dispositiu que anteriorment només s'havia aplicat a l'orgue de Mataró l'any 1734, obra d'Antoni Boscà. El següent esquema ens mostra detalladament l'actuació de Scherrer en la part fònica de l'instrument:

REGISTRES I CARACTERÍSTIQUES DE L'ORGUE ANTIC QUE S'ESPECIFICA DINS DE LA CAPITULACIÓ DE 1766 AMB LLUÍS SCHERRER	CARACTERÍSTIQUES DEL FUTUR ORGUE SEGONS LA CAPITULACIÓ SIGNADA EL 18 D'OCTUBRE DE 1766 AMB LLUÍS SCHERRER
--	---

<p>ORGUE MAJOR (no s'especifica número de teclès)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cara A • Cara B • Octava • Bordó • Dotzena • Nasard A • Nasard B • Quinzena • Cimbalet • Fornitura III 	<p>ORGUE MAJOR 50 teclès</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cara A (es conserva) • Cara B (es conserva) • Octava (es conserva) • Bordó (es conserva) • Dotzena (es conserva) • Nasard A (es conserva) • Nasard B (es conserva) • Nasard C (nou) • Quinzena (es conserva) • Quinzena II (nou) • Cimbalet (es conserva) • Fornitura III (es conserva) • Corona IV (nou) • Corneta Magna VII (nou) • Trompeta Real (nou) • Clarins (nou)
<p>CADIRETA (no s'especifica número de teclès)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cara • Quinzena • Ple A • Ple B • Ple C 	<p>CADIRETA 50 teclès</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bordó 14 palms (nou) • Cara (es conserva) • Nasard dotzena (nou) • Quinzena (es conserva) • Ple A (es conserva) • Ple B (es conserva) • Ple C (es conserva) • Corneta IV • Cromorn
<p>CONTRES (no s'especifica número de teclès)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Registre 14 palms 	<p>CONTRES 9 peanyes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Registre 14 palms (es conserva) • Registre 14 palms (nou)

BARCELONA-CARMELITES CALÇATS (1771)

Durant tot el segle XVIII, el convent de Carmelites Calçats i el seu orgue van mantenir una estreta relació amb la família Boscà. L'any 1725 el patriarca Josep Boscà³⁷² hi va construir un instrument format per orgue major i cadireta. Amb la seva mort el 1733, l'obra serà rellevada pel seu fill Josep Boscà i Espanya fins a la seva finalització l'any 1734³⁷³. L'any 1748 un orguener anònim afegeix a l'instrument un registre de clarins³⁷⁴.

L'any 1771, Josep Buscà *menor* (tercera generació dels Boscà?) «se feu en lo orga uns adops que consistí en fer lo secret nou, lo registre de la corona de sinch flautas per tecla, un registre de clarins, ço és, de mitg en amunt clarí clar, y de mitg en avall clarí en quinsena, trahent fora lo orga las trompas reals, lo que costà tres-centas sinquanta lliuras»^{DOC 116}.

³⁷²ACA: Fons Monacals Universitat Volums 58 (de 25 de gener de 1725 a 1 de febrer de 1731); i Volums 60, f. 6r i 22r.

³⁷³ACA: Fons Monacals Universitat Volums 60, f. 38r, 48r i 55r.

³⁷⁴ACA: Fons Monacals Universitat Volums 61, f. 255v.

PORRERA-REUS SANT FRANCESC (1771)

Presento dins d'aquest apartat de *modernitzacions* l'interessant cas de l'orgue de la vila de Porrera, que va ser encarregat el 4 de gener de 1755 per part de les autoritats municipals al factor Antoni Cases de Reus. La data límit d'entrega va quedar fixada al contracte per al 6 de maig de 1758, amb un cost de 790 lliures. Desconeixem si finalment aquest orgue es va arribar a *plantar* o no, ja que a la capitulació de compra signada el 22 d'octubre de 1771^{DOC 114} entre els frares Franciscans del convent de Jesús de Reus i els factors Cases –pare i fill Felip– es refereixen a l'instrument com «lo orgue que tenim projectat y contractat ab lo comú y universitat de la vila de Porrera, priorat de la cartuxa de Escaladei», com si l'haguessin construït però no s'hagués arribat mai a muntar a l'església. Curiosament el 23 d'octubre de 1771, l'endemà de l'anterior venda, es va pactar a Porrera un orgue nou entre els regidors i el mestre suís Lluís Scherrer.

En aquest esquema he analitzat les disposicions de 1755 i 1771, amb una evolució de setze anys de professionalitat de l'orguener. Malgrat tot, aquesta anàlisi ha de tenir presents diversos factors determinants en la diferència de l'un a l'altre: la capacitat econòmica dels contractants, l'espai on ha d'anar destinat l'orgue i les dimensions de l'església.

CAPITULACIÓ DE CONSTRUCCIÓ DEL NOU ORGUE DE LA PARROQUIAL DE PORRERA SIGNADA EL 4 DE GENER DE 1755 PER ANTONI CASES	CAPITULACIÓ DE L'ADQUISICIÓ DE L'ORGUE DE PORRERA PER PART DEL CONVENT DE JESÚS DE REUS EL 22 D'OCTUBRE DE 1771 TRASLLADAT I AMPLIAT PER ANTONI CASES I FELIP CASES I SOLER
<p>ORGUE MAJOR 45 teclcs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat 14 palms • Octava • Quinzena • Nasard quinzena • Nasard dissetena • Ple III • Címbala IV • Corneta Magna VI (Do#3-Do5) • Baixons (Do1-Do5) • Clarins (Do#3-Do5) 	<p>ORGUE MAJOR 45 teclcs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat 14 palms • Flautat violó [14 palms] • Octava • Quinzena • Nasard quinzena (Do#3-Do5) • Nasard dissetena (Do#3-Do5) • Tolosana III • Ple IV • Címbala IV • Corneta Magna VII (Do#3-Do5) • Trompeta Real (sencera però partida) • Baixons (Do1-Do3) • Clarins Clars (Do#3-Do5) • Clarins de Campanya (Do#3-Do5) <hr/> <p>CADIRETA 45 teclcs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flautat violó [14 palms] • Octava • Quinzena • Nasard dinovena • Vint-i-dosena II • Címbala III • Corneta IV • Violins d'ECOS (Do#3-Do5) (tocats a la cadireta)
<p>CONTRES 8 peanyes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fusta 14 palms <p>Temblant</p>	<p>CONTRES 8 peanyes</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fusta 14 palms

Per la disposició fònica, indubtablement l'església dels pares Franciscans de ben segur era molt més *desahogada* que la de Porrera, tant per l'espai com pel cost de l'instrument. D'un exemplar molt senzill i bàsic passem a un altre més ambiciós on s'incrementen els registres de llengüeteria exterior i de mixtura, on els nasards passen a ser registres solistes pel fet de ser només de mà dreta, a més a més d'afegir-li un cos tan important com és el de la cadireta (amb set registres), i un joc de violins d'ecos que utilitza el mateix teclat de la dita cadireta. En canvi l'àmbit dels teclats i contres no presenta cap variació en setze anys.

GIRONA-CATEDRAL (1794)

En el segle XVIII, la seu de Girona disposa de quatre instruments destinats als serveis religiosos: l'orgue principal, l'orgue petit (anomenat de semidobles), el de la capella de l'Esperança i un de portàtil³⁷⁵. Malauradament la documentació només fa esment de les intervencions que van afectar l'orgue principal, ubicat –segons el gran compositor i musicòleg Francesc Civil i Castellví– sobre la capella de Santa Elena (abans de Sant Joan)³⁷⁶. Durant aquest segle, l'instrument es repara i renova en tres intervencions: la primera, anteriorment a 1730, quan Antoni Boscà rep 500 lliures per aquesta feina³⁷⁷; la segona, el 1745, quan el mateix orguener fa nous diversos registres del teclat principal, del cos d'ecos i de les contres per un preu de 1600 lliures; i la tercera, el 1764, de Lluís Scherrer, amb una despesa pròxima a 2300 lliures³⁷⁸. Trenta anys més tard, davant del mal estat de l'orgue i les queixes de l'organista, el Capítol comença a conscienciar-se de la necessitat de tornar a reparar l'instrument, fet que obliga els canonges a cercar un bon professional per a solucionar els seus problemes. Inicialment s'ofereix Jordi Vullen però les preferències de les jerarquies es decanten vers Josep Pujol, que viatja de Barcelona a Girona per a inspeccionar l'orgue, i proposa un pla de reforma redactat el març de 1794^{DOC}¹³³. La intenció no és modernitzar-lo al 100% sinó solucionar molts problemes de l'instrument combinat amb algunes petites pinzellades de modernització. Aquestes podrien ser que «se [li] mudarà la disposició del orga y la composició y reiteracions dels registres, de lleno y tots los registres de nazarts y llengüeta partits» com «se farà una màquina de manxas, màquina molt útil y bona per un orga per la igualdat del ayre, per la duració y per lo descans del manxer, y són quatre manxetes novas»³⁷⁹ (aquesta innovació apareix exactament a la reforma de l'orgue de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona de 1793). Segons Civil, és més que probable que la reforma no és realitzés perquè l'organista de la catedral continua sol·licitant la seva reparació durant l'any 1798.

BARCELONA-CATEDRAL (1794)

A les acaballes de 1793, el monumental orgue de la seu barcelonina pateix un conjunt de patologies que obliguen el seu organista, Carles Bager, a plantejar al Capítol una intervenció el més immediata possible per no agreujar l'estat de l'instrument. El professional escollit és Josep Pujol, que analitza els problemes del gran orgue i

³⁷⁵ GALDÓN I ARRUE, MONTIEL. *La música a la catedral de Girona durant la primera meitat del segle XIX*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2003. p. 203-231.

³⁷⁶ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. “La capilla de música de la catedral de Gerona (siglo XVIII)”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 19 (1970). p. 173.

³⁷⁷ AHPB: Notari Josep Vila de Barcelona (914/21), f. 91v.

³⁷⁸ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Obra 1764/65 (2,e,27) i resolucions capitulars 1764 i 1765.

³⁷⁹ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. “La capilla de música de la catedral de Gerona (siglo XVIII)”, 177.

esquemàticament exposa els seus suggeriments en un document signat el 28 de gener de 1794^{DOC 132}:

- S'han de fer nous diversos secrets de l'orgue:
 - El de l'orgue major de 59 canals (conservant l'octava curta de la part greu).
 - El de la corneta amb 27 [=39?] canals.
 - El dels ecos ha de ser de 39 canals i aquests han de constar de flautat, corneta, «violins o orlos o trompas reals ab sa caixa corresponent per tancar y obrir». Pujol indica que l'orgue ja disposava d'una corneta [d'ecos?] «que ara està sota lo secret gran que quasi no se fa servir del modo que ara està col·locada».
 - El de la cadireta de 51 canals (quan constava de 42 canals) i ha de constar de nou o deu registres.
- Restauració o renovació de teclats.
- Alguns elements dels mecanismes s'han de renovar.
- «Se faran quatre manxetes novas per donar lo ayre en dit orga, màquina molt útil y bona per un orga per la igualtat del aire, per ser descansat y per la duració» (aspecte que es repeteix anteriorment als orgues de Barcelona-Sants Just i Pastor 1793 i Girona-Catedral 1794).
- El secret de l'orgue major ha d'allotjar la llengüeteria exterior de trompeta magna, trompeta real de dalt a baix, clarí de campanya, baixó, clarí clar i xeremia.
- Preu: 2600 lliures

El Capítol va posposar la seva execució. Però el juliol de 1796, davant les queixes sobre l'estat de l'instrument, els canonges tornen a posar sobre la taula el tema de la seva restauració. Davant la precarietat de la situació, acorden la seva restauració amb Pujol per una quantitat aproximada de 3.000 lliures. L'orguener, feta la restauració i modernització de l'instrument, signa un document amb data de 16 de gener de 1799 on presenta de forma detallada les intervencions que li ha fet³⁸⁰:

- Ha suprimit l'octava curta greu de tots els teclats i ha de construir els secrets per a poder encabir les quatre notes addicionals de tots els registres.
- Ha refet la corneta de l'orgue major fins a vuit fileres.
- Els nasards consten cadascun de dues fileres per registre.
- El flautat de set palms de la cadireta, l'ha transformat en un de catorze. [Com va omplir fònicament l'espai que va deixar el flautat de set palms?]
- La corneta tolosana de la cadireta compta amb un registre de 14 palms de base, convertint-se en una corneta magna.
- Ha renovat els orlos de la cadireta pel seu mal estat.
- Els ecos els ha col·locat a la part superior de l'orgue major pel poc espai que disposa «al pla terreno de la orga».

Aquesta actuació de Pujol va finalitzar l'11 de gener de 1799.

III. 6. 2. 4. EVOLUCIÓ DE L'ALÇADA DE TO DE L'INSTRUMENT

L'orgue ha estat un instrument que ha experimentat una transformació constant des del primer dia de la seva creació. No sabem com sonaven els instruments més antics. Com a molt, ens ho podem imaginar molt llunyanament per reconstruccions ideades a partir de capitulacions o per restes que ens han arribat als nostres dies. No és fins a les acaballes del segle XV, mitjançant els primers documents detallats dels orgues de l'època, que podem arribar a conèixer-ne les característiques tècniques. L'evolució de l'orgue no és un progrés homogeni que afecta a tot l'instrument globalment sinó que ho fa per parts

³⁸⁰ Possiblement foren més intervencions de les que surten detallades en aquest document.

(registres, mecanismes, teclats, cossos, canonada, distribució de les seves parts internes, alçada de to...). Un d'aquests elements que ha contribuït a desenvolupar l'orgue és l'alçada de to.

L'alçada de to i l'emissió del seu so venen donats per un conjunt de propietats que giren al voltant del tub, com són la seva llargada i el material amb què està fabricat, juntament amb les característiques i tipologia pròpies del determinat registre (ample, estret, tapat, obert...). Els treballs relacionats amb l'alçada són una més de les actuacions qualificades anteriorment com a modernitzacions. Aquesta evolució –cronològicament parlant– no ocupa estrictament el període fixat per la present tesi (1688-1803) sinó que l'antecedeix. Però per què l'he inclòs malgrat estar fora de termini? En nombrosos manuscrits consultats de la present investigació apareixen dades referents a reparacions i renovacions d'instruments ja existents que pertanyen a treballs dedicats a la modificació de l'alçada de to. Heus ací exemples a:

CASTELLÓ D'EMPÚRIES (1685)^{DOC 8}

«Pactar que lo dit fr. Barthomeu Triay [...] dega posar lo dit orga y cadireta a punt natural de capella com se requereix en semblants obras y requereix dita isglésia».

IGUALADA (1733)

«[Joan Baptista Ferrer] te de acentar lo ple del orga ab los mateixos registres que estava de antes afinat y aperiad al punt de la cadireta»³⁸¹.

CASTELLÓ DE FARFANYA (1747)^{DOC 74}

«[...] dita primera o primeras se han de fer novas perquè la que al present del orgue vell canta cesolfaut, esta dega formar delasolre».

ARENYS DE MAR (1765)^{DOC 106}

«A tots los sobredits registres en los que convingan, se farà nou lo primer punt baix de sesolfaut y lo punt que ab present consta dit sesolfaut constarà delasolre y de esta conformitat se trauran totas las calladuras y xafaduras que ya en las flautas, y quedarà la afinació en ditas flautas redona».

on es parla d'orgues que han de ser reformats però que, en algun punt de les millores, se li ha de modificar l'alçada de to.

Aquesta evolució arrenca a partir d'uns instruments l'alçada de to dels quals és de dotze palms (en el tub més greu de l'orgue) i s'encaminen cap als de catorze palms, convertint l'orgue en un instrument de tessitura més greu. És un procés endegat a inicis del segle XVI i que culmina a finals del segle XVII malgrat que ja en consta algun exemple de l'any 1629 (a Camprodon-El Carme) i de 1634 (a Cardona-Sant Miquel).

Als contractes més antics sobre instruments només s'especifica la llargada del tub més gran sense anomenar el tipus de registre, molt distint de com ho coneixem actualment:

BARCELONA-SANT FRANCESC (1480)

«lo dit frare Pau Rossell convé e en bona fe promet als dits Guardià e convent del dit monastir, que ell farà en la sglésia del dit monastir un bell orgue [...] que lo canó maior del dit orgue, sens lo peu del dit canó, haurà de l'arc quinze palms, e lo peu del dit canó haurà de larch tre palms, a fi que entre la trompa e lo peu del dit canó haurà de larch tot lo dit canó devuyt palms»³⁸².

BARCELONA-SANT ANTONI (1495)

³⁸¹ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm. 1102), 22 de juliol de 1733, en full posterior al f. 108r.

³⁸² BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)", 209.

«E primerament és concordat que lo dit mestre Miquel Arcís [o Narcís] hage e sie tengut fer e obrar a obs de la dita església de Senct Anthoni, [...] un orga sia de largària de cinch palms bastants lo maior canó»³⁸³.

BARCELONA-SANT VICENÇ DE SARRIÀ (1534)

«fou apuntat que mestre Rafel Sent Miquel, organista, te de fer un orgue de XII palms lo major canó, ab mistures, segons està l'orgue de Santa Ana»³⁸⁴.

o tan sols les mides de la caixa que ha de contenir l'instrument i detallant molt genèricament els jocs que hi han d'anar:

PUIGCERDÀ-CAPELLA DE NOSTRA SENYORA DE GRÀCIA (1531)

«Se obliga lo dit mestre Miquel Cerdanya de fer un orgue de amplària de set palms y de alt setze palms fin en deset, poch més o mancho [...]. I sonarà dit horgue en dues maneres, ço és, flautat e digne maior que és orgue ple»³⁸⁵.

VERGES (1538)

«És pactat entre dits honorables cònsols e dit mestre Joan [Dols] que dit mestre Joan ha de fer per dita universitat un orga de X palms de la boca en amont. [...] Item és pactat que dit mestra Joan hage de fer dita orga ple y flautat»³⁸⁶.

Però és a partir de la segona meitat del segle XVI quan es puntualitzen en els contractes els registres que ha de contenir l'orgue, el seu nom i la seva alçada de to mesurada en palms. D'aquesta manera es comprova que a mida que avancen les centúries, els instruments van anar allargant gradualment els tubs, produint una major greugesia de tot l'instrument.

En el següent quadre classificador observarem l'evolució de l'alçada de to fins a l'estabilització definitiva dels 14 palms que van patir determinats orgues de nova construcció des dels anys 1534 fins al segle XVIII en el seu objectiu d'ajustar l'alçada de so de l'instrument a la tessitura dels cantors, tal com diu Bartomeu Triay a la seva capitulació sobre la renovació de l'orgue de Sant Jaume de Barcelona (1680) «que abaxarà dita orga al punt natural de tal manera que en aquell se pugue cantar ab tota la cantoria, menestrils y demás músics»³⁸⁷.

ALÇADA DE TO	ANY I LOCALITAT	ORGUENER	TEXT
12 palms	1534 MATARÓ	Miquel Cerdanya	«Lo maior canó de dotze palms, poc més o mancho, sense lo peu que tindrà dos palms e mig, que seran per tot catorze palms y mig ab dit peu, e lo dit canó se anomenarà ut» ³⁸⁸ .

³⁸³ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)". *Anuario Musical*, 4 (1949), p. 201.

³⁸⁴ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)", 206.

³⁸⁵ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de los maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)". *Anuario Musical*, 6 (1951), p.211.

³⁸⁶ AHG: Fons Notarial de Verges (Ve 21), 2 de desembre de 1538.

³⁸⁷ AHPB: Notari Joan Pere Fabra de Barcelona (827/4), f. 50v.

³⁸⁸ MASMM: Arxiu del Rector. Plec 21 (concòrdia 8 febrer 1534).

	1548 BARCELONA- Sants Just i Pastor	Pere Arrabasta i Jaume Picó	«lo flautat principal de 12 palms, la cara stant, part del qual es darà en la cua del orgue» ³⁸⁹ .
	15... IGUALADA	Antoni Bordons	«Vist lo túmol y grandària del orgue de la vila de Igualada és de entonació de dotze palms [...]» ³⁹⁰ .
	1804 LA SÉNIA ^{DOC 142}	Salvador de Salvador	«Se ha de [hacer] un flautado mayor de entonación [do]ce [...]».
12 ½ palms	1565 GRANOLLERS	Salvador Stada	«Primo, un flautat de largària y entonatió de dotze palms y mig, lo qual serà de stany» ³⁹¹ .
13 palms	1544 LLEIDA- Seu Vella	Mateu Téllez	«Item farà un flautat en la davantera lo qual serà de tretze palms sens lo peu, y ab lo peu tindrà setze palms» ³⁹² (orgue major).
	1561 ALELLA	Marcos de la Torre	«[...] sien tinguts y obligats en fer a la cara del dit orgue un flautat de bon estany e fi de sis palms e mig de llarch y dos de peu» ³⁹³ .
	1595 MATARÓ	Josep Bordons	«Lo primer registre és lo flautat de la cara de entonació de 13 pams de stany [...]» ³⁹⁴ .
	1600 BARCELONA- Carmelites Calçats	Salvador Stada	«Primo lo flautat de la cara de llargària y entonació de 13 palms [...]» ³⁹⁵ .
	1604 VERDÚ	Francesc Bordons	«Item mes faran lo flautat de la cara d'entonació de tretze palms [...]» ³⁹⁶ .
	1613 SANT JOAN DE LES ABADESSES	Antoni Llorens	«[...] les flautes de la cara estan ab la correspon- dència deguda en ordre de flautat de tretze palms [...]» ³⁹⁷ . Llorens renova l'orgue aprofitant aquest flautat.

³⁸⁹ AHPB: Notari J. Llorenç Calsa de Barcelona (315/5), 19 agost 1548.

³⁹⁰ ACAN: Fons Parroquial de Santa Maria d'Igualada. Caixa 30.

³⁹¹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)", 222.

³⁹² ANGLÉS, HIGINI. "El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556". *Anuario Musical*, 3 (1948). p.

207.

³⁹³ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)", 224.

³⁹⁴ ACA: Fons Notarial. Jaume Marfà de Mataró (C-8), 24 de gener de 1595.

³⁹⁵ BdC: Sala de reserva. Fons Hospital. Manuscrit 10402.

³⁹⁶ APVd: Manual notarial 1603-1604 (reg. 225/1), 2 juliol 1604.

³⁹⁷ *REVISTA MUSICAL CATALANA* (1918), p. 200-202.

	1624 LLEIDA- Seu Vella	Antoni Llorens i Joan Olius	L'orgue és «en forma de 13 palms» i disposa d'un flautat de fusta tapat de 27 palms. Però altres registres són de 7 palms ³⁹⁸ .
	AITONA (acaballes del segle XVIII)	Orguener anònim possiblement d'origen castellà	«Flautado de 13» ³⁹⁹ . La disposició ens mostra un instrument clarament de tradició castellana.
13 ½ palms	1560 BARCELONA- Santa Maria del Mar	Pere Arrabasta i Salvador Stada	«[...] y haurà una altra octava de llargària de tretse palms y mig, y serà de stany» ⁴⁰⁰ . El flautat principal serà de tres fileres on el de la cara serà d'estany de 27 palms.
	1633 CENTELLES	Josep Galtaires	«Primo un flautat de entonació de tretze palms y mig, dit la cara» ⁴⁰¹ .
	1635 ARGENTONA	Josep Galtaires	«Primo un flautat de entonació de tretze palms [i mig], item lo flautat de la cara entonació sis palms y tres [quarts]» ⁴⁰²
	1648 MONISTROL DE MONTSERRAT	Francesc Galtaires	«Lo flautat de fusta entonació de tretse palms y mig» ⁴⁰³
	1652 RIPOLL- Sant Pere	Francesc Galtaires	«Primo un flautat de estany unísonus de fusta de tretse pams i mig» ⁴⁰⁴
14 palms	1538 BARCELONA- Catedral	Pere Flamench	«Lo principal joch, lo qual és anomenat flautat, a d'ésser de vint-y-vuyt palms de stany ensemps ab un unísonus de fusta y una octava de stany, excepto la primera octava del dit joch que serà de fusta» ⁴⁰⁵ .

³⁹⁸ ANGLÉS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Volum I, p. XXXII.

³⁹⁹ ADL: Fons bisbe Sánchez Ferragudo Llegat núm. 28 gros.

⁴⁰⁰ AHPB: Notari Lluís Jorba de Barcelona (418/66), 23 d'abril de 1560.

⁴⁰¹ GALOBART I SOLER, JOSEP. "L'orguener mossèn Josep Galtaires (1602-1644) i la contractació, construcció i finançament de l'orgue de la parroquial de Centelles (1633-1640)". *Anuari de l'Orgue*, III (2004-2005). Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue, 2005. p. 7.

⁴⁰² ACA: Fons Notarial de Mataró (batllies) Mt-C 20.

⁴⁰³ AHPB: Notari Bartomeu Plea de Barcelona (718/7), f. 698r.

⁴⁰⁴ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. "Festes, música i orgues a Sant Pere de Ripoll. L'orgue d'Anton Costa i Francesc Galtaires (1587-1671)". *El patrimoni festiu del Pirineu. Desenes Trobades Culturals Pirinenques*. Andorra: Societat Andorrana de Ciències, 2014. p. 171.

⁴⁰⁵ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 83.

1593 BARCELONA- La Mercè	Salvador i Pau Stada	«Un flautat de fusta y la antonació de quatorse pams conforme està en lo de la Seu [de Barcelona]» ⁴⁰⁶
1629 CAMPRODON- El Carme	Francesc Bordons	«[...] lo primer registra a de ser la cara de antonació de 7 pams» ⁴⁰⁷ .
1634 CARDONA- Sant Miquel	Francesc Bordons	«Primerament ha de haver en dit orgue un flautat de entonació de catorse palms de estany pur, y que y ha de estar lo canó major a la cara» ⁴⁰⁸ .
ca.1670 GIRONA-Sant Feliu	Bartomeu Triay	«Primo, en lo primer psalmer té un flautat de antonació de 14 palms de astay tot, y esto és lo de la cara» ⁴⁰⁹ .
1681 SANTA COLOMA DE QUERALT ^{DOC 2}	Magí Garriga	«Primo, lo flautat major ha de ser la cara [...] que vindrà a ser de antonasió de catorsa palms».
1681 TEIÀ ^{DOC 3}	Francesc Galtaires	«Primo lo flautat de fusta de roure de entonatió de catorse palms de llarch la primera».
1685 TORREGROSS A ^{DOC 9}	Andreu Bargero	«Primo lo flautat mayó de 14 pams».
1687 BARCELONA- Sant Miquel ^{DOC 10}	Antoni Bidarte	«Primerament se obliga dit mestre Antoni Vidarte de fer en lo orga gran un flautat de catorse palms de antonasió» ⁴¹⁰ .
1688 BESALÚ- Sant Vicenç ^{DOC 11}	Josep Boscà [pare]	«Primo flautat de la cara, la més grossa catorsa pams de llargària [...]».
FINS A L'ACTUALITAT		

Amb classificació l'anterior s'observa que el trànsit que va des dels instruments d'entonació de 12 palms als de 14 palms es desenvolupa gradualment, amb casos excepcionals establerts a la ciutat de Barcelona:

⁴⁰⁶ BdC: Sala de reserva. Fons de l'Hospital. Manuscrit 10284.

⁴⁰⁷ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de los maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos", 210.

⁴⁰⁸ BdC: Sala de reserva. Topogràfic: Bat Car 39/1. Registre: 27699. f. 96.

⁴⁰⁹ ORANIAS I ORGA, RAMON. *Els orgueners que han treballat en els orgues de Montserrat*. Article inèdit.

⁴¹⁰ AHPB: Notari Pere Collell de Barcelona (816/2), f. 34r.

- L'any 1538 l'orgue de la catedral de Barcelona ja disposava d'un flautat de 28 palms de façana, fet que indica que la resta de registres fonamentals estaven formats per d'altres de 14 i 7 palms i els seus múltiples.
- L'any 1560, l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona acollirà un instrument de 13 ½ palms de la factoria Pere Arrabasta i Salvador Stada.
- El del convent de la Mercè de Barcelona de l'any 1593, amb un flautat de 14 palms.

o d'instruments construïts per orgueners foranis o amb característiques d'altres regions:

- Es fabriquen en època molt primerenca dos instruments de 13 palms. L'any 1544 l'orgue de la Seu Vella de Lleida per Mateo Téllez i el 1561 el d'Alella per Marcos de la Torre, curiosament tots dos originaris de Toledo.
- L'orgue construït a Aitona el darrer quart del segle XVIII amb les característiques pròpies d'un instrument de tradició castellana on el flautat és de 13 palms.
- L'any 1804, Salvador de Salvador construeix un orgue a la Sénia amb flautat de 12 palms, probablement pel radi d'influència dels instruments construïts al País Valencià⁴¹¹.

En la graella següent es mostra el solapament cronològic de les diferents alçades de to. L'any 1629 es construeix un orgue al Carme de Camprodon amb un flautat de 7 palms, i el 1634, un altre a Sant Miquel de Cardona amb un flautat de 14 palms, ambdós de l'orguener Francesc Bordons. Però al mateix temps es fabrica l'any 1635 un orgue a Argentona per Josep Galtaires amb un registre de 13 palms i mig.

12 palms	...1534-1548...
12 ½ palms	...1565...
13 palms	...1595-1624...
13 ½ palms	...1633--1652...
14 palms	...1629-----fins al'actualitat

Aquest avenç s'anirà instaurant progressivament als instruments de nova planta, però en el cas dels orgues antics, aquesta realització va supeditada al cost de la modificació d'una quantitat de registres i dels cossos de l'orgue, i al fet de poder disposar d'espai físic.

D'aquesta manera, dins del gran nombre de documents analitzats (no només de l'època tractada a la tesi sinó més antics), alguns descriuen el treball dels orgueners per a igualar les entonacions de la cadireta i l'orgue major. D'altres, el rebaixar greument mig to o un to sencer tot l'instrument. Intervencions que s'executen de mica en mica, gradualment.

Com a exemples d'orgues antics que se'ls aplica gradualment aquesta transformació d'alçada de to tenim:

CERVERA-SANTA MARIA (1626)

«Donen al dit Galters a fer la obra y adobs fahedors en lo orgue de dita yglésia posant lo dit orgue a la moderna, és a saber, posat en la entonació natural per ésser aquell fora de punt»⁴¹².

BARCELONA-SANT MIQUEL (1644)

«Item que allargarà las flautas de la cara y octava fins atant vingan a respondre cada una son punt, conforme lo punt del orga de la Seu [de Barcelona] o conforme voldrà lo mestre de capella de dita iglésia.

⁴¹¹ Recordem que Andreu Bargeró va construir a València-Sant Joan del Mercat (1699) i Alzira (1703) dos orgues amb flautats de cara de 12 palms.

⁴¹² ACSG: Fons Municipal de Cervera. Actes i negocis 1620-1627, f. 160r.

[...] Item que a tots los altres registres ferà la flauta primera a cada hu d'ells perquè d'eixa manera serà baxar-lo un punt.

[...] Item que ferà una flauta nova a cada hu dels demás registres per que vinga a baixar lo punt conforme l'orga»⁴¹³.

Francesc Bordons baixarà un to tot l'instrument.

BARCELONA-SANT JAUME (1680)

«E no res menys convé y en bona fe promet dit reverent pare fra Barthomeu Triay a dits senyors obrers que abaixarà dita orga al punt natural de tal manera que en aquell se pugue cantar ab tota la cantoria, menestrils y demás músics. I per dit effecte promet allargar las flautas seran necessàrias y també fer las que faltaran novas, y tot lo demás que serà necessari perquè en dita orga se puga cantar ab tota la música y cantoria [...].

Ab parte emperò y condició que per la fàbrica de afinar y adobar dita orga y abaxar aquell al punt natural, dits senyors obrers li hagen de donar y pagar trenta-quatre doblas de or»⁴¹⁴.

CASTELLÓ D'EMPÚRIES (1685)^{DOC 8}

«Lo dit fr. Barthomeu Triay hage de posar y acentar lo dit orga, sens ésser partit pus apar no és necessari, havent-hi cadireta y que axí mateix dega posar lo dit orga y cadireta a punt natural de capella com se requereix en semblants obras y requereix dita isglésia».

I tot seguit dos exemples que corresponen pròpiament a l'espai cronològic de la tesi (1688-1803), on s'esmenta la modernització de l'orgue per la modificació de l'alçada de to:

CASTELLÓ DE FARFANYA-SANTA MARIA (1747)^{DOC 74}

«Los sobredits registres se han de compòndrer y hacomodar lo millor sie segons art, com y també fer en dits registres, menos en lo de la cara y tapadillo, la primera flauta o flautas correspongan en cada registre. Dita primera o primeres se han de fer novas perquè la que al present del orgue vell canta cesolfaut, esta dega formar delasolre».

ARENYS DE MAR (1765)^{DOC 106}

«A tots los sobredits registres en los que convingan se farà nou lo primer punt baix de sesolfaut y lo punt que ab present consta dit sesolfaut constarà delasolre y de esta conformitat se trauran totas las calladuras y xafaduras que ya en las flautas y quedarà la afinació en ditas flautas redona, exceptant dels dits registres los tres com són flautat de la cara catorse palms, flautat de fusta que en estos dos se compòndrà de altra manera en la octava ja està previngut per fer-se novas los dits baixos com està explicat».

⁴¹³ AHPB: Notari Lluís Collell de Barcelona (636/23), 10 d'octubre de 1644.

⁴¹⁴ AHPB: Notari Joan Pere Fabra de Barcelona (827/4), f. 50v.

IV. GESTIÓ ADMINISTRATIVA: FORMALITZACIÓ DE L'ACORD

Després d'haver establert els punts previs del procés contractual, com són l'assessorament de tant important obra, el sistema de finançament per a garantir els pagaments i la recerca de l'orguener, el notari convoca els interessats, comitents i orguener, per a formalitzar l'acord i poder iniciar la seva construcció.

La necessitat —un orgue en mal estat o els desitjos de lluïment— ocasiona i genera una cadena de gestions administratives que desemboquen en una comanda oficialitzada basada en un conjunt de clàusules i deures, una visura i un lliurament que sempre haurà de ser «segons art y habilitat de bon mestre organer»^{DOC96}.

Però abans d'iniciar tot el procés, el factor organitza (a càrrec seu o a costa dels contractants) una visita per conèixer el lloc on ha d'anar l'instrument, prendre'n les mides i programar el muntatge dins d'un termini acordat. Després d'instal·lar l'orgue i entregar-lo, i havent transcorregut un any aproximadament, el mestre el torna a inspeccionar i a afinar per assegurar-se que l'instrument s'hagi assentat correctament.

Tot aquest costós procés força a cadascuna de les parts a signar unes obligacions molt detallades que s'hauran de respectar sota pena de provocar una aturada de tot el procés i denunciar davant les autoritats l'incompliment de contracte.

IV. 1. TIPUS D'ACORD (CAPITULACIONS, CONCÒRDIES, ESCRIPTURES PRIVADES I ÀPOQUES)

Després de reunir i aprovar tots els punts del que suposava emprendre la gran fàbrica de restaurar o renovar l'orgue, i un cop adjudicada l'obra, es procedia a la formalització de la corresponent escriptura entre les dues parts i a fermar l'acord. Aquest compromís suposava l'expedició d'un document de caire privat o, en els casos més formals, la presència d'un notari per a donar fe del contracte, convertint-se en un instrument habitual on es reglamentaven les minucioses condicions i aspectes que havia de complir l'encàrrec que rebia l'orguener. L'escriptura davant del notari era el document que donava força legal a la construcció de l'orgue. Comprometia els interessats a respectar tant la realització de l'instrument amb les seves condicions com el pagament acordat. Però recordem que no era un tràmit obligat de fer.

Una obra concertada i signada amb tot el cerimonial corresponent no en garantia la realització, ja que podien sorgir dificultats diverses o desacords que esguerraven l'empresa. En aquest sentit, els documents definitius que ens confirmaran l'execució de l'obra i la seva autoria seran els llibres de comptabilitat (especialment de fàbrica relacionats amb els temples), rebuts i àpoques.

Un protocol que resum i inclou en la seva redacció el que hem dit anteriorment és el del nou orgue de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135}, on s'explica que la seva construcció «ha de ser en todo arreglada al plan que se ha manifestado a dicho [organero] Pedro Juan Cavaillé, y al estado que baxo se insertará, y bien enterado esté de uno y otro, [...] y el cumplimiento recíproco de todas las condiciones y pactos que resultarán de esta escritura, hará y construirá dicho órgano, cuyo ofrecimiento ha tenido a bien admitirle dicho

Ilustrísimo Señor Obispo y Junta, otorgándose la correspondiente obligación con formal escritura que lo acredite».

La recerca de contractes, coneixent el dia de la signatura i la vila, pot ser o molt senzilla o pot complicar-se d'una forma extrema, desorientant-nos absolutament. El més directe és buscar –si la vila és prou important i disposa de notaria pròpia– l'escrivà o escrivans corresponent/s per lloc i data⁴¹⁵. Si la vila no té notaria pròpia, hem de localitzar les notaries més properes a la població on s'ubica l'orgue. Tot i així, no és segura la localització del document. Una altra possibilitat és conèixer on té fixada la residència l'orguener i cercar un notari que potser hagi escripturat l'acord entre l'orguener o una persona estretament lligada amb el client com un delegat seu o un procurador, si és una institució important.

Les tipologies documentals que trobem en els protocols notarians són molt diverses. En general, destaquem principalment els capbreus, les compravendes, els contractes o capitulacions, els capítols matrimonials, les concòrdies, els testaments i codicils amb els inventaris *post-mortem*, les procures, i moltes d'altres. Aquesta riquesa documental farà que els protocols notarians siguin una font molt rica per a l'estudi de qualsevol àmbit de la història. En el cas concret de la compra d'un orgue, el notari es referirà a l'acord amb les denominacions de capitulació, *avinensa*, concòrdia, memorial, conveni, pactes, ajust, preufet, projecte, *contracta*... diferents noms per a un objectiu comú. El protocol d'Agramunt (1759)^{DOC 97} és molt explícit amb el seu contingut: «pactes, condicions, circumstàncies, dissenyo i projecte».

Una altra possibilitat que es dona és establir l'acord i les característiques del que es farà en un document anomenat escriptura privada «cum conventionibus inter me et vos factis» on no serà obligada la certificació notarial. En un primer moment es redactaran les característiques de la feina a fer però aquestes no constaran en un protocol notarial. Casos amb aquests models d'escriptura privada seran les parròquies de Camprodon (1730)⁴¹⁶, Figueres (1748)⁴¹⁷, Talarn (1748)⁴¹⁸ o Torà (1744), on «queda concertat y ajustat mon treball de compòndrer y formar lo orga de dita iglésia parroquial de Torà segons los pactes acordats en una escriptura privada firmada en 16 de juliol de est any 1744»⁴¹⁹. Conseqüentment, els únics documents que testimoniaven la intervenció o la compra d'un nou orgue eren les nombroses èpoques (que donava fe el notari) o rebuts (a llibres de fàbrica o d'obra) que confirmaven el pagament de les quantitats acordades per la feina feta i l'autoria de l'obra.

Un dels tràmits, abans o després de la signatura del contracte, era la elaboració de còpies amb les característiques tècniques de l'instrument mostrant fonamentalment els registres amb què comptaria o els treballs que es farien a l'instrument en cas de reparacions, destinades a l'ajuntament i/o a la jerarquia religiosa que rebrà l'orgue. S'entregaven abans, per a consultar-ho amb altres entesos en la matèria o per tenir constància de què farà l'orguener, o després, per a comprovar que s'hagi complert tot el

⁴¹⁵ Recordem que els rectors de parròquies on no hi havia notaria reial exercien de notaris fins a la supressió d'aquestes escrivanies per reial decret el 29 de novembre de 1736, malgrat conservar els rectors l'obligació de fer testaments.

⁴¹⁶ AHPB: Notari Bonaventura Olzina de Barcelona (946/14), f. 47r.

⁴¹⁷ AHG: Fons Notarial de Figueres (Fi 675), 6 d'octubre de 1748.

⁴¹⁸ AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/43), f. 12v.

⁴¹⁹ AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/39), f. 308r.

que es va acordar. D'aquesta manera existeix una còpia del contracte de renovació de l'orgue de Santa Maria del Mar de Barcelona (1741)^{DOC 63} al seu fons parroquial, també a Riudoms (1756)^{DOC 92} i a Igualada (1757)^{DOC 95}. O com els casos dels regidors de la Bisbal d'Empordà, que concreten a priori que «quede la present capitulació y pactes sian entregadas una y més còpias a qui las demanian», o dels responsables del santuari del Sant Crist de Balaguer afirmen que «volen las ditas parts que de dits capítols y qualsevol de aquells ne sian fetas, per lo notari avall escrit, tantas còpias quantas demanadas ne seran per aquells que hi pretendran tenir-hi interès».

Les llengües utilitzades en la redacció dels documents són el llatí (en determinats fragments estàndards), català i/o castellà. Des de 1688 fins als volts de 1770, en un tant per cent molt elevat dels contractes consultats, l'idioma és el català (excepte —com he dit— a les habituals i protocol·làries introduccions en llatí). A partir de 1770 s'introdueix l'encapçalament en castellà però el contingut del que s'ha de fer s'escriu en català (a Porrera [1771]^{DOC 115} s'especifica que es redactarà *en ideoma catalán*; a Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni [1771]^{DOC 113} «será del cargo de dicho señor organero el construir el referido órgano según el modo y planta infrascritos y en lengua vulgar [=català]»; o a Vic-Catedral [1796]^{DOC 135} «hará y construirá el expresado órgano arreglándose no sólo al plan que rubricado por el infrascrito escrivano queda original en poder de dicho Ilmo Señor Obispo y Junta, sinó también al estado que se ha formado y en que consta las piezas que ha de tener dicho órgano que, para mayor claridad y no causar ambigüedad en los términos de los instrumentos de que deberá constar, se ha formado en ideoma catalán, y en el mismo se insertará en esta escritura») compaginant amb els redactats totalment en castellà (Lleida-Seu Nova, orgue de l'Epístola [1779]^{DOC 121}; Bellpuig d'Urgell [1790]^{DOC 127}; Barcelona-Santa Maria del Pi [1803]^{DOC 139} o la Sènia [1804]^{DOC 142}). Veiem que majoritàriament els factors de procedència forana fan servir el castellà, tret d'algun cas com el de Cases i Soler que, provinent de la cort de Madrid, aportava un toc més distingit i institucional al document.

IV. 2. ESTRUCTURA DE L'ACORD

Una vegada s'acorda tirar endavant la construcció d'un nou instrument o d'un conjunt de reformes o reparacions, el client i l'orguener refermen la seva voluntat mitjançant un acord escrit. El text s'estructura enumerant uns punts íntimament relacionats amb la feina contractada. Aquest llistat de capítols és una constant durant totes les èpoques malgrat que, cada cop, d'una manera més evolucionada i detallada. Els contractes compten quasi sempre amb uns punts comuns: memòria de les condicions tècniques de l'obra, terminis de realització, les fermances, materials, obligacions de cada part, import del treball i condicions de pagament, i previsió d'examen o visura de l'obra ja finalitzada.

Molt probablement els convenis van ser redactats seguint l'orientació i les instruccions dels orgueners, calcant el model facilitat pel mateix mestre i utilitzat en d'altres orgues ja construïts anteriorment. Així, veiem que les redaccions dels contractes, principalment a partir de 1764, comencen a variar molt (segons la professionalitat del factor i la seva procedència).

L'estructura dels contractes consta fonamentalment dels següents punts:

- Presentació dels assistents.

- Què es vol contractar.
- Característiques tècniques del nou instrument o, en el cas d'un orgue antic, descripció de les reparacions o renovacions que portarà a terme l'orguener (inclou descripció de la canonada i elements mecànics).
- Materials que s'utilitzarà, detallant especialment teclat/s, secret/s, manxes i tubs.
- Obligacions de l'orguener.
- Obligacions dels contractants.
- Visura o examen d'admissió.
- Cost de l'instrument nou o de la intervenció i terminis de pagament.
- Terminis d'execució (generalment coincideixen amb festivitats religioses) i de pagament.
- Signatures.

Altres punts que apareixen esporàdicament:

- Esmert de les actes o resolucions on s'ha pres l'acord.
- Dimensions de l'orgue que s'encarrega.
- Referències als registres que utilitzen tubs a la façana de l'orgue.
- Quantificació del nombre de tubs per cada registre.
- Indicació dels registres que componen el que ells denominen *el ple de l'orgue*, els registres moderns o els registres de batalla.
- Referències a altres orgues (a l'antic i a d'altres de la mateixa o d'una altra ciutat)
- Cost de cada registre.
- Entrega de traça o de plànols del futur orgue.
- Detalls sobre el moble (portes, iconografia i ubicació).
- Destí de l'orgue vell o de la seva desferra.
- On s'ha de fer l'orgue (a la mateixa població on va destinat o al taller de l'orguener) i el seu transport des del taller fins a l'església (anomenat *bagatges*).
- Fermances.
- Refinació de l'orgue després de visurat i entregat.
- ...

Dos casos excepcionals per la claredat del seu contingut i la modernitat dels seus conceptes són el de l'orgue de Santa Eulària de Palma de Mallorca (fabricat pel català Josep Boscà i Espanya l'any 1724)^{DOC 38} i el de Santa Maria del Pi de Barcelona (de Kyburz/Otter de 1803)^{DOC 139}. El primer està molt ben redactat, amb una àmplia dissertació sobre les causes que obliguen al canvi d'instrument. El segon està molt detallat: el seu contingut reflecteix uns mecanismes molt més avançats i denotant l'origen centreeuropeu dels orgueners, tal com mostra la frase «toda la máquina dentro será simple y perfecta según las leyes de la mecánica y stática». La modernitat d'aquest contracte ens recorda els convenis que se signen avui dia, on el procés no ens és desconegut i s'allunya dels antics acords superficials i amb pobre contingut que es limitaven a enumerar els quatre elements típics i repetits de les antigues capitulacions.

IV. 2. 1. PRESENTACIÓ. ASSISTENTS A L'ESCRITURA

Els protocols notariais amb funció contractual s'inicien o es finalitzen amb el lloc i data de reunió i escriptura del citat document. Habitualment la data és indicada a l'inici

del document quan les escriptures són emeses fins a la primera meitat del segle XVIII, mentre que a les de la segona meitat hi ha tendència a ubicar-la al final.

Els assistents s'encomanen a la màxima Jerarquia Divina per a portar a bon terme l'acord establert, vegeu els casos de Girona-Cadins (1705)^{DOC 28} i Girona-Catedral (1745 «En nom de nostre Señor Déu sie, amen»)^{DOC 70}, Riudoms (1756 «En nom de nostre Señor Jesuchrist»)^{DOC 92} o Sarral (1788 «En nom de Déu y de la gloriosa y humil sempre Verge Maria»)^{DOC 125}.

Tot seguit es detalla la finalitat de la trobada entre les dues parts i immediatament se citen els membres de cadascuna de les parts contractants, és a dir, els interessats que compareixen en l'escriptura notarial i que seran —evidentment— el comendatari o client i el factor, descrivint els respectius càrrecs o oficis que ostenten.

En el paper de comendatari s'hi poden presentar regidors (o també denominats jurats o cònsols) o el batlle de l'ajuntament, persones particulars, obrers de la fàbrica eclesial, superior o prior del monestir o convent, o algun procurador que representi alguna institució o persona. Respecte a la presentació del mestre orguener, com és habitual en artesans d'altres especialitats, se citarà el seu nom i la ciutat o població on suposadament té establert el taller («en la ciutat de [...] habitant» o «en la ciutat de [...] populat») o la vila on està treballant en el moment de la signatura. En alguns casos s'indica l'edat de l'orguener, com són els protocols de Sanaüja (1744)^{DOC 69} quan Antoni Cases inventaria la qualitat de l'instrument renovat per Josep Boscà [indeterminat] i l'escriptura es refereix a Cases com a «factor de órganos de la villa de Reus, arzobispado de Tarragona, de edad —según dixo— de quarenta y cinco anyos», el de Tàrrega (1747)^{DOC 73} quan la fermaça recau en Josep Cases i Soler «acceptant lo càrrech de fiador y asserint [...] ésser de vint-y-sinch anys major emperò de quinze anys», el de Verdú (1752)^{DOC 85} també amb Cases i Soler «asserint en virtud del jurament baix escrit ésser menor de vint-y-sinch anys major emperò de vint anys» o el d'Alcover (1767)⁴²⁰ quan presenten a l'orguener com a «natural suís, de edad —según dixo ser— de treinta y tres cumplidos».

Opcionalment es pot citar la data de la resolució o acord de l'entitat civil o eclesiàstica on s'ha discutit i aprovat la proposta.

IV. 2. 2. OBJECTIUS DE L'ESCRITURA. ENUMERACIÓ DETALLADA DE L'ACTUACIÓ

Una vegada feta la presentació de les parts contractants, es procedeix a redactar la raó principal d'aquesta reunió, que és la de pactar el tipus d'obra que l'orguener haurà de realitzar a l'església o temple del comendatari: la construcció d'un orgue de nova planta (ubicant-lo en un moble nou o ja existent), una renovació i addició de registres, una restauració general o una reparació puntual. El factor entrega un document consensuat amb el client on es detallen les activitats a fer a l'instrument. La introducció del conveni de Balaguer-Santa Maria (1753)^{DOC 88} entre els regidors de la vila i Antoni Cases ens deixa ben clar el lliurament del llistat per part de l'orguener: «en un paper firmat de mà y lletra de dit Sr. Antoni Cases, entregat per ditas parts al notari infrascrit que és del thenor següent [...]». Fins i tot aquesta relació de característiques pot ser copiada tan fidelment que el notari el transcriu en primera persona, tal com ho ha fet l'orguener, com en els exemples de Palma de Mallorca-Santa Eulària (1724)^{DOC 37}, Torroella de Montgrí

⁴²⁰ ACAC: Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6), f. 57v.

(1731)^{DOC 46}, la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96} i Reus-Sant Francesc (1771)^{DOC 114}.

Un cop decidit l'encàrrec, i principalment en casos d'orgues nous, s'hi indicarà les seves dimensions denominat-lo de *forma major* o de base de 28 palms, de *forma mitjana* o de base de 14 palms, o de *tipus menor*, com qualifica Antoni Cases la seva obra de Juneda (1751)^{DOC 81}.

Després de presentar els objectius, es donarà pas a enunciar les característiques detallades de la intervenció.

Tenim contractes on només es detalla la part administrativa de l'acord (cost, terminis d'execució de l'obra i de pagament) però no hi consta cap mena de descripció ni de l'instrument ni de la feina que durà a terme l'orguener. En aquests casos, el treball de l'orguener s'especificarà en un paper apart que després s'adjuntarà a una acta municipal o quedarà dins d'un plec de documents administratius de forma aïllada, i que molts d'ells malauradament acabaran perdent-se. Exemples d'aquest tipus són els protocols d'Agramunt (1730)⁴²¹, Sant Feliu de Guíxols (1751)⁴²², el convent de la Mercè de Barcelona (1754)⁴²³ o de Montbrió del Camp (1792)⁴²⁴.

Però la immensa quantitat de capitulacions mostraran puntualitzades les característiques del nou instrument o les tasques concretes que realitzarà el factor a l'orgue. Això inclourà, en els casos d'instruments nous i d'addició de registres, la enumeració dels registres (especificant-hi el nombre de tubs de cada joc, el material de què estan fets i —en alguns casos— el preu del registre), detallant informació sobre teclats, secrets i manxes.

Un altre punt, gairebé general en els convenis, serà d'indicar els registres que formen part de la façana de l'orgue, tant del cos principal com de la cadireta. Els jocs que s'hi inclouran pertocuen a la família dels principals (flautat de 14 palms i/o octava de 7 palms), d'estany *ben brunyit*, i de llengüeta en disposició de batalla o d'*artilleria*.

Un fet molt interessant és, a part de l'orgue de la capitulació, la menció de característiques puntuals d'altres instruments de les rodalies, fet que es produeix a l'hora de concretar la registració i d'escollir els seus jocs. Per a fixar algun registre, tal vegada innovador per als clients, l'orguener o ells mateixos s'adrecen a d'altres orgues ja fabricats contemporàniament a poblacions relativament properes per a utilitzar-los com a model del producte que ells volen encarregar. Com a exemples d'aquesta característica tenim l'instrument projectat pel mestre Bartomeu Triay (1682)^{DOC 5} a la parroquial de Torroella de Montgrí, on el protocol dicta que ha «de fer y fabricar uns flautats de orga en la mateixa manera, conformitat, proportió, modo y forma que estan fabricats los flautats del orga del convent de Sant Domingo los quals ha fet Triay»; el del monestir de Sant Feliu de Guíxols de Josep Boscà [pare] (1692), que ha de disposar d'orgue major i cadireta com els de la col·legiata de Sant Feliu de Girona^{DOC 18}; el de la cadireta de l'instrument del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona (1697)^{DOC 24} —també de Josep Boscà [pare]—, que ha de ser com la de l'església del palau de la Comtessa de la mateixa ciutat; el del monestir gironí de Sant Feliu de Cadins del Mercadal (1705), on l'escultor i factor Agustí Llinàs ha «de fer dita caixa y fetxada de aquella com la del orga

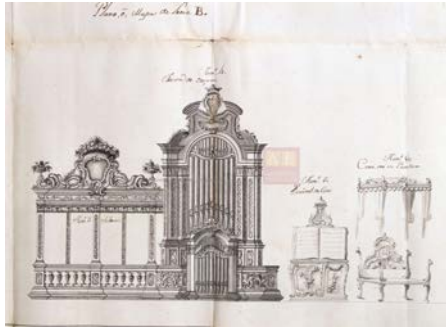
⁴²¹ ACN: Fons Notarial d'Agramunt. Antoni Sevina, *Diversorum contractuum instrumentorum...* 1730, f.2v.

⁴²² AHG: Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 446), 8 de maig de 1751.

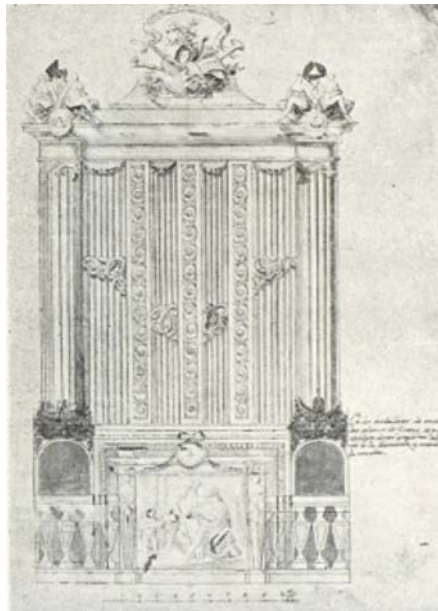
⁴²³ AHPB: Notari Bonaventura Galí de Barcelona (918/86), 25 d'agost de 1754.

⁴²⁴ AHT: Fons Notarial de Cambrils. Gabriel Gimbernat i Arbós (any 1792, sig. 5337, caixa 38), f. 25r.

de la de Sant Domingo de la present ciutat de Girona» igual que «la cara de antonació de catorsa palms conforme lo dit orga de Sant Domingo»^{DOC 28}; el de la catedral de la Seu d'Urgell (1741), on Antoni Boscà «deu fer los tres registres dels equos, flautat, corneta magna y violins, ab lo secret apart y lo necessari per fer la suspensió y eco com està al

Colecciones. Mapas y planos 615, 1-5 (1771).
ACA

OLOT-Santuari de Nostra Senyora del Tura.
Traca.
Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona.
Octubre 1932. Volum 11, núm. 17. Junta de Museus. p. 305.

conjunt. Els exemples més remarcables són els escultors Agustí Llinàs per a l'orgue de Calaf [1678], Joan Roig al de Sitges [1695] i Lluís Bonifàs a la Pobla de Cérvoles [1750]) o que els corrents estètics imperants de l'època fessin refusar propostes d'orgueneres com la presentada pel factor Joan Pere Cavaillé al bisbe Veyán de Vic per a l'espectacular

orga de Manresa»^{DOC 62}; l'instrument encarregat pels regidors de Santpedor (1741) a Antoni Boscà on «tots los registras predits haurà de fer de la mateixa conformitat de fet en la orga que dit señor Antoni té feta en la vila del Cové [=Alcover] del Camp de Tarragona»^{DOC 61}; el de la parroquial de Riudoms (1756), en el qual Antoni Cases de Reus «ha de fer altre registre de nasart en dotsena, tot de metall [...] vide lo orgue a Cornudella»⁴²⁵; el del monestir de Sant Feliu de Cadins del Mercadal de Girona (1759), que ha de ser còpia del del monestir de Sant Pere de Galligants de la mateixa ciutat⁴²⁶; o a Sant Joan de Valls (1766), a què Scherrer ha d'incorporar unes bombardes com les que ell va fabricar per al de la catedral de Girona «per ser de gran esplendor y molt particular, per saber-se no ni abrà de altre en los orgas del Principat de Catalunya, sí merament en lo de la Catedral de Girona»⁴²⁷.

Un altre punt molt important, i molt artístic, és la presentació d'una traça (o mostra, *trassa, plano*) que acompanyi la capitulació. Tots els documents sobre contractacions d'obres d'art d'una certa importància (com retaules, imatges, cadirats presbiterals o capitulars, sepulcres, tipologies arquitectòniques...) requerien la presentació d'una imatge aproximada del resultat final. Seria el disseny, projecte, dibuix o esquema de l'obra encarregada en format paper o pergamí. Als orgues de nova creació, l'orguener o l'escultor/fuster presentava al contractant el model representant l'aspecte extern de l'instrument. Però en casos concrets, podia ser el client qui la presentés ja que ell mateix l'encarregava a un escultor de renom per a garantir una segura vistositat i ostentació al

⁴²⁵ VIDAL I SOLÉ, MERCÈ. "Aportació documental a l'estudi dels orgues barrocs de la diòcesi de Tarragona". *Universitas Tarraconensis*, 4 (1981-1982), p. 65.

⁴²⁶ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 4-770), f. 837r.

⁴²⁷ ACAC: Fons Municipal de Valls. Església Top 1.1.82, f. 59r-59v.

instrument de la catedral (1796). L'escultor Agustí Llinàs (1678)^{DOC 1} «farà y fabricarà la caixa de dit horga [de Calaf] conforma està ab la trassa que dit Augustí Llinàs a ensenyada, la qual resta en poder firmada per Gaspar Aldabó, notari y scrivà de la vila de Igualada». L'escultor Pere Serra (1682) treballarà «la caixa trassa y cadireta ab ventallas del orgue de dit monestir [de la Mercè de Barcelona] segons la trassa feta y ensenyada [...]»⁴²⁸. L'instrument de Torregrossa (1685)^{DOC 9} es construirà a semblança d'una de les dues traces que s'han presentat, una entregada anteriorment en data desconeguda per l'orguener Magí Garriga o segons una altra del futur constructor Andreu Bargeró. Antoni Boscà, a la concòrdia de Palafrugell (1736)^{DOC 50}, «ha de fer la caixa del orga conforme està en la trassa menos que en lo amplit que en la trassa és de escultura ha de ésser de balustres, y així mateix lo passadís des del cor fins al orga. E las dos figures se troban en la trassa, sota la cornisa més baixa, no y han de ésser. Y en lloch de estas, ha de ésser de escultura». Josep Boscà [indeterminat], al convent de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona (1737)^{DOC 53}, és obligat que «la caixa de dit orga se ha de fer puntual segons la planta y tot lo demás que requereix dita fàbrica executar-se ab la perfecció que demana lo primor y art de dita fàbrica, y segons lo disseny que queda en mà de dit Boscà, sellat ab lo sello del honorable señor fr. don Antoni de Ribas». O Josep Boscà i Serinyana (1763)^{DOC 102} fabricarà a «la vila de Monistrol de Montserrat un orga, cuydant de fer treballar —a sos gastos— la caixa ab escultura en las cartelas, pilastras y en lo remato y empit del orga segons està en la planta o dissenyo que ha entregat»; o Lluís Scherrer a la Seu Nova de Lleida (1773)^{DOC 118}, per a «fer y construhir la caixa a moda nova, ab sas torras, interval·los y adornos, tant per la arquitectura com per la escultura, en tot conforme a la planta que té presentada y firmada».

Traça núm. 01. Anònim.
ACG

La traça, un cop signat el conveni, es podia modificar, afegint-li o sumant-li elements seguint les necessitats i gustos del comendatari. També aquests dibuixos podien viatjar a d'altres indrets gràcies als orgueners ja que mostraven a possibles clients els models que havia fabricat i d'aquesta manera certificaven la seva experiència en la matèria.

Deixant les traces, algunes de les capitulacions que tenen l'objectiu de reparar o renovar l'instrument inclouen una anàlisi o inventari detallat dels seus components abans de la intervenció. D'aquesta manera queda constància de quins elements el componen i del seu estat. Així, a l'hora de la visura, es podrà comprovar quins són els elements nous i contrastar-ho amb les característiques anteriors. El mestre Bartomeu Triay repararà l'orgue de la catedral de Vic l'any 1689 i, després d'exposar totes les intervencions al protocol, el finalitza puntualitzant el nombre de registres que integren l'orgue major i la cadireta, deixant-ho ben clar perquè no en falti cap i evitar picaresques. Altres viles que enumeren les seves característiques són les concòrdies de Barcelona-Santa Maria del Pi (1691)^{DOC 15}, Manresa-Santa Maria (1723)^{DOC 34}, Castelló de Farfanya-Santa Maria (1747)^{DOC 74}, Agramunt (1759)^{DOC 97}, Tàrraga (1747)^{DOC 73}, Verdú (1752)^{DOC 85}, Guissona (1763)^{DOC 103}, Calaf (1766)^{DOC 110} i Bellpuig d'Urgell (1790)^{DOC 127}.

⁴²⁸ AHPB: Notari Ramon Vilana Perles de Barcelona (763/17), f. 493r.

Per acabar, a més a més de les informacions tècniques de l'instrument, la capitulació pot incloure dades referents a modificacions del moble ocasionades per les obres que se li facin al seu interior o per a millorar estèticament el conjunt. I en el cas d'orgues nous, es deixa clar si l'orguener contractat té l'obligatorietat o no de la construcció de la caixa.

IV. 2. 3. TERMINIS D'EXECUCIÓ

Un dels apartats obligats de la capitulació estableix, de forma consensuada entre les dues parts, la durada de l'obra, establint-hi una data de finalització (que generalment coincidia amb festivitats religioses importants o pròpies de la parròquia i/o de la vila) acompanyada sempre d'uns terminis de pagament⁴²⁹. A més a més de sotmetre's a una traça pròpia o aliena, a la utilització d'uns materials concrets, a una disposició de registres i a un possible trasllat de taller a la vila on va destinat l'instrument, l'orguener l'havia de construir en un espai de temps establert que començava a comptar a partir del dia de la signatura notarial del contracte.

Els terminis es podien estipular d'una manera senzilla, com és concretant directament una data final, o fent servir unes pautes de temporalitat en la construcció que corresponien a la realització de determinats registres o parts de l'orgue que, mica en mica, marcaran el progrés de l'encàrrec. És el cas de l'instrument de la Selva del Camp^{DOC 22}, on se signa el contracte el 29 de juliol de 1690, i els terminis es repartiran entre el funcionament de la cadireta el 4 de juny de 1697 i la finalització de tot l'instrument el 29 de juliol de 1698. L'orgue del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona (Josep Boscà [pare])^{DOC 24} es va escripturar el 9 de març de 1697 i s'estableix que el dia de la festa de la Mare de Déu d'agost vinent tingui instal·lats sis registres i després d'un any, la resta de jocs i la cadireta. El de Riudoms (1756)^{DOC 92} especifica cronològicament les parts de l'orgue i quan les ha de posar. O el de Sant Boi (Josep Boscà i Espanya, 1753?): «parlàrem quan temps auria menester per fer-lo y respongué que per lo dia de Sant Baldiri de l'any vinent seria acabat. Replicàrem si podia per lo dia de Nadal tenir posats alguns registres y que pogués tocar lo orga. Encara que ho pensà molt però digué que sí, que lo dia de Nadal tocaria»⁴³⁰.

No es pot generalitzar sobre els terminis de l'execució. Evidentment no es disposen de dades tan concretes i exactes com per a poder exposar un càlcul automàtic sobre la proporció entre el temps previst i les dimensions de l'instrument. La temporalitat dependrà naturalment de la importància de l'obra encarregada, dels treballs ja iniciats o pendants al taller, de la capacitat de manufactura de l'esmentat taller i de la responsabilitat i compliment del client i de l'orguener sobre les obligacions mútues. Aquests aspectes incidiran sobre la conclusió definitiva i normal de l'obra.

Cal tenir en compte que la durada de dues obres amb les mateixes característiques es podia realitzar a diferents velocitats, segons la liquiditat del contractant. Una jerarquia podia tenir dificultats recaptatòries per a pagar a l'orguener i, en conseqüència, havia de

⁴²⁹ Dels quals parlarem en el següent apartat.

⁴³⁰ APSB: *Carta de Don Antonio de Balaguer a mossèn Francisco de Albertí informant de les gestions efectuades per a la construcció d'un orgue*. Documents varis de mossèn Albertí.

dilatar els pagaments, fent-los d'una manera més espaiada i influint en la durada de la feina.

Un altre component que hi podia incidir era la compenetració i col·laboració que es creava entre un mestre escultor, que no pertany a l'equip de treball de l'orguener, i aquest darrer, fet que podria endarrerir la seva finalització.

Però per molt clars que fossin els termini d'execució, les interrupcions de l'obra i els incompliments del contracte eren habituals. La següent classificació de diversos instruments de nova planta escripturats notarialment⁴³¹ mostra clarament la previsió de finalització de la construcció de cadascun dels exemplars⁴³² (acompanyada amb una brevíssima descripció de les dimensions dels instruments per a oferir una lleugera idea del que podien durar les obres):

POBLACIÓ I ANY	ORGUENER	NÚMERO DE REGISTRES I COSSOS ⁴³³	DURADA DE L'OBRA ⁴³⁴	
ESTERRI D'ÀNEU (1688)	Antonio Bidarte	OM: 4 registres sencers C: sense especificar	De juny 1688 a abril 1689	Ca. 11 mesos
SANT FELIU DE GUÍXOLS (1692)	Josep Boscà [pare]	OM: 13 registres sencers CAD: 7 registres C: registre de 28'	De novembre 1692 a novembre 1693	Ca. 12 mesos
GIRONA-Sant Feliu de Cadins (1705)	Agustí Llinàs	OM: 11 registres sencers C: registre de 14'	De gener 1705 a desembre 1706	Ca. 24 mesos
RINER-Santuari del Miracle (1717)	Josep Boscà [pare]	OM: 7 registres sencers i 1 registre partit	De desembre 1717 a desembre 1718	Ca. 12 mesos
CABACÉS (1728)	Antoni Cases	OM: 7 registres sencers i 1 registre partit C: registre de 14'	De gener 1728 a juny 1729	Ca. 18 mesos
BCN-Sant Miquel (1728)	Antoni Boscà	OM: 9 registres sencers C: registre de 28'	De maig 1728 a Sant Miquel 1729	Ca. 14 mesos
BARCELONA-Jonqueres (1729)	Josep Boscà [pare]	OM: 12 registres sencers i 1 registre partit C: registre de 28'	D'abril 1729 a abril 1730	Ca. 12 mesos
GUIMERÀ (1737)	Antoni Cases	OM: 7 registres sencers i 3 registres partits E: 2 registres partits	De gener 1737 a Nadal 1737	Ca. 12 mesos

⁴³¹ Els casos que no disposin d'un document tan estricte i fiable com un protocol notarial, ens poden proporcionar dades inconcretas que només es corroboren amb rebuts de pagaments, èpoques i resultats de visures,

⁴³² Malgrat que no estan exempts de patir variacions.

⁴³³ Les lletres OM corresponen a orgue major, CAD a cadireta, E a ecos, LLENG teclat de llengueteria i C a les contres.

⁴³⁴ Tenint present que alguns instruments aprofiten el moble antic i d'altres l'han de construir totalment nou.

		C: registre (de 14' o 28'?)		
SANTPEDOR (1741)	Antoni Boscà	OM: 13 registres sencers i 3 registres partits E: 3 registres partits C: registres de 28' i 14'	De maig 1741 a gener 1742	Ca. 9 mesos
VIC-La Pietat (1743)	Antoni Boscà	OM: 10 registres sencers i 4 registres partits CAD: 7 registres sencers i 1 registre partit E: 1 registre partit C: registres de 14' i 28'	De desembre 1743 a la festivitat de Corpus 1744	Ca. 6 mesos
VILA-SECA (1750)	Antoni Cases	OM: 11 registres sencers i 3 registres partits E: 1 registre sencer i 1 registre partit C: registre de 28' (si hi ha lloc) i 14'	De febrer 1750 a Sant Esteve 1752	Ca. 30 mesos
JUNEDA (1751)	Antoni Cases	OM: 12 registres sencers i 5 registres partits E: 1 registre sencer i 1 registre partit C: registre de 28'	De gener 1751 a juliol 1755	Ca. 55 mesos
BAGÀ (1754)	Antoni Boscà	OM: 12 registres sencers i 3 registres partits CAD: 6 registres sencers i 1 registre partit E: no especifica C: registre (de 14' o 28'?)	De gener 1754 a Sant Esteve 1755	Ca. 24 mesos
PORRERA (1755)	Antoni Cases	OM: 7 registres sencers i 3 registres partits C: registre de 14'	De gener 1755 a maig 1758	Ca. 41 mesos
BCN-Sant Agustí (1756)	Antoni Boscà	OM: 16 registres sencers i 7 registres partits CAD: 10 registres sencers i 1 registre partit E: 3 registres partits C: registres de 14' i 28'	De la Festivitat de la Concepció 1756 a 1760	Ca. 48 mesos

AGRAMUNT (1759)	Antoni Cases	OM: 11 registres sencers i 4 registres partits E: 1 registre partit C: registre de 14' i 28'	De setembre 1759 a 1762	Ca. 40 mesos
MONISTROL DE MONTSERRAT (1763)	Josep Boscà i Serinyana	OM: 11 registres sencers i 5 registres partits C: registre de 14' i 7'	De juliol 1763 a abril 1764	Ca. 10 mesos
VALLS (1766)	Lluís Scherrer	OM: 15 registres sencers i 3 registres partits CAD: 8 registres sencers i 2 registres partits E: 3 registres partits C: 4 registres (flautes de 14' i 28', i llengüeteria de 14' i 28')	De juny 1766 a juny 1767	Ca. 12 mesos
CAMPRODON- Sant Pere (1767)	Joan Pere Cavaillé	OM: 13 registres sencers i 3 registres partits E: 3 registres partits C: registre de 28'	De juliol 1767 a novembre 1767	Ca. 5 mesos
VILANOVA I LA GELTRÚ- Sant Antoni (1771)	Lluís Scherrer	OM: 15 registres sencers i 4 registres partits CAD: 8 registres sencers i 2 registres partits E: 3 registres partits C: 3 registres (flautes de 14' i 28', i llengüeteria de 14')	D'abril 1771 a desembre 1772	Ca. 21 mesos
PORRERA (1771)	Lluís Scherrer	OM: 10 registres sencers i 4 registres partits C: registre de 14'	De desembre 1772 a octubre 1773 ⁴³⁵	Ca. 11 mesos
SANT MARTÍ DE MALDÀ (1772)	Lluís Scherrer	OM: 8 registres sencers i 3 registres partits C: registre de 14'	D'agost 1772 a gener 1773	Ca. 6 mesos
LLEIDA-Seu Nova [Evangeli] (1773)	Lluís Scherrer	OM: 18 registres sencers i 1 registre partit CAD: 10 registres sencers i 2 registres partits	De juliol 1773 a juliol 1776	Ca. 36 mesos

⁴³⁵ L'orgue està contractat el 23 d'octubre de 1771 però «lo dia de cap de any prop vinent y del any mil set-cents setanta-dos que és quant se considera comensarà dita obra».

		E: 3 registres sencers i 1 registre partit LLENG: 8 registres sencers i 3 regis-tres partits C: 4 registres (un de flautes de 14' i 28', i 3 registres de llengüeteria de 28', 14' i 7')		
EL VENDRELL (1775)	Lluís Scherrer	OM: 13 registres sencers i 3 registres partits CAD: 5 registres sencers i 2 registres partits E: 2 registres partits C: registre de 14'	D'octubre 1775 a l'abril 1777	Ca. 18 mesos
TORELLÓ (1787)	Jordi Vullen	OM: 12 registres sencers i 1 registre partit C: registre de 14' i 28'	De 1787 a 1789	Ca. 24 mesos
SARRAL (1788)	Josep Cases i Soler	OM: 11 registres sencers i 6 registres partits E: 1 registre sencer i 2 registres partits C: registre de 14' i 28'	De juliol 1788 a juliol 1789	Ca. 12 mesos

Indiscutiblement, els orgueners que més van treballar en aquest segle i dels quals posseïm més informació són Antoni Cases de Reus i Antoni Boscà de Barcelona. Els seus tallers eren autèntiques factories de fabricació d'orgues, sobretot el de Boscà.

Així s'observa que orgues de dimensions grans es construeixen amb temporalitats curtes (com seran els dels forans Scherrer i Cavallé) però orgues de mida mitjana o petita es dilaten excessivament. Com hem dit, depèn de diverses circumstàncies, com poden ser el tema econòmic i l'admissió de diversos encàrrecs en un espai de temps reduït. Malgrat tot, són tantes les circumstàncies que poden determinar i condicionar l'elaboració de tota la complexitat d'un instrument que no es pot establir un criteri generalitzat de durada d'obra.

Un cas que ho corrobora és la manufactura de l'orgue de la catedral de Vic, obra espectacular de Joan Pere Cavallé acordada el 20 d'agost de 1796^{DOC 135}. El

VIC-Catedral (1796)
ACOS

document diu ben clarament: «Pedro Juan Cavaillé, dentro el preciso, termina de veinte meses contaderos des del día del otorgamento de esta escritura, haya de haver hecho, construhido y puesto en estado perfecto y de buen servicio el nuevo órgano, según el plan y estado arriba mencionados», o sigui, finalitzar-lo el 20 d'abril de 1798.

Posteriorment, el seu fill *Domingo Cavaillé* i Coll subscriurà el 7 de març de 1797 un acte de promesa⁴³⁶ d'acabament de l'orgue amb el Capítol catedral per si el seu pare no ho pogués fer. A partir d'aquest moment existirà un buit documental sobre l'activitat dels Cavaillé a Vic que s'estendrà des de la signatura del contracte fins al juliol de 1802 (data de la renovació de les manxes de l'orgue dels Dominics de Vic⁴³⁷). Una hipòtesi d'aquests anys de desaparició del nostre «factor d'orgas» podria ser que, amb l'edificació de la nova seu vigatana, fàbrica excessivament costosa⁴³⁸, l'obra de l'orgue patís successius endarreriments pressupostaris que farien alentir la seva finalització i entrega, dilatant aquesta situació fins a l'any 1802. Posteriorment, hi haurà una altra llacuna temporal de Cavaillé a Vic que durarà de 1803 fins 1807, etapa que coincideix amb la construcció del nou instrument de la basílica de Santa Maria de Castelló d'Empúries, els negocis amb la Junta de Comerç de Barcelona i l'explotació de les mines del Priorat⁴³⁹⁴⁴⁰. En tot cas, desconeixem la data exacte de la visura i entrega de l'instrument (suposem que per a la consagració de la catedral, l'any 1803, o pels volts de l'estiu de 1807).

IV. 2. 4. COST DE L'ACTUACIÓ. TERMINIS DE PAGAMENTS I REMUNERACIÓ. GRATIFICACIONS ALS ORGUENERS

L'import total de la despesa venia donat pel volum de l'instrument (tant de nova construcció com a renovació o reparació), depenent de la quantitat de material, les hores a treballar, el personal que hi prendrà part, la distància a la població, si inclou o no el moble, etc. Era un dels punts que no mancava mai en els contractes, juntament amb els terminis dels pagaments. Després de l'enumeració de les característiques de la feina a realitzar o de la construcció d'un nou orgue, juntament amb els materials i la temporalitat de l'execució, s'adjuntava un paràgraf molt ben detallat on s'establien el preu total i el seu pagament fraccionat: la primera quantitat del total, per inici de l'obra i compra dels materials, s'abonava el mateix dia de la signatura de l'escriptura notarial; la segona —o successives— es preveia en dates determinades; i el darrer pagament, després d'haver visurat i acceptat l'instrument, coincidia amb una data que concordés amb una solemnitat litúrgica. Habitualment, la darrera remuneració es materialitzava després d'afinar l'orgue un temps després d'haver-se entregat, per comprovar que l'exemplar no hagués patit moviments o desajustos.

⁴³⁶ ABEV: Fons Notarial de Vic. Antoni Cases i Lluçà, *Diversorum contractuum... manuale* 1797 (889), f.349r.

⁴³⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26), f. 130r.

⁴³⁸ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1793-1805 (57/75), 9 de gener de 1802 i 1 de desembre de 1802.

⁴³⁹ Un altre detall que indica l'absència de Cavaillé de Vic és que Pau Quatrecasas repara una manxa de l'orgue el 29 de juliol de 1806.

ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26), f. 135r.

⁴⁴⁰ Resposta de Joan Pere Cavaillé a la requesta presentada el 9 de setembre de 1807 pel canonge Jaume Pau.

ABEV: Fons Notarial de Vic. Benet Clarà, *Manual de escripturas públicas* 1807 (1528), f. 364r.

En el protocol notarial, en un percentatge molt elevat, el paràgraf referent al tema econòmic se situava després d'exposar en què consistirà la intervenció, gairebé al final del document, tret del cas excepcional de l'instrument de la catedral de Tarragona (1739)^{DOC 56}, on els terminis de pagament s'han exposat posteriorment a la presentació dels assistents i abans de les obligacions dels capitulars envers l'orguener.

El preu del treball era consensuat per les dues parts. N'eren exemples la resolució sobre la fàbrica de l'orgue de la Prioral de Reus el 24 de març de 1729, on fou «resolt per dit magnífich ajuntament que a vista de dit nou projecte y ser aquell molt a gust de tots, que par so sie entrat ab tractes ab lo dit Antoni Cases y que convingan ab ell sobre lo preu y valor de dita obra segons millor poran. Y encontinent fonch enviat a buscar dit Cases en lo present conclau, y constituït assí se entrà a conferir sobra lo dit punt, y despues de moltas rahons quedà la cosa ajustada ab la quantitat de dos mil sinch-centas lliuras ab los pactes se expressaran en lo auto se firmarà per rahó de dita obra»⁴⁴¹. O el procés previ al contracte de l'instrument de la parroquial de Sant Boi de Llobregat quan la junta d'obra de l'església decideix adjudicar-lo a Josep Boscà i Espanya i tracten amb ell el tema econòmic. La carta⁴⁴², escrita l'any 1753⁴⁴³ per Antoni de Balaguer i dirigida al rector, mossèn Francesc d'Albertí, explica que els membres de la junta «tractarem lo preu, y si bé que lo mestre [Boscà i Espanya] me demanà de tot acabat a tota perfecció 1550 lliures, replicarem tots y le diguérem que se possàs ab rahó y menos que pugués, y després de varis disputes i apretan-lo quedà que ho faria per 1500 lliures». Observem que el preu es negocia entre els integrants del conveni. Com també ho fan els regidors de la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96}, que en els incipients tràmits amb l'orguener, són conscients que «antes de totas cosas, [ha] de tractar-se y concertar-se ab un bon mestre de orgas de la ciutat de Barcelona la fàbrica de dit orga nou ab sos convenients registres y demés concernent, y dependent de ell y son preu, y valor y modo y forma de sas pagas»⁴⁴⁴.

Un altre cas seria la renovació de l'orgue del monestir de Sant Cugat del Vallès, quan el març de 1757 el factor Boscà i Serinyana visita l'instrument juntament amb mossèn Pau Vila, titular del de la parroquial de Sant Jaume de Barcelona, diagnosticant-li un seguit de defectes que posa en coneixement de la comunitat i oferint un pressupost que possiblement rebaixaria més endavant: «esta es la relació que se ha fet y havent tantejat ab lo organer [Boscà i Serinyana] lo que importaria possat lo orga, com queda explicat, ha dit que valdria 500 lliures. Despues se és abaixat a 450 lliures y se'n tornà a Barcelona per on —segons diu lo reverent Pau Vila— lo farà abaixar a 425 lliures y tal vegada a 400 lliures»⁴⁴⁵.

Els terminis de pagament es podien estendre des de mesos fins a un nombre considerable d'anys (com l'orgue de Santa Maria del Pi de Barcelona, que fou capitulat l'any 1803^{DOC 139} amb Johannes Kyburz i Franz Otter i acabat de pagar segons època de

⁴⁴¹ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 463.

⁴⁴² APSB: Documents varis de mossèn Albertí.

⁴⁴³ Data que considerem dubtosa per la mort de Josep Boscà i Espanya l'any 1751. Vegeu l'apartat de Josep Boscà i Espanya al capítol cinquè sobre els orgueners.

⁴⁴⁴ ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Actes municipals (caixa 5), 28 de novembre de 1757.

⁴⁴⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 270r-270v.

1824⁴⁴⁶), sempre tenint en compte els condicionants que hem esmentat anteriorment.

Quan es determinava el cost total, els terminis de pagament podien adaptar-se a dates d'un calendari o a un ritme de treball. D'aquest darrer cas, per exemple, tenim l'orgue de Besalú (1688)^{DOC 11}, amb un valor total de 20 dobles d'or distribuïts de la següent manera: «lo die que comensarà a treballar, sinc dobles; altres sinc dobles lo die que sonarà lo flautat de la cara; sis dobles lo die que haurà acabat la dita fàbrica de la renovació de dit orgue; i les restants quatra dobles —a compliment de dites vint dobles— al cap de un any comptador del dia que haurà acabat la dita fàbrica en avant comptador, amb pacte emperò exprés que a les hores hage de refinar dit orga fent-hi tot lo necessari que si haurà manaster». El fraccionament s'adaptarà justament a moments concrets del progrés constructiu de l'instrument.

Un altre cas semblant és el de la Selva del Camp (1696)^{DOC 22}, treball valorat en 1.150 lliures, «pagadores d'esta manera, ço és, quatra-sentas lliures lo dia comensarà la dita hobra, tres centas lliures lo dia posarà la cadireta, tres-centas lliures lo dia posarà lo orga y las restants cent sinquanta lliures a cumpliment de dita cantitat del dia estarà acabada de asentar dita hobra al any prop vinent. Y és pactat que antes de dita última paga, se age de fer judicar dita hobra per personas expertas y si falta si trobarà dit mestre Andrés a de estar a la esmena; y no res menys és pactat que antes de la última paga dit mestre Andrés ha de refinar dita orga y cadireta». Similar forma de pagament es produeix a les obres dels orgueners:

-Josep Boscà [pare] a Sant Feliu de Guíxols (1692)^{DOC 18}, Sant Pere de les Puel·les de Barcelona (1697)^{DOC 25}, Santa Clara de Barcelona (1699)^{DOC 24} —aquest barrejat amb uns censals i cases— i 1723^{DOC 36}, Santa Maria de Montblanc (1703)^{DOC 27}, al convent de Carmelites Calçades de Barcelona (1710)^{DOC 29} i a la col·legiata de Manresa (1723)^{DOC 34};

-Josep Boscà i Espanya a Alaior (Menorca)-Sant *Diego* (1724)^{DOC 37};

-Antoni Cases a Juneda (1751)^{DOC 81} haurà de col·locar el juliol de 1752 nou nous registres, l'any 1754 rebrà 720 lliures i el 1755 haurà de tenir enllestits unes trompetes reals i el cos d'ecos; a Agramunt (1759)^{DOC 97} cobrarà 200 lliures a la firma de l'acte, 200 lliures al febrer o març quan vingui a desmuntar l'orgue vell, 200 lliures pel dia de Corpus que serà quan tingui posats els jocs de flautat de la cara, octava, quinzena, tolosana, dinovena, clarins, baixons i corneta magna «a fi de ab lluïment pugan celebrar-se los Divinos Oficis», 400 lliures al juny de 1761, 200 lliures quan acabarà l'obra al 1762 i las restants 200 lliures al cap d'un any que el revisarà i refinarà.

-Jacint Galtaires a Guissona (1763)^{DOC 103} «primo, en tenir mitja cadireta plantada ab sa cornetilla, cinquanta lliuras. Acabada dita cadireta, altras cinquanta lliuras. Item posat al orgue cara y vuytena, los quatre registres de clarins y la corneta, setanta lliures. Item en haver posat los nasars y part del ple, altras setanta lliuras. Item acabat de plantar tot lo ple del orgue altras setanta lliuras. Item plantats los ecos, cent lliuras. Item al cap del any de haver conclòs dita fàbrica, las restants quaranta lliuras».

-Jordi Vullen a la capella del Sant Esperit de Barcelona (1792)^{DOC 129}, 350 lliures el dia de la signatura del contracte, 350 lliures quan comenci a sonar l'orgue i 385 lliures acabada, visurada i aprovada.

Però a la major part de capitulacions, sobretot les signades al segle XVIII, els terminis

⁴⁴⁶ APSMP: Caixa 141. Document de 24 de juliol de 1824.

s'aplicaran estrictament a dates concretes. Posarem l'exemple d'un orgue monumental com és el de Sant Agustí de Barcelona (1756)^{DOC 93}, que servirà per a estandarditzar aquest sistema. Amb un import pròxim a les 6.500 lliures, Antoni Boscà «promet tenir-lo tot posat y afinat dins lo termini de quatre anys, comptant del die de Nostra Señora de la Concepció de 1756 al any que correspon de 1760» i rebrà «mil lliuras lo die de la firma, cinch-centas lliuras lo die 25 de juny del corrent any 1757, y altres cinch-centas lliuras lo die 8 de desembre del mateix any. Despues, mil y sinch-centas lliuras en cada un any dels dos consecutius, en lo tercer any mil y dos-centas lliuras, y las restans tres-centas lliuras, que fan lo cumpliment del total, en lo any següent despues de la última afinació y composició».

El de la catedral de Girona, també de l'anterior orguener (1745)^{DOC 70}, de dimensions més modestes i amb un valor molt més reduït, estipula un primer pagament de «800 lliuras encontinent de firmada la present capitulació, 700 lliuras lo dia que tindrà conclosa tota la sobredita fàbrica, vist y regoneguda aquella y trobada en bon estat per los experts elegidors per dits Señors Comissaris. Y las restans 100 lliuras, de dit dia a un any en que segons està també sobre convingut, deurà tenir refinat lo dit orga major», un fraccionament sense posar-hi cap mena de condició d'execució sinó tan sols la temporalitat. O el del monestir de Camprodon (1767)^{DOC 111}, que només indica el cobrament dels diners en tres pagues però sense oferir cap mena de temporalitat ni data concretes.

El principal pagament (tant pel significat com per la quantia) serà l'inicial o primer ja que encetarà tot el procés i donarà llum verda a l'orguener per a aprovisionar-se de materials i poder començar a actuar. Comparativament, coincideix amb la més generosa de la resta de pagues. Modernament és el que qualificariem de bestreta o avançament de diners. Aquesta paraula la trobem l'any 1731 a la catedral de Vic quan Josep Boscà [pare] rep del Capítol la quantitat de 10 lliures «per a bestreta del registre de clarins»⁴⁴⁷ i a Seròs (1768)^{DOC 112} on «han convingut lo fer y construir un orgue nou en dita iglésia, per lo preu de mil y sinch-centes lliures barceloneses, pagadores dos-centes lliures lo dia present de vestreta per a comensar l'obra». A Sant Boi (1753?), la paraula exacta no la hi trobem però l'obrer Antoni de Balaguer mostra el seu significat transmetent la resposta de Josep Boscà i Espanya al seu preacord d'orgue nou, on el factor adverteix que si «li donassen dintre de tres mesos com unes 800 lliures, que lo podria començar y que las demás pagas dins un temps que fos proporcionat»⁴⁴⁸.

Però no només han de ser els orgueners els qui cometen informalitats econòmiques sinó també les jerarquies que encarreguen els treballs. Aquestes vindran bàsicament per la poca puntualitat en l'abonament dels terminis acordats o el no pagament. Diversos casos testimonien aquest incompliment de contracte. Els regidors de Santpedor, on Antoni Boscà signa contracte^{DOC 61} l'any 1741 per a un nou instrument i «promet que per tot lo mes de janer del any 1742 tindrà l'obra feta y posada ab tot cumpliment, sens faltar un ápice», incompleixen les clàusules econòmiques i, malgrat que Boscà va complir amb la feina acordada, el mes de març de 1746 escripturava requeriments⁴⁴⁹ dirigits al consistori perquè encara no havia cobrat la totalitat del preu fixat.

Un altre cas seria el del flamant orgue de la Bisbal d'Empordà^{DOC 96}, signat amb el

⁴⁴⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Administració del Comú 1704-1814 (54/261), f. 119v.

⁴⁴⁸ APSB: Documents varis de mossèn Albertí.

⁴⁴⁹ AHPB: Notari Joan Olzina i Malet de Barcelona (998/10), 3 de març de 1746.

mateix orguener anterior al desembre de 1757, cancel·lant el deute pendent de 531 lliures l'any 1772 (deu anys després de la mort de Boscà) amb la seva vídua, Isabel Cot⁴⁵⁰.

Josep Boscà i Serinyana també patirà impagaments de la vila de Monistrol de Montserrat per l'orgue nou contractat l'any 1763, presentant-li requeriments l'any 1766⁴⁵¹. Com també al monestir de Sant Esteve de Banyoles (acordat el 1758), on exigeix a la comunitat benedictina l'any 1767 l'abonament de 300 lliures que havien quedat ajornades⁴⁵².

Així mateix, l'orguener suís Scherrer feia gairebé dos anys que hauria d'haver cobrat l'instrument de Sant Joan de Valls (estipulat l'any 1766), per la qual cosa va redactar una instància l'any 1769 als regidors de la vila reclamant els diners pendents. Els jurats reaccionen i «a cumplimiento del precio de la recomposición del órgano de la iglesia parroquial de la citada villa [de Valls], resultadas del sobrante de los caudales de Proprios y Arbitrios de los años mil setecientos sesenta y seis, y parte de mil setecientos sesenta y siete, que existía en arcas del común de la repetida villa qual cantidad dicho Ayuntamiento y Junta de Proprios entregan al expresado don Luis Scherrer»⁴⁵³.

Un punt interessant dels temes econòmics, a part de terminis i compliment de pagaments, ja tractats, serà el de les gratificacions (o en alguns documents nomenades *albricias*) que rebran els orgueners o oficials per part dels comendataris, i que s'enregistraran als llibres de comptabilitat o d'actes. La paraula *gratificació* pot expressar-se també amb les definicions —molt semblants però no exactes— de premi, plus, propina o estrena, entre d'altres. Segons els diccionaris es pot definir *gratificació* com a «recompensa, generalment en forma de diners, que es dona a algú per fer un servei, un favor, o pel seu bon comportament»⁴⁵⁴ o com a «quantitat independent del salari que, amb caràcter individual i no periòdic, rep el treballador com a estímulo o recompensa d'uns serveis determinats»⁴⁵⁵. Llegits els significats, i aplicant-los al nostre context, podem dir que són reconeixements que atorga el client a l'orguener després d'haver rebut satisfactòriament l'encàrrec i haver acomplert totes les expectatives. Aquest agraïment es pot materialitzar monetàriament o mitjançant obsequis (alguns d'ells força curiosos).

Les gratificacions que més abunden són les de caire econòmic. El mes de juliol de 1685, els Trinitaris Descalços de Barcelona paguen 5 lliures per «albricias a los mossos del P. Bartolomé Triay por l'obra del órgano»⁴⁵⁶. El navarrès Antonio Bidarte (1688) cobra 20 doblers més de l'import estipulat dels regidors de Bellpuig d'Urgell per la fàbrica de l'orgue nou⁴⁵⁷. A la catedral de Vic (1690) els canonges afirmen de l'orguener Triay que «com lo any 1688 li entregà Vostra Il·lustríssima lo orga a fi de que [Triay] lo acomodàs y posàs en bona forma, y que ara està ab la perfectió que deu tenir segons Art y Regles de Música, ab alguns registres que y ha anyedits, y que lo que més desitja és que hagués acertat lo gust de V.I., que ell pensa deixar aquí una prenda de tota estimació, y que estimarà a V.I. li done alguna cosa de galentaria et per organum president y si li ha

⁴⁵⁰ AHPB: Notari Damià Mas de Barcelona (1073/5), f. 85r.

⁴⁵¹ AHPB: Notari Joan Costa de Barcelona (1026/21), f. 496v, 510v i 522v.

⁴⁵² ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quart de secretariat 1765-1776*, núm. 2.4.07.06.

⁴⁵³ ACAC: Fons Notarial de Valls. Rafael Voltas, any 1769 (top. 24.6.14), f. 22r.

⁴⁵⁴ Definició de www.diccionaris.cat

⁴⁵⁵ Definició del diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans.

⁴⁵⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3167, f. 418.

⁴⁵⁷ ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Joaquim Rossell, *Manual...* 1688, f. 280r.

estat molt content V.I. que ha resolt li sien donades deu dobles de estrenas»⁴⁵⁸. Josep Boscà [pare] cobra 22 lliures en recompensa per l'instrument de la parròquia de Cadaqués (1691)⁴⁵⁹.

Anticipadament, l'ajuntament de Torroella de Montgrí (1738) inclou a les actes municipals una gratificació com a incentiu per Antoni Boscà adreçada a la reconstrucció que efectuarà a l'instrument parroquial, afirmant que «tot prop vinent y a si mateix, si lo dit orga és com dit señor nos proposa que sarà cosa vona y de gust, se a dexat a la direcció dels señors regidors y li volan regalar de 50 lliuras més del preufet»⁴⁶⁰. Idèntic a l'anterior és el cas de la catedral de Girona (1745)^{DOC 70} amb el mateix orguener i, com a retribució, la mateixa quantitat de lliures

Entre els anys 1763 i 1764, Josep Boscà i Serinyana, rebrà «a cumpliment de la satisfacció per afinar i fer lo secret de l'orgue gran de la cathedral [de la Seu d'Urgell la quantitat de] 278 lliuras, assò és, las 250 per lo salari i las 28 de gratificació»⁴⁶¹.

N'hi ha molts més exemples però els ometrem.

Els casos de gratificacions amb obsequis són tal vegada més simpàtics. Un ventall divers que va des de xocolata fins a animals. Per exemple, el pare Triay aconsegueix del Capítol de Sant Joan de les Abadesses (1698) «una dotzena de formages al frare del orga per regalo»⁴⁶². Josep Boscà [pare], durant la renovació de l'orgue gran del convent de Sant Agustí de Barcelona (1703) arran d'uns problemes estructurals de l'església, obté un anyell dels freres⁴⁶³. En els llibres d'obra de la Paeria de Cervera es recullen les despeses generades per la renovació de l'orgue de Santa Maria (1744) i es detalla que s'han pagat tretze lliures per al «Sr. Anton Cases per dotse parells de capons y dotse parells de perdius se li regalaren en differentes ocasions perquè se esmerà (com ho ha fet) en la fàbrica y composició del orgue»⁴⁶⁴. Però el producte més regalat fou la xocolata ja que la trobem l'any 1725 quan el pare Rafel de Sant Francesc rep «una cuyta de xocolata [que] se ha fet de regalo per haver adobat y afinat lo orgue» del convent de Sant Agustí de Barcelona⁴⁶⁵, l'any 1752 quan el benefactor de l'orgue de la Pobla de Cérvoles agraeix la col·laboració del pare Oró «per lo treball de fer la planta del orgue y venir assí per dit effecte [amb] mitja cuita de xocolata» amb un cost de sis lliures⁴⁶⁶, i l'any 1774 quan l'orgue de la catedral de Barcelona va ser reparat pel «mestre del Palau»⁴⁶⁷ i se'l va obsequiar amb una *molienda de xocolate* d'un preu de quinze lliures⁴⁶⁸.

De la mateixa manera que hi ha una gratificació, també pot existir una penalització per incompliment de terminis pactats al contracte. El bellíssim exemplar del santuari del

⁴⁵⁸ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1695-1701 (57/66), f. 136v.

⁴⁵⁹ MOLI I FRIGOLA, MONTERRAT. «Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 48 (2007), p. 283.

⁴⁶⁰ AMTM: Llibre de conclusions 1706-1741 (unitat 0004/1), s/f, 3 d'octubre de 1738.

⁴⁶¹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1757-1765, s/f.

⁴⁶² FERRER I GODOY, JOAN. *Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Barcelona: Fundació Noguera, 2013. Volum I, p. 448.

⁴⁶³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 670, f. 385r.

⁴⁶⁴ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra 1744-1745, f. 27r-39v.

⁴⁶⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 671, f. 471.

⁴⁶⁶ Manuscrit dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

⁴⁶⁷ Desconeixem el seu nom.

⁴⁶⁸ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. «Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)». *Anuario Musical*, núm. 33 (1978), 101

Miracle de Riner estableix notarialment l'any 1717^{DOC 30} «que si lo dit Joseph Boscà [pare] ha complert per tot dit dia últim de maig prop vinent y de mil set-cents y devuyt en haver posat y assentat dit orga ab tota perfecció en dita yglésia [del Miracle], que dit senyor D^{or} Joan Thollenda dit dia últim de maig haje de donar y pagar a dit Joseph Boscà per albricias vint lliuras moneda Barc. que vindran a ser a més de ditas dos-centas vuytanta lliuras. Si Joseph Boscà [pare] dit dia últim de maig pròxim vinent no haje posat ni assentat en dita iglésia dita orga ab tota perfecció, en tal cas, de la sobredita última paga de ditas dos-centas vuytanta lliuras se haje de detraurer y defalcas deu lliures moneda Barc. així que en dit cas dita última paga sols haje de ésser y [...] setanta lliures, las quals deu lliures seran en pena de no haver posat y assentat dit Joseph Boscà dit orga per lo die assenyalat».

IV. 2. 5. OBLIGACIONS D'ORGUENERS I DE CONTRACTANTS

Les concòrdies detallaven d'una manera generosa el conjunt de deures i obligacions que assumien cadascuna de les parts integrants del conveni (l'artista —en aquest cas l'orguener— i el client o comendatari) per a dur a bon port l'objectiu de l'escriptura, segellada amb les corresponents signatures. La seva enumeració tenia la finalitat de deixar ben clar a qui corresponia la responsabilitat de fer-se càrrec dels diversos aspectes que envoltaven i facilitaven la consecució de l'obra per a evitar posteriors malentesos que fessin perillar el seu èxit. Aquestes condicions omplien paràgrafs i paràgrafs del document habitualment després de l'exposició de les característiques de l'obra acordada. Bàsicament eren de caràcter econòmic, basades en l'aportació, adquisició i adjudicació del cost de materials i de determinats oficis complementaris al d'orguener, com eran el de fuster, mestre de cases, manxador, transportista (per traslladar l'orguener i ajudants des de l'origen fins al destí), dispeser (per atendre als professionals en les coses del dia a dia durant la seva estada a la vila mentre duri l'obra de muntatge), etc.

La principal d'elles s'adreçava als materials amb què s'havia de construir l'instrument dissenyat i que en alguns contractes eren costejats en la totalitat per l'orguener i en d'altres pels comitents, en una proporció del 50%. Tenim capitulacions on es parlava genèricament de materials però en d'altres s'especificava la fusta, l'estany i plom per la canonada, la luda i l'aiguacuit per les manxes o el ferro pels arbres dels registres.

Una obligació més era establir qui assumia el cost econòmic de la feina dels fusters que havien de treballar a l'obra (malgrat que sovint els orgueners amb més trajectòria i èxit professional anaven acompanyats d'un oficial que feia les tasques).

Però el tema freqüent i persistent a totes les concòrdies era la visura⁴⁶⁹ d'acceptació i entrega de l'instrument totalment acabat als membres de la comissió designats pels contractants per a examinar-lo, convertint-se en un deure fonamental. En aquest assumpte, les dues parts coincidien: si la inspecció ofería un dictamen negatiu per part dels avaluadors, l'import que havia generat la visura anava a càrrec de l'orguener, però si era positiu el client n'assumiria el seu valor.

IV. 2. 5. 1. ESPECÍFIQUES D'ORGUENERS. FERMANÇA

⁴⁶⁹ Referent a les visures, vegeu més extensament l'apartat IV. 2. 6.

Comparativament, la quantitat d'obligacions dels orgueners era menor que la dels comitents. El principal i fonamental deure del factor era fabricar un orgue de la màxima qualitat i bona factura, a màxima satisfacció del contractant: «fer tot lo que se a de menester en dit orgue conforme lo art ho requereix» (Esterra d'Àneu, 1688)^{DOC 12} o «constituir i fabricar la orga de dita iglésia de bons materials segons reglas del art de organer» (Barcelona-Sant Francesc de Paola, 1756^{DOC 91}), sigui una reparació, renovació o nova planta. Aquesta afirmació es repetia a totes les capitulacions, i a continuació de la seva afirmació s'especificaven les condicions que acceptava l'orguener.

A més a més de les citades anteriorment corresponents a materials, fusters i visures, altres obligacions exclusives dels orgueners eren:

CONTRACTE TANCAT. La pràctica habitual de l'encàrrec fou pactar un import tancat i fixat de l'instrument en el moment de la signatura del compromís. Però malgrat tot, els clients s'asseguren que aquest cost no s'incrementi a mesura que vagi avançant l'obra fins a la seva finalització. Aquesta previsió no és pròpia només de l'època que tractem ja que existeixen alguns documents molt més antics que plantegen la possible situació, com és el cas de l'orgue encarregat pel monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona (1535) a mossèn Alex Roig, el qual va augmentar el preu acordat i els monjos protestaven dient «axò tenen los officials que vulla que sian que attenuen las obras que's volen fer y diuen que costaran cent y quant ve al effecte costen cent sinquanta, y algunes vegades la mitat més del que diuen al principi per no espantar als qui las an de pagar com se veu en aquesta que promete que ab cent lliures farian l'orgue y costà cent sinquanta o cerca d'elles»⁴⁷⁰. A casos contemporanis al nostre període correspondran els exemples de Santa Maria de Castelló d'Empúries (1685)^{DOC 8}, quan el mestre Bartomeu Triay reedifica l'orgue i els regidors de la vila l'adverteixen que «la dita universitat ni obrers de dita isglésia no tingan obligació de dar-li en cosa més del preu que baix se dirà»⁴⁷¹, o el de la parroquial de Sant Llorenç de Lleida (1739), quan els obrers puntualitzen «que no puga dit Joseph Buscà [indeterminat] demanar cosa alguna per millorar»^{DOC 57}.

EXCLUSIVITAT DE LA FEINA. Alguns comitents exigiran a l'orguener que es dediqui únicament i exclusiva a la feina que se li ha encarregat, refusant qualsevol proposta que se li plantegi mentre no hagi enllestit la tasca encomanada, tret del cas d'obtenir un permís atorgat pel client. És el cas de Josep Boscà [pare] a la col·legiata de Manresa (1723)^{DOC 34}, on els canonges li comuniquen que «en cas vullan dits elets aumentar lo dit orga de registres y fer nova la cadireta en la forma se ha fet la planta, dega dit Joseph Buscà [pare] fer-ho y no empèndrer altre feyna»; a Josep Cases i Soler a la parroquial de Bellpuig d'Urgell (1790)^{DOC 127}, on la Venerable Unió de Preveres adverteix que «empessada [l'obra], no podrá dexar mano de ella hasta quedar concluida, bien entendido que de oy en adelante, deberá prevenir en su casa todas las piessas que pueda adelantar», o a Joan Pere Cavallé a la nova catedral de Vic (1796)^{DOC 135} quan el capítol li puntualitza clarament que «una vez empezada l'obra, no podrá dexarla hasta concluida, menos que sea expresa licencia del II^{mo} Señor Obispo y Junta».

⁴⁷⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2516, f. 208.

⁴⁷¹ AHG: Fons Notarial de Castelló d'Empúries (Ca 1476), 17 de març de 1685.

IMPOSICIÓ DE LA UBICACIÓ DEL TALLER. Els contractants imposen a l'orguener la ubicació del taller a la vila on ha d'ubicar el nou orgue, adaptant espais oferts pels contractants, ubicant-hi transitòriament el taller de l'orguener. Això podria respondre a un desig del client de fer un seguiment i vigilància constants en l'execució de l'orgue. Recordem també que els mestres podien viure de forma estable a una vila on tenia localitzat el seu taller però molts d'ells també portaven una vida itinerant i, en aquest cas, es cedia temporalment un espai del client per a establir el taller mentre durés l'obra. Localitzem aquesta obligació en contractes relacionats amb la catedral de Vic de l'any 1727^{DOC 40} quan Josep Boscà [pare] ha de «fer y terminar dita obra tant quant per ella estarà dit Buscà en la present ciutat de Vich y no altrament», i de 1796, quan Joan Pere Cavaillé es compromet novament a la catedral de Vic que «deverá hacer y construir el referido órgano, sus flautas y demás necesario, en la presente ciudad de Vich. Y una vez empezada l'obra, no podrá dexarla hasta concluida, menos que sea expresa licencia del II^{mo} Señor Obispo y Junta».

VIATGE, DIETES I ESTADA DEL FACTOR. Els conceptes d'aquest apartat es donen molt poc com a deures de l'orguener. Serà el contractant qui majoritàriament assumeixi el seu compromís i el seu cost. La renovació de l'instrument del santuari la Mare de Déu del Miracle de Riner (1717)^{DOC 30} a càrrec de Josep Boscà [pare] aglutinarà un seguit d'obligacions de què es fa càrrec el client. L'orguener, amb el/s seu/s oficial/s, haurà de pagar-se el viatge i dietes originades pel seu trajecte d'anada i tornada: «que lo gasto de la anada y vinguda tant de ell y de las personas se'n aportará com y també de las cavalcaduras de ell y de ditas personas haje de ser y córrer a gastos y despesas de dit Joseph Boscà».

Referent a les despeses originades durant l'estada del/s professional/s a la vila, Antonio Bidarte, a la vila d'Esterrri d'Àneu (1688)^{DOC 12}, haurà de «fer-se lo gasto ell y sos fadrins tot lo temps posan en fer dita obra», els regidors de Balaguer «convenen y en bona fee prometen [...] habitació de casa y demás acistència, menos menjar tot lo temps que serà necessari estar [Antoni Cases] en aquesta ciutat per plantar dit orgue» de la col·legiata de Santa Maria de Balaguer (1753)^{DOC 88}, o Antoni Boscà a la ciutat de la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96} «en tot lo temps esterà ell en dita vila, per lo effecte antecedentment expressat, quedant y essent a càrrech del dit señor lo mantenir-se en dita vila y fer-se lo gasto».

TRASLLAT DE L'ORGUE NOU DES DEL TALLER AL SEU EMPLAÇAMENT DEFINITIU. La despesa originada pel desplaçament de l'instrument nou del taller fins a la localitat de destí apareix als capítols d'una forma més equilibrada tant entre contractats com en contractants, malgrat que les adjudicacions als segons seran lleugerament més nombroses.

L'exemple de Riner (1717)^{DOC 30} torna a aparèixer quan indiquen que «haje de posar y conduhir las flautas de dit orga per a aportar-las de la present ciutat [de Barcelona] en dita iglésia de dita Casa y Santuari [del Miracle] dins unas caixetas de fusta. Y que las mans, fusta y demás recaptos de ditas caixetas haje de ésser y córrer també a gastos y despesas de dit Joseph Boscà [pare]».

Altres casos d'aquest tipus de deure seran el dels orgues de Palafrugell (1736)^{DOC 50} —a càrrec d'Antoni Boscà— «des de Barcelona fins al port de la present vila o Castell»; el de Sant Llorenç de Lleida (1739)^{DOC 57} —per Josep Boscà [indeterminat]— que ha «ha de fer portar la referida fàbrica de Barcelona a dita

ciutat de Lleyda»; el de la Pietat de Vic (1743)^{DOC 67} «que senblantment sie del càrrech de dit Anton Buscà fer conduir a son compte tots los aparatos del dit orga nou en la dita iglésia de Nostra Señora de la Pietat sens gasto ni interès algú de dits señors obrers»; el del monestir de Bellpuig de les Avellanes (1746)^{DOC 72} a càrrec de Josep Boscà [indeterminat] «obligant-se a los ports»; o el de la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96}, «essent de la obligació de dit señor [Antoni Boscà] y quedant a son càrrech y a sos propis gastos lo fer, transportar y conduhir dende Barcelona a la dita vila de la Bisbal tot dit nou orga junt ab sas manxas y demás de ella dependent».

FERMANCES. Segons l'Institut d'Estudis Catalans, la fermança és un acte pel qual es constitueix una fiança per garantir l'acompliment d'una obligació que pertoca a un altre de complir. Seguretat, garantia, fiança, aval o penyora són termes relacionats en aquest àmbit. El text de les fermances, en un primer moment, sembla una responsabilitat dirigida únicament i exclusiva als orgueners, malgrat que, perquè s'acompleixi l'objectiu, necessàriament ha d'haver-hi la total execució de les clàusules dels clients.

Aquesta definició de fermança s'aplica a un contracte notarial on, entre les dues parts, s'imposa la garantia i fiança d'una tercera persona que es compromet amb els seus béns a la bona execució i realització de l'obra. Actuava com a garant de l'execució de l'obra—en cas de defunció o malaltia de l'orguener—, encarregat d'acabar l'instrument o de retornar als contractants les quantitats econòmiques rebudes pel mestre difunt. Era habitual que en els convenis d'obres de gran format i valor es creés la figura dels avaladors ja que ells responien davant el comitent per a contrarestar l'efecte que podia produir l'incompliment dels pactes, bé continuant les obres o bé reintegrant les quantitats cobrades si no s'havien realitzat. Però també s'ha de dir que no a tots els contractes és present aquest deure.

També és possible que el mateix orguener oferís tot el seu patrimoni com a penyora en el cas de que sorgissin problemes, com a Esterri d'Àneu (1688)^{DOC 12}, on «tant una part com altra prometen servir y complir tot lo sobredit, sota obligació de tots los bens mobles e immobles aguts y per haver y ab jurament que presten». O a la catedral de Vic (1727)^{DOC 40} i a Santa Maria del Pi de Barcelona (1741)^{DOC 60} quan cada orguener ofereix «tots y sengles bens y drets seus mobles e immobles haguts y per haver».

Un protocol que ofereix un text força clarificador del que significa la fermança i l'avalador és el del contracte de l'orgue de Santa Maria de l'Alba de Tàrraga entre els regidors i Antoni Cases l'any 1747^{DOC 73}:

«Item que en cas morís en lo dit termini lo dit señor Anton Cases, estiga a voluntat y elecció de son hereu lo continuar o fer continuar — ab las ditas circumstàncias y pactes — la dita obra, y en cas de no voler-la, dega judicar-se per experts nomenadors per las parts y pagadors igualment l'obra feta y acentada, pagant-se-li a proporció segons lo preu total de ella baix expressat, restituint la quantitat que tal vegada tingués rebuda més de la que serà avaluada l'obra ja feta. Totas las quals cosas promet atèndrer y cumplir sens més dilació ni escusa, ab salari de procurador acostumat y restitució de gastos y despeses. Y per major seguritat de ditas cosas, dóna en fermanças y principalment obligats a Francesca Cases y Soler y Joseph Cases y Soler, muller y fill respective seus, los quals, de son grat y certa sciència, y acceptant lo càrrech de fiador y asserint, lo dit Joseph, en virtut del jurament baix escrit, ésser menor de vint-y-sinch anys major emperò de quinze anys, prometen que

junt ab dit son marit y pare respective principal seu y seus ell y a solas estaran tinguts y obligats a tot las obres promès».

Aquestes fermances implicaven membres de la família o treballadors que formaven part del seu estret cercle professional. Malgrat tot, trobem algun cas que ofereix una opció a mig camí. És el cas del contracte de la renovació de l'orgue de la catedral de Tarragona per part d'Antoni Cases (1739)^{DOC 56}, on els canonges informen «ab pacte y condició que si dit Anton Casas durant la dita obra moria o se impossibilitava per poder completar dita obra (lo que Deu no vulla), no estigan obligats sos hereus ni las fianzas infrascritas en haver-la de fer acabar, y que dit Molt Ill^{te} Capítol dega acceptar lo que dit Casas tindria fet segons lo contengut y expressat en la sobredita capitulació per lo valor que judicaran dos experts anomenadors, un per cada part».

Respecte a fermances on els avaladors són oficials del taller, disposem del cas del fuster Gabriel Aldabó en el primer pressupost que va presentar l'orguener Antoni Boscà a l'abadessa del monestir de Sant Daniel de Girona (1740)^{DOC 59} quan en un dels paràgrafs esmenta que «per la major seguretat, dit señor Anton Boscà me dóna per fermaça al señor Gabriel Aldebó, mestre fuster de Barcelona aquí present, qui se obliga a tot lo sobredit y cumplir o fer cumplir tot lo sobreexpressat». Fixem-nos amb la paraula *seguretat* que identifica la fermaça. Un altre oficial serà Josep Aldabó en l'orgue de Monistrol de Montserrat (1763)^{DOC 102}, sota la direcció de Josep Boscà i Serinyana, en el qual «per major seguretat de ditas cosas ne dona per fermansa y principal obligat a Josep Aldabó, mestre fuster de la ciutat de Barcelona present y baix acceptant, lo qual, juntament ab ell y assolas, estarà obligat a tot lo sobredit. I dit Joseph Aldabó, present, accepta lo càrrech de fermansa y promet que junt ab son principal, sens ell y assolas, estarà obligat a tot lo sobredit, a qual compliment, tant principal com fermansa, ne obligan tots y sengles bens seus y del altre de ell, assolas, mobles e immobles haguts y per haver». Aquests dos fusters Aldabó són membres de la darrera generació de la nissaga barcelonina de tallistes-escultors actius durant els segles XVII i XVIII⁴⁷². Aquests exemples indiquen que els germans Boscà no comptaven amb els familiars a l'hora de oferir garanties de finalització d'obres, ben contràriament a la família Cases de Reus, on cinc instruments⁴⁷³ contractats pel patriarca Antoni designen com a fiador principal el seu fill, també orguener, Josep (nascut el 1731), com a responsable últim d'aquests encàrrecs. I fins i tot, en algun cas, hi participa la seva esposa Francesca Soler:

VILA-SECA (1750)^{DOC 78}

«Los precitats Anton Casas y Joseph Casas, pare y fill, concessionaris predits, acceptan la dita obra dalt explicada per lo mencionat preu de mil y tres-centas lliures moneda barcelonesa y demás a ells de sobre promès. Y prometent als prenomins regidors y als en dits ofici successors, perfeccionar y fer la dita obra baix las condicions y obligacions de sobrecontengudas, als quals expressament concen ten, com si un per un assí expressament estessen explicat, tot lo que prometen atèndrer y cumplir sent la menor dilació ni excusa alguna ab lo acostumat salari de procurador

⁴⁷² ARRANZ I HERRERO, MANUEL. *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*. Barcelona: Col·legi d'aparelladors i arquitectes tècnics de Barcelona, 1991. p. 3.

⁴⁷³ Presento els paràgrafs relacionats amb el tema de les fermances. El cinquè instrument correspondria a l'instrument de Santa Maria de Balaguer (1747)^{DOC 73}, fragment del qual està exposat en línies anteriors.

dins dita vila de Reus de deu y fora de vint sous barcelonesos ab restitució y esmena de totas missions, danys y despezas ocasionadas per rahó del predit, baix la obligació general de tots sos bens y del altre a solas mobles e immobles haguts i per haber».

VERDÚ (1752)^{DOC 85}

«Y per major seguritat de ditas cosas, dóna en fiador y principalment obligat a Joseph Cases y Soler, son fill, a estas cosas ausent, lo qual asserint en virtut del jurament baix escrit esser menor de vint-y-sinch anys, major emperò de vint anys, y renunciant al benefici de sa menor edat, de son grat y certa sciència, accepta lo càrrech de fiador y promet que, junt ab dit son pare y sen ell y a solas, estava obligat a tot lo sobrepromès. Y per cumplir ditas cosas, dits pare y fill, obligan tots sos bens, accions, y drets y del altre de ells a solas mobles e immobles haguts y per haver».

PORRERA (1755)^{DOC 90}

«Item que en cas que dit Anton Casas morís sense haver fet eo asentat dit orgue, que dits regidors eo dit comú puga obligar als hereus de dit Anton Casas a fer y asentar dit orgue ab lo modo y forma que està expressat».

AGRAMUNT (1759)^{DOC 97}

«En cas que (lo que no permetia Déu) dit Anton Casas durant esta obra passa a millor vida, obliga de present a son fill Joseph Casas, també fabricant de orgues, en concluir y acabar dita obra ab lo modo y forma està pactat».

Però l'exemple més ben descrit del tema fermança correspon al contracte del nou instrument de la catedral de Vic, acord amb l'orguener Joan Pere Cavaillé (1796) quan, a més a més, estableix al seu fill *Domingo* Cavaillé i Coll com a responsable en darrera instància de la total construcció de l'obra:

VIC-Catedral (1796)^{DOC 135}

«Y es también pacto y condición que dicho Ilustrísimo Señor Obispo y Junta tengan facultad no sólo de suspender y retenerse el todo o parte de las cantidades de dichos plazos prometidos a dicho Pedro Juan Cavaillé, sino también de recobrar de éste los que se le hayan hecho siempre que él mismo falte al cumplimiento de lo estipulado con esta escritura y los perjuicios que por lo mismo haya causado. Y mediante las declaraciones expresadas, el nominado Pedro Juan Cavaillé prometió cumplir quanto está dicho como arriba se contiene, sin más dilación alguna, con el acostumbrado salario de procurador restitución y enmienda de todos daños y costas, a cuyo cumplimiento obligo todos sus bienes y muebles y sitios, havidos y por haver. Y baxo la misma obligación de sus bienes, ofreció y prometió también que luego que esté en esta ciudad Domingo Cavaillé, su hijo, aprobara el ofrecimiento y promesa que dicho Pedro Juan Cavaillé ha hecha con esta escritura. Y que el nombrado, su hijo, prometrá también su cumplimiento baxo la obligación de sus bienes, mediante escritura pública, con todas clausulas y renunciaciones necesarias. Y presente el dicho Ilustrísimo y Reverendísimo Señor Obispo con los demás señores que componen la dicha Junta que baxo en sus respectivas firmas se nombrarán, aceptaron la obligación que acaba de hacer el dicho Pedro Juan Cavaillé, a quién prometieron pagar las dichas nueve mil libras mediante la satisfacción de las quales, se ha obligado hacer y construir el expresado órgano, con los plasos arriba convenidos, a cuyo cumplimiento obligaron todo el caudal, fondo, bienes y derechos de la nueva obra de dicha Santa Yglesia, muebles y sitios havidos y por haver, con renunciación de qualquier ley y derecho de su favor».

Domingo Cavaillé i Coll protocol·litza el 7 de març de 1797⁴⁷⁴ amb la Junta d'Obra de la catedral la responsabilització del total acabament de l'instrument si el seu pare no ho pot fer:

«Sepa por esta escritura, como ante mi, el escribano, y testigos que a la fin se expresarán, Domingo Cavaillé, maestro de órganos en la ciudad de Barcelona domiciliado, dixo que por quanto con escritura ante el infrascrito escribano, a veinte de agosto del año mil setecientos noventa y seis, Pedro Juan Cavaillé, también maestro de órganos en dicha ciudad de Barcelona domiciliado, su padre, prometió al Ilustrísimo y Reverendísimo Señor Obispo y demás señores que componen la Junta establecida para la dirección de la nueva obra de la Santa Iglesia de la ciudad de Vich que, por la cantidad de nueve mil libras, hará y construirá el órgano que ha de servir en la dicha Iglesia Cathedral, mediante los pactos, y condiciones individuadas y estipuladas con dicha escritura con la qual prometió también dicho Pedro Juan Cavaillé, que luego que el otorgante estuviere en esta ciudad, aprobaría el ofrecimiento y promesa que dicho Pedro Juan Cavaillé tenía hecha con la citada escritura, y que el otorgante prometría su cumplimiento baxo obligación de sus bienes, mediante escritura publica, con todas cláusulas y renunciaciones necesarias. Por tanto, poniéndolo en efecto el dicho Domingo Cavaillé, estando bien noticioso de la promesa y obligación que hizo el dicho, su padre, y de las condiciones y obligaciones continuadas en la citada escritura, por la lectura que de la misma ha hecho, promete a dicho Ilustrísimo Señor Obispo y demás señores que componen la expresada Junta ausentes, y por ellos, el infrascrito escribano presente y acetante que cumplirá junto con dicho su padre, Pedro Juan Cavaillé, todo quanto éste prometió con la citada escritura de obligación, con los mismos pactos, condiciones y cláusulas que en ella se expresan. Y a su cumplimiento obligó todos los bienes de el otorgante muebles y sitios, havidos y por haver, con renunciación de qualquier ley y derecho de su favor. En cuio testimonio otorgó la presente escritura en Vich, a siete de marzo de mil setecientos noventa y siete, quedando advertido haver de tomar razón de ella en los oficios de hipotecas correspondientes, dentro el término para los efectos prevenidos en la Real Pragmática de Hipotecas. Y lo firmo, siendo testigos Francisco Munt y Vilaró, Miquel Arena, escribientes, en presente ciudad residentes».

Un altre exemple és l'orgue de la Sénia (1804)^{DOC 142}, creació del moianès Salvador de Salvador, el qual designa avalador seu un fuster de la mateix vila:

«E yo, el narrado Salvador de Salvador, para seguridad de las cantidades que se me vayan suministrando interín se haga el órgano, doy en fiador a Josef García, de oficio carpintero, vecino de la presente villa de La Cènia, quien hallándose presente de su grado y cierta sciencia renunciando ante todo las leyes de la simultánea promesa *hoc ita de fidefussoribus*, y el beneficio de la división y excusión y demás de la mancomunidad y fianza, acepta el cargo de fianza, prometiendo que si fuesse necesario por algún caso, assí pensado como no pensado, ha[ya de] bolver a los dichos señores de ayuntamiento el dinero que se me fuesse adelantado y le bolverá junto conmigo y a sola».

IV. 2. 5. 2. ESPECÍFIQUES DE CONTRACTANTS

⁴⁷⁴ ABEV: Fons Notarial de Vic. Antoni Cases i Lluçà, *Diversorum contractuum... manuale* 1797 (889), f. 349r.

La principal obligació del contractant és el pagament íntegre de l'activitat acordada amb l'orguener. Les altres clàusules complementaran el conveni entre les dues parts. Els contractes consultats majoritàriament mostren una quantitat més alta d'obligacions per al client que per al mestre.

MANXADOR, CERA O LLUM I CARBÓ. Aquests tres elements formen part obligatòriament de totes les concòrdies i són indispensables per a la realització de la feina encomanada, tant als encàrrecs d'orgues nous com de reparacions o renovacions. Dels tres, els dos primers apareixen pràcticament a tots els protocols. El carbó, en canvi, és una exigència que només trobem als contractes d'Antoni Cases de Reus, com el de Tarragona-Catedral (1739)^{DOC 56}, Cervera-Santa Maria(1743)^{DOC 68}, Vila-seca (1750)^{DOC 78}, Juneda (1751)^{DOC 81}, Balaguer-Santa Maria(1753)^{DOC 88}, Porrera(1755)^{DOC 90}, Riudoms(1756)^{DOC 92}, Agramunt (1759)^{DOC 97} i algun altre treball molt puntual de Joan Baptista Ferrer a Cardona-Sant Miquel(1727)⁴⁷⁵ i Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (1749)⁴⁷⁶.

El manxador és fonamental durant tot el temps que duri l'afinació i harmonització general de l'instrument, de la mateixa manera que és imprescindible la cera o llum que s'utilitzarà no només en l'època d'afinació sinó des del primer moment en què els oficials treballin dins del temple (Barcelona-Santa Maria del Pi 1691^{DOC 15} «se ha de menester cera per fer llum per quant se afinarà y manxador mentre's se adobarà lo orgue sempre que sia menester»).

MESTRE DE CASES. Un altre punt ineludible és l'aportació per part dels contractants d'un mestre de cases o arquitecte. La seva tasca estarà relacionada amb tot el que tingui a veure amb obres que afectin l'edifici de l'església, ja sigui aconduint espais i accessos necessaris per a ubicar l'orgue o en temes derivats de la seva caixa. Així trobem els obrers de Torroella de Montgrí (1738)^{DOC 55}, que aportaran «mestre de cases per fer envans y voltes y tot lo demás, donant també las vigas que se auran menester per formar lo piso del orga y pasadís», o la construcció dels permòdols per a assentar sòlidament l'instrument pels responsables dels temples dels Dominics de Tarragona (1723)^{DOC 35}, Palafrugell (1736)^{DOC 50}, Sant Daniel de Girona (1740)^{DOC 59} i Montblanc-Santa Maria (1750)^{DOC 80}.

Aquesta clàusula, que apareix reiteradament als contractes, proporcionarà als clients l'absoluta (o a vegades relativa) seguretat d'un bon professional escollit per ells i que per tant no produirà, ni a llarg ni a curt termini, cap actuació que malmeti l'estructura de l'edifici. Per aquest motiu, els comitents subministraran sempre un mestre d'obres de la seva estricta confiança. Però el cas infructuós de Torroella de Montgrí i l'engrandiment de la seva església (1733) demostrarà que no sempre se'n poden refiar. Els regidors de la vila prenen la determinació d'engrandir la fàbrica parroquial torroellenca a càrrec de Joan Vilar, mestre de cases, però un requeriment⁴⁷⁷ de l'any 1738 ens informa que «dit Vilar, executant la fàbrica de dita iglésia, se derruhí y vingué casi a tota ruina lo orga construït en dita iglésia en tant que quedant descubert per molt espay de temps las voltas e teulada de dita iglésia. Sobrevenint plujas, la aygua entrava dins las flautas de dit orga cahent així mateix la runa y cal sobre de las parets y teulada de tal forma que pereix respecte fou impedit lo poder-se tocar dit orga per molt temps». En conseqüència, es va haver

⁴⁷⁵ AHC: Fons Municipal de Cardona. Apartat «orgue parroquial».

⁴⁷⁶ APSAV: Llibre de comptes (1742-1799), 23 de febrer de 1749.

⁴⁷⁷ AHG: Fons Notarial de Torroella de Montgrí (To 320), 3 d'octubre de 1738.

de sol·licitar la compareixença d'Antoni Boscà (que ja hi havia treballat l'any 1731^{DOC 46}) i planificar una reconstrucció i ampliació de l'instrument^{DOC 55}.

DESPLAÇAMENTS DE L'ORGUENER I TRASLLAT DE L'INSTRUMENT JA FINALITZAT. Una altra obligació serà el pagament de viatges i transports, que classificarem com a desplaçaments de l'orguener (acompanyat o no per ajudants) des del seu taller fins a la població on ha de treballar, el trasllat d'estris o *ferramenta* d'aquests professionals, el de l'instrument ja acabat des del taller a la seva col·locació definitiva i la mudança de la *desferra* de l'orgue antic al taller del mestre.

Com a exemples de trasllats d'orgueners —acompanyats d'alguna petita descripció— tenim els regidors de Bagà (1754)^{DOC 89}, que concreten anar a «enviar dues cavalcadures y mosso per pujar lo factor ab son arquitecta per a plantar dit orgue», els d'Igualada (1757)^{DOC 95} que «enviaran dues cavalcadures a dit [Anton] Buscà per ell y altre per venir a plantar la orga y després tornar-lo a Barcelona», els monjos de Sant Benet de Bages (1760) «gastaron tres cavallerías y dos criados quando fueron a buscar el órgano nuevo, y despues hizieron otro camino a Barcelona a buscar el organero y compañero suyo y juntamente una carga de lo que no avían podido traer del órgano»⁴⁷⁸. O els de Sarraí (1788)^{DOC 125}, que van disposar «dues cavalleries per venir de cavall y retornar a Reus» al factor Josep Cases i Soler. L'explicació més senzilla, però també més habitual a moltes poblacions, es resumeix amb la indicació de Guimerà (1737)^{DOC 51}, on els regidors «donem també dita vila [...] com y també los bagatges per a venir y portar dit senyor Anton Casas».

El més habitual, i en orgueners de cert prestigi, és que l'obra es fabriqués en el propi taller i un cop acabada es traslladés mitjançant caixes i s'assentés a la població. Entre d'altres, l'ajuntament de Cabacés (1728)^{DOC 41}: que «tinga obligació dita vila quant se aga de portar lo dit orgue, de donar bagatges a ses costes, serà portar-lo». Que els frares de sant Domingo de Tarragona (1723)^{DOC 35} acordin que «dit convent dega pagar los [ports] de portar tot lo dit orgue en Tarragona», o «que dits regidors facian portar a costas suas tota la factura de l'obra des de Barcelona en dita vila de Oliana [1743]^{DOC 66}». Alguns casos també incloïen la pesada ferramenta dels orgueners i oficials com Cabacés (1728) «per al dit organiste, quant sia menester venir, també se li ha de donar bagatge per a tornar-se'n y portar la ferramenta quant estiga fenida la sobredita obra».

Un tret interessant dins dels desplaçaments d'instruments era el fet d'haver-ho de fer utilitzant mitjans marítims o de pas fluvial. Pensem que depenent de la situació de la vila i de la seva realitat orogràfica, moltes vegades calia un esforç suplementari per a portar l'instrument acabat al seu lloc definitiu. Recordem que a l'època, davant la situació viària, el transport més ràpid i barat era el marítim. D'aquesta manera, el carreteig del moble d'orgue comprat per la vila de Torroella de Montgrí (1681)^{DOC 4} a l'escultor Llätzer Tramulles es va transportar per mar des de Barcelona fins al port de l'Estartit (despesa que va anar a càrrec de Tramulles) i del port anterior fins a Torroella per camí terrestre (despesa a càrrec del comú). La mateix vila, però, l'any 1731, torna a intervenir l'instrument, aquest cop a càrrec d'Antoni Boscà, fent que es torni a desplaçar per via marítima i assumint el contractant la despesa del seu trasllat «des de la vora del mar del terme de la present vila». El viatge en vaixell serà sufragat per Boscà.

⁴⁷⁸ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 117, f. 104r.

Idènticament a Torroella va succeir amb l'orgue de Palafrugell (1736)^{DOC 50}, quan Boscà va haver de pagar el trajecte marítim i el comú, el del port fins a l'església.

De semblants característiques correspon l'orgue de Montbrió del Camp (1792), quan s'estipula per contracte entre Josep Folch i particulars de la vila que l'instrument es construeixi a València però que es traslladi per mar fins al port de Salou, juntament amb les eines de l'orguener: «Item ab pacte que dits señors particulars degan pagar-me [a Josep Folch] la maitat de los nòlits de portar per mar des de València a Salou, las ahinas necessàries per treballar dita orga. Iten y finalment ab pacte que dits señors particulars tingan obligació de enviar a buscar a sas costas ditas ahinas en lo port de Salou y portar-las en la present vila. Y finida que sia dita orga, de tornar-las en lo port de Salou y així mateix de pagar-me la maitat dels nòlits de portar ditas ahinas per mar des del port de Salou a València y aixís ab dits pactes y no sens ells fas la present obligació y promesa»⁴⁷⁹. Les despeses estan gairebé compartides en un 50% en el cas del viatge per mar, juntament amb les eines, compromentent-se al pagament pel retorn de les eines.

En el cas de transport terrestre, quan la vila destinatària es trobava al costat de la llera d'un riu, el pagament de les taxes de creuament de mercaderies d'un pont anava a càrrec de l'ajuntament, com ho trobem a l'exemplar destinat a Santa Maria de Balaguer (1753)^{DOC 88}, on «prometen [a Antoni Cases] també donar, y a los dependents, la franquesa de passatge de pont sempre que vindran en esta ciutat per rahó de dita fàbrica del orgue», o a Seròs (1768)^{DOC 112} quan «se obliguen, donar al dit señor Anton Cases pas franch de barca ell y bagatges, durant la construcció del orgue [...] en esta vila de Seròs; bagatges per a portar tota l'obra se necessite per a la formació del orgue des de la vila de Reus a esta vila, y retornar en ella, menjar y demes assistències durant las col·locacions».

Un cas excepcional –com ho podien ser altres instruments de poblacions de muntanya– és l'orgue de la parroquial de Vielha (1778), a la Vall d'Aran, obra dels germans Josep i Llorenç Vicens, habitants a Barcelona. D'aquest instrument, no en posseïm cap mena de document que ens porti informació, tret de les etiquetes escrites a l'interior del seu secret i que anomenen els autors de la seva construcció. Ens imaginem l'instrument pujant en carros des de Barcelona pel port de la Bonaigua? O potser es van traslladar els dos germans a Vielha durant una temporada i el van fabricar *in situ*? Una altra incògnita.

CESSIÓ DE TOT O PART DE L'INSTRUMENT ANTIC A L'ORGUENER. Una altra clàusula dels contractants feia referència a què s'havia de fer amb les restes de l'orgue vell que s'havia de substituir per un de nou o les parts de l'instrument que es rellevari (adreçat principalment a la canonada antiga). Habitualment la «desferra» de l'orgue anava a parar a mans de l'orguener i, a partir d'aquí, es taxava i es descomptava o no del preu final acordat inicialment.

Nombrosos casos corroboren aquesta pràctica: a la catedral de Vic (1727)^{DOC 40} es dona la desferra dels tres registres vells que s'han de renovar; a Santa Maria del Mar de Barcelona (1741)^{DOC 63} s'ha d'«entregar a dit [Anton] Buscà tota la desferra de estany que vuy se troba separada de dit orga y que no servirà per ell, com no excedesca de tres quintars, pues lo que excedirà, deurà cedir en benefici de la Ilt^{te} Obra»; a l'església de la Pietat de Vic (1743)^{DOC 67} «convenen y en bona fe prometen cedir-li [a Antoni Boscà], com ab thenor del present, hi cedeixen totas las flautas

⁴⁷⁹ AHT: Fons Notarial de Cambrils. Gabriel Gimbernat i Arbós (any 1792, sig. 5337, caixa 38), f. 25r.

que no se comprenen ab la recomposició del orga nou»; al monestir de Sant Pere de Camprodon (1767)^{DOC 111} «se prevé que's perimetrà al organer [Joan Pere Cavaillé] valer-se per lo nou orga dels registres que se encuentran al present al orga vell per ser totes servibles però ab la advertència que se deuen compondre de una en una totes las flautas perfectament, completant de altres novas per la formació entera dels registres totes las que faltan y las que són inservibles renovar-las»; a la parroquial de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú (1771)^{DOC 113} «será a carga de los dichos Señores Obreros dar todos los despojos del órgano viejo [a l'orguener Lluís Scherrer]»; o a la nova catedral de Vic (1796)^{DOC 135} quan s'estipula que «es condición y pacto que dicho Il^{mo} Señor Obispo y Junta haya de hacer entrega, como así lo promete a dicho Pedro Juan Cavaillé, de todas las flautas grandes y pequeñas y demás instrumentos de que se componía el órgano antiguo de la misma Yglesia Cathedral de esta ciudad, quedando todo a beneficio y libre disposición de dicho Pedro Juan Cavaillé, quien podrá valerse del todo o parte de las flautas que componían el órgano antiguo que sean buenas y aptas para el moderno».

Alguns documents esmenten també el lliurament per part dels contractants d'elements del moble, com a la capitulació del nou exemplar de la Seu Nova de Lleida (Evangeli) (1773)^{DOC 118}, on Lluís Scherrer haurà de construir tota la seva caixa a excepció de la barana de la balconada ja que «serà igualment de sa obligació fer-y construir a ses expenses la barandilla que està als costats de la cadireta ab tal que puga fer ús de la del orgue vell a qual fi serà de la obligació de dit Ilustre Capítol entregar-la»; o sigui, el factor suís haurà d'adaptar la barana de l'orgue d'Antoni Llorens (1624) de la Seu Vella al moble de nova factura donada pels canonges. O al nou instrument dels Dominics de Tarragona (1723)^{DOC 35}, al qual s'hauran d'incorporar uns *rematos* de l'orgue vell que els frares han de cedir a Josep Boscà [pare] durant la seva elaboració. Com també el deure dels obrers de lliurar la fusta sobrant del moble de l'orgue de Santa Maria del Mar de Barcelona (1742)^{DOC 64} als fusters que la treballaran seguint les ordres d'Antoni Boscà.

DESPESES ORIGINADES PER L'ESTADA DE L'ORGUENER (I ACOMPANYANTS) A LA VILA. A la recta final del procés, quan l'instrument o les parts a reformar ja estan enllestides per a poder instal·lar-se a la seva ubicació definitiva, l'orguener i la seva comitiva viatjaran i viuran a la població durant un termini variable —segons la importància de l'encàrrec— fins a concloure totalment la seva feina. Durant aquest espai de temps es generaran unes despeses en forma de dietes que inclouran l'allotjament i manutenció de tot aquest personal, i que es convertiran en una obligació que assumiran de forma majoritària els contractants.

N'anomenarem els casos més explícits.

Referent a l'allotjament, a Torregrossa (1685)^{DOC 9}, els jurats de la vila disposaran per Andreu Bargeró de «casa y [ha]bytasjó per tot lo tems treballarà en dita hobra»⁴⁸⁰. La reforma de l'orgue d'Esparreguera (1748)^{DOC 76} obligarà els regidors a «donar habitació còmoda a dits Buscà [i Serinyana] y fuster en dita vila tot lo temps que hauran de estar en aquella per la composició de dit orga». A Igualada (1757)^{DOC 95}, el comú promet a Antoni Boscà «donar-li en la present vila una casa ab dos llits parats per a habitar quant vindrà a assentar la orga per tot lo temps aurà menester per a assentar-la». A Guissona (1763)^{DOC 103}, la vila es compromet a donar a l'orguener Jacint Galtaires «casa franca» durant els dos anys que durin les obres,

⁴⁸⁰ ADL: Fons Torregrossa. Llibre *Lucero*, s/f.

allotjant-se al palau del bisbe, però si el prelat «necessités per sa habitació lo palàcio a hon habita y treballa lo dit Jacintho Galtayres, y a este li fessen pagar algun tribut real, prometen dits senyors obrers, en lo dit nom, costejar-li lo lloguer de casa per sa habitació». Els comissionats de Calaf (1766)^{DOC 110} tindran obligació de «donar allotjament de casa corresponent ab los llits necessaris per dit Scherrer y família». L'ajuntament de Sarral (1788)^{DOC 125} «donarà casa ab lo acistiment necessari de llits, habitació y servei corrent» al factor Josep Cases i Soler, com també ho farà l'església de Santa Maria de Ciutadella (Menorca) (1796)^{DOC 134} amb el mateix orguener però amb «la obligació la ciutat de pagar lo arquiler de dos anys de la casa al artífice ahont habita al present, contadors del dia que entrà a dita casa —que fonch al dia primer de janer 1796— y finit dits dos anys».

Respecte a les dietes durant l'estada, la renovació de l'orgue del Santuari del Miracle de Riner (1717)^{DOC 30} estableix que els responsables «entre lo temps que dit Joseph Boscà [pare] y las personas se'n aportarà per posar y assentar dit orga estaran y habitaran en dita Casa y Santuari [...], dita Casa y Santuari tinga obligació de fer-los la vida subministrant-los tots los aliments necessaris de menjar y beurer». El mateix orguener anterior però als Dominics de Tarragona (1723)^{DOC 35} aconseguirà que els frares paguin «lo gasto als oficials en lo temps se haurà de assentar dit orgue».

ALTRES OBLIGACIONS. Els deures que hem esmentat anteriorment són els que apareixen més sovint a les capitulacions. Però n'hi ha d'altres que sorgeixen més escassament.

És el cas del trasllat de materials pagats per l'orguener per part dels comitents, com en el cas de l'instrument de Torelló (1787)^{DOC 124}, on el factor Jordi Vullen comprarà materials a Barcelona i a Berga, però el seu desplaçament fins a Vic per a la seva manufactura, serà abonat pel contractant, com també ho farà amb el trasllat de l'orgue ja acabat de Vic a Torelló.

Un altre deure del contractant serà buscar i oferir un espai de treball per al factor a la mateixa vila on anirà destinat el seu treball. Crec que aquest punt, malgrat que no s'anomeni als convenis, ja es tenia present per les dues parts i per això no consta a les obligacions. Els nombrosos orgueners que treballaven d'una forma itinerant i que no disposaven d'un taller fix ho havien de fer d'alguna manera per a poder complir l'objectiu. Per exemple, Josep Boscà i Espanya rebrà dels frares Franciscans del convent de Sant *Diego* d'Alaior (Menorca) (1724)^{DOC 37} un «lloch compatent per treballar, per estar y dormir [...] tot el temps que durarà la fàbrica del orga y mantanir-lo de menjar y biurer fins haver perficionat lo orga». D'idèntica manera, el «Capítol [de la catedral de Vic, (1727)]^{DOC 40}, a sos gastos, deu mantenir y donar al dit Buscà [pare] un manxador y llum per fer dita obra, y així mateix un lloch o puesto capàs y competent per fer dit Buscà —ab tots sos oficials— sa habitació, y fer y terminar dita obra tant quant per ella estarà dit Buscà en la present ciutat de Vich y no altrament».

Anteriorment hem parlat del deure del comitent a cedir al factor les restes de l'orgue antic perquè se'n pugui reaprofitar algun element (sobretot canonada) o, senzillament, per desballestar-lo. Molts casos parlen de l'obligació de donar però molt pocs tracten l'obligació de transportar aquesta *desferra* al taller de l'orguener. Com a exemples trobem el comú de Riudoms (1756)^{DOC 92}, que paga «lo transport del horgue vell» al taller reusenc d'Antoni Cases, o el cas dels vilatans de Monistrol

de Montserrat (1763)^{DOC 102} els quals proposen a Josep Boscà i Serinyana la construcció d'un nou instrument per un preu estipulat de 1400 lliures, però descomptant 100 lliures de la deixalla de l'antic orgue, i a més «li donaran y entregaran lo orga vell que prometen a ses propios gastos de ells posar en Barcelona y en casa del mateix Buscà».

Per acabar, les obligacions afecten també la construcció dels mobles dels nous instruments, com succeeix a la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 95}, quan «és pactat y capitulat entre ditas parts que los dits señors regidors y obrers sien y estigan obligats a llurs propios gastos y expensas fer fer y plantar la caixa de fusta junt ab tots sos dependents a proporció del dit nou orga»; a Bellpuig d'Urgell (1764)^{DOC 104}, quan la Venerable Unió de Preveres es compromet a «donar caxa feta y acentada» a l'orguener Josep Boscà i Serinyana; o a la nova catedral de Vic (1796)^{DOC 135}, «quedando solamente a cargo y costa de dicho Il^{mo} Señor Obispo y Junta la construcción de la caxa en que se deberá col·locar, cuyo sitio o lugar en donde deberá col·locarse, estará a libre disposición y determinación de dicho Il^{mo} Señor Obispo y Junta».

IV. 2. 6. RECEPCIÓ DE L'ORGUE: VISURA I ACCEPTACIÓ. REAFINACIONS

Després d'un llarg camí (que pot durar diversos anys) i de totes les vicissituds sorgides d'índole econòmica, de proveïment de materials i de responsabilitat professional de l'orguener, arriba el moment en què l'obra és finalitzada i s'ha d'entregar als contractants. Com qualsevol altre objecte o producte manufacturat, l'orgue ha de quedar a satisfacció de les parts contraents, orguener i client, i per tant el resultat estarà subjecte a un examen minuciós anomenat visura, que generalment està estipulat en l'enumeració de les clàusules d'obligatorietat. Qualsevol obra, principalment les de nova planta, requeria un examen i un reconeixement de la seva realització i del bon compliment de les característiques concertades en les capitulacions.

El terme visura pot tenir dues accepcions: la que ja hem anomenat (examinar una obra ja feta i acabada) o com a inventari que redactarà l'orguener sobre l'estat en què es troba un instrument que haurà de reparar o renovar (com són Santa Coloma de Queralt 1681^{DOC 2}, Barcelona-Santa Maria del Pi 1691^{DOC 15}, Manresa-Santa Maria 1723^{DOC 34}, Sanauja 1744^{DOC 69}, Castelló de Farfanya-Santa Maria 1747^{DOC 74}, Tàrraga 1747^{DOC 73}, Verdú 1752^{DOC 85}, Agramunt 1759^{DOC 97}, Guissona 1763^{DOC 103}, Bellpuig d'Urgell 1790^{DOC 127}). Però el terme que tractarem en aquest apartat és el que forma part de la finalització i acceptació.

La inspecció sobre la qualitat del treball és una de les constants més habituals a les capitulacions, detallant-se el seu significat (per a coneixement de les parts interessades) i les conseqüències del seu incompliment. Usualment el seu resultat i l'opinió dels examinadors s'inscriuran als llibres d'actes. Una confirmació del que hem dit la trobem al monestir de Valldonzella de Barcelona (1748)^{DOC 75}, quan s'estableix clarament al protocol que «fet y conclòs que sie lo dit orga, dit Joseph Buscà [indeterminat] y los seus successors, en virtud del present, se submeten a la censura del que diran los señors mestres de capella, mestres de òrgans y demás personas que tindran intel·ligència y censura en semblants instruments orgànichs a fi de que judiquen si lo dit orga fahedor té las circunstancias degudas per sa total perfecció, sens que aquell falte requisit algun del que

va estipulat y expressat, de manera que en cas de faltar-ne algun, ell y los seus estan prompts en esmenar-ho a sas pròpies costes. Y finalment si per dites personas que entretindran en lo regonexament de dit orga, se digués aver-i alguna flauta o flautas dolentas que perturbassen lo orisons perfet que en sí requirex un orga en est cas semblament, lo dit Buscà, per ell y los seus, se obliga en mudar a sas pròpies costes, la flauta o flautas que li seran reprotxadas y no admesas, mudant novament aquella o aquelles que per dites personas li seran manadas mudar sens que, per çò, lo dit Buscà tinga la menor repugnància per submètrer-se en tot y per tot a la censura de dites personas interventoras y als que estas sindicaran, manaran y ordenaran, lo qual orga se obliga fer y construhir, dexant aquell a punt de poder-se tocar y del tot conclòs dins lo termini y espay de un any comptador del dia de la firma del present contracte en anant».

Però, a més a més de l'anterior exemple, diverses definicions de processos de visura s'adjunten en nombrosos protocols oferint diverses argumentacions, des de les més simples fins a les més sofisticades:

VIC-Catedral (1689)^{DOC 14}

«Promet y en bona fe convé lo pare Barthomeu [Triay] que tindrà [d']adobar, afinar y en bona forma posar los dits orga y cadireta dins lo termini de un any comptador del die de la ferma d'est present contracte o concòrdia, los quals orga y cadireta adobats hagen de ésser regoneguts per personas elegidoras per dit Illustre Capítol, pràcticas en lo art de música y orga, que hagen de fer relació si dit orga y cadireta està bé, y segons lleys de música y orga consonant. Y havent-i en ells cosa que se vege tenir alguna falta, se obliga y promet lo dit P. Barthomeu Triay en esmenar-la, y dits orga y cadireta afinar fins a que estigan bé y ab tota perfectió com de dit pare Barthomeu se espera».

BARCELONA-Sant Miquel (1728)^{DOC 42}

«Després de ser obrat dit orga, antes de fer-se la última paga, dega ser visurat per dits Srs Obrers per las personas que los apareixerà y en cas de trobar-se algun defecte o falta, dega dit Buscà, estar a la esmena, ço és, de reedificar y adobar lo que se trobara insuficient».

TARRAGONA-Catedral (1739)^{DOC 56}

La visura es fragmentarà entre la de la cadireta i posteriorment la de l'orgue major: «promet dit Casas no tocar ni llevar cosa alguna, tant de flautas com de altre cosa de dit orgue gran, fins y atant que sia posada, visurada y acceptada dita cadireta qual visura serà feta per dos experts o los que apareixerà a dit Molt Ill^{te} Capítol si l'obra de aquella està a satisfació segons la dita capitulació y art de factors de orgue, y si no està a satisfació y segons los sobredits pactes, promet dit Casas pagar los gastos de la sobredita visura y tenir obligació de fer y posar la sobredita obra de dita cadireta segons art, perícia y capitulat tot a sos gastos.

Item promet dit Casas que dins quatre anys del dia present en avant contadors [>1743], tenir acabada finida y posada tota l'obra de lo orgue gran qual dega ser visurada junt ab dita cadireta per veurer si esta consona al dit orgue gran y este ab dita cadireta qual visura dega ser feta per dos experts o los que apareixerà dit Molt Ill^{te} Capítol pagant emperò dit Molt Ill^{te} Capítol tot lo gasto de dita visura si l'obra de aquella està a satisfació segons la dita capitulació y art de factors de orgues, y sinó està a satisfació y segons los sobredits pactes promet dit Casas pagar los gastos de dita visura y tenir obligació de fer y posar la sobredita obra de dit orgue gran y cadireta segons art, perícia y capitulació tot a sos gastos».

AGRAMUNT (1759)^{DOC 97}

«Tota la referida obra del dit orgue se donarà vista y reconeguda per las persones intel·ligents y a llur censura y coneixement».

LLEIDA-Seu Nova [Evangeli i orguenet capella de música] (1773)^{DOC 118}

«Dit Scherrer tindrà obligació de donar acabats los dits orgues a tota perfecció corresponent al art com va dit, vistas y aprobadas per experts nomenadors per lo referit Molt Ilustre Capítol de la expressada Santa Iglésia, havent de mantenir dita obra a tota perfecció y remendar o recompòndrer tot lo que naturalment pot desarreglar-se per lo espay de tres anys contadors des de lo dia en que serà vista y aprobada per experts y admesa per lo Molt Ilustre Capítol». L'orguener, a més a més d'admetre els termes de la visura, es compromet a una garantia de tres anys pel bon funcionament de l'instrument després d'haver-lo entregat.

VIC-Catedral (1796)^{DOC 135}

«Que dicho Pedro Juan Cavaillé deberá hacer dicho órgano según arte de buen artífice [...] y quedará la construcción de dicho órgano y sus materiales sugetas al juicio de maestros y otros oficiales que dicho Il^{mo} Señor Obispo y Junta tengan a bien nombrar y deputar para su visura, examen y aprobación, y esto en qualquier tiempo y estado que parezca bien a dicho Il^{mo} Señor Obispo y Junta, y deberá estar dicho Cavaillé a lo que declaren los dichos maestros y otros oficiales nombrados y deputados para este fin». Aquesta clàusula —a diferència dels altres convenis— estipula que en qualsevol moment de la durada de les obres, l'instrument pot estar subjecte a una inspecció per part dels membres que formen la comissió sobre la construcció de l'orgue.

Malgrat que la comissió dissenyés un calendari de terminis, es podria donar el cas d'algun orguener que finalitzés la seva tasca abans del temps establert i ho comunicés a la corresponent jerarquia per a procedir a la immediata inspecció. Seria el cas d'Ambrosio García, orguener malagueny que renova l'exemplar de la parroquial de Cambrils i que a inicis d'abril de 1766 «suplica con la modestia que deve, se sirva Vuestra Merced mandar se examine mi extraordinario trabajo de más. A más que le he sugetado siempre a las reglas más rigurosas del arte —como puede acreditarlo el maestro de la villa en calidad de profesor que lo es en su clase: práctico y acabado-, justisia que nadie se la puede disputar al suabe golpe de la mano que la rige con delicado y exquisito primor y a su conosida inteligencia»⁴⁸¹. Hi havia d'altres orgueners que complien exactament els terminis i ho notificaven als contractants. Segons acta del 27 de juny de 1736, «Buscà haya presentado al ayuntamiento [de Mataró] el tener del todo concluido el referido órgano, solicitando la entrega de aquel»⁴⁸², o l'instrument de Sant Pere de Reus quan el 3 de juliol de 1736 s'adreça als regidors «com avent Anton Cases, factor del orgue de la parroquial, a compèndrer tenir conclosa y a punt de visura la nova fabrica del orgue, se desitjava se fes dita visura y acceptació de l'obra per part del magnífich ayuntamiento»⁴⁸³.

La presència de l'orguener serà considera obligatòria durant la visura com a executor i responsable de l'obra «y para recibirla, serán árbitres dichos reverendos señores nombrarán personas a satisfacción de ambas partes para visurarla, debiendo el susodicho don Joseph Cases y Soler estar a dicha visura» (Bellpuig d'Urgell, 1790^{DOC 127}). Haurà de defensar el seu treball davant de diverses personalitats relacionades amb l'orgueneria (un altre factor), la música (principalment l'organista del temple on s'ha intervingut o

⁴⁸¹ AMCAM: Actes municipals any 1766 (inicis d'abril).

⁴⁸² ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1730-1739 (núm. 10), 27 de juny de 1736.

⁴⁸³ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 611.

construït l'orgue, un organista d'un temple d'igual o superior categoria jeràrquica o un mestre de capella), professionals entesos en els materials que s'han utilitzat (fusters i/o estanyers), o comitents (jerarquies civils o religioses). Davant aquesta situació, s'entén la «bona i convenient» relació dels orgueners envers els organistes, com ho demostra Josep Pujol en redactar els punts del seu pla de renovació de l'instrument de la catedral de Barcelona (1794), on qualifica el seu organista Carles Bager d'àgil a l'hora d'interpretar a l'orgue:

«[...] també la cadireta que ara se enquantra, és una cosa molt cortada per no constar sinó de 42 teclas que lo organista no pot executar las obras a causa de faltar- i los punts, encara que la agilitat del organista o disimula»⁴⁸⁴.

Els contractants buscaran bons organistes perquè emetin un judici fiable i responsable de la qualitat del treball fet a l'instrument o de l'orgue nou. Els monjos del monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes, en decisió capitular de 28 de maig de 1747, dictaminen que «fora bo enviar a buscar per sa visura un mestre organista pràctich, y resolgué la Reverendíssima Comunitat se enviàs a buscar al reverent Joan Vila, mestre organista de la iglésia del Pi de Barcelona, per dit efecte»⁴⁸⁵, produint una despesa de 10 lliures⁴⁸⁶ a la caixa comunitària pel seu trajecte d'anada i tornada, «ab son mosso», des de Barcelona al monestir. O la importància tant històrica com econòmica d'una parròquia com la dels Sants Just i Pastor de Barcelona o la col·legiata de Sant Feliu de Girona, entre d'altres, convocaran entre tres i cinc membres en una visura. Mentre que esglésies de mides més modestes comptaran amb el dictamen d'una o dues persones.

La gran varietat de noms d'examinadors que mostren els llibres d'actes o de comptabilitat farà que dissenyi una graella amb alguns d'aquests noms per a fer-nos una lleugera idea dels càrrecs que ostentaven els seus integrants:

POBLACIÓ I DATA DE LA VISURA	ORGUENER	VISURADOR
Bellpuig d'Urgell (1688) ⁴⁸⁷	Antonio Bidarte	-Josep Rocha, prevere -Josep Boldú, organista de la parròquia
Berga (1692) ^{DOC17}	Jaume Guilla	-Miquel Gonser, mestre de capella de la parròquia
Barcelona-Sants Just i Pastor (1721)	Josep Boscà [pare]	-Organista de la parròquia -Organista de Santa Maria del Pi de Barcelona — Mestre de capella de la parròquia -Mestre de capella de Santa Maria del Pi de Barcelona -Mestre de capella del Palau de la Comtessa de Barcelona
Sant Cugat del Vallès-Monestir (agost 1723) ⁴⁸⁸	Sense especificar	-Josep Elies, organista de Sants Just i Pastor de Barcelona

⁴⁸⁴ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 103.

⁴⁸⁵ ACN: Fons Bellpuig de les Avellanes. Govern, resolucions capitulars 1739-1835 (caixa 6).

⁴⁸⁶ ACN: Fons Bellpuig de les Avellanes. *Llibre d'arca de càrrec i descàrrec 1739-1754* (caixa 8).

⁴⁸⁷ ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Joaquim Rossell, *Manual...* 1688, f. 279r.

⁴⁸⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1201, f. 786.

La Selva del Camp (1724) ⁴⁸⁹	Andreu Bargeró— Antoni Cases ⁴⁹⁰	-Pau [?], organista de la vila -Felip Vicente, organista de la catedral de Tarragona
Torroella de Montgrí (gener 1732) ⁴⁹¹	Antoni Boscà	-Esteve Prats, mestre de capella de la col·legiata de Castelló d'Empúries
Reus-Sant Pere o Prioral (maig 1732) ⁴⁹²	Antoni Cases	-Josep Boscà [indeterminat]
Mataró (juny/juliol 1736) ⁴⁹³	Antoni Boscà	-Pau Llinàs, mestre de capella de Santa Maria del Pi de Barcelona -Guillem Casademunt, organista del Palau de la Comtessa de Barcelona -Salvador Laverni, mestre de capella de la parròquia -Lluís Parera, organista de la parròquia
Manresa-Col·legiata (1736) ⁴⁹⁴	Antoni Boscà	-Jacint Galtaires, orguener
Reus-Sant Pere o Prioral (juliol 1736) ⁴⁹⁵	Antoni Cases	-Francesc Turull i Joan Baptista Ferrer, orgueners
Girona-Sant Feliu (gener 1740) ⁴⁹⁶	Antoni Boscà	-Miquel Brunet, organista de la catedral de Girona -Antoni Mallol, organista sense especificar -Miquel Rigual, organista de la col·legiata
Sanaüja (1744) ^{DOC 69}	Josep Boscà [indeterminat]	-Antoni Cases, orguener de Reus
Bellpuig de les Avellanès (setembre 1747) ^{DOC 72}	Josep Boscà [indeterminat]	-Joan Vila, organista de Santa Maria del Pi de Barcelona
Barcelona-Monestir de Valldonzella (1748) ^{DOC 75}	Josep Boscà [indeterminat]	-Mestre de capella i organista del monestir

⁴⁸⁹ ACAC: Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2), f. 88r [en full inscrit].

⁴⁹⁰ Andreu Bargeró mor en una data indeterminada anterior a 1724 i per aquest motiu Antoni Cases continua la tasca del seu mestre.

⁴⁹¹ AMTM: Llibre de conclusions 1706-1741 (unitat 0004/1), 5 de gener de 1732.

⁴⁹² ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 519.

⁴⁹³ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'acords 1730-1739 (núm.10), s/f, 5 de juliol de 1736.

⁴⁹⁴ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2004. Volum I, p. 558.

⁴⁹⁵ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm.15), f. 611.

⁴⁹⁶ ADG: Arxiu de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre Secretariat 1727-1744*, f. 195r.

Bagà (1754) ^{497 498}	Antoni Boscà	-Josep Boada, organista de la parròquia de Berga
Barcelona-Sant Francesc de Paola (1756) ^{DOC 91}	Josep Boscà i Serinyana	-Mestre de capella i organistes del convent
Banyoles-Monestir (desembre 1758) ⁴⁹⁹	Josep Boscà i Serinyana	-Mestre d'Olot -Sagristà de Sant Pere de Galligants de Girona
Sant Benet de Bages (1760) ⁵⁰⁰	Antoni Boscà	-Francesc Mariner, organista de la catedral de Barcelona
Monistrol de Montserrat (1763) ⁵⁰¹	Josep Boscà i Serinyana	-Benet Julià i Isidre Capdevila, monjos del monestir de Montserrat -Francesc Mariner, organista de la catedral de Barcelona
Bellpuig d'Urgell (1765) ⁵⁰²	Josep Boscà i Serinyana	-Mathias Gassol, monjo organista de Poblet -Maurici Espona, organista de la catedral de Lleida
Camprodon-Monestir de Sant Pere (octubre 1768) ⁵⁰³	Joan Pere Cavaillé	-Josep Castelló, organista de la parròquia d'Olot -Carles Codina, organista del monestir
Sant Cugat del Vallès-Monestir (novembre 1771) ⁵⁰⁴	Juan Cabezas	-Pau Vila, organista de Sant Jaume de Barcelona
Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (maig 1773) ⁵⁰⁵	Lluís Scherrer	-Joan Vila, organista de Santa Maria del Pi de Barcelona -Ramon Suñé, mestre de capella de Santa Maria del Pi de Barcelona
Lleida-Seu Nova (juny i juliol 1778) ⁵⁰⁶	Lluís Scherrer	-Manuel Noguera, organista sense especificar (juny)

⁴⁹⁷ Inicialment els convocats havien de ser els organistes de la catedral i de Santa Maria del Mar (tots dos de Barcelona) però segurament, pel cost del desplaçament, van desestimar aquesta opció i es van adreçar al titular de la parròquia de Berga.

⁴⁹⁸ BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC. "L'orgue de Bagà (1754)". *Recerca Musicològica*, 2 (1982). p. 44-45.

⁴⁹⁹ ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre tercer de secretariat 1722-1765* (núm. 2.4.07.05), f. 629.

⁵⁰⁰ Pel text, es sobreentén que va assistir més d'un visurador en la inspecció malgrat que només s'anomena a Mariner. De la mateix manera que la redacció del document atribueix a ell sol el cost de la estada que inclou un viatge d'anada i tornada a Barcelona, «con criado y cavallería», d'una lliura i vint sous, la manutenció de nou dies i mig per la quantitat de tres lliures i onze sous, i el lloguer de criat i cavall per quatre lliures sis sou.

ACA: Fons Monacals Universitat Volum 117, f. 101r.

⁵⁰¹ ALTÉS I AGUILÓ, FRANCESC-XAVIER. "Orgues, orgueneres i organistes a l'església de Sant Pere de Monistrol de Montserrat". *Anuari de l'Orgue*, I (2002). Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue. p. 98.

⁵⁰² ACSG: Fons Bellpuig d'Urgell. Quadern de comptes, any 1766.

⁵⁰³ PALLÀS I MARIANI, XAVIER. "L'orgue del monestir de Sant Pere de Camprodon". *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès* (2013-2014). p. 77/11.

⁵⁰⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1203, f. 159v.

⁵⁰⁵ APSAV: Rebut de l'Obra.

⁵⁰⁶ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent.

		-Antoni Sala, mestre de capella de la catedral (juny) -Josep Gil Palomar, organista de la catedral d'Osca (juliol)
El Vendrell (abril 1777) ⁵⁰⁷	Lluís Scherrer	-Joaquim Vicente, organista de la catedral de Tarragona -Felip Aloy, organista de la parròquia de Riudecols -Josep Prius, mestre estanyer de Tarragona
Sant Cugat del Vallès-Monestir (abril 1791) ⁵⁰⁸	Desconegut	-Benet Juncà, organista de Santa Maria del Mar de Barcelona
Barcelona-Catedral (1799) ⁵⁰⁹	Josep Pujol	-Carles Bager, organista de la catedral -Narcís Casanoves, monjo del monestir de Montserrat
Barcelona-Santa Maria del Pi (1806) ⁵¹⁰	Franz Otter/Johannes Kyburz	-Rafael Roger, organista de la parròquia -Francesc Sanpere, mestre de capella de la parròquia -Joan Quintana, organista del convent de Carmelites Calçats de Barcelona -Carles Bager, organista de la catedral de Barcelona

Després d'haver convocat i reunit els contractants o la comissió delegada formada per experts en matèries musicals i organístiques, es procedirà a l'anàlisi de l'instrument, examinant cada punt pactat a la concòrdia per a donar-hi el vistiplau general. Molts documents (tant als protocols com a les actes municipals o de comunitats religioses) són força escrupolosos en esmentar l'entrega (que no vol dir acceptació) de l'orgue, descrivint i escorcollant l'interior de l'instrument, supervisant la qualitat dels materials usats, la seva mecànica, l'aliatge de l'estany de la canonada, que el nombre de tubs assignats per registre sigui l'establert a la capitulació, les manxes i la pressió de l'aire, l'harmonització i timbre, l'agilitat de la resposta dels tubs a l'hora d'interpretar, etc., tal com ho demostra el text de la visura del nou exemplar de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona efectuada el 12 de desembre de 1806⁵¹¹: «con varios pactos y condiciones y, entre otras, con la circunstancia de que concluida l'obra se debiese ecsaminar por organistas hábiles, y conciencia quienes debiesen registrar no sólo el trabajo sino también la buena armonía, la prontitud y vivacidad con que respondiesen las flautas para merecer la debida aprobación y poderse dar aquel por recibido»⁵¹⁰.

⁵⁰⁷ APSV: Llibre de l'orgue, f. 8.

⁵⁰⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 14r.

⁵⁰⁹ Visuren una corneta tolosana de set fileres de l'orgue major que la transformen en magna de vuit fileres.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 105.

⁵¹⁰ APSMP: Caixa 141. Visura de l'orgue (12 de desembre de 1806).

⁵¹¹ La data de la protocol·lització de l'acord és el 21 de gener de 1803.

Quan els visuradors inspeccionen l'orgue, el revisen i, sobretot, el toquen, dictaminen un veredicta en què mostraran la seva conformitat o disconformitat en l'acceptació. Alguns d'aquests documents expliquen breument com han arribat a les conclusions:

BERGA (1692)^{DOC 17}

Visura executada per Miquel Gonser, mestre de capella de Berga, sobre l'obra de Jaume Guilla: «lo qual orga, per mi vist, mirat y regonegut y una y moltes vegades tocat y retocat, dich y asseresch que, segons la paritia tinch de organista, està ab tota conformitat y consonància, a punt de capella y assentat, sens que en aquell faltia cosa segons estava pactat quant se li dóna la fàbrica de dit orga».

SANAÜJA (1744)^{DOC 69}

Visura de l'orguener Antoni Cases sobre un instrument de Josep Boscà [indeterminat]: «haviendo con toda exactitud reconocido y bien mirado por una y muchas vezes el órgano de la dicha parroquial iglesia de la villa de Sanahüja, construido por dicho factor Joseph Boscà de dicha ciudad de Barcelona, atendiendo a todas las circunstancias conforme es estilo en todos los reconocimientos y visuras de órganos, atendiendo registro por registro su disposición, secreto, fuelles y demás, a nuestra arte perteneciente, habiendo tenido presentes la capitulación de dicho órgano firmada por dichos obreros y Boscà, Verpectiae [sic], a los dos días del mes de julio del año mil setecientos quarenta y dos, y confrontada con el proyecto executado, dixo y declaro lo siguiente».

TARRAGONA-Catedral (1780)

Detall sobre la forma de visurar: «que en cumpliment de la resolució de V.S. presa en lo Capítol prop passat, los dos organistas de este yglésia han regonegut y provat lo orga, y han entregat son parer en escrits separadament que se reduceix en dir — tant lo un organista com lo altre — que lo organer Joseph Casas ha complert plenament en lo que se obliga en la contracta»⁵¹².

Durant el procés d'examen es generaran per part del jurat unes petites despeses que en els llibres de comptes es definiran com a «refresc o refresch» i que les identifiquem com a dietes de manutenció dels visuradors, com els deu sous que suposa «el refresch dels examinadors del orga» abonats pels obrers de la col·legiata de Sant Feliu de Girona (1739)⁵¹³, la lliura i catorze sous als frares del convent de la Mercè (1757) «per lo gasto del refresch del examen del orga nou»⁵¹⁴ o el caríssim dispendi a càrrec dels preveres de la parròquia de Bellpuig d'Urgell (1766), amb un cost de quinze lliures sis sous «por los refrescos que de orden de la Venerable Unión se dio en los tres días de la visura del órgano a los señores revisores organeros y demás ocurrientes»⁵¹⁵.

Una vegada feta la inspecció, els contractants prendran nota de l'opinió dels especialistes i la traslladaran al paper, inscrivint el veredicta en els llibres de règim intern de les entitats:

RIUDECANYES (juny 1695)

«Los magnífichs Pere Rovira major, Macià Olivar y Miquel Espelta, jurats de la present vila en lo present any confessan aver rebut y estan contents y satisfets del

⁵¹² AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56), f.42v.

⁵¹³ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*, f.37v.

⁵¹⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2910, 2 gener 1757.

⁵¹⁵ MIRÓ I BALDRICH, RAMON. "L'administració de la Unió de preveres de Bellpuig a la segona meitat del segle XVIII i primer terç del XIX (segona part)". *Quaderns de El Pregoner d'Urgell*, 11 (1998). p. 17.

orgue que vuy tenen dins la iglésia, fet per mans de Andrés Vergero —de nació flamench— y prometen no demanar de aquí en avant cosa ni molestar a dit Vergero, tot lo que firman y iuran en nom de dita vila»⁵¹⁶.

MATARÓ (juliol 1736)

«Avent los infraescrits posat en exacució los ordes que V.S. és estat servit manar y desitjan los dits complir, segons Déu y sas conciéncias, y servir a V.S., an examinat lo orgue que mestre Anton Buscà, se obligà —segons la capitulació— y firmà. Y exactament se ha regonegut capítol per capítol, y tant en la manufatura de estany com en la de fusta ha complert segons requereix l'obra, en la disposició de la música molt ben ordenada, segons la iglésia demana, en la igualtat de ser afinada, mol ben exactada»⁵¹⁷.

VIC-CATEDRAL (maig 1766)

«[Los] comissionats per l'obra del orga y cadireta fan relació a V.S. de estar ja conclosa y visurada per los experts, los dos mestres de cant y lo organista, los quals la han aprobada y diven que lo organé [Lluís Scherrer] ha complert a tot lo que havia promès de la contrata»⁵¹⁸.

CAMPRODON-MONESTIR DE SANT PERE (26 d'octubre de 1768)

«Nosaltres, los vaix firmats, habent-nos commissionat lo molt il·lustre señor don Pere de Trellàs, abat del reial monestir de la vila de Camprodon, per visurar que a sas expensas ha fet construir y fixar en la iglésia de son monestir de dita vila per Joan Pere Cavaller, y per dit fi manifestat lo contracta de capitulació feta enta dits il·lustre señor y Cavaller, firmada al 8 juliol 1767, certificam y donam fe de haber mirat y ohit ab la deguda pausa y atenció dita obra en la que sols no habem encontrat ninguna falta acerca lo capitulat ni desigualtat en los registres y demás està comprés en la predita contracta, sí que tot treballat y executat ab la major perfecció»⁵¹⁹.

VILANOVA I LA GELTRÚ-SANT ANTONI (maig 1773)

«Certificamos los baxo escritos como aviendo visurado el órgano nuevo de esta villa de Villanueva, por comisión de los magníficos obreros, hallamos ser l'obra buena, sólida y permanente, y aviéndonos impuesto con la contrata que hizierosn los firmados en ella con el organero [Lluís Scherrer], sólo hallamos que dicho organero a faltado en dexar lugar en el secreto para añadir un registro más»⁵²⁰.

EL VENDRELL (abril 1777)

«Joaquim Vicente, organista de la cathedral de Tarragona, y lo reverent Felip Aloy, prebere organista de Riudecols, y Joseph Prius, mestre estanyer de la ciutat de Tarragona, com a examinadors y visors del orga de la parroquial iglésia de la vila del Vendrell, los quals foren nomenats per tals per lo magnífich ajuntament de dita vila juntament ab lo reverent señor rector. Certificam que havent practicat totas las diligéncias corresponents a nostra facultat declaram que és de tan elevat ingeni tota la fàbrica y construcció de dit orga que fins bui no és possible lo artífise haver practicat ni menos haver treballat una obra de tanta satisfasió com lo orga de esta parroquial iglésia pues repugnant nostron geni en admètrer semblant commisió, confessam que no us auriam arrepenit de no haver lograt la satisfasió de una obra tan elevada, sens repugnar en ningun dels molts registres que en dit orga se conté, esent la major part de ells de gust tan exsel·lent que no encontram termes per realçar al artífise. Sols diem y plenament certificam unànimes que en tot lo orga no se

⁵¹⁶ AHAT: Fons Parroquial de Riudecanyes. Notari Joan Gavaldà, any 1695 (17/98), f. 81r.

⁵¹⁷ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1730-1739 (núm. 10), 5 de juliol de 1736.

⁵¹⁸ ABEV: Arxiu Capitular de la cathedral de Vic. *Libris Secretariatus 1753-1768* (57/71), f. 248.

⁵¹⁹ AMMC: *Llibre de notes del monestir de Sant Pere de Camprodon*. f. 129-131.

⁵²⁰ APSAV: Rebut de l'Obra.

encontra sinó molt que admirar en tan justificat acert pues de la dulzura y suavitat de tot ell, se comprèn ab la rectitut en que dit artífise se ha esmerat en tota la fàbrica que's el agrado, dulzura y suavitat denota com certifica lo mestre estanyer ser tot lo estany com prometé dit artífise en la contracta, y no podia donar el realce que dóna dita obra a no mediar dita circumstància. A més, que lo major eco per nosaltres es treurer tots los registres de llenguateria tan ben executats que se pot inferir que dins breu temps serà dit fabricant o factor de orgas, don Lluís Xarrier, el non plus ultra»⁵²¹.

LLEIDA-SEU NOVA (juliol 1778; visura de Josep Gil Palomar, organista de la catedral d'Osca)

«Atento a la obligación en que me hallo por el honor grande que a V.S.I. he deuido confiándome la visura del órgano que ha construido don Luis Scharrer, maestro organero en la nueva Cathedral. Debo decir que he procurado con la mayor exactitud hacerme capaz (en quanto es posible respecto de no ser todo el examen relativo a mi facultad) de poder dar a V.S.I. una noticia puntual de tan grande obra. Para esto he empleado largos ratos en examinarla y confieso que en la primera prueba general que hice, habiendo visto la contrata donde se admira multitud de registros y gran magnitud en algunos de que devía esperar una armonía grande más de la que hasta entonces había experimentado en otros órganos no tan grandes, me hallé defraudado según la gran idea que tenía formada, y casi convencido de que en dicha obra había defectos muy notables que impedían la sonoridad y valentía que yo esperaba en sus voces, y particularmente en los flautados, contras y registros de lengüetería. Más reflexionando sobre la gran distancia y altura que es preciso haya desde los teclados a los secretos, y por consiguiente a la colocación de muchos de los mencionados registros, ha causa de la mucha obra, y habiendo procurado oírlos todos diferentes veces, a distintas y más convenientes distancias para hacerme cargo de ellos, he visto que todos generalmente tienen las voces bastante yguales y propias de lo que cada uno deve, sin que haya notado especial diferencia en el cuerpo y sonoridad a la que he experimentado en otros órganos en los mismos registros, ni menos tardanza en responder los caños aun de los flautados siendo estos tan grandes y su colocación tan remota, antes mucha puntualidad y igualmente la lengüetería donde regularmente se suele ver más este defecto. También he hecho varias pruebas por conocer la buena construcción de los secretos y ver si por alguna parte puede salir el viento, y si ha este lo dan igual los fuelles de nueva imbención. La que he visto es particular para obiar los embiones [sic] y movimientos violentos, (que puede causar el descuido de los que manejan las que no están dispuestas con este artificio) y útiles para su mayor duración, y assí mismo para la afinación del órgano. Con estas, y otras muchas diligencias que he practicado para el conocimiento de esta obra, puedo decir a V.S.I. es admirable en toda su disposición y que manifiesta el gran esmero con que el artífice ha procurado desempeñar lo que ofreció en la contrata, para lo que también he echo visura especial de todos los registros con arreglo a ella y he encontrado ha puesto quatro sobre los que debía. No dexo de hacer particular mención del acierto que el artífice ha tenido en la distribución de las consonancias, disponiéndolas con primor para todas las posturas y tonos, y si algún escrúpulo disimulable le he propuesto en esta parte, ha ofrecido perfeccionarlo mas en la afinación precisa, y que me asegura ha de hacer en adelante, no haviéndolo echo en mi presencia como con algunos caños defectuosos lo ha practicado, porque habiendo de mover los flautados y fundamentos en algunos signos, por consiguiente a de afinar y mover los mismos signos en todos los registros, y es obra para largos ratos.

Del organito para acompañar, digo, me parece ha cumplido con lo ofrecido y que está bien dispuesto. Pero atendiendo al destino, no omito acordar a V.S.I. que ay

⁵²¹ APV: Llibre de l'orgue, f. 7r.

lugar en su caja para añadir dos octavas de flautados de catorce, por baxo, con que sería mucho más apreciable para el acompañamiento de la capilla»⁵²².

BARCELONA-SANTA MARIA DEL PI (deseembre 1806)

«Ha llegado el caso de quedar concluido el órgano, y en cumplimiento de lo pactado se eligió por parte de la Ilustre Obra a los reverendos Rafael Roger, presbítero y organista de la expresada parroquial yglesia del Pino, Francisco Sanpere, presbítero maestro de capilla de la misma, fray Juan Quintana, religioso y organista del convento de P.P. Carmelitas Calzados de esta ciudad, y a don Carlos Bager, organista de la Santa Yglesia de la misma ciudad, sugetos todos de singular pericia y conocimientos en su arte quienes, después de haver ecsaminado el órgano en todas sus partes, han dado en escritos su relación que literalmente es como sigue = los infraescritos nombrados de oficio por los ilustres obreros de la yglesia parroquial de N^{ra} S^a del Pino de la ciudad de Barcelona para ecsaminar el órgano que nuevamente se ha fabricado en dicha parroquial yglesia por los organeros alemanes Francisco Otter (oy difunto) y Juan Kyburz, por lo que primeramente declaramos estar construido con una elegancia y primor sobresaliente, que sus voces a mas de ser en particular finas y agradables, componen un conjunto el más armonioso e igual. En una palabra, cada registro es un asombro del arte en su línea»⁵²³.

VIC-CATEDRAL (setembre 1807). Visura i polèmica sobre l'additament no autoritzat de registres.

«Ante mí, el escribano, y testigos que a la fin se expresarán, Jacinto Armengol, Portero Real, vecino de la presente ciudad de Vich, mediante el juramento que en el ingreso de su oficio prestó, hizo relación de haver en este mismo día, a pedimento del reverendo don Jaime Pau, presbítero y canónigo de la Santa Yglesia de esta ciudad, comicionado del Ilustrísimo Señor Obispo, de los canónigos don Joseph de Regás, don Joseph Vilamajor, y de los señores don Ignacio de Sellés y Joseph Font y Riudecañas, intimado y notificado a don Pedro Juan Cavaillé la requisición siguiente.

Bien sabe e ignorar no puede don Pedro Juan Cavaillé que en el día veinte y nueve del próximo pasado agosto, después de llamado, compareció don Pedro Juan Cavaillé en una de las piezas del Palacio Episcopal en la que se hallaban congregados el Ilustrísimo Señor Obispo, los canónigos don Josef de Regás, don Joseph Vilamajor y don Jaime Pau, y los señores don Ygnacio Ramón de Sellés y Josef Font y Riudecañas, que S.I. dixo a don Pedro Juan Cavaillé que los oficiales ábiles que habían reconocido el órgano de la catedral habían informado que don Pedro Juan Cavaillé había cumplido la contrata por lo que mira al número de registros, flautas, y maquinaria, y en la calidad y estabilidad de los materiales, pero que el órgano está en extremo desafinado de modo que hay flautas que no tienen voz, otras que la tienen muy débil, obscura, desigual, y áspera, lo que era mucho de estrañar en el poco tiempo que —según dixo don Pedro Juan Cavaillé— lo había entregado afinado. Que añadió S. I. que en quanto a las aumentaciones que hizo don Pedro Juan Cavaillé en el órgano de su propia voluntad y sin aprobación de la Junta, se podía don Pedro Juan Cavaillé llevar las flautas, que se le entregarían inmediatamente, y que respondió don Pedro Juan Cavaillé que le estaba bien, que en el día se vendía el estaño a dos pesetas y media la libra, y que para la entrega de las tales flautas no quería don Pedro Juan Cavaillé entrar en el órgano sino que las sacasse el organista de la catedral, y que don Pedro Juan Cavaillé las recibiría baxo en la yglesia, y con esto se fue don Pedro Juan Cavaillé. En consecuencia, S.I. y demás señores comissionaron a dicho don Jaime Pau para que llevase a efecto lo acordado, y en su cumplimiento, avisó a

⁵²² ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent.

⁵²³ APSMP: caixa 141.

don Pedro Juan Cavaillé por medio de dicho organista de la catedral para que en la tarde del mismo día veinte y nueve o en el siguiente, o en el día que les pareciere, compareciesen a la yglesia para hacer la dicha entrega, y como después de segundo recado, no solo no ha comparecido don Pedro Juan Cavaillé, antes bien respondido al dicho organista que no se las quería llevar ni deteriorar el órgano. Por tanto, el dicho don Jaime Pau —en nombre del comissionado susodicho— requiere a don Pedro Juan Cavaillé por primera, segunda y tercera vez y quantas de derecho sea menester, que dentro tres días comparezca don Pedro Juan Cavaillé a incorporarse de las expressadas flautas que de lo contrario no se le estará de evicción ni responsabilidad alguna en caso de malbaratarse, ni perderse, ni en otro modo, antes bien protesta de daños y costas, y demás que sea lícito protestar. Y el Portero que la presente entregare a don Pedro Juan Cavaillé, hará relación de su notificación ante Benito Clará, escribano público de número de Vich, a fin de que de ella conste para los efectos que convengan. Y que para la más cierta y verdadera noticia de lo contenido en la preinserta requisición, entregó copia de aquella en propria persona del dicho don Pedro Juan Cavaillé a las tres horas de la tarde del mismo día de oy, y de así como lo relacionó el dicho Jacinto Armengol, a quien el escribano doy fee conosco, requirió darlo por testimonio al dicho señor don Jaime Pau y a otro que lo pida. Y porque dixo no saber de escribir lo firmó por él y de su voluntad, otro de los testigos que lo fueron Antonio Clará y Ginez Valeta, escribientes en Vich residentes, e yo, Benito Clará, escribano público de los de número y colegio de la ciudad de Vich, quien fui presente a lo referido y de ello doy fee [...]»⁵²⁴.

Un cop els clients accepten l'instrument, el darrer tràmit per a finalitzar tot el procés serà el de tornar a afinar novament l'orgue uns mesos després d'haver-lo acceptat, temps estipulat per les dues parts *a priori* perquè, si la maquinària ha fet algun moviment o el pas del temps fa sorgir possibles contratemps o anomalies, l'orguener pugui esmenar-los. Paral·lelament i amb anterioritat, els contractants reservaran un percentatge del preu acordat per abonar-lo després d'aquesta darrera inspecció, la qual cosa obliga al factor a complir i realitzar una revisió conclouent per a comprovar el funcionament correcte de l'instrument.

Aquest període de temps es fixarà majoritàriament en un any, tal com es detalla gairebé en totes les capitulacions. Josep Boscà [pare] haurà de retornar a Besalú^{DOC 11} l'any 1689 a cobrar les quatre dobles d'or del total de vint «al cap de un any, comptador del dia que haurà acabat la dita fàbrica en avant comptador amb pacte emperò exprés que a les hores hage de refinar dit orga fent-hi tot lo necessari que si haurà manaster i que se li apareixerà a dits magnífics jurats». De forma semblant Andreu Bargero haurà de fer-ho a la parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona (1691) quan «promet que al cap un any après que dit orga y cadireta seran acabats de posar en bona forma, repassarà lo dit orga y afinarà aquell, adobant tot lo que no estarà conforme a totas sas costas y despeses»⁵²⁵. O Antoni Boscà al convent de Sant Agustí de Barcelona (1756)^{DOC 93}, on «promet que passat un any despues de posat tot lo orgue, lo afinarà, compondrà y esmenarà lo que se necessite, tot a sas costas, retenint-se lo convent tres-centas lliuras del total, quals sols li donarà despues de esta última afinació y correcció».

Altres variacions dels terminis poden ser reafinar l'instrument dos cops, una primera vegada com és habitual i la segona vegada desmuntant-lo i tornant-lo a muntar, com al convent de Santa Maria de Jonqueres de Barcelona (1729)^{DOC 44}, on Antoni Boscà «a un

⁵²⁴ ABEV: Fons Notarial de Vic. Benet Clarà, *Manual de escripturas públicas* 1807 (1528), f. 363v.

⁵²⁵ AHPB: Notari Rafael Albià de Barcelona (818/59), 26 d'abril de 1691.

any que serà quant serà fet, posat, parat, ben afinat y visurats per experts dit orga si serà aquell segons bon art y ab la deguda forma y perfecció que deu tenir un orga ben acabat y perficionat. Y las restants cent lliuras del dia present a dos anys que serà quant haurà desfet, tornat a posar y afinat dit orga». Altres opcions poden ser després de dos anys d'assentat l'instrument, com a l'església de Sant Llorenç de Lleida (1753)^{DOC 87} o a Seròs (1768)^{DOC 112}.

IV. 3. CURIOSITATS SORGIDES DELS DOCUMENTS

El corpus documental format per protocols, actes o llibres de comptes farà brollar, paral·lelament a les dades ofertes sobre els orgues, un conjunt de notícies que farà augmentar l'interès del seu contingut. Una petita quantitat de convenis oferirà una informació suplementària que abraçarà detalls de la vida personal de l'orguener, temes històrics, feines simultànies dels orgueners, petites curiositats musicològiques, referències a altres instruments, entre d'altres.

Alguns instruments de la ciutat de Barcelona retrataran les conseqüències que van patir durant el setge de les tropes borbòniques a la Guerra de Successió (1702-1715). La caiguda massiva de bombes des de diferents indrets més enllà de les muralles va provocar pèrdues irreparables tant de vides com d'immobles. Els temples de la ciutat no van ser-ne l'excepció. Per aquest motiu, escriptures i diferents llibres del primer quart del segle XVIII parlen de les conseqüències d'aquest acarnissament contra la ciutadania civil barcelonina.

L'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona (1721)^{DOC 32} escriptura entre els obrers i Josep Boscà [pare] les reparacions que necessitarà l'instrument anys després del bombardeig. L'orgue, malgrat dissenyar un pla de restauració parcial, necessitarà refer «la octava de set palms de antonació [de l'orgue major] y se ha de fer tota nova per rahó de trobar-se la major part esclafadas del dany donà una bomba. [...] Lo secret de dit orga se ha de fer tot nou per rahó de haver pagat la bomba al mitg y haver-lo consentit tot de tal forma que jo justificadament no'm sento ab ànimo de adobar-lo perfectament». Un altre protocol que parla dels efectes de la guerra fou el de la contractació del nou instrument del monestir de Santa Clara (1723)^{DOC 36}. Aquest cenobi femení fou arrasat per a construir en el seu lloc la fortificació de la Ciutadella, al barri de la Ribera, i la comunitat va ser traslladada a l'antic Palau Reial: «per rahó del preu fet de la fàbrica del orga que novament se ha de fabricar y col·locar en la iglésia nova del Reial Monastir de Sant Antoni y Santa Clara del orde de Sant Benet de la present ciutat, que novament se està fabricant y component en la sala gran que antes era del Palau Real, ahont se feya lo negoci civil, per y entre la II^{lre} S^{ra} Abadessa y religiosas professas y conventuals de dit R^l Monastir los noms de las quals avall se escriuran convocadas en la celda abacial ahont per semblants y altres negocis de dit monastir se acostuman convocar [...]». Altres temples de la ciutat que van sofrir els efectes devastadors dels projectils van ser el monestir de Sant Agustí (les primeres notícies del qual apareixen a l'abril de 1714 i on hauran de desfer diversos retaules juntament amb l'altar major, l'orgue i «tancar la clausura del claustro e iglésia gran, desenrunar dita iglésia, retirar pedras y altres obras»⁵²⁶), el convent de Santa Caterina («als primers del mes [de novembre de 1715] se començà a adobar y afinar lo

⁵²⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 671, f. 139, 149, 150 i 153.

orgue que estava arruïnat del estruendo de las bombas y alguns cascots, fent venir un frare llech de Girona, pràctic en est art»⁵²⁷), el convent de Trinitaris Descalços segons acta del 22 d'abril de 1714 («de diferentes jornales a los maestros albañil y carpintero y a diferentes peones y mancebos que ayudaron y trabajaron en el convento a puntalar algunas partes peligrosas, a sacar la runa y acomodar la casa por la ruina que avían hecho las bombas que caían en ella, y una canal de madera, que se hizo en el texado de la iglesia por aver destruido la que avía una bomba»⁵²⁸) o la mateixa catedral⁵²⁹.

El fet d'encarregar treballs sobre orgues nous portarà algunes vegades a esmentar algun exemplar que el mateix orguener hagi construït anteriorment per a utilitzar-lo com a model del futur orgue, o mencionar treballs simultanis que està duent a terme en el moment de la signatura. D'aquesta manera, l'exemplar que ha de fabricar Bartomeu Triay a Torroella de Montgrí (1682) haurà de ser idèntic al que havia construït al convent de Sant Domènec de Girona, tret d'algun petit detall. Cas semblant succeirà al monestir de Sant Feliu de Guíxols (1692), quan s'encarrega a Josep Boscà [pare] un de nou igual al de la col·legiata de Sant Feliu de Girona (obra de Triay on Boscà probablement hi actuà d'oficial seu). Altres exponents correspondran a l'instrument del cenobi de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona (1697), exemplar del patriarca dels Boscà, on la cadireta haurà de ser com la de l'orgue del palau de la Comtessa; el del monestir de Sant Feliu de Cadins a Girona (1705) d'Agustí Llinàs, on la caixa i la façana han de ser exactes al del de Sant Domènec de la mateixa ciutat; el de Santpedor (1741)^{DOC 61}, rèplica del d'Alcover; els registres del cos d'ecos de l'instrument de la catedral de la Seu d'Urgell (1741) hauran de ser còpia dels instal·lats a la col·legiata de Manresa; el de Cadins de Girona (1759) ho serà del de Sant Pere de Galligants de la mateixa ciutat (aquests tres darrers, obres d'Antoni Boscà).

Altres aspectes que trobem a les concòrdies poden tenir relació directa amb els orgueners -fermances i edat dels avaladors, relacions entre fills- o de caire professional - com allotjaments durant la durada de l'activitat o simultaneïtat d'alguns encàrrecs-.

Relacionat també amb el tema de les edats, la capitulació de Besalú (1688) es refereix a Josep Boscà [pare] amb la frase «jove organista e fabricant de òrgans de la ciutat de Gerona», utilitzant l'adjectiu «jove», el qual ens fa conjecturar que el patriarca dels Boscà (†1733) podria tenir entre 20 i 25 anys quan va treballar a la Garrotxa. També volem remarcar la confusió que provoca la frase anterior en la seva interpretació ja que sembla identificar intèrpret d'orgue amb factor d'orgues, fins i tot quan el que realment vol és igualar el significat dels dos termes (organista = fabricant de òrgans).

Però la informació de l'edat també es pot oferir d'una manera gratuïta, tal vegada de forma identificativa, com succeeix a la visura de l'orgue de Sanatüja (1744)^{DOC 69}, on Antoni Cases actuarà d'examinador i els interessats el qualificaran de «factor de órganos de la villa de Reus, arzobispado de Tarragona, de edad —según dixo— de quarenta y cinco anyos, poco más o menos», edat que coincideix perfectament amb la data de bateig (31 de juliol de 1699)⁵³⁰ o al protocol sobre un requeriment (1746) d'unes culleres de plata

⁵²⁷ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona*. Ms. 1006, Volum II, f.314.

⁵²⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3177, f. 220.

⁵²⁹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 96.

⁵³⁰ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1660-1700 (8/29), f. 583v.

a l'ex-Abat del monestir d'Escarp, on Antoni Cases actua de testimoni i l'edat serà de quaranta-sis «poco más o menos»⁵³¹.

Els manuscrits segueixen oferint informació sobre els orgueners, com per exemple el descobriment de la propietat d'unes cases per part de Josep Boscà [pare] a prop del monestir de Santa Clara de Barcelona (1699), immobles que van desaparèixer durant l'ocupació borbònica i la posterior construcció de la ciutadella i que probablement va forçar el trasllat de l'orguener al costat del solar destinat al nou convent de Sant Agustí, i que finalment també li expropiaran (1722)⁵³²; o la compra per part dels pares Franciscans de Reus (1771) d'un orgue de segon mà — originari de Porrera^{DOC90} — i ampliat per Antoni Cases i a Felip Cases i Soler, que proporcionarà detalls interessants sobre la precarietat dels darrers anys de la vida de Felip (1735-1779). L'instrument tindrà un cost de 1.500 lliures, que es repartiran de la següent forma: 775 lliures per al comú de Porrera, 500 lliures per a Antoni i 225 lliures a Felip (vint-i-cinc de les quals seran per al transport de l'orgue de Porrera fins a Reus). S'observa doncs que els pagaments als orgueners es distribueixen separatament. Però el que sorprèn és una clàusula de la capitulació on s'obliga Antoni Cases a cedir la llegítima del seu testament Antoni Cases i a mantenir el seu fill a casa seva: «és lo primer, que lo dia que estarà plantat lo mencionat orgue, deuré yo, dit Anton Cases, entregar realment y de fet a vos, dit Felip Cases, mon fill, tota la ferramenta, ahinas y trastes que tinch en ma casa consernents a la construcció y fàbrica de orgues, estimades y justipreciades per dos tersers que deurà el·legir lo molt reverent pare Guardià del expresat convent. Y de son valor deurà lo referit Felip Cases, mon fill, firmar àpoca a mon favor a compte dels drets de llegítima paterna y materna que té en mons bens. És lo segon y últim, que serà a càrrech de mi, dit Anton Cases, lo mantenir en ma casa ab la decència que correspon y he mantingut fins vuy al dit Felip Cases, mon fill y sa família, donant la construcció y fàbrica del mencionat orgue y no altrament». De fet, s'hi estarà fins a la seva mort ja que la lectura del seu testament⁵³³ (escrit l'agost de 1774 i llegit el març de 1779) descobreix que les seves (poques) pertinences estaven dipositades a casa del seu pare («en un quarto de las casas de Anton Cases, factor de orgas, que són cituadas en la present vila de Reus y carrer anomenat lo Arrebal de Jesús, haont esdevingué morir lo sobreexpresat Feliph Casas, se ha encontrat lo següent [...]»).

També trobem detalls aïllats que informaven del tarannà o de la forma de fer de l'època, com quan s'indica a l'orguener Antonio Bidarte a Esterri d'Àneu (1688) que l'orgue ha de ser tancat perquè l'organista no s'endugui els tubs, o quan Joan Pere Cavaillé anuncia a l'instrument de la catedral de Vic (1796) que els teclats arribaran fins al Re5 «per que todas las tocatas que se treballan al dia de avuy pujan regularment fins al Re».

⁵³¹ AHT: Fons Notarial de Tarragona. Marià Martí i Redolat, *Manual* 1746 (Sig. 487. Sig/Top. 398), f.337r.

⁵³² Vegeu la seva monografia al capítol cinquè.

⁵³³ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR J. "Els Casas, un llinatge reusenc d'orgueners setcentistes". *Quaderns d'Història Tarraconense*, 11 (1992). p. 54.

V. ORGUENERS ACTIUS EN EL PERIODE 1688-1803: ENUMERACIÓ I ACTIVITAT

En un termini tan ampli com el que abasta aquesta tesi, l'anàlisi de la documentació fa sorgir un gran número de professionals que són els protagonistes de l'evolució de l'orgue a Catalunya. L'objectiu del present capítol és donar a conèixer aquests mestres i les seves obres. Els esdeveniments històrics i el grau d'escrupolositat de molts llibres de temàtica econòmica i de secretaria han condicionat que una gran part d'orgueners hagin passat a l'oblit ja que la immensa quantitat d'exemplars s'ha perdut per la renovació constant de l'instrument o, majoritàriament, per les destruccions ocasionades per guerres i actes vandàlics. Però els protocols notariais, juntament amb llibres d'actes municipals o d'entitats religioses, ens han fet descobrir una multitud d'instruments desapareguts centenars d'anys enrere.

En el següent sumari, els orgueners estan ordenats per ordre alfabètic per a facilitar la localització de l'orguener que interressi a l'estudiós, i al costat del nom –entre parèntesi– els anys de la primera i la darrera actuació documentada. He omès els personatges que ofereixen veritablement poca informació útil i que ens fan dubtar que la seva tasca principal sigui la de *factor d'orgues*.

- **ALDABÓ, JOSEP (1788)**

Col·laborador de l'orguener Josep Boscà i Serinyana i membre de la important família de fusters barcelonina del mateix llinatge. Boscà l'anomena *factor d'orgues* al seu testament^{DOC 126} però no hem documentat cap obra seva. L'any 1789 cobra 9 lliures que corresponen al seu difunt mestre i pertanyen a la conducta de l'orgue de la parroquial de Santa Maria del Pi de Barcelona de l'any 1788⁵³⁴.

- **ALEIX (1689)**

Frare que va treballar a l'orgue del convent dels Carmelites Calçats de Barcelona i que va cobrar el 23 d'octubre de 1689 la quantitat de 38 lliures i 10 sous «per afinar l'orga y adobar bastretes»⁵³⁵.

- **BARGERÓ, ANDREU (1685-1717)**⁵³⁶

«De nació flamenç»⁴, concretament de la ciutat de Brussel·les, com el seu pare Guillem també orguener, arriba a Barcelona amb data desconeguda. L'any 1692 es casa amb Margarida Casas com consta als capítols matrimonials signats el 7 de desembre⁵³⁷, i la seva esposa (anomenada *Margareta* al protocol) el designa procurador seu l'any 1693, titulant-lo *magistri at architectori organorum*⁵³⁸. Bargeró gaudeix d'una fama excel·lent

⁵³⁴ APSMP: Llibre de comptes d'Obra (1768-1798), f. 222v.

⁵³⁵ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 54, s/f.

⁵³⁶ El seu nom apareix escrit de diferents maneres, Andrés o Andreas; i el cognom, Bargeró o Bergero o Berchero o Vergero.

⁵³⁷ AHPB: Notari Rafael Armengol de Barcelona (799/11), 7 de desembre de 1692.

⁵³⁸ AHPB: Notari Rafael Armengol de Barcelona (799/7), 13 d'octubre de 1693.

com a bon orguener, tractant-lo com a «honorable⁵³⁹ i superant professionalment al novell Josep Boscà [pare], com detalla Mn. Josep Vidal de Barcelona el 18 de juliol de 1696 a la carta^{DOC 21} que escriu als regidors de la Selva del Camp quan aquests li sol·liciten informació sobre els orgueners que treballen en aquells moments a la ciutat. Aquest prevere opina respecte al flamenc:

«[...] en quant a Andrés, dich a V.M. que ha fet lo orga de Riudecanyas y, segons alguns organistes que'l han tocat, diuen què ha reeixit molt. Per lo Sr Arquebisbe mort [Mons. Josep Sanxís i Ferrandis, 1680-1694] de Tarragona, feu un organet portàtil, lo qual [Bargero] viu en Barcelona y fou molt alabat, del qual porà ser V.M. ne tindran alguna notícia. Lo orga de la seu de Tarragona lo ha adobat dit Andrés. Com ha reeixit V.M., se'n poran informar. Lo orga de Santa Maria del Mar de Barcelona lo ha adobat dit Andrés y li'n donaven cent doblas y despues se aiustaren al dit Andrés que per termini de deu anys, se li donaria duas doblas cada any per regonèixer dit orga dos o tres vegades. Y si acàs se avia espellat [?], la obra de la iglésia ho pagaria. Y quant en Santa Maria enprengueren de adobar dit orga, se feu la averiguació quin era lo millor organiste, y fou lo Andrés.

Lo orga de la seu de Barcelona se ha de adobar y per falta de diners, no se adoba. Que si los diners hi foren, ell lo adobaria. Y per remato dich a V.M. que lo organista de Santa Maria y altres me an dit que estimarian més donar 25 doblas més a Andrés que 25 doblas menos a Boscà [...]. [Bargero] va envés Lleida a fer un orga que dins sis mesos lo ha de dar fet».

Fixant-nos en el relat de la carta, abans del juliol de 1696, Bargero ja havia treballat a Riudecanyes, construït un orguener portàtil per a l'arquebisbe de Tarragona i reparats els exemplars de la catedral de Tarragona i de Santa Maria del Mar de Barcelona (1691), i havia de fabricar un instrument a la ciutat de Lleida amb data de finalització al proper gener de 1697.

Però passem a descriure la seva activitat orguenera. La iniciem a la vila de Torregrossa quan el 8 d'octubre de 1685 signa contracte^{DOC 9} amb els jurats de la vila per a la construcció d'un instrument nou amb un cost de 600 lliures, que ha de finalitzar el dia de la Mare de Déu d'agost de 1686. S'indica que Bargero és resident a Barcelona. Un punt molt interessant del contracte és quan l'obliguen a «plantar [l'orgue], segons lo puesto, seguyryrà hymtant la trasa de Andrés Bargero o de Maixí Garryga». La trassa és el que considerem un dibuix en alçat de l'orgue, generalment complementat amb un full que s'adjunta a un llistat de les característiques tècniques del futur instrument. L'aparició del nom d'un altre orguener, Magí Garriga, al protocol ens fa pensar que anteriorment a la data tractada ja hi va haver un contacte entre aquest orguener i el comú per a poder, com a mínim, informar-se sobre la possibilitat d'un nou instrument a la vila. Els regidors exigeixen «que dit orgue sigue partit» i que «los registres que's tiren endins y enfora [siguin] com se acostume en les demés orgues grans». L'orgue ha de comptar amb un sol teclat de 42 notes i no s'especifica si disposa de contres:

ORGUE MAJOR

Flautat major 14'

Temblant

Octava

Tapadet 7'

Dotzena llarga

Nasard dotzena

Quinzena llarga

⁵³⁹ AHAT: Fons Parroquial de Riudecanyes. Manual notarial de Joan Gavaldà, any 1695 (17/98), f. 1r i 80v.

Tolosana III
 Címbala III
 Dolçaines
 Rossinyols

La següent obra de Bargeró pertoca al monumental instrument de Santa Maria del Mar de Barcelona, ciutat on continua sent habitant, on dur a terme una restauració exhaustiva i considerable que ocasiona una despesa de més de 100 dobles d'or. Bargeró acorda amb els obrers de la parròquia, el 26 d'abril de 1691, la reparació de la canonada de l'orgue major i cadireta, la modificació del registre de ple per donar més cos a l'orgue, renovar-li les manxes, teclats, reparar-li els arbres dels registres i afegir-li una corneta magna. Els treballs s'inicien l'1 de gener de 1692 i els finalitza l'1 de gener de 1693⁵⁴⁰. Acabada aquesta feina, els obrers convenen amb el mestre «que per termini de deu anys se li donaria duas doblas cada any per regonèixer dit orga dos o tres vegades» o, el que és el mateix, un acord de manteniment o conducta⁵⁴¹.

Després del seu casament el desembre de 1692 i de la finalització de Santa Maria del Mar, projecta un nou instrument l'any 1693 a la vila de Riudecanyes del qual no coneixem cap característica, només unes àpoques sobre l'abonament de la feina del 4 d'abril de 1694 on es confirma la «paga del concert del orgue que dit Vergero ha fet a la dita vila [de Riudecanyes]». Un pagament posterior –que coincideix amb la visura– del 23 de juny de 1695 ens indica que després del contracte els regidors de Riudecanyes van decidir afegir a l'orgue un cimbalet i unes peanyes per un preu de 50 lliures. El resultat de l'examen no pot ser més expressiu: «los jurats de dita vila confessan aver rebut y estan contents y satisfets del orgue que vuy tenen dits a la iglésia fet per mans de Andrés Vergero, de nació flamench, y prometen no demanar de aquí en avant cosa ni molestar a dit Vergero»⁵⁴².

LA SELVA DEL CAMP (1696)
 Fons Eufemià Fort. AHT

De Riudecanyes anem cap a l'Urgell, a Tàrraga. Entre els mesos de març a juny de 1696, el mestre repara i afegeix tres nous registres (sense concretar més) a l'orgue de la parròquia de Santa Maria de l'Alba i a l'orguenet de processons pel preu elevat de 205 lliure⁵⁴³. A partir d'aquesta data, Bargeró va assumint diversos encàrrecs que refermaran la seva ja coneguda fama, instruments de grans dimensions que el portaran cap al sud de Catalunya i al Regne de València

Una d'aquestes obres fou el monumental orgue de la Selva del Camp. A les acaballes del segle XVII, acabada d'estrenar l'església, els regidors de la vila coincideixen què el temple està mancat d'un exemplar digne per a acompanyar els Oficis. Després d'informar-se els regidors dels diferents factors d'orgues

⁵⁴⁰ AHPB: Notari Rafael Albià de Barcelona (818/59), f. 177v.

⁵⁴¹ AHMSC: Cartes i ordres-entrada 1695-1699, reg. 362, top. 1/7/8/043.

⁵⁴² AHAT: Fons Parroquial de Riudecanyes. Manual notarial de Joan Gavaldà, any 1695 (17/98) f. 1r i 80v. Àpoques del 4 d'abril de 1694 i 23 de juny de 1695.

⁵⁴³ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. *Llibre de pòlisses*, f. 160.

actius a Barcelona^{DOC 21} i de presentar diverses temptatives per aconseguir un instrument (com la cessió d'una cadireta per part de l'arquebisbe de Tarragona), protocol·litzen el 29 de juliol de 1696^{DOC 22} amb Bargeró la construcció d'un gran orgue i el 30 de juliol de 1696^{DOC 23} amb Lluís Bonifàs (†1697) el moble que l'ha d'allotjar. L'instrument (llevat del moble) està pressupostat en 1150 lliures i la caixa en 490 lliures, amb un cos d'orgue major (que comptarà 13 registres) amb cadireta (amb 8 registres), dos teclats de 42 notes i set contres de pedal de 28 palms.

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Cara [de 14 palms]	Tapadet 14 palms
Fusta 4 palms [sic]	Cara 7 palms
Octava	Dotzena
Nasard	Nasard
Quinta doble	Tercera
Tercera	Quinzena
Vint-i-dosena [III]	Vint-i-dosena II
Octava alta del nasard	Cimbalet III
Ple IV	
Cimbalet IV	<u>CONTRES</u>
Tolosana llarga III	Registre 28 palms
Corneta magna V	
Trompeta	

Ajustat el contracte de l'orgue selvatà, el mestre flamenc inicia la seva construcció. Però uns mesos més tard, el desembre de 1697, després de notificar al consell de la vila l'acabament de la cadireta, li posa en coneixement la intenció de marxar a Tortosa on paral·lelament ha concertat un nou instrument per a la catedral. El comú li dóna el permís per a desplaçar-se a Tortosa però, a canvi, li retenen uns diners a compte de l'orgue inacabat⁵⁴⁴. Passa el temps i Bargeró no retorna a la Selva. Mentre treballa en l'orgue de Tortosa, acumula encàrrecs i simultàniament contracta un altre instrument nou, en aquest cas per a la parròquia de Sant Joan del Mercat de València, ajustat el conveni el 14 de març de 1699 amb una previsió d'obra fins al gener de 1705 que es quan hi haurà la famosa visura de l'instrument per part del compositor mossèn Joan Baptista Cabanilles. En aquesta data, s'escriu que Bargeró «al present, està fabricant lo orgue major de dita chatedral de Tortosa [...] que'l viu en lo Principat de Catalunya, en la ciutat de Barcelona»⁵⁴⁵. Mentre està entre Tortosa i València fent feina, redacta una carta (del 29 d'agost de 1699 des de Tortosa) als regidors de la Selva en la que excusa la seva absència per la seva precària salut:

«Lo desitg [que] tinch de anar a servir a V.M. y complir amb obligació, que ho desitjo tant com V.M. Yo aní a Barcelona per veurer la mia senyora, que està ella reparant las ruinas [que] feren las bombes en ma casa y per no estorvar-me io, anà ella y se quedà per dit efecte. Y a bassó coneixeran V.M. que procuro no pèrdre punt de temps per complir ab tots los que estich empenyats. Que a no haver estat varies vegades desganat del ventrell, y al present ho estich, és cert que esta feina y eixa estarien ia acabades. Però Nostre Senyor me vol mortificar no donant-me salut complida per fer lo que voldria. Lo que es dir a V.M., certament, per quin temps estaré aquí? No ho puch dir, perquè la obra és qui governa, però confio serà breument, si la salut ajuda. Y no oferint-se altra cosa, no dich més»⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ PIÉ I FAIDELLA, JOAN. *Annals inèdits de la vila de La Selva del Camp de Tarragona*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses-Diputació de Tarragona, 1984. p. 544-546.

⁵⁴⁵ «Orgues de la parròquia de Sant Joan del Mercat de València». *Cabanilles*, 7 (1983). p. 16/140.

⁵⁴⁶ AHMSC. *Cartes i ordres-entrada 1695-1699*, reg. 365, top. 1/7/8/043.

Finalment l'instrument de la Selva es dóna per acabat el novembre de 1701⁵⁴⁷.

Mentre encara fabrica l'orgue de Sant Joan del Mercat de València, el 25 de juliol de 1703, Bargero signa contracte⁵⁴⁸ per un instrument nou a Alzira (que inclou també una descripció exhaustiva dels mobles i tribunes, amb la particularitat de fer una caixa real i al davant una altra de fictícia només de decoració). Aquest exemplar el manufactura a València, on trasllada el seu centre d'operacions des de Barcelona⁵⁴⁹, amb l'obligatorietat de tenir feta la cadireta el 22 de juliol de 1705 i la resta de l'orgue el juliol de 1706⁵⁵⁰.

El següent encàrrec correspon a la prioral de Sant Pere de Reus, amb un primer pagament del conveni per una quantitat de 420 lliures a València com testimoniatge una època del 16 de maig de 1704⁵⁵¹. A part d'aquest document, no sabem res més d'aquest treball⁵⁵².

Del 20 al 23 de gener de 1705 –com dèiem anteriorment– s'examina l'orgue de Sant Joan del Mercat de València pel compositor Mn. Joan Baptista Cabanilles, organista de la catedral, el factor *Bartholomé Artigues* i l'organista de la parròquia Mn. Josep Esteve⁵⁵³. I posteriorment, el 7 de març del mateix any, Bargero capitula amb els obrers de l'església de Sant Martí de la mateixa ciutat la reparació i modernització del seu instrument. En aquest document l'orguener és presentat com *Andreas Berchero, organorum faber, ab urbe Bruxella oriundus, Valentia domiciliatus*⁵⁵⁴. Aquest és el darrer encàrrec documentat corresponent a l'any 1705.

Uns anys més endavant, el 29 de novembre de 1717, els canonges de la catedral de Barcelona plantegen en sessió capitular que un factor, de nom Andrés, estava a la ciutat, i que, aprofitant la seva estada, visités l'instrument i el visurés, fet que no sabem si finalment va ocórrer. Podria ser que es tractés del nostre protagonista traslladat a Barcelona per a atendre alguns treballs o negocis⁵⁵⁵.

Bargero mor en una data anterior a 1724, ja que el 31 de gener d'aquest any Antoni Cases visita la Selva del Camp per refinar l'orgue i informa als regidors de la mort del seu mestre⁵⁵⁶.

- **BIDARTE, ANTONIO (1685-1689)**⁵⁵⁷

Antonio Bidarte forma part d'una família d'orgueners originaris del Regne de Navarra⁵⁵⁸. Aquest orguener va fer una incursió de quatre anys en territori català que va transcórrer des de l'any 1685 fins al 1689, visitant Verdú, Bellpuig d'Urgell, Barcelona, Esterri d'Àneu i Cervera. Un protocol d'acceptació del nou orgue de Bellpuig d'Urgell

⁵⁴⁷ AHT: Fons Eufemià Fort. Sign. 258/121.

⁵⁴⁸ "Orgues i organistes d'Alzira". *Cabanilles*, 14-16 (1985). p. 148/372

⁵⁴⁹ *Id.*, 157/377

⁵⁵⁰ *Id.*, 156/380

⁵⁵¹ ACBC: Fons Municipal de Reus. Comptes: pòlisses i albarans 1727-1729, caixa 15.

(El document és de 1704 però està inclòs dins d'aquests comptes).

⁵⁵² L'escriptor Ezequiel GORT i JUANPERE, al seu llibre *Sant Pere i el campanar*. Reus: Carrutxa, 2008, p. 80. esmenta la construcció de l'orgue l'any 1706 per 2000 lliures.

⁵⁵³ "Orgues de la parròquia de Sant Joan del Mercat de València", 23/147.

⁵⁵⁴ "La música a la parròquia de Sant Martí de València (ss. XVI-XX)". *Cabanilles*, 2-3. (1982). p. 57.

⁵⁵⁵ PAVIA i SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)". *Anuario Musical*, 33 (1978). p. 98.

⁵⁵⁶ ACAC: Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2), f. 88r [en full inscrit].

⁵⁵⁷ O Vidarte.

⁵⁵⁸ Consta un Hernando de Vidarte de Tafalla, com a visurador de l'orgue de Lárraga l'any 1689.

SAGASETA, AURELIO. *Órganos de Navarra*. Pamplona: Publicaciones del Gobierno Foral de Navarra, 1985. p. 175.

(1688) confirma la doble vessant artística del nostre artesà com a orguener i com a intèrpret: «[els regidors] diem que tenim rebut lo orgue y cadireta que Antoni Vidarte, mestre de òrguens y organista, a fet y fabricat en la iglésia parrochial de Sant Nicolau»⁵⁵⁹.

La primera referència de la seva incursió en terres catalanes té lloc a Verdú els anys 1685 i 1686 i consisteix «en la afinació del orgue y en la aïdiència del registre de les dulçaies o regalies» per la quantitat de vuitanta lliures⁵⁶⁰. Acabada aquesta feina, es trasllada a la població ja anomenada de Bellpuig d'Urgell amb una visita a la parròquia l'1 de març de 1686 per a reparar-hi l'orgue antic o fer-hi un instrument nou. El municipi determina l'obligació que Bidarte «vingui a fer-lo así en la vila y no en altra part»⁵⁶¹. El 6 de juliol reconeix que ha rebut dels paers de la vila la quantitat de 28 doblers, els quals són a compte de l'import total de l'orgue amb cadireta que ha de fabricar a l'església parroquial⁵⁶². El 5 d'octubre de 1688, els regidors certifiquen què ja han rebut l'orgue del navarrès i que, visurat per «Mn. Joseph Rocha y Mn. Joseph Boldú, preveres organistes beneficiats, l'han trobat adequat i de bona qualitat pel preu pagat»²⁶. Bidarte reconeix haver rebut dels paers l'import acordat i també la quantitat de 20 dobles que Felip Ignasi d'Alegre va ordenar que li fossin donats com a gratificació⁵⁶³. Manquen 22 lliures, quantitat que li serà satisfeta quan haurà efectuat l'afinació definitiva de l'instrument⁵⁶⁴. El maig de 1690, en el balanç econòmic, el municipi s'adona del pagament a Bidarte de 59 lliures i 7 sous més del que estava estipulat per la feina feta a l'orgue⁵⁶⁵.

Abans d'acabar l'encàrrec de Bellpuig, Bidarte signa una capitulació⁵⁶⁶ l'11 d'abril de 1687 amb els obrers de la parròquia de Sant Miquel de Barcelona per *adobar* l'orgue, actuació que esdevé realment la construcció d'un instrument gairebé nou. Consta d'un cos d'orgue major de base de 14 palms amb vuit registres repartits entre principals i mixtures, amb teclat de 45 notes, i una cadireta de base de set palms fins a mixtures, amb set registres i 42 notes manuals i un nombre no especificat de contres:

ORGUE MAJOR

Flautat 14 palms
Flauteta 14 palms
 Octava
 Nasard dotzena
 Quinzena
 Vint-i-dosena
 Címbala III
 Plens o cimbalet IV

CADIRETA

Cara 7 palms
 «Octava de la cara»
 Nasard dotzena
 Quinzena
Disenovenena o *dotsenilla*
 Vint-i-dosena
 Címbala II (29a i 33a)

CONTRES

No s'especifica

No s'estableix la durada de l'obra de Sant Miquel de Barcelona, però no arriba a l'any ja que el 13 de juny de 1688 trobem a Bidarte en la signatura d'un contracte⁵⁶⁷ amb el consell de la vila d'Esterrri d'Àneu per a un petit exemplar de només cinc registres, amb base de set palms d'entonació, set notes de contres i un teclat de 42 notes. De fet és un

⁵⁵⁹ ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Joaquim Rossell, *Manual...* 1688, f. 279r.

⁵⁶⁰ APVd: *Inventari y comptes de la sacristia des de 1555 en avant* (sig. 172), s/f.

⁵⁶¹ AMBE: Llibre de Consells, f. 42r i 45v. Posteriorment trobem dades sobre el procés en els consells municipals amb folis 63r, 64r, 64v, 65r, 65v, 66v, 73v, 74r, 75r, 75v i 76r.

⁵⁶² ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Antoni Tomàs, *Manual* 1686, f. 235r.

⁵⁶³ ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Joaquim Rossell, *Manual...* 1688, f. 280r.

⁵⁶⁴ *Id.*, f. 280v.

⁵⁶⁵ AMBE: Fons Municipal. Consells, f. 115v.

⁵⁶⁶ AHPB: Notari Pere Collell de Barcelona (816/2), f. 34r.

⁵⁶⁷ Document cedit gentilmente pel P. Jordi-Agustí Piqué OSB.

reconversió d'un antic orgue, ja que repararà el secret i les manxes. Una dada interessant és que denomina els futurs jocs integrants de l'orgue com a *registres sensillos*:

ORGUE MAJOR

Registre 7 palms
Octava llarga
Dotzena
Quinzena llarga
Vint-i-dosena

CONTRES

Fusta [14 palms]

La darrera actuació documentada de Bidarte a Catalunya té lloc a l'església de Santa Maria de Cervera el 1689, amb un cost de 137 lliures «per son treball de adobar y afinar lo orgue y cadireta»⁵⁶⁸. Acabada la feina, el suposem de retorn cap a Navarra.

• **BLASCO, Roc (1695)**

L'única referència localitzada d'aquest prolífic orguener de València correspon a la contractació de l'orgue de la catedral de Tortosa l'any 1695 per part del Capítol a Roc Blasco, *magistro organorum civitatis Valentiae habitatori, nunc Dertusae reperto* pel preu de 1.200 lliures de moneda de plata valenciana⁵⁶⁹. Però la mort de Blasco el 14 de juliol de 1696 a Conca⁵⁷⁰ obligarà els canonges a prendre una determinació i a buscar un bon professional que el substitueixi al capdavant de l'obra. L'elegit serà Andreu Bargero, que en aquells moments estava treballant a l'orgue de la Selva del Camp.

• **BOSCÀ, NISSAGA.**

La família Boscà és una de les nissagues d'orgueners més important (per no dir, la més) de tota la història d'aquest instrument a Catalunya. S'estén des d'abans de 1678⁵⁷¹, amb la figura del patriarca Josep Boscà (que l'anomenarem d'ara en endavant, amb la paraula [pare] entre claudàtors) fins la darrera cita documentada d'un *Josep Boscà* l'any 1787 que repara l'orgue de Tàrraga⁵⁷².

Aquesta activa família inclou els següents mestres d'orgues:

- Josep Boscà [pare] (València, ? - Barcelona, †1733)
- Antoni Boscà i Espanya (nascut després de 1688 - Barcelona, †1762)
- Josep Boscà i Espanya (nascut després de 1688 - Barcelona, †1751)
- Josep Boscà i Serinyana⁵⁷³ (nascut després de 1708 - Barcelona, †1789)
- Josep Boscà (citad com a Josep Boscà *menor* en un treball localitzat al convent de Carmelites Calçats de Barcelona l'any 1771⁵⁷⁴)

El màxim problema que ens trobarem en la enumeració d'instruments d'aquesta nissaga serà en l'adjudicació d'exemplars i actuacions. El fet que diversos membres de la mateixa família s'anomenessin amb el mateix nom, *Josep Boscà*, sense poder distingir un membre d'un altre⁵⁷⁵ dels diferents treballs, provoca una justificada imprecisió en

⁵⁶⁸ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Obra 1660-1722, s/f.

⁵⁶⁹ ALANYÀ I ROIG, JOSEP. *L'orgue de Flix*. Flix: Ajuntament de Flix, 2010. Volum IV, p. 189.

⁵⁷⁰ JUAN LLOVET, MARÍA ELVIRA. *Música religiosa en los pueblos del valle de Albaida del s. XVIII hasta los inicios de s. XX*. València: Universitat de València, 2009. p. 229

⁵⁷¹ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. "Dones fortes del monestir de Sant Daniel i la música: Les benetes i l'orgue d'Antoni Boscà (1740-1752)". *Butlletí de la Reial Acadèmica de Sant Jordi*, 23-24 (2009-2010). p. 103.

⁵⁷² ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Volum 1700/1799-vol 2.2.1/8, 22 d'abril de 1787.

⁵⁷³ En algunes publicacions escrit com a *Seringena*.

⁵⁷⁴ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 14, f. 206r, i Volums 27, f. 97.

⁵⁷⁵ Com també succeeix en la família dels orgueners Turull.

l'atribució de les obres. Pensem que entre 1728 i 1733 és possible que estiguessin treballant en el mateix territori tres orgueners amb el nom de *Josep Boscà*: Josep Boscà [pare] i els germanastres Josep Boscà i Espanya i Josep Boscà i Serinyana.

Puntualment s'anomena *Josep Boscà y Serinyana* en els manuscrits sobre Talarn (1748)⁵⁷⁶, Esparreguera (1748)^{DOC 76} i algun altre de tipus administratiu. La resta d'esments només fa servir el nom *Josep Boscà*. Conseqüentment, l'assignació d'una o altra actuació vindrà donada per un cúmul de raonaments, deduccions o conclusions. Per intentar aclarir aquests problemes de confusió, he utilitzat aquests raonaments per a poder classificar-los:

a) El patriarca Josep Boscà viu fins al 9 de desembre de 1733 però els darrers mesos de la seva vida encara els desenvolupa en plena activitat professional, com ho demostren els comptes del convent de Carmelites Calçats de Barcelona quan el 24 de febrer de 1733 el pare Boscà encara cobra per «adobar lo orga gran [...] pels set registres nous ha de posar en lo orga per estar complert»⁵⁷⁷. Però el 31 de desembre de 1733, ja mort Boscà [pare], cobra el deute del difunt el seu fill Josep Boscà, «mestre de orgas, fill del Joseph Boscà». Això demostra que el patriarca va treballar fins al darrer moment de la seva vida.

b) Pel que fa a Josep Boscà i Espanya, segons una hipòtesi pròpia, crec que la seva activitat professional podria haver començat a partir de 1714 (amb una edat mínima de 25 anys, tenint en compte que el seu naixement va ser posterior a la data del matrimoni dels Boscà i Espanya l'any 1688) desenvolupant-se inicialment a les Illes Balears. Entre 1714 i 1726, un *Josep Boscà* treballa a la ciutat d'Eivissa (1714), Palma de Mallorca-La Mercè (1718), Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (1723), Alaior (Menorca)-Sant Diego (1724), Palma de Mallorca-Santa Eulària (1724) i Ciutadella (Menorca)-Sant Francesc (1726). És un fet impossible que simultàniament un *Josep Boscà* estigui treballant el 1714 a l'illa d'Eivissa i a l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona; o el 1723 a Tarragona i Manresa, i a Ciutadella de Menorca; o el 1724 a Alaior (Menorca), Palma de Mallorca i Sant Agustí de Barcelona. Crec que per algun motiu (potser per conseqüències de la guerra de Successió) va haver d'emigrar a les Illes, i després d'un bon període, quan ha finalitzat l'orgue de Sant Francesc de Ciutadella (Menorca) pels volts de 1728, Boscà i Espanya retorna a la península.

Un altre document que ens mostra alguna pista sobre la seva plena activitat és la carta escrita per fra Rafel Llistosella de Sant Feliu de Guíxols el 12 de març de 1740, dirigida a les monges de Sant Daniel de Girona oferint-los informació sobre els orgueners en actiu en aquells moments: «los organers són dos només, y germans»⁵⁷⁸. Per tant, hem d'entendre que el tercer germà, Boscà i Serinyana, no estava en plena activitat durant aquesta època?

c) El tercer en discòrdia és Josep Boscà i Serinyana, fruit del segon matrimoni (1708) de Josep Boscà [pare] amb Serafina Serinyana (vídua de Sebastià Llorens de Cadaqués). Alguna vegada s'ha referit també a aquest orguener amb el nom de *Josep Boscà i Llorens* sumant-hi més confusió. Tots dos són la mateixa persona. Això es pot comprovar en els dos testaments publicats els anys 1764 i 1788 quan un anomena a la seva mare com a *Serafina Serinyana* i l'altre *Serafina Llorens*. A més a més tots dos protocols escriuen què els testaments anteriors a l'actual estan dipositats amb els mateixos notaris.

Els primers instruments plenament assignats a Josep Boscà i Serinyana, on el mateix protocol escriu clarament el seu nom complet, corresponen als orgues de Talarn (1748)⁵⁷⁶ i Esparreguera (1748)^{DOC 76}. Tal vegada per a diferenciar les seves obres de les del seu germanastre Boscà i Espanya. En canvi, cap vegada s'anomena el nom sencer de Josep Boscà i Espanya.

⁵⁷⁶ AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/43), f. 12v.

⁵⁷⁷ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 60, f. 6r, 22r i 38r.

⁵⁷⁸ ASDG: Carpeta «orgue». Fulls solts.

Respecte a instruments construïts per un Josep Boscà [indeterminat], s'han inclòs tots els orgues fabricats o intervinguts entre 1733 i 1751. He adjudicat l'autoria a Josep Boscà i Serinyana de tots els fabricats o intervinguts després de la mort de Josep Boscà i Espanya (1751), atès que en aquells moments segurament era l'únic membre de la família que utilitzava el nom de Josep.

d) Però quan ja ho teníem més o menys clar, sorgeix aquest quart *Josép Boscà* –en aquest cas distingit amb *menor*– a la monografia sobre el convent dels Carmelites Calçats de Barcelona (1771)⁵⁷⁴. No sabem de qui és fill. Josep Boscà i Espanya i Josep Boscà i Serinyana no citen cap descendència en llurs testaments, i en el d'Antoni Boscà només s'esmenta un fill, Antoni, que és novici jesuïta. Una altra incògnita.

Un document que ens ofereix informació sobre els fills que van sobreviure a Josep Boscà [pare] és el referent a l'època de pagament⁵⁷⁹ de les diferents exèquies i misses per l'ànima del patriarca difunt. S'anomenen els diferents fills que l'any 1734 van haver d'afrontar aquestes despeses: Maria Boscà (o Maria Portusach, prenent el cognom del marit), Josep Boscà *major* (que seria Espanya), Narcisa Boscà i Josep Boscà *menor* (que en aquest cas es refereix a Serinyana). Sorprenentment no es cita en cap moment Antoni Boscà.

Malgrat tot, en el futur, qui vulgui continuar fent recerca sobre els Boscà, els arxius –sobretot l'Històric de Protocols de Barcelona– ens poden oferir més d'una sorpresa amb adjudicacions d'instruments i amb genealogia, i aclarir una mica més la trajectòria dels seus membres orgueners.

BOSCÀ [PARE], JOSEP (1688-1733)

En els capítols matrimonials de la seva primera esposa, Helena Espanya, signats l'any 1688, s'anuncia que és originari de la ciutat de València⁵⁸⁰, del barri de Sant Llorenç⁵⁸¹. Tal vegada Boscà va iniciar la seva carrera professional com a aprenent de l'orguener Bartomeu Triay quan aquest treballava a l'església del Corpus Christi de València (el 1671 i 1674)⁵⁸³ o potser a Cullera (1674⁵⁸⁴). Aquest lligam es va allargar fins poc abans de la construcció de l'orgue de Sant Vicenç de Besalú l'any 1688, primer instrument que probablement va construir en solitari el nostre jove orguener.

Aquest aprenentatge professional sota les ordres de Triay queda confirmat en la carta^{DOC 21} que adreça el prevere Josep Vidal de Barcelona el 18 de juliol de 1696 als regidors de la vila de la Selva del Camp quan aquests li sol·liciten informació sobre els orgueners més competents en aquells moments a Barcelona. Mn. Vidal respon que només n'hi ha dos: Andreu Bargeró i Josep Boscà. El prevere s'inclina més pel bon ofici de Bargeró. De Boscà respon:

«[...] en quant a las notícias que yo he alcançadas de Joseph Boscà, dich a V.M. que lo adop del orga de Sant Francesch, de Jonqueras y Sant Agustí, me han dit que era suficient, però que no era gran official dit Boscà. En quant al orga que ha fet en Sant Feliu [de Guíxols], no ha pogut alcançar notícia alguna de ome que ho

⁵⁷⁹ AHPB: Notari Sever Pujol de Barcelona (944/22), f. 16r.

⁵⁸⁰ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 8-517), 28 de juny de 1688.

⁵⁸¹ Malauradament, segons informació tramesa per la Comunitat Franciscana que s'encarrega actualment de l'església de Sant Llorenç de València, l'arxiu parroquial va desaparèixer a la darrera guerra civil.

⁵⁸² APSFG: Llibre de Baptismes 1692-1726, f. 25.

⁵⁸³ MULET, Antoni—REYNÉS, Arnau. *Orgues de Mallorca*. Palma de Mallorca: J. J. de Olañeta, editor, 2001. p. 102.

⁵⁸⁴ *Orgues del País Valencià. Orgue de Cullera*, 25 (1981). p. 8.

“L'orgue de l'església dels jesuïtes de Gandia”. *Cabanilles*, 30 (abril-juny 1989). p. 20.

entengués. Lo que yo sé és que segons ab qui ha practicat no pot ser gran official, perquè lo seu mestre és estat un frare de la Trinitat que's diu Bartomeu [Triay] lo qual no és gran official y alguns adops que ha fet en Barcelona no han reeixits molt bé. Aqueix informe mo han fet organistes que ho entenen».

Montserrat Moli i Frigola estableix en diversos articles força interessants la trajectòria incipient del patriarca Boscà afirmant que, com a oficial del taller del mestre Triay, va treballar en els següents orgues de la ciutat de Girona: monestir de Sant Daniel (1678)⁵⁸⁵, convent de Sant Domènec (1681)⁵⁸⁶, monestir de Sant Pere de Galligants (1682)⁵⁸⁷, col·legiata de Sant Feliu (1683)⁵⁸⁸, convents de Sant Francesc (1684)⁵⁸⁹ i dels Carmelites Calçats (1685)⁵⁸⁹. Suposo que quan Triay fa feina en el de l'església de Castelló d'Empúries (1685)^{DOC 8} també l'acompanya el valencià Boscà. Tornant als articles de Moli i Frigola, l'estudiosa relaciona Boscà amb un orguener anomenat Joan Pau⁵⁹⁰ en el projecte de l'instrument de Sant Esteve de Banyoles (1688)⁵⁹¹.

Encetem els inicis en solitari de Boscà, ja desvinculat de Triay, amb l'orgue ja esmentat de Sant Vicenç de Besalú, contractat el 6 d'abril de 1688^{DOC 11} entre els regidors de la vila i el «jove organista o fabricant de òrgans de la ciutat de Gerona, de part altra» (interessant la doble definició que el notari fa de Boscà, músic i orguener). L'acord no és excessivament detallat. Boscà ha de construir un petit instrument que només constarà d'orgue major i 444 tubs, amb un teclat de 45 notes (de cadireta i contres, no se'n parla) per un preu de vint doblers «de bon or» amb la següent disposició:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms

Octava 7 palms

Tapat 7 palms

Dotzena

Quinzena

Nasard quinzena

Dinovenena

Cimbalet III

Rossinyols

Dos mesos i mig més tard, el 28 de juny, pacta capítols matrimonials⁵⁹² a Girona pel seu enllaç amb Helena Espanya (nascuda a Barcelona però en aquells anys habitant de Banyoles). Un cop casats, passen a residir a Girona durant uns mesos fins que el febrer

⁵⁸⁵ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Dones fortes del monestir de Sant Daniel i la música: les benetes i l'orgue d'Anton Boscà (1740-1752)”, 105.

⁵⁸⁶ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 48 (2007). p. 219.

⁵⁸⁷ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. Llum, color i música a la Vall Umbrosa. Jeroni Abric i Safont i el retaule, el sagrari llevadís, els orgues bessons i les “consuetes” de Sant Pere de Galligants entre setges i aiguats”. *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, 26 (2012). p. 18.

⁵⁸⁸ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)”, 220.

⁵⁸⁹ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Josep Boscà i l'orgue de Sant Vicenç de Besalú (1688)”. *X Assemblea d'Estudis sobre el comtat de Besalú*. Besalú: Amics de Besalú i el seu Comtat, 2011. p. 309.

⁵⁹⁰ Orguener del qual desconec qualsevol informació.

⁵⁹¹ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)”, 220.

A l'article sobre l'orgue de Besalú (p. 310) d'aquesta mateixa historiadora també hi tracta aquesta relació d'orgueners però l'orgue adjudicat no és el de Sant Esteve sinó el de Santa Maria dels Turers de Banyoles.

⁵⁹² AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 8-517), 28 de juny de 1688.

de 1689 la parella es trasllada a la vila de Cadaqués on hi construirà un dels instruments més emblemàtics de Catalunya existent en l'actualitat⁵⁹³. La capitulació⁵⁹⁴ entre els jurats

CADAQUÉS (1689)

i Boscà és de caire administratiu i no especifica les característiques tècniques de l'instrument. Només s'acorden dades burocràtiques com terminis d'execució, cost de l'obra (600 lliures) i obligacions d'ambdues parts. Però un paràgraf de l'esmentat document ens proporciona informació sobre com devia ser un altre instrument desaparegut de la ciutat de Girona: el del convent de Sant Domènec:

«Primo, que dit senyor Joseph Boscà promet fer lo orga de dita iglésia en la conformitat que vuy en dia se troba lo orga de la iglésia de Sant *Domingo* de Gerona ab la mateixa música y demás requisits».

Entretant, el matrimoni recull els primers fruits en la seva primera filla, que rep els noms de Brígida Maria Àngela Teresa Elena en el baptisme celebrat el 24 de gener de 1690 a l'església parroquial de Cadaqués, on actua com a padrins Josep Espanya, sotsveguer de Girona, i Àngela Espanya, vídua⁵⁹⁵.

Acabat l'orgue de Cadaqués, el mateix any 1691, la família Boscà es muda un altre cop a Girona. Josep, *magisteri organorum Gerunda*, signa acords amb l'ajuntament de Castelló d'Empúries per haver «refinat de nou lo orga y cadireta [...], havent mudat sa música del flautat de la cara a ordre y punt del orga gran, fetas las cartellas de dit orga y cadireta, ensostrar, tapar y fer portes ab sos panys y claus tant en los secrets de dit orga y cadireta com en las demás portas necessàries, fer los rematos ab las armas de la vila en dit orga y cadireta, y polseras en dit orga»⁵⁹⁶. Fixem-nos que Boscà posa al mateix to els registres de la cadireta amb els de l'orgue major. Recordem que el seu mestre Triay hi havia treballat (1685)^{DOC 5} i que possiblement Boscà l'havia ajudat.

La família creix i novament es bateja una segona filla del matrimoni el 8 de febrer de 1692, aquesta vegada a la catedral de Girona. Rebrà els noms de Maria Magdalena Clemència Joana Narcisa Caterina Elena Rosa⁵⁹⁷. Però la nova filla no arriba sola, sinó amb un regal sota el braç. El 12 de novembre del mateix any, l'abat del monestir i els regidors de Sant Feliu de Guíxols encarreguen a Boscà un nou orgue de dimensions considerables «de la mateixa conformitat, modo y manera que està fet lo orga de la isglésia secular y col·legiada de Sant Feliu de Gerona» (el qual fou construït per Triay el 1683) pel preu de 200 dobles d'or^{DOC 18}. L'orgue major és nou però la cadireta l'ha d'engrandir. Els àmbits consten de 45 notes per al teclat principal, 42 notes a la cadireta i contres de 8 notes.

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms

CADIRETA

Flautat fusta 14 palms

⁵⁹³ Tret de tota la canonada de metall que va ser refeta per l'orguener Gerhard Grenzing l'any 2005, destruïda a la guerra civil.

⁵⁹⁴ AMCQ: Caixa 134 (contracte orgue).

⁵⁹⁵ ADG: Arxiu Parroquial de Cadaqués. Llibre de Baptismes 1683-1722. f. 37.

⁵⁹⁶ AHG: Fons Notarial de Castelló d'Empúries (Ca 1486).

⁵⁹⁷ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Llibre de Baptismes 1668-1692. f. 136.

Flautat fusta 14 palms	Cara [7 palms]
Flautat tapat [¿ ? palms]	Quinzena
Octava II	Tapat (o <i>floviol y tombarino</i>)
Dotzena II	Nasard (no s'especifica)
Nasard dotzena	Vint-i-dosena II
Quinzena II	Cimbalet III
Nasard quinzena	Corneta VI (Do#3-La4)
Nasard dissetena	
Cimbalet III	
Alemanya IV	<u>CONTRES</u>
Corneta III (Do#3-Do5)	Fusta 28 palms
<i>Trompetillas</i>	
Rossinyols	

El termini previst d'execució de l'instrument és d'un any, fins al novembre de 1693, però tal vegada Boscà s'endarrereix en la seva finalització perquè el juny de 1694 el matrimoni Boscà i Espanya encara resideix a Sant Feliu, tal com indica el llibre d'òbits del monestir quan es dona sepultura a la filla Maria Teresa⁵⁹⁸ (nascuda a Cadaqués al gener de 1694) i es bateja Feliu Josep Joan Garau l'octubre de 1694⁵⁹⁹ (en aquesta darrera partida de baptisme s'esmenta que Boscà és l'autor de l'orgue gran del monestir).

La família Boscà i Espanya es trasllada de Sant Feliu de Guíxols a la ciutat de Barcelona on, entre 1695 i 1696, treballa en els orgues dels convents de Jonqueres^{DOC 21}, Sant Francesc^{DOC 21} i Sant Agustí (en aquest darrer hi repara els tres orgues i, en un d'ells, hi incorpora un registre de *trompetillas* el febrer i abril de 1696)⁶⁰⁰, i al de la catedral barcelonina on li repara «lo teclat alt, lo flautat de fusta de la cadireta, las dues trompas y las regalias, lo portavens de la cadireta, los flautats del orga gran de las qual ne havia moltas que no tocaven, y adobar las manxas [...], per fer mig registre de manestrils», rebent més de 30 lliures de l'octubre de 1696 al gener de 1697⁶⁰¹. Segons Mn. Josep Pavia, és la primera de les nombroses ocasions que Boscà treballarà a la seu barcelonina⁶⁰². El factor valencià mantindrà una intensa relació amb aquest instrument durant tota la seva vida.

El 9 de març de 1697 contracta amb les monges benedictines del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona un instrument nou pel preufet de 400 lliures^{DOC 24}. L'orgue ha de constar del cos principal i de cadireta «com està la del Palau de la Comptessa» (sense especificar les seves característiques), acabant-lo justament l'any de contractació. El teclat de l'orgue major ha de constar de 45 notes.

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Cara 14 palms	No s'especifica la registració
Flautat fusta 14 palms	
Octava	
Quinzena llarga	<u>CONTRES</u>
Dotzena llarga	No s'especifica la registració
Nasard dotzena	
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	
Cimbalet III	
Ple major IV	

⁵⁹⁸ ADG: Fons Parroquial de Sant Feliu de Guíxols. Llibre de Defuncions 1675-1707, f. 89v.

⁵⁹⁹ ADG: Fons Parroquial de Sant Feliu de Guíxols. Llibre de Baptismes 1692-1726, f. 25.

⁶⁰⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 670, f. 268v, 273r i 273v.

⁶⁰¹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana, 1986. p. 289.

⁶⁰² PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 90.

Corneta magna VI (Do#3-Do5)

Mesos després d'haver acabat aquest instrument (segons les condicions de la capitulació), repara durant 18 dies l'orgue de la catedral de Barcelona i cobra 39 lliures pel treball el 30 de desembre de 1698⁶⁰¹.

El 1699 restaura l'exemplar del convent dominic de Montisió per més de 210 lliures (segons dues èpoques de 1700 i 1701⁶⁰³). I el 26 d'abril del mateix any acorda amb l'abadessa del monestir de Santa Clara de Barcelona «renovar y templar» l'orgue per 200 lliures. La redacció del document és una mica ambigua ja que no aclareix realment la feina que ha de fer el nostre orguener. Una altra frase explica «que lo dit Buscà haja de adobar y templar lo orgue de la iglésia de dit monastir y per lo adop y templació de aquel haje de fer las cosas següents» i seguidament enumera la registració de l'instrument. Renova o repara? Construeix nous els jocs següents?

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat fusta 14 palms
Octava
Quinzena
Nasard dotzena
Cimbalet III
Alemanya IV
Corneta magna V

CONTRES

Fusta 28 palms

El protocol no especifica gairebé res a banda de l'anterior registració i que les contres consten només de set notes. Algunes obligacions entre les contractants i de l'orguener, i els terminis de pagament. Més endavant, l'any 1723, amb la destrucció del monestir per ubicar-hi la futura ciutadella de Barcelona, Boscà fabricarà un nou instrument a la nova seu de la comunitat.

Boscà continua obrint-se camí dins del món eclesiàstic barceloní i una de les millors opcions de què disposa és treballar constantment al principal temple de la ciutat, la seva catedral. Ja hem vist que anteriorment ja contribuïa al manteniment de l'instrument i que el restaura de mica en mica, com ho demostren les tres petites intervencions dels anys 1701 i 1702⁶⁰⁴.

Un altre temple ja conegut pel nostre orguener, el convent de Sant Agustí de Barcelona, necessita a partir d'inicis de 1702 dels seus serveis, prolongant-los fins al maig de 1703. La comunitat d'Agustins acorda el 19 de febrer de 1702 realitzar reformes dins de la seva església, concretament substituir el cor de baix dels frares amb el cor superior i traslladar l'orgue «si les parece darle otro asiento mejor y nessesariamente más alto según la proporción de la iglesia»⁶⁰⁵. Al maig li pagaran 503 lliures «per fer lo cor de la yglésia, y desfer y tornar a fer la caixa y paviment del orga», i al setembre «a lo organiste [Boscà] per desfer y tornar a fer lo orga y afinar-lo ab fadrins». Fins que al maig de 1703, quan va finalitzar les obres, li regalaren un anyell en agraïment als serveis⁶⁰⁶.

El mateix any 1702, i força allunyat de Barcelona, Boscà aconsegueix un encàrrec de reparació o construcció d'un nou instrument al monestir de Santa Maria d'Amer. La informació és molt minsa i no queda res clar, només que l'ha de tenir enllestit el tercer

⁶⁰³ AHPB: Notari Marià Rondó de Barcelona (860/16), 11 de gener de 1700 i 9 de gener de 1701.

⁶⁰⁴ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 91.

⁶⁰⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 627, f. 57v.

⁶⁰⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 670, f. 369r, 373v, 380r i 385r.

diumenge del mes de setembre. Ens inclinem a pensar que, per la durada de l'obra, es tractaria segurament d'una reparació de l'orgue⁶⁰⁷.

Si Cadaqués és un dels orgues emblemàtics catalans, el conservat a l'església de Santa Maria la Major de Montblanc no es queda enrere. Per la magnificència del temple, indubtablement es van allotjar orgues molt més antics però les vicissituds històriques ens fan desconèixer quins van ser els seus autors. El nostre orguener i els regidors de la universitat de Montblanc es reuneixen el 28 de febrer de 1703 per a signar el contracte^{DOC 27} de construcció d'un nou instrument. Segons el redactat de la

MONTBLANC (dates diverses)

capitulació se sobreentén que el moble de l'orgue major ja existeix, perquè un dels punts fa referència a la modificació dels castells o carrers de tubs de la façana: «la disposició que té la cara del orgue se ha de mudar perquè axí com ara no y ha sinó un castell, n'i ha de haver un a cada costat del gros y un de mitjà al mitg, y dos de més petits al costat des del mitg, y per remate tres castells per adorno», i per un altre document també la cadireta s'assenyala anterior a 1682⁶⁰⁸. L'orgue ha de disposar de dos teclats, un de 45 notes per a l'orgue major i un altre de 42 per a la cadireta, juntament amb 7 peanyes per a les contres. Aquesta fou la seva registració:

ORGUE MAJOR

Flautat major 14 palms

Flautat fusta 14 palms

Octava 7 palms

Tapadet

Dotzena llarga

Nasard dotzena

Quinzena llarga

Nasard dissetena

Dinovenen

Vint-i-dosena llarga

Cimbalet III

Ple major IV

Corneta magna V (Do#3-Do5)

CADIRETA

Flautat fusta 14 palms

Cara 7 palms

Tapadet

Dotzena llarga

Nasard dotzena

Quinzena

Cimbalet III

Tolosana III (Do#3-La4)

CONTRES

Fusta de 28 palms

Rossinyol

Temblant

El protocol indica que Boscà «farà y fabricarà (en tot lo que toca a son ofici) lo orgue gran y cadireta» però pel cost de l'obra, 500 lliures, i el nombre total de registres, opino que el que realment va fer és construir nou l'orgue major i reaprofitar la cadireta. Boscà es compromet a tenir-lo acabat per a la festivitat de Tots Sants de 1704. Cal remarcar el valor de les sarges que tanquen el moble principal.

⁶⁰⁷ SOLÀ I COLOMER, XAVIER. *El monestir de Santa Maria d'Amer a l'època moderna: religió, cultura i poder de la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2010. Volum I, p. 180.

⁶⁰⁸ SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. "El órgano y los organistas de la Iglesia Mayor de Montblanc". *Recerca Musicològica*, 3 (1983). p. 82

En tots aquests darrers anys hem anomenat les diferents tasques de manteniment i reparació que Boscà efectuà al gran orgue de la catedral de Barcelona fins que, el 29 de març de 1703, el Capítol decideix nomenar-lo mestre de tots els orgues d'aquesta seu. El contracte estableix que l'orguener formarà part del cos d'oficials del Capítol, tindrà un sou anual de 20 lliures amb l'obligació de mantenir l'instrument en bon estat i, el més interessant, renovar-li tots els registres a un ritme de dos anualment⁶⁰⁹.

Però la vida de Josep Boscà no només està marcada per l'èxit professional que a poc a poc va aconseguint, sinó també per la inestabilitat política que pateix el país amb motiu de la Guerra de Successió. Per aquest motiu trasllada a la seva família a la comarca gironina de l'Alt Empordà, a les viles on va iniciar en solitari la seva trajectòria com a orguener: Cadaqués i Castelló d'Empúries. Montserrat Moli afirma que Boscà repara i afina l'orgue de la parròquia de Santa Maria de Castelló entre 1704 i 1706⁶¹⁰. Entre els dos anteriors anys, la residència dels Boscà és fixada a la vila de Cadaqués, com ens indica l'acta de defunció de Benet Boscà, de set anys d'edat aproximadament, que és enterrat al cementiri d'aquesta localitat el 3 de setembre de 1706. En l'acta, l'escrient indica que és fill del mestre d'orgues que està reparant l'orgue de l'església i que el matrimoni Boscà està *populat* a Cadaqués⁶¹¹.

La família resta a Cadaqués i el pare Boscà es desplaça periòdicament a Barcelona. D'aquesta forma el trobem reparant i afinant l'instrument del convent dels Agustins de Barcelona el desembre de 1706 per una quantitat de 40 lliures. El factor fixa amb els religiosos una conducta anual de deu lliures visitant els orgues dues vegades cada any, que s'estendrà de 1707 fins a 1714⁶¹². Però una gran desgràcia colpeja en un termini de temps molt curt la família Boscà Espanya a Cadaqués. L'1 de desembre de 1707 és batejat Josep Ignasi, actuant com a padrins Josep Boscà jove i Maria Boscà, germans del batejat⁶¹³; aquest infant mor el dia següent⁶¹⁴ i com a conseqüència del part, uns dies més tard, la mare Elena a l'edat de 38 anys⁶¹⁴.

Sol a Cadaqués, Josep Boscà coneix una vídua (d'un pescador de cognom Llorens) de la mateixa vila, Serafina Serinyana, amb la que es casa l'1 de desembre de 1708⁶¹⁵. El nou matrimoni es trasllada a Castelló d'Empúries, ignorant el perquè, enterrant-hi una filla el 29 de març de 1709⁶¹⁶.

A partir d'aquests moments desconeixem qualsevol dada referent a la vida familiar de Boscà. Només podem parlar d'ella en un document que tractarà el 1734 del pagament de les despeses del funeral de Boscà pare, on sortiran reflectits els fills.

Després d'una estada de gairebé cinc anys a l'Alt Empordà (1704-1709), suposem que els Boscà i Serinyana viatgen a Barcelona l'abril de 1709 (recordem que Boscà hi devia anar periòdicament com a mestre d'orgues de la seu barcelonina i responsable de les conductes de Sant Agustí) ja que a l'agost inicia unes reparacions a les manxes i a la canonada de l'orgue, a més de comprar una important quantitat d'estany per part del Capítol de la mateixa catedral barcelonina per un cost de 529 lliures, obres que duraran

⁶⁰⁹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 91 i 92.

⁶¹⁰ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)", 242.

⁶¹¹ ADG: Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Defuncions 1700-1761, f. 49.

⁶¹² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 670, f.491r; i Volums 671, f. 10, 22, 41, 53, 70, 88, 113, 122.

⁶¹³ ADG: Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Baptismes 1683-1722, f. 132.

⁶¹⁴ ADG: Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Defuncions 1700-1761, f. 62.

⁶¹⁵ ADG: Fons Parroquial de Cadaqués. Llibre de Matrimonis 1688-1733, f. 33.

⁶¹⁶ ADG: Fons Parroquial de Castello d'Empúries. Llibre de Defuncions 1664-1709, f. 351.

fins al febrer de 1711⁶¹⁷. Mentrestant treballa al convent de la Mercè de la ciutat, renovant-hi el teclat i algunes flautes, i cobrant l'agost de 1710 la suma de sis lliures⁶¹⁸.

El 31 de desembre de 1710^{DOC 29} les monges Carmelites Calçades de Barcelona li encarreguen un instrument nou per al seu convent de l'Encarnació, amb un sol teclat de 45 notes amb contres, millor dit, *peaynas*, fet que ens fa suposar que les contres no tenien registres propis i que les peanyes estarien connectades amb l'orgue major. Es detalla que «lo sobredit orga ha de ser partit». El cost de l'instrument ascendeix a la quantitat de 355 lliures:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat fusta 14 palms
Octava
Dotzena llarga
Nasard dotzena
Quinzena llarga
Cimbalet III
Ple major IV
Corneta III (Do#3-Do5)

CONTRES

No s'especifica cap registre

Rossinyol
Temblant

BARCELONA-Catedral. Capella de Sant Oleguer.

Paral·lelament a la feina anterior i continuant amb el manteniment de l'orgue gran de la catedral de Barcelona, Boscà es compromet amb el Capítol el 29 de maig de 1711 a fer-li 4 registres i altres treballs que s'estendran fins a l'abril de 1712, per un cost de 426 lliures⁶¹⁹.

Un altre instrument d'aquesta seu, concretament el construït per José de Sesma a la capella de Sant Oleguer abans de 1681, es troba en tan mal estat que els canonges es veuen obligats a acordar l'any 1712 amb Josep Boscà la construcció d'un petit nou instrument d'un sol teclat (actualment de 48

notes), a peu pla, que encara avui dia es troba en bon estat, al costat esquerra del sepulcre del sant. Un orgue esplèndid en la seva caixa amb portes decorades pel pintor Joan Gallart^{620 621 622}.

Després d'haver finalitzat l'anterior renovació de quatre registres a l'orgue gran, el nostre factor proposa al Capítol barceloní el 27 de gener de 1713 construir-hi 8 jocs nous més⁶²³.

⁶¹⁷ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 93 i 94.

⁶¹⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2896, f. 24r.

⁶¹⁹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 94.

⁶²⁰ Vegeu el capítol VI. 3. 2.

⁶²¹ No he detallat la registració actual de l'orgue per que no disposem de cap document que ens garanteixi que sigui la original.

⁶²² BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Els orgues menors de la catedral basílica de Barcelona". *Analecta Sacra Tarraconensia*, 38 (1965). p. 378-379

⁶²³ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 95.

Sempre treballant en dos o tres projectes alhora, Boscà emprèn la restauració de l'instrument de la petita parròquia barcelonina de Sant Cugat del Rec segons dues èpoques del 14 de març i 2 d'abril de 1713⁶²⁴.

L'abril de 1714, tornant al seu conegut i habitual convent de Sant Agustí, on Boscà ja gaudia des de l'any 1707 d'una conducta de manteniment, en ple desenllaç del setge de Barcelona, «en lo temps de las bombas que tiraren a esta plaça la semmana de Pasqua [...] es desfan diversos retaules i l'altar major [...], se han donat a Joseph [Boscà], lo mestre de orgas, per desfer la orga del convent». Fins i tot es paguen 124 jornals el 12 de novembre de 1714 «a differens preus per desenrroonar lo convent [i] per tapar lo forat del orga de la Pietat». Les destrosses produïdes per l'efecte dels bombardejos ocasionen obres que s'estendran fins al juny de 1719 «per a tancar la clausura del claustro e iglésia gran, desenrunar dita iglésia, retirar pedras y otras obras fetas»⁶²⁵.

El febrer de 1716 concerta la restauració de la cadireta de l'instrument de la Seu de Barcelona per 300 lliures, acabant-la a l'octubre. Però la caiguda d'un llamp al juny i el «dany de las bombas [que] hy caigueren durant lo siti de Barcelona» faran que Boscà cobri 600 lliures sumades a les anteriors. Aquestes obres es van perllongar fins ben entrat l'any 1717⁶²⁶.

El 6 de desembre de 1717, Boscà signa el protocol a Barcelona per la construcció d'un orgue nou al santuari del Miracle de Riner amb el Dr. Joan Tolleuda, rector de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona i administrador del santuari^{DOC 30}. Boscà conserva la magnífica caixa de l'antic orgue de Francesc (o Antoni?) Bordons de 1593⁶²⁷, procedent de l'antiga església i reubicat a la nova per l'escultor Joan Balius de Solsona (1718), i instal·la en el seu interior un petit instrument de vuit registres. El 7 de març de 1718 Boscà es veu obligat a demanar permís al Capítol barceloní, al ser oficial de la catedral⁶²⁸, per absentar-se de la ciutat, i traslladar i muntar l'orgue, perquè el termini de finalització del treball va ser fixat per al mes de maig de 1718. Posseeix un sol teclat amb 45 tecles i 7 peanyes (probablement acoblades al teclat manual). Tota la feina d'orguener costa 280 lliures:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat fusta 14 palms	Sense registres propis
Flautat cara 7 palms	
Quinzena	
Dotzena llarga	
Nasard dissetena	Rossinyols
Vint-i-dosena II	<i>Tamolant</i>
Cimbalet III	
Corneta o tolosana III (Do#3-Do5)	

Tornant a Barcelona, les jerarquies de l'església de Santa Maria del Mar convoquen el 7 de febrer de 1720 la molt il·lustre Vint-i-quatrena, on, entre d'altres punts, esmenta que «lo orga estava de manera que casi era indecència lo haver-se de servir de ell per los Oficis Divinos». Davant la urgència de la situació i per a obtenir mitjans econòmics per a sufragar les despeses d'aquesta intervenció, es planteja la possibilitat de «construir-ne cases o botigas que se llogasen» a la part inferior de les façanes exteriors del temple⁶²⁹.

⁶²⁴ AHPB: Notari Francesc Duran de Barcelona (900/17), f. 91r i f. 113v.

⁶²⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 671, f. 139, 149, 150, 153, 154 i 311.

⁶²⁶ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 96 i 97.

⁶²⁷ ADS: Fons Notarial. Manual anònim núm.74, 25 de novembre de 1593.

⁶²⁸ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 98.

⁶²⁹ AHPB: Notari Pau Mitjans de Barcelona (859/42), 7 de febrer de 1720.

La cronologia d'aquesta cita coincideix amb les dades de la consuetud d'Aymar i Puig de 1877⁶³⁰ de la parròquia que afirma que entre «1719 al 1721 se feu una reparació notable [de l'orgue] pues la obra pagà al mestre de orgas Joseph Buscà» diverses quantitats que s'estenen del 27 de desembre de 1719 al 24 d'octubre de 1721. De fet, la recomposició de l'orgue que efectuarà el seu fill Antoni l'any 1741^{DOC 63} ens oferirà unes pistes que ens faran suposar petits detalls de l'actuació del seu pare. El document de 1741 especifica que «se ha de fer les flautes [que] falten en lo sustentats y bemollats de la octava més baixa dels quatre registres se troban ja fets [per Josep Boscà entre 1719-1721]» o sigui que probablement l'instrument comptava amb teclats de 45 notes i que els jocs fonamentals del flautat de 28 palms, flautat de 14 palms, octava de 7 palms i dotzena els va fabricar probablement en aquesta època juntament amb altres detalls que òbviament desconeixem.

Finalitzada la tasca de Santa Maria del Mar, Boscà prossegueix amb una altra parròquia barcelonina afectada també pels projectils de la guerra: la dels Sants Just i Pastor. El 28 de novembre de 1721 es capitula^{DOC 32} el concert entre l'orguener i els obrers de l'església per a recompondre l'instrument per un preu de 406 lliures i «avui un any del dia present en avant comptador tenir acabat y posat lo dit orga».

Quatre dies després, el 2 de desembre, amb els «preveres beneficiats en la Seu de Barcelona com a administradors de la insigne capella y col·legi de Sant Sever de la Seu de Barcelona», acorden la construcció d'un nou instrument per a aquesta capella emblemàtica del barroc català^{DOC 33}. Aquest temple supervivent de la guerra del 36 conserva al seu interior un bon nombre de retaules del segle XVIII intactes, amb tota l'escenografia pròpia de l'estil, creant un conjunt únic a Barcelona. L'església de Sant Sever fou pràcticament finalitzada en la seva construcció el 23 de febrer de 1704⁶³¹. L'instrument compta amb un teclat de 45 notes i vuit peanyes acoblades al teclat. La seva registració ens recorda els petits orgues fabricats anteriorment:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
 Flautat fusta 14 palms
 Octava 7 palms
 Flautadet 7 palms
 Nasard (dotzena?)
 Quinzena II
 Cimbalet III
 Corneta tolosana IV (Do3-Do5)

CONTRES

Sense registres propis
Temblant

BARCELONA-Sant Sever
(1721)

Haurà de enllestir-lo el mes de novembre de 1722 (realment l'entrega de l'instrument es retardarà fins a inicis de 1723⁶³²) i la despesa total ascendirà a 400 lliures.

Com hem vist fins ara, als seus inicis, la família Boscà es va establir a diferents indrets del nord de Girona (Cadaqués, Castelló d'Empúries i a la mateixa ciutat de Girona) i de Barcelona. Desconeixem les dates precises dels trasllats i de fixació de domicili. Inicialment oferim unes dades aproximades que sorgeixen dels llibres sacramentals.

L'any 1700, a Barcelona, sabem que l'orguener va disputar un plet amb Sebastià Camplà, mariner, amb motiu d'un forn instal·lat a unes cases del carrer de Santa Clara «y

⁶³⁰ ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar. Consuetud d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 157.

⁶³¹ LLOPART, PILAR. "Un monumento del barroco barcelonés: la iglesia de San Severo" a *Revista D'Art*, 23 (1997). p. 31

⁶³² Informació que apareix al contracte dels Dominics de Tarragona de 3 de gener de 1723.

en lo cantó de na Llarde de Santa Clara»⁶³³. Possiblement vivien aquí. A partir de 1704 tornen a marxar de Barcelona fins a tornar el 1709. L'any 1722 descobrim als llibres conventuals de Sant Agustí que al nostre orguener, que va treballar tantes vegades en el manteniment dels seus instruments, se li expropia la casa i l'hort per a la construcció del nou convent al Raval barceloní. La família Boscà vivia en una casa del carrer Hospital, a mà esquerra entrant per les Rambles, afectada per aquestes obres i que va ser taxada per l'administració pública –en nom del rei– en 3350 lliures i pel prior i convent en 3450 lliures. «Lo tros de hort de Joseph Buscà, mestre de orgas, se ha estimat tres presseguers, dos pruneras, vuit raigadas de parra, dos parras ab quatre barras de Teyà, y setze llatas a preu de 160 lliuras»⁶³⁴. El cadastre confirma la seva residència en aquest carrer⁶³⁵.

Laboralment, Boscà treballa aquest any 1722 al convent de Santa Caterina de Barcelona sense saber la naturalesa de la intervenció^{DOC 35}.

L'orguener enceta l'any 1723 amb la capitulació d'un nou instrument per al convent de Dominics de la ciutat de Tarragona^{DOC 35}. El 3 de gener signa amb el pare prior la construcció d'un orgue d'un sol teclat de 45 notes sense especificar res de les contres i peanyes, aprofitant una caixa «que està feta en dit convent».

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms

Flautat fusta 14 palms

Octava 7 palms

Tapadet [7 palms]

Quinzena llarga

Nasard dissetena

Vint-i-dosena llarga II

Cimbalet o alemanya III

Ple major IV

Corneta magna VI (Do3-Do5)

El preu de l'obra tarragonina serà de 425 lliures amb data de finalització l'1 de març de 1724.

La següent ocupació del nostre factor el porta el maig de 1723 fins a la col·legiata de Santa Maria de Manresa^{DOC 34} on procedeix principalment a una renovació i modernització dels registres fonamentals del cos principal de l'orgue. Josep Boscà hi construeix nous els jocs de flautat de cara de 14 palms, flautat fusta 14 palms, octava 7 palms, corneta magna VII, clarins (en tot l'àmbit del teclat), i els de fusta de 28 i 14 palms de contres. Allarga el teclat de 45 a 48 notes afegint-hi tots els tubs que necessiten els jocs, fabrica el secret de l'orgue major i deixa espai per al cos d'ecos sense detallar quins registres hi contindrà, afina la cadireta i repara el que trobi espatllat. Tot per un cost de 845 lliures, xifra que comença a fer respecte en comparació amb altres encàrrecs anteriors. La segona restauració de l'orgue la inicia el seu fill Antoni el març de 1734. Més endavant, el juny de l'any 1725, Boscà cobrarà 75 lliures per la fabricació d'un orgue portàtil per a ús de la col·legiata⁶³⁶.

Josep Boscà torna a visitar a les clarisses de Barcelona, aquest cop en la seva nova ubicació. Recordem que l'any 1699 ja va treballar a l'instrument de l'antic convent, edifici que posteriorment desapareix per la construcció en el seu terreny de la ciutadella

⁶³³ ACA: Reial Audiència. Plets civils 23021.

⁶³⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 606, f. 34r.

⁶³⁵ AHCB: Cadastre I 67 (1723-1731). 1723/27.

⁶³⁶ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2004. Volum I, p. 555.

de Barcelona. Les monges són traslladades al Palau del Rei i el saló del Tinell es transforma en església conventual. Les religioses capitulen un orgue nou el 22 de novembre de 1723^{DOC 36}, exemplar de petites dimensions i amb unes característiques amb les que Boscà ja ens té acostumat: un teclat de 45 notes (sense detallar les contres i peanyes), que en aquest cas «tots los registres que pugan ésser partits, tinga obligació de fer-los partits», amb un preu de 460 lliures, i acabat «y regonegut el dia de Pasqua de Resurrecció del any propvinent, a semblant dia de Pasqua del any 1725».

ORGUE MAJOR

Flautat 14 palms	<i>Temblant</i>
Flautat fusta 14 palms	
Octava	
Tapadet	
Nasard 12a	
Quinzena llarga II	
Cimbalet o alemanya III	
<i>Cornetilla III (no s'especifica la partició)</i>	

El pròxim treball de Josep Boscà correspon a un altre convent de la ciutat de Barcelona, el dels Carmelites Calçats. Les dades aparegudes, que s'estenen entre el gener de 1725 i l'agost de 1726, corresponen als llibres de comptes de la comunitat⁶³⁷. Però els conceptes dels pagaments ens ofereixen explicacions poc concretes. Boscà té concertada amb els frares la construcció de «la caixa del orga gran» (1725) per 200 lliures i de la cadireta (1726) per 250 lliures. A més a més, paguen 16 lliures «a bon compta de un quintar de estany que se ha pres de la botiga del Sr. Basea per la octava llarga que se ha afagit al orga, a més del concertat». Vol dir que compren l'estany per afegir els tubs aguts a l'orgue que és de 42 tecles, ampliant-lo fins a 45? Incògnita.

El 1733 hi tornarà a treballar però no podrà complir l'encàrrec per la seva mort al desembre d'aquell any.

El proper desplaçament és la capital de la comarca d'Osona, on els canonges de la catedral de Vic –davant el mal estat del seu instrument– acorden el 6 de desembre de 1726 en sessió capitular sol·licitar els serveis del nostre orguener. Boscà es trasllada a Vic el 3 de gener de 1727 i inspecciona l'orgue. El 21 de març notifica al Capítol que el preu de la intervenció pot pujar a 613 lliures, rebaixant-se –davant la insistència dels preveres– a 600 lliures⁶³⁸. Durant aquesta estada a Vic, mor el 22 de març un fill seu, Joan, *licenciado*, com apareix al llibre d'òbits de la catedral de Barcelona⁶³⁹. El 6 d'abril 1727 es reuneixen a casa del notari Sayol per a protocol·litzar l'acord^{DOC 40}, iniciant-se les obres, amb un termini de finalització de tres mesos. La reforma consisteix a afinar tot l'instrument, fer nous els registres de flautat cara de 14 palms, fusta de 14 palms, corneta magna de set fileres i nou contres de 28 i 14 palms, a més a més d'instal·lar-hi un *temblant* i un nou teclat de marfil, renovar les manxes i altres tasques típiques de la restauració d'orgues. Això sí, Boscà té l'obligatorietat de «fer y terminar dita obra tant quant per ella estarà dit Buscà en la present ciutat de Vich y no altrament». L'obra afecta també l'estructura

⁶³⁷ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 58, (25 de gener, 5 i 31 de març de 1725; 6 de març, 29 d'abril, 19 d'agost de 1726).

⁶³⁸ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus 1719-1737 (57/69)*, f. 140v, 141v i 142v. Malgrat tot veurem que en el contracte la xifra tornarà a pujar a 614 lliures i 4 sous.

⁶³⁹ ACB: Llibre d'Òbits 6 (1714-1733), f. 215r.

general de l'instrument perquè es gastaran 32 lliures per a bigues⁶⁴⁰. Aquest encàrrec es dilatarà fins el 30 d'abril de 1728⁶⁴¹.

Continuant dins de l'any 1727, la reverent Unió de Preveres de l'Hospital de Solsona es reuneix per debatre l'estat pèssim en què es troba l'instrument de la capella aprofitant que Boscà [pare] es troba a Solsona (el 2 de setembre) treballant a la capella del Claustre de la catedral⁶⁴². Examina l'orgue i conclou el factor que «ajustant-hi quatre flautats nous y la flautaria vella, se faria un orga cabal y capàs per esta iglésia, donant a dit Boscà per los materials y treball de dit orga 300 lliuras [...]. Y ohida dita proposició, fou resolt que fes lo orga ab la forma y modo està dit [...]. Y sobretot fou resolt que si gastàs tot allò fos menester y, havent feta los señors procuradors dita diligència, ajustaren ab dit mestra Boscà que si li donaria 280 lliuras de fer lo orga, posant-hi tot lo que serà menester, així de fusta com del demás, menos la obra y treball de mestre de casas, a càrrech de la reverent Unió. Lo modo de la paga és que lo primer de novembre de 1727 se li donaran 100 lliuras; la segona, lo dia de Pasqua Resurrecció de 1728; y la última, quant lo orga serà acabat que serà lo dia 8 setembre de 1728 [...]»⁶⁴³. Les actes no ofereixen cap més dada sobre aquesta feina fins properes notícies els anys 1733 i 1758.

Quan regressa a Barcelona, recupera les seves obligacions i repara l'orgue de la seva catedral cobrant 5 lliures i 12 sous el 19 de desembre de 1727⁶⁴⁴.

L'abril de 1730 se'l requereix per segon cop a la seu vigatana. En aquest cas per afegir un registre de clarins a l'orgue per un preufet de 75 lliures⁶⁴⁵. Aquesta simple intervenció es perllonga fins al febrer de 1732⁶⁴⁶ amb el patriarca Boscà i continua al 1734 amb un altre membre de la família sense que sapiguem les raons exactes del perquè d'aquesta durada incomprendible de la feina⁶⁴⁷.

Una de les darreres ocupacions de l'orguener abans del seu traspàs fou l'instrument del convent de Carmelites Calçats de Barcelona a inicis de 1733 (recordem que ja hi va treballar els anys 1725-1726). Primerament, adoba l'orgue major per 21 lliures i posteriorment hi afegeix set registres nous per un cost de 224 lliures, pagades el 31 de juliol. Les llacunes documentals ens impedeixen saber exactament en què va consistir la totalitat de les feines de Boscà però el daurador Pere Rigalt cobra 300 lliures per daurar l'esmentat orgue. Davant de l'elevat número de lliures, l'instrument deu ser d'importants mides, tant de volum com de talla escultòrica. Però el més interessant de tot és que el 31 de desembre de 1733, els frares «avem pagat a Joseph Buscà, mestre de orgas, fill del Joseph Buscà, a bon compte 56 lliuras», fet que demostra que fou el pare Boscà qui hi va treballar. I que després de la seva mort el 8 de desembre, el seu fill Josep Boscà i Espanya cobra el salari que resta per abonar del seu pare i enllesteix durant l'any 1734 la totalitat de la feina⁶⁴⁸.

Simultaniejant els Carmelites i per motius que desconeixem, l'encàrrec de restauració de l'orgue de l'Hospital de Solsona s'endarrerix, fins a finalitzar-lo l'agost de 1733, data en què cobrarà la mateixa quantitat que es va estipular el 1727: 280 lliures. En aquest cas

⁶⁴⁰ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis), 1 de maig de 1727.

⁶⁴¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus 1719-1737* (57/69), f. 158v.

⁶⁴² LLORENS I SOLÉ, ANTONI. *La Mare de Déu del Claustre*. Solsona: Impremta Muval, 1966. p. 157.

⁶⁴³ ADS: Arxiu de la Pia Unió (Hospital de Solsona). Resolucions núm. 115, f. 108r.

⁶⁴⁴ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 98.

⁶⁴⁵ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus 1719-1737* (57/69), f. 194v.

⁶⁴⁶ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Adm. Comú 1704-1814 (54/261), f. 119v.; i Tresoreria 1635-1805 (33/32), 18 de febrer de 1732.

⁶⁴⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis), 25 d'agost de 1734; Tresoreria 1635-1805, (33/32), 12 d'octubre de 1734; i Adm. Comú 1704-1814 (54/261), f. 121v.

⁶⁴⁸ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 60, f. 6r, 22r, 29v, 34v, 38r i 55r.

«fou proposat de part de dit Boscà que si volian tenir lo orgue ab lo modo y forma està lo de Sant Sever en Barcelona, que donant-li 60 lliuras la y posaria [...]. Y hoïda dita proposició fou resolt que cumplint a la proposició feta que se li donasen las ditas 60 lliuras». Amb la menció feta de l'instrument de Sant Sever de Barcelona ens podem fer una idea del tipus d'instrument de què disposava la capella⁶⁴⁹.

Finalment, l'orguener d'origen valencià i patriarca de la nissaga, Josep Boscà, mor a Barcelona el 8 de desembre de 1733⁶⁵⁰ sense haver testat, i amb deutes i despeses en misses pel sufragi de la seva ànima⁶⁵¹.

JOSEP BOSCÀ [INDETERMINAT] (1732-1752)⁶⁵²

El present apartat està dedicat a les activitats orgueneres desenvolupades durant l'espai cronològic limitat entre 1732 i 1752, i que han estat signades únicament amb el nom de *Josep Boscà*, impossibilitant saber quin membre de la família Boscà (el patriarca o els fills Boscà i Espanya o Boscà i Serinyana) és l'autor de determinats orgues i actuacions. Per aquesta raó, he afegit al llinatge la paraula *indeterminat* o *ind.* entre claudàtors. A continuació enumeraré els diferents instruments que estan afectats per aquesta situació.

El primer cas ens trasllada fins al monestir de Poblet i indirectament a la Prioral de Sant Pere de Reus. El 27 de setembre de 1728⁶⁵³, els regidors de la vila decideixen la construcció d'un orgue de nova factura a la Prioral de Reus i el sistema de finançament per a dur-lo a terme. El 24 de març de 1729⁶⁵⁴ es presenten diferents propostes de mestres orgueners, entre les que sobresurt la d'Antoni Cases. La seva fabricació es dilata excessivament fins que el 13 de maig de 1732⁶⁵⁵ els jurats de Reus acorden cercar un orguener perquè faci un examen del que hi ha fet fins al moment i emetre un judici sobre la continuïtat o no de Cases al capdavant de l'obra. Es determina que «ab tot secret y cauthela y privadament se fes venir lo organer Buscàs⁶⁵⁶ que de present treballa en renovar lo orgue del Reial Monastir de Poblet». Boscà examina l'orgue i «consta que dita obra té faltes considerables segons dit art y ses regles, y lo pijor, les inexcusables de faltes dels registres projectats y convinguts, y que encara que en lloch de part de estos se'n troben dos de subrogats, de molt inferior cost a proporció dels que falten y no de igual joch y obra per al art y música». Fins aquí el paper de Boscà a Reus. Finalment l'orgue és visurat l'any 1736 per Francesc Turull i Joan Baptista Ferrer⁶⁵⁷. Centrant-nos en la intervenció d'un Boscà a Poblet (1732), és agosarat establir quin membre de la família està treballant-hi, ja que les actes municipals de Reus només fan referència simplement a un *Buscàs*. Amb aquesta denominació, pot ser qualsevol membre de la nissaga. El 24 de juliol de 1732⁶⁵⁸ Antoni Boscà és a prop del monestir quan signa uns acords per a un orgue nou a Alcover, o Josep Boscà i Espanya es desplaçarà a treballar a Poblet el 1734 –exactament

⁶⁴⁹ ADS: Fons de la Pia Unió (Hospital de Solsona). Resolucions núm. 115, f. 114v.

⁶⁵⁰ ACB: Llibre d'Òbits 6 (1714-1733), f.285r.

⁶⁵¹ AHPB: Notari Sever Pujol de Barcelona (944/22), f. 16r.

⁶⁵² En aquest sol cas, les dates que figuren entre parèntesi no mantenen l'ordre establert des de l'inici d'aquest capítol. La causa és que la figura «*d'un*» Josep Boscà [indeterminat] engloba realment un espai cronològic que va des d'un any abans de la mort del pare Boscà fins a la mort de Josep Boscà i Espanya.

⁶⁵³ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 458.

⁶⁵⁴ *Id.*, f. 463.

⁶⁵⁵ *Id.*, f. 519.

⁶⁵⁶ Curiosament succeirà a l'inrevés quan l'any 1744 Antoni Cases visurarà un desastre d'orgue construït a la vila de Sanauja per un Boscà [indeterminat].

⁶⁵⁷ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 611.

⁶⁵⁸ AHPB: Notari Joan Olzina i Cabanes de Barcelona (1007/6 i 1007/9).

després de la mort del patriarca— amb una estada d'entre 15 o 20 dies després de sol·licitar i aconseguir el permís d'absència del Capítol de la Seu de Barcelona⁶⁵⁹. Incògnita.

El següent exponent d'aquesta indeterminació és durant la restauració de l'instrument de Santa Maria d'Igualada, tràmit iniciat el 8 de maig de 1732⁶⁶⁰ pels regidors de l'ajuntament a causa del seu mal estat i de la repercussió que pot produir en les futures celebracions de la Translació del Sant Crist. El 3 de juny, ja havent contactat amb Josep Boscà i examinat l'orgue, s'estableixen les tasques que s'hauran de dur a terme per a remuntar l'instrument, amb una quantitat pressupostada de 160 lliures. Però els cònsols se n'adonen que no són suficients aquests treballs per a mantenir un nivell adequat de l'instrument i el 23 de desembre es dissenya un pla de modernització molt més complet de l'orgue que ascendeix a 660 lliures —adjuntant-hi la «desferra del orga vell»— amb una data de finalització fixada el dia de Sant Joan de 1733. Passa el temps i el 22 de juliol els regidors es queixen de la informalitat de Boscà «en atensió de aver-li escrit est ajuntament vèrias vegadas perquè cumplís la obligació tenia firmada, donant-li de allarchs fins a Nostra Senyora de agost, sempre nos ha passat ab rondalles dient que ni per Nostra Senyora de Agost podia tenir dit orga complert [...]. Tots conformes resolgueren y deliberaren que vista la poca paraula de dit Buscà y lo perill hi ha de quedar sens orga per las festas, que's fassa lo ajust y conveni de compòndrer dit orga y posar lo flautat vell ab Joan Batista Ferrer».

Aquesta situació poc professional de Boscà ens sorprèn molt si l'atribuïm a la figura del pare, perquè en cap intervenció anterior o orgue nou del patriarca es detalla que el seu tarannà fos aquest. L'única possible explicació és que patís algun problema de salut (per la proximitat de la seva defunció), cosa que dubtem perquè a la mateixa època es dedica als orgues dels Carmelites Calçats de Barcelona i a l'Hospital de Solsona. Casualment, aquesta informalitat professional apareixerà futurament en altres treballs, com els de Sanaüja (1742)^{DOC 69} per un Boscà [indeterminat], Santa Caterina de Barcelona (1745) per part de Boscà i Espanya, i Sant Cugat del Vallès (1758)⁶⁶¹ per Boscà i Serinyana.

Particularment opino que l'eixelebrat de l'orgue d'Igualada devia ser Boscà i Espanya, perquè era un instrument de grans dimensions que per al seu germà Boscà i Serinyana hauria suposat un encàrrec inassolible, per edat i experiència. Hem de sumar-hi també una afirmació provinent de la correspondència intercanviada per les monges de Sant Daniel de Girona⁶⁶² i un monjo de Sant Feliu de Guíxols de l'any 1740 on qualificava Boscà i Espanya com una persona *desinteressada*, o sigui, poc responsable⁶⁶³.

El proper compromís adquirit pertany al nou instrument dels Carmelites Calçats de Barcelona. Iniciada la construcció abans del febrer de 1733 pel patriarca Boscà, al desembre del mateix any, ja difunt, els frares abonen a Josep Boscà 56 lliures a compte

IGUALADA (moble ca. 1678),
germà bessó de l'orgue de
Calaf
IAHH

⁶⁵⁹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *Tonos de Francesc Valls c.1671-1747*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2001. Volum II, p. 74.

⁶⁶⁰ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm. 1102), f. 6v/62v.

⁶⁶¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 294v i 300r.

⁶⁶² AMSDG: Carpeta orgue. Fulls solts i correspondència.

⁶⁶³ Malgrat que el seu germà Boscà i Serinyana també disposa d'algun capítol d'irresponsabilitat.

del treball fet pel seu pare⁶⁶⁴. Aquest fill continua treballant l'instrument inacabat del progenitor amb ajut del daurador Pere Rigalt (que cobra 300 lliures) i el fuster Sebastià Aldabó (450 lliures)⁶⁶⁵.

El dia 14 d'octubre de 1737, Josep Boscà signa capitulació amb les monges cavallereses de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona d'un nou instrument a l'església del seu monestir que ha de tenir acabat el 15 d'abril de 1738 i que costa 350 lliures. Compta amb un sol teclat de 45 notes i 8 peanyes acoblades al flautat de cara «los quals lo tocaran ab los peus»:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat cara 14 palms	Acoblades al flautat cara
Flautat fusta 14 palms	
Octava 7 palms	
Nasard dotzena	
Quinzena llarga	<i>Temblant dolç</i>
Alemanya IV	Rossinyols
Cimbalet III	
Corneta magna V (Do3-Do5)	
Clarins de campanya (Do3-Do5)	
Baixons (Do1-Si2)	

Es pot observar com aquest instrument, a diferència dels petits orgues construïts anys enrere pel patriarca Boscà, ja és una mica més evolucionat en el camp de la registració, amb la introducció de jocs de batalla com els baixons i clarins, migradesa de la família dels registres de flautes i partició de corneta i llengüeteria entre Si2/Do3.

El Capítol de la catedral lleidatana, interí a l'església de Sant Llorenç, decideix el 5 d'agost de 1739^{DOC 57} sotmetre el seu instrument a una modernització força completa i a una restauració de determinats elements fonamentals per al seu funcionament que faran que «la qual obra deurà dit mestre [Josep] Buscà conclourer fins lo termini del dia de Nadal primer vinent [de 1739], y si porés ser més prest, serà millor, y deixar-la vista y reconeguda per experts y abonada al cap de un any» per un preu total de 580 lliures. Dos anys després de l'anterior intervenció, el 19 de desembre de 1741, Josep Boscà cobra 50 lliures per acabar el registre de clarins⁶⁶⁶.

El cas de la parroquial de Sanaüja és força especial per dos motius. Per una banda, el document^{DOC 69} es redacta el novembre de 1744 i explica els resultats de la visura efectuada pel mestre reusenc Antoni Cases a l'orgue de Boscà; i per altra, es dona a conèixer la forma de treballar tan poc professional d'aquest Josep Boscà. La situació és la següent: els regidors de Sanaüja contracten el 2 de juliol de 1742⁶⁶⁷ la fabricació d'un instrument nou a Josep Boscà, un instrument construït com a nou però amb uns materials de molt baixa qualitat i canonada vella. L'ajuntament, disconforme amb ell, posa el tema en mans de les autoritats civils –fet que dilata el conflicte fins al novembre de 1744–, les quals sol·liciten a Antoni Cases l'elaboració d'un peritatge complet per saber l'estat real del suposat nou orgue. Curiosament, Boscà també és d'acord amb l'elecció de Cases com a visurador. El factor de Reus viatja fins a Sanaüja i, acompanyat per l'alcalde de la població, Jaume Guardà, procedeix a l'examen de l'instrument, peritant-lo i precisant les seves característiques (exceptuant l'àmbit dels teclats, número de contres, partició d'alguns jocs):

⁶⁶⁴ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 60, f. 38r.

⁶⁶⁵ *Id.*, f. 29v, 34v, 38r, 39r, 51v i 55r.

⁶⁶⁶ ACL: Actes capitulars 1741, f.72v-73v. I *Obres, capbreus i comptes 1745/1741-1760*, f. 14v.

⁶⁶⁷ Contracte no localitzat malgrat saber la data concreta i el possible notari.

«Haviendo con toda exactitud reconocido y bien mirado por una y muchas vezes el órgano de la dicha parroquial iglesia de la villa de Sanahüja, construido por dicho factor Joseph Boscà de dicha ciudad de Barcelona, atendiendo a todas las circunstancias conforme es estilo en todos los reconocimientos y visuras de órganos, atendiendo registro por registro su disposición, secreto, fuelles y demás, a nuestra arte perteneciente, habiendo tenido presentes la capitulación de dicho órgano firmada por dichos obreros y Boscà, Verpectiae, a los dos días del mes de julio del año mil setecientos quarenta y dos».

i enumerant els següents registres:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>ECOS</u>
Flautat cara 14 palms	Violins
Flautat violó [14 palms]	Flautes dolces
Octava	Corneta tolosana III
Nasard dotzena	Flautat 14 palms ⁶⁶⁸
Quinzena	
Nasard quinzena	<u>CONTRES</u>
Nasard dissetena	No s'especifica
Alemanya IV	
Corneta magna VII	<i>Temblant</i>
Clarí de campanya	
<i>Baxoncillo</i>	
Clarí clar	
Flauta travessera	

No sabem quina va ser la conseqüència d'aquest peritatge ni quines responsabilitats va haver d'assumir Boscà, però recomano que es llegeixi detingudament el manuscrit perquè és un cas ben detallat de frau dins l'orgueneria a Catalunya.

El 30 d'agost de 1746, el Capítol i l'abat del monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanès contacten amb Josep Boscà per a la construcció d'un orgue de nova planta per la quantitat de 700 lliures, «segons la planta enviada [...] obligant-se a los ports de ell y a plantar-lo y tenir-lo llest per lo dia del Corpus del any pròxim vinent de 1747». La visura fou encomanada a Mn. Joan Vila, organista del Pi de Barcelona el setembre de 1747, pagant-li per l'examen i el viatge d'anada i tornada 10 lliures i 10 sous. La documentació no ens ofereix cap més informació^{DOC 72}.

El darrer cas correspon al nou instrument del monestir cistercenc de Nostra Senyora de Valldonzella de Barcelona. L'abadessa i Josep Boscà determinen el 28 de gener de 1748^{DOC 75} fabricar-lo per la xifra de 575 lliures: un petit exemplar d'un sol teclat de 45 notes amb 8 peanyes «als peus per tocar los vuyt baxos», en el qual Boscà ha de fabricar la caixa i una cadireta simulada:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat cara 14 palms	No s'especifica
Fusta o flauta travessera (Do2-Do5)	
Octava 7 palms	<i>Temblant</i>
Dotzena llarga	
Quinzena II (la primera octava d'una filera)	
Nasard quinzena	
Cimbalet III	
Corneta o tolosana IV (Do#3-Do5)	

⁶⁶⁸ Mig registre sense especificar àmbit.

Aquests són els treballs adjudicats a un Josep Boscà [indeterminat], en què desconeixem a quin dels dos membres de la nissaga es refereixen els manuscrits.

BOSCÀ I ESPANYA, JOSEP (1714-1751)

Fill del valencià Josep Boscà i d'Elena Espanya, germà d'Antoni Boscà i Espanya i germanastre de Josep Boscà i Serinyana. Desconeixem la data i la vila catalana de naixement, però ha de ser posterior a 1688, data de casament dels seus pares. Segons la monografia sobre l'orgue major de la Seu de Barcelona de Mn. Josep Pavia, Josep Boscà i Espanya és l'hereu de tota la descendència⁶⁶⁹. Indubtablement, l'aprenentatge de l'ofici va a càrrec del seu pare. Respecte al seu caràcter, una carta dirigida a les monges del monestir de Sant Daniel de Girona de març de 1740 informa sobre els orgueners en actiu a Barcelona, els dos germans Boscà i Espanya, i defineix a Josep com a *algo desinteressat* i que en aquesta època estava *libre*, o sigui, solter^{DOC 59}.

Com he escrit en anteriors ocasions sobre la nissaga Boscà i la confusió contínua que provoca la constant aparició del nom *Josep Boscà* sense distingir qui era un i qui era l'altre, he formulat una hipòtesi sobre els inicis de la vida professional de Josep Boscà i Espanya. Com pot ser que l'any 1714 un *Josep Boscà* construeixi un orgue nou a l'església de Santa Maria d'Eivissa i al mateix temps un altre estigui treballant al del convent de Sant Agustí o a la parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona? O el 1719, que un estigui a la Mercè de Palma de Mallorca i un altre a Santa Maria del Mar de Barcelona? Aquesta dicotomia confirma que, entre 1714 i 1726, Josep Boscà i Espanya treballa a les Illes Balears i que paral·lelament Josep Boscà [pare] ho fa al territori català. Desconeixem el perquè del trasllat del fill a les illes. Per la guerra de Successió i la situació a Barcelona? No ho sabem.

PALMA DE MALLORCA-
La Mercè (1718)

El primer orgue on és citat correspon a l'església principal d'Eivissa, la de Santa Maria, que en propers anys esdevé catedral (1782). El 23 d'octubre de 1714⁶⁷⁰, els jurats de la vila d'Eivissa acorden juntament amb Josep Boscà, «català, mestre de òrguens, [...] fer un orgue segons los capítols y planta que a entregat al magnífich jurat tercer per preu de quatre-cents reals de a vuit plata». Els materials són encomanats a Mallorca, on suposadament tenia el taller el nostre orguener, amb la col·laboració del mestre Caimari^{671 672} «per assistir-na per comprar tot lo material». El divendres 4 de gener de 1715 es va iniciar el seu muntatge, que va durar fins al 1718⁶⁷³, enllaçant amb la construcció d'un nou orgue per al convent de la Mercè de Palma de Mallorca. Aquesta

darrera obra va durar més de dos anys perquè l'any 1720 l'escultor Pere Joan Obrador va cobrar 80 lliures per l'escultura de la caixa⁶⁷⁴.

⁶⁶⁹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 99.

⁶⁷⁰ TORRES I PETERS, FRANCESC X. *Música i músics a l'Eivissa dels segles XVI, XVII i XVIII*. Eivissa: Editorial Mediterrània i Conselleria de Cultura del Consell, 2001. p. 185-187.

⁶⁷¹ No s'especifica el nom de l'orguener, només el llinatge.

⁶⁷² Una altra dinastia orguenera amb molts membres que comparteixen nom.

⁶⁷³ TORRES I PETERS, FRANCESC X. "Música a la S. E. Catedral de Santa Maria d'Eivissa (s. XIX)". *IX Simposium i Jornades Internacionals de l'orgue històric de les Balears. Trobada de Documentalistes Musicals*. Búger: Fundació Àrea Creació Acústica, 2002. p.166.

⁶⁷⁴ MULET, ANTONI/REYNÉS, ARNAU. *Orgues de Mallorca*, 103.

Uns anys posteriors, sense conèixer cap activitat seva i atribuint-li⁶⁷⁵ el següent cas, els regidors de Ciutadella a l'illa de Menorca, en vista que «los orgas [de la parroquial església] estan destrosats y desbaratats, lo que causa muchas vegadas que destorba la música, y además d'esto, los canons més necessaris per acompanyar no donan veus y alguns han caygut [...] i] tots los registres tenen alguns canons qui no donan veus, y més que la cadireta ab ninguna manera se pot sonar, la que seria a bé se remandàs y acomodàs. Y com al present [29 de maig de 1723] se attròpia en Ciutadella un mestre [Josep Boscà] molt capàs y suficient per acompanyar-los [...] se servescan manar fer remendar y acomodar los dits orgas supuesto que la ocasió tan bona brinda que Déu nostre Señor nos ha ambiada en dita Ciutadella de dit menestral para que el Culto Divino se celebra ab la forma diguda». Després de reunir-se el consell resolen què «se ly donia 180 lliuras per son treball»⁶⁷⁶.

Quan el nostre factor acaba l'obra de Ciutadella es dirigeix a la vila d'Alaior, concretament, al convent franciscà de Sant *Diego*, per a «concordar y ajustar el fer un orga major ab cadireta» amb el síndic apostòlic el 24 de gener de 1724, substituint l'antic. El document^{DOC 37} només descriu la registració de l'instrument, el cost («170 reals de 8») i les obligacions entre el convent i l'orguener. Algunes característiques tècniques habituals estan absents, amb dos teclats de 45 notes (per a l'orgue major i la cadireta) i set peanyes de contres. S'estipula que la durada de la construcció i muntatge de l'instrument ha de ser «poch més de un any».

Però devia acabar-lo molt abans, perquè el 13 d'octubre de 1724 signa amb les autoritats de la parròquia de Santa Eulària de Palma de Mallorca l'elaboració d'un altre instrument nou. El contracte^{DOC 38} és un dels més detallats a l'hora de relatar la situació de l'instrument antic, el seu estat i els acostumats capítols sobre registració, obligacions, terminis de pagament... Fins i tot fa un recompte de la totalitat de tubs que ha de menester el futur instrument. «Dins el termini de un any y sis mesos contadors des de als 15 de abril primer vinent en havant, dega donar acabat y perficionat lo dit orga, en la forma y circumstàncies de sobreespecificades».

I per acabar aquesta estada a les illes, el darrer treball localitzat correspon al febrer de 1726, data en què Josep Boscà elabora un nou orgue al convent de Sant Francesc de Ciutadella, que clou el 17 de juliol del mateix any⁶⁷⁷.

Entre juliol de 1726 i principis de 1730, Boscà i Espanya retorna a Catalunya.

Els obrers de la parròquia de Camprodon encarreguen durant la primera meitat de 1730 a un Josep Boscà, «menor de dies», la fabricació d'un instrument nou. No disposem malauradament de la capitulació amb les característiques detallades ja que es va acordar en escriptura privada. Només comptem amb dues escriptures que utilitzen aquesta afirmació: el primer són dues èpoques⁶⁷⁸ i el segon, un protocol del 28 de febrer de 1731 on Boscà «menor de dies» denuncia que no podrà complir els terminis establerts de construcció per manca de subministrament d'estany, responsabilitat que pertany als obrers⁶⁷⁹. L'any 1734 està ja finalitzat.

⁶⁷⁵ S'atribueix per la proximitat de dates entre Ciutadella i Alaior, i pel relat de que «se attròpia en Ciutadella un mestre molt capàs y suficient».

⁶⁷⁶ RIFÉ I SANTALÓ, JORDI. "Reparació de l'orgue de la Seu de Ciutadella". *Anuari de l'orgue*, II. Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue, 2003. p. 35-36.

⁶⁷⁷ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. Menorca: Edicions Nura/Editorial Sicoa, 1989. p. 26.

⁶⁷⁸ AHPB: Notari Pere Antoni Llosas i Oms de Barcelona (980/3), 1 de maig de 1730.

ABEV: Fons Notarial de Camprodon. Josep Clarà, Manual 1729-1732 (805), f. 151r.

⁶⁷⁹ AHPB: Notari Bonaventura Olzina de Barcelona (946/14), f. 47r.

El 14 de desembre de 1733 Josep Boscà i Espanya s'ofereix al Capítol de la catedral barcelonina per a ocupar la plaça de conservador dels orgues⁶⁸⁰ que va deixar vacant el seu pare. Malgrat no tenir el nomenament, el factor actua com si ja formés part dels oficials de la seu, fins al punt d'haver de demanar permís al Capítol per a poder desplaçar-se al monestir de Poblet per a treballar-hi durant 15 o 20 dies (4 de juny de 1734) o per viatjar a Camprodon per a concloure l'orgue (23 de juliol de 1734)⁶⁸¹. Finalment, el 19 de setembre de 1734 és designat mestre d'orgues de la catedral de Barcelona⁶⁸⁰, i l'immediat 12 d'octubre cobra 7 lliures per a reparar un registre de clarins de l'instrument de la catedral de Vic⁶⁸².

Boscà va adquirint cada cop més protagonisme professional i, després d'haver aconseguit el prestigiós càrrec d'orguener de la catedral, s'estabilitza i contrau matrimoni –signant capítols a l'octubre de 1739– amb Rosa Juyol⁶⁸³, fixant la residència conjugal al carrer del Carme de Barcelona^{684 685}:

«Joseph Buscà, mestre de fer orgas ciutadà de Barcelona, per quant la infrascrita Eleonor Cassanachs, viuda, donà y concedí de paraula llicència y facultat a dit Buscà per fer y construir en la casa pròpia que ell té y posseheix en lo carrer del Carme de la present ciutat y al costat a la part de sol ixent de las casas de dita Cassanachs, un balcó lo qual en virtud de dita facultat ja vuy y de dias ha se troba construhit».

El 8 de juny de 1740 proposa als canonges de la seu de Barcelona afegir a l'instrument un registre de veus humanes⁶⁸⁶.

Després de quatre anys de llacuna documental, el nostre orguener capitula l'any 1744 un nou orgue per al gran convent de Santa Caterina de Barcelona, que comença a funcionar el febrer de 1745. Els frares es mostren un mica inquiets pel tarannà d'aquest mestre afirmant que «no sabem quant se acabarà per la poca fidelitat del oficial en lo promès». El seu neguit no és infundat perquè al novembre de 1747 «començà lo organé de posar la cadireta y los tres teclats al orga, per lo que no pogué tocar fins a la vigília de Santa Catharina y encara no tot pues al orga major hi faltan encara molts registres y la cadireta no estava acabada de posar». Malauradament l'obra s'endarrereix per motius que desconeixem fins a deixar-lo inacabat al sobrevenir la seva mort el 1751⁶⁸⁷.

Paral·lelament a la feina anterior, Boscà accepta la construcció d'un altre orgue nou a l'església del convent del Carme d'Olot pel preu de 640 lliures i que ha de tenir finalitzat el mes de juliol o principis d'agost de 1746⁶⁸⁸.

Molt a prop d'aquesta vila, a la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses, a l'octubre de 1746, els canonges contacten amb Josep Boscà per a peritar l'orgue de l'església i saber el cost econòmic d'una profunda restauració. Els preveres formen una comissió per aquest tema i sol·liciten informació del «sobredit fet en Olot [el Carme, 1745] y en

⁶⁸⁰ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”, 99.

⁶⁸¹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *Tonos de Francesc Valls c.1671-1747*. Volum II, 74.

⁶⁸² ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Adm. Comú 1704-1814 (54/261), f. 121v.

⁶⁸³ AHPB: Notari Sever Pujol de Barcelona (944/25) f. 648r i (944/33) f. 260r.

⁶⁸⁴ AHCb: Cadastre I 69 (1738-1742) núm. 1057/1477 i Cadastre I 70 (1743-1756) núm. 1057/1477.

⁶⁸⁵ AHPB: Notari Joan Francesc Casals de Barcelona (969/13), f. 102r.

⁶⁸⁶ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”, 100.

⁶⁸⁷ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* (volum III). Ms. 1007. f. 347 i 372.

⁶⁸⁸ AHPB: Notari Ignasi Babot i de Juliol de Barcelona (1044/1), f. 57v.

Camprodon [parròquia, 1730-1731] a on havia treballat dit organer [...]. Y també que en cas nons concertàssem ab dit senyor Buscà, que se li pagaria lo treball de dit die per regonèixer lo orga y pèndrer ditas midas»⁶⁸⁹. Ignorem si van acceptar el pressupost i si hi va treballar.

La propera obra pertany a la parroquial de la ciutat de Figueres amb la signatura d'una època del 6 d'octubre de 1748 per a la recomposició de l'orgue parroquial. De fet, Boscà ja havia treballat en aquesta vila molt abans sense saber exactament a quin temple. A la carta informativa sobre els orgueners existents a Barcelona o al nord de Catalunya adreçada a les monges de Sant Daniel de Girona⁶⁹⁰, s'anomena l'esmentat Boscà com a artífex d'un instrument a Figueres abans de 1740. El protocol ens indica que els acords van quedar fixats en una escriptura privada amb la quantitat força elevada de 1500 lliures. Malauradament no coneixem cap característica de l'instrument⁶⁹¹.

Boscà continua compaginant les comandes que van arribant amb el càrrec de mestre d'orgues de la seu barcelonina. El 19 de maig de 1749, els seus serveis estaran dirigits vers l'orguet que existia a la cripta de Santa Eulàlia, atès que aquest va caure a terra i va haver de reparar-lo. El mestre el va netejar i remuntar per un cost de vuit lliures, finalitzant la reparació el 25 de juny⁶⁹².

SANT BOI DEL LLOBREGAT.

No saben si aquest fou l'instrument construït per Josep Boscà i Espanya o corresponia a un de posterior.
Fons Joan Milà i Gelabert. AHMSBL.

Apropant-nos ja al final de la vida de Josep Boscà i Espanya, els habitants de Sant Boi del Llobregat estan enllestint la construcció de la nova església parroquial, iniciada el 1710 i finalitzada el 1752.

L'existència d'un instrument a la vila ja ve documentada des de l'any 1500. Aquest nou temple requerirà un orgue a joc amb les seves dimensions, motiu pel qual les jerarquies locals contacten amb un Josep Boscà i pacten un instrument –en principi sense cadireta– per un preu de 1500 lliures.

La informació ens ve donada per una carta adreçada als contractants sobre el procés inicial d'acord amb l'orguener i ens ofereix petits detalls sobre els seus preparatius. Analitzant-lo, obtenim les següents conclusions:

-El paràgraf sobre el tarannà dels germans Boscà és força interessant: «[...] en quant al mestre, fora d'opinió que el fes [l'orgue] lo germà de Anton Buscà, dit Josep Buscà, que lo orga de la Seu [de Barcelona] lo era de dit Josep Buscà, lo de Santa Caterina i d'altres, y si bé que lo Anton Buscà té habilitat, lo geni de Josep ab la habilitat igual és més tractable».

-Antoni Boscà va presentar-se als contractants «enviat pels pares Trinitaris».

⁶⁸⁹ FERRER I GODOY, JOAN. *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Barcelona: Fundació Noguera, 2013. Volum I, p. 486.

⁶⁹⁰ ASDG: Carpeta «orgue». Fulls solts.

⁶⁹¹ AHG: Fons Notarial de Figueres (Fi 675), 6 octubre de 1748.

⁶⁹² PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "La capella de música de la Seu de Barcelona des de la mort del mestre Francesc Valls (2-6-1747) fins a l'any 1755". *Anuario Musical*, 56 (2001). p. 154.

-L'orguener Josep Boscà és Espanya i no Serinyana perquè li adjudiquen, com a exemple d'obres seves, l'orgue de la catedral de Barcelona i el de Santa Caterina.

-Entrega d'un plànol als contractants sobre les característiques de l'instrument que és examinat per Francesc Mariner –organista de la Seu barcelonina–, que actua com a assessor i visurador del futur instrument.

Però el document té una contradicció important en la seva data (10 de juny de 1753) que, en la meua opinió, és un error en l'escriptura o es va afegir posteriorment, ja que Josep Boscà i Espanya va morir el desembre de 1751 i, per les dades que ens ofereix el contingut de la carta, no hi ha cap mena de dubte que el candidat a fabricar l'orgue és Josep Boscà i Espanya. A més a més, al llibre del clavari de l'ajuntament de Sant Boi es paguen el mes de febrer de 1751 «sis jornals per plantar lo orga»⁶⁹³, fet que corrobora la tesi que l'instrument és contractat anteriorment a la data escrita a la carta.

El baró de Maldà, al seu llibre *Viles i ciutats de Catalunya*⁶⁹⁴, informa que «lo orga [de l'església de Sant Boi] és com una gran gàbia sense lo aucell, és dir, que no hi ha flautas, si tant sols la caixa, com una despullada carcanada de capó, gallina o pollastre», o sigui que sí que es va construir però per causes que ignorem, als volts de 1790, no estava en funcionament.

Josep Boscà i Espanya mor a Barcelona el 21 de desembre de 1751⁶⁹⁵.

Per acabar, al seu inventari de béns del 10 de gener de 1752^{DOC 83} s'anomena la construcció d'un orgue nou que estava a punt de ser visurat al convent de Santa Mònica de Barcelona, sense oferir-ne cap més informació.

BOSCÀ I ESPANYA, ANTONI (1718-1762)

Fill del valencià Josep Boscà i d'Elena Espanya, germà de Josep Boscà i Espanya i germanastre de Josep Boscà i Serinyana. Desconeixem la data i la vila catalana de naixement, però ha de ser posterior a 1688, data de casament dels seus pares.

De tots els membres de la nissaga, Antoni Boscà és de bon tros el que va desenvolupar una major activitat professional, a més de construir 40 instruments, i el que va gaudir de més prestigi social. La documentació és força generosa amb aquest orguener i d'aquesta manera podem establir una línia d'evolució dels diferents instruments que va des dels de petites dimensions fins als monumentals de la darrera etapa. També cal ressaltar la mobilitat de Boscà dins del territori perquè durant la seva vida el podem trobar simultàniament en poblacions molt distants entre elles.

Les dades sobre el seu inici com a orguener són molt reduïdes fins als volts de 1728. A partir d'aquest any s'inicia una imparable carrera d'orgues nous, reformes i manteniments que acapararà tot el mercat català. Una autèntica fàbrica d'instruments. A més a més, és l'únic membre de la nissaga que s'escapa de la dubtosa autoria que provoca el fet d'anomenar-se només *Josep Boscà*.

La primera activitat documentada és de l'any 1718, quan el nostre mestre cobra 50 lliures per una intervenció a l'orgue de la parroquial de Sant Pere de Ripoll⁶⁹⁶.

En aquestes dates desconeixem on té establert el seu taller.

⁶⁹³ MARTÍ I VILÀ, CARLES. "Els orgues del temple parroquial", *Vida Samboyana*. p. 8.

⁶⁹⁴ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Viles i ciutats de Catalunya*. Barcelona: Editorial Barcino, 1994. p. 199.

⁶⁹⁵ ACB: Llibre d'Òbits 7 (1734-1765) f. 176v.

⁶⁹⁶ ACRI: Fons Sant Pere de Ripoll. Orgue. Caixa 750. Fulls solts.

El 13 de febrer de 1723 signa capítols matrimonials amb la seva segona muller, Elisabet Cot, a Barcelona⁶⁹⁷. Anteriorment, Boscà va estar casat amb una desconeguda Anna⁶⁹⁸.

El 2 de maig de 1728 és nomenat mestre d'orgues de l'església de Sant Miquel de Barcelona⁶⁹⁹ i deu dies més tard contracta amb els obrers d'aquesta parròquia la construcció d'un nou instrument^{DOC 42}. La desaparició de l'església amb el seu arxiu parroquial impedeix que tinguem més dades sobre ell però possiblement el nostre *magister organorum* ja hi fes tasques de manteniment des d'abans de 1728. Disposa d'un sol teclat, sense especificar l'àmbit del teclat i amb 8 notes de contres. El preu fou fixat en 560 lliures amb la desferra de l'antic i el termini d'execució límit s'estableix fins al dia de Sant Miquel de 1729:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Cara 14 palms	Fusta 28 palms
Fusta 14 palms	
Octava	<i>Temblant</i>
Dotzena	
Quinzena	
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	
<i>Alamanda</i> II (19a i 22a)	
Cimbalet III	
Corneta magna [?] (en un futur)	

Continuant a Barcelona, les monges del convent de Santa Maria de Jonqueres contracten la fabricació d'un altre instrument a Antoni Boscà juntament amb el seu moble, aquest a càrrec de l'escultor vigatà amb seu a Barcelona Pere Costa (el qual, anteriorment, ja hi va edificar el retaule major de l'església els anys 1721/23). Els dos artistes es reuneixen amb la comunitat de Jonqueres i el notari el dia 8 d'abril de 1729, signant els pactes^{DOC 44 i 45}. Pere Costa cobra 250 lliures i Boscà 1.200 lliures, aquesta darrera quantitat, una mica exagerada pel volum de l'instrument. El termini de construcció de l'instrument és d'un any. L'orgue disposa d'un sol teclat amb 45 notes i contres amb 8 notes. Es dissenyen tots els registres partits llevat de la cara i la fusta:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Cara 14 palms	Fusta 28 palms
Fusta 14 palms	
Nasard unísonus a la cara (<i>flauta de xaringa</i> la mà dreta)	
Nasard [octava] a la cara	<i>Temblant</i>
Octava 7 palms	
Fusta 7 palms	
Mig registre de <i>ministrils de Flandes</i>	
Nasard dotzena	
Quinzena i dinovena	
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	
Registre IV fileres	
Registre III fileres	

Els dos anys següents, 1730 i 1731, Boscà els dedica a treballar per diversos indrets de la demarcació gironina. Entre el 30 d'abril i l'1 d'agost de 1731 trobem diversos

⁶⁹⁷ AHPB: Notari Gaspar Sayós de Barcelona (854/46), 13 de febrer de 1723.

⁶⁹⁸ Aquesta informació sorgeix per l'òbit de Teresa l'any 1731, on detalla que és filla d'Antoni i Anna.

⁶⁹⁹ AHPB: Notari Jeroni Gomis de Barcelona (972/19), f. 324.

pagaments dels administradors del Santuari del Collell abonats al mestre, que pertanyen a una refinació de l'orgue (19 lliures), per un registre nou de quatre fileres (36 lliures) i per set *flautas grossas de fusta* (12 lliures)⁷⁰⁰. El 4 de maig de 1730 visita l'orgue de la catedral de Girona i programa un seguit d'obres de manteniment a l'instrument per la suma de 500 lliures, cobrant 200 d'elles el 8 de juliol⁷⁰¹. Aprofitant l'estada a la ciutat, el 7 de maig de 1730 capitula un orgue nou per a la capella de Sant Lluc de la ciutat de Girona, malauradament en escriptura privada. El preu fou de 500 lliures⁷⁰², però el 25 d'octubre de 1730 els preveres van introduir unes millores a l'instrument que van consistir a afegir «un registre de quinsena llarga, mitg registra de flauta de xaringa, altre mitg registre de quinsena o octava nasarda, fer dos secrets per tocar las peanyes dobles, y partir dos registres dels expressats en lo primer preufet»⁷⁰³.

La propera «aturada» és per a la construcció del nou cos principal de l'orgue de Torroella de Montgrí, concertat amb els regidors de la vila el 25 de juny de 1731^{DOC 46} per un preu de 1.000 lliures més les restes de l'instrument antic, aplicant-hi un teclat de 45 notes i contres amb 8 peanyes. Uns anys més endavant (1738) es durà a terme una segona renovació de l'instrument per causa d'unes obres a l'església que el van deixar molt malparat. Descobrim que l'instrument disposava de cadireta, cosa que en aquest protocol no s'esmenta en cap moment. La visura es realitza el 5 de gener de 1732 a càrrec del mestre de capella de Santa Maria de Castelló d'Empúries, Mn. Esteve Prats assegurant «que lo dit orga tenia totas las circumstàncias nesasàrias y expressadas en lo convingut, y que lo metall és de la millor qualitat»:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat cara 14 palms	Fusta de 28 palms
Fusta 14 palms	
Octava 7 palms	
Nasard dotzena	
Quinzena llarga	
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	
Dinovenena i vint-i-dosena	
Alemanya [III]	
Cimbalet [III]	
Cascavells [III]	
Corneta magna [III ⁷⁰⁴] (Do3-Do5)	
Clarins (Do3-Do5)	

Enmig de tanta activitat, el 19 de juliol de 1731, mor Teresa, filla del primer matrimoni d'Antoni amb Anna (primera esposa, de qui no tenim cap dada), organitzant-li les exèquies a l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona. L'acta ens detalla que la família Boscà i Cot segueix vivint al carrer de Portaferri de Barcelona⁷⁰⁵.

De les comarques gironines viatgem cap a Alcover, on contracta un instrument de nova factura. Una època de maig de 1741⁷⁰⁶ i el nomenament d'un procurador el gener de 1744⁷⁰⁷, emesos per un notari barceloní, ens indiquen què el 24 de juliol de 1732 es va

⁷⁰⁰ ADG: Fons El Collell. Despeses 1711-1735 (núm. 5), f. 354r, 362v, 379v, 380r i 380v.

⁷⁰¹ AHPB: Notari Josep Vila de Barcelona (914/21), 8 de juliol de 1730.

⁷⁰² DORICO I ALUJAS, CARLES. "Construcció i moblament de l'església de Sant Lluc segons el llibre de comptes de l'obra". *Miscel·lània en honor de Josep M. Marquès*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010. p. 390.

⁷⁰³ ACA: Fons Hisenda Monacals Volums 492, f. 51.

⁷⁰⁴ A la visura del 5 de gener de 1732 es confirmarà que realment l'ha fet de quatre fileres.

⁷⁰⁵ APSMP: Llibre d'Òbits 1725-1734, f. 124r.

⁷⁰⁶ AHPB: Notari Joan Olzina i Cabanes de Barcelona (1007/6), f. 149v.

⁷⁰⁷ AHPB: Notari Joan Olzina i Cabanes de Barcelona (1007/9), f. 32r.

convenir un orgue entre els jurats d'Alcover i Boscà a l'escripció de la vila⁷⁰⁸. El cost inicial fou de 1.350 lliures però posteriorment se li van afegir quatre registres valorats en 250 lliures que, sumant-ho, ascendiria a la quantitat total de 1.600 lliures. Malgrat signar-lo l'any 1732, la construcció d'aquest instrument s'endarrereix per motius que desconeixem fins als voltants de 1740. En la correspondència entre els contractants de l'orgue del monestir de Sant Daniel de Girona (4 de setembre de 1740) i Boscà, aquest els informa «que [per] las diferèncias o interessos [que] tinc en lo orgue de la vila de Alcover per lo orgue [que] tinc de fabricar per aquella parroquial, no'ls he pogut veure per ara [a les monges de Sant Daniel], que és la causa que amb major brevedad podré servir-lo i passar en breu aquí valen-me per aquest efecte de la flauteria tenia treballada per dit orgue [d'Alcover?]». El paràgraf, malgrat certes ambigüitats, deixa ben clar que l'obra d'Alcover ja està iniciada i, a més, per a corroborar-ho, el protocol de l'orgue nou de Santpedor (Antoni Boscà, maig 1741^{DOC 61}) esmenta que a l'instrument «haurà de fer la cortina del orga al oli declarant que tots los registras predits [els] haurà de fer de la mateixa conformitat de fet en la orga que dit señor Anton té feta en la vila del Cové [=Alcover] del Camp de Tarragona», o sigui que interpretem que existeix i que ja està finalitzat.

En l'àmbit familiar Boscà i Cot, dues defuncions marquen l'any 1733. Un fill de nom Antoni el 23 d'abril, amb exèquies també al Pi (seguint al mateix domicili de Portaferriça)⁷⁰⁹, i el patriarca de la nissaga, Josep Boscà, el 8 de desembre.

Però una anotació de les actes capitulars de la seu de Barcelona ens sorprèn notablement. Segons la reunió del 19 de febrer de 1734⁷¹⁰, Antoni Boscà ha tornat de la ciutat de *Sivilla*. La causa probable d'aquest viatge fou per a oposar per la plaça d'orguener de la catedral de Sevilla convocada per part del Capítol i deserta després de la mort de l'anterior *conductor* Diego de Orio el novembre de 1731⁷¹¹. Per aquest motiu signa el 5 de novembre de 1733 uns poders a favor de Guillem Casademunt, prevere de l'església del palau de la Comtessa de la ciutat de Barcelona, perquè cuidi dels seus negocis⁷¹².

El 18 de març de 1734, Antoni Boscà signa «capitulació y pactes [...] sobre lo remate y conclusió del orga»^{DOC 47} amb els canonges de la col·legiata de Santa Maria de Manresa. Es denomina «conclusió i remate» perquè és una continuació i finalització d'un procés restaurador endegat per Josep Boscà [pare] l'any 1723^{DOC 34}. Antoni Boscà es compromet a modernitzar l'instrument, afegint-li llengüeteria de batalla i ecos principalment, i reparant-li les parts danyades per l'efecte del temps i dels rosegadors. El document detalla el preu concret de cada actuació i la data de finalització del treball, estipulat pel Nadal de 1734. Tot seguit oferim una comparativa sobre les successives actuacions del pare i fill Boscà a l'orgue de Manresa i el resultant final aproximat de la disposició tècnica:

ACTUACIÓ DE JOSEP BOSCÀ [PARE] 1723	ACTUACIÓ D'ANTONI BOSCÀ 1734	ORGUE RESULTANT
<ul style="list-style-type: none"> • Registres nous (marcats amb el símbol +) • Teclats nous • Adobar manxes 	<ul style="list-style-type: none"> • Registres nous (marcats amb el símbol +) • Restaurar i netejar secrets 	

⁷⁰⁸ La desaparició d'una gran part dels volums de la notaria d'Alcover ha fet impossible aconseguir aquesta capitulació.

⁷⁰⁹ APSMP: Llibre d'Òbits 1725-1734, f. 156v.

⁷¹⁰ ACB: Sivella núm. 16, f. 239v.

⁷¹¹ AYARRA JARNE, JOSÉ ENRIQUE. *Historia de los Grandes Órganos de Coro de la catedral de Sevilla*. Madrid: Dirección General de Bellas Artes. Ministerio de Educación y Ciencia, 1974. p. 76.

⁷¹² AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/28), 5 de novembre de 1733.

<ul style="list-style-type: none"> • Secret nou de l'orgue major. Deixar espai per ecos • Afinarà els registres antics (marcats amb el símbol **) • Augmentar de 45 a 48 tecles afegint-hi els tres tubs corresponents 		
ORGUE MAJOR 48 notes + Flautat cara 14 palms + Flautat fusta 14 palms + Octava 7 palms ** Dotzena llarga ** Nasard dotzena ** Quinzena llarga II ** Nasard quinzena ** Vint-i-dosena ** Vint-i-sisena llarga ** Cimbalet ** Alemanya o ple major + Corneta magna VII (Do3-Do5) + Clarins (tot el teclat)	ORGUE MAJOR 48 notes + Registre II (quinzena i vint-i-dosena llarga) + Registre II (dinovena i vint-i-dosena) + Corona V + Cimbalet III + Cascavells III + Trompeta real 14 palms + Veus humanes + <i>Beconcillo</i> 7 palms (Do1-Si2) + Clarins 7 palms (Do3-Do5) + Corneta VII (Do3-Do5) fent <i>eco y contra eco</i>	ORGUE MAJOR 48 notes Flautat cara 14 palms Flautat fusta 14 palms Octava 7 palms Dotzena llarga Nasard dotzena Registre II (quinzena i vint-i-dosena) Nasard quinzena Registre II (dinovena i vint-i-dosena) Corona V Cimbalet III Cascavells III Trompeta real 14 palms Veus humanes <i>Beconcillo</i> 7 palms (Do1-Si2) Clarins 7 palms (Do3-Do5) Corneta VII (Do3-Do5) fent <i>eco y contra eco</i>
	CADIRETA 45 notes + Octava + Nasard dotzena + Quinzena llarga + Registre II (dinovena i vint-i-dosena) + Cimbalet III	CADIRETA 45 notes Octava Nasard dotzena Quinzena llarga Registre II (dinovena i vint-i-dosena) Cimbalet III
ECOS (no s'especifica) Només se'n parla per a deixar espai per una futura realització	ECOS 25 notes + <i>Flautaret</i> + Trompeta real	ECOS 25 notes <i>Flautaret</i> Trompeta real
CONTRES 10 notes + Registre 28 palms + Registre 14 palms		CONTRES 10 notes Registre 28 palms Registre 14 palms
+ <i>Temblant</i>		<i>Temblant</i>

El 4 d'agost de 1735, un manxador anomenat Francisco cobra 6 lliures per 25 dies de feina durant la reparació i afinació de l'instrument, i la visura de l'orgue manresà es encomanada al factor Jacint Galtaires, que cobra la quantitat de 8 lliures el dia 2 de setembre de 1736⁷¹³.

⁷¹³ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 558.

El 4 de juny de 1734 és nomenat mestre d'orgues de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona^{DOC 48 714}.

Paral·lelament al gran orgue de Manresa, Boscà accepta la realització d'un altre instrument nou però de mides monumentals i molt més evolucionat i innovador que els fabricats fins ara: Santa Maria de Mataró. Els tractes s'acorden entre els regidors i Boscà el 7 de juliol de 1734 en una escriptura privada molt esquemàtica en els continguts dipositada entremig de les actes de govern del municipi, en fulls solts^{DOC 49}. Consta d'un teclat manual de cadireta amb 45 notes, un d'orgue major de 48 notes i el d'ecos amb 24 notes; les contres compten amb 11 notes. Un tret únic fins aquest moment a Catalunya és l'aplicació d'un acoblament entre els teclats de l'orgue major i la cadireta:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 28 palms
 Fusta 28 palms
 Flautat 14 palms
 Fusta 14 palms
 Octava 7 palms
 Fusta 7 palms
 Nasard dotzena (doblat als tiples)
 Quinzena llarga II
 Nasard quinzena (doblat als tiples)
 Nasard dissetena
 Corona V
 Alemanya IV
 Cimbalet III
 Corneta magna VII (Do#3-Do5)
 Trompeta real (Do#3-Do5)
 [Flautat] 14 palms (Do#3-Do5)⁷¹⁵
 Trompeta real
 Veu humana
Bajoncillo [4'-8']
 Xeremia [2'-8']
 Baxonets [4']
 Clarins clars (Do#3-Do5)

CADIRETA

Fusta 14 palms
 Octava 7 palms
 Fusta 7 palms
 Nasard dotzena
 Quinzena llarga
 Nasard quinzena
 Vint-i-dosena II
 Mixtura IV
 Mixtura III
 Corneta tolosana IV (Do#3-Do5)

ECOS

Corneta magna VII (Do#3-Do5)
 Trompeta real (Do#3-Do5)
 Flautat] 14 palms (Do#3-Do5)⁷¹⁶

CONTRES

Fusta de 28 i 14 palms

Temblant

MATARÓ (1734)
 MASMM

Com podem observar, les característiques d'aquest instrument són totalment revolucionàries dins de l'inventari general d'orgues construïts a Catalunya fins a la data present: duplicació dels jocs de principals de fonament (28, 14 i 7 palms) amb els corresponents jocs de flautes i nasards, amb un ventall espectacular de jocs de llengüeta –especialment de batalla– i la introducció del cos d'ecos tant al teclat de l'orgue major com a l'homònim. Finalitzat el 27 de juny de 1736, la visura s'efectua el 5 de juliol amb el dictamen següent: «tant en la manufatura de estany com en la de fusta, ha complert segons requereix la obra, en la disposició de la música molt

⁷¹⁴ Vegeu capítol tercer, apartat 6. 2. 1. de la present tesi.

⁷¹⁵ «Estos tres últims registres fan equo y contra equo y suspensió. Han de tenir son secret apart y an de estar en lo orga gran».

⁷¹⁶ «Estos tres últims registres estan sota lo secret del orga gran ab son secret apart y teclat, y dits fan contra eco».

ben ordenada, segons la iglésia demana, en la igualtat de ser afinada, mol ben exactada»⁷¹⁷.

Antoni Boscà edifica un petit instrument ubicat a l'altar major de l'església del monestir de Montserrat per a ús exclusiu dels escolans. Es va començar a instal·lar el dia 28 de març de 1735, inaugurant-se el 2 d'abril, daurant-lo i pintant-li posteriorment una representació de Santa Cecília⁷¹⁸. El cost fou de 550 lliures⁷¹⁹. El resultat fou un orguenet «notorio por lo bien trabaxado y tenir las voces tan sonoras [...] y ha salido tan acertado el órgano como seu puede desear para el ministerio que tiene»⁷²⁰.

Mentrestant, una nova desgràcia colpeja la família Boscà i Cot. El 15 de maig de 1735 mor la seva filla Josepa. L'acta de defunció ens informa que el nostre orguener s'estableix al carrer Escudellers de Barcelona⁷²¹.

Encetem l'any 1736 amb l'entrega i visura de dos obres importants: al juliol, l'orgue de Santa Maria de Mataró, i al setembre, el de la Seu de Manresa, per a continuar amb la contractació^{DOC 50} d'un nou instrument a la parroquial de Palafrugell el 3 d'octubre perquè «lo dit orga hage de ésser posat per lo dia de Pasqua de Resurrecció del Señor propvinent de mil set-cents trenta-set» per un preu total de 1.520 lliures, amb un teclat de 45 notes i contres amb 8 peanyes. S'ofereix a posar tres registres més a l'orgue major pel preu de 300 lliures addicionals amb opció de compra, a deixar espai per a ubicar-hi en un futur el cos d'ecos, a fer la caixa de tot l'instrument (inclosa la de la cadireta malgrat no estigui encara capitulada) «y lo pisso del orga»:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
 Flautat fusta 14 palms
 Octava 7 palms
 Nasard dotzena o *fluviol*
 Quinzena llarga
 Nasard quinzena (registre de prova)
 Quinzena i vint-i-dosena
 Nasard dissetena (registre de prova)
 Cimbalet III
 Cascavells III
 Alemanya IV (registre de prova)
 Corneta magna V (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 palms

ECOS

Veus humanes (registre previst)

Temblant

BARCELONA-Museu de la Música

Orgue procedent –segons antiga tradició– del convent de Santa Caterina de Barcelona i atribuït a la família dels Boscà. Probablement l'orgue dels escolans de Montserrat tindria moltes semblances amb aquest magnífic instrument (MDMB 55).

⁷¹⁷ ACM. Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1730-1739 (núm. 10), 27 de juny de 1736.

⁷¹⁸ ALTÉS I AGULLÓ, FRANCESC-XAVIER. "A través dels orgues de l'església-basílica de Montserrat". *La llum del so. El nou orgue de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (2011). p. 29.

⁷¹⁹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros de Barcelona (siglos XIII-XIX)". *Anuario Musical*, 1 (1946). p. 230.

⁷²⁰ ORANIAS I ORGA, RAMON. *Els orgueners que han treballat en els orgues de Montserrat*, article inèdit.

⁷²¹ APSMP: Llibre d'Òbits 1734-1744, f. 18r.

Baixons (Do1-Do3)
 Clarins clars (Do#3-Do5)
 Xeremies (Do1-Do3)
 Baixons (Do#3-Do5)

Aquest mateix any també signa capitulació per a un nou exemplar a la vila de Capellades, com s'esmenta en una consigna⁷²², sense saber-ne cap detall més ni haver-ne conegut el contracte original.

En el terreny personal, fins ara, hem descobert que Antoni Boscà havia viscut als carrers Portaferriassa i Escudellers de Barcelona. Però el 10 de novembre de 1736 adquireix «en lo carrer antigament anomenat d'en Aripó, y vuy lo carrer Nou [de Barcelona]» un terreny⁷²³ al marquès de Cerdanyola per a construir-hi –just un any després– un edifici amb tres cases independents, per a establir la seu del taller i l'habitatge familiar^{DOC 54}.

El 10 d'agost de 1737, Antoni Boscà es compromet a un manteniment i modernització de certs registres i a igualar l'alçada de so de tot l'instrument («a mes del que me obligo en acomodar la cadireta añadint-i tot lo que hi falta y posar-la al punt del orga gran») de la parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona. L'acord es formalitza amb escriptura privada el 20 de juny del mateix any. El document detalla principalment els set jocs que promet afegir al cos de l'orgue major, més el manteniment i reparació d'algunes mancances, finalitzant tota la feina el mes de juliol de 1738 per la quantitat de 300 lliures⁷²⁴. Els registres serien:

Quinzena i vint-i-dosena	Alemanya III
Cimbalet III	Corona IV
Nasard dotzena	Baixons i clarins clars
Nasard quinzena	

El novembre de 1737 emprèn la reforma de l'orgue gran del monestir de Montserrat⁷²⁵. I l'any següent es dedica a l'instrument de la parroquial de Torroella de Montgrí. Recordem que l'any 1731, Antoni Boscà ja hi va fabricar el cos principal per la quantitat de 1.000 lliures. Però unes obres efectuades a l'església provoquen que «se derruhí y vingué casi a tota ruina lo orga construít en dita iglésia en tant que quedant descubert per molt espay de temps las voltas e teulada de dita iglésia. Sobrevenint plujas, la aygua entrava dins las flautas de dit orga cahent així mateix la runa y cal sobre de las parets y teulada de tal forma que pereix respecte fou impedit lo poder-se tocar dit orga per molt temps» (3 d'octubre de 1738)⁷²⁶. El fet de trobar-se Antoni Boscà en aquesta data a Torroella (ignorem el perquè) obliga als regidors a aprofitar-se de la seva estada per a signar una escriptura de renovació^{DOC 55}, ampliació i modernització de l'instrument als llibres de conclusions del municipi amb la mateixa data anterior de 3 d'octubre de 1738, justificant la intervenció «que lo orga tenia poch ple y ara, [al] ser la iglésia més gran, se necessita añadir los registres se mencionaran per estar lo orga proporcionat ab la iglésia y tenen alguns registres moderns y de gust». L'obra s'enllesteix i, per tant es visura, per la festivitat de Sant Genís, el 25 d'agost de 1739, amb un cost de 1.250 lliures. Tot seguit fem una comparativa sobre les actuacions d'Antoni Boscà i el resultat final aproximat de la disposició tècnica de l'orgue.

⁷²² AHPB: Notari Francesc Gualsa de Barcelona (1002/3), f. 177r i 184v.

⁷²³ AHPB: Notari Jerònim Gomis de Barcelona (972/9), 10 de novembre de 1736.

⁷²⁴ AHPB: Notari Sever Pujol de Barcelona (944/23), 10 d'agost de 1737.

⁷²⁵ ALTÉS I AGULLÓ, FRANCESC-XAVIER. "A través dels orgues de l'església-basílica de Montserrat", 30. I ORANIAS I ORGA, RAMON. Article inèdit.

⁷²⁶ AHG: Fons Notarial de Torroella de Montgrí (To 320), 3 d'octubre de 1738.

ACTUACIÓ DE L'ANY 1731	ACTUACIÓ DE L'ANY 1738	ORGUE RESULTANT
<ul style="list-style-type: none"> • Registres nous • Teclat nou • Adobar manxes • Secret nou de l'orgue major 	<ul style="list-style-type: none"> • Registres nous (marcats amb el símbol +) • Restaurar la canonada • Secret nou de l'orgue major (canvia la partició de Si²/Do³ a Do³/Do#³) • Folrar els secrets de l'orgue major, cadireta, ecos i contres • Construir el moble de l'orgue nou 	
ORGUE MAJOR 45 notes Flautat cara 14 palms Flautat fusta 14 palms Octava 7 palms Nasard dotzena Quinzena llarga Nasard quinzena Nasard dissetena Dinovena i vint-i-dosena llarga Cascavells III Cimbalet III Alemanya III Corneta magna IV (Do ³ -Do ⁵) Clarins (Do ³ -Do ⁵)	ORGUE MAJOR 45 notes + Contrabaix 28 palms (Do ² -Do ⁵) + Afegir als tiples una filera al nasard dotzena + Trompeta real 14 palms + Baixons (Do ¹ -Do ³) + Clarins clars (Do# ³ -Do ⁵) + Alemanya IV + Cimbalet major III	ORGUE MAJOR 45 notes Contrabaix 28 palms (Do ² -Do ⁵) Flautat cara 14 palms Flautat fusta 14 palms Octava 7 palms Nasard dotzena sencera però doble als tiples Quinzena llarga Nasard quinzena Nasard dissetena Alemanya IV Cimbalet major III [Alguna mixtura més?] Trompeta real 14 palms Baixons (Do ¹ -Do ³) Clarins clars (Do# ³ -Do ⁵) Corneta magna IV (Do# ³ -Do ⁵)
CADIRETA (no s'especifica) No s'especifica		CADIRETA (no s'especifica) No s'especifica registres però existeix
	ECOS 24 notes + Corneta magna VII (Do# ³ -Do ⁵) + Flautat 14 palms	ECOS 24 notes Corneta magna VII (Do# ³ -Do ⁵) Flautat 14 palms
CONTRES 8 notes + Registre 28 palms		CONTRES 8 notes Registre 28 palms

Continuant per terres gironines, el següent encàrrec el desplaça a la col·legiata de Sant Feliu de Girona, on inicia treballs de restauració de tot l'orgue que s'estenen per un llarg espai de temps. Les actes del Capítol redacten el procés de treball, que es va iniciar el 14 de març de 1739 i va finalitzar a les acaballes de 1740. Malauradament no ofereixen excessiva informació sobre el tipus d'intervenció que patirà l'orgue, sinó principalment sobre aspectes de la decoració del moble i altres temes burocràtics. El redactat anuncia Antoni Boscà com a «un oficial de orgas que avia fet lo orga del convent de la Mercè [de

Girona]»⁷²⁷, notícia que ens sorprèn gratament malgrat no tenir cap més dada sobre el tema. El procés de restauració de Sant Feliu té lloc gràcies a la generositat d'un «devot incògnit» que dona la quantitat necessària per a reparar l'instrument sense que suposi cap mena de cost pel Capítol. Boscà detalla el preu de les despeses, taxant-les inicialment en 800 lliures. Després d'uns mesos, aquest feligrès altruista ofereix la possibilitat de sufragar el canvi de tot el registre de la cara de l'orgue per «fer-se la obra sumptuosa». Es pinta el moble a mans d'Antoni Soler i Colobrant i les portes «o quatre quadros» (referint-se a les dues sarges grosses, una cortina per la cadireta i a l'àtic de la caixa) per Pròsper Trullàs. Com ja hem vist recentment a Palafrugell (1736), el negociant Boscà proposa als canonges de Sant Feliu la possibilitat de deixar de prova els registres d'ecos perquè els gaudeixin tot un any sencer, i valorin aquesta innovació a l'orgue. Però els capitulars ho refusen, com també tots els additaments que ha col·locat Boscà a l'orgue fora de la capitulació que es va acordar al principi de les obres. Vista l'actuació del Capítol, el benefactor o devot incògnit «demanava lo permís per ajustar la música que en lo capítol antecedent [...] se respongué negatiu, offerint dit benefactor pagar tot lo import del que conté lo memorial donat per lo orguer que se troba en lo arxiu, en lo plech de orga, ajustant en ell lo registre de la alemanya y lo de flautas dolsas, acabant de umplir tot lo que faltàs a la cadireta y renovar las manxas, ab la circumstància que lo Capítol donàs al dit orguer todas las flautas de estany vellas. Fou concedit tot del modo que se proposà ab las mateixas circumstàncias». No sabem fins quan van durar les obres, però un darrer pagament de 6 de novembre de 1742 pel concepte de la cera «que serví a lo orguer quant acentà lo registre de la flauta dolsa» ens pot orientar⁷²⁸.

Simultàniament a les obres de Sant Feliu de Girona, Boscà retorna a Barcelona i es fa càrrec d'unes reparacions a l'instrument de l'església de Sant Miquel, cobrant als obrers el 17 de juny de 1739 la xifra de 27 lliures⁷²⁹. I el 22 de juny del mateix any cobrarà 100 lliures per haver afegit un registre de clarins al del convent de la Mercè⁷³⁰.

Continuant amb el tema de l'edificació de les cases d'Antoni Boscà al carrer Nou de Barcelona iniciades el 1737, aquestes ja es troben pràcticament acabades, enllestint la configuració del seu taller o obrador el mestre de cases Josep Armandies i el fuster Gabriel Aldabó el 15 de febrer de 1740^{DOC 58}. A més a més, estrenen aquestes cases amb un membre més a la família: es bateja Ignàsia Maria Fausta a la parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona el 26 de febrer de 1740⁷³¹.

Simultaniejant encara l'orgue de la col·legiata de Sant Feliu de Girona, Boscà és requerit per les monges del monestir de Sant Daniel de la mateixa ciutat per a la fabricació d'un nou instrument. El 12 de març de 1740 les religioses reben de mans del seu procurador una carta on s'informa dels germans orgueners Antoni i Josep Boscà i Espanya. La jerarquia del monestir escull a l'Antoni i immediatament negocien el contracte i les característiques tècniques de l'orgue. L'arxiu de la comunitat custodia dos projectes elaborats per Boscà. Tot seguit exposem les característiques dels dos instruments ideats:

DISPOSICIÓ A	DISPOSICIÓ B
• Datada el 29 d'abril de 1740	• No està datada

⁷²⁷ Aquesta notícia també s'esmenta a la correspondència sobre l'orgue del monestir de Sant Daniel de Girona (1740).

⁷²⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre de secretariat 1727-1744*, f.168v, 169v, 182v, 184v, 185v,188r, 194v, 195r, 203v i 205r. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f.44v.

⁷²⁹ AHPB: Notari Jeroni Gomis de Barcelona, any 1739. (972/12) f. 267r.

⁷³⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2905, 22 de juny de 1739.

⁷³¹ APSJP: Llibre de Baptismes 1739-1745 (núm. 14), f. 49.

<ul style="list-style-type: none"> • Secret • Tres manxes • Un teclat • L'orgue ha de tenir cortines a l'orgue major i cadireta • Data de finalització de l'obra: de desembre de 1740 • Preu: 1000 lliures 	<ul style="list-style-type: none"> • Secret orgue major i secret d'ecos • Tres manxes • Dos teclats • Data de finalització de l'obra: Nadal de 1740 • Preu: no especificat
<p>ORGUE MAJOR 45 notes Flautat cara 14 palms Flautat fusta 14 palms Octava Nasard dotzena Quinzena llarga Nasard quinzena Nasard dissetena Alemanya IV Cimbalet III Corona IV Corneta magna VII (Do#3-Do5) Clarins clars (Do#3-Do5) Baixons (Do1-Do3)</p>	<p>ORGUE MAJOR 45 notes Flautat cara 14 palms Flautat fusta 14 palms (la meitat de triples imitant flauta travessera) Octava Flauta dolça [7 palms] Nasard dotzena o <i>fluviol</i> Quinzena llarga Nasard quinzena Nasard dissetena Dinovena i vint-i-dosena Alemanya IV Cimbalet III Cascavells III Corneta magna VII (Do#3-Do5) Clarins clars (Do#3-Do5) Baixons (Do1-Do3)</p>
<p>CADIRETA (simulada amb 11 tubs de façana)</p>	<p>ECOS 24 notes (fan <i>contra equo y suspensió</i>) Corneta magna V Flautat 14 palms Trompeta real</p>
<p>CONTRES 8 notes Fusta de 14 palms</p>	<p>CONTRES 8 notes Fusta de 14 palms</p>
<i>Temblant</i>	<i>Temblant</i>

No hi ha cap indicació que ens ajudi a saber quin dels dos projectes es va triar. Només podem interpretar certs indicis que ens brinda la correspondència mantinguda entre l'orguener i les responsables del monestir arran de la visura de l'orgue: l'instrument estarà format per flautats destinats inicialment per a l'obra d'Alcover que ja anteriorment havia esmentat (4 de setembre de 1740) i s'insistirà molt amb les mides de les cortines que han de protegir-lo de l'efecte de la pols (10 de setembre de 1740). Aquest darrer punt ens fa decantar pel projecte A perquè és el que disposa de cadireta, malgrat que sigui simulada.

El mateix any 1740 amplia l'orgue de Palafrugell⁷³² i, al mateix temps, està finalitzant la reforma de Sant Feliu de Girona.

Tanmateix, quan Antoni Boscà lliura l'instrument de Sant Daniel de Girona al Nadal de 1740, emprèn viatge a Barcelona on concerta una important modernització de l'orgue de l'església de Santa Maria del Pi, signant el protocol el 8 de gener de 1741^{DOC 60}, any que estarà ple de compromisos professionals de considerable magnitud. El conveni

⁷³² PÉREZ I SANTAMARIA, AURORA. "L'art religiós a Palafrugell". *Quaderns de Palafrugell* (2007). Ajuntament de Palafrugell i Diputació de Girona. p. 83.

consisteix a traslladar l'instrument des del seu lloc original, una galeria a tocar del presbiteri costat de l'Epístola, fins a sobre de la tribuna de la porta lateral, costat Evangelí, anomenada de l'*Ave Maria*, que dóna a la plaça del cementiri, adaptant el moble al seu nou indret, a més a més de sumar-li feines d'actualització. L'import total és de 750 lliures i l'ha d'enllestir el 9 de novembre de 1741.

SANTPEDOR (1741)
Fons Salvany
BdC

La següent obra esdevé a la comarca del Bages, a la vila de Santpedor, on pacta amb els edils del comú el 19 de maig de 1741 «fabricar, construir, compòndrer, guarnir y edificar lo orga de la iglésia parroquial»^{DOC 61}. L'escriptura ens assenyala que aquest instrument de Santpedor és germà bessó del d'Alcover, ja que Boscà l'«haurà de fer de la mateixa conformitat de fet en la orga que dit señor Anton té feta en la vila del Cové [=Alcover] del Camp de Tarragona». L'orguener es compromet a finir-lo el gener de 1742 i la despesa puja fins a 1.750 lliures. El futur instrument disposarà de dos teclats, un d'orgue major amb 45 notes, un altre d'ecos de 24 notes i contres amb 8 notes, i la cadireta serà simulada:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat fusta 14 palms
Octava
Nasard dotzena o *flaviol*
Quinzena llarga
Nasard quinzena
Quinzena i 22a llarga
Nasard dissetena
Corona IV
Cimbalet menor III
Cimbalet major III
Cascavells III
Corneta magna VII (Do#3-Do5)
Trompeta real
Clarins clars (Do#3-Do5)
Baixons (Do1-Do3)

ECOS

Clarins de campanya o violins
Corneta magna V
Flauteret 14 palms

CONTRES

Registre 28 i 14 palms

Temblant

Un mes després de la signatura de l'anterior contracte, Antoni Boscà viatja fins al Pirineu, a la ciutat de la Seu d'Urgell, per a concretar el 15 de juny de 1741⁷³³ un orgue nou que és el segon encarregat aquest any. El temple que l'allotja correspon al de la catedral, ubicant l'instrument al costat de l'Evangelí del cor capitular. Aquesta obra s'escau un altre exemplar emblemàtic d'Antoni Boscà juntament amb els anteriorment citats de Manresa i Mataró. El moble inclou dues grans portes decorades pel pintor barceloní Joan Sans⁷³⁴. Boscà es compromet a fabricar un instrument amb aquests elements: un teclat per a l'orgue major de 49 notes, un per a la cadireta de 48 notes (quan realment és de 45; per estètica i igualtat de teclats?) i un tercer per als ecos de 25 notes; i les contres, amb onze peanyes i aprofitaran canonada antiga. La disposició de registres és força generosa:

ORGUE MAJOR

CADIRETA

⁷³³ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Llibre de registres 1738-1741, f. 48v.

⁷³⁴ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1741-1758, f. 31r.

Contrabaix 28 palms (Do2-Do5)	Flautat fusta <i>a imitació flauta dolça</i>
Flautat cara 14 palms	Flautat cara 7 palms
Flautat fusta 14 palms	Nasard dotzena
Octava	Quinzena
Nasard dotzena (partit)	Deixar espai per un registre
Quinzena llarga	Deixar espai per un registre
Nasard quinzena (partit)	Deixar espai per un registre
Nasard dissetena (partit)	Deixar espai per un registre
Corona V	Corneta tolosana (Do3-Do5)
Alemanya IV	
Cimbalet major III	<u>ECOS</u>
Cimbalet menor III	Flautat
Cascavells III	Corneta magna [VII]
Corneta magna VII (Do3-Do5)	Violins
Trompeta real 14 palms (partida)	
Clarins clars (Do3-Do5)	<u>CONTRES</u>
Baixons (Do1-Si2)	Fusta 28 i 14 palms
Xeremia (Do1-Si2)	
Trompeta magna (Do3-Do5)	Temblant

El valor de l'exemplar s'eleva a 1.900 lliures més la desferra de l'antic i l'orguener disposa fins al dia de Sant Joan de 1742 com a data d'entrega. Però alguna cosa va passar posteriorment amb les manxes de l'orgue perquè el 28 de desembre de 1743 Antoni Boscà ajusta «ab lo Molt Ilustre Capítol de Urgell, ab son Ilustre Síndich, quatre manxas per lo orga [que] tinch fet y posat en Santa Iglésia de Urgell quals deuen ser de las midas y qualitats que són las que tinch posades en lo de Santa Maria del Mar de esta ciutat [de Barcelona], las quals prometo fer aportar y posar en son lloch, per lo dia de Corpus del present any 1744, tot per lo preu ajustat de sis doblas y mitja vellas cada una, y per vint-y-sis doblas vellas, las quatra juntas 145 lliuras 12 sous»⁷³⁵.

Per a completar l'any 1741, Antoni Boscà accepta la modernització i renovació del monumental instrument de Santa Maria del Mar de Barcelona, pactades el dia 17 de setembre^{DOC 63}. L'any 1720, la comunitat de preveres i els obrers de la emblemàtica església ja avisaven del mal estat en què es trobava l'orgue⁷³⁶ i per aquest motiu es va efectuar una reforma a càrrec d'un orguener i en una època desconeguts, que va incloure la construcció de quatre grans registres de pes que formen la base fonamental de la piràmide tímbrica de l'orgue: flautat 28 palms, flautat 14 palms, octava 7 palms i dotzena. Amb aquests preliminars, Boscà augmenta el secret de l'orgue major de 45 a 48 notes, el de la cadireta fins a 45 notes i el dels ecos a 24 notes.

Pel gran volum d'aquesta intervenció, va ser necessari modificar el moble de l'orgue el juliol de 1742, fent baixar Pere Màrtir Prat, mestre de cases, i Emanuel Vila, fuster, la caixa de l'orgue «sobre los archs de las dos capellas. Y empostissaran tot lo que sia necessari del piso de las tres capellas, deixant la caixa assegurada ab tots aquells tachs necessitia perquèdar ferma a satisfació de Anton Buscà, mestre de orgues»^{DOC 64}. El preu total va ser de 2.500 lliures per a l'orguener i 100 lliures pel mestre d'obres i fuster.

ORGUE MAJOR⁷³⁷

Flautat 28 palms *
 Flautat fusta 28 palms (Do2-Do5)
 Flautat 14 palms *
 Flautat fusta 14 palms

CADIRETA

Flautat 14 palms
 Flautat 14 palms (Do#3-Do5)
 Cara 7 palms
 Octava

⁷³⁵ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Fulls solts.

⁷³⁶ AHPB. Notari Pau Mitjans de Barcelona, any 1720 (859/42), 7 de febrer de 1720.

⁷³⁷ «Més en dit orga se han de partir set registres com són lo de trompeta real, tres nasars y tres de lleno».

Octava 7 palms *	Fusta 7 palms
Flauta dolça 7 palms	Nasard dotzena
Nasard octava	Quinzena i vint-i-dosena llarga
Dotzena *	Nasard quinzena
Nasard dotzena	Alemanya IV
Quinzena llarga	Cimbalet III
Quinzena llarga (Do1-Do3)	Corneta tolosana IV (Do#3-Do5)
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	<u>ECOS</u>
Corona V	Violins
Alemanya IV	Corneta magna VII
Vint-i-dosena i vint-i-novena llarga	Flautat
Cimbalet major III	
Cimbalet menor III	<u>CONTRES</u>
Corneta magna IX (Do#3-Do5)	No s'especifica
Trompeta real	
Veus humanes	
Baixons (Do1-Do3)	
Clarins clars (Do#3-Do5)	
Trompeta magna (Do#3-Do5)	
Xeremia (Do1-Do3)	

* Registres ja existents abans de la reforma

S'incrementa la família Boscà i Cot amb un nou membre, que rep el nom de Josep Bonaventura Antoni Fausto. Batejat el 29 de juliol de 1742 a l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona, actuen com a padrins Josep Costa –estanyer– i la seva senyora⁷³⁸.

El 17 de març de 1743, Antoni Boscà és nomenat mestre d'orgues de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona^{DOC 65}.

El fet de desplaçar-se diverses vegades des de Barcelona a la Seu d'Urgell obliga Antoni Boscà a creuar la vila d'Oliana, on l'orgue parroquial funciona amb molta precarietat. El 19 de juny de 1743 signa protocol^{DOC 66} per a restaurar l'instrument, feina que inclou refer molts tubs rossegats per rates, reparar les manxes, una afinació completa, la construcció dels registres de cimbalet de tres fileres, corneta magna de set fileres, un joc de fusta de 14 palms per a les contres i una petita mixtura de dues fileres. La despesa a assumir pels regidors de la vila és de 230 lliures.

Després d'aquests viatges cap al Pirineu, Boscà es trasllada a Vic per ultimar un altre projecte de grans dimensions: l'orgue nou de l'església de la Pietat. Primer concerta uns contactes preliminars amb els regidors de la ciutat a principi de desembre per a concretar els detalls del futur instrument, aprofitant l'estada per afinar l'orgue de la catedral (per una despesa al voltant de 12 lliures⁷³⁹). Fins que el 20 de desembre de 1743 subscriurà l'acord per a la fabricació del nou instrument, que conservarà el moble antic i alguns registres (sobretot de la cadireta), acomodant al seu interior els cossos d'orgue major, cadireta, ecos i contres. Els teclats dels dos primers seran de 45 notes, el dels ecos de 24 i no s'especifica el nombre de contres. La comunitat de preveres de la Pietat haurà de desemborsar la quantitat de 850 lliures i Boscà l'haurà d'entregar el dia de Corpus de 1744.

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms	<u>CADIRETA</u>
Flautat fusta 14 palms (la meitat de tiples imitant flauta travessera)	Flautat 14 palms
Octava	Fusta 14 palms (Do1-Do3)
Fusta 7 palms (imitant flauta dolça)	Flautat cara 7 palms
	Tapadet
	Quinzena i vint-i-dosena

⁷³⁸ APSJP: Llibre de Baptismes 1739-1745 (núm. 14), f. 133.

⁷³⁹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis), 5 de desembre de 1743. I a Tresoreria 1635-1805 (33/32), 6 de desembre de 1743.

Nasard dotzena	Nasard quinzena
Quinzena i vint-i-dosena	Cimbalet III
Nasard quinzena	Corneta tolosana IV (Do#3-Do5)
Nasard dissetena	
Alemanya IV	<u>ECOS</u>
Cimbalet III	Corneta V (Do#3-Do5)
Corneta magna VII (Do#3-Do5)	
Trompeta real 14 palms	<u>CONTRES</u>
Clarins clars (Do#3-Do5)	Fusta 28 i 14 palms
Baixons (Do1-Do3)	

Temblant

Acabat l'orgue de la Pietat de Vic, Boscà endega un nou encàrrec amb els regidors de Torà per a la fabricació d'un instrument el 16 de juliol de 1744⁷⁴⁰. Malauradament es va signar una escriptura privada i no disposem de cap més informació. Entre els anys 1744 i 1745, repara l'exemplar del convent dels Franciscans de Barcelona i li renova les quatre manxes, amb una despesa de 227 lliures⁷⁴¹. I l'orgue construït pel seu pare Josep Boscà l'any 1729 del convent de Santa Maria de Jonqueres de Barcelona necessita treballs de neteja i afinació, que es fixen a l'octubre de 1744 per una quantitat de 28 lliures⁷⁴².

Antoni Boscà, amb una trajectòria professional imparable i convertint el seu taller en una empresa de grans dimensions, afegeix al seu llistat d'obres la renovació el 20 de juliol de 1745 del cos de l'orgue major i contres de l'instrument de la catedral de Girona^{DOC 70}, incloent-hi manxes, teclat, afinació, igualació de l'alçada de to a tots els cossos de l'instrument i un secret de 48 canals, i afegint-hi també un cos d'ecos. L'orguener ha de «tenir concluida tota la dita fàbrica en [...] lo dia y festa de Nostra Señora de mil set-cents quaranta y sis» per un preu de 1.600 lliures. Tot seguit mostrem els jocs que es renoven i els ecos que s'hi afegeixen:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Flautat fusta 28 palms	No s'especifica
Flautat 1er 14 palms	
Flautat 2on 14 palms	<u>ECOS</u>
Registre 7 palms dues fileres	Trompeta real
Quinzena llarga	Corneta magna VII
Dinovenà i vint-i-dosena	Flautat 14 palms
Corona V	
Cimbalet III	<u>CONTRES</u>
Alemanya IV	Registre 28 i 14 palms
Corneta magna VIII (Do#3-Do5)	

El 24 de novembre de 1745, Antoni Boscà regressa a Santa Maria de Manresa per a reparar i afinar l'orgue durant disset dies per un preu de 46 lliures⁷⁴³. I el 22 d'agost de 1746 és nomenat oficialment mestre d'orgues de l'església de Sant Miquel de Barcelona^{DOC 71}.

⁷⁴⁰ AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/39), f. 308r.

⁷⁴¹ ACA: Monacals Hisenda Volums 2244, 1743-desembre-1745 abril; i Volums 2237, 30 de setembre de 1744 i 25 de gener de 1745.

⁷⁴² ACA: Monacals Universitat Volums 362, 18 d'octubre de 1744.

⁷⁴³ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 555-559.

El 19 de febrer de 1747, «se donà sepultura eclesiàstica [al convent de Franciscans de Barcelona] a Manuel Buscà, pàrvulo, fill de Anton Buscà, organer, y de Isabel, cònyuges. Està enterrat al Capítol, a la sepultura de la comunitat, a la part del Evangeli prop la porta. Està asseñalat lo bahül ab 3 claus al cap per quant se traslladarà en la sepultura vol fer son pare en la capella de Sant Antoni. Lo associà la parròquia de Sant Just y Sant Pastor y portà 6 atxetas las quals se partiren ab dita parròquia, y mitja lliura de candelas per la creu. Se li cantà Missa de Àngelis»⁷⁴⁴. Durant tota la vida, Antoni Boscà va establir un fort lligam entre la seva família i el convent de Sant Francesc i la parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona.

El juliol de 1747 cobra 30 lliures per acomodar i afinar l'orgue de Sant Feliu de Girona⁷⁴⁵.

Amb el volum d'instruments construïts i conductes de les millors esglésies de Barcelona, Antoni Boscà ja és tota una personalitat dins de la ciutat. El seu status social creix imparablement paral·lelament al seu patrimoni. Fins i tot la seva filla Antònia es casa amb Francesc Torrent, notari reial i causídic de Barcelona l'11 de gener de 1748⁷⁴⁶.

El 26 d'abril de 1749 cobra 140 lliures pel cost de modernitzar l'instrument de la catedral de Vic al incorporar-hi «lo registre del ecos, la corneta a la cadireta, lo tornà a fer los clarins y afinat tota la orga»⁷⁴⁷.

El 4 d'agost de 1750, Antoni Boscà signa capitulació^{DOC 80} amb els regidors de la vila de Montblanc per a reformar l'emblemàtic orgue de Santa Maria, restaurat l'any 1703 pel seu pare Josep. Intervé el cos principal de l'orgue i li afegeix el d'ecos, a més de renovar-li les manxes, canonada i mecànica. Disposa d'un teclat de 45 notes per a l'orgue major, un de 42 notes per la cadireta, i un d'ecos de 25 notes, amb 8 peanyes de contres:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Flautat cara 14 palms	No s'especifica
Flautat fusta 14 palms (la meitat de tiples imitant la fl. travessera)	
Octava	
Nasard dotzena	<u>ECOS</u>
Quinzena llarga	Corneta magna V
Nasard quinzena	Clarí de campanya o violins
Nasard dissetena	Tapadet de 14 palms
Dinovenà i vint-i-dosena	
Corona V	
Alemanya IV	
Cimbalet III	<u>CONTRES</u>
Corneta magna (Do3-Do5)	Fusta 28 palms
Trompeta real 14 palms	Fusta 6 palms [?]
Baixons primer (Do1-Si2)	
Baixons segon (Do1-Si2)	
Clarí clar (Do3-Do5)	<i>Temblant</i>
Clarí de campanya (Do3-Do5)	

Un tret molt important és el canvi de partició dels registres. La renovació de 1703 va establir la divisió entre Do3/Do#3 i després de la intervenció d'Antoni Boscà, el desplaça a Si2/Do3. L'orgue s'enllesteix el dia de Corpus de 1752 i el seu cost puja a 1.700 lliures.

⁷⁴⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2285, f. 31v.

⁷⁴⁵ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f. 74r.

⁷⁴⁶ AHPB: Notari Joan F. Casals de Barcelona (969/31), 11 de gener de 1748.

⁷⁴⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis), 26 d'abril de 1749.

El 12 d'agost de 1750 contracta l'orgue de Cornudella de Montsant per 1.950 lliures (inaugurat el 1758)⁷⁴⁸. El 21 d'agost del mateix any estableix un conveni amb els regidors de l'ajuntament de Mataró per a aconduir l'orgue (obra seva de l'any 1734) a raó de 22 lliures anuals⁷⁴⁹.

Passant al següent any, 1751, el 8 de maig, els regidors i l'abat de Sant Feliu de Guíxols emprenen una reforma de l'instrument fabricat pel pare de l'Antoni l'any 1692, i signen una escriptura privada. El document només ens ofereix com a detalls tècnics del que s'ha de fer a l'instrument «que dins un any del dia present en havent comptador estaran fetas, posadas, y afinadas en son puesto del dit orga vuyt quantras [=contres] o peanyas novas de fusta o melis de Tortosa, y prometo també servir y complir tot lo contengut en la sobredita escriptura de capitulació; y finalment prometo estar en tot y estar lo que diran y resoldran los experts en lo art de fabricar orgas que seran elegits de comú consentiment de las parts per visurar y regonèxer los dits orgas y tot quant hi ha en ells, segons tenor de la dita capitulació». Informació molt pobre tenint en compte que la despesa està pressupostada en 700 lliures⁷⁵⁰. Continuant per terres gironines, al novembre, treballa a la col·legiata de Sant Feliu de la capital⁷⁵¹. I al desembre, neteja i afina l'orgue del convent dels Franciscans de Barcelona per 29 lliures⁷⁵².

Després de la mort del seu germà Josep Boscà i Espanya a Barcelona el 21 de desembre de 1751⁷⁵³, Antoni i el seu germanastre Josep presenten candidatures el 14 de gener de 1752 per a ocupar el lloc vacant de conservador dels orgues de la catedral de Barcelona, elegint el 7 de febrer a l'Antoni per al càrrec⁷⁵⁴.

Entre els anys 1752 i 1753, Antoni Boscà rep 60 lliures dels Trinitaris Descalços de Barcelona pels adobs fets a l'orgue del convent⁷⁵⁵. I retornant a la vila de Mataró, les actes municipals del 23 d'octubre de 1752 relaten què, a més del pagament de la conducta, es paguen a l'orguener 55 lliures «por el trabajo de algunas flautas [que] ha prometido hazer y añadir a la corneta grande o magna del dicho órgano». Aquest treball es dilata fins a l'agost de 1754⁷⁵⁶.

El 7 de maig de 1753, «lo Sr. Anton Buscà arribà antes de ahir en esta [ciutat de la Seu d'Urgell]. Havent-nos comunicat nostre Degà son arribo, dysposà en comensar a treballar en lo orga. Ahir lo examinà i diu [que] serà necessari lo treball de un mes per a posar-lo en la deguda forma y que la major falta consisteix en ser las flautas plenas de pols per lo que tenim resolt que antes de assentar las flautas se netegin las parets, bòveda i altars de la iglésia». La documentació no ofereix cap dada més sobre el tema⁷⁵⁷.

Però Boscà no entén de distàncies i és sol·licitat pel Capítol de la catedral de Lleida. Recordem que l'any 1748 el factor portuguès Manuel Teixeira va procedir al desmuntatge i inventari de l'antic orgue de l'antiga catedral, obra dels frares Antoni Llorens i Joan Oliu (1624) que estava dipositat a la Panera o magatzem de gra de Lleida. Passen cinc anys del seu desmuntatge i davant la situació sobre què fer amb aquest instrument, els canonges decideixen «col·locar la cadireta del orgue de la cathedral antiga al de la

⁷⁴⁸ Informació de la web, desactivada actualment, http://www.cornudellaweb.com/documentos/mmar_torell/santjulia/santjulia2002.html

⁷⁴⁹ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1752-1758 (núm. 14), f. 9r.

⁷⁵⁰ AHG: Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 446), 8 de maig de 1751.

⁷⁵¹ AHPB: Notari Tomàs Casanoves i Forés (1031/2), 27 de novembre de 1751.

⁷⁵² ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2242 i 2247. s/f.

⁷⁵³ ACB: Llibre d'Òbits 7 (1734-1765), f. 176v.

⁷⁵⁴ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "La capella de música de la Seu de Barcelona des de la mort del mestre Francesc Valls (2-6-1747) fins a l'any 1755", 154-155

⁷⁵⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3166, f. 119, 139 i 151.

⁷⁵⁶ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1752-1758 (núm. 14), f. 9r i 18v.

⁷⁵⁷ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Cartular* 1748-1758.

present iglésia [de Sant Llorenç]⁷⁵⁸» (temple que en aquesta època actua de catedral) per mans d'un bon professional, contactant per aquest motiu amb Antoni Boscà. El 24 de juliol de 1753 es concreta el conveni d'actuació⁷⁵⁹ i l'11 d'agost es signa la capitulació^{DOC}⁸⁷. L'acord implica, a més a més d'afegir-li l'antiga cadireta, sumar-li un cos d'ecos i una modernització tímbrica incorporant-li nous registres de l'època. Esquemàticament a l'antic orgue se li sumen els registres de:

ORGUE MAJOR

+ Trompeta real
+ Nasard dissetena
+ Baixons (Do1-Si2)
+ Dues fileres als plens antics
+ Dues fileres a la corneta
[>corneta VII] (Do3-Do5)

CADIRETA

+ Corneta tolosana IV
+ Flautat fusta 14 palms
+ Set registres procedents de l'antic orgue
de la Seu Vella

ECOS

+ Violins (Do3-Do5)
+ Flautat 14 palms (Do3-Do5)

i s'elaboren nous els secrets d'ecos i de la cadireta, apart de restaurar el de l'orgue major, i netejar i afinar tot l'instrument. També es fabrica tot el mecanisme per a poder fer l'efecte d'eco i contra eco, o sigui, una caixa expressiva per a incloure els registres esmentats anteriorment, i refer la maquinària de l'orgue. Els teclats contenen 45 notes l'orgue major i la cadireta, i el dels ecos només 25. L'actuació es valora en 670 lliures.

Encetant l'any 1754, el nostre *tubulorum armonicorum*⁷⁶⁰ pacta el 13 de gener un altre orgue nou –*de forma mitjana*– a la llunyana localitat de Bagà amb particulars i regidors de la vila^{DOC}⁸⁹. Inicialment compta amb els cossos d'orgue major i cadireta però posteriorment s'acorda afegir-li un cos d'ecos (sense enumerar els registres):

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat fusta 14 palms (tiples imitant flauta travessera)
Octava 7 palms
Nasard dotzena
Quinzena llarga
Nasard quinzena
Nasard dissetena
Dinovenen llarga
Plens o corona IV
Tolosana de llenen III
Cimbalet III
Cascavells III
Corneta magna VII (Do3#-Do5)
Clarins clars (Do3#-Do5)
Baixons (Do1-Do3)

CADIRETA

Flautat fusta 14 palms
Cara 7 palms
Octava
Quinzena llarga
Dinovenen i vint-i-dosena llarga II
Cimbalet III
Corneta tolosana III (Si2-Do3)⁷⁶¹

ECOS

No s'especifica

CONTRES

No s'especifica

Temblant

⁷⁵⁸ ACL: Acta capitular 6 juliol 1753, f. 202v.

⁷⁵⁹ ACL: Acta capitular 24 juliol 1753, f. 204v.

⁷⁶⁰ Denominació extreta del protocol del notari Tomàs Casanoves i Forés de Barcelona (1031/2) de l'AHPB.

⁷⁶¹ El protocol indica que la corneta és de 75 tubs, o sigui que la partició seria entre Si2/Do3. No sabem si és una equivocació de l'escrivà que va redactar el document o que cada teclat té una partició diferent.

Tots els registres de l'orgue major han de ser partits excepte el flautat de la cara, el de fusta i l'octava. Els teclats d'orgue major i cadireta tenen un àmbit de 45 notes, el d'ecos no es detalla i les contres vuit notes. La partició dels registres es decideix entre Do3/Do#3, i el valor de l'orgue s'acorda en 1.200 lliures, visurant-lo el 17 de novembre de 1754 per Mn. Josep Boada, organista de la parroquial de Berga.

Al maig de 1754, l'ajuntament d'Igualada inicia els contactes amb Antoni Boscà per a la possible restauració de l'orgue de la parroquial de Santa Maria per causa del seu mal estat i les queixes de feligresos i diferents confraries de la ciutat⁷⁶². Els regidors no consideren convenient el moment i aparquen la iniciativa fins a tornar-la a reactivar l'any 1757.

Antoni Boscà manté un contacte constant amb la comunitat del convent de Franciscans de Barcelona i el 20 de gener de 1756 cobra 28 lliures per a reparar i afinar l'orgue⁷⁶³. Anteriorment (1740 i 1751), els llibres de comptes detallen diferents pagaments a un orguener del qual no s'esmenta el nom. Amb tota seguretat correspon a Boscà però, davant la incertesa, ho deixem en suspens.

El 30 de juny de 1756 Boscà designa procurador seu a Vicenç Calanda, personatge remarcable de la ciutat de Tarragona que té l'obligació de vetllar pels interessos del nostre orguener quan aquest hagi tornat a Barcelona⁷⁶⁴. Aquest nomenament és un indicador que amb tota probabilitat el nostre factor ha realitzat algun treball que ignorem per aquelles comarques.

Però l'obra màxima del corpus d'Antoni Boscà, tal vegada la més espectacular, monumental i innovadora que es construeix fins a la data, és l'orgue dissenyat per a equipar la gran església del nou i immens convent de Sant Agustí de Barcelona^{DOC 93}, al barri del Raval⁷⁶⁵. El desembre de 1756 es projecta un instrument que estotja una ambiciosa disposició fònica única fins aquells moments a Barcelona i a Catalunya amb un cos d'orgue major de 57 tecles, un de cadireta amb 45, ecos amb 25 i contres amb 8 peanyes, i la partició dels registres es situa entre Si2/Do3:

ORGUE MAJOR

Flautat de la cara 28'
 Flautat de fusta 28'
 Octava [=flautat 14']
 Quinzena llarga [=octava]
 Fusta 7' (mà dreta imitant flauta dolça)
 Dotzena nasard
 Vint-i-dosena llarga [=quinzena]
 Quinzena nasard
 Dissetena nasard
 Vint-i-sisena llarga [=dinovena]
 Corona V
 Alemanya IV
 Cimbalet major III
 Cimbalet menor III
 Corneta magna VIII
 Trompeta real 14'

CADIRETA

Fusta 14'
 Cara 7'
 Octava
 Tapadet 7'
 Dotzena nasard
 Quinzena llarga
 Quinzena nasard
 Dinovena i vint-i-dosena llarga
 Cimbalet III
 Cimbalet menor III
 Corneta tolosana IV

ECOS

Flautaret
 Violins
 Corneta magna VII

⁷⁶² ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1748-1754 (núm. 1104), f. 13v/303v.

⁷⁶³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2247, 20 de gener de 1756.

⁷⁶⁴ AHPB: Notari Guillem Ódena de Barcelona (1054/1), 30 de juny de 1756.

⁷⁶⁵ El manuscrit amb la enumeració dels registres i d'altres característiques de l'orgue pertany al fons parroquial de Sant Esteve de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa per raó molt probablement de la visita que va efectuar Antoni Boscà l'any 1761 a les jerarquies civils i eclesiàstiques d'Olot per a la possible construcció d'un nou instrument al principal temple de la vila, i és un exemple de *model de capitulació* que mostraven els orgueners als futurs possibles clients per a confirmar la professionalitat del mestre i com a prototipus d'instrument ideal per a l'església olotina.

Baixons primers (Do -1 –Si2)	
Baixons segons (Do -1 –Si2)	<u>CONTRES</u>
Clarins de campanya (Do3-Do5)	Fusta de 28' i 14'
Clarins clars (Do3-Do5)	
Baixonet o dolçaina (Do -1 –Si2)	<i>Temblant</i>
Trompeta magna (Do3-Do5)	Gaita
<i>Abués</i> (Do3-Do5)	Timbales

El seu cost arriba a 6500 lliures, quantitat astronòmica per l'època, i la seva construcció s'allarga quatre anys, fins al desembre de 1760.

L'any 1757 està marcat per la fabricació de dos grans instruments. No de les dimensions de l'anterior de Sant Agustí de Barcelona, però gairebé: Igualada i la Bisbal d'Empordà.

Els problemes sobre el mal estat de l'orgue igualadí es remunten al maig de 1754, quan les queixes de diferents confraries i fidels van obligar el consistori a establir uns primers contactes amb Antoni Boscà. El tema es va aturar probablement per manca de pressupost i es va reactivar l'octubre de 1757, quan ja es disposa de mitjans per a finançar la costosa obra⁷⁶⁶. Antoni Boscà es desplaça a Igualada y «havent regonegut lo orga de la iglésia parroquial [...], registre per registre, y dit orga conté ab deu registres, ço és, nou de estany y un de trompetillas, qual és de fusta, y dit orga se troba molt flach de fonament, y per estar conforma, al regular en todas las iglésias, se necessita ajustar [o fer nou] lo següent»:⁷⁶⁷

A l'orgue major:

- Un flautat de fusta 14 palms, un flautat de cara 14 palms, una corneta magna VII, un registre sencer de clarins però partit i un secret nou per l'orgue major.

A la cadireta:

- Un flautat de fusta 14 palms i una corneta IV.

A les contres:

- Vuit *contrabaixas* de fusta de 28 palms i vuit més de 14 palms.

Als mecanismes:

- Dos teclats, un secret per la cadireta i reparar les manxes.

Com observem, Boscà proposa –a part de solucionar temes mecànics de l'orgue– l'additament de nous registres, fet que s'identifica més com una petita modernització (cornetes i llengueteria), afegint un fonament més consistent a l'instrument a base de registres de tessitura greus (flautats de 14 palms). Aquesta actuació suposa un import de 799 lliures. Però el nostre factor fa veure als regidors, o els mateixos regidors se'n adonen, que pagant gairebé el doble d'aquesta intervenció, la parroquial podria disposar d'un orgue pràcticament nou (conservant el moble i els jocs de la cadireta). Convençuts els edils, Boscà elabora un segon document on es detalla totes les innovacions tant tímbriques com mecàniques que es poden aplicar a l'antic instrument. El preu augmenta de 799 a 1.625 lliures, però amb tot un orgue major nou i la incorporació d'un cos d'ecos. A més a més, a l'aprofitar-se la canonada vella, Boscà pot construir –*de garbositat*– un orguenet portàtil destinat als serveis litúrgics de les diferents capelles de l'església o per acompanyar la capella de música a les processons:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat fusta 14 palms

CADIRETA

No s'especifica

⁷⁶⁶ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1755-1760 (núm. 1105), f. 33v/153v.

⁷⁶⁷ *Id.*, f. 31r/198r.

Octava	<u>ECOS</u>
Nasard dotzena	Violins
Quinzena llarga	Corneta magna V
Nasard quinzena	Flautat 14 palms
Quinzena i vint-i-dosena	
Nasard dissetena	<u>CONTRES</u>
Corona V	Fusta 28 i 14 palms
Alemanya IV	
Cimbalet major III	<i>Temblant</i>
Cimbalet menor III	
Cascavells III	
Corneta magna VII (Do3-Do5)	
Trompeta real 14 palms	
Baixons primers (Do1-Si2)	
Baixons segons (Do1-Si2)	
Clarins clars (Do3-Do5)	
Clarí de companya (Do3-Do5)	
Oboè dolçaina	

ORGUENET PORTÀTIL

Cara 7 palms
 Quinzena
 Dinovena
 Vint-i-dosena
 Cimbalet

Referent a la cadireta, només detalla que «sia a càrrech de dit factor lo completar la cadireta», i que incorpori una filera de vint-i-cinc tubs de catorze palms que funcioni com a base per a la seva corneta. Com hem observat a l'especificació de registres, l'orgue és plenament modern, amb un bon nombre de jocs de llengüeta de batalla i nasards. S'especifica clarament l'àmbit del teclat de l'orgue major en 48 tecles, però el de la cadireta no s'esmenta i crec que segueix sent probablement de quaranta-cinc (el fet de ser de quaranta-vuit notes suposa una gran despesa econòmica i d'adaptació de l'instrument que s'hauria de reflectir necessàriament a la capitulació). El cos d'ecos compta amb vint-i-cinc notes i les contres amb onze. La entrega de l'obra es fixa per al dia de Nadal de 1758.

La imminent finalització de la fàbrica parroquial de la Bisbal d'Empordà obliga els regidors a plantejar-se el 28 de novembre de 1757 l'adquisició d'un orgue proporcionat a les mides del nou edifici, per ser «ésser lo vell [orgue], amés de petit, ja molt usat». Acte seguit cerquen un bon professional per «la fàbrica de dit orga nou, ab sos convenients registres y demés concernent y dependent de ell y son preu y valor y modo y forma de sas pagas»⁷⁶⁸: Antoni Boscà. D'aquesta manera es concerta l'11 de desembre pel preu de 1.400 lliures i l'instrument inclou dos teclats de quaranta-cinc notes per a l'orgue major i cadireta, un altre de vint-i-cinc notes per als ecos i 8 notes per a les contres:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Flautat fusta 28 palms (Do2-Do5)	Flautat fusta
Flautat cara 14 palms	Cara 7 palms
Flautat fusta 14 palms	Octava
Octava	Tapadet 7 palms
Nasard dotzena	Nasard dotzena
Quinzena llarga	Quinzena i dinovena llarga

⁷⁶⁸ ACBE: Fons Municipal de la Bisbal d'Empordà. Actes municipals (caixa 5), 28 de novembre de 1757.

Nasard quinzena	Cimbalet III
Nasard dissetena	Corneta tolosana IV (Do3-Do5)
Dinovenà i vint-i-dosena llarga	
Corona V	
Cascavells III	<u>ECOS</u>
Cimbalet major III	Flautat 14 palms
Cimbalet menor III	Corneta magna V (Do3-Do5)
Corneta magna VII (Do3-Do5)	Violins (Do3-Do5)
Trompeta real 14 palms	
Baixons [primers] (Do1-Si2)	
Clarins clars (Do3-Do5)	<u>CONTRES</u>
Clarins de campanya (Do3-Do5)	Fusta 28 i 14 palms
Xeremia (Do1-Si2)	
Trompeta magna (Do3-Do5)	<i>Temblant</i>
Baixons [segons] (Do1-Si2) *	
Veü humana (Do3-Do5) *	
Oboès (Do3-Do5) *	* Es deixa espai per a instal·lar-hi
Baixonet (Do1-Si2) *	en un futur aquests registres

L'any 1758, estrena l'orgue de Cornudella de Montsant, afina l'orgue de la catedral (Sant Llorenç) de Lleida per 7 lliures⁷⁶⁹ i repara l'exemplar del monestir de Pedralbes a Barcelona per un cost de 18 lliures, que cobrarà el 10 de gener de 1759⁷⁷⁰.

El 23 de desembre de 1759, Antoni Boscà concerta un nou orgue al «convent de monjas del monestir de Sant Feliu de Cadins del Mercadal» de Girona. Malauradament el contracte⁷⁷¹ és estrictament administratiu, sense oferir cap mena d'informació de les seves característiques, tan sols que ha de ser com «està feta y fabricada la orga de la iglésia del monestyr de Sant Pere de Galligans de dita present ciutat constan cada registre dels mateixos números de caños que consta en dita orga exceptat la gayta que en son lloch se posarà la carassa. [...] Dega dit Anton Boscà tenir acabada posada y assentada [l'orgue] per tot lo dia de Pasqua de Resurrecció del any mil set-cents sexanta-hu» per un preu de 1.000 lliures.

De la ciutat gironina saltem distàncies fins a l'antiga vila de la Geltrú (actualment Vilanova i la Geltrú), quan el mestre realitza una actuació a cavall entre un manteniment i una modernització a l'instrument de l'església de Santa Maria. El 3 de gener de 1760 estipula amb els obrers de la parròquia les reformes que efectuarà a l'instrument^{DOC 98}: netejar l'instrument, baixar un to el registre de trompeta real, posar la cadireta en la mateixa alçada de to que l'orgue major, afegir un registre de clarins, rossinyols i una filera a la corneta «perquè sia corneta tolosana», i reparar teclat i manxes. La despesa té un preu de 260 lliures.

Pels volts del mateix mes de gener, contracta un orgue nou per al monestir de Sant Benet de Bages per un valor de 500 lliures, que serà visurat al maig per l'organista de la catedral de Barcelona, Mn. Francesc Mariner. Al juliol acorden incorporar al nou instrument un registre de baixons i clarins i un de rossinyols, amb un cost afegit de 100 lliures. Realitza la obra de la tribuna l'arquitecte manresà Miquel Padró, amb decoració d'un daurador i pintor anomenat Ignasi [?] també de Manresa⁷⁷².

⁷⁶⁹ ACL: Obres, capbreus i comptes 1745/1741-1760, f. 326v.

⁷⁷⁰ SANJUST I LATORRE, CRISTINA. *L'obra del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes des de la seva fundació fins al segle XVI. Un monestir reial per a l'orde de les clarisses a Catalunya*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2008. p. 431.

⁷⁷¹ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 4-770), f. 837r.

⁷⁷² ACA: Fons Monacals Universitat Volums 117, f. 94v, 99r, 101r, 104r i 116v.

El 17 d'abril de 1760 percep 40 lliures per afegir mig registre de dolçaines a l'orgue del monestir de Pedralbes de Barcelona⁷⁷³. En data imprecisa, però dins del mateix any, rep un pagament de 60 lliures per netejar, reparar i afinar l'instrument de la col·legiata de Sant Feliu de Girona⁷⁷⁴.

La penúltima obra documentada de la vida professional d'Antoni Boscà concerneix a una acta de la vila d'Olot del 23 de setembre de 1761 quan «en atención de haverse demolido la antigua iglesia parroquial de San Estevan de esta villa y haverse hecho de nuevo, y por esta causa haverse deteriorado el órgano que se hallava en ella por ser muy viejo y desconcertado, sin poder servir y siendo de cargo del común la composición de dicho órgano, [...] han resuelto que se haga pólissa dirigida a dicho Raymundo Serra y Ginestà, clavario, para que dé dineros de su clavariato y pague a Antonio Boscà, maestro orgánico de la ciudad de Barcelona, ducientas sinquenta libras en las cuales fue convenido el renovar y plantar dicho órgano y ajustar en él un registro, secreto nuevo y hazer las manchas nuevas por ser inútiles las del órgano viejo»⁷⁷⁵. S'ha cercat documentació respecte aquesta capitulació però ha estat impossible localitzar-la.

«Als 17 de mars de 1762 se donà sepultura ecclesiàtica al q^o Anton Buscà, mestre de fer òrgans. Està enterrat [en el convent de Sant Francesc d'Assís de Barcelona] en la sepultura de Sant Nicolau, que és al entrar al Capítol a la mà esquerra. Se li feu enterro de la Mare de Déu y aportà 6 atxes las quals se partiren ab la parròquia de Sant Just y Sant Pastor qui lo associà. Y una lliura de candelas per la Creu. Lo endemà se li feren las honrras»⁷⁷⁶. El cadàver fou retirat des del carrer Nou de Barcelona⁷⁷⁷.

El dia següent del seu enterrament, el 18 de març, es procedeix a la lectura del seu testament i, el 5 de juny, a l'elaboració d'un inventari dels seus béns i deutes^{DOC 101}, on descobrim diferents treballs de la darrera etapa professional que ignoràvem i alguns altres que, malgrat tenir una data de finalització i per motius que desconeixem, van quedar sense acabar o a punt d'acabar:

«[...] se continua per notícia en lo present inventari que el temps de la mort de dit diffunt tenia est comensadas algunas feynas de son officio per rahó dels orgues de Sant Agustí de la present ciutat [de Barcelona], del de la parroquial de Igualada, de Berga, de Gerona y de la Bisbal, per las quals no sap al present y fins que sien finidas, què reddituaran en crèdit de la herència per la que sols se continuan com a crèdits il·líquits».

Dues darreres notícies indirectes ens informen sobre l'orguener difunt. Isabel Cot, la seva vídua, va cobrar 70 lliures a l'abril de 1762 pels treballs d'afinació i reparació duts a terme pel seu marit a l'instrument del convent dels Trinitaris Descalços de Barcelona, sense especificar en quina data⁷⁷⁸.

Durant la visita al monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona del deixeble de Boscà, Josep Vicens, el 27 de març de 1762, les actes de la comunitat relaten què Antoni va visitar durant molts anys el monestir per encarregar-se del manteniment de l'orgue⁷⁷⁹.

⁷⁷³ SANJUST I LATORRE, CRISTINA. *L'obra del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes des de la seva fundació fins al segle XVI. Un monestir reial per a l'orde de les clarisses a Catalunya*. 431.

⁷⁷⁴ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f. 142r.

⁷⁷⁵ ACGAX: Fons Municipal d'Olot. Manual de Resolucions 1755-1762 (sig. 50), f.17r.

⁷⁷⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2285, f. 85v.

⁷⁷⁷ APSJP: Llibre d'Òbits 1760-1764 (volum 34), f. 142.

⁷⁷⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3166, f. 392.

⁷⁷⁹ CUYÀS I TOLOSA, JOSEP MARIA. *Llibre V dels actes capitulars dels anys 1752 a 1832 del Monastir de Sant Gerònim de la Murtra*. Badalona: Artes Gráficas Durán, 1966.- Colección Histórica Badalonesa. p. 42.

La seva vídua, Isabel Cot, serà enterrada al convent de Sant Francesc d'Assis de Barcelona el 27 de setembre de 1772⁷⁸⁰.

BOSCÀ I SERINYANA, JOSEP (1747-1787)

Fill del valencià Josep Boscà i de Serafina Serinyana (vídua d'un primer matrimoni amb Sebastià Llorens) i germanastre d'Antoni i Josep Boscà i Espanya. Desconeixem la data i la vila catalana de naixement, però és posterior al casament dels seus pares, celebrat l'any 1708.

Com he comentat pràcticament en cadascun dels membres de la nissaga Boscà, el corpus de la família ve caracteritzat per la confusió i problemàtica a l'hora d'adjudicar obres només pel nom *Josep Boscà*. En el cas de Boscà i Serinyana, vull destacar dos factors que he tingut presents a l'hora de classificar la seva obra: primer, li he adjudicat els orgues que portaven el nom de *Josep Boscà* a partir de la mort del seu germanastre Josep Boscà i Espanya l'any 1751; segon, en algun article sorgeix la misteriosa cohabitació d'un *Josep Boscà i Serinyana* i un *Josep Boscà i Llorens*, els quals els he considerat la mateixa persona⁷⁸¹. La recerca ens aporta dos testaments d'aquest orguener: un de 1764^{DOC 126} (on es refereix al testador com a *Boscà i Llorens*) i un altre de 1788^{DOC 126} (com *Boscà i Serinyana*). Fent atenció en l'escriptura de 1788, aquesta anomena l'existència de testaments anteriors al present que queden invalidats per l'actual. Llavors, al comparar-los, trobem que el testador de l'antic era Boscà i Llorens i en l'actual és Boscà i Serinyana. Tot ve perquè en el de 1764 la mare s'anomena *Serafina Boscà i Llorens*, i en el de 1788 és *Serafina Boscà i Serinyana*. Per tant, les dues suposades persones distintes són en realitat la mateixa.

Segons el cadastre de la ciutat de Barcelona, entre 1756-1776, un *Josep Boscà* «maestro de hacer órganos» habitava a l'«isla calle de la Canuda, d'en Vertrallans y de Santa Ana»⁷⁸². Posteriorment es trasllada al carrer Hospital, com ho demostra el permís d'obres sol·licitat al Consell de la ciutat per aixecar i eixamplar un portal l'agost de 1781⁷⁸³. El seu enterrament, el 2 de gener de 1789, corroborarà aquesta adreça⁷⁸⁴.

TALARN (1748)

El primer orgue documentat (insisteixo que poden haver-n'hi d'altres molt abans), obra sens dubte de Boscà i Serinyana, fou el de Talarn, capitulat amb escriptura privada entre els marmessors del testament de Maria Anna de Omeagher, vídua del tinent coronel Johannes de Omeagher, governador establert a Talarn, l'octubre de 1747, pressupostat en 760 lliures i amb un termini d'entrega per a Corpus de 1748⁷⁸⁵. Una

època del 20 de juliol de 1748⁷⁸⁶ detalla les diferents despeses que origina la construcció de l'instrument. Les més interessants són les referents a la carassa —obra de l'escultor Josep Casasas—, que disposava d'una campaneta i cabell (aquest amb un cost de set sous).

⁷⁸⁰ ACA: Monacals Hisenda Volums 2285, f. 131v.

⁷⁸¹ Fins i tot vaig *descobrir* a un article actual el nom sorprenent i impossible d'un *Anton Boscà i Llorens*.

⁷⁸² AHCB: Cadastre I 72 (1756-1776), f. 238r.

⁷⁸³ AHCB: Urbanisme i Obres. Consell de la ciutat i Ajuntament modern. Document AHCB1-002. Cota 40.

⁷⁸⁴ APSMP: Llibre d'òbits 1774-1790, f. 272v.

⁷⁸⁵ AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/43), f. 12v.

⁷⁸⁶ ACPJ: Fons Notarial de Tremp. Antoni Vilaró, *Manuale* 1748 (995), f. 80v.

També comptava amb dues grans portes per a tancar l'instrument. El teclat manual és de 45 notes i les contres de 8 notes. Dins de l'orgue es troba ben visible la signatura del seu constructor 1748 *Josep Buscà Sariñana*:

<u>ORGUE MAJOR</u> ⁷⁸⁷	<u>CONTRES</u>
Flautat cara 14 palms	Fusta 28 i 14 palms ⁷⁸⁸
Flautat fusta 14 palms	
Octava	
Nasard dotzena	Ocellets
Quinzena	
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	
Plens III	
Cimbalet IV	
Corneta V (Do#3-Do5)	
Baixons (Do1-Do3)	
Clarins (Do#3-Do5)	

El segon treball documentat de Serinyana correspon a la restauració i modernització de l'orgue de la parroquial d'Esparreguera el juliol de 1748^{DOC 76}, amb un pressupost fixat de 675 lliures i data de finalització de «dita obra per tot lo mes de abril prop vinent y del any mil set-cents quaranta-nou». Els treballs comprenen els secrets nous de l'orgue major i cadireta de 45 canals, incorporar a l'orgue major un registre de corneta magna de set fileres (Do#3-Do5), un de baixons (Do1-Do3) i un altre de clarins (Do#3-Do5); a la cadireta, sumar-li una corneta tolosana de quatre fileres (Do#3-Do5) i un joc de 14 palms a les contres; teclats nous; reparar els tubs fets malbé i afinació general «deixant dit orga al punt natural». A l'apartat de l'orguener Josep Vicens (1764)^{DOC 104} veurem que la intervenció fou molt matussera.

El 21 de desembre de 1751 mor el seu germanastre Josep Boscà i Espanya i per tant, a partir d'aquesta data, tots els treballs signats per *Josep Boscà* els he atribuït directament a Boscà i Serinyana ja que he considerat que els manuscrits no indiquen la existència de cap més *Josep Boscà* tret del personatge que tractem.

Després d'un any, l'agost de 1754, capitula un nou orgue amb cadireta per al convent de la Mercè de Barcelona, on la comunitat mercedària és assessorada per l'organista de la catedral de Barcelona, Mn. Francesc Mariner. El preu importa 1.400 lliures, afegint-hi la desferra del vell (valorada en 100 lliures), quantitat sufragada en part per la Confraria de la Mercè⁷⁸⁹ i per ingressos provinents de diversos lloguers d'una casa del carrer d'en Carabassa⁷⁹⁰. Malauradament no hem aconseguit cap tipus d'informació sobre les seves característiques, tan sols n'hem localitzat unes èpoques⁷⁹¹. Durant un cert temps, durant l'execució de l'obra (entre juny i desembre de 1755), els mercedaris es van servir d'un orguener prestat per la veïna parròquia de Santa Maria del Mar⁷⁹². Finalment la visura s'efectua el desembre de 1756⁷⁹³.

La següent comanda és de l'orgue nou del convent de religiosos Mínims de Sant Francesc de Paola de Barcelona, del qual es va firmar el conveni amb el prior i obrers de

⁷⁸⁷ La disposició documental de l'instrument no ens ha arribat als nostres dies però al ser un exemplar de petites dimensions i gens manipulat he decidit, excepcionalment, escriure les seves característiques fòniques.

⁷⁸⁸ Acoblat constantment al teclat de l'orgue major.

⁷⁸⁹ AHPB: Notari Bonaventura Galí de Barcelona (918/86), 25 agost 1754.

⁷⁹⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2741, f. 46v.

⁷⁹¹ AHPB: Notari Joan Costa de Barcelona (1026/10) f. 11v, (1026/11) f. 6 i (1026/12) f. 13.

⁷⁹² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2910 f. 3r i s/f (27 desembre 1755).

⁷⁹³ *Id.*, 2 gener 1757.

la obra de l'església el 15 de febrer de 1756 per a «constituir y fabricar la orga de dita iglésia, de bons materials segons reglas del art de organer y segons forma, sèrie y thenor del memorial de registres y demás aparatos que ha de incluhir dit orga». L'àmbit del teclat manual agrupa 45 notes i les contres 8 peanyes. I l'orgue l'ha de «tenir fet y assentat dins lo termini de nou mesos comptadors del dia de la firma del present contracte en avant». Preu: 750 lliures.

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms

Flautat fusta 14 palms

Octava 7 palms

Nasard dotzena

Quinzena llarga

Nasard quinzena

Nasard dissetena

Dinovenena i vint-i-dosena

Alemanya IV

Cimbalet III

Corneta magna V (Do#3-Do5)

Clarí clar (Do#3-Do5)

Baixons (Do1-Do3)

CONTRES

Fusta 14 palms

Temblant

Paral·lelament al convent dels Mínims, el nostre factor treballa a la comunitat de Clarisses de Pedralbes de Barcelona, on a partir del setembre de 1756 li abonem unes determinades quantitats per la caixa de l'orgue, materials de manobres i mestres de cases, jornals de fuster, etc. El resultat no deuria ser gaire encertat perquè tres anys després, el 10 de gener de 1759, el seu germanastre Antoni Boscà el repara per 18 lliures⁷⁹⁴.

L'instrument del monestir de Sant Cugat del Vallès, amb el seu magnífic moble obra de l'escultor Joan Masiques⁷⁹⁵ (1526), acull la visita el març de 1757 de Mn. Pau Vila, organista de l'església de Sant Jaume de Barcelona i en el paper d'assessor, acompanyant a Boscà i Serinyana. Com ja és habitual, l'instrument es troba en un estat lamentable i el mestre enumera les actuacions que creu necessàries per a millorar l'orgue. En aquest cas, el sistema que utilitza la comunitat per a sufragar les despeses prové d'uns diners obtinguts dels productes de les porcions. Aquesta intervenció es taxa per l'orguener en un import de «500 lliures. Después se és abaixat a 450 lliures [a Boscà i Serinyana] y se'n tornà a Barcelona per on –segons diu lo reverent Pau Vila– lo farà abaixar a 425 lliures y tal vegada a 400 lliures», amb una estada dels oficials de 15 dies o tres setmanes per realitzar les obres.

Però el temps passa i els treballs no avancen per la informalitat de Boscà i Serinyana. El 18 de novembre de 1758, els monjos, farts d'esperar, «hem mirat vàries vegades per carta a dit organé de que pujàs de qualsevol manera a acabar de compòndrer lo orga. Ell sempre nos ha passat ab rahons. Hara, novament, havem tornat a fer-li instàncies. No obstant esto, ell no se mou y apar se vurla de nosaltres [...]. Li tornarem a escriure [i] determinar-li lo plaço per venir. Y si dit organé no se resol de pujar, enviarem a vuscar

⁷⁹⁴ SANJUST I LATORRE, CRISTINA. *L'obra del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes des de la seva fundació fins al segle XVI. Un monestir reial per a l'orde de les clarisses a Catalunya*, 430-431.

⁷⁹⁵ JARDÍ I ANGUERA, MONTSERRAT. *Mestres entalladors a Barcelona durant la segona meitat del segle XV i primer quart del segle XVI: de la tradició germànica a la producció local*. Barcelona: UB. Tesi doctoral, 2006. Volum I, p. 257.

Autor també del moble de l'orgue de Santa Maria de Mataró (1536) de Miquel Cerdanya. *Anuario Musical*, 4 (1949). p. 207.

un altre perquè doni a fi a la obra»⁷⁹⁶. No és fins als mesos compresos entre febrer i agost de 1759 que executa els tractes de finalització de l'encàrrec, procedint a la visura i enumerant un conjunt de mancances que els organistes del monestir han detectat a l'orgue: traspastos, notes irregulars de so, fins i tot una nova manxa de 25 lliures⁷⁹⁷. Les actes ja no expliquen res més sobre el tema.

BANYOLES-Monestir de Sant Esteve (1758)

Fons Josep Salvany. BdC.

L'any 1894, l'orguener Joan Florenzano va romantitzar l'instrument i el va traslladar des d'una balconada d'una capella lateral del costat de l'Evangeli, modificant substancialment la seva estructura, a sobre de la porta principal d'accés al temple.

Desgraciadament, en l'actualitat, l'orgue es troba en molt mal estat.

Però la causa d'aquesta informalitat no és una altra que la importància del nou conveni amb els monjos benedictins del monestir de Sant Esteve de Banyoles per a construir un nou orgue de 1.900 lliures, xifra gens menyspreable. El que més sorprèn és l'agilitat amb què el taller de Boscà i Serinyana el fabrica. L'anunci de la comunitat sobre el propòsit i decisió d'adquirir un instrument nou és del 7 de maig de 1758, i el 22 de desembre del mateix any se li dóna el vistiplau d'acceptació per part dels visuradors: el sagristà del monestir de Galligants de Girona i el mestre (d'orgue o de capella?) d'Olot⁷⁹⁸.

Dissortadament no tenim cap informació tècnica sobre les característiques originals de l'instrument. El maig de 1767, acabat l'instrument, Boscà reclama als monjos un deute de 300 lliures que –segons ell– restava abonar a compte de la feina feta⁷⁹⁹. La comunitat es nega a reconèixer aquests diners argumentant l'existència d'un *certificat* que –suposem– donava per finalitzat el pagament íntegre del deute⁸⁰⁰.

Boscà i Serinyana, enllestint l'instrument banyolí i ultimant el de Sant Cugat del Vallès, es trasllada a Girona el maig de 1759 per afinar l'orgue del monestir de Santa Clara⁸⁰¹. Els canonges de la col·legiata de Sant Feliu, assabentats, treuen profit de la seva estada a la ciutat i el reclamen per a fer tasques de manteniment i d'afinació al seu instrument. El mestre l'inspecciona i emet un pressupost d'unes 250 lliures per a netejar-lo, repassar-li l'afinació, muntar-li la bastida... Però davant de la precarietat de la economia capitular, els canonges arriben a la conclusió el 20 de maig de posposar la seva intervenció *per altre ocasió*⁸⁰².

⁷⁹⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 294v-295r.

⁷⁹⁷ *Id.*, f. 309r.

⁷⁹⁸ ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre tercer de secretariat 1722-1765* núm. 2.4.07.05, f. 615, 616 i 629.

⁷⁹⁹ ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quart de secretariat 1765-1776*, núm. 2.4.07.06, f. 104.

⁸⁰⁰ *Id.*, f. 116.

⁸⁰¹ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibres de secretariat 1752-1772*, 16 maig 1759.

⁸⁰² *Id.*, 20 maig 1759.

Durant aquest any –i per proximitat geogràfica– viatja fins a la vila de Verges, on cobra 100 lliures per reparar l'instrument⁸⁰³.

El proper treball pertany al nou orgue del santuari del Sant Crist de Balaguer, capitulat el 23 de març de 1761^{DOC 99}, que substitueix un de més antic i aprofita algun dels seus registres, on «és convingut y pactat que la desferra de fusta y de ferro que se trobarà en dit orgue que puga servir, servesca com sia bo y rebedor, no quedant res de despulla per lo oficial». L'instrument disposarà d'un sol teclat de 45 notes i contres amb 8 peanyes, i «se obliga [al factor a] tenir concluhida la fàbrica de dit orgue y posat en son degut puesto en dita iglésia del Sant Christo [de Balaguer] per tot lo mes de octubre primer vinent y del corrent any [de 1761]» amb un valor de 750 lliures. La disposició està formada per:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat cara 14 palms	Fusta 28 i 14 palms
Flautat fusta 14 palms	
Octava 7 palms	<i>Temblant</i>
Nasard dotzena	
Quinzena llarga	
Nasard quinzena	
Nasard dissetena	
Cimbalet III	
Alemanya o ple major IV	
Corona IV	
Corneta magna VII (Do3-Do5)	
Clarí clar (Do3-Do5)	
Baixons (Do1-Si2)	

El 16 de març de 1762 mor el seu germanastre Antoni Boscà i Espanya i el càrrec d'orguener conservador dels instruments de la catedral de Barcelona queda vacant. El Capítol barceloní convoca la plaça, presentant-se a la convocatòria el mateix Serinyana juntament amb altres candidats: els reusencs Antoni Cases i el seu fill, i el deixeble predilecte d'Antoni Boscà, Josep Vicens. Finalment els canonges nomenen el 24 de maig del mateix any a Boscà i Serinyana com a orguener oficial⁸⁰⁴.

L'any 1763 s'encarrega de la reparació d'una important obra de l'anterior Boscà (1741)^{DOC 62} difunt: l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell. Cobra 240 lliures per afinar-lo i fer-li nou el secret del cos principal, a més de rebre 28 lliures com a gratificació del Capítol⁸⁰⁵.

Una conseqüència professional de la defunció del seu germà és el traspàs, fins a la seva mort, de la conducta de l'instrument de Santa Maria del Pi de Barcelona, per la que cobrarà 9 lliures anuals pel seu manteniment⁸⁰⁶.

La renovació de l'orgue de la parròquia de Sant Nicolau de la vila de Bellpuig d'Urgell és el darrer gran treball documentat. Acordat el 2 d'octubre de 1764^{DOC 105}, l'instrument compta amb cossos de cadireta (45 notes), orgue major (45 notes) i ecos (25 notes), juntament amb 8 peanyes de contres. La despesa resulta 1500 lliures i l'instrument ha d'estar finalitzat el mes de maig de 1766:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
--------------------	-----------------

⁸⁰³ VEGA, Salvador. "Un orgue del segle XVI a Verges". *Anuari de l'Orgue*, I (2002). Barcelona: Associació Catalana de l'Orgue. p. 111.

⁸⁰⁴ ACB: Sivella 24, f. 83r.

⁸⁰⁵ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1757-1765, anys 1763/64.

⁸⁰⁶ Els pagaments surten reflectits puntualment cada any.

APSMP: *Llibre de entradas y eixidas de la Obra* (1734-1767) i *Llibre de comptes d'Obra* (1768-1798).

Flautat cara 14 palms	Flautat fusta 14 palms
Flautat fusta 14 palms	Octava 7 palms
Octava 7 palms	Quinzena llarga
Nasard dotzena	Nasard quinzena
Quinzena llarga	Dinovenen de lleno
Nasard quinzena	Vint-i-dosena II
Nasard dissetena	Cimbalet III
Alemanya IV	Corneta tolosana IV (Do3-Do5)
Cimbalet major III	
Cimbalet menor III	<u>ECOS</u>
Cascavells III	Violins 14 palms
Corona V	Clarí de campanya o violí
Corneta magna VII (Do3-Do5)	Flautat violó o tapadet
Trompeta real 14 palms	
Clarí clar (Do3-Do5)	<u>CONTRES</u>
Clarí de campanya (Do3-Do5)	Fusta 28 i 14 palms
Baixons (Do1-Si2)	
Clarí en quinzena (Do1-Si2)	<i>Temblant</i>

En el terreny personal, Boscà i Serinyana forma part de la obreria de l'església de Santa Elena de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona els anys 1765, 1770 i 1771⁸⁰⁷.

BARCELONA-Capella de l'Hospital de la Santa Creu

Actualment la capella de l'antic hospital està destinada a sala d'exposicions però al seu interior s'hi allotja un bellíssim moble barroc d'un instrument en voladís, com una gran cadireta, model d'altres instruments que hi havia a la ciutat a l'època. Malauradament la caixa i tot l'instrument es troben en un absolut abandó. Jo m'inclino a pensar que aquest orgue és obra del nostre mestre i que es va construir en l'època en què ell va ser obrer de l'esmentada església⁸⁰⁸.

El febrer de 1773 cobra unes quantitats per reparar els dos orgues de la catedral de la Seu d'Urgell⁸⁰⁹. Recordem que Boscà i Serinyana ja el va afinar l'any 1763. El maig de 1774 cobra 205 lliures *per la composició del orgue* de la catedral de Barcelona⁸¹⁰.

Després d'una llarga llacuna documental, «la obra [de Santa Maria del Mar de Barcelona] pagà a Joseph Buscà, factor de orgas, un compte de feina feta en desembre de 1783 consistent en haver espolsat l'orga gran, afinant-lo de modo que moltes flautes de diferents registres no tocaban, haver afinat entre any las trompas y clarins y trompes de dins la caixa del eco, y adobà algunas mollas del secret de la cadireta per sentar-se las teclas, y afinar la gaita y la trompa que no tocaba de la carassa»⁸¹¹. No dispo de cap dada més relacionada amb aquesta intervenció.

⁸⁰⁷ AHPB: Notari Josep Bonaventura Fontana de Barcelona (1042/15) f. 23v, (1042/20) f. 352r i (1042/21) f. 36v.

⁸⁰⁸ He cercat als arxius del fons històric de l'Hospital de la Santa Creu i m'ha estat impossible trobar cap dada sobre aquest instrument.

⁸⁰⁹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1758-1863, f. 371r. I Obra 1771-1779, 20 febrer 1773.

⁸¹⁰ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 101. A l'article, Mn. Pavia es troba amb el sol nom de *Boscà* i adjudica la intervenció a l'Antoni Boscà, però aquest mestre ja fa 12 anys que és difunt.

⁸¹¹ ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143.

El 23 de juliol de 1784 s'embutxaca sis lliures «per lo import de haver adobat las manxas del orga de dit Real Monastir [de Santa Maria de Jonqueres de Barcelona]⁸¹². L'any 1786 repara l'orgue del monestir de Santa Clara de Barcelona⁸¹³, i el 1787 el de la parroquial de Tàrraga per la quantitat de 36 lliures, cobrant-les el 22 d'abril⁸¹⁴.

El seu estat de salut es deteriora fins al punt que els treballs de manteniment són cedits a algun altre professional. És el cas de la conservació dels instruments de la catedral de Barcelona que és traspassada a l'orguener Josep Pujol, tal com ho indica el 9 de gener de 1789 el mateix Pujol quan opta per aquest càrrec després de la mort de Serinyana: «[...] en atenció que ja ha fet alguns serveis en ella y ha servit algunes vegades per lo difunt Joseph Buscà»⁸¹⁵.

El 2 de desembre de 1788, «estant detingut en lo llit de malaltia corporal», Boscà i Serinyana dicta els capítols del seu testament^{DOC 126}. No anomena cap vídua ni cap fill, i els hereus universals seran els fusters Antoni Aldabó, fillol seu, i el seu germà Josep Aldabó, *factor de orgas*, que va treballar amb ell a l'orgue de Monistrol de Montserrat (1763). Rep sepultura el 2 de gener de 1789, «està al carrer del Hospital, dormit al convent de Sant Joseph [de Barcelona]»⁸¹⁶.

BOSCÀ, JOSEP MENOR (1771)

Però quan creiem que el tema dels diversos *Josep Boscà* el teníem més o menys clar, sorgeix en dos llibres de comptes⁸¹⁷ del convent dels Carmelites Calçats de Barcelona una mateixa anotació de l'any 1771 sobre reparacions fetes a l'orgue i la despesa originada on s'anomena al seu autor: Josep Boscà *menor*.

«Se feu en lo orga uns adops que consistí en fer lo secret nou, lo registre de la corona de sinch flautas per tecla, un registre de clarins, ço és, de mitg en amunt clarí clar, y de mitg en avall, clarí en quinsena, trahent fora lo orga las trompas reals, lo que costà tres-centas cinquanta lliuras que feu Joseph Buscà menor, mestre de orgas».

Analitzant la situació, aquest nou membre de la família Boscà, suposem jove, ha de ser fill d'un altre Josep Boscà *sènior*⁸¹⁸. Les possibilitats de conèixer el seu parentiu són francament reduïdes ja que es limiten a dos protagonistes: Josep Boscà i Espanya i Josep Boscà i Serinyana. El primer no esmenta cap hereu al seu testament del 14 de desembre de 1751, només la seva vídua Rosa Juyol i els seus dos germans, Antoni Boscà i Espanya i Josep Boscà i Serinyana. Respecte a al segon, no anomena al testament cap vídua ni cap fill i els seus hereus són dos fusters de la família Aldabó.

Una possible hipòtesi podria ser que Josep Boscà *menor* fos fill de Josep Boscà i Serinyana (†1789) i que el *menor* morís malauradament abans que el seu pare. Per aquesta raó no se l'esmenta a les darreres voluntats.

• **BOTELLA, JOSEP (1728-1748)**

Frare agustí. L'única referència que he localitzat a Catalunya sobre aquest orguener és la que correspon al protocol signat el 4 de setembre de 1728 a la vila d'Ulldecona^{DOC 43} sobre la *modernització* de l'orgue. En aquesta època, el religiós està domiciliat a la vila

⁸¹² ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 365, 23 juliol 1784.

⁸¹³ AMSBMT: Arxiu del monestir de Santa Clara de Barcelona. Llibre núm. 1155 (any 1786).

⁸¹⁴ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Volum 1700/1799-vol 2.2.1/8, 22 abril 1787.

⁸¹⁵ ACB: Resolucions Capitulars 1785-1789, f. 302v.

⁸¹⁶ APSMP: Llibre d'Òbits 1774-1790, f. 272v.

⁸¹⁷ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 206r; i Volumes 27 f. 97.

⁸¹⁸ Ja que a la mort d'Antoni Boscà (1762), només consta com a fill seu a l'Antoni, novici jesuïta.

de Castelló de la Plana. La seva intervenció costa als regidors la quantitat de 200 lliures, a pagar en un termini de tres anys, quan el frare torni a afinar definitivament l'instrument. L'orgue era un exemplar de dos teclats, un d'orgue major i un altre *a forma de cadireta* de 42 notes cadascun, amb registres partits entre el Do³/Do#³, en el qual hi ha de col·locar quatre jocs que els denominen «a lo moderno» i que s'identifiquen amb baixons de mà esquerra, clarins de mà dreta, violó de mà esquerra i violins de mà dreta.

Fora del país, el trobem l'any 1748 quan repara l'orgue de la parròquia d'Alzira (comarca de la Ribera Alta) per 20 lliures. En aquesta data se'l anomena «religioso agustino en el convento de esta villa»⁸¹⁹.

- **CABEZAS, JUAN (1771)**

Orguener que treballa al monestir de Sant Cugat del Vallès entre setembre i novembre de 1771, «soldat de cavalleria del Regiment del Príncep». Seguint les actes capitulars, Juan Cabezas va afegir a l'orgue dos registres nous (una *cornetilla* i un registre de llengüeta) que –segons la visura de mossèn Pau Vila, organista de la parròquia de Sant Jaume de Barcelona– patien alguns defectes. Cabezas s'ofereix a esmenar aquests problemes amb la possibilitat d'afegir un registre de dolçaines i un teclat nou, els dos a meitat de preu, el primer a 40 lliures i el segon a 25 lliures, respectivament. També es brinda a reparar el registre de trompetes reials amb una garantia de dos mesos. Al final, després de plantejar-ho a la comunitat, només s'aprova fer les dolçaines i el teclat nou, finançant-ho tot amb diners de la caixa comuna del monestir, ajudada per l'Almoina⁸²⁰.

Fora de Catalunya, fabrica la cadireta (1784) i l'orgue major (1801) de la parroquial de Torrijo de la Cañada, i l'orgue del convent de les Concepcionistes de Miedes de Aragón (1816)⁸²¹.

- **CARDONA, JOSEP (1798)**

Deixeble dels orgueners Cases de Reus, taller en el qual treballa.

Segons el llistat dels Miquelets (1795) d'aquesta ciutat, informa que Cardona tenia l'edat de 27 anys (conseqüentment deuria de néixer als volts de 1768) i és classificat com a organista, solter, i pertanyia a «la División Segunda de solteros residentes en Reus para el Armamiento y Tercios de Cataluña, compañía número uno»⁸²².

El març de 1798 trasllada l'orgue de l'església parroquial de Juneda des del cor a un balcó elevat de fusta, en l'espai comprès entre la primera i la segona columna de la nau central, costat de l'Evangeli, per la quantitat de 537 lliures⁸²³.

Després de la mort de Josep Cases i Soler, el 18 de gener de 1802, Cardona –és de suposar com a deixeble i oficial seu– finalitza el nou instrument de les Borges Blanques, encarregat al seu mestre el 29 de juliol de 1801. La relació amb els Cases devia ser força estreta ja que Cardona figura com a taxador de l'inventari^{DOC 138} dels quantiosos béns de Cases i Soler, encarregat per la seva vídua María Gómez de la Fuente el 5 de febrer de 1802.

⁸¹⁹ “Orgues i organistes d'Alzira”, 168/392.

⁸²⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 1203, f. 155r i 159v.

⁸²¹ GONZALO LÓPEZ, JESÚS. “Pot-pourri documental sobre cuatrocientos y un años de organería en Aragón”. *Nassarre*, 22 (2006). p. 258 i 290.

⁸²² AHT: Fons Miquelets, volum XII, f. 313, 352 i 425.

⁸²³ TORRENT I GELONCH, JAUME. *La tradició musical a Juneda*. Lleida: Pagès Editors, 2000.

Particularment opino que la descripció de Torrent i Gelonch és errònia. Crec que realment fou a l'inrevés de com ho relata, que l'orgue estava situat en balconada al costat del cor (com era habitual a l'època i en els instruments dels Cases) i que es va desplaçar a alguna part del cor superior de l'església.

• CASES, NISSAGA.

Els orgueners Cases pertanyien a una àmplia família, oriünda de Reus, que es va ramificar en diversos oficis: argenters, botiguers i negociants, i orgueners. La branca orguenera estava integrada per tres membres i la seva activitat s'estenia de 1724 a 1801, amb un àmbit d'actuació al territori que abastava tota la demarcació tarragonina, part de la lleidatana, i algunes incursions puntuals a Arenys de Mar i Barcelona (per part del patriarca Antoni), a Barcelona (per en Felip) i a la península (per part d'en Josep, que es traslladà a la cort de Madrid i a Sevilla, a més d'algun treball –desconegut fins ara– en el camí entre aquestes urbs, Menorca i Reus).

El fundador de la nissaga fou Antoni Cases i Espasa, el qual va transmetre l'ofici als seus dos fills Josep i Felip Cases i Soler. Va recórrer part de les demarcacions lleidatanes i tarragonines, i es va desplaçar al País Valencià (als inicis de la seva carrera, probablement acompanyant al seu mestre Andreu Bargero, i posteriorment en solitari) o a Barcelona (concretament a Arenys de Mar i a la catedral de Barcelona per a optar pel càrrec de mantenidor dels seus instruments). El seu fill Josep va resultar el més viatger, desplaçant-se fins a Sevilla i l'Escorial, i també treballant a les comarques tarragonines i lleidatanes. Felip fou el menys afavorit per l'èxit professional, vivint d'una manera precària.

CASES, ANTONI (1724-1782)

Batejat a la Prioral de Sant Pere de Reus el 31 de juliol de 1699⁸²⁴, Ignasi Benet Antoni Joan Cases i Espasa és fill del botiguer Francesc Cases i Ferril i de Maria Espasa.

El 17 d'agost de 1727 es casa a Valls⁸²⁵ amb Francesca Soler i Gassol i reben com a descendència a Joan Francesc Antoni Benet (15 de juny de 1728)⁸²⁶, Francesca Úrsula Antònia (14 de gener de 1730)⁸²⁷ i Josep Francesc Antoni (9 de desembre de 1731)⁸²⁸, primogènit i hereu. Després de traslladar la residència de Valls a Reus, van néixer Francesc Felip Benet Bonaventura (18 de febrer de 1735)⁸²⁹, Magdalena Gertrudis Teresa Bàrbara (5 de desembre de 1737)⁸³⁰, Teresa Magdalena Maria (16 de desembre de 1740)⁸³¹, Josep Joan Francesc (4 d'octubre de 1743)⁸³² i Antoni Benet Baldiri Joan (28 de gener de 1748)⁸³³.

A propòsit del seu aprenentatge com a orguener, Antoni Cases és deixeble d'Andreu Bargero tal com ho determina un apèndix datat el 31 de gener de 1724, inclòs dins del contracte de l'orgue de la Selva del Camp (1696) entre Bargero i els jurats de la vila⁸³⁴, reafirmant-ho el jerònim fra Antoni Soler quan escriu una carta (1778) al Capítol de la catedral de Sevilla en defensa de la professionalitat del factor Josep Cases i Soler davant les crítiques sorgides per la intervenció que aquest darrer va practicar a un dels dos orgues

⁸²⁴ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1660-1700 (8/29), f. 583v.

A més a més, segons el protocol sobre la visura de l'orgue feta per Josep Boscà a Sanatija^{DOC 69} per part d'Antoni Cases, es precisa que aquest darrer és «de edad según dixo de quarenta y cinco anyos».

I a un altre protocol de Marià Martí i Redolat, notari de Tarragona, de l'any 1746 (top T-398, f. 337r. AHT), diu que Antoni Cases té 46 anys *poco más o menos*.

⁸²⁵ AHAT: Fons Parroquial de Sant Joan de Valls. Llibre de Matrimonis (1720-1749) (112/643), f. 145.

⁸²⁶ AHAT: Fons Parroquial de Sant Joan de Valls. Llibre de Baptismes (1723-1737) (95/600), f. 250.

⁸²⁷ *Id.*, f. 323.

⁸²⁸ *Id.*, f. 405.

⁸²⁹ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes (1719-1740) (10/31), f. 559r.

⁸³⁰ *Id.*, f. 656v.

⁸³¹ *Id.*, f. 755v.

⁸³² AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes (1741-1759) (11/32), f. 79v.

⁸³³ *Id.*, f. 174v.

⁸³⁴ ACAC: Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2), f. 88r.

de la seu sevillana: «[Cases i Soler] ni tiene otros, ni aprendió otros de su padre [Antoni Cases], ni éste supo otros del famoso flamenco [Bargero] (que corrió toda la Christiandad solo por juntarse con todo lo bueno que había repartido por ella acerca de esta materia)»⁸³⁵. El període d'instrucció d'Antoni Cases amb Bargero no deuria ser gaire extens ja que el deixeble va néixer l'any 1699 i la mort del flamenc va esdevenir abans de 1724⁸³⁴. Si Cases es va incorporar a la plantilla de Bargero amb una edat aproximada de 15 o 16 anys, deuria estar al seu servei al voltant de deu anys.

Les característiques dels instruments d'Antoni Cases segueixen els mateixos patrons respecte als d'èpoques anteriors, si més no els inicials, incorporant gradualment la llengüeteria –tant interior com exterior–, els nasards i les cornetes. En conjunt, els seus models no són tan ambiciosos com els grans instruments d'Antoni Boscà, el seu directe competidor i únic factor comparable per la quantitat d'orgues manufacturats. Els teclats s'estenen, gairebé inamovibles, a 45 notes, tret del de la catedral de Tarragona (any 1739, 49 notes) i del d'Arenys de Mar (any 1765, 48 notes). Pel que fa al disseny de façanes, els orgues de nova planta no són molt innovadors en la distribució dels carrers de tubs, repetint-los constantment. El volum d'activitat del seu taller no assolirà el d'Antoni Boscà però tampoc quedarà excessivament enrere, tot i que mantindrà un monopoli quasi absolut a totes les comarques tarragonines i el seu radi d'influència a les de Lleida.

La seva primera feina documentada és la d'un orgue nou encarregat pel monestir de Nostra Senyora de la Murta a Alzira l'any 1726⁸³⁶. Acabada la seva estada en aquest priorat, es dirigeix a Valls, on es casa amb Francesca Soler el 17 d'agost de 1727 on hi roman el matrimoni fins l'any 1732.

El segon encàrrec localitzat el desplaça uns 70 km de Valls: un orgue nou a Cabacés acordat amb l'ajuntament el 15 de gener de 1728^{DOC 41}, amb un pressupost de 550 lliures, i que ha de finalitzar el juny de 1729. Instrument de petites dimensions d'un sol teclat de 45 notes amb 8 contres:

ORGUE MAJOR

Flautat major 14 palms

Octava 7 palms

Quinzena

Ple III

Címbala III

«Esto és lo ple de l'orgue»

Tapadet 7 palms

Nasard 19a

Corneta magna V (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 14 palms

A punt d'acabar l'instrument de Cabacés, Cases presenta un disseny i una disposició per a un nou orgue destinat a la prioral de Sant Pere de Reus. El 27 de setembre de 1728 l'ajuntament, conscient de la gran necessitat de renovar l'orgue de la parròquia, planteja en consell la forma de finançar la seva adquisició⁸³⁷. El 2 de març de 1729 es presenten als regidors diferents propostes, alguna procedent de Barcelona (un membre Boscà?) i de Saragossa⁸³⁸. El 24 de març els jurats s'inclinen pel disseny d'Antoni Cases ajustat a un preu de 2500 lliures, xifra excepcional per l'època⁸³⁹. Però la seva construcció es dilata

⁸³⁵ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1988. -Ethos-música. Serie Académica. Volum II, p. 263.

⁸³⁶ LAIRÓN I PLA, AURELIANO J. *El Monasterio de Nuestra Señora de la Murta de Alzira (1552-1835). Estudio histórico-diplomático a través de las Actas Capitulares*. València: UdV. Tesi doctoral, 2001. Volum III (apèndix documental. 2628).

⁸³⁷ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 458.

⁸³⁸ *Id.*, f. 462.

⁸³⁹ *Id.*, f. 463.

excessivament i l'instrument que està fabricant no acaba de convèncer els representants de l'ajuntament. El 13 de maig de 1732 es planteja la possibilitat que un altre orguener, un Boscà [indeterminat] que en aquells moments està treballant a l'orgue del monestir de Poblet, faci un peritatge del treball fet fins aquell moment. Cases, assabentat de la estratègia dels regidors i del descrèdit que això li pot suposar, accedeix a la visura. Boscà «consta que dita obra té faltes considerables segons dit art y ses regles. Y lo pijor, les inexcusables de faltes dels registres projectats y convinguts. Y que encara que en lloch de part de estos se'n troben dos de subrogats, de molt inferior cost, a proporció dels que falten y no de igual joch y obra per al art y música»⁸⁴⁰. L'acabament de l'instrument es va endarrerint: som a 17 d'octubre de 1734. Un dels aspectes que va generar més controvèrsia fou la ubicació de la cadireta on diverses opinions aposten perquè sigui a l'interior del moble (segons la tradició valenciana heretada del seu aprenentatge amb Bargeró) o a l'exterior. Cases la construeix dins de la caixa, decidint els regidors –després de molt dubtes– «que la cadireta del orgue se quedàs dins –com vuy se troba– y que la caixa feta per posar dita cadireta a fora, luego se fes trauer de la tribuna de dit orgue»⁸⁴¹. Finalment, el juliol de 1736, tot indica que l'obra de l'orgue arriba a la seva fi amb l'examen o visura de l'exemplar a càrrec dels orgueners Francesc Turull i Joan Baptista Ferrer:

«[...] y avent-se dat a entendre a dit Cases de si ell tindria algun [reparo] contra alguns mestres organers, y respont ab algun reparo respecte de Boscà, organer de Barcelona, y que no la tenia ab Francisco Trull [=Turull] y Joan Baptista Ferrer, orgueners lo més cercans de aquestos territoris. [...] Fonch resolt y determinat que atesas les notícies de ser de tota satisfacció y perícia los sobrenomenats Trull y Ferrer, y que altres de parts més llunyanes seria costós lo fer-los venir, y atès que estos no eren suspectes a dit Cases, se anomenaren per visors a estos y que se donassen les providències per fer-los venir y que arribats se fesse per ells la visura ab combinació de la planta feta per los registres de 1729. [...] S'accepta la obra»⁸⁴².

Paral·lelament al treball inacabable de Reus, Antoni Cases es desplaça al monestir de Santa Maria de Vallbona per a construir l'any 1731 un instrument amb un cos d'orgue major amb 45 tecles, un d'ecos de 24 tecles i contres amb vuit notes, que tots ells agrupen una dotzena aproximada de registres⁸⁴³.

Ja acabat definitivament el tema de la parroquial de Reus (juliol de 1736), fabrica un nou instrument per a Guimerà, vila pròxima a Vallbona. El 9 de gener de 1737 se signa protocol^{DOC 51} amb el batlle i regidors on s'acorda edificar per 660 lliures un instrument de dos teclats, orgue major (45 tecles) i ecos (24 tecles), finalitzant-lo pel Nadal del mateix any. Un tret molt interessant del document és que «tots los referits registres agen de ser partits per la major diversitat, menos lo flautat principal»:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Octava
Tapadet 6 [?] palms
Quinzena
Nasard dinovena
Vint-i-dosena doble
Cimbalet III

ECOS

Violins (Do#3-Do5)
Flautes 14 palms (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta obert [14 palms]

⁸⁴⁰ *Id.*, f. 519.

⁸⁴¹ *Id.*, f. 574 i 576.

⁸⁴² *Id.*, f. 611.

⁸⁴³ Segons el peritatge realitzat per Gabriel Blancafort i París a les restes de l'orgue dipositades en el monestir amb motiu de la inauguració del nou orgue l'any 1983.

Corneta magna V (Do#3-Do5)
 Trompeta real (Do#3-Do5)
 Clarins (Do#3-Do5)

El prestigi de Cases no para de créixer. Tres mesos després de finalitzar l'orgue de Guimerà, se li encarrega un altre el 24 de març de 1738 per part dels obrers de la parroquial de Santa Maria Magdalena de Lleida amb un preu de 700 lliures. Malauradament aquestes dades les coneixem mitjançant una època⁸⁴⁴ ja que el volum de notarial on teòricament estava registrat el contracte està desaparegut i aquest fet ens impedeix conèixer les seves característiques tècniques.

Però una de les grans obres de Cases està a punt d'arribar. L'orgue més important del seu arquebisbat, el de la catedral de Tarragona, es troba en un estat de conservació força precari. En sessió capitular de 19 de juliol de 1738 es determina entregar-lo a l'*impresari* Antoni Cases per a una renovació i modernització completes, amb un preufet de 2.400 lliures, signant contracte el 20 de gener de 1739 amb una clàusula de finalització fixada per al gener de 1743. L'orgue disposarà de tres teclats amb 49 notes i nou peanyes de contres. Reaprofitarà els dos flautats de 28 palms de l'orgue major, la octava de la cadireta i la corneta dels ecos. La resta de registres, seran tots nous. El resultat del conjunt i el seu ventall tímbric resulten força impressionants:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 28 palms
 Flautat 28 palms fusta
 Flautat cara 14 palms metall
 Flautat 14 palms metall obert
 Flautat 14 palms fusta obert
 Octava
 Dotzena II
 Quinzena II
 Clarón IV
 Ple IV
 Ple IV
 Registre III fileres
 Registre IV fileres
 Címbala IV
 Sobrecímbala IV

«ple de l'orgue»

Nasard 15a
 Nasard 17a
 Nasard 19a
 Cornetilla III (Do#3-Do5)
 Trompeta real (sencera i partida)
 Baixons (Do1-Do3)
 Clarins (Do#3-Do5)
 Clarí de campanya 1 (Do#3-Do5)
 Clarí de campanya 2 (Do#3-Do5)
 Clarí (Do1-Do3)

CADIRETA

Flautat de fusta 14 palms
 Flautat violó [14 palms]
 Octava
 Quinzena
 Dinovena II
 Ple IV
 Cascavells III
 Címbala IV
 «ple de l'orgue»
 Nasard 12a
 Nasard 17a
 Nasard 19a
 Corneta

ECOS

Flautat (Do1-Do5)
 Corneta (Do#3-Do5)
 Clarí en violins (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 i 14 palms

La propera pinzellada en la vida d'Antoni Cases sorgeix a partir d'un requeriment notarial de l'any 1746⁸⁴⁵ a conseqüència d'una reclamació d'un monjo de Santes Creus sobre la propietat d'unes culleres i forquilles de plata que el religiós va regalar a l'anterior abat del monestir d'Escarp, fra Jeroni Borràs (1740-1744). Aquests estris de plata van ser

⁸⁴⁴ ACL: Fons Notarial. Josep Pocarull de Lleida, any 1746 (núm. 906), f. 55v.

⁸⁴⁵ AHT: Fons Notarial de Tarragona. Marià Martí i Redolat, *Manual* 1746 (Sig. 487. Sig/Top. 398), f.332r.

encarregats per Antoni Cases (en nom del monjo) a Felip Cases, germà seu i argenter de Reus. El requeriment compta amb el testimoni d'Antoni en aquest fet i cronològicament el situa hipotèticament a l'abril o principis de maig de 1741 al monestir d'Escarp, treballant en l'orgue que possiblement hostatja el monestir?

Una altra obra seva és l'instrument nou de Mont-roig del Camp, segons acorden l'orguener i l'ajuntament del dia 2 de febrer de 1743. Ignorem qualsevol característica de l'instrument⁸⁴⁶.

Continuem a l'any 1743 quan els regidors de Cervera aproven la renovació total de l'instrument de la magnífica església de Santa Maria amb Cases, tasca que es dilata –per les dimensions de l'orgue– fins a l'any 1745. Malauradament s'ha cercat el manual de l'any 1743 del notari Francesc Pomés de Cervera a l'arxiu corresponent (ACSG) i és l'únic volum del seu *corpus* notarial (anys 1738-1746) que hi manca. Conseqüentment, per aquesta via, no podem conèixer les característiques exactes de l'orgue. Però el fons del llegat Dalmases (ACSG)^{DOC 68} acull dos petits documents manuscrits que detallen algun dels seus trets i la disposició dels registres d'aquest nou instrument d'Antoni Cases. El fons municipal⁸⁴⁷ de la ciutat, en els seus llibres d'obra, enumera en quins conceptes s'ha gastat el pressupost previst. Tots aquests documents contribueixen a formar-nos una lleugera (però escapçada) idea de l'instrument. El cost total de la seva remodelació suposa una despesa de 1.200 lliures, tot i aprofitant alguns registres de l'orgue antic:

«Nota de los registros se compondrá el órgano que se colocará en la iglesia parroquial de la ciudad de Cervera.

Primo baxonsillo mano izquierda
 Clarín de mano izquierda
 Clarín mano drecha
 Clarín mano drecha
 Trompas reales
 Corneta magna
 Flautado de la cara 14 palmos
 Otro flautado habierto unísonus
 Flautado violón unísonus
 Octava
 Clarón de 3 Si primer caño en dosena
 Quinsena de 2
 Tolosana de lleno de 3
 Llento de 4
 Símbala de 4
 Nasardo en dosena
 Nasardo en quinsena
 Nasardo en diesysetena
 Medio registro flautas traveseras
 Registro cascabeles

Nota de lo que se añade a más de la obligación:

Primo trompas reales
 Un flautado 14 p[almo]s habierto
 Clarón de 3
 Tolosana de 3
 Flautas traveseras
 Cascaveles»

⁸⁴⁶ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2013. -Línia Ramon Berenguer IV. p. 208.

⁸⁴⁷ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra 1744-1745, f. 27r-39v.

La propera missió del nostre orguener reusenc –any 1744– no serà construir un nou orgue o reparar un de vell sinó examinar la feina feta per un col·lega seu de Barcelona, Josep Boscà [indeterminat], a la població de Sanaüja. Tot s'inicia el 10 de febrer de 1742 quan els preveres de la parròquia declaren «la grave y urgent necessitat en què per sa decència se troba dita iglésia de un nou orgue»⁸⁴⁸. Per aquest motiu s'acorda el 2 de juliol de 1742, signar amb l'orguener barceloní i la universitat un conveni per al nou instrument⁸⁴⁹. Però finalitzat l'instrument i desconfiant de la professionalitat de Boscà, els obrers sol·liciten els serveis d'Antoni Cases per a realitzar un exhaustiu examen del treball. Fins i tot, l'apoderat dels obrers porta el cas a l'alcalde major de Barcelona, ciutat on habita Boscà, perquè es pronunciï davant aquesta situació. El resultat esdevé la protocol·lització de la visura de l'orgue, feta el 26 de novembre de 1744, on es dibuixa la picaresca i una imatge força negativa de la forma de treballar d'aquest Boscà⁸⁵⁰.

Després de dos anys i escaig de llacuna documental, Cases confirma dos acords en el termini de pocs dies. El primer correspon al 22 de febrer de 1747, amb un orgue nou a la parroquial de Tàrrega, i el segon el 28 de febrer per a la renovació del de Santa Maria de Castelló de Farfanya. A una distància de 40 km entre elles. Antoni Cases arriba a la ciutat de Tàrrega, segons acta municipal del 18 de febrer, per a analitzar la situació de l'antic orgue de l'església, un instrument obra de Francesc Bordons dels anys 1604 a 1606⁸⁵¹ i que posteriorment el van reparar i modificar –entre d'altres– els orgueners Magí Garriga (1674)⁸⁵², Jaume Guilla (1681)⁸⁵³ i Andreu Bargeró (1696)⁸⁵⁴. Un exemplar amb teclats de 42 notes. La conclusió del seu peritatge és que «está por tan antiguo y maltratado, de tan poco servicio que asegura que dentro de breves años quedará totalmente inútil, no admitiendo la extrema descompostura de los registros ni recomposición alguna». Davant la situació, els obrers sol·liciten un pressupost per a renovar-lo a Cases quantificant-lo en «dos mil y sinçienta libras (si la obra se queda el actual órgano) u bien mil nuevecientas libras (si se le da en desecho de dicho órgano)»⁸⁵⁵. Els regidors accepten la proposició del reusenc ja que a la nova església «se necessita de orgue molt més capàs y dilatat y ampliat de registres moderns que en lo actual faltan», rubricant-se l'acord el dia 22 de febrer de 1747^{DOC 73}. Malgrat l'elevada xifra, l'orgue aprofita un gran nombre de registres antics i disposa de dos teclats de 45 notes (on els ecos s'interpreten en el de la cadireta) i 8 notes de contres:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms[^]
 Flautat 14 palms[^]
 Flautat violó 14 palms[^]
 Octava[^]
 Quinzena II**
 Clarón IV***
 Registre IV*
 Registre III*
 Registre III
 «ple de l'orgue»

CADIRETA

Flautat violó[^]
Flautas graves [=octava][^]
 Quinzena[^]
 Plens IV[^]
 Címbala IV[^]
 «ple de l'orgue»
 Nasard 15a[^]
 Nasard 19a[^]
 Cornetilla IV (Do#3-Do5)

⁸⁴⁸ ACS: Fons Notarial de Sanaüja. Josep Alegret, *Manuale anni millesimi septingentesimi quadragessimi secundi...*1742, f. 16r.

⁸⁴⁹ Contracte no localitzat malauradament malgrat saber la data concreta i el possible notari.

⁸⁵⁰ La visura està comentada dins de l'apartat d'orgueners/Josep Boscà [indeterminat].

⁸⁵¹ ACUR: Fons Municipal de Tàrrega. Llibre d'Albarans (f. 42v, 72v, 73r, 81v, 98r, 103v, 108r, 114r, 146r, 167r i 186r) i de Consells (f. 46v, 129r, 130r i 130v) corresponents als anys tractats.

⁸⁵² ACUR: Fons Municipal de Tàrrega. Llibre de l'Obra de l'església, f. 71, 132 i 133.

⁸⁵³ *Id.*, f. 333.

⁸⁵⁴ ACUR: Fons Municipal de Tàrrega. Llibre de Pòlisses, f. 160.

⁸⁵⁵ ACUR: Fons Municipal de Tàrrega. Llibre de Registre 1746-1749, f. 82v-83v.

Nasard [?]****	<u>ECOS</u>
Nasard 15a^	Clarí en violins (Do#3-Do5)^
Nasard 17a^	Flautat (Do#3-Do5)^
Corneta VII (Do#3-Do5)+	
Clarí I (Do#3-Do5)^	<u>CONTRES</u>
Clarí II (Do#3-Do5)^	Fusta 28 palms++ i 14 palms+++
Clarí en 15a (Do1-Do5)^	
Baixonet (Do1-Do5)^	

^ Registre nou

* Registre antic

** Registre reaprofitat afegint-li una segona filera

*** Registre reaprofitat de tres fileres

**** Nasard no especificat que es reaprofitat en 12a

+ Corneta reaprofitada de cinc fileres

++ S'afegeix un tub més dels que hi ha

+++ Reaprofitat del flautat de fusta del manual

Josep Pujol de Tàrraga esculpeix un nou moble⁸⁵⁶, i Cases entrega enllestit l'orgue el febrer de 1754⁸⁵⁷. Un tret molt important d'aquest protocol és la primera aparició de la figura de l'hereu i deixeble de Cases, Josep Cases i Soler, com a responsable –juntament amb la seva mare, Francesca Soler– de la completa realització de la comanda, «acceptant lo càrrech de fiador y asserint lo dit Joseph, en virtut del jurament baix escrit, ésser menor de vint y sinch anys, major emperò de quinze anys, prometén que junt ab dit son marit y pare respective principal seu y seus, ell y a solas estaran tinguts y obligats a tot las obres promès». És el que anomenem la fermança.

El mestre d'orgues viatja el febrer de 1747 cap a la monumental vila de Castelló de Farfanya per trobar-se amb l'obrer Josep d'Eva i Belloch i tractar «la renovació del orgue que se ha de fer del que se encontra al present en la iglésia parroquial [de Santa Maria]^{DOC}⁷⁴». Realment l'actuació consta d'una ampliació i modernització d'un instrument preexistent, transportant-lo tot un to avall. Cost: 840 lliures. Dos teclats de 45 notes i 8 contres:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>ECOS</u>
Flautat 14 palms*	Clarí en violó (Do#3-Do5)
Octava*	Flautes metall (Do#3-Do5)^
Tapadet 7 palms* **	Flautat violó (Do1-Do3)
Quinzena*	
Dinovenen II*	<u>CONTRES</u>
Plens IV*	Fusta 14 palms^
Címbala III*	
Címbala III (Do#3-Do5)*	
«ple de l'orgue»	
Nasard 12a	
Nasard 15a ^	
Nasard 17a ^	
Corneta magna VII (Do#3-Do5)^	
Clarí clar (Do#3-Do5)^	
Baixons (Do1-Do3)^	

* Registre antic

^ Registre nou

** El *tapadillo* es transformarà en violó 14 palms

⁸⁵⁶ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Consells, f. 213v.

⁸⁵⁷ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de registre 1752-1754, f. 213v-214r.

De l'orgue d'aquest temple actualment ruïnós, només resten dues bigues que sobresurten del mur del tercer tram de volta, en balconada, al costat esquerre o de l'Evangeli.

Mentre el nostre orguener treballa al seu taller els dos orgues anteriors, també afina l'orgue de la Prioral de Sant Pere de Reus rebent el dia 30 de desembre de 1747 pel comú 4 lliures i 10 sous⁸⁵⁸.

L'any següent retorna la ciutat de Lleida per a reparar i posar a punt l'orgue de la catedral interina, o sigui l'església Sant Llorenç, per un import de 42 lliures⁸⁵⁹. Aquesta estada de Cases és esmentada per Manuel Teixeira en el document que va escriure amb el títol *Relación del órgano de la Santa Iglesia Catedral de la ciudad de Lérida, hecha el año que se le perdió el sagrado respeto [...]*^{DOC 77} quan va desmuntar l'instrument antic de la Seu Vella, descrivint al nostre mestre de òrgans com «célebre en la facultad orgánica. Y su experiencia le ha exaltado en las alas de la fama que legítimamente por sus singulares obras se merece». També relata que Cases va cobrar «diez doblones y el gasto con grandeza hecho a él y su hijo [Josep Cases i Soler] por 16 días que gastó en dicho ministerio».

Acaba l'any 1748 un altre cop afinant l'orgue de Reus per la quantitat de 4 lliures i 10 sous⁸⁶⁰.

Els obrers de Castelló de Farfanya, satisfets per l'instrument de Santa Maria, reclamen un altre cop els serveis de Cases per a encarregar un segon orgue a la vila –en aquest cas nou– a l'església de Sant Miquel. El factor hi viatja la primera meitat de juny de 1749 per a ratificar el dia 16 amb el notari i el ja conegut obrer, Josep d'Eva i Belloch, la corresponent capitulació (desgraciadament ha estat impossible localitzar-la i totes les dades del present instrument han sorgit a partir d'una època⁸⁶¹ del 17 de juny de 1750 on s'afirmava que en aquesta data l'orgue ja estava *plantat* en dita església). Es valora treball en 700 lliures. D'aquest instrument, actualment sobreviu la balustrada que envolta el pis superior de la nau lateral, treballades en fusta, sobre la porta principal. Conserva, a més a més, parts d'una manxa i la concavitat a la paret del temple on estava col·locat.

Però l'any 1750 estarà farcit d'encàrrecs per al nostre factor.

Quan ultima l'instrument de Sant Miquel de Castelló de Farfanya, la població de Vila-seca, veïna de Reus, encarrega l'1 de febrer de 1750 un nou orgue a Antoni Cases i Josep Cases i Soler, el seu fill i hereu, que és la primera vegada que se'l esmenta en un protocol acompanyant al seu pare i qualificant-los en plural com a «organers de la vila de Reus»^{DOC 78}. La capitulació detalla l'edat del pare (50 anys) i la d'inici com a orguener del fill (18 anys gairebé estrenats).

Per les clàusules que integren la capitulació, l'església de Vila-seca disposava anteriorment d'un instrument en forma d'única cadireta on els Cases aprofitarien tot l'estany de la canonada com a part del cobrament de la feina (per la qual cosa deduïm que la cadireta deuria estar desmuntada i el moble desballestat). L'orgue nou compta pels cossos d'orgue major i ecos, amb dos teclats de 45 notes i contres amb 8 notes:

⁸⁵⁸ ACBC: Fons Municipal de Reus. Comptes. Albarans 1745-1749 (368). Full solt.

⁸⁵⁹ ACL: Obres, capbreus i comptes 1745/1741-1760, f. 141v.

⁸⁶⁰ ACBC: Fons Municipal de Reus. Comptes. Albarans 1745-1749 (368). Full solt.

⁸⁶¹ ACN: Fons Notarial de Castelló de Farfanya. Antoni Balthesar, *Manuale omnium Instrumentorum...* 1750, f. 39r.

VILA-SECA (1750)
Fons Josep Salvany
BdC

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14
Flautat violó 14
Octava
Quinzena
Tolosana III
Ple IV
Cimbalet III
...
Nasard 12a
Nasard 15a
Nasard 17a
Corneta magna VII (Do#3-Do5)
Trompeta real
Baixons (Do1-Do3)
Clarins (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 o 14 palms⁸⁶²

Temblant

ECOS

Clarins en violins (Do#3-Do5)
Flautat violó 14 palms

LA POBLA DE CÉRVOLES (1750)

La segona obra de l'any 1750 correspon a l'instrument de la Pobla de Cérvoles, i justament s'enllaça cronològicament amb el de Castelló de Farfanya. Els comptes ens indiquen què un tal Antoni Gassol cobra una lliura i deu sous «per anar a Castelló de Farfanya, ell y la mula, a sercar lo organer»⁸⁶³. La primera notícia sobre aquest orgue correspon a un protocol notarial^{DOC 79} de l'11 de maig de 1750, on s'estipulen uns pactes entre Josep Cabrer i Aymerich, «familiar del Sant Ofici de la Real Inquisició», i l'ajuntament. En ell, es detalla el conveni perquè dit Cabrer financii la meitat del preu total, tant de l'orgue com del rellotge del campanar, que també s'ha de fabricar, així com el manteniment del rellotge, el sou del «mestre de minyons, qui haurà de regir dit orgue» i del manxador. De l'altre meitat se'n

fa càrrec la universitat. Però realment, on es va fer la contractació definitiva de l'orgue va ser a Reus, com consta en la despesa «per un dinar se feu a Sant Francesch hon assitiren los officials, Dr. Grasses de Reus y molts altres persones de distinció per a consertar la obra del orgue» que ascendia a... nou lliures!!!!

Cap document ens relata les característiques de l'instrument contractat. Sobre l'orgue només coneixem els pactes establerts amb Cabrer, les despeses de la fabricació⁸⁶³ i l'època de Cases de 1752⁸⁶⁴. Però, per les dimensions de l'instrument, la seva construcció s'allarga de 1750 a 1751 malgrat que el 18 de juny de 1752 Cases encara té pendent algun pagament. La retribució de l'orguener es fixa en 770 lliures i la de l'escultor Lluís Bonifàs

⁸⁶² S'han de fer de 14 palms però si hi ha espai, també les de 28 palms.

⁸⁶³ Manuscrit dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

⁸⁶⁴ AHT: Fons Notarial de Reus. Josep Alonso de Valdés (any 1752, sig. 4927, caixa 456), f. 147v.

i Sastre (1683-1765) de Valls, que dissenyaria el moble, en 175 lliures. El total, al voltant de 1252 lliures (comptant-hi el rellotge).

L'orgue consta de cos d'orgue major i ecos, amb dos teclats de 45 tecles i contres de 8 peanyes. Originalment posseïa unes sarges que feien de portes. Van desaparèixer a la darrera guerra civil i eren obra del pintor Josep Cabrer de Riudecols, amb un cost de 34 lliures. L'instrument és un dels exemplars històrics de Catalunya més espectaculars⁸⁶⁵.

I la tercera obra de 1750 correspon a un orgue nou a Riudecols, del qual només sabem que el moble va estar dissenyat per Josep Vila, escultor de la vila de Reus. No disposem de cap més informació⁸⁶⁶.

L'11 de gener de 1751 els regidors de Juneda signen un protocol d'elaboració d'un altre orgue de la factoria Cases. Un instrument de dos teclats de 45 tecles i 8 notes de contres que prossegueix les característiques d'anteriors models, incrementada lleugerament la llengüeteria exterior:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>ECOS</u>
Flautat cara 14 palms	Violins (Do#3-Do5)
Flautat violó	Flautat violó
Octava	
Quinzena	<u>CONTRES</u>
Quinzena II	Fusta 28 palms
Tolosana III	
Ple IV	
Címbala IV	
...	
Nasard 12a	
Nasard 15a	
Nasard 17a	
Corneta magna VII (Do#3-Do5)	
Trompeta real	
Clarins clars (Do#3-Do5)	
Clarins de companya (Do#3-Do5)	
Baixons (Do1-Do3)	
[Clarins] en 15a (Do1-Do3)	

El 1751 torna a afinar l'orgue de Reus per la quantitat de 4 lliures i 10 sous⁸⁶⁷.

Antoni Cases enceta l'any 1752 afinant l'orgue de Santa Maria de Cervera⁸⁶⁸. El 13 d'octubre del mateix any es trasllada a Verdú per a «fer un nou orgue dilatat y ampliat de registres moderns que en lo actual faltan»^{DOC 85}. L'antic és un instrument construït per Francesc Bordons l'any 1605 i reparat i modificat successivament pel mateix Bordons (1618), Pedro Fuertes (1635) i Antonio Bidarte (1686)⁸⁶⁹. L'orgue disposa de dos teclats de 45 notes amb 8 contres, i el termini de finalització de l'obra es fixa per l'any 1755:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>ECOS</u>
Flautat cara 14 palms*	Flautat violó +
Flautat fusta 14 palms**	Violins (Do#3-Do5) +
Flautat violó 14 palms+	
Octava*	<u>CONTRES</u>
Nasard 12a +	Fusta 14 palms
Quinzena 1*	

⁸⁶⁵ No he escrit la disposició fònica de l'orgue per que no posseeixo el document que m'informi de la registració original.

⁸⁶⁶ AMR: Llibre de despeses. 2, 8 i 18 d'octubre de 1750.

⁸⁶⁷ ACBC: Fons Municipal de Reus. Comptes. Albarans 1745-1749 (368). Full solt.

⁸⁶⁸ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Obra (any 1752), f. 62r.

⁸⁶⁹ GONZÁLEZ, MIQUEL. *Els orgues de les comarques de Lleida i Principat d'Andorra*. Lleida: Pagès Editors, 2007. p. 333-339.

Quinzena 2*
 Nasard 15a +
 Nasard 17a +
 Nasard 19a **
 Nasard 22a **
 Ple III*
 Ple III +
 Címbala III*
 Corneta magna VII (Do#3-Do5) +
 Clarins (Do#3-Do5)
 Baixons (Do1-Do3)

*Registre antic aprofitable
 **Registre antic que s'ha de fer nou

Antoni Cases continua amb el seu radi d'acció (Cervera, Tàrraga i Verdú) desplaçant-se fins a Balaguer on li encarreguen la fabricació d'un orgue nou per a la col·legiata aprofitant parts i registres de l'antic. Cases segella l'acord el 2 d'octubre de 1753^{DOC 88} davant del regidors de l'ajuntament i en presència del síndic de la reverent comunitat de preveres, el Dr. Francesc Perès. La durada de les obres s'estipula fins a l'any 1757 i el cost puja a 2100 lliures:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms*
 Flautat violó
 Octava
 Quinzena
 Quinzena II
 Tolosana III
 Ple IV
 Címbala IV
 ...
 Nasard 12a
 Nasard 15a
 Nasard 17a
 Corneta magna VII (Do#3-Do5)
 Clarins clars (Do#3-Do5)
 Clarins de campanya (Do#3-Do5)
 Baixons (Do1-Do3)
 Clarins [en 15a] (Do1-Do3)

CADIRETA

Flautat violó 14 palms
 Octava
 Quinzena
 Ple III
 Címbala III
 ...
 Nasard19a
 Corneta IV (Do#3-Do5)

ECOS

Corneta (Do#3-Do5)
 Flautat violó (Do#3-Do5)
 Violins (Do#3-Do5)

CONTRES

Registre de 28* i 14 palms

*Únics registres dels antics aprofitables

En aquest cas es disposen de tres teclats sencers de 45 notes, però el d'ecos només és utilitzable la part dels tiples, deixant la part dels baixos inactiva, com a qüestió estètica.

Durant aquest any torna a afinar l'orgue de Sant Pere de Reus⁸⁷⁰.

A punt d'acabar l'orgue de Verdú i treballant encara en el de Balaguer, el 4 de gener de 1755^{DOC 90} acorda amb l'ajuntament de Porrera, al Priorat, un petit instrument per a la seva parroquial d'un sol teclat de 45 tecles i contres de 8 notes. El termini de finalització serà el 6 de maig de 1758 i el cost de 790 lliures:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
 Octava
 Quinzena
 Ple III
 Címbala IV

CONTRES

Registre de 14 palms

⁸⁷⁰ ACBC: Fons Municipal de Reus. Comptes. Albarans 1751-1753 (369).

...
 Nasard 15a
 Nasard 17a
 Corneta magna VI
 Clarins (Do#3-Do5)
 Baixons (Do1-Do3)

Per altres protocols notariais que consultarem més endavant, veurem que aquest instrument serà desmuntat i ampliat per anar finalment a parar a l'església dels Franciscans de Reus (1771)^{DOC 114}.

Una altra població propera a Reus en què Antoni Cases deixa la seva empremta és la de Riudoms quan el 6 de maig de 1756 capitula^{DOC 92} un orgue nou substituïnt al construït per Magí Garriga l'any 1675⁸⁷¹. Per al comú suposa un desemborsament de 1.900 lliures més tot el material de l'antic, i la reforma de la caixa per Antoni Thomasino, escultor de Tarragona, per una quantitat de 130 lliures⁸⁷². Consta de dos teclats de 45 notes i 8 peanyes de contres:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Flautat cara 14 palms	Flautat violó 14 palms
Flautat violó 14 palms	Octava
Octava	Quinzena
Quinzena	Ple III
Quinzena II	Cimbalet IV
Tolosana III	...
Ple IV	Nasard 15a
Cimbalet IV	Nasard 17a
...	
Nasard 12a	
Nasard 15a	<u>ECOS</u>
Nasard 17a	Registre 14 palms (Do#3-Do5)
Corneta magna VII (Do#3-Do5)	Flautat 7 palms (Do#3-Do5)
Flauta Travessera (Do#3-Do5)	<i>Cornetilla</i> III (Do#3-Do5)
Registre octava alta de l'anterior (Do#3-Do5)	Clarí en violins (Do#3-Do5)
Trompeta real	<u>CONTRES</u>
Clarins clars (Do#3-Do5)	Fusta 28 i 14 palms
Clarins de campanya (Do#3-Do5)	
Baixons (Do1-Do5)	
Clarins en 15a (Do1-Do5)	

La següent actuació correspon al desaparegut orgue de l'església del Sant Crist de la Granadella, adjudicat a Cases pel disseny de la façana del moble i la data de construcció (1757). Documentalment, s'han regirat arxius i protocols notariais però ha estat impossible trobar qualsevol dada sobre l'instrument. Només s'esmenta una minúscula referència a la monografia de mossèn Josep Cortecans⁸⁷³ dedicada a la imatge del Sant Crist de Gràcia d'aquesta localitat, on s'entreveu l'any 1757 com a possible data de la seva fabricació. Això li sumem que la Granadella pertany a l'àrea d'actuació d'aquest orguener (Seròs, Juneda, la Pobla de Cérvoles, Vallbona, Cabacés...) i que la façana és idèntica a la dels orgues de Poboleda, la Pobla de Cérvoles i Agramunt.

⁸⁷¹ CORTÉS I MIR, FRANCESC/ PUIG I TÀRRECH, ROSER. "L'orgue de Santa Coloma de Queralt i Magí Garriga". *Recull (Associació Cultural Alt Gaià)*, núm. 3 (1995). p. 47.

⁸⁷² AHAT: Fons Parroquial de Riudoms. Papers varis.

⁸⁷³ CORTECANS, JOSEP. *Relació de com fou trovada la Venerable Imatge del S. Cristo de Gràcia que's venera en la parròquia de Granadella* [...]. Imprenta Mariana. Lleida, 1908. p. 8.

Un altre instrument del que només s'esmenta la seva construcció, sense saber-ne res més, és el de Móra d'Ebre, any 1758⁸⁷⁴.

Tornant a la residència dels Cases, Reus, Antoni Cases ajusta el 23 de setembre de 1759 una conducta dels propers 4 anys amb l'ajuntament per una quantitat de 9 lliures 10 sous anuals⁸⁷⁵. Però el nostre factor també té els seus negocis a part dels de l'orgueneria. Al març de 1759, es ven per 1375 lliures, a favor de la cartoixa d'Escaladei, un elaboradora d'aiguarent que posseïa prop de la vila de Porrera⁸⁷⁶.

AGRAMUNT (1759)
AFACB

Després dels treballs de Cervera, Tàrraga, Verdú i Balaguer, la fama de Cases es va estenent any rere any fins arribar a la col·legiata d'Agramunt, vila de la Segarra molt propera a les anteriors. Entre els anys 1730/1733, l'orguener Joan Baptista Ferrer ja va intervenir a l'orgue per un preu de 600 lliures⁸⁷⁷. Però quan Cases arriba Agramunt i inspecciona l'instrument conclou que «lo orgue de la parroquial iglésia de esta vila se troba inútil, inservible y sens poder-se tocar [...], sia àduch lo flautat de la cara catorse palms entonació –que és de estany menos los tres bayxos primers que són de fusta tapats–, lo secret, manxas, flauteria y demés pars que conté dit orgue, està impossibilitadíssim de poder servir, àduch los clarins, bayxons, corneta y algunas flautas més, fetas per mans de Baptista Ferrer del qual vèrios orgues que he desfet me és estat precis derritir-las y fabricar-las de nou per

los motius expressats. És de sentir y aconsella dit Casas se fassa nou». El 15 de setembre de 1759^{DOC 97} es protocol·litza el contracte segons el *projecte o dissenyo* elaborat per l'orguener, amb un cost de 1400 lliures i amb la obligació de donar-li la ferralla de l'antic, i «se finirà la obra que serà per tot lo any mil set-cents sexanta-dos». El document només parla d'un sol teclat amb 45 notes (el teclat d'ecos no s'esmenta) amb 8 peanyes de contres:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms

Octava

Quinzena

Tolosana III

Dinovenena II

Ple IV

Címbala IV

«Este és lo ple del orgue»

Flautat violó [14 palms]

Nasard 12a

Nasard 15a

ECOS

Clarí en violins (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 i 14 palms

⁸⁷⁴ COT I MIRÓ, ARTUR. *L'església parroquial de Sant Joan Baptista*. Móra d'Ebre: Ajuntament de Móra d'Ebre, 1986. -Estudis i documents de la història de Móra d'Ebre. p. 299.

⁸⁷⁵ ACBC: Fons Municipal de Reus. *Ajuntaments de 1750 fins a 1760*, f. 346/739.

⁸⁷⁶ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Els Casas, un llinatge reusenc d'orgueners setcentistes". *Quaderns d'Història Tarraconense*, 11 (1992). p. 52.

⁸⁷⁷ ACN: Fons Notarial d'Agramunt. Antoni Sevina, *Diversorum contractuum instrumentorum...* 1730, f.2v.

Nasard 17a
 Corneta magna VII (Do#3-Do5)
 Trompeta real
 Clarins clars (Do#3-Do5)
 Baixons (Do1-Do3)

L'any 1761, treballant encara amb l'orgue d'Agramunt i per la seva proximitat, es desplaça al santuari de Sant Ramon del Portell, on renova «el flautat de la cara de lo orga» per una quantitat excessivament alta: 300 lliures. Suposem que el frare mercedari que va anotar la despesa a l'abril, es va oblidar d'uns quants conceptes a més a mes del flautat⁸⁷⁸.

Uns mesos més tard, la vila de Prades encomana el 6 de juliol un petit instrument per a substituir el vell^{DOC 100}. Com d'altres exemples anteriors, s'aprofita el flautat de la cara. L'import de l'obra arriba a «vuyt-centas lliuras y lo estany y ferros del orgue vell, o bé vuyt-centas cinquanta lliuras y se pesarà dit estany y ferros, lo que pagaré al preu corrent»⁸⁷⁹. El teclat manual és de 45 notes i no s'especifiquen les contres. La disposició d'aquest orgue és força interessant per la limitació de registres i per analitzar els jocs que Cases considera imprescindibles a un instrument de petites dimensions:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat cara [14 palms]*	Indeterminat
Octava	
Quinzena	<i>Temblant</i>
Cimbalet IV	
Registre doble [?] III	
...	
Nasard 15a	
Nasard 17a	
Corneta magna VI (Do#3-Do5)	
Clarins clars (Do#3-Do5)	
Baixons (Do1-Do3)	

*Únic registre dels antics aprofitable

La mort d'Antoni Boscà el 16 de març de 1762 fa ressò ràpidament fins a Reus, deixant vacant el càrrec d'orguener conservador dels instruments de la catedral de Barcelona. Assabentat d'aquesta circumstància, Cases es trasllada el 29 de març fins a la capital catalana juntament amb un dels seus fills (no s'especifica quin) per a sol·licitar al Capítol aquesta plaça exposant-li «que [els Cases] volen establir-se en esta ciutat [de Barcelona]»⁸⁸⁰. Finalment els canonges nomenen el 24 de maig del mateix any a Boscà i Serinyana com a orguener oficial⁸⁸¹.

El 6 de març de 1763, Antoni Cases es casa en segones núpcies amb Caterina Claveria (vídua del doctor en medicina Josep Bages) i Josep Cases i Soler amb Francesca Bages, filla de l'anterior Caterina Claveria. El matrimoni fou doble ja que pare i fill es casen amb mare i filla⁸⁸².

⁸⁷⁸ ACSG: Fons Parroquial Sant Ramon. Comptes. f. 36v.

⁸⁷⁹ Es suposa a Antoni Cases l'autor d'aquesta afirmació.

⁸⁸⁰ ACB: Sivella 24, f. 71v.

⁸⁸¹ ACB: Sivella 24, f. 83r.

⁸⁸² AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Matrimonis 1762-1778, f. 10v.

POBOLEDA (1765)

Un altre cas de manca de documentació com Móra d'Ebre, la Granadella i pròximament Flix, és el de l'orgue de Poboleda (1765), amb la bona notícia que l'instrument existeix actualment malgrat estar inservible, fruit dels estralls de la guerra, però recuperable. Segons la monografia d'Antoni Fonts, *Poboleda i Escaladei*⁸⁸³, l'instrument va costar 1.750 lliures i el moble fou obra de Joan Baptista Deixeus, fuster de l'Alforja, amb un preu de 210 lliures. Es va inaugurar el 4 d'agost de 1770. Consta dels cossos d'orgue major i cadireta, on el moble superior és tancat per unes portes originals que simulen la façana de tubs. I la cadireta està clavetejada amb una pintura contemporània que representa una Anunciació.

Enmig de tanta feina orguenera, Antoni Cases encara dedica moments a la seva vida familiar, incrementant-la amb un nou membre, la Maria, nascuda el 27 de gener de 1764⁸⁸⁴, la seva primera filla amb Caterina Claveria i al mateix temps germanastra de Josep Cases i Soler. Recordem que en aquestes dates, el patriarca Cases té 65 anys. I el 27 d'abril del mateix any es firmen els capítols matrimonials entre Caterina i ell⁸⁸⁵.

El proper instrument que tractem és el de Flix, la concòrdia del qual correspon al gener de 1765 entre l'ajuntament i Cases, per un import de 1.200 lliures (dades que sorgeixen d'una àpoca de 30 de setembre de 1770⁸⁸⁶). Desconeixem qualsevol tret d'aquest exemplar.

La renovació de l'orgue parroquial de la vila d'Arenys de Mar^{DOC 106}, fora de l'àmbit territorial que ens té acostumat Cases, es converteix en un cas excepcional dins del conjunt. De fet no sabem per quin motiu el mestre va anar a parar a Arenys. Salvador J. Rovira i Gómez⁸⁸⁷, indica que Cases tenia negocis marítims (igual que el seu cosí) «com ens ho demostra el fet que, el 17 d'agost del 1772, atorgués poders a Josep Clot de Barcelona, per traspassar a Francesc-Pau Boriavida, patró d'Arenys de Mar, i per 275 lliures, el setzè que tenia a la sagetia Sant Francesc Xavier, de 4.000 quintars, i que patronejava l'esmentat comprador». Sigui com sigui, no ens aclareix el perquè Cases va rebre un encàrrec des d'una població tan llunyana de Reus.

L'instrument rep la visita de Cases perquè inspeccioni i analitzi en quin estat es troba. El factor, contundent, opina que «se enquantra dit orgue inútil y ab impossibilitat de poder servir, y és presis reparar-lo fent lo secret principal nou y demás secrets, taulons y tot quant incumbeix perquè quedi a sa dita obra ab la deguda forma y pressisa, quant se desmenueix en semblants obras». Immediatament enumera els jocs antics que estan en aquest instrument i ofereix un projecte de renovació, *addicchió* i modernització que és únic dins de tota la seva trajectòria professional (exceptuant el treball de l'orgue de la catedral de Tarragona l'any 1738). Les jerarquies i Cases acorden la capitulació el 14 d'octubre de 1765. De l'orgue major s'aprofiten tots els registres, incrementant tres tubs a cadascun per ser l'àmbit del teclat antic de 45 tecles i ampliar-lo fins a 48 notes. L'àmbit

⁸⁸³ FONTS I GONDOLBEU, ANTONI. *Poboleda i Escaladei*. Reus: Gràfiques del Matarranya, 2004. p. 85.

⁸⁸⁴ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes (12/33), f. 102v.

⁸⁸⁵ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1764, sig. 5002, caixa 528), f. 52r.

⁸⁸⁶ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1770, sig. 5005, caixa 531), f. 84r.

⁸⁸⁷ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR J. "Els Casas, un llinatge reusenc d'orgueners setcentistes", 53.

de la cadireta era de 42 notes i passa a 45. El cos d'ecos consta de «la corneta que està sota lo secret principal, ab son mitg teclat» amb 24 notes. Les contres eren de 8 notes i augmenten a 9 notes, afegint-hi el mi bemoll. La despesa total ascendeix a 1.200 lliures i ha d'estar acabat per Tots Sants o Nadal de 1767:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Fusta 14 palms^
Octava
Quinzena i dotzena*
Quinzena II
Dinovenena II
Ple III^
Registre indeterminat IV**
Címbala IV***

...

Nasard 12a (sencer i partit)
Nasard 15a+ (sencer i partit)
Nasard 17a+ (sencer i partit)
Corneta magna VII (Do#3-Do5)^
Trompeta real
Clarins clars (Do#3-Do5)^
Clarins de campanya (Do#3-Do5)^
Baixons (Do1-Do3)^
Clarí xeremia (Do1-Do3)^

CADIRETA

Flautat violó 14 palms^^
Cara 7 palms
Quinzena
Vint-i-dosena II
Cimbalet III
Corneta IV (Do#3-Do5)***

ECOS

Corneta [fileres?] (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 i 14 palms^^^

* Originalment d'una filera, és farà de dues.

** Es forma sumant-hi dos registres de dues fileres.

*** Originalment de tres fileres.

^ Nou.

^^ Una part serà nova.

^^^ Es faran noves dues notes de mi bemoll.

+ Originalment nasards 15a i 17a estaven junts.

Ara seran independents.

Mentre treballa a l'orgue d'Arenys, Cases reb 9 lliures i 10 sous de la conducta de la Prioral de Reus (1766)⁸⁸⁸.

Estem gairebé arribant a la penúltima obra que he documentat sobre el nostre orguener. Correspon a l'orgue de Seròs, al Segrià, capitulat el 14 de juny de 1768 en presència del batlle i regidors de la vila per a la *tractació y execució* d'un instrument valorat en 1500 lliures i que ha d'acabar «perfectament per Nostra Señora de agost de mil set-cents setanta»^{DOC 112}. L'orgue constarà de dos teclats de 45 notes, «lo un servirà per lo orga y lo altre per los ecos», amb 8 peanyes de contres:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat violó 14 palms
Octava
Quinzena
Dinovenena II
Tolosana III
Plens IV
Címbala IV

ECOS

Clarí en violons (Do#3-Do5)
Flautat violó
Futur registre sense especificar

CONTRES

Fusta de 14 palms

⁸⁸⁸ ACBC: Fons Municipal de Reus. *Protocol de polisas y albarans de las claverias del comú de Reus, començat en lo any de 1741*. s/f.

...	
Nasard 12a	Rossinyols
Nasard 15a	Roda de cascavells
Nasard 17a	
Corneta magna VII (Do#3-Do5)	
Trompeta real	
Clarins clars (Do#3-Do5)	
Clarins de campanya (Do#3-Do5)	
Baixons (Do1-Do3)	
Futur registre de batalla (Do1-Do3)	

En un paràgraf d'aquest contracte de Seròs, Antoni Cases sembla voler aplanar el camí al seu fill Josep perquè prosperi professionalment quan aquest avisa els regidors que «dit señor Anton Cases promet a dits comissionats de fer y fabricar per ses mans o per mans de oficials de tota satisfacció [>Josep Cases i Soler] un orgue nou, plantat ab tota perfecció en la iglésia parroquial de la present vila [...]». Però una altra possibilitat seria que el pas dels anys afecti la seva capacitat laboral. Com també ho corrobora el nomenament el 19 d'abril de 1770 de Josep Cases i Soler com a procurador del seu pare⁸⁸⁹. Malgrat tot, el 4 de maig de 1770, Antoni Cases és nomenat fiador del seu nebot Antoni Cases i Virgili quan aquest és elegit clavari de la universitat de Reus, un clar símbol del prestigi social que gaudia el nostre orguener a Reus⁸⁹⁰:

«[Jo, Antoni Cases i Virgili,] convinch y prometo que me portaré bé, fiel y legalment en dit encàrrech de clavari. [...] Y per major firmesa y seguretat de tot lo sobre dit, dono y assigno a la junta referida, eo a la expresada universitat y a sos administradors, en fiadors meus y principal pagadors de tot al doctor en medicina, Jaume Martí Coll, y a Anton Casas, factor de orgas»

El darrer treball citat d'Antoni Cases s'escau en el trasllat i engrandiment de l'instrument fet per ell a la vila de Porreres l'any 1755 però que, amb la construcció de la nova església, es ven, es desmunta i es destina al convent dels pares Franciscans de la vila de Reus segons protocol del 22 d'octubre de 1771 amb l'obligació de que el dia «quinse del mes de setembre del any pròxim vinent de mil set-cents setanta y dos [el] tindrem finit, concluhit y plantat en la iglésia del expresat convent»^{DOC114}. L'acord està signat entre el subsíndic del convent i Cases, pagant als regidors la suma de 775 lliures per l'instrument i 25 lliures a Felip Cases i Soler (el seu segon fill orguener) «per los transports». El motiu de la venda de l'orgue per part dels jurats de Porrera va ser l'adquisició d'un nou instrument de l'orguener Lluís Scherrer el 23 d'octubre de 1771^{DOC115}, justament un dia després de la signatura del protocol dels pares Franciscans amb Cases, però amb notaris diferents.

L'orgue novament contractat per Cases, i en el qual col·labora el seu fill Felip com a ajudant⁸⁹¹, és ampliat i se li afegeix els cossos de cadireta i ecos amb un cost de 1500 lliures. Consta de dos teclats, un per l'orgue major i l'altre per la cadireta (els ecos es tocan amb el de la cadireta) i –com és costum– amb un àmbit de 45 tecles, i les contres de 8 notes.

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Flautat [cara 14 palms]*	Flautat violó [14 palms]
Flautat violó	Octava
Octava*	Quinzena

⁸⁸⁹ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1770, sig. 5005, caixa 531), f. 27r.

⁸⁹⁰ AHT: Fons Notarial de Reus. Josep Alonso de Valdés (Comú de Reus, 1770-1771; sig. 4973, caixa 500), f. 13r.

⁸⁹¹ El seu fill (i hereu) Josep estarà absent de Catalunya treballant al Escorial i a Sevilla de 1771 a 1778.

Quinzena*	Vint-i-dosena
Tolosana III	Címbala III
Ple IV**	...
Címbala IV*	Nasard 19a
...	Corneta IV (Do#3-Do5)
Nasard 15a (partit)*	
Nasard 17a (partit)*	<u>ECOS</u>
Corneta magna VII (Do#3-Do5)**	Violins (Do#3-Do5)
Baixons (Do1-Do3)*	
Clarins clars (Do#3-Do5)*	
Clarins de campanya (Do#3-Do5)	<u>CONTRES</u>
Trompeta real (partida)	Fusta de 14 palms*

* Registre capitulat el 1755.

** S'incrementa el registre amb una filera.

El protocol ens ofereix també informació no tan sols professional de Cases sinó també personal, com és –o sembla ser– la precarietat en què vivia el seu fill Felip (a diferència de l'hereu Josep) i el tracte d'ajut que li brinda el seu pare:

«És lo primer, que lo dia que estarà plantat lo mencionat orgue, deuré yo, dit Antoni Cases, entregar realment y de fet a vos, dit Felip Cases, mon fill, tota la ferramenta, ahinas [=eines] y trastes que tinch en ma casa consernents a la construcció y fàbrica de orgues, estimades y justipreciades per dos tersers que deurà el·legir lo Molt Reverent Pare Guardià del expresat convent. Y de son valor deurà lo referit Felip Cases, mon fill, firmar àpoca a mon favor a compte dels drets de llegítima paterna y materna que té en mons bens. És lo segon y últim, que serà a càrrech de mi, dit Anton Cases, lo mantenir en ma casa ab la decència que correspon y he mantingut fins vuy al dit Felip Cases, mon fill y sa família, donant la construcció y fàbrica del mencionat orgue y no altrament»

Fins que finalment el març de 1779, mor el seu fill Felip, «en un quarto de las casas de Anton Casas, factor de orgas, que són cituadas en la present vila de Reus, y carrer anomenat lo Arrebal de Jesús, haont esdevingué morir, lo sobre expresat Feliph Casas»⁸⁹². Dos anys després i veient la delicada salut que disposava a la seva avançada edat (82 anys), Antoni Cases dóna al notari una plica tancada el dia 8 de desembre de 1781 amb el contingut del seu testament^{DOC 123}:

«Fonch fet y firmat aquest present meu testament en la dita vila Reus y en la casa de ma pròpria habitació cita en lo Arreval de Jesús de dita vila als sis de desembre del any mil set-cents vuitanta y un [...]».

Finalment el dia 30 de gener de 1782 mor a casa seva:

«Después emperò lo dia vint y nou del mes de janer del any mil set-cents vuytanta y dos, seguida la mort de dit Sr. Anton Casas y Espasa, testador. [...] Y finalment lo dia trenta y un de janer de mil set-cents vuytant y dos, havent ja donat ecclesiàstica sepultura al cadàver del dit Sr. Anton Casas y Espasa. [...]

Jo, Antoni Casas, factor de orgues [...] faitg y ordeno aquest present meu testament, última y darrera voluntat mia, anomenant per marmessors y de ell executors a don Joseph Casas, factor de òrguens, fill meu, maestro de la Real Casa de Sant Lorenzo del Escorial, a Ignasi Llanes, botiguer, a don Felip Folch, y a Joan Clot, negociant, tots habitants en la present vila y gendres meus. [...]. Elegesch la sepultura al meu cos faedora en lo vas de la Confraria de Nostra Señora del Roser de

⁸⁹² AHT: Fons Notarial de Reus. Joaquim Genovés (any 1779, sig. 5086, caixa 591), f. 4.

la parroquial iglésia de Sant Pere de la present vila. [...]. Faig e instituesch hereu meu universal al sobre dit don Joseph Casas, fill meu, primogènit. [...]»⁸⁹³.

CASES I SOLER, JOSEP (1761-1801)

La figura d'aquest orguener resulta força controvertida i planteja alguns interrogants que fins ara no han estat del tot aclarits. Va aprendre l'ofici del seu pare i aquest el va saber guiar i dirigir dins d'aquest món complex que és l'orgueneria, treballant al taller i incloent-lo a la vessant administrativa de la contractació des de molt jove mitjançant les clàusules de fermança o de coresponsabilitat d'alguns contractes d'orgues. Precisament el primer esment documental de Josep Cases pertany a l'any 1747 a l'orgue de Tàrraga^{DOC 73} on Antoni Cases el presenta com a fiador i garantia, juntament amb la seva mare Francesca, de la total execució de l'obra. Des de 1747 fins als volts de 1770, la seva activitat es centrarà en acompanyar com a oficial al seu pare pels encàrrecs que aquest va adquirint per terres catalanes. De fet, Josep Cases ens indica l'any en què es va iniciar en el món de l'orgueneria al protocol del 16 de juliol de 1790^{DOC 127} sobre l'instrument de Bellpuig d'Urgell quan afirma: «así lo conosco –en Dios y en mi consciencia– y entiendo por la mucha práctica y experiencia que tengo de quarenta y siete años en mi oficio y facultad», per tant, l'inici es pot fixar l'any 1743, a l'edat de 12 anys.

L'any 1771, Josep Cases decidirà emprendre un viatge decisiu al centre i sud de la península, i per aquest motiu nomenarà procurador seu a un notari causídic de Barcelona⁸⁹⁴ perquè defensi durant la seva absència tots els seus interessos. Després de diversos encàrrecs relacionats amb la cort, rebrà el títol de «constructor de orgas de la Real Casa de Sant Llorens del Escorial»^{DOC 125} o «maestro organero, titular del Real Monasterio del Escorial par sa Magestad»^{DOC 134} que li conferirà un status social molt notable que cap altre orguener català havia assolit fins aquells moments. Fins i tot es castellanitzarà i ennoblirà el cognom, auto denominant-se «José de Casas y Soler». Amb el títol a la mà, aconseguirà diversos contractes que, independentment de la qualitat de la seva feina, el faran viure còmodament fins al final de la seva vida.

Batejat a la parròquia de Sant Joan de Valls el 9 de desembre de 1731⁸⁹⁵, el nostre orguener rep els noms de Josep Francesc Antoni, i és fill d'Antoni Cases i Espasa i de Francesca Soler. Al febrer de 1735, la família Cases i Soler es mudarà a la ciutat de Reus on s'establirà definitivament.

Iniciem la seva carrera professional l'any 1747 (amb 16 anys) quan el seu pare el nomena, juntament amb Francesca Soler (esposa i mare), com a garantia del compliment del contracte de l'orgue de Tàrraga, «acceptant lo càrrech de fiador y asserint, lo dit Joseph, en virtud del jurament baix escrit, ésser menor de vint-y-sinch anys major emperò de quinze anys, prometén que junt ab dit son marit y pare respective, principal seu y seus, ell y a solas, estaran tinguts y obligats a tot las obres promès[...]»^{DOC 73}.

L'any següent acompanya el seu pare a les reparacions de l'instrument de Sant Llorenç de Lleida (aquesta dada procedeix de l'inventari de l'orgue de la Seu Vella de l'orguener Teixeira^{DOC 77}, malgrat que no precisa quin dels dos fills l'acompanya, però per edat ens inclinem per Josep).

El proper treball recau a la vila de Vila-seca, acordat per Antoni Cases l'1 de febrer de 1750 (quan Josep comptava amb 19 anys), on el paràgraf de presentació del protocol^{DOC 78} anuncia que «en dits respectius noms diem que otorgam e concentim a Anton Casas y

⁸⁹³ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre d'Òbits 1776-1788 (63/131), f. 184.

⁸⁹⁴ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (sig. 5005, caixa 531), 3 de gener de 1771.

⁸⁹⁵ AHAT: Fons Parroquial de Sant Joan de Valls. Llibre de Baptismes 1723-1737 (95/600), f. 405.

Joseph Casas, pare y fill, organers de la vila de Reus de dits Camp y Archabisbat assí presents, la obra del orga que los referits pare y fill deuen fabricar en la iglesia parrochial de la present vila de Vila-seca». Aquesta redacció ens provoca una certa sorpresa perquè afirma que Josep Cases, tot i la seva jove edat, ja el consideren prou capacitat per a poder encarregar-se de la construcció d'un instrument. En semblants condicions qualifiquem la fermança de Verdú, de 13 d'octubre de 1752^{DOC 85}, quan «per major seguretat de dites cosas, dóna en fiador y principalment obligat a Joseph Cases y Soler, son fill, a estas cosas ausent, lo qual asserint en virtut del jurament baix escrit, èsser menor de vint-y-sinch anys, major emperó de vint anys, y renunciant al benefici de sa menor edat, de son grat y certa sciència, accepta lo càrrech de fiador y promet que, junt ab dit son pare y sens ell, y a solas, estava obligat a tot lo sobre promès» (paràgraf gairebé idèntic al de l'anterior de Tàrraga [1747]^{DOC 73}).

Amb més clares i madures intencions tenim la garantia d'Agramunt, del 15 de setembre de 1759^{DOC 97}: «en cas que (lo que no permetia Déu) dit Anton Casas –durant esta obra– passàs a millor vida, obliga de present a son fill Joseph Casas, també fabricant de orgues, en concluir y acabar dita obra ab lo modo y forma està pactat [...]»⁸⁹⁶.

L'any 1761, treballant encara amb l'orgue d'Agramunt, Antoni i Josep Cases es desplacen al santuari de Sant Ramon del Portell, on realitzen unes reparacions no massa especificades als llibres de comptes. De Josep, només en consta el pagament de quatre lliures «de haver vingut a posar lo flautat»⁸⁹⁷.

Retornat a Reus, Josep Cases contrau matrimoni amb Francesca Bages⁸⁹⁸ (filla de Caterina Claveria, segona muller del seu pare Antoni) el 6 de març de 1763, signant protocol sobre la dot matrimonial el 27 d'abril de 1764⁸⁹⁹.

L'any 1765 obté quatre lliures i deu sous de l'ajuntament «pel cost de la tarima de l'orgue» de la Prioral de Reus⁹⁰⁰.

El 20 de març de 1766 el matrimoni Cases i Bages bateja a la seva primera filla amb els noms de Gertrudis Josepa Maria⁹⁰¹, i el 19 de maig de 1768 a la segona amb els de Gertrudis Caterina Maria Josepa⁹⁰².

L'any 1769, Josep Cases es desplaça al monestir de Poblet. Sabem que en aquest any es construeix una tribuna sobre la porta principal de l'església, un cor superior, on s'hi reubica l'orgue⁹⁰³, obra costosa perquè els pagaments a Cases resulten força elevats. Malauradament no en sabem res més⁹⁰⁴.

El 19 d'abril de 1770, Antoni Cases nomena procurador seu a Josep, tal vegada per l'avançada edat del pare o per la seva continua absència de Reus motivada per la dispersió

⁸⁹⁶ Tots els anteriors orgues tractats (Tàrraga, Vila-seca, Verdú i Agramunt) estan descrits a la monografia d'Antoni Cases i Espasa.

⁸⁹⁷ ACSG: Fons Parroquial Sant Ramon. Comptes, f. 36v.

⁸⁹⁸ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Matrimonis 1762-1778 (47/100), f. 10v.

⁸⁹⁹ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1764, sig. 5002, caixa 528), f. 56r.

⁹⁰⁰ ACBC: Fons Municipal de Reus. *Protocol de pòlisas y albarans de las claverías del comú de Reus, comensat en lo any de 1741*. s/f.

⁹⁰¹ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1760-1772 (12/33), f. 105r.

⁹⁰² *Id.*, f. 198r.

⁹⁰³ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA—VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 193.

⁹⁰⁴ *Revista Musical Catalana* (any 1915), p. 102.

VILARRUBIAS, FELIU A. *La tradición musical y la organería en Poblet*. Vimbodí: Abadía de Poblet, 1968. p. 63.

dels darrers encàrrecs (Seròs, Poboleda i Reus-Sant Francesc)⁹⁰⁵. Però si les possibles causes són aquestes, la designació tindrà molt poca vigència perquè el nostre orguener el substitueix per Salvador Mas, notari reial i causídic de Barcelona, com a procurador seu el 3 de gener de 1771⁹⁰⁶. De fet, abans d'escollir al notari Mas, Josep Cases ja havia pres contacte amb les seves futures obres de Madrid ja que en el protocol ja qualifica a Cases com a «factor de órganos [...] y doméstico maestro de los del Real Sitio y Monasterio».

El 13 de maig de 1770 es bateja la seva tercera filla Maria Francesca Antònia⁹⁰⁷.

A partir de 1771 fins 1778, el nostre orguener s'absenta de Catalunya, treballant –sense gaire fortuna– a l'orgue del Prior del cor del monestir de *San Lorenzo del Escorial* i a un dels instruments grans de la catedral de Sevilla, entre d'altres feines, perquè en una acta capitular de la seu de Tarragona indica que Cases va treballar en diferents instruments: «ha compost molts orgas de España»⁹⁰⁸. Desconec de quina manera Josep Cases va aconseguir el contracte del Escorial (1771-1774) davant la gran quantitat d'excel·lents orgueners que treballaven per aquelles contrades en aquella època.

A l'Escorial hi va fabricar un enorme orgue de tres teclats (el corresponent a l'orgue major amb un àmbit de 61 notes [Fa-1 a Fa5]) i «empezóse la obra en 16 de maio de 1771 y duró hasta 10 de septiembre de 1774»⁹⁰⁹, data en què és nomenat «organero de la Corte»⁹¹⁰.

Un altre element important de la seva estada al monestir és la creació d'un instrument especialment ideat pel pare Soler per a la interpretació dels seus famosos concerts per a dos teclats o per a dos orgues: «realizó un órgano de dos órdenes de nueva invención, para el gozo y recreo del Infante Don Gabriel»⁹¹¹. Tenia dues façanes amb teclats iguals a cada costat amb 61 notes, i els registres eren per l'orgue primer: flautat, octava, regalies; i pel segon: flautat i flauti⁹¹². Aquest orguener cortesà disposava d'un sistema innovador relatiu a les manxes i al manxar com es descriu uns anys després: «el modo de entonarse es de tanta facilidad que cualquier niño de 3 o 4 años puede hacerlo sin más trabajo que mover una manivela que se halla a los costados de la caja, cuya máquina es compuesta de quatro bombes dobles y reservatorio de farol, suministrando por este medio ayre tan seguido que puede llamarse perenne, sin que en sus voces se advierta alteración y desmayo»⁹¹³. Posteriorment va desaparèixer

Respecte a l'instrument de la catedral de Sevilla, Cases arriba a la capital andalusa al juliol de 1775, procedent del Escorial, presentant a l'agost un projecte sobre la feina a fer a l'orgue de l'Evangeli. Inicia les obres el setembre de 1776, finalitzant-les el 9 de gener de 1778⁹¹⁴. També cal remarcar la defensa aferrissada (i al mateix temps incomprensible i sorprenent) que va sostenir el nostre universal pare Soler de la poc afortunada actuació de Josep Cases a la catedral de Sevilla (1775-1778).

⁹⁰⁵ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1770, sig. 5005, caixa 531), f. 27r.

⁹⁰⁶ *Id.*, f. 134v.

⁹⁰⁷ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1760-1772 (12/33), f. 266r.

⁹⁰⁸ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56), f. 29v. Acta de 2 de juny de 1780.

⁹⁰⁹ SIERRA PÉREZ, JOSÉ. “Antonio Soler: Razón individual del nuevo y singular órgano ejecutado por Don José Casas en el Real Coro de San Lorenzo”. *Nassarre*, 24 (2008). p. 107.

⁹¹⁰ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano espanyol. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 185 i 228-229.

⁹¹¹ *Id.* Volum I, 304.

⁹¹² CAPDEPÓN VERDÚ, PAULINO. *El padre Antonio Soler (1729-1783). Biografía y obra musical*. Olot: Arxiu Històric Comarcal d'Olot i Museu Comarcal de la Garrotxa, 2000. -Col·lecció Beques Ciutat d'Olot. p. 100.

⁹¹³ DE LA LAMA, JESÚS ÁNGEL. *El órgano barroco español*. Valladolid: Consejería de Cultura y Turismo. Junta de Castilla y León, 1995. Volum I, p. 240.

⁹¹⁴ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano espanyol. Siglos XVI-XVIII*, 185 i 228-229.

Malgrat aquests anys d'allunyament, Josep Cases manté contacte amb dues seus episcopals catalanes: Lleida (1772) i Tortosa (1776). Segons el registre capitular ilerdenc del 18 d'agost de 1772, «lo canonge Malegat fa present a V[uestra] S[enyoría] que lo organé [Josep] Cases desitja saber si V.S. determine que ell cuide de la fàbrica del orgue per la nova Cathedral [de Lleida]»⁹¹⁵. Finalment el Capítol es decanta el juny de 1773 per Lluís Scherrer^{DOC 118}.

L'any 1776 Cases repara l'instrument de la seu de Tortosa⁹¹⁶.

De retorn a Reus, i després de les dues experiències decebedores castellanques, Josep Cases demana un certificat sobre la qualitat dels orgues nascuts al seu taller familiar al prevere organista de Sant Pere, mossèn Joan Claver. El document queda protocol·litzat el 29 de juny de 1779^{DOC 122} i és un exemple de document-presentació que personalitats amb un cert càrrec o clients signaven als orgueners donant fe del bon resultat dels seus instruments com a professionals de l'orgueneria.

El primer treball documentat després de la seva estada fora de Catalunya és la restauració de l'orgue de la catedral de Tarragona (obra del seu pare Antoni Cases de l'any 1739) amb un pressupost de 300 lliures, tal com ens informen les actes capitulars⁹¹⁷. No sabem exactament en què consistien les clàusules de la contracta signada al gener de 1780 però el 2 de juny⁹¹⁸ es delibera que l'orgue pugi «tres comas més del que estava antes». Finalitza la reforma el 7 d'agost sol·licitant el cobrament de la meitat de la feina feta (perquè «li convenen per certa urgència de sa casa y família») ⁹¹⁹ i la corresponent visura de l'orgue per part dels organistes de la catedral el 14 d'agost⁹²⁰. Acabat tot el tràmit, Cases «ha demanat fes present a V.S. se servi donar-li un certificat de haver complert la contracta de la recomposició del orga a satisfació de V.S. lo que fa present per la intel·ligència»⁹²¹.

El 29 de novembre de 1781 bateja la seva quarta filla amb el nom de Maria Bonaventura⁹²², i el seu pare Antoni traspassa el 30 de gener de 1782 a Reus⁹²³.

Tornant a la seu de Tarragona, l'orgue comença a patir problemes en algunes de les seves manxes i la inevitable desafinació dels registres produïts pel pas del temps. Com a conseqüència, a partir del 25 de juny de 1782 el Capítol es planteja la possibilitat d'oferir a Josep Cases la conducta de l'orgue o de «fer un compost fixo» –com ho denominen ells– «perquè vingués dos o tres vegadas lo any per a recompòndrer y limpiar dit orga en tot lo necessari ab aquella quantitat fixa que puga avenir-se» que finalment, el 12 de novembre, s'estipula en 25 lliures anuals⁹²⁴. Cases dur a terme aquest manteniment anual possiblement fins a la seva mort (que serà rellevat per a Victori Montells).

⁹¹⁵ ACL: Acta Capitular 18 d'agost de 1772, f. 87v.

⁹¹⁶ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 42.

⁹¹⁷ Recordem que les actes capitulars de Tarragona estan mutilades una gran part del segle XVIII per un incendi declarat a l'arxiu.

⁹¹⁸ AHAT: Fons Capitular. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56), f. 29v.

⁹¹⁹ *Id.*, f. 42r.

⁹²⁰ *Id.*, f. 42v-43r.

⁹²¹ *Id.*, f. 43v.

⁹²² AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1780-1783 (14/35), f. 129r.

⁹²³ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre d'Òbits 1776-1788 (63/131), f. 184.

⁹²⁴ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Resolucions Capitulars 1780-1785 (19/56), f.185v, 196r i 242r.

L'any 1786 torna a visitar l'orgue de la catedral de Tortosa per a reparar-lo⁹²⁵.

Seguidament es trasllada cap a terres ponentines, concretament a Lleida, on percep el gener de 1787 cinquanta lliures «per lo viatge y visurar los dos orgues de la Cathedral y notació de son estat»⁹²⁶, entregant als canonges un escrit que detalla la proposta de restauració però que finalment és refusada⁹²⁷.

Desplaçant-nos més al nord, al Pallars Sobirà, ens arriba una possible notícia d'una actuació de Josep Cases a la localitat d'Esterrí d'Àneu. El tema és el següent. L'ajuntament, juntament amb la comunitat de preveres, estipulen l'any 1783 una recapta de fons de diversa procedència —entre ells del benefici de l'orgue— per a poder *recomposar* l'instrument de l'església parroquial, amb l'objectiu de recollir més de 60 lliures anuals durant 4 anys⁹²⁸. Segons els càlculs municipals, podria ser a partir de 1787 quan seria possible iniciar l'empresa. Però l'adjudicació del treball a Cases ve per un segon document⁹²⁹ de 1789, on l'orguener nomena el comerciant de la vila d'Esterrí Josep Gualter procurador seu perquè vetlli pels interessos del reusenc amb el comú. Va construir Cases un orgue a Esterrí entre 1787 i 1789? Incògnita.

El 1788 fina la seva esposa, Francesca Bages, i el 1790 es casa amb la burgalesa María Gómez de la Fuente.

Laboralment feineja al monestir de Vallbona, on afina l'orgue i cobra com a gratificació 7 lliures 10 sous⁹³⁰. El 8 de juliol ajusta amb els regidors de la vila de Sarral la obra d'un nou instrument pel preu de 1.180 lliures més «la desmonteria de la orga actual vella», reaprofitant algun tub, fixant la data d'acabament pel proper any 1789. L'instrument disposarà de dos teclats de 45 notes i 8 peanyes de contres:

ORGUE MAJOR

Flautat major 14 palms

Flautat violó 14 palms

Octava

Dotzena

Tolosana III

Ple IV

Címbala IV

...

Corneta magna VII (Do#3-Do5)

Nasard 12a

Nasard 15a

Nasard 17a

Flauta travessera (Do#3-Do5)

Trompeta real

Clarins clars (Do#3-Do5)

Baixons (Do1-Do3)

Clarins de campanya (Do#3-Do5)

Clarí en 15a (Do1-Do3)

ECOS

Flautat violó 14 palms

Cornetilla IV (Do#3-Do5)

Violins (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 i 14 palms

⁹²⁵ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA—VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 91.

⁹²⁶ ACL: Obra, capbreus i còpies de 1781 a 1790, s/f, gener 1787.

⁹²⁷ ACL: Actes Capitulars (gener de 1787), f. 125r.

⁹²⁸ ACPS: Fons Notarial d'Esterrí d'Àneu. Antoni Morelló i Tapiró, *Prothocolum seu manuale* 1783, f.19v.

⁹²⁹ AHT: Fons Notarial de Reus. Joan Pau Hortet (any 1789, sig. 5011, caixa 536), f. 20.

⁹³⁰ Dades del programa de mà imprès l'any 1983 a Vallbona de les Monges amb motiu de la inauguració del nou orgue Blancafort del monestir.

Aquest instrument va desaparèixer en un incendi que va patir l'església el 1801 i que va destruir tot el seu interior⁹³¹.

Després de tres anys sense conèixer-li cap activitat, Cases rep l'encàrrec de la Venerable Unió de preveres de Bellpuig d'Urgell de restaurar l'orgue⁹³² de la parroquial de San Nicolau, treball que emprèn el mes de maig de 1791 amb una despesa de 1.500 lliures. L'actuació consisteix en «desmontar toda la obra piessa por piessa para rehedificarle, con las devidas circunstancias de justificasi3n de secretos y piessas de conducciones, movimientos, que mucha parte de ellos es preciso haserlos nuevos a f3n de variar algunas ydeas para lograr las circunstancias de los efectos que deven producir semejantes obras para la permanencia, firmeza y duraci3n. Que todo lo expressado es de un trabajo exorbitante y no de poca habilidad, siendo el 3rgano y cadireta de bastante magnitud, que contiene el total de ella veinte y nueve registros, sin las contras (que hay dos por parte, de veinte y seis y treze)». Cases examina l'orgue el 24 de juliol de 1790 i signa la concòrdia el 13 d'agost d'aquest any^{DOC 127}.

BRÀFIM (1790)

«Lo dia 15 del mes de octubre del any de 1790 se consertà lo orgue que se encontra en la iglésia de Bràfim per lo preu de 1450 lliures. Lo mestre orguer és lo Sr. D. Joseph Cases, orger rey al, natural de la vila de Reus, mestre de abilitat y pràctica en fer orgue. En lo mes de juriol de 1792 vingué en Bràfim a plantar-la; y per lo preu de 50 lliures més, hi posà algun registre que no era en el consert.

Lo dia de Nostra Sra. de setembre, aven-se ja acabat, comensà a tocar en las Completas y Misa major. En dit contracte no y entrà la caixa, lo que diuen costà 200 lliures, ni altres gastos que se oferiren»⁹³³. Instrument d'un sol teclat que actualment es troba en un estat lamentable⁹³⁴.

L'any 1791, Cases cobra 28 lliures per reparar durant set dies l'orgue de la parroquial de Sant Pere de Fraga⁹³⁵.

Després d'aquests darrers treballs, Cases viatja l'any 1794 fins a l'illa de Menorca per a fabricar l'orgue de l'església dels Socors de Ciutadella i posteriorment el de l'església de Santa Maria de la mateixa vila. Desconeixem el motiu de per què els contractants van escollir a Cases i no un altre orguener. L'instrument dels Socors va ser taxat en 1.116 lliures. Consta de tres teclats que corresponen a la cadireta (51 notes), orgue major (51 notes) i ecos (26 notes però per estètica es construeix tot el teclat sencer).

⁹³¹ FUGUET I SANS, JOAN. "L'orgue de Sarra1" a *Miscel·lània Sarra1enca*. Sarra1: Ajuntament de Sarra1, 1981. p.153.

⁹³² Obra de Josep Boscà i Serinyana (1764)^{DOC 105}.

⁹³³ PORTA I BLANCH, JOSEP. *Arreplec de notícies referents a Bràfim*. Tarragona: Torres i Virgili, 1930.

⁹³⁴ No s'ha trobat cap tipus de documentació notarial o municipal sobre aquest instrument ni tampoc detallem la disposici3 f3nica de l'instrument actual per que va ser renovat per l'orguener italià Juan Florenzano l'any 1862.

⁹³⁵ AMFr: Comptes (1096-4), f. 17v.

CIUTADELLA (Menorca)-Santa Maria (1796)
Fons Salvany

Aprofitant l'estada a Menorca del nostre constructor i veient els resultats de la seva obra dels Socors, els obrers de l'església parroquial de Santa Maria de Ciutadella li encomanen un informe sobre l'estat d'aquest instrument i un pla de renovació que queda establert al contracte signat el dia 27 d'abril de 1796. Malgrat la data del conveni, Cases ja hi està treballant des del gener del mateix any. La tasca consisteix a substituir l'antic orgue per un de nou, més modern en els seus registres i en les seves característiques. El cost puja a 5.500 lliures mallorquines amb tres teclats de 51 notes i dotze peanyes de contres. El límit de realització fixat és gener de 1798:

ORGUE MAJOR

Flautat 28 palms (Do2-Re5)
Flautat cara 14 palms
Fusta [14 palms]
Flautat violó 14 palms
Octava
Dotzena IV
Quinzena II
Tolosana III
Ple IV
Címbala III
Sobrecímbala III
«Compondran lo lleno de dit orga»

Corneta VII (Do#3-Re5)
Nasard dotzena
Nasard quinzena
Nasard dinovena
Flauta travessera (Do#3-Re5)
Trompeta real
Clarí clar [sencer]
Clarí (Do#3-Re5)
Trompeta magna [28 palms] (Do#3-Re5)
Baixons (Do1-Do3)
Clarí en quinzena (Do1-Do3)

CADIRETA

Flautat violó 14 palms
Octava
Quinzena
Nasard quinzena
Nasard dinovena
Corneta IV (Do#3-Re5)
Flauta travessera (Do#3-Do5)
Veu humana [sencera i partida]

ECOS⁹³⁶

Flautat violó 14 palms (Do3-Re5)
Tapadet [sencer?]
Corneta IV (Do3-Re5)
Violins (Do3-Re5)
Un registre de llengüeteria

CONTRES

Fusta 28 i 14 palms

Temblant

Timbals
Cascavells
Rossinyols

Enllestits els encàrrecs de Menorca, Cases retorna a la península l'any 1798.

Fins el 29 de juliol de 1801 no tornem a tenir notícies seves, data de la concòrdia amb la universitat de les Borges Blanques per a la construcció d'un nou orgue. El contracte notarial amb les característiques de l'instrument no ha estat localitzat. El pressupost de l'obra és de dues mil lliures, finalitzant-la el maig o juny de 1803, i els pagaments fragmentats en 500 lliures (agost de 1801), 500 lliures (gener de 1802), 700 lliures (primer diumenge de setembre de 1802) i les restants 300 lliures després d'un any d'acabada i visurada la obra. Desafortunadament l'orgue no va ser finalitzat per Josep Cases i Soler

⁹³⁶ És interessant veure que la partició dels teclats de la cadireta i orgue major es situa entre Do3/Do#3, però el teclat d'ecos –segons el manuscrit– s'estableix a partir del Do3. El document ens ho descriu així.

ja que va morir el 18 de gener de 1802⁹³⁷, enterrant el seu cos a la capella dels Dolors de l'església conventual dels Carmelites Descalços de Reus. Qui sí probablement el va acabar, va ser el seu deixeble Josep Cardona ja que l'instrument estava entregat el 1806.

La part iniciada per Cases va patir de múltiples defectes com ho certifica un protocol de requeriment de 30 de març de 1806⁹³⁸ entre els regidors i la segona muller de Cases, la vídua María Gómez de la Fuente.

Després de la mort de Cases, es va procedir a l'obertura del seu testament el 5 de febrer de 1802 amb la conseqüent taxació^{DOC 138} del seu patrimoni on, pel volum de pertinences, es confirma el seu elevat estatus social i alt nivell adquisitiu, corroborat per la sumptuositat del seu enterrament i la quantitat de Misses encarregades per la seva ànima. En aquest document hi consten així mateix els deutes contrets pel factor amb administracions laiques i comunitats religioses sobre encàrrecs d'orgues no complerts com les 95 lliures de la recomposició de l'orgue dels frares Trinitaris de Tarragona, les 500 lliures a compte del de les Borges Blanques i les 300 lliures del dels frares Trinitaris de Tortosa.

CASES I SOLER, FELIP (1767-1773)

Batejat a la parròquia de Sant Pere de Reus el 18 de febrer de 1735⁹³⁹ amb el nom de Francesc Philip Benet Bonaventura, és fill i deixeble de l'orguener Antoni Cases i Espasa i de Francesca Soler.

Encetem la seva trajectòria l'any 1767 a Lleida, quan els obrers de l'aleshores catedral, el temple de Sant Llorenç, expressen, al setembre, la necessitat de buscar un orguener per a reparar l'instrument i afinar-lo. La situació es dilata fins al desembre, data en que el canonge fabriquer comunica al Capítol que l'orguener Felip Cases i Soler ha examinat l'instrument i que «se troba en malíssim estat y que, segons lo que ha projectat lo mestre de orgues, se podria fer algun adop que encara que no quedi compost, podrà servir algun tems»⁹⁴⁰. Acaba la intervenció, Cases obté 124 lliures per haver compost i afinat l'orgue i per les dietes originades de la seva estada⁹⁴¹.

L'any següent guanya set lliures pel treball de netejar l'orgue de la parroquial de Sant Pere de Reus⁹⁴². Del Baix Camp ens dirigim al Barcelonès, on, el 16 d'agost de 1769, els monjos del monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona decideixen reparar l'orgue, *molt espatllat*, per la xifra de 100 lliures a càrrec de Felip Cases⁹⁴³.

Segons protocol del 22 d'octubre de 1771^{DOC 114}, la següent obra documentada correspon al trasllat de l'orgue de Porrera al convent de Franciscans de la vila de Reus, amb la condició de finalitzar-lo el setembre de 1772. Aquesta feina s'executa conjuntament entre el seu pare Antoni Cases i el fill Felip, cobrant aquest darrer 25 lliures «per los transports». El manuscrit ens ofereix un retrat de la probable precarietat laboral o de salut en què vivien Felip i la seva família.

⁹³⁷ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre d'Òbits 1789-1806 (64/132), f. 365v.

⁹³⁸ AHL: Fons Notarial de les Borges Blanques. Miquel Soler i Morell, *Manual contractuum* 1806 (87), f.102r.

⁹³⁹ AHAT: Fons Parroquial de Sant Pere de Reus. Llibre de Baptismes 1719-1740 (10/31), f. 559r.

⁹⁴⁰ ACL: Actes Capitulars. 4 desembre 1767, f. 122v.

⁹⁴¹ ACL: Obres, capbreus i comptes 1765-1770 (any 1767).

⁹⁴² ACBC: Fons Municipal de Reus. *Protocol de pòlissas y albarans de las claverias del comú de Reus, comensat en lo any de 1741*. (núm.109) s/f.

⁹⁴³ CUYÀS I TOLOSA, JOSEP MARIA. *Llibre V dels actes capitulars del Monastir de Sant Gerònim de la Murtra*, 53.

L'any 1773 viatja al monestir de Vallbona on, per la quantitat de 24 lliures i 15 sous, desmunta, espolsa i afina l'orgue de l'església. A més a més, li paguen set lliures més «per anar-lo a buscar y tornar[-lo] a acompanyar ha Reus, criat y cabalcadura»⁹⁴⁴.

El 8 d'agost de 1774, Felip Cases presenta el seu testament⁹⁴⁵, fet que ens fa pensar possiblement en greus problemes de salut. Finalment mor als 44 anys, a principis de març de 1779, «en un quarto de las casas de Anton Casas, factor de orgas, que són cituadas en la present vila de Reus y carrer anomenat lo Arrebal de Jesús, haont esdevingué morir». Aquest darrer paràgraf pertany a l'inventari dels béns de Felip, efectuat el 27 de març, on enumera uns pocs estris d'orguener, roba i diferents objectes de poc valor⁹⁴⁶.

• CAVAILLÉ, NISSAGA.

La família Cavaillé, originària de Gaillac, vila situada al Midi francès, a la regió d'Albi, es remunta als volts de 1700. El cognom Cavaillé-Coll és cèlebre en el món de la música per ser el llinatge d'una important família de factors d'orgues. Una àmplia bibliografia, essencialment francesa i centrada principalment en la figura d'Aristide (1811-1899), s'estén per quatre generacions que entre els segles XVIII i XIX van revolucionar la fabricació dels orgues i van inventar nous sistemes que perfeccionaven de manera notable aquests instruments. Ja començat el segle XX, la firma Cavaillé-Coll encara fou la més prestigiosa empresa constructora d'orgues d'Europa i havia aconseguit el reconeixement internacional.

És també ben conegut entre els historiadors de la música que els membres de la nissaga Cavaillé (Josep Cavaillé, Joan Pere Cavaillé⁹⁴⁷, *Dominique* Cavaillé i Coll, *Martin* Cavaillé i Coll i *Auguste* Cavaillé-Fabry) van tenir estrets lligams amb Catalunya, on hi van passar estades importants de les seves vides, deixant la seva empremta en la construcció de diversos instruments. Els únics orgues supervivents actualment d'aquesta nissaga són producte de la mà de Joan Pere i corresponen als de les parroquials de Castelló d'Empúries i de Torroja del Priorat. Els altres van desaparèixer per desamortitzacions i guerres.

CAVAILLÉ, JOSEP (1765)

Iniciador de la nissaga orguenera, frare dominicà i deixeble de l'orguener Jean Esprit Isnard, que posteriorment ensenyarà l'ofici de *facteur d'orgues* al seu nebot Joan Pere.

A finals de 1765, Josep Cavaillé viatja a Barcelona amb el seu nebot amb el propòsit de construir l'orgue del convent dominicà de Santa Caterina. Però a mig començar, per causes que desconeixem, l'oncle ha de retornar precipitadament a Tolosa de Llenguadoc, rellevant l'obra al seu jove nebot, fet que provoca un cert recel i desconfiança dins de la comunitat de Santa Caterina:

«Lo diumenge primer de octubre [de 1766], festa del Rosari de Maria Santíssima, comensà a tocar la cadireta del orga nova. En 15 de octubre de 1765 se havia resolt adobar la orga, y [el] dia 16 de janer de 1766 sa havia resolt fer-la nova, segons la planta que ora té. Est orga nou fou fet per un religiós de Obediència del nostre convent de Tolosa que's diu fra Cavaller y per un nebot seu que també se diu monsieur Cavaller. Despues que lo religiós de obediència agué traçat y treballat un

⁹⁴⁴ Dades del programa de mà imprès l'any 1983 a Vallbona de les Monges amb motiu de la inauguració del nou orgue Blancafort del monestir.

⁹⁴⁵ ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR J. "Els Casas, un llinatge reusenc d'orgueners setcentistes", 54.

⁹⁴⁶ AHT: Fons Notarial de Reus. Joaquim Genovés (any 1779, sig. 5086, caixa 591), f. 4.

⁹⁴⁷ A la major part de documents dipositats a Catalunya, el nom de l'orguener apareix catalanitzat com a «Joan Pere». A partir d'aquest moment, ens referirem a ell d'aquesta manera.

poch en lo orga, marxà a Tolosa y quedà aquí son nebot per proseguir-la y acabar-la com en effecte lo executà. Però ell non sabia molt y, segons las veus dels religiosos y otras, dins breus anys, lo orga no valdrà res. Lo temps ho dirà»⁹⁴⁸.

Tradicionalment s'ha atribuït l'autoria de l'orgue del convent de la Mercè de la mateixa ciutat catalana a Joan Pere l'any 1766 però personalment no he trobat cap referència que ho corrobiori.

CAVAILLÉ, JOAN PERE (1765-1808) I CAVAILLÉ I COLL, DOMINGO (1794-1822) I CAVAILLÉ I COLL, MARTIN⁹⁴⁹

Nascut l'11 d'octubre de 1743, Joan Pere Cavaillé és el membre de la família que més relació va tenir amb Catalunya, tant en la vessant orguenera com en la manufactura de teixits. Com he dit anteriorment, el mestre que li va ensenyar l'ofici d'orguener fou el seu oncle Josep Cavaillé, el qual va acompanyar de Tolosa de Llenguadoc a Barcelona l'any 1762⁹⁵⁰ i adoptant les directrius del tractat *L'Art du facteur d'orgues* (1766-1778) de Dom Bedos, com ho demostra al contracte del nou exemplar de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135}.

El 1765 oncle i nebot fabriquen l'instrument del convent de Santa Caterina de Barcelona. Però poc temps després d'iniciades les obres, Josep Cavaillé retorna a Tolosa i Joan Pere resta al capdavant de la construcció de l'instrument⁹⁴⁸.

En aquestes dates Joan Pere Cavaillé estableix relació a Barcelona amb Maria Francesca Coll i Artimbau (filla d'Onofre *-teler-* i d'Antònia), on s'hi van casar el 1767⁹⁵¹.

El 8 de juliol de 1767, Cavaillé contracta amb l'abat del monestir de Sant Pere de Besalú un orgue nou que conté 1447 tubs, amb cossos d'orgue major (50 notes), ecos (47 notes, oct. curta esq. i fins Re5) i contres (7 notes), i una cadireta exterior simulada amb façana de 23 flautes mudes, canonges o d'ornament. El cost: 900 lliures. Termini d'entrega: el novembre de 1767⁹⁵²:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Flautat fusta 14 palms
Flautat tapadet 7 palms
Dotzena ple
Nasard dotzena
Nasard quinzena
Nasard dissetena
Vint-i-dosena III
Corona V
Cimbalet IV
Corneta magna VI (Do3-Re5)
Trompeta real
Clarins clars (Do3-Re5)

ECOS⁹⁵³

Flautat 7 palms (Do3-Re5)
Nasard quinzena (Do3-Re5)
Cornetilla III (Do3-Re5)
Espai per un registre mixtura
Espai per un registre mixtura

CONTRES

Fusta de 28 palms

Temblant

⁹⁴⁸ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* (volums I-II-III). Ms.1007, f. 438.

⁹⁴⁹ He agrupat en un sol apartat aquests tres membres de la família Cavaillé per que la seva activitat està absolutament relacionada entre ells, sobretot Joan Pere i *Domingo*, i es fa una mica complicat dissociar quina obra pertany a un o a altre. Com també passa a la nissaga Boscà, no sabrem mai fins a quin grau va participar un i altre als diferents treballs documentats a Catalunya.

⁹⁵⁰ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros de Barcelona (siglos XIII-XIX)", 231.

⁹⁵¹ AHPB: Notari Joan Costa de Barcelona (1026/26), f. 250r.

⁹⁵² AMMC: *Llibre de notes del monestir de Sant Pere de Camprodon*. f. 129-131.

⁹⁵³ En el contracte hi ha un error en la descripció dels registres d'ecos. S'especifica que el seu secret serà de 47 canals però a l'hora d'enumerar els registres que el componen, no n'hi ha cap que sigui de tota l'extensió del teclat, sinó només de 27 tubs, com tampoc esmenta cap registre de base de 14 palms.

Baixons (Do1-Si2)
Cromorna

Ignorem quin fou el destí de la nova família Cavaillé i Coll entre la data del casament i l'any 1771. Per una part, Joan Pere treballa a Camprodon (1767) i possiblement a Olot (1769?)⁹⁵⁴. Però en la donació d'«algunas quantitats y dos calaixeras novials ab sas robas, vestits, y apèndices nubcials segons son estat y condició» del pare de la muller –Onofre Coll– amb motiu del casament, ens informa que el 16 de juliol de 1771 la seva filla Maria Francesca viu a Gallach (població originària de Cavaillé) i Joan Pere a Barcelona. A més a més, el protocol⁹⁵¹ explica que «no se firmaren los corresponents capítols matrimonials [l'any 1767] per estar ocupat lo dit Joan Pere Cavaillé en la construcció de diferents orgas en Barcelona».

La família s'incrementa i el 16 d'abril de 1771 neix *Domingo* Cavaillé i Coll (1771-1862)⁹⁵⁵.

El 1772 Joan Pere Cavaillé manufactura a França els instruments de Sant Miquel de Castelnaudary i Sant Nazari de Carcassona⁹⁵⁶, i el 1776 el de Montauban.

Anys més tard, Maria Francesca Coll mor el 1780 i l'orguener es casa el mateix any amb Marguerite Fabry, filla d'un notari, iniciant una vida nòmada dedicada a la construcció, reparació i manteniment d'orgues. D'aquesta unió naixen dos nois que es bategen amb els noms d'*Auguste* i *Martin*, que també exerciran l'orgueneria. Davant la situació *Domingo* adopta el cognom compost de Cavaillé i Coll per a diferenciar-se dels seus germanastres Cavaillé i Fabry.

Durant aquest període, Joan Pere pren contacte amb l'obra del benedictí Dom Bedos de Celles (1709-1779), autor de *L'Art du facteur d'orgues*⁹⁵⁷, i a partir de 1781, submergeix el seu fill de més edat en l'ofici familiar.

SAINT GUILHEM-LE-DÉSERT (França)-Abadia de Gellone (1789)

La fama de Joan Pere Cavaillé com a orguener es va estenent per aquesta regió francesa i va acumulant nombrosos encàrrecs, destacant el de Saint Guilhem-le-Désert, a l'abadia de Gellone (1789, inacabat per l'esclat de la Revolució Francesa), relacionat més endavant amb l'orgue nou que edificarà a la catedral de Vic (1796) per ser el model de moble que proposarà Cavaillé als canonges de la catedral de Vic per a la construcció del nou orgue. Finalment els vigatans no van acceptar aquest model i la caixa va ser dissenyada independentment dels suggeriments de l'orguener.

Amb l'esclat de la Revolució a França el 1789, els Cavaillé decideixen traslladar-se al seu país d'adopció, Catalunya, on van trobar refugi i mitjans de subsistència durant un llarg període. Cavaillé visita Puigcerdà, i juntament amb *Domingo* fabrica l'instrument de l'església de Santa Maria⁹⁵⁸.

⁹⁵⁴ Segons l'historiador olotí Miquel Puig i Reixach a la seva pàgina www.miquelpuig.cat afirma que Cavaillé hi treballa a l'any 1769.

⁹⁵⁵ http://www.culture.gouv.fr/culture/cavaille-coll/fr/bas_acc_origines_jeunesse.html

⁹⁵⁶ http://www.culture.gouv.fr/public/mistral/palsri_fr?ACTION=CHERCHER&FIELD_1=REF&VAL_UE_1=PM11000803

⁹⁵⁷ Com ja ho trobem referenciat a l'esberrany i contracte de l'orgue de la catedral de Vic ^{DOC 135}.

⁹⁵⁸ BOSOM, SEBASTIÀ—DE MONTELLÀ. SALVADOR. *Orgues, organistes i orgueners de Puigcerdà*. Puigcerdà: Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, 1996. p. 19.

Però a part de la construcció d'orgues, i a causa del seu esperit emprenedor, Joan Pere presenta el 17 d'agost de 1790, estant a la Cerdanya, a la Junta de Comerç de Barcelona una màquina innovadora per a filar tant la llana com la seda i d'altres fibres i que funciona a mà o amb la força de l'aigua o d'un cavall⁹⁵⁹. Immediatament, la Junta es mostra interessada per l'invent i li ofereix una pensió anual de 5.000 rals amb una compensació de 100 «pesos». Durant l'any 1793, Joan Pere Cavaillé es desplaça pel país per instal·lar les màquines. Mitjançant la correspondència amb aquesta entitat, descobrim que va viatjar a Sant Joan de les Abadesses per finalitzar un orgue iniciat pel seu fill *Domingo Cavaillé i Coll*⁹⁶⁰.

Però un fet bèl·lic condicionarà l'activitat de Joan Pere Cavaillé: la guerra entre França i Espanya durant els anys 1793 i 1795. Amb la guerra, els francesos són expulsats sistemàticament per decret reial, a part de les retallades i manca de subministraments que se'n deriven en els mercats. Aquestes conseqüències es reflecteixen en la llarga durada que van suposar els treballs de restauració del gran orgue de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona. Iniciats l'any 1794⁹⁶¹ juntament amb el seu fill *Domingo*, s'estenen fins al novembre de 1797. El baró de Maldà redacta crònica de l'esdeveniment del dia 25 de desembre de 1796:

«En esta tan solemne festivitat de Nadal, en vigília i dia, tocà ja tot l'orgue nou i cadireta de la parroquial iglésia de Santa Maria del Mar, sent tot superior en número, harmonia i delicadesa de sos registres, faltant ja molt poc per ser conlúida sa total renovació per monsieur Cavaller»⁹⁶².

i del 27 de novembre de 1797:

«S'han anyadides al gran orgue de la parroquial iglésia de Santa Maria del Mar les majors flautes de fusta, nomenades bombardes, de major baix i eco, quals actualment es van afinant, i sens dubte serviran dites bombardes, unides a les demés flautes, per la vinent festivitat de Cap d'Any»⁹⁶³.

El 28 de gener de 1798 els obrers de la parròquia han satisfet a *Cavaillé*, sense especificar a quin membre de la nissaga, la quantitat de 6898 lliures⁹⁶⁴.

Però l'instrument més espectacular, malauradament desaparegut, de la seva factoria és el destinat a la nova catedral de Vic⁹⁶⁵, un gran edifici neoclàssic en el qual s'inverteixen més de 20 anys d'obres i que es consagra el 15 de setembre de 1803. El bisbe, conscient de la necessitat de dotar al temple d'un instrument digne i suficient per a un espai tan grandios, contracta el 20 d'agost de 1796 amb Joan Pere Cavaillé la fabricació del nou

⁹⁵⁹ BdC: Sala de reserva. Fons Junta de Comerç (sala de reserva). JC XXIII, 20.

⁹⁶⁰ Recomano la lectura de l'article inèdit i molt exhaustiu sobre la documentació administrativa de la Junta de Comerç amb Joan Pere Cavaillé, *Els orgueners Cavaillé-Coll a Catalunya. Una visió diferent*, escrit per Reis Fontanals (Biblioteca de Catalunya, Barcelona).

⁹⁶¹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "La música en la basílica parroquial de Santa María del Mar, Barcelona". *Anuario Musical*, 17 (1962). p. 239.

⁹⁶² D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre III (1795-1797)*. Barcelona: Curial, 1988. -Biblioteca Torres Amat. p. 168.

⁹⁶³ *Id.*, 296.

⁹⁶⁴ ADB: Fons Parroquial de Santa Maria del Mar. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 50.

⁹⁶⁵ Per conèixer més a fons la història dels orgues de la catedral de Vic recomanem la consulta del següent article:

GONZÁLEZ, MIQUEL. "L'orgue Jean Pierre Cavaillé (1796-1802) de la catedral de Vic. Dades documentals per a la seva reconstrucció". *Ausa*, XXVI/173 (2014). p. 1093-1152.

VIC-Catedral
IAAH

orgue^{DOC 135} valorat inicialment en 9.000 lliures (sense incloure-hi el moble), i cedint a l'orguener les restes de l'antic instrument i aprofitant-ne alguns registres.

Cavaillé presenta tres pressupostos⁹⁶⁶, amb les seves característiques fòniques, mides i preus, que formen un corpus molt interessant per a conèixer els tipus d'instruments que presentaven aquests orgueners procedents d'Europa i que contrasten clarament amb la decadència i estancament que feia anys patia la indústria orguenera autòctona, de la qual es salvava lleument Antoni Boscà. Els tres pressupostos presenten tres grans instruments dotats amb les tecnologies més avançades

TAULA COMPARATIVA DE LES CARACTERÍSTIQUES DELS TRES PRESSUPOSTOS⁹⁶⁷

	PRIMER	SEGON	TERCER
PREU	15500 LLIURES	12400 LLIURES	10300 LLIURES
CARACTE- RÍSTIQUES GENERALS	70 registres Sis manxes de 14 palms Quatre teclats manuals de 50 notes Teclat de pedal de 25 notes Un secret per a l'orgue major dividit en quatre parts i un altre per a la batalla. Un secret per al rícut, un altre per a les contres dividit en dues parts, un altre per als ecos i un per a la cadireta en dues parts.	52 registres La resta d'elements sense especificar	48 registres La resta d'elements sense especificar
ORGUE MAJOR	24 REGISTRES + 7 REGISTRES DE BATALLA. TOTAL: 31. 50 TECLES	[25 REGISTRES]	[25 REGISTRES]
	Cara 28	Cara 28	Cara 28 (tres octaves 28 i la primera octava de 14)

⁹⁶⁶ Dipositats amb d'altres documents del mateix tema a un apartat anomenat «orgue» del fons capitular de l'ABEV.

⁹⁶⁷ Els registres en fons de color **BLAU** corresponen als que són comuns en els tres pressupostos.

Bordo 28		
Cara 14	Cara 14	Cara 14
Bordo 14	Bordo 14	Bordo 14
Registre 7	Octava 7	Octava 7
Flauta <i>alemanda</i>	Flauta <i>alemanda</i> 14	Flauta <i>alemanda</i> 14 i la primera octava de 7
Baix de viol·la	Baix de viol·la	Baix de viol·la
Nasard 10na	Nasard 10na	Nasard 10na
Dotzena llarga	Dotzena llarga	
Dotzena II	Dotzena <i>lleno</i> II	Dotzena <i>lleno</i> II
	Nasard 8a	
Nasard 12na	Nasard 12na	Nasard 12na llarga
Quinzena llarga		
<i>Lleno</i>		Quinzena <i>lleno</i> II
Nasard 15na		Nasard 15na
Nasard 17na	Nasard 17na	Nasard 17na
	Octava <i>lleno</i>	
		Fornitura IV
Corona <i>lleno</i> IV	Corona <i>lleno</i> IV	
24na II		
Címbala IV	Címbala <i>lleno</i> IV	Cimbalet IV
Cimbalet IV	Cimbalet IV	Címbala III
Corneta magna	Corneta VII	Corneta VII
Bombarda		
	Trompeta magna (tres octaves)	
Trompeta real	Trompeta real	Trompeta real
		Trompeta de batalla
Clarí		Clarí 7
Veü humana	Veü humana	Veü humana
Clarí de batalla	Clarí de batalla	
Clarí (md)	Clarí	Clarí
Baixons (me)	Baixons	Baixons
Oboè (md)	Oboè	Oboè o clarinet
<i>Orlus</i> (baixos)	Orlos (baixos)	
Clarinet (md)		
Clarí en quinzena		Clarí en quinzena
CADIRETA	16 REGISTRES 50 TECLES	[14 REGISTRES] [13 REGISTRES]
	Cara 14	Cara 14
	Bordó 14	Bordó
	Octava 7	Cara 7
	Flauta 7	Flauta 7
		Flauta <i>alemanda</i> de 3 octaves
	Quinzena <i>lleno</i>	Quinzena <i>lleno</i>
	Nasard 12na	Nasard 12na
	Nasard 15na	Nasard 15na
	Nasard 17na	Nasard 17na
	Nasard 19na	Nasard 19na
	Fornitura <i>lleno</i> IV	Fornitura IV

	Cimbalet <i>lleno</i> IV	Cimbalet <i>lleno</i> IV	Cimbalet III
	Corneta	Corneta V	Corneta V
	Trompeta real	Trompeta real	
	Clarí 7		
	<i>Orlus</i> o cromorn	Cromorn	Cromorn
	<i>Musette</i>		
ECOS	6 REGISTRES 50 TECLES	[4 REGISTRES] 27 TECLES	[4 REGISTRES] 27 TECLES
	Flautat 14	Flautat 14	Flautat 14
	Bordó [14]		
	<i>Cornetilla</i>	Corneta V	Corneta V
	Clarí	Clarí	Clarí
	Orlus		
	Veü humana	Veü humana	Veü humana
RECITATIU	5 REGISTRES 50 TECLES	[3 REGISTRES] 34 TECLES	
	Flauta cònica dita <i>alemanda</i>		
	Bordó		
	<i>Cornetilla</i> IV	Corneta V	
	Trompeta	Trompeta	
	Oboè	Oboè	
CONTRES	13 REGISTRES 25 TECLES	[6 REGISTRES] 25 TECLES	[6 REGISTRES] 11 TECLES
	Flautat 28	Registre 28	Registre 28 de fusta
	Flautat 14	Registre 14	Registre 14 de fusta
	Flautat 14	Registre 14	Registre 14 de fusta
	Flautat 7	Registre 7	Registre 7 de fusta
	Flautat 7		
	Nasard 12na		
	Nasard 15na		
	Nasard 17na		
	Bombarda		
		Trompeta 14	
	Trompeta de batalla		Trompeta de batalla
	Trompeta de batalla		
	Clarí 7	Clarí 7	Clarí 7
	Clarí 7		

A continuació enumero els registres que consten a la disposició acordada al protocol de 1796, amb un cos d'orgue major (50 notes), cadireta (50 notes), ecos (27 notes sonants però per estètica se'n construeixen 50) i contres (12 notes):

ORGUE MAJOR

Cara 28 palms
Flautat I 14 palms
Flautat II 14 palms
Flautat de bordó 14 palms
Flautat 7 palms altrament dit octava
Nasard dotzena
Nasard quinzena
Nasard dissetena

CADIRETA

Flautat 14 palms
Flautat de bordó 14 palms
Flautat 7 palms
Nasard dotzena
Dobleta o «altrament dit quinzena llen»
Nasard en dissetena
Nasard en dinovena
Lleno vint-i-dosena

Corneta magna [VII] (Do3-Re5)⁹⁶⁸
Lleno dobleta altrament dit quinzena
 Corona *lleno*
 Registre *lleno*
Lleno quinzena
Lleno vint-i-dosena
Lleno cimbalet
Lleno de tres
 Trompeta magna⁹⁶⁹
 Trompeta real
 Clarí I en batalla
 Clarí II en batalla
 Trompeta en batalla
Oboesses, baixos *en orlus* (Sol2-Re5)

Lleno cimbalet
 Corneta V (Do3-Re5)
 Cromorn o «altrament dit orlus»
 Clarinet en batalla
 Veü humana

ECOS

Flautat 14 palms
 Corneta V
 Clarinets
 Veü humana

CONTRES

Fusta 28 palms
 Fusta 14 palms
 Fusta 7 palms
 Nasard dotzena
 Nasard dissetena
 Bombarda 28 palms
 Trompeta real [14 palms]
 Clarí 7 palms

Amb el vistiplau capitular, s'estableix la finalització de l'obra a 20 mesos de la signatura de la escriptura, o sigui, pels volts de l'abril de 1798. La durada de les obres complementàries (cor, mestres de cases, retauls...) endarrereix el seu acabament fins l'any 1803. Però en el moment de la visura i l'anàlisi de l'obra, és quan sorgeix un veritable problema. L'afany de Joan Pere Cavaillé d'incrementar el nombre de registres que es va estipular en un principi al contracte notarial, provoca un litigi amb el bisbe i la junta d'obra que es perllonga durant un cert temps i que es va solucionar mitjançant la intervenció dels seus fills i germanastres *Domingo Cavaillé-Coll* i *Martin Cavaillé-Fabry* l'any 1815, sis anys després de la mort.

Segons una anàlisi exhaustiva dels manuscrits i actes del procés, podem oferir un retrat aproximat de la extraordinària disposició final de l'instrument el dia de la consagració de la catedral:

ORGUE MAJOR

Cara 28 palms
 Flautat I 14 palms
 Flautat II 14 palms
 Flautat de bordó 14 palms
 Flautat 7 palms altrament dit octava
 Octava
 Nasard dotzena
 Nasard quinzena
 Nasard dissetena
Lleno dobleta altrament dit quinsena
 Corona *lleno*^o
Lleno quinsena^o
Lleno vint-i-dosena^o
Lleno cimbalet^o
 Registre *lleno*^o

CADIRETA

Flautat 14 palms
 Flautat de bordó 14 palms
 Flautat 7 palms
 Octava (Sol1-Re5)
 Nasard dotzena
Dobleta o altrament dit quinzena *lleno*
 Nasard dissetena
 Nasard dinovena
Lleno vint-i-dosena^x
Lleno cimbalet^{x 970}
 Corneta V (Do3-Re5)
 Trompeta real (Do2-Re5)
 Cromorn o «altrament dit orlus»
 Clarinet en batalla
 Veü humana

⁹⁶⁸ «[...] la mateixa del orga vell». Aquesta corneta és la que va afegir l'any 1727 Josep Boscà [pare].

⁹⁶⁹ Primera octava greu de 14 palms. A partir de la segona fins a Re5, de 28 palms.

⁹⁷⁰ «Aquestos dos registres [assenyalats amb ^x], un sol registre los obrirà y tancarà».

Lleno de tres ⁰⁹⁷¹
 Corneta magna [VII] (Do3 a Re5)
 Trompeta magna ⁹⁶⁹
 Trompeta real
 Trompeta en batalla
 Tiples de clarí 14 palms
 Baixos de clarí de 7' palms
 Baixons/clarinets
 Oboesses, baixos en *ortus* (Sol2-Re5)

RECITATIU

Registre indeterminat I
 Registre indeterminat II
 Registre indeterminat III

CONTRES

Fusta 28 palms obert
 Fusta 14 palms obert
 Fusta 7 palms
 Nasard dotzena
 Nasard quinzena
 Nasard dissetena
 Bombarda 28 palms
 Trompeta real 14 palms
 Clarí 7 palms

ECOS

Flautat 14 palms
 Corneta V
 Clarinet
 Veu humana

Aquest grandió orgue finalment es va convertir, juntament amb els de la catedral nova de Lleida, en el màxim exponent de l'orgueneria a Catalunya, tots dos exemplars de les mans d'un francès i un suís. El de Vic disposa de quatre teclats, repartits en orgue major i cadireta (de 50 notes) i ecos i recitatiu (cadascun dels teclats és sencer però –per estètica– només en funcionen 27 notes). I el més excepcional de tot: un teclat de contres de 24 notes (de Do1 a Do3, excepte el Do#1) on els canonges reaccionen davant d'ell: «el registro que dice ha añadido a las contras o teclat de pies es absolutamente inútil. Y aún lo son más las doze teclas de pies que dice ha añadido a los demás registros por no servir más que de confusión pues con los ocho registros a que se obligó con la contrata de doce teclas eran más que suficientes por el órgano (aunque inusitados y nunca vistos en semejante modo y muy difícil de qualquier organista)».

Un altre orgue, conservat i emblemàtic per nosaltres, és el de la vila de Torroja del Priorat. Aquest instrument, del qual només tenim pagaments documentats el març de 1799, s'ha conservat miraculosament dels estralls de la Guerra Civil espanyola. Inicialment constava només dels cossos d'orgue major i ecos i probablement estava situat al centre del cor. En una intervenció de Juan Florenzano de 1880, el va traslladar a la tribuna actual i li va afegir un moble de cadireta i adaptant el de l'orgue major a l'arcada ⁹⁷².

TORROJA DEL PRIORAT (1799)

⁹⁷¹ «Aquestos sis registres [assenyalats amb ⁰], un o dos registres los faran tocar tots, perquè los uns no tocan sens los altres quant tocan lo lleno».

⁹⁷² Informació tramesa per l'orguener restaurador de l'instrument Wilfried Praet.

Malgrat el pas del temps, Joan Pere continua relacionant-se amb la Junta de Comerç, aquesta vegada per l'explotació d'unes mines de carbó a la Vilella Baixa i a la Granja d'Escarp (any 1801) que genera una documentació notarial sobre procuradors, compres/vendes de terrenys i establiments a les viles de Torres de Segre i Aitona. Tanmateix, en un dels documents de 1807, s'esmenta que Cavaillé és «habitant al forn de vidre» de la Granja d'Escarp, i al mateix temps i en aquesta data està construint l'orgue de Castelló d'Empúries (instrument contractat l'any 1803 –com apareix al medalló que corona a la seva façana– i que s'ha conservat en l'actualitat malgrat deixar-lo inacabat).

CASTELLÓ D'EMPÚRIES-Santa Maria (1803)

A conseqüència d'aquestes escriptures, tenim notícies sobre la construcció dels orgues de Mequinensa (entre 1805 i 1809) i de Maials (1808 i 1809), dels quals no coneixem cap característica ni dada⁹⁷³.

Joan Pere Cavaillé mor a Llançà (l'Alt Empordà) el març de 1809.

Com he comentat anteriorment, no es pot establir una línia separadora que discerneixi l'activitat de Joan Pere de la del seu fill *Domingo*. Les poques notícies de *Domingo* a Catalunya, on se'l tenia per un molt bon acreditat mestre d'orgues⁹⁷⁴, ens impedeixen poder seguir el seu rastre pel territori. Sabem que el 1807 és a França, on es casa amb Jeanne Autard. El 30 d'octubre de 1808 tenen un fill amb el nom de Vincent i el 3 de febrer de 1811, el futur geni orguener Aristide.

Durant l'any 1814 la capital catalana acaba de ser alliberada de les tropes franceses i a finals del mateix any retorna a Barcelona continuant la relació iniciada pel seu pare amb la Junta de Comerç⁹⁷⁵. Els seus treballs sobre orgueneria a casa nostra corresponen a una important intervenció als orgues de la catedral de Lleida (1817-1821 i 1829-1830)⁹⁷⁶ i una afinació del de Santa Maria del Mar de Barcelona (al gener de 1822)⁹⁷⁷.

L'any 1831 marxa definitivament de Catalunya.

Respecte a la figura de *Martin Cavaillé i Coll*, el *Diario de Barcelona* publica el 20 de maig de 1815 un anunci pagat per un orguener i constructor de pianos alemany anomenat Goessel en el que comunica la venda d'un orgue de deu registres construït per ell i «con su compañero *Martin Cavaillé*, hijo segundo de don Pedro Cavaillé, muy conocido en Cataluña por los muchos órganos que ha fabricado. Viven en la calle del Conde del Asalto 25 [de Barcelona]»⁹⁷⁸

CAVAILLÉ-FABRY, AGUSTÍ (1805)

Fill de Joan Pere Cavaillé i Marguerite Fabry, casats l'any 1780, i germanastre de *Domingo Cavaillé i Coll*. El 27 d'abril de 1805 cobra 20 lliures per afinar l'orgue del

⁹⁷³ AHL: Fons Notarial de Torres de Segre. Josep Ribes i Miret, *Manuale instrumentorum omnium...* 1801 (1270), f. 24r.

AHPB: Notari Francesc Portell de Barcelona, (1142/29), f. 690r.

⁹⁷⁴ ACL: Actes Capitulars, f. 181v. 29 d'agost de 1817.

⁹⁷⁵ Segons l'article de Reis Fontanals (Biblioteca de Catalunya)

⁹⁷⁶ GONZÁLEZ, MIQUEL. *Els orgues de les comarques de Lleida i Principat d'Andorra*, 88-94.

⁹⁷⁷ ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 239.

⁹⁷⁸ BRUGAROLAS I BONET, ORIOL. *El piano en Barcelona (1790-1849): construcción, difusión y comercio*. Barcelona: UB. Tesi Doctoral, 2015. p. 172-173.

convent de la Mercè de Barcelona⁹⁷⁹. L'any 1814 ja és mort segons conclusions de la documentació del litigi generat pel seu pare Joan Pere Cavallé amb els capitulars de la catedral de Vic⁹⁸⁰.

- **CERVELLÓ, PASQUAL (1714-1738)**

Religiós «de observança del ordre del P. Sant Domingo» que treballa a la Cerdanya i al Rosselló. La seva cronologia presenta malauradament nombrosíssimes llacunes.

Segons actes municipals de Puigcerdà del 21 de maig de 1714⁹⁸¹, resideix al convent de sant Domènec, ciutat a la qual –anteriorment a aquesta data– va construir un orgue. Aquesta documentació retrata Cervelló com a un bon professional de l'orgueneria i «home tant pràctic de orga com vostres mercès saben y la pública veu y fama, y diuhen què la obra que ha fet en lo convent de Sant *Domingo* fa evidència». Els jurats de la ciutat acorden amb ell l'acabament d'un nou instrument a la parroquial, iniciat anteriorment per un orguener anònim, creant una comissió de seguiment per aquesta fàbrica.

ILLA (1714)

Vers el 1720-1722, Cervelló es trasllada a França i resideix al convent de Sant Domènec de Perpinyà, reformant i afegint una corneta a l'orgue de l'església de la Mare de Déu de la Victòria a Tuïr⁹⁸².

Dos instruments emblemàtics del Rosselló existents en l'actualitat, Illa i Prats de Molló, van ser intervinguts per la mà del frare dominicà. El d'Illa fou iniciat el 1714 pels factors Pere Duran i François Dufaye. El moble és una magnífica obra de l'escultor Jacint Morató. Inacabat, Cervelló reprèn la finalització integral de l'orgue l'any 1722⁹⁸³. El segon, de l'any 1724, és obra del nostre factor, allotjat en un moble de Salvador Quinta, artesà de Maçanet de Cabrenys⁹⁸⁴.

Després d'uns quants anys, el 1735, el mestre dominic el trobem altre cop a Puigcerdà. Fra Domènec Marieló, «prior del Real Convent de Predicadors de la vila de Puigcerdà, en virtut de las presents, dono facultat al germà fra Pasqual Cervelló del mateix orde, perquè pugua compòndrer los interessos té ab lo il·lustre ajuntament de la sobredita vila, com y també, de afinar lo orgue»⁹⁸⁵. Interpretem que, al frare, encara se li deuen uns diners del cost total de la fabricació de l'orgue de 1714, pagaments que es dilaten fins a l'any 1738⁹⁸⁶. Les actes dels anys de 1735-1738 situen Cervelló al convent de Predicadors de Puigcerdà.

- **CIFRÉ, MIQUEL (1777-1787)**

Frare mallorquí que repara l'orgue dels Trinitaris de Barcelona el darrer trimestre de l'any 1777. Cobra de setembre a desembre 56 lliures «en señal de gratificación de haver compuesto el órgano». Altres despeses tenen un cost de 2 lliures «por diferentes niñerías

⁹⁷⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2825, f. 24v.

⁹⁸⁰ AHPB: Notari Francesc Portell de Barcelona (1142/29), f. 690r.

⁹⁸¹ ACCE: Fons Municipal de Puigcerdà. ACCE-125 CV-65 D1.01.03.7, f. 581.

⁹⁸² AUSSEIL, LOUIS —PIE, LAURENT. *L'orgue en Roussillon. Un siècle de recherches*. Perpinyà: Conseil général. Direction des Archives Départementales, 2000. p. 137.

⁹⁸³ AUSSEIL, LOUIS/PIE, LAURENT. *L'orgue en Roussillon. Un siècle de recherches*, 37.

⁹⁸⁴ *Id.*, 120.

⁹⁸⁵ ACCE: Fons Notarial. Domènec Espernay de Puigcerdà, any 1735, f. 371r.

⁹⁸⁶ ACCE: Fons Municipal de Puigcerdà. Actes 1731-1736. f. 170r, 170v, 249v; i notari Domènec Espernay de Puigcerdà, any 1738, f. 331r.

que ha gastado para la composición del órgano, xocolate y biscochos»; 12 sous «a dos muchachos para doze tardes de manxar al tiempo de componer el órgano»; i 36 lliures per a plom, llautó, planxes, ludes i fuster⁹⁸⁷.

El 1785-1787 recomposa l'orgue del santuari de la Mare de Déu de Lluc a Mallorca⁹⁸⁸.

- **CLAIRÀ, SALVI (1710-1719)**

De l'orguener Salvi Clairà (o Clayrà) només tenim dues actuacions documentades: una al santuari del Collell (la Garrotxa) els anys 1710 i 1711, i la segona, a la col·legiata de Terrassa, iniciada el 1718 i acabada en un any indeterminat.

Les reparacions efectuades a l'orgue del Collell (1699 i 1707) pel frare carmelità Joan Molina, procedent del convent del Carme d'Olot, van obtenir un resultat poc afortunat: «com lo fet per dit Molina no fou bo ni de dorada»⁹⁸⁹. Per a refer aquesta intervenció lamentable es convoca a Salvi Clairà «de la vila de Banyolas, mestre de orgas» per a recuperar-lo. Concretament el 1710 Clairà rep 108 lliures per la seva feina, 36 lliures per un quintar d'estany, entre d'altres conceptes; i el 2 d'abril de 1711 cobra 25 lliures⁹⁸⁹.

El segon instrument treballat correspon al de la col·legiata de Terrassa. Les obres en aquest orgue comencen l'any 1718 amb la figura de l'escultor Joan Mompeó, que treballa en la part escultòrica de la caixa, com consta en una època⁹⁹⁰. L'11 de setembre Salvi Clairà obté 300 lliures «per compte de la fàbrica del orga de la iglésia parroquial de dit Terrassa», segons època signada pel notari Joan Puig de Terrassa⁹⁹¹.

- **COGULL, JOSEP (1802)**

Josep Cogull, frare agustí, orguener i organista. Només hem trobat una única referència seva en els treballs efectuats a l'orgue menor de la catedral d'Urgell el 20 de juliol de 1802. A partir d'aquesta data sorgeix una intensa picabaralla entre diversos canonges de la catedral sobre la idoneïtat o no del religiós per a poder afinar l'orgue gran o major, l'altre instrument catedralici.

El personatge, com a orguener, no aporta res en absolut a la nostra tesi. Però el que sí és interessant és la mentalitat dels canonges a l'hora d'escollir un oficial que realment disposi d'una experiència professional perquè es faci càrrec d'un orgue tan important.

Dos dels opositors al futur encàrrec de Cogull són l'Ardiaca Major i un senyor de nom Francisco de la Encina. El primer argumenta que «no siendo el tal sugeto de profesión organero, no le considera con la pericia necesaria para afinar un órgano que está reputado por uno de los mejores de la provincia», que «considera la persona propuesta [...] imposibilitada de resarcir a la yglesia los daños y perjuicios que se la seguirían en el caso de no dejar el órgano, y en todas sus partes, en el tono y sonido que corresponde». El segon, De la Encina, s'oposa perquè «semejantes operaciones son propias de maestros organeros de profesión, cuya calidad no se reconoce en el citado religioso que es un mero aficionado, lo que podría ocasionar a la yglesia grave perjuicio en el caso que no saliese con la empresa [y] es que no podría reclamar por haberse fiado de un hombre que no tiene título legítimo del oficio mecánico que exerce. Y así la yglesia, o por mejor decir, los individuos que componen el cuerpo que administra sus bienes, deberían soportarlo por haver entregado el órgano para su compostura a un hombre que no es organero de profesión, sin que se pueda decir que la operación que se le encarga es de poco momento

⁹⁸⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3190, f. 341, 343, 345 i 346.

⁹⁸⁸ MULET, ANTONI/REYNÉS, ARNAU. *Orgues de Mallorca*, 188.

⁹⁸⁹ ADG: Fons El Collell. Despeses 1711-1735 núm. 5, f. 455v.

⁹⁹⁰ CARDÚS, SALVADOR. *Belleses i records del temple del sant Esperit de Terrassa*. Terrassa: Tallers gràfics Joan Morral, 1955.

⁹⁹¹ ACVOC: Fons Municipal de Terrassa. ACVOC90-36-T2-185.

pues el Cabildo no la ha conceptuado así. Antes la tubo siempre de la maior consideración y en su consecuencia encarga al Señor Obrero procurase traer, para executarla, uno de los mejores maestros del Principado para cuio cumplimiento dio varias disposiciones que suspendió por algunas dificultades que encontró».

Sigui com sigui, es va adjudicar la neteja i afinació de l'orgue gran al frare Cogull i el 21 de juny de 1803, segons actes capitulars, s'estipula el pagament del que es va acordar per aquesta feina. L'Ardiaca Major torna a protestar perquè «la maior parte de los sugetos profesores músicos nombrados por el Cabildo para dar su dictamen sobre la expresada afinación, después de obserbar lo que para ello juzgaron oportuno, sintieron no estar el citado órgano afinado»⁹⁹².

• DUERTO, EDUARDO (1791)

Orguener originari de Saragossa. L'única intervenció documentada a Catalunya correspon a les reparacions que va efectuar a l'orgue de l'església de Sant Antoni Abat de la ciutat de Cervera des del 16 d'abril al 16 de juny de 1791. Duerto examina l'instrument i redacta una memòria^{DOC 128}, enumerant totes les actuacions que s'han de dur a terme en aquest instrument. Aquestes tasques consisteixen a:

- desmuntar tot l'orgue
- vigilar la pèrdua de vent i la seva bona administració (sobretot als baixons i clarins, perquè pugui cantar millor la llengüeteria)
- repassar les corredors, les molles, els conductes de la corneta, del flautat de fusta i de les contres
- que l'emissió del so del flautat de cara sigui clara i neta
- repassar les llengües
- fer tubs nous als registres que els necessitin, com nasards i *octabilla*
- fer dues manxes noves de set palms de llarg i tres d'amplada
- «[...] y lo que aya de viejo, despojos, serán del organero, aprovechando todo lo que pueda».

Per aquest treball, Duerto cobra del Comanador de Sant Antoni Abat 140 lliures i l'orguener té l'obligació de posar, de la seva butxaca, tot el material i manutenció que necessiti durant la seva estada a Cervera. Finalment, l'obra és visurada per Miquel Maronda, mestre de capella i organista, i de fra Bernat Artigues, dominic i organista, el dia 16 de juny de 1791, de l'orgue de l'església.

Respecte a la seva biografia professional el 1782 repara l'orgue de Sant Pere el Vell de la ciutat d'Osca per una lliura i cinc sous⁹⁹³, el 1785 el Capítol de Roda d'Isàvena cerca informes sobre la seva professionalitat anomena que Duerto és a Benavarri⁹⁹⁴, i el 1787 construeix l'orgue de Cubel (Saragossa) i a l'arca de vent és on s'indica que és natural de Saragossa i que en aquells moments és habitant encara d'Osca⁹⁹⁵. Seguidament, l'any 1802 Duerto visita Navarra, on repara l'orgue de Sant Miquel d'Aoiz⁹⁹⁶, cobrant 34 ducats

⁹⁹² ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes de 1802 (20 juliol, 27 juliol i 4 agost) i de 1803 (21 juny i 22 juny).

⁹⁹³ GALINDO BISQUER, LUIS. *El órgano histórico en la provincia de Huesca y diócesis de Jaca*. Jaca: Diócesis de Jaca. Delegación Diocesana del Patrimonio Cultural, 1984. p 130.

⁹⁹⁴ GONZALO LÓPEZ, JESÚS. "Suerte de noticias, principalmente sobre el órgano, extraídas del Archivo de la Catedral de Roda de Isábena (Huesca) y datación e inventario de todas las partes del instrument". *Nassarre*, 24 (2008). p. 139 i 179.

⁹⁹⁵ GONZALO LÓPEZ, JESÚS. "Pot-pourri documental sobre cuatrocientos y un años de organería en Aragón", 258 i 291.

⁹⁹⁶ ALTADILL TORRONTERA, JULIO. *Artistas exhumados*. Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de Navarra, 1926. Volum III, p. 120.

(i especificant que el nostre orguener és habitant de Barbastre), el de la parròquia de Sant Cerni de Pamplona⁹⁹⁷ i afina el de l'església d'Urroz-Villa⁹⁹⁸. Per acabar, l'any 1818 i el 1829, repara l'orgue de l'església de Nostra Senyora del Miracle d'Agreda (Sòria)⁹⁹⁹.

- **FERRER, JOAN BAPTISTA (1725-1749)**¹⁰⁰⁰

Joan Baptista Ferrer, originari de Falset¹⁰⁰¹, és probablement una de les figures importants de l'orgueneria catalana del segle XVIII, on el pas del temps i la destrucció ha esborrat tot rastre de la seva trajectòria (a excepció de l'orgue de l'Aleixar de 1733). Desconeixem qualsevol dada personal de Ferrer. La documentació ens ofereix tan sols (i no sempre ho indica) la ubicació del taller: la vila d'Arbeca. De 1726 a 1733 és habitant en aquesta vila de les Garrigues però de 1733 en endavant, la pista es perd i ja no sabem si l'obrador continua a Arbeca o no.

Iniciem la seva trajectòria professional a Calaf el 19 de desembre de 1725, data en què Ferrer cobra 17 lliures per netejar i afinar l'orgue de la col·legiata de Sant Jaume¹⁰⁰². Acabada aquesta feina i a una distància molt pròxima, Ferrer es desplaça fins a Guissona, acordant el 16 de desembre de 1726 amb els obrers, preveres comissionats i regidors la fabricació d'un orgue nou per a la col·legiata^{DOC 39}. Aquest instrument, de mides força respectables, compta amb cossos d'orgue major (45 notes), cadireta (45 notes), ecos (que utilitza el teclat de la cadireta) i set peanyes de contres:

ORGUE MAJOR

Cara 14 palms
Fusta tapat 14 palms
Octava
Dotzena
Quinzena senzilla
Quinzena i dinovena
Dinovena i vint-i-dosena
Ple IV

«Estos componen lo ple del orgue»

Nasard 12a (partit)
Nasard 15a (partit)
Nasard 17a (partit)
Corneta magna VI (Do#3-Do5)
Trompeta real
Clarins (Do#3-Do5)
Baixons (Do1-Do3)
Cascavells

CADIRETA

Fusta 14 palms
Cara 7 palms
Dotzena i quinzena de la cara
Ple IV
Cimbalet III
...
Nasard en quinta de la cara

ECOS

Corneta magna V (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta 28 palms

Temblant

Per alimentar la totalitat de l'orgue, s'hi han de construir tres manxes de forma major. El seu cost està valorat en 1375 lliures i la seva construcció s'inicia al febrer de 1727 amb una durada de tres anys.

A partir del 25 de maig de 1727, paral·lelament, els regidors de l'ajuntament de Cardona alerten del mal estat de l'orgue de l'església parroquial de Sant Miquel: «lo orgue necessitia de afinar-se y de espolsar-se de manera que apenas toca alguna flauta [...] Fou determinat [...] lo cuydado de fer afinar y espolsar lo orgue perquè al temps dels

⁹⁹⁷ SAGASETA, AURELIO. *Órganos de Navarra*, 295.

⁹⁹⁸ *Id.*, 406.

⁹⁹⁹ PALACIOS SANZ, JOSÉ IGNACIO. *Órganos y organeros en la provincia de Soria*. Universidad Complutense de Madrid, 2002. p. 53 i 96.

¹⁰⁰⁰ Ferré, Farré o Farrer.

¹⁰⁰¹ Segons consta al contracte de l'orgue de l'Aleixar de 22 de gener de 1733.

AHAT: Fons Notarial de l'Aleixar 1726-1752, f. 245.

¹⁰⁰² AMC: Fons comptes. Racional. Registre 8 (1690-1762).

concursos [del magisteri de capella i d'organista] sia al menos apte la cadireta per tocar perfetament»¹⁰⁰³. Per aquest motiu, Joan Baptista Ferrer rep 214 lliures de l'ajuntament pel «treball de fuster, menjar y beurer» a compte de l'orgue de l'església¹⁰⁰⁴ suposem a les acaballes de 1727. Per la quantitat pagada, la intervenció havia de ser de gran importància.

La propera intervenció, relativament a prop de Cardona, correspon a «lo treball de afinar y espolsar las flautas del orga de la nostra parroquial» església de Berga, per la que cobra del clavari del comú la petita quantitat de cinc lliures amb dotze sous el dia 29 d'abril de 1728¹⁰⁰⁵.

De retorn a Arbeca per a continuar treballant amb l'orgue de Guissona, els regidors de Santa Coloma de Queralt sol·liciten els seus serveis per a fabricar un instrument nou valorat en 450 lliures. Per dates, és probable que es contractés pels volts de la segona meitat de 1728. El primer pagament suma 300 lliures i s'efectua el 27 de setembre de 1729. Posteriorment s'afegeixen altres que assoleixen el total de la quantitat pactada¹⁰⁰⁶.

Acabat aquest orgue, Ferrer es desplaça a Agramunt, universitat que li encomana la construcció d'un orgue per un import de 600 lliures, formalitzat l'acord el 25 de gener de 1730¹⁰⁰⁷ i acordant-se la seva finalització el dia de Corpus de 1733. Malauradament el document només explica les condicions econòmiques i els terminis de pagament, sense especificar les característiques tècniques de l'instrument. L'any 1759, l'orguener Antoni Cases de Reus renovarà l'instrument de Ferrer i, en el protocol^{DOC 97}, detalla alguna característica de l'orgue de 1730 (disposava de baixons i clarins, corneta, flautat de cara)¹⁰⁰⁸. Una curiositat del document és que Antoni Cases afirma haver «desfet» diversos orgues de Ferrer.

Probablement l'instrument d'Arbeca es va construir durant la mateixa època (de 1730 a 1732) ja que trobem uns censals de Ferrer a compte de l'obra de l'orgue d'Arbeca¹⁰⁰⁹.

Tornant a Santa Coloma de Queralt, l'any 1731 l'església pateix un incendi que afecta l'orgue estrenat. Els danys obliguen a una altra intervenció de Ferrer¹⁰¹⁰, si més no, de 1733 fins a 1737, any de la visura¹⁰⁰⁶.

Però la fama de Ferrer va creixent i en la mateixa època, el 22 de gener de 1733 s'acorda amb els regidors la construcció d'un orgue nou a la població de l'Aleixar per la quantitat de 650 lliures¹⁰¹¹. S'indica també que Ferrer continua sent habitant de la vila d'Arbeca, i que l'instrument s'ha d'acabar el dia de sant Martí de 1734. El protocol segueix les característiques del d'Agramunt, on només s'estipulen els termes administratius.

¹⁰⁰³ AHC: Fons Municipal. Actes, 25 de maig de 1727.

¹⁰⁰⁴ AHC: Fons Municipal. Llibre d'Obra de 1726. «Orgue parroquial».

¹⁰⁰⁵ ACBR: Fons Municipal de Berga. Comptes 1725-1737 (269/141), f. 92r.

¹⁰⁰⁶ CORTÉS I MIR, FRANCESC—PUIG I TÀRRECH, ROSER. “L'orgue de Santa Coloma de Queralt i Magí Garriga”, 53.

¹⁰⁰⁷ ACN: Fons Notarial d'Agramunt. Antoni Sevina, *Diversorum contractuum instrumentorum...* 1730, f.2v.

¹⁰⁰⁸ Aquests registres no necessàriament han de pertànyer originalment a l'orgue de Ferrer. Pot ser que haguessin estat introduïts per actuacions posteriors d'altres orgueners en aquests gairebé 30 anys d'existència.

¹⁰⁰⁹ AHAT: Fons Parroquial d'Arbeca. Notarials. Caixa 18 (74) i 22 (104).

¹⁰¹⁰ El 22 de juliol de 1733 es sol·liciten els serveis de J. B. Ferrer a l'església parroquial d'Igualada per l'incompliment de contracte per part de Josep Boscà (obra dubtosa d'autoria entre Boscà pare i Boscà i Espanya). En aquesta acta ubiquen a Ferrer a Santa Coloma de Queralt.

ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm. 1102), 22 de juliol de 1733. Full posterior al f. 108r.

¹⁰¹¹ VIDAL I SOLÉ, MERCÈ. *Descripció històrico-artística de l'església de l'Aleixar*. L'Aleixar: Ajuntament i Casal Guardiola, 1983. p. 114.

A més a més dels encàrrecs anteriors, és requerit per la universitat d'Igualada per a desencallar una situació insòlita que va patir l'orgue de la seva parroquial arran del compromís adquirit inicialment per l'orguener Josep Boscà [indeterminat] el 3 de juny¹⁰¹² i el 23 de desembre de 1732¹⁰¹³ de «mudar, compòndrer y ajustar» l'instrument, per a finalitzar-lo l'any 1734. Finalment Boscà no compleix la promesa, sense donar cap mena d'explicacions als regidors. El temps passa i l'ajuntament, ansiós per a finalitzar l'obra, escriu a la seva acta de 22 de juliol de 1733 «que's fassa lo ajust y conveni de compòndrer dit orga y posar lo flautat vell, ab Joan Batista Ferrer, mestre de orgas, y que lo ajustia ab lo millor modo se puga»¹⁰¹⁴, cobrant 56 lliures per la feina. En aquests moments, els regidors localitzen Ferrer a Santa Coloma de Queralt.

El 3 de juliol de 1736¹⁰¹⁵, Ferrer és cridat altre cop per un ajuntament, en aquest cas per a fer un peritatge de l'orgue de la Prioral de Sant Pere de Reus, instrument que està construint un jove Antoni Cases que en anys futurs monopolitzarà la fabricació d'orgues de la meitat sud de Catalunya. Aquest examen es realitza conjuntament amb Francesc Turull (1700-1772), membre d'una extensa nissaga d'orgueners de la zona de Calanda (Terol)¹⁰¹⁶ i cobra el 21 de juliol de 1736, per «lo treball de aver vingut a visionar lo orga de la present vila» la quantitat de 21 lliures¹⁰¹⁷.

L'orgue de Santa Coloma de Queralt es visura l'any 1737¹⁰¹⁸.

A partir de 1740 fins 1769 apareix reflectit en manuals notariais de Torres de Segre el nom d'un Joan Baptista Ferrer, «organé en la ciutat de Saragossa», en una revenda¹⁰¹⁹ i una àpoca¹⁰²⁰. Desconec si Ferrer finalment va emigrar cap a la capital de l'Aragó o si és una casualitat l'existència d'un segon orguener amb el mateix nom que el nostre protagonista. Però en mig d'aquest lapse de temps, el 23 de febrer de 1749, trobem una petita pista de Ferrer a l'església de Sant Antoni de Vilanova de Cubells (l'actual Vilanova i la Geltrú) on treballa en «haver limpiat y afinat lo orgue posat davant les trompetes reals de mà dreta», rebent 21 lliures¹⁰²¹.

• FOLCH, JOSEP (1773-1793)

Folch és una figura enigmàtica per la poca documentació i obres que han estat inventariades sobre ell malgrat la importància dels dos orgues existents actualment, obres del seu taller, com són el del Santuari de la Santíssima Vera Creu a Caravaca (Múrcia) (1776) i el de Montbrió del Camp (1792).

Nascut a Riudecanyes, tal com indica el contracte notarial de Montbrió del Camp¹⁰²², no he pogut esbrinar cap detall de la seva vida ni cap data sobre el seu any de naixement

¹⁰¹² ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes municipals 1731-1739 (núm. 1102), f. 9v/68v.

¹⁰¹³ *Id.*, f. 13r/72r.

¹⁰¹⁴ *Id.*, f. 24v/85v.

¹⁰¹⁵ ACBC: Fons Municipal de Reus. Actes, 3 juliol 1736.

¹⁰¹⁶ Per a més informació sobre la nissaga Turull, consultar l'interessant article de Ricardo Miravet i Julián Pastor "La dinastia de organeros Turull a lo largo del siglo XVIII y comienzos del XIX" publicat a *Nassarre. Revista aragonesa de musicología*, núm. 16/1 (2000) p. 187.

¹⁰¹⁷ ACBC: Fons Municipal de Reus. Llibres de comptes 1710-1741 (núm.15).

¹⁰¹⁸ CORTÉS I MIR, FRANCESC—PUIG I TÀRRECH, ROSER. "L'orgue de Santa Coloma de Queralt i Magí Garriga", 53.

¹⁰¹⁹ AHL: Fons Notarial de Torres de Segre. Ignasi Dolcet, *Manuale instrumentorum seu contractuum...* 1756 (1253), f. 133.

¹⁰²⁰ AHL: Fons Notarial de Torres de Segre. Antoni Capdevila i Mallada, *Manuale contractuum, procurationum, seu mandatum...* 1769 (1199), f. 126.

¹⁰²¹ APSAV. Llibre de comptes (1742-1799). 23 de febrer de 1749.

¹⁰²² AHT: Fons Notarial de Cambrils. Gabriel Gimbernat i Arbós (any 1792, sig. 5337, caixa 38), f. 25r.

o mort¹⁰²³, només que va marxar a València per establir-hi el seu taller en una data indeterminada¹⁰²⁴.

Josep Folch concerta un orgue nou a la parròquia de Sant Miquel de Batea el 20 d'agost de 1773 pel preu de 500 lliures, sense conèixer les característiques tècniques de l'instrument. Però «por aver salido y trabaxado un órgano tan perfecto y singular que es la maravilla de este contorno», finalment s'embossa 800 lliures. L'exemplar es construeix al seu taller de València amb la cessió de tot el material aprofitable de l'antic¹⁰²⁵. Després de treballar a Batea, es trasllada al sud del país on estableix el seu taller a València. No sabem si primer s'associa amb algun orguener d'aquesta ciutat i després s'independitza o amb l'experiència catalana ja compta amb prou credencials per a rebre encàrrecs. Sigui com sigui, l'any 1775 pacta un instrument nou de grans dimensions a la parròquia de Sant Salvador de Caravaca (Múrcia) i el 10 de maig de 1776, quan està muntant l'anterior, signa el del santuari de la Vera Creu, a la mateixa ciutat murciana, per 8.200 rals, finalitzant-lo l'any 1778¹⁰²⁶. Paral·lelament, el 23 de maig de 1776, afina la trompeteria de l'església de Santos Juanes de València¹⁰²⁷.

MONTBRIÓ DEL CAMP (1792)

Una llacuna considerable no ens ofereix notícies seves fins al 31 d'octubre de 1789 quan torna a la parròquia anterior valenciana a afinar-li altre cop la llengüeteria¹⁰²⁷.

No és fins al 22 de gener de 1792 quan tenim l'acord (en un protocol de caire administratiu) entre els regidors de Montbrió del Camp i Josep Folch per fabricar un nou orgue a la parròquia¹⁰²⁸. S'ignora com aconsegueix aquest contracte amb la gran distància geogràfica existent entre el seu taller a València fins a Montbrió.

• **GALTAIRES, JACINT (1728-1767)**^{1029 1030}

Pertany a la tercera generació d'una nissaga d'orgueners establerts originàriament a Centelles, fundada per mossèn Josep Galtaires (1602-1644¹⁰³¹) i Francesc Galtaires (1615-1687¹⁰³²), germans, i continuada per Ramon (nascut el 1666), fill de Francesc i pare de Jacint. Ramon, en una data indeterminada, marxa de Centelles per a establir-se a

¹⁰²³ He consultat llibres de baptismes de la parròquia de Riudecanyes però apareixen, en un lapse relativament curt de temps, un gran número de batejats amb el nom de Josep i el cognom Folch. Lògicament, sense tenir cap mena de dada més, és molt agosarat formular afirmacions.

¹⁰²⁴ He consultat a investigadors d'aquesta darrera ciutat i desconeixen qualsevol actuació d'aquest orguener.

¹⁰²⁵ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 44 i 254.

¹⁰²⁶ http://www.regmurcia.com/servlet/s.S1?sit=c,725,m,3529&r=ReP-24663-DETALLE_

REPORTAJES

¹⁰²⁷ VILLALMANZO CERVANTES, JESÚS. *La música en la parroquia de los Santos Juanes de Valencia durante el siglo XVIII*. València: Generalitat Valenciana, 1992. -Colección Contrapunt. p. 86.

¹⁰²⁸ AHT: Fons Notarial de Cambrils. Gabriel Gimbernat i Arbós (any 1792, sig. 5337, caixa 38), f. 25r.

¹⁰²⁹ Jacinto, Hyacinto, Jacinto o Jacintho, Galtayres o Gayteyres.

¹⁰³⁰ Voldria esmentar la semblança del nom de l'orguener Jacint Galtès de Bagà amb el que estem tractant. L'única dada que dispo de ell és que va treballar a Arenys de Mar l'any 1737. Serien la mateixa persona?

¹⁰³¹ ABEV: Fons Parroquial de Santa Coloma de Centelles. D/3 (1617-1694), f. 92r. Sepultura el 6 d'agost de 1644.

¹⁰³² *Id.*, f. 171r. Sepultura el 4 d'abril de 1687.

Vilanova de Meià. Jacint neix encara a Centelles¹⁰³³ però es trasllada amb el seu pare Ramon a Vilanova de Meià on inicia amb ell el seu aprenentatge com a orguener. Desconeixem si va viure en alguna població d'una manera estable ja que sorprèn les grans distàncies que va recórrer durant tota la seva vida (i també per les nombroses llacunes que obstaculitzen el seu seguiment). Els seus trenta-nou anys d'activitat es sintetitzen principalment en reparacions i manteniments d'orgues ja existents, i el seu treball (documentat) més important s'escau en la renovació de l'instrument de la col·legiata de Guissona (1763)^{DOC 103}, moment en el qual ell ja ha assolit per edat una gran experiència com a orguener.

La primera referència que trobem de la seva activitat és la cobrança d'una reparació i l'afegiment d'una corneta de cinc fileres a l'orgue de l'Albi feta pel seu pare Ramon. Època datada el 6 de setembre de 1720¹⁰³⁴. Vuit anys més tard, Jacint treballa independent del seu pare ja que guanya 22 lliures i dos sous per a reparar l'orgue de la parroquial de Sant Llorenç de Lleida¹⁰³⁵. Posteriorment, el situem a Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú (1730), on afina l'orgue per 22 lliures i vuit sous¹⁰³⁶, i a la localitat veïna de Sitges (1734), on cobra el 10 de febrer 45 lliures que són per «afinar y adobar lo orga»¹⁰³⁷. L'any següent, el 5 de juny de 1735, percep 28 lliures per reparacions a la parroquial de Berga¹⁰³⁸.

Jacint Galtaires és sol·licitat l'any 1736 a Manresa per a visurar l'orgue nou de la col·legiata de Santa Maria, acabat de construir per l'Antoni Boscà. Cobra 8 lliures per aquesta tasca¹⁰³⁹. Entre els anys 1738 i 1740 (per la quantitat de 8 lliures amb 8 diners per any) i els anys 1743 i 1744 (per 7 lliures amb 2 diners), el nostre orguener accepta el manteniment anual o conducta de l'orgue de l'església de Sant Feliu Sasserra¹⁰⁴⁰.

Mentrestant, l'any 1742, Galtaires torna a Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú per a reparar l'instrument novament per 36 lliures¹⁰⁴¹, i l'any 1759 al de Sant Feliu Sasserra per unes reparacions quantificades en 28 lliures¹⁰⁴⁰.

Després de tots aquests anys d'obres menors, Jacint acorda la seva obra més important fins al moment: la restauració i modernització de l'orgue de la col·legiata de Guissona (1763). Se signa l'acord notarial^{DOC 103} el 9 de setembre entre els reverents i magnífics senyors obrers del temple i el «factor o mestre de orgues en dita vila de Guissona habitant», per un encàrrec que ha de durar dos anys (9 de setembre de 1763 a 9 de setembre de 1765) i pel que rep 450 lliures. L'instrument abans de reformar constava de dos teclats, orgue major i cadireta amb vuit contres, amb la disposició (segons inventari del mateix Galtaires escrit al contracte) següent:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CADIRETA</u>
Flautat cara 14 palms	Fusta 14 palms
Octava	Octava
Nasard dotzena	Nasard dotzena
Quinzena	Quinzena
Nasard quinzena	Dinovenen
Nasard dissetena	Vint-i-dosena
Dinovenen	Vint-i-sisena

¹⁰³³ APSLLM: Fons Notarial. Joan Company de Sant Llorenç de Morunys. Caixa 38. f. 45v.

¹⁰³⁴ AHAT: Fons Parroquial de l'Albi. Manual notarial Jaume Martí 1714-1720, f. 213v.

¹⁰³⁵ ACL: Obres, capbreus i comptes 1715-1740, f. 279v.

¹⁰³⁶ APSAV: *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*, f. 41.

¹⁰³⁷ AHSI: Fons Municipal. Comptes A-32-97 (núm. 61), f. 41r.

¹⁰³⁸ ACBR: Fons Municipal de Berga. Comptes 1725-1737 (269/141), f. 264r.

¹⁰³⁹ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*, 558.

¹⁰⁴⁰ ABEV: Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. K/1 (1735-1795), s/f.

¹⁰⁴¹ APSAV: *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*, f. 66.

Vint-i-dosena	Plens IV
Vint-i-sisena	Cimbalet III
Plens IV	<i>Cornetilla V</i>
Cimbalet III	
Corneta	
Clarí clar	<u>CONTRES</u>
Clarí de campanya	No s'especifica
Baixó	
Xeremia	

La proposta de restauració inclou parts de l'orgue que són les habituals en les reformes (canonada, secrets, tirants de registres, teclats). La modernització consisteix en l'ampliació de les contres (de set a vuit notes) i l'addició del cos d'ecos «ab son mitg teclat apart y caixa [...] corneta quinta veus per tecla, violí ab son acompanyament, segons demana lo art».

Enllestit l'orgue de Guissona, localitzem a Galtaires a Sant Llorenç de Morunys (1767), probablement fent feina a l'instrument del monestir d'aquesta vila. Això ho deduïm a partir d'un protocol notarial on Galtaires dóna i «concedesch, a favor de vos, dit Isidro Carabassa, pagès, de dita Vilanova de Meyà» l'ús d'unes peces de terra que pertanyien a la seva mare, Teodora Capella, al lloc de Garreta, al priorat de Meià¹⁰⁴².

• **GALTAIRES, RAMON (1704-1719)**¹⁰⁴³

Pertany a la segona generació d'una nissaga d'orgueners establerts a la vila de Centelles, fundada per mossèn Josep (1602-1644¹⁰⁴⁴) i Francesc Galtaires (1615-1687¹⁰⁴⁵), tots dos germans. Ramon és fill d'en Francesc, aquest casat en segones núpcies amb Coloma Descatafals, (matrimoni celebrat el 1649¹⁰⁴⁶) i d'aquesta unió van néixer onze germans, entre ells en Ramon, batejat el 9 de març de 1666 amb els noms de Joan Raimon Bonaventura¹⁰⁴⁷.

Ramon es casa amb Dorotea (o Teodora)¹⁰⁴⁸, originària de Garreta, Priorat de Santa Maria de Meià, on el seu pare posseïa unes peces de terra¹⁰⁴².

Als protocols sobre les restauracions dels instruments de les parròquies dels Sants Just i Pastor de Barcelona (1672)¹⁰⁴⁹ i de Teià (1681), encarregades al seu pare Francesc, s'anomena un hereu a les clàusules d'obligacions que per edat, no s'ajusta a la figura de Ramon (nascut al 1666) ja que seria excessivament jove per a poder finalitzar ell tot sol l'orgue contractat:

«Item és pactat que en cas faltàs o morís dit señor Francesch Galtayres antes de acabar de fer dit orgue, en tal cas, tinga facultat la dita universitat de Tayà de elegir, per acabar de fer dit orgue, lo fill y hereu de dit señor Galtayres. Y també essent hàbil y idòneo dit fill y hereu de dit señor Galtayres per poder acabar de fer dit orgue, tinga facultat de poder acabar de fer aquell. Y en cas no fos hàbil y idòneo, o no'l

¹⁰⁴² APSLLM. Fons Notarial. Joan Company de Sant Llorenç de Morunys (caixa 38). f. 45v.

¹⁰⁴³ O Galtayres.

¹⁰⁴⁴ ABEV: Fons Parroquial Santa Coloma de Centelles. D/3 (1617-1694) f. 92r. Sepultura el 6 d'agost de 1644.

¹⁰⁴⁵ *Id.*, f. 171r. Sepultura el 4 d'abril de 1687.

¹⁰⁴⁶ ABEV: Fons Parroquial Santa Coloma de Centelles. B-C-H/1 (1578-1749), f. 78r. Casament el 6 de maig de 1649.

¹⁰⁴⁷ ABEV: Fons Parroquial Santa Coloma de Centelles. A/2 (1623-1685), f. 114v. Baptisme 9 març de 1666.

¹⁰⁴⁸ Casats abans de 1694 per que el 10 d'agost d'aquest any, enterra a Centelles a la seva filla Coloma.

ABEV: Fons Parroquial Santa Coloma de Centelles. D/3 (1617-1694), f. 189r.

¹⁰⁴⁹ AHPB: Notari Ramon Vilana Perlas de Barcelona (763/52), f. 146.

volgués acabar de fer-o, o la dita universitat de Tayà no voldrà que dit fill y hereu de dit señor Galtayres acabe de fer aquell per no ser hàbil y idoni, en dits casos, promet dit señor Francesch Galtayres que ell o son hereu restituirà y tornaran a la dita universitat de Tayà tot lo que aurà cobrat, quedant en favor de dit Galtayres lo dit orgue o lo que serà fet y axí se obliga ab obligació de sos bens»¹⁰⁵⁰.

Tal vegada, Galtaires pare tenia un altre fill que era l'hereu oficial però que va desaparèixer d'escena sense que saber el motiu.

La escassa trajectòria com a orguener de Ramon Galtaires la trobem documentada a partir de l'any 1704, quan visita l'orgue de l'església de Santa Maria de l'Alba de Tàrraga per a afinar-lo, reparar-li tres registres i adobar-li les manxes, tot plegat per la quantitat de 10 lliures¹⁰⁵¹. El següent treball, molts anys després, pertoca a l'església de Sant Llorenç de Lleida (1717) on cobra una lliura quatre sous «per haver compost l'orga»¹⁰⁵². Finalment, el 9 de desembre de 1719, signa contracte a l'Albi perquè «lo dit orgue necessite en gran manera de refinar-lo y que serà de un gran embelliment y adorno lo anyadir-i una corneta per a major Culto Divino»¹⁰⁵³. Aquest corneta substitueix un nasard ja existent i la seva composició «ha de ser unísonus de la flauta del sustentat de cesolfaut de mitg teclat en fins a lamirre que fineix lo teclat de dit orgue» (o sigui un teclat de 42 notes). En aquest protocol, a més, se'ns presenta a Ramon Galtaires com a «mestre de orgue de Vilanova de Mayà, priorat de Santa Maria de Mayà».

- **GALTÉS, JACINT (1737)**¹⁰⁵⁴

L'única dada sobre l'orguener Galtés, habitant o originari de Bagà, correspon a l'actuació que va efectuar a l'església de Santa Maria d'Arenys de Mar l'any 1737¹⁰⁵⁵. Un document existent al llibre d'obra de l'església de Santa Maria on es detallen uns pagaments sobre la feina feta a l'orgue és l'únic document d'aquesta intervenció. En ell, Galtés aplica tres registres nous a la cadireta i «acomoda lo orga ple» per 70 lliures, «altre ajust [...] de fer les trompetes reals i altre registre a la orga ple» per 35 lliures, el cimbalet de la cadireta per 15 lliures, i altres pagaments al fuster Salvador Nogueras i al courer de Mataró, Jaume Sagarra.

- **GARCÍA, AMBROSIO (1766)**¹⁰⁵⁶

Nascut a Màlaga, restaura l'orgue de Cambrils a inicis d'abril de l'any 1766 per 38 lliures ja que es troba en un estat lamentable, com ho descriu García: «estava dicho órgano mudo, como muerto, echo un esqueleto, como un cadáver»¹⁰⁵⁷.

El mateix any, però el 27 de desembre, cobra 40 lliures per idèntica feina, però a l'orgue de la col·legiata de Sant Feliu de Girona¹⁰⁵⁸.

- **GARÍ (1758)**

¹⁰⁵⁰ AMTe: Contracte de l'orgue, 1681.

¹⁰⁵¹ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de pòlisses, f. 261v.

¹⁰⁵² ACL: Obres, capbreus i comptes 1715-1740, f. 60r.

¹⁰⁵³ AHAT: Fons Parroquial de l'Albi. Manual notarial de Jaume Martí 1714-1719, f. 202v.

¹⁰⁵⁴ O Jasinto Galtés.

¹⁰⁵⁵ AHFF: Fons Municipal d'Arenys de Mar. Obra de l'església (núm. 1040), f. 111r.

¹⁰⁵⁶ Anomenat Ambrós o Ambrosio.

¹⁰⁵⁷ AMCAM: Actes municipals any 1766.

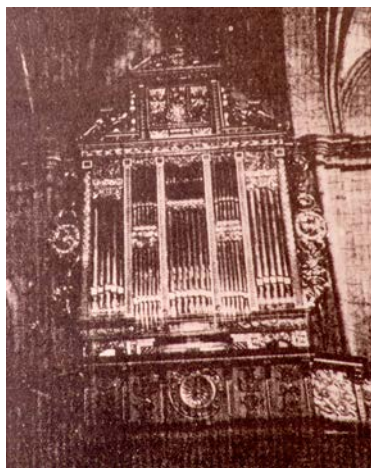
¹⁰⁵⁸ ADG: Arxiu de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f. 180r.

Afina l'orgue de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú l'any 1758 per la quantitat de 10 lliures¹⁰⁵⁹.

• **GUILLA, JAUME (1677-1705) I GUILLA, SEBASTIÀ (1699-1727)**

Jaume i Sebastià, germans, com mostra l'etiqueta de l'autoria de l'orgue de Torredembarra, són nadius de la vila de Tremp (com ho esmenta la crònica escrita en el convent de santa Caterina on se'ls denominen com a «naturals de Tremp»¹⁰⁶⁰). El que sí coneixem és que Sebastià Guilla va morir abans del març de 1728 i que després de l'òbit la seva família va continuar residint a Tremp. L'activitat d'aquests dos orgueners queda marcada per dues èpoques molt ben diferenciades cronològicament: la d'en Jaume (1677-1705) i la d'en Sebastià (1699-1727). Fixem-nos que entre la diferència dels inicis dels períodes d'activitat hi ha un termini considerable de 22 anys que ens fa suposar que el mestre va ser Jaume i el seu germà Sebastià va aprendre l'ofici probablement d'ell o va fer de fadrí del seu germà Jaume fins a la seva mort (a partir de 1712 en Jaume ja no surt esmentat a cap document)¹⁰⁶¹.

Comença el conjunt de treballs de Jaume Guilla el mes d'agost de l'any 1677 amb l'afinació de l'orgue petit de la catedral de la Seu d'Urgell¹⁰⁶².

TREMP (dades indeterminades)
ACPJ

Tres anys més tard, el setembre de 1680, els regidors de la ciutat de Tremp es posen en contacte amb Jaume Guilla perquè repari aquest instrument (obra de Jaume Font de l'any 1673), centrant-se sobretot en el cos de la cadireta. Però inspeccionant l'orgue i després d'analitzar el gran número de problemes, el comú decideix fer de nou l'orgue major (1681) «del propio modo que lo tenia la villa de Cervera con la sola variación de que uno de los tres nazardos de aquel órgano había de cambiarse en dulzaina [...] y darle cincuenta y cinco dobles en cinco años». Aquestes obres s'allarguen fins a 1693¹⁰⁶³. Mentrestant, encara el 1681, l'orguenier es desplaça fins a la ciutat de Tàrraga per «afinar l'orgue portàtil y la cadireta del orgue gros de la iglésia y altres adops en l'orgue gros» per la quantitat de tretze lliures¹⁰⁶⁴.

Després d'uns anys de silenci, Jaume Guilla repara l'orgue de Torà l'any 1686 per la quantitat de 22 lliures¹⁰⁶⁵.

El proper treball el porta fins a la parroquial de Berga, davant el mal estat de l'instrument i la necessitat de fabricar un de nou. Per aquesta raó, el 8 d'octubre de 1690 la comunitat de preveres sol·licita a l'ajuntament els guanys del pou de glaç durant sis anys per a la construcció d'un orgue¹⁰⁶⁶. La vila dona el 15 de juliol de 1691 vuit-centes

¹⁰⁵⁹ APSAV: *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*, f. 138.

¹⁰⁶⁰ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona*. Ms. 1006. Volum II, f. 608.

¹⁰⁶¹ Tinguem en compte que en la recerca històrica, en qualsevol moment pot aparèixer un document que desmunti aquesta afirmació.

¹⁰⁶² ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1663-1683, f. 254v i 255v.

¹⁰⁶³ LLEDÓS I MIR, MIQUEL. *Historia de la antigua villa hoy ciudad de Tremp* (1917). Barcelona: Editorial Barcino, 1977. p. 256-257.

¹⁰⁶⁴ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de l'Obra de l'església, f. 333.

¹⁰⁶⁵ APTo: Arxiu de targetes. Targeta núm. 3271-P XIII.

¹⁰⁶⁶ ACBR: Fons Municipal de Berga. Actes Municipals 1680-1694 (núm.154), f. 352v.

lliures per aquest objectiu¹⁰⁶⁷, i Jaume Guilla signa contracte el 30 d'octubre de 1690 a la notaria de Josep Riu (júnior) de Berga¹⁰⁶⁸. Malauradament no s'ha localitzat, però en contrapartida s'ha trobat la visura de l'instrument, redactada pel mestre de capella Mn. Miquel Gonser, el 24 de juliol de 1692^{DOC17}. És un orgue de tretze registres, sense cadireta, amb teclat únic de 45 teclades, registres de principals de 14 peus fins a mixtures, amb *tolosana sensilla*, dolçaines com a registre de llengüeta i contres de pedal de 28 peus:

«Primo, flautat major de catorse palms de antonació que és la cara.
 Secundo, segon flautat de fusta unísonus de la cara.
 Tertio, octava de set palms de entonació.
 Quarto, nasart, entrant en dotsena de la cara.
 Quinto, quinsena.
 Sexto, desinovenena.
 Septe^{mo}, vint-i-dosena.
 Octavo, ple de quatre punts per tecla entrant primer punt ut, sol, fa, sol.
 Nono, nasart en punt de quinsena.
 Décimo, simbalet de tres punts per tecla entrant primer punt ut, mi, sol.
 Undécimo, tolosana sensilla entrant primer punt a trenta-dos punts sobre la cara.
 Duodécimo, dulsaynes.
 Décimo tertio, temblant.

Ab contras de vint-y-vuyt palms primer flauta, tenint dit orga quaranta-sinch teclades, lo qual orga, per mi vist, mirat y regonegut, y una y moltas vegadas tocat y retocat, dich y asseresch que, segons la paritia tinch de organista, està ab tota conformitat y consonància, a punt de capella y assentat, sens que en aquell faltia cosa segons estava pactat quant se li dóna la fàbrica de dit orga [...]».

Mentre enllesteix l'orgue de Berga, es trasllada l'any 1691 a Lleida per afinar els orgues de la catedral per la quantitat de 17 lliures¹⁰⁶⁹. Posteriorment hi regressa el 1695¹⁰⁷⁰ i 1696¹⁰⁷¹ però afinant només l'orgue gran.

TORREDEMBARRA (1705)

Home de recursos, aprofita les seves estades a Lleida per a contractar amb el monestir de Santa Clara la fabricació d'un petit orgue (anomenat en el protocol *neumatici organi*) per la quantitat de 200 lliures, cobrant-ne 154 i «donant a caritat» les 46 lliures restants per a misses resades, segons consta en una època del 19 de novembre de 1696¹⁰⁷².

Després d'aquest sojorn lleidatà, continua una etapa barcelonina de més de dos anys. Des de les acaballes de 1699 fins a les darreries de 1701, on s'hi trasllada juntament amb la seva esposa Magdalena i bateja dos fills seus a la catedral de Barcelona: en Ramon Francesc Ignasi el 5 d'abril de 1700¹⁰⁷³ i en Rafel Antoni Jaume Francesc Josep el 13 de juny de 1701¹⁰⁷⁴. En aquesta etapa és quan sorgeix per primer cop la figura del seu germà Sebastià, en la renovació de l'orgue gran

¹⁰⁶⁷ *Id.*, f. 363v.

¹⁰⁶⁸ Contracte no localitzat.

¹⁰⁶⁹ ACL: Fons Capitular. Obra 1687-1715, f. 79v.

¹⁰⁷⁰ *Id.*, f. 149r.

¹⁰⁷¹ *Id.*, f. 173r.

¹⁰⁷² AHL: Fons Notarial de Lleida. Josep Gordà, Manual 1696 (733), f. 22r.

¹⁰⁷³ ACB: Llibre de Baptismes 12 (1699-1706), f. 29v.

¹⁰⁷⁴ *Id.*, f. 59v.

de l'església conventual de Santa Caterina de Barcelona. Els annals de la comunitat descriuen el treball dels orgues dels germans Guilla d'aquesta manera:

«Als 14 de desembre [de 1699] se ha començat lo orga gran de la iglésia per los mestres Jaume y Sebastià Guilla, naturals de Tremp, treballan las flautas en la Celda Provincial, y menjan del convent. La empresa és fer-lo nou casi del tot. Se fan los secrets y portavents nous y se aumentan los registres. [...]»¹⁰⁷⁵

Dia 29 de desembre 1701. Diferents mestres organista tocaren y provaren la obra del orga ha fet aquest convent. És de saber en lo pertocant al orga que de vell se ha fet hoy casi tot (exceptat las caxas de la cadireta y cara, algunas flautas grans de las de estany) ab lo secret, portavents y registres. La obra de tot ell, vuy en dits de tots los organistas de esta ciutat y de alguns forasters que lo han tocat, és tingut per boníssim y ben acabat»¹⁰⁷⁶.

Enmig d'aquesta actuació, de ben segur que els Guilla van treballar en més d'un dels nombrosíssims orgues de què disposava la ciutat de Barcelona en aquella època. Com per exemple en el del convent de la Mercè que «per refinar y adobar lo orga, el mestre Jaume [Guilla]» cobra 100 lliures¹⁰⁷⁷.

Uns mesos després d'acabada l'obra de Santa Caterina, Jaume Guilla fa via cap al Pirineu¹⁰⁷⁸, a la Seu d'Urgell, on havia treballat a la catedral l'any 1677: «als 23 novembre 1702 se ha concertat ab lo dit [Jaume] Guilla, adobador de orgues, que ab los sobre dits pactes a de adobar-los per 35 doblers [...]»¹⁰⁷⁹.

La següent parada dels nostres orgueners és per a fabricar el famós orgue de Torredembarra, una de les dues emblemàtiques obres seves que ens han arribat al nostres dies (l'altre s'escau a l'orgue actual de Tremp, molt modificat pel pas de diferents orgueners). No sabem exactament quan va ser contractat però dins del secret de l'orgue major es conserva l'etiqueta original dels Guilla on diu:

«Anno Domini 1705, Jacobus Guilla et Sebastianus Guilla, fratres, ville de Tremp, me fecerunt in presens villa Torra d'en Barra, mensis marci, anno iam dicto».

[A l'any del Senyor de 1705, Jaume Guilla i Sebastià Guilla, germans, de la vila de Tremp, em van fer a la present vila de Torredembarra, el mes de març de l'any ja mencionat].

D'aquí es dedueixen tres afirmacions d'interès per a l'orgue i per als orgueners: primer, els dos germans són tractats amb la mateixa igualtat jeràrquica respecte a la responsabilitat de la construcció de l'instrument; segon, es va crear l'orgue a la vila de Torredembarra; i tercer, no sabem si la data escrita correspon al dia de la signatura del contracte o de finalització de l'instrument. Aquest espectacular exemplar consta de dos teclats manuals de 45 notes cadascun, que pertanyen a l'orgue major i a la cadireta, i vuit peanyes de contres. Partició de registres entre Do3 i Do#3. Les contres estan acoblades permanentment a l'orgue major. Disposició¹⁰⁸⁰:

ORGUE MAJOR
Flautat 14 palms
Octava

CADIRETA
Cara 7 palms
Flautat tapat 7 palms

¹⁰⁷⁵ BUB: *Lumen Domus o Annals del Convent de Santa Catharina de Barcelona* Ms. 1006. Volum II, f.608.

¹⁰⁷⁶ *Id.* Ms. 1007. Volum III, f.147.

¹⁰⁷⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2875, f. 26r.

¹⁰⁷⁸ No sabem si l'acompanya el seu germà Sebastià però probablement sigui així.

¹⁰⁷⁹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes, f. 97r.

¹⁰⁸⁰ La disposició de registres següent no és original de cap protocol notarial però la restauració de l'instrument i els elements constituents de l'orgue fan molt fiable aquesta registració.

Tapadet 7 palms (partit)	Quinzena
Dotzena llarga (partida)	Dinovenà 1 1/3
Vint-i-dosena (partida)	Plens II
Plens IV (partit)	
Cimbalet III (partit)	
Corneta III (Do#3-Do5)	<u>CONTRES</u>
Tolosana II (Do1-Do3)	Fusta 28 palms

A partir d'aquesta obra i d'aquest any, Jaume Guilla desapareix d'escena. Sebastià portarà dirigirà en solitari els treballs d'orgueneria dels Guilla.

L'any 1712, Sebastià Guilla torna a Barcelona per a treballar a la Mercè, convent que ja havia visitat el 1701 el seu germà Jaume. Repara l'orgue «que tenia molta necessitat» des del novembre de 1712 fins al gener de 1713, rebent per la feina 34 lliures¹⁰⁸¹.

Finida l'etapa de Barcelona es desplaça cap al sud, direcció Vilanova de Cubelles, novament Torredembarra i la Geltrú. Restaura l'orgue de Sant Antoni de Vilanova entre 1714 i el juliol de 1717 (un rebut indica la durada de l'allotjament de l'orguener per un termini de vint mesos i set dies)¹⁰⁸², produint-se una llacuna de cinc anys, ubicant a Sebastià a la vila de Torredembarra (1722) revisant l'orgue fet pels Guilla l'any 1705. En aquest any l'ajuntament de Vilanova requereix un altre cop dels serveis de Sebastià i paguen quatre lliures per «lo treball de enviar quatre cavalcaduras dos vegadas a la Torradembarra per portar los trastos de l'organista» cap a Vilanova¹⁰⁸³. De fet guanya 36 lliures per refinar l'orgue que percebrà l'any 1723¹⁰⁸⁴.

La darrera comanda de Sebastià Guilla és per a l'església de Santa Maria de la Geltrú el 1727, instrument que es refà per 61 lliures¹⁰⁸⁵.

Després d'aquest treball, esdevé la mort a Sebastià, no sabem exactament on ni quan, ja que la seva cunyada Magdalena Guilla [=esposa d'en Jaume?], com a mare d'Esteve i Bonaventura Guilla, nebots i legítims hereus seus, signen àpoca en data 7 de març de 1728 quan Sebastià ja és mort, per al cobrament del deute pendent de la parròquia de la Geltrú a l'orguener¹⁰⁸⁵.

• **GUITSENDANNER, ENRICH (1781-1784)**

Orguener de procedència desconeguda. Localitzat l'any 1778 treballant a l'església de Sant Llorenç de Lleida, cobra cinc lliures per afinar la cadireta «i compòndrer alguna tecla del orgue»¹⁰⁸⁶. Posteriorment, en el bienni 1783-1784, construeix un secret nou per a la cadireta de l'orgue de la col·legiata de Sant Feliu de Girona, ajustat en 125 lliures, i hi afegeix també un registre de nasard per 25 lliures¹⁰⁸⁷. El 28 d'abril de 1785 rep 50 lliures per la resta del salari de les reparacions efectuades al dit instrument¹⁰⁸⁸.

• **JORDI, NICOLAU (1718)**

¹⁰⁸¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2878, f. 93r, 93v i 94v; i Volumes 2897 (2 de desembre 1712).

¹⁰⁸² APSAV: Lligall de rebuts (diversos). I a *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*, f.11v, 20r, 21r i 23r.

¹⁰⁸³ APSAV: Despeses vàries. Obrer 3.

¹⁰⁸⁴ APSAV: *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*, f. 31r.

¹⁰⁸⁵ APSMG: Llibre d'Obra. Carpeta 97.

¹⁰⁸⁶ ACL: Obra, capbreus i comptes de 1771 a 1780, f. 135r.

¹⁰⁸⁷ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f. 258v.

¹⁰⁸⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibres de secretariat 1772-1806*, f.112. També a *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1785-1786, f. 265v.

Frare agustí que treballa a l'església parroquial de Santa Maria de Cervera entre els anys 1718 i 1719 adobant l'orgue per una quantitat de 179 lliures, amb l'ajut del fuster Felip Artigues¹⁰⁸⁹.

• **KYBURZ, JOHANNES (1803-1819)/OTTER, FRANZ (1803-1807)**

Johannes Kyburz nasqué l'any 1777 al cantó suís de Solothurn, d'on era originària la seva família. Franz Otter, a Aedermansdorf, també Suïssa. Desconeixem en quin moment s'associen ni per què traslladen llur residència a Catalunya.

La primera notícia sobre l'activitat de Kyburz/Otter a Catalunya no pertany a la construcció o reparació d'orgues sinó de pianos, ja que el Museu de la Música de Barcelona posseeix dins del seu fons instrumental dos exemplars de piano de taula, un de l'any 1800 (MDMB 502) i el segon de 1805 (MDMB 32) fabricats pels nostres protagonistes.

Però dins del camp de l'orgueneria, els atribuïm inicialment un encàrrec de la comunitat del monestir de Sant Cugat del Vallès del 4 de març de 1803 en el «que havian fet mirar lo orga per dos al·lemans y que prometian posar-la bé y que demanaban 300 lliures»¹⁰⁹⁰. Per la migradesa de la informació, no és del tot segur que fossin ells però, pel detall del seu país d'origen i per dates, seria força probable.

Molt pròxima a aquesta data els dos orgueners reparen tot l'instrument de la parròquia de Santa Maria de la Geltrú i li afegixen un registre de flauta travessera per la suma de 400 lliures com consta en un rebut signat pels obrers el dia 13 de maig de 1803¹⁰⁹¹. Probablement són també els autors de l'orgue de la capella de l'Hospital de Vilanova i la Geltrú, malgrat que no en coneguem la data exacta de construcció¹⁰⁹².

La primera gran obra correspon a l'instrument de la església de Santa Maria del Pi (o dels Reis) de Barcelona. L'estat de l'antiquíssim orgue de la parròquia del Pi al febrer de 1802 era absolutament lamentable fins al punt de tenir «temors d'anar-se'n algun dia

BARCELONA-Santa Maria del Pi
(1803)
APSMG

orgue i organista a terra, havent ja sentit d'est petar-li un poc una costella o fusta de la cadireta»¹⁰⁹³ ja que la tribuna on estava col·locat havia fet moviment¹⁰⁹⁴. Posats en alerta els obrers de la parròquia, aquests contacten amb Kyburz i Otter per a proposar-los la possibilitat d'edificar un instrument nou. Els nostres factors presenten dos pressupostos amb un cost cadascun de 13.500 lliures i 9.400 lliures. La comissió els estudia i tria un exemplar amb un preu sensiblement inferior: 8.300 lliures més la ferralla de l'antic (valorada en 700 lliures). En total: 9.000 lliures. El termini d'execució s'acorda en tres anys, fins al 1806.

Entretant, el 5 de gener de 1803, «l'orgue gran ha callat, és dir, que no ha tocat no havent-hi vent a les flautes, tancat i barrat, com un que està, a no mort ja,

¹⁰⁸⁹ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra, s/f.

¹⁰⁹⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 1205, f. 15r-15v.

¹⁰⁹¹ APSMG: Rebuts.

¹⁰⁹² *Diari de Vilanova*. Exempler del 14 de novembre de 1860.

¹⁰⁹³ D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre VI (1802-1803)*. Barcelona: Curial, 1988. -Biblioteca Torres Amat. p. 24.

¹⁰⁹⁴ *Id.*, 182.

desahuciat dels metges»¹⁰⁹⁵, i el 8 de gener «l'orgue del Pi quedà ja desenflautat, a lo menos tota la cadireta, i del demás sinó ja tota la caixa [...] sens ja cap flauta, per fer-se pim-pam a la caixa tan vella»¹⁰⁹⁶. En ple procés de desmuntatge de l'instrument vell, els factors i obrers convenen el 21 de gener de 1803 l'orgue nou amb una escriptura^{DOC 139} redactada en un estil molt diferent del de les fetes fins al moment, molt detallada, descrivint d'una forma exhaustiva els elements constructius i mecanismes de l'instrument, mostrant l'avanç tècnic dels orgueners de procedència centreeuropea respecte als autòctons. Quan hem llegit una frase amb aquest lèxic «toda la máquina de dentro será simple y perfecta según las leyes de la mecánica y stática» en algun contracte de 1803 o d'abans de 1803? Una altra de les novetats també és el canvi d'ubicació de l'orgue. Habitats a la col·locació en lateral i balconada, aquest presenta una situació novedosa a Catalunya¹⁰⁹⁷: centrat a sobre de la porta principal. Per aquest motiu, els obrers de l'església emprenen l'abril de 1804 la construcció d'un cor que abraça l'amplada del primer tram de volta dels peus del temple, desmuntant un immens cancell i començant a dibuixar un gran arc, tot dirigit per l'arquitecte Josep Renard¹⁰⁹⁸. L'expectació que desperta aquest instrument entre els feligresos esdevé enorme. El de 3 de gener de 1806, l'enginyer comença a emetre els seus primers sons, malgrat que als orgueners no els fa gaire gràcia que «es tòquie l'orgue fins que estiga, a no del tot llest, més avançat en sos registres [...] no perdén feina en treballar-hi [...]. Desitgen quèdar bé en lo d'est orgue nou de la iglésia del Pi, no volent exposar-se a la crítica i censura, tant dels que entenen d'orgue i música com dels que no n'entenen gens, i d'alguns parroquians de Santa Maria del Mar, que per ells lo de Santa Maria és lo millor orgue de Barcelona»¹⁰⁹⁹. Però davant d'una obra d'aquesta envergadura, no falten veus crítiques disconformes amb el resultat, sobretot centrades en la seva ubicació. La veritat és que fou un orgue espectacular, tant pels seus registres (molts d'ells inèdits a Catalunya) com per la manufactura del moble que l'hostatjava.

L'instrument disposa de tres teclats manuals de 51 notes i contres amb 12 notes, sis secrets (dos per a l'orgue major, un per la cadireta, un pel recitatiu i dos per les contres), cinc manxes «de siete pies de largo y de ancho quatro pies, poco mas o menos, del uso y estilo alemano, que consiste en esto, que cada fuelle no tiene mas que un pliego grande que da el viento siempre igual. Lo contrario es en los otros fuelles». La disposició de registres es distribueix en:

TECLADO PRINCIPAL

Bordó 16 peus

Cara 8 peus

Bordó 8 peus

Gamba 8 peus

Octava 4 peus

Nasard 3 peus

Quinzena 2 peus

Ple primer III

Ple segon III

Címbala II

Corneta V (Do3-Re5)

CADIRETA

Soncional 8 peus

Cara 4 peus

Quinzena

Flautí

Larigot

Ple III

Flauta travessera II (Do3-Re5)

Cromorn

¹⁰⁹⁵ *Id.*, 167.

¹⁰⁹⁶ *Id.*, 168.

¹⁰⁹⁷ Que ja havíem trobat a l'orgue de Torroja del Priorat (1799) de Joan Pere Cavallé, abans del trasllat al seu actual emplaçament per Juan Florenzano (1880), o al de Castelló d'Empúries (1803), també de Cavallé.

¹⁰⁹⁸ D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre VII* (1804-1807). Barcelona: Curial, 1988. -Biblioteca Torres Amat. p. 24 i 25.

¹⁰⁹⁹ *Id.*, 137.

Trompeta real 8 peus (partida)
 Clarí 4 peus
 Clarí 2 peus

RECITATIU

Cara 8 peus
 Quintató
 Flauta dolça
 Nasard 3 peus
 Cornetta III (Do3-Re5)
Fagotto natural (Do1-Si2)
 Oboè (Do3-Do5)
 Veu humana (Do3-Do5)
Temblante

CONTRES

Contres 16 peus
 Violó
 Ple IV
 Un registre únic amb:
 Bordó 16 peus
 Cara 8 peus
 Octava
 Trompeta real

La visura sobre l'acceptació de l'instrument se signa –com s'havia estipulat en el conveni– el 12 de desembre de 1806, amb la supervisió de Carles Baguer, organista de la catedral, fra Joan Quintana, organista carmelita calçat, Mn. Rafael Roger, organista de la parròquia, i Mn. Francesc Sampere, mestre de capella del Pi, «que primeramente declaramos estar construido con una elegancia y primor sobresaliente que sus voces, a más de ser en particular finas y agradables, componen un conjunto el más armonioso e igual. En una palabra, cada registro es un asombro del arte en su línea». El que no resultarà tan puntual és el pagament per part dels obrers de la parròquia a Johannes Kyburz. S'endarreriran fins al 24 juliol de 1824, quan es pagarà les darreres 155 lliures del preu total acordat.

Entremig, Kyburz executa uns manteniments de l'instrument anuals (com a conductes) amb un cost de 30 lliures cadascun els anys 1807 i 1808. Parlem en singular ja que Franz Otter mor abans de la visura¹¹⁰⁰.

La segona obra emblemàtica –existent actualment– concerneix al monumental orgue de Santa Maria de Maó, contractat el 2 de juny de 1806 i inaugurat, després de ser examinat i aprovat, el 30 de setembre de 1810¹¹⁰¹.

El rector de la parròquia, Mn. Gabriel Aleñà, davant la necessitat de fabricar un nou instrument, estableix contacte amb l'afamat orguener Lluís Scherrer, establert en aquells moments a Palma de Mallorca i autor de diversos instruments disseminats per les Illes Balears (concretament a Menorca, als Carmelites 1782/1783 i als Franciscans 1794 de Maó), el qual li envia la traça i la disposició de l'orgue que està construït a Santa Eulària de Palma¹¹⁰². Però la mort de Scherrer al desembre de 1803 obliga a Mn. Aleñà a cercar una solució, fins que finalment la troba amb Kyburz i Otter, signant contracte a Barcelona el 20 de desembre de 1805, amb un cost total de l'instrument de 11.370 lliures, i entrega de l'orgue el setembre de 1810:

TECLADO PRINCIPAL

Cara 28 palms
 Cara 14 palms
 Bordó 14 palms
 Gamba 14 palms
 Octava 7 palms
 Gran nasard 10 palms
 Gran tierza 7 palms
 Nasard dotzena

CADIRETA

Bordó 14 palms
 Cara 7 palms
Soncional 14 palms
 Quinzena 4 palms
 Flautí
Larigot 2 palms
 Ple III
 Cromorn o *horlus* 14 palms

¹¹⁰⁰ Totes les dades ofertes sobre l'orgue de Santa Maria del Pi de Barcelona, tret del contracte notarial, estan dipositades a l'APSMP: caixa 141 «orgue».

¹¹⁰¹ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. 30 i 31.

¹¹⁰² Per aquest motiu es troben dipositats tots dos documents a l'Arxiu Històric de Maó.

Nasard quinzena
 Nasard dissetena
 Quinzena 4 palms
 Ple III, flauta major 4 palms
 Fornitura III, de 5 palms
 Címbala II
 Corneta V (Do3-Re5)
 Clarí 7 palms (Do3-Re5)/ Trompeta real (Do1-Si2)
 Clarí¹¹⁰³ 4 palms (Do1-Si2) / Trompeta real (Do3-Re5)
 Trompeta real
 Veu humana (Sol2-Re5)

ECOS («para algunos de estos registros se hará una caja para hacer forte y piano»)
 Cara 14 palms
 Quintatò 14 palms
 Flauta dolça 7 palms
 Flauta cònica (Do3-Re5)
 Nasard 5 palms
 Quinzena IV palms
 Corneta III (Do3-Re5)
 Fagote natural 14 palms (Do1-Si2)
 Oboè (Fa1-Re5)
 Veu humana (Do3-Re5)

CONTRAS O PEDALES

Contres 28 palms
 Contres 14 palms
 Ple IV
 Serpente 28 palms

Temblant

Campanes de bronze (Do3-Re5)

L'any 1807, Kyburz es desplaça cap al sud de Barcelona, fins a la vila de Cambrils, on repara l'orgue del santuari de la Mare de Déu del Camí per 253 lliures¹¹⁰⁴.

El magnífic instrument fabricat a l'arxiprestal de Maó li va proporcionar una bona quantitat de clients potencials a l'illa, com ho demostra la construcció d'un orgue nou iniciat a principis d'octubre de 1810 i acabat el juliol de 1813 al convent dels Franciscans de Ciutadella, la restauració del de la catedral a l'agost de 1813, i el trasllat de l'exemplar del convent dels Franciscans o església de Jesús de Maó des d'una de les capelles laterals a sobre del portal major l'any 1818¹¹⁰⁵.

De ben segur que molta documentació d'aquests orgueners resta dormida als arxius, sobretot de protocols. La documentació que he consultat no ofereix –fins ara– més dades professionals sobre aquest orguener, mestre que va continuar la tasca reformadora iniciada per Scherrer i Joan Pere Cavaillé i que va ocupar fins la franja cronològica del primer quart del segle XIX.

• **LLINÀS, AGUSTÍ (1678-1708)**

Agustí Llinàs és un exemple de fuster que evoluciona vers la construcció d'orgues.

La seva activitat s'inicia com a mestre fuster de la ciutat de Barcelona el 16 de setembre de 1678^{DOC 1} amb la signatura d'un contracte per «a fer y fabricar, dins la dita vila de Calaff, la caixa del horga que lo pare fra Barthomeu Triay a de fer per la Iglésia Col·legiada de Sant Jaume de dita vila [...] conforma està ab la trassa que dit Augusti Llinàs a ensenyada, la qual resta en poder firmada per Gaspar Aldabó, notari y scrivà de

¹¹⁰³ «Dichos clarines se col·locaràn en la fachada, horitzontal y se llaman clarín claro, clarín de campaña, clarín alemán y bajones».

¹¹⁰⁴ SALCEDA I CASTELLS, JOSEP. *La Mare de Déu del Camí i el seu santuari*. Cambrils: Edicions Ajuntament de Cambrils, 1986. p. 43.

¹¹⁰⁵ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. 19-20, 26-28 i 78.

la vila de Igualada»¹¹⁰⁶. Aquest moble suposa una despesa a l'ajuntament de Calaf de 350 lliures fragmentada en tres pagaments: a l'inici de la feina, a la meitat i després d'un mes d'estar acabada l'obra. Al mateix contracte, els jurats de la vila indiquen què «ademés del que està contengut en la dita trassa, dit Augusti Llinàs a de fer dita caixa ab la conformitat [que] farà la de Igualada». O sigui que quan es va contractar l'orgue de Calaf, en dates anteriors, molt properes suposem, es va signar un altre orgue nou a la vila d'Igualada amb la caixa feta pel mateix fuster.

CALAF (moble de 1678)
ACAN

El 27 d'agost de 1680 Llinàs signa contracte com a fuster per a la construcció del retaule de Sant Sever de la catedral de Barcelona, col·laborant amb l'escultor Jacint Trulls¹¹⁰⁷.

Continuant la seva relació de fuster amb orgueneria, Llinàs actua com a testimoni l'11 d'abril de 1687 –per part de l'orguener Antonio Bidarte (o Vidarte)– en qualitat de fuster en els pactes de construcció del nou orgue de Sant Miquel de Barcelona^{DOC 10}. Hem de suposar que treballa col·laborant amb l'orguener navarrès durant la fabricació d'aquest nou instrument.

Però no és fins al 22 de juny de 1691 quan tornem a descobrir notícies seves, amb la novetat d'anomenar-se «fuster y mestre de orgas» simultàniament en la capitulació^{DOC 15} sobre la reparació de l'instrument de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona. En aquest treball, Llinàs realitza una important tasca de manteniment d'un orgue ja força deteriorat¹¹⁰⁸: repara les manxes, els teclats, desmunta la canonada dels secrets per poder-los reconèixer bé, substitueix una quantitat important de tubs de les mixtures, repassa els portavents, reduccions, molinets i canonada grossa de façana. El més curiós de tot és que anomena l'existència de 54 tecles al manual de l'orgue major, comptabilitzant 1.350 tubs en set registres de 25 fileres. Del de la cadireta, no n'esmenta res. S'acorda finalitzar l'instrument el juny de 1692.

El 9 de juny de 1693 consta com a *prohom segon* del consell de la Confraria dels Escultors de Barcelona¹¹⁰⁹.

Paral·lelament a la feina de Santa Maria del Pi de Barcelona, Llinàs construeix l'any 1692 la caixa de l'orgue de la catedral de Tortosa, juntament amb Antoni Ferrer¹¹¹⁰, per allotjar la maquinària que està elaborant el factor Andreu Bargero. És en aquesta època que deixa de ser «ciudadà de Barcelona» per passar a ser-ho de Tortosa.

Després d'una llacuna temporal de prop de deu anys, el 9 d'abril de 1702, descobrim a Llinàs a la vila de Cinctorres (els Ports) com a «mestre de òrguens de la ciutat de Tortosa» per a reparar i actualitzar l'orgue de la parròquia. En aquest encàrrec, l'orguener ha de fabricar el secret nou de l'instrument per un total de 89 lliures. Posteriorment, el 24

¹¹⁰⁶ Traça no localitzada.

¹¹⁰⁷ AHPB: Notari Bonaventura Torres de Barcelona, (770/53), f. 318.

¹¹⁰⁸ Recordem que una de les importants intervencions en aquest orgue es remunta a l'any 1659 per obra de Francesc Galtaires per la quantitat de 500 lliures.

AHPB: Notari Josep Soldevila de Barcelona (711/13), f. 29r i 375v.

¹¹⁰⁹ GRASSOT I PÉREZ, MARTA. *Andreu Sala i l'arribada del Barroc a Catalunya*. Girona: UdG Màster d'Iniciació a la Recerca en Humanitats-Facultat de Lletres, 2014, p. 15.

¹¹¹⁰ MUNOZ I SEBASTIÀ, JOAN HILARI / ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Art i artistes a Tortosa durant l'època moderna*. Tortosa: Cooperativa Gráf. Dertosenca, 1999.

de setembre, s'afegeix la tasca de col·locar un registre de dolçaines i completar unes mancances de tubs als registres de nasard i de dissetena. El 9 d'octubre l'ajuntament requereix a Llinàs que aquest registre de dolçaina sigui sencer ja que l'ha posat partit de mà esquerra i els jurats de la vila el vol sencer. L'orguener s'excusa dient que no hi ha espai per a les de mà dreta i la lluita s'allargarà fins al 17 de gener de 1703, sense aclarir si finalment les va col·locar o no¹¹¹¹.

La pròxima localització de Llinàs pertany a la construcció d'un orgue nou «entre la Molt Ilustre S^{ra} Abadessa del monastir de monjas de Sant Feliu de Cadins del orde de Síster del Mercadal de Girona [...] de una part, y Agusti Llinàs, mestre de orgas en la ciutat de Tortosa habitant, de part altre, sobre la nova fàbrica fahedora del orga de dit monestir que se ha de fer y fabricar [...] en lo mateix puesto ahont se troba fabricat lo vell». El contracte^{DOC 28} se signa a la ciutat de Girona el dia 21 de gener de 1705 amb data de finalització de l'obra per al 21 de gener de 1708. Sembla indicar que aquest instrument s'ha de construir a Tortosa per la insistència que es mostra en deixar clar qui es farà càrrec del pagament de les despeses de transport de tot els bagatges des de la vila on està el taller fins seu destí. Molt probablement aquest sorprenent encàrrec a un orguener de Tortosa fins a la llunyana Girona, amb una distància entre les dues ciutats força respectable, és probable que sigui fruit d'una recomanació del bisbe Sever Tomàs Auter (bisbe de Girona entre 1679 i 1685, i bisbe de Tortosa entre 1686 i 1700) a les monges cap a l'Agustí Llinàs. Recordem que el nostre protagonista va construir la caixa de l'orgue de la seu de Tortosa el 1692, època del pontificat d'Auter a Tortosa.

Aquest nou orgue de Cadins, «lo dit Agusti Llinàs [lo] haurà de fer y fabricar a sos gastos la caixa de lo dit orga, sens tribunas, ço és, la caixa sens paviment del dit orga, havent de fer dita caixa, y fetxada de aquella com la del orga de la de Sant *Domingo* de la present ciutat de Girona». L'instrument ha de disposar d'un anacrònic sol teclat de 42 notes amb onze registres en el manual i contres de catorze palms d'entonació per als baixos de pedal, ubicant-se al lloc on és l'antic:

«Primo la cara de antonació de catorsa palms [...].
 Item la octava.
 Item dotzena llarga.
 Item lo nasart en dotzena.
 Item un tapadillo de fusta de antonacio de catorsa pams.
 Item una quinsena de mitx taglat en amunt dobla.
 Item una dinovena y vintidozena.
 Item una tolosana de tres canons per punt [...].
 Item una cornatilla inglesa de tres canons per punt de mà dreta.
 Item un lleno de quatre canons per punt [...].
 Item un simbalet de tres canons per punt».

La darrera referència sobre el nostre amic irromp l'any 1708 a la ciutat de Tortosa quan se li encarrega, juntament al també escultor Bru Cavaller i per encàrrec del veguer d'aquesta ciutat, inventariar «els retaules, orgue y sepulcre» de l'església del monestir de Sant Francesc d'aquesta ciutat. Se suposa que el sepulcre corresponia al del bisbe Auter citat anteriorment¹¹¹².

- **MARSAL, MATIES (1798)**

¹¹¹¹ “Orgue de Cinctorres (Castelló)”. *Cabanilles*, 12 (octubre 1980). p. 18.

¹¹¹² MUÑOZ I SEBASTIÀ, J. H. — YEGUAS I GASSÓ, S. “Els Espinalt de Sarral i els retaules de sant Ruf i sant Agustí de la catedral de Tortosa (segle XVIII)”. *Aplec de Treballs*, 28 (2010). p. 145-164.

Orguener que intervé a l'instrument de la catedral de Tortosa l'any 1798¹¹¹³.

- **MOLINA, JOAN (1699-1707)**

Frare carmelità destinat al convent d'Olot. La seva activitat s'inicia amb la reparació de l'orgue del santuari de Santa Maria del Collell, al municipi de Sant Ferriol (la Garrotxa). L'any 1699 cobra 22 lliures per reparar l'orgue i fer-hi alguns tubs¹¹¹⁴. El 1704 el localitzem a l'església de Sant Esteve d'Olot, on repara i amplia l'instrument amb tres registres nous, enmig de nombroses obres que van afectar el conjunt parroquial, pagant l'ajuntament olotí la quantitat de 150 lliures¹¹¹⁵. El 25 de desembre de 1707 rep 66 lliures per a fabricar un secret nou un altre cop al Collell¹¹¹⁴. La feina feta no va satisfer els responsables del santuari i l'any 1710, Salvi Clairà, de la vila de Banyoles, és contractat per a refer l'orgue¹¹¹⁴.

Finalment, el mateix any 1707, regressa a Olot a canviar d'ubicació l'instrument enmig d'una reforma del temple que durarà molts anys¹¹¹⁵.

- **MONTELLS, VICTORÍ (1785-1810)¹¹¹⁶**

Victorí Montells és una figura curiosa dins del planter d'orgueners a Catalunya. Cercant les seves activitats descobrim que exerceix de notari a Tarragona però al mateix temps d'orguener.

Montells neix el 20 de febrer de 1755 a Tarragona¹¹¹⁷. El 7 d'octubre de 1789 es casa amb Tecla Caputo, filla del notari de Tarragona Francesc Caputo¹¹¹⁸, i l'any 1795 vivien al carrer de Santes Creus amb ofici de causídic¹¹¹⁹.

El 15 de novembre de 1785 publicita els orgues de cilindres que construïa a *La Gaceta de Madrid*:

«En Tarragona reside Victorino Montells, natural de la misma ciudad, de oficio organero. Construye organos de cinco claves, especialmente de cillindros ajustados a cualquier sonata que se le den en nota, ya sean a una o más voces, con teclado y cilindro, y éste capaz de servir, si se ofrece, para una Misa u otras funciones de Iglesia»¹¹²⁰.

Les dades sobre el seu ofici d'orguener són molt minses. A part de l'anunci anterior, no descobrim cap activitat fins a l'any 1806, quan es trasllada a Lleida per a reparar l'orgue de l'Evangeli de la catedral per la quantitat de 52 lliures¹¹²¹, i el 1808, per a la restauració de l'instrument de la capella dels Dolors de Valls per 140 lliures¹¹²².

Montells s'encarrega de la conducta de l'orgue de la catedral de Tarragona dels anys 1808 i 1809 cobrant pel manteniment la quantitat de 25 lliures anuals¹¹²³.

¹¹¹³ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 49, 91 i 92.

¹¹¹⁴ ADG: Fons El Collell. Despeses 1711-1735 (núm. 5), f. 455v.

¹¹¹⁵ <http://www.miquelpuig.cat/2013/02/lorgue-de-sant-esteve-dolot-en-el-segle.html>

¹¹¹⁶ O Monteyts.

¹¹¹⁷ AHAT: Fons Parroquial de Santa Maria de Tarragona. Llibre de Baptismes (1743-1761), f. 189r.

¹¹¹⁸ AHAT: Fons Parroquial de Santa Maria de Tarragona. Llibre de Matrimonis (1765-1800), f. 364v.

¹¹¹⁹ Aquest llistat de reclutaments li adjudica la edat de 33 anys cosa que no és certa ja que és nascut el 1755. AHT: Fons Miquelets, volum VII.

¹¹²⁰ *Gaceta de Madrid*, 25 de novembre de 1785, p. 775.

¹¹²¹ ACL: Capbreus de la Obra 1791-1808, f. 334v.

¹¹²² *La Crònica de Valls*, 22 de setembre de 1928.

¹¹²³ AHAT: Arxiu Capitular de la catedral de Tarragona. Llibre d'Obra 1809-1811 i 1813-1817 (59/178), f.77 i 85.

Durant la mateixa època exerceix de notari a Tarragona on es conserven –a dia d’avui– dos volums de protocols (dels anys 1800 a 1808) dipositats a l’Arxiu Històric de Tarragona.

Mor a Tarragona el 25 d’abril de 1809, a dos quarts de cinc del matí, sense testar. El dia següent va rebre sepultura al fossar general¹¹²⁴.

- **NAVARRO, AGUSTÍ (1706-1711)**

Orguener procedent de València. Les dues úniques cites documentals que fan referència a la seva activitat en terres catalanes corresponen a 1708 quan li abonen 38 lliures per la reparació de l’orgue de Santa Maria del Mar de Barcelona¹¹²⁵, i per l’orgue nou que fabrica a Uldecona entre 1706 i 1711¹¹²⁶.

- **NOGUÉS, FELIP (1770)**

Frare, autor de l’orgue nou del convent de Sant Agustí de la Selva del Camp de l’any 1770¹¹²⁷.

- **NOVELL, PERE (1775)**

L’únic esment sobre aquest orguener pertany a la parròquia de Sant Pere de Ripoll el 7 de setembre de 1775 quan s’ofereix per a reparar l’orgue presentant uns informes poc afavoridors sobre la seva trajectòria professional. Finalment és desestimat i els obrers continuaran cercant un orguener per a solucionar els problemes¹¹²⁸.

- **OBRADORS, PAU (1791-1831)**

Clergue i fill de Mojà¹¹²⁹. Desconeixem el mestre amb qui va aprendre l’ofici. Cal anomenar l’existència d’un organista a Santa Maria de Mataró amb el nom Joan Obradors i Camprubí, encarregat de l’organistia des de 1798 a 1810, any de la seva mort. Era fill d’un sastre de Mojà¹¹³⁰. Germà del nostre protagonista?

La primera notícia sobre Obradors correspon a l’11 d’abril de 1791 quan cobra 7 lliures «per desfer la orga y compòndrer-la en lo cor» de l’església parroquial de Sant Feliu Sasserra¹¹³¹, important població a l’època per ser la seu de la Sotsvegueria del Lluçanès, i a les acaballes de segle XVIII pels nombrosos negocis tèxtils. L’any següent, el 14 d’abril de 1792, segons actes de la comunitat benedictina de Sant Cugat del Vallès, Pau Obradors s’ofereix com a organista del monestir per la mort de l’anterior oficial, el monjo Arderiu. La votació dels monjos queda força clara: set vots a favor contra cinc¹¹³², per tant Obradors és admès com a organista. A més a més, presenta credencials com a «pràctic en fer orgas o compòndrer-los» signades per l’arxiprest de Mojà conforme s’ha encarregat

¹¹²⁴ AHAT: Fons Parroquial de Santa Maria de Tarragona. Llibre quart d’Òbits (1809-1835), f. 29r.

¹¹²⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “La música en la basílica parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona”, 29.

¹¹²⁶ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA—VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l’Ebre*, 231.

¹¹²⁷ FORT I COGUL, EUFEMIA. *El convent de Sant Agustí a La Selva del Camp*. La Selva del Camp: Edicions Analecta Selvatana, 1950. Volum 1, p. 41.

¹¹²⁸ ACRI: Fons Sant Pere de Ripoll. H II núm. 753, f. 96r-96v.

¹¹²⁹ Els llibres sacramentals de Mojà van desaparèixer a la darrera guerra del 36 per tant impossible conèixer dades de naixement o genealogia.

¹¹³⁰ GREGORI I CIFRÉ, J. M.—CABOT I SAGRERA, N. *Fons del Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró. Inventaris dels fons musicals de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2010. p. XXXVII.

¹¹³¹ ABEV: Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. G/2 (1685-1851), s/f.

¹¹³² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 37v-38r.

del manteniment de l'instrument d'aquesta parròquia. Acte seguit, el 26 d'abril de 1792, Obradors planteja als seus superiors la possibilitat de construir un orgue portàtil sense cobrar-li la mà d'obra però sí els materials amb els que el farà, els quals els quantifica en 75 lliures¹¹³³. L'oferiment és acceptat per l'Abat Josep Gregori de Montero i d'Alòs (1788-1815) i el 7 de setembre ja presenta el petit instrument juntament amb un llistat de despeses que sumen 104 lliures. Però devien trobar l'orguenet tan ben fet que s'acordà «fer-li una gratificació de 35 lliures»¹¹³⁴. Un any després, l'11 de setembre de 1793, Obradors proposa una conducta o manteniment de l'orgue del monestir consistent en una afinació i una neteja dues vegades l'any per la quantitat de 6 duros, que és acceptada per les jerarquies de Sant Cugat¹¹³⁵.

Transcorren quatre anys sense saber res del nostre protagonista fins que el 3 de març de 1797 demana al Capítol un augment de sou i la possibilitat de «rèbrer los Sagrats Ordres». La primera petició s'accepta però la segona queda en suspens¹¹³⁶.

Obradors continua al monestir sota la obediència dels seus superiors. Durant aquest temps, l'Abat rep peticions de rectors perquè Obradors pugui exercir el seu ofici d'orguener, demanant-li el seu beneplàcit i el permís per a desplaçar-se a les viles que el sol·liciten¹¹³⁷. Un dels casos és el del Capítol de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses que en acta capitular del 30 de març de 1797 «se resolgué adobar la orga, fer nous los clarins espatllats per los francesos y, si convé, las manxas y valer-se del senyor Pau Obrador, [orga]nista de Sant Cugat del Vallès»¹¹³⁸. El Capítol de les Abadesses es posa en contacte amb el de Sant Cugat el 14 de juny de 1797 on «suplicaba que en atenció de quedar informats de la habilitat de Pau Obradors, organista de est monestir en compòndrer orgas, tingués la bondat de dexar passar a compòndrer lo orga de aquella iglésia». Preguntant l'Abat les intencions que tenia el nostre orguener, si ja coneixia la proposició anteriorment, aquest emet el permís i informe favorable per a traslladar-se al Ripollès. Dos dies després, li respon Obradors que sí coneixia anteriorment la sol·licitud però que pensava tornar a Sant Cugat, un cop acabada la feina¹¹³⁹. Finalment Obradors retorna de les Abadesses a finals d'agost sense haver acabat la feina per l'estat lamentable en què es trobava l'orgue¹¹⁴⁰. El 10 d'agost de 1799 arriba una altra sol·licitud de serveis d'Obradors dirigida al Capítol de Sant Cugat, aquest cop del rector de Martorell, per posar a punt l'orgue de la seva parròquia abans de la festa major del 15 d'agost. L'Abat dóna llicència al mestre per absentar-se com a organista del monestir¹¹⁴¹. Un permís d'abril de 1800 el porta un altre cop cap a Sant Feliu Sasserra per afinar l'orgue per 25 lliures, pagant 4 lliures «per lo viatge del senyor Pau»¹¹⁴².

Però s'apropa la fi de l'estada de Pau Obradors al monestir de Sant Cugat. El desembre de l'any 1801, notifiquen a Obradors la seva substitució com a organista per a col·locar-hi al seu lloc a Ignasi Roca, protegit de l'Abat De Montero. Aleshores Obradors «havent presentit que lo Capítol no tenia a bé mantenir-lo en lo empleo, suplicava se li donàs 3 o

¹¹³³ *Id.*, f. 38v-39v.

¹¹³⁴ *Id.*, f. 45r.

¹¹³⁵ *Id.*, f. 66r-66v.

¹¹³⁶ *Id.*, f. 130v.

¹¹³⁷ Una de les sol·licituds és tractada en acta del 31 de març de 1799 però sense anomenar la població. ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 176r.

¹¹³⁸ FERRER I GODOY, JOAN. *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Volum II, 659.

¹¹³⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 137v.

¹¹⁴⁰ FERRER I GODOY, JOAN. *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*. Volum II, 662.

¹¹⁴¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 181v.

¹¹⁴² ABEV: Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. G/2 (1685-1851), s/f.

4 mesos de temps per buscar sos acomodo. Se resolgué se li donàs lo plaso fins a la Pasqua»¹¹⁴³. En aquests darrers mesos, la convivència no deuria ser molt agradable entre Obradors i la comunitat benedictina ja que en un dels seus permisos, en acta capitular, s'estipula al gener de 1802 que «se incorporian els ynstruments y demés alages de Obradors al monastir»¹¹⁴⁴. Fins i tot, el 22 de gener, «se determinà fer venir un organer per afinar lo orga, y que se aconducti ab ell per afinar-la 2 vegadas en lo any»¹¹⁴⁵, senyal inequívoc del comiat del nostre orguener del monestir de Sant Cugat.

Una llacuna documental important que s'estén prop de deu anys (exceptuant una tercera afinació de 31 lliures a Sant Feliu Sasserra l'any 1805¹¹⁴⁶) i que coincideix amb la invasió napoleònica (1808-1814), dirigeix el nostre mestre cap a la ciutat de Girona entre els mesos de maig i juny de 1814. Les actes capitulars de la col·legiata de Sant Feliu descriuen la vinguda d'un orguener, Pau Obradors, «que havia visurat la orga de nostre iglésia, molt espatllada a ocasió de las bombas, manifestant un compte de dit organer de lo que se havia de compòndrer en dita orga, per posar-la corrent, y que cuidant-se ell de tot, la posaria corrent per preu de 450 lliures. Vist lo Capítol que aparexia, se posava a la rahó en quant al preu [...]. Dits canonges feren comissió del encàrrech [que] tenian y digueren [que] havian vist dos organistas la orga y que lo preu de 450 lliures [que] demanava lo organer per compòndrer-la era un preu mòdich, respecte de estar molt malbaratada [...]. Quedà concertat lo adobar la orga ab lo preu dalt expressat de 450 lliures»¹¹⁴⁷. El darrer pagament serà el 23 de juny de 1814¹¹⁴⁸. Al dia següent de l'anterior cobrament, signa un conveni per a renovar l'orgue de la capella de Sant Lluc de la ciutat gironina per 400 lliures¹¹⁴⁹. Aprofitant la proximitat geogràfica, el mestre Obradors renova la cadireta de l'instrument del monestir de Sant Esteve de Banyoles, cobrant el 2 de maig de 1815¹¹⁵⁰ una quantitat superior de 300 lliures. Al veure els bons resultats de la seva professionalitat, els benedictins determinen l'1 de febrer de 1816 restaurar també l'orgue major i ecos per 1300 lliures¹¹⁵¹. Treballant en aquest encàrrec, sol·licita permís al superior del monestir per a traslladar-se excepcionalment a Figueres per a «posar lo organet dels P.P. Franciscanos de allí esposant ser a estos de grandíssim profit y utilitat. Y lo Capítol concedí al suplicant [Obradors] passar a Figueres al fi insinuat per lo espay de un mes»¹¹⁵².

Els estralls causats per la Guerra del Francès es van fer ben patents a tot el país. Una de les ciutats castigades fou la de Solsona quan els soldats es van dedicar a destruir gran part del nostre patrimoni artístic, concretament el de la seva catedral i la capella del Claustre. Els seus administradors van encarregar al nostre orguener el 1816 un instrument per aquesta devoció tan solsonina per la quantitat de 870 lliures¹¹⁵³.

Una altra església que va patir l'acció dels soldats francesos va ser la de Sant Pere de

¹¹⁴³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1205, f. 1r.

¹¹⁴⁴ *Id.*, f. 2r-2v.

¹¹⁴⁵ *Id.*, f. 2v.

¹¹⁴⁶ ABEV: Fons Parroquial de Sant Feliu Sasserra. G/2 (1685-1851), s/f.

¹¹⁴⁷ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1806-1829 (núm. 133), s/f.

¹¹⁴⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823 (núm. 459), s/f.

¹¹⁴⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 35, s/f.

¹¹⁵⁰ ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quint de secretariat* (1787-1835), núm. 2.4.07.08. f. 566.

¹¹⁵¹ *Id.*, f. 580.

¹¹⁵² *Id.*, f. 598.

¹¹⁵³ LLORENS I SOLÉ, ANTONI. *La Mare de Déu del Claustre*, 182.

Figueres¹¹⁵⁴. Obradors, havent acabat d'instal·lar un petit orgue al convent de Franciscans de la mateixa vila al desembre de 1816, signa contracte el 20 de gener de 1817 amb els administradors de l'obra de la parroquial per a construir una cadireta nova per un preu de 2100 lliures¹¹⁵⁵. No sabem si anteriorment ja havia construït l'orgue major però un rebut de 28 de gener de 1818 del fuster de Figueres Antoni Rebarter indica que obté 200 lliures de les 375 lliures pressupostades «a cumplimiento del ajuste que se le hizo para hacer el órgano grande»¹¹⁵⁶. La durada de l'obra es delimita entre el 30 de setembre a 25 de desembre de 1817 amb una despesa a càrrec dels administradors en allotjament i dietes de 78 lliures¹¹⁵⁷.

Després d'aquesta etapa a Figueres, Obradors torna a visitar el seu antic monestir de Sant Cugat. És durant el primer trimestre de l'any 1817 quan el Capítol, el 27 de gener, necessita els serveis d'un orguener per a visurar l'orgue i formar un pla de composició. Obradors examina l'instrument i dictamina el pressupost. La Comunitat, el 23 d'abril, «per motiu de la molta misèria que nos amenasca, [...] ha determinat deixar estar la orga del modo que està»¹¹⁵⁸.

Tornant a les comarques gironines, Obradors afina el 13 de gener de 1818 l'orgue del monestir de Banyoles¹¹⁵⁹ i el 27 de març del mateix any, percep 130 lliures per reparar i afinar l'orgue de la ja coneguda col·legiata de Sant Feliu de Girona¹¹⁶⁰.

El 1821 viatja al santuari del Miracle a Riner per a restaurar l'antiquíssim orgue de Bordons, reformat posteriorment per Josep Boscà [pare] (1717), i que també fou destrossat per la Guerra del Francès, per la quantitat de 600 lliures¹¹⁶¹. Una altra de les víctimes de l'enfrontament de 1808-1812 fou l'abadia de Santa Maria de Montserrat, que va veure desaparèixer l'immens patrimoni artístic l'any 1811 i, entre d'altres elements, els orgues de la seva basílica. Després de moltes vicissituds, inclòs el període del Trienni Constitucional (1822-1824), s'adquireix a l'abril de 1825 un petit orgue a Pau Obradors per la quantitat de 1200 lliures que substitueix el que hi havia anteriorment al presbiteri. A partir d'aquest moment, el moianès és designat orguener dels instruments del monestir¹¹⁶². Més endavant, concretament l'any 1831, dissenya un gran orgue pel cor superior dels monjos finançat amb un ajut del rei Ferran VII i la seva esposa Amàlia, que disposa de dos teclats de 54 notes i un cost estimat de 2000 duros¹¹⁶³.

Simultàniament es desplaça fins a Figueres per desmuntar, netejar, afinar la cadireta i restaurar desperfectes de l'instrument de la parroquial de Sant Pere cobrant el 30 d'octubre de 1831 la quantitat de 170 lliures¹¹⁶⁴.

És d'ara en endavant que la figura d'Obradors es difumina, apareixent altres orgueners que pertanyen a la seva família (Joan i Salvador Obradors) fent feina en diferents orgues

¹¹⁵⁴ JUANOLA I PAGÈS, JOSEFA. *El patrimoni eclesial perdut a la parròquia de Figueres*. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, 2007. Vol. II, p. 562.

¹¹⁵⁵ ACAE: Fons Notarial de Figueres. Narcís Font i Molinas, *Primera parte del manual 1817* (núm. 308), f. 102r-103r.

¹¹⁵⁶ ACAE: Fons Parroquial de Sant Pere de Figueres (1796/1819). Comptes de l'obra (1818-1819).

¹¹⁵⁷ ACAE: Fons Parroquial de Sant Pere de Figueres (1796/1819). Comptes de l'obra (1817-1818).

¹¹⁵⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1207, f. 217r i 223r.

¹¹⁵⁹ ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre quint de secretariat (1787-1835)*, núm. 2.4.07.08, f. 644.

¹¹⁶⁰ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, s/f.

¹¹⁶¹ BARAUT I OBIOLS, CEBRIÀ. *Santa Maria del Miracle*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001. p. 122.

¹¹⁶² ALTÉS I AGULLÓ, FRANCESC-XAVIER. "A través dels orgues de l'església-basílica de Montserrat", 33.

¹¹⁶³ *Id.*, 34.

¹¹⁶⁴ ACAE: Fons Parroquial de Sant Pere de Figueres. Comptes de l'obra (1820/1831).

del país. Però d'en Pau, ja no n'he trobat cap més referència.

- **PUJOL, JOAN BAPTISTA (1779-1782)**

Ignorem qualsevol dada personal sobre aquest orguener. El primer lloc referenciat correspon al 3 de juliol de 1779, pel pagament de 75 lliures per «lo concert» i el que «se ha de fer, lo que correspon a la planta» de l'instrument del temple de Sant Antoni de Cervera. Aquestes frases estan escrites a una traça molt interessant que representa la façana d'aquest orgue¹¹⁶⁵. L'exemplar havia de disposar de corneta de cinc flautes per tecla i un registre sencer de clarins, a més d'altres jocs no especificats en el dibuix. El moble és força interessant, amb tres carrers de tubs i motlures en la part superior de les torres, un disseny que ens recorda els orgues de factors procedents de centre Europa (molt semblant a l'orgue de la col·legiata de Guissona o al de Sant Francesc de la mateixa vila de Cervera). Segons llibres de despeses, l'instrument disposava de contres, clarins, baixons i corneta entre d'altres¹¹⁶⁶.

El següent encàrrec que rep és la *composició* de l'orgue de la parroquial de Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú l'any 1782 amb una estada aproximada de més de 23 dies i un sou de 70 lliures, que cobra abans de juny d'aquest any¹¹⁶⁷.

I el darrer treball –en aquest cas dubtós– de Pujol correspon a la reparació de l'instrument conventual de Sant Francesc de Berga l'any 1801¹¹⁶⁸. Per l'obra feta el primer trimestre d'aquest any ingressa 67 lliures. Però la dada només especifica que es paga al «senyor Pujol», es refereix a Joan Baptista o el següent mestre manresà Josep Pujol?

- **PUJOL, JOSEP (1768-1819)**

Orguener originari de Manresa, fill de Mateu Pujol –tintorer de seda d'aquesta ciutat– i d'Agnès Balet (o Valet). Es casa a la col·legiata de Santa Maria de la mateixa ciutat el setembre de 1772 amb Agnès Vilaseca, data en què es publiquen els capítols matrimonials¹¹⁶⁹ i se l'anomena «mestre perxer, vuy domiciliat en la ciutat de Barcelona».

BARCELONA-Museu de la Música
Orgue-saltiri. MDMB 54

BARCELONA-Museu de la Música
Orgue-saltiri. MDMB 54

¹¹⁶⁵ ACSG: Llegat Dalmases. Fons Sant Antoni.

¹¹⁶⁶ ACSG: Fons Sant Antoni de Cervera. Comanda de Sant Antoni. Llibre de despeses 1752-1786, s/f.

¹¹⁶⁷ APSAV: Llibretes d'Obres (1780-1847), s/f; i també al *Libro de cuentas de la Obra 1709-1763*, f. 268.

¹¹⁶⁸ APFC: Fons Sant Francesc de Berga. Comptes 1775-1815 (A/E/11), s/f.

¹¹⁶⁹ ACBG: Fons Notarial de Manresa. Pau Raurés i Capdevila, *Manuale 1772* (5326), f. 157v.

Però les professions que exerceix tota la vida són les de rellotger i orguener¹¹⁷⁰. Ignorem qui fou el mestre que li va ensenyar l'ofici d'orguener.

La seva primera obra com a factor ens adreça cap a un instrument un tant curiós, construït als volts de 1768 a Manresa i que forma part del fons del Museu de la Música de Barcelona (MDMB 54) anomenat orgue/saltiri de tres registres tipus armari que no funciona amb un teclat convencional sinó amb unes varetes de fusta disposades horitzontalment a mode de saltiri. Un manuscrit posterior a la mort de Pujol (†1821), i que integra la documentació d'aquest instrument dipositada al mateix museu, explica l'origen de la peça:

«En lo any 1768, Joseph Pujol, natural de Manresa, home de gran ingeni, y sonador de salteri, vehen al gran cuydado que hera menester per mantener-lo afinat, ideà fer un salteri ab flautas, que inventà. Y com que aquest nou salteri se mantenía afinat (perquè las flautas més seguramen mantenen son to) fou aplaudit y alabat lo salteri de nova invensió. Y enseguida ne construhí molts en Barcelona, aont se domicilià, y morí de pesta que allí avia en lo any.

Aquest salteri de flautas, porta la mateixa disposició de puns y en lloch de cordas són bastoners o vergas de fusta de boix un poch rebaixadas, posadas a imitació y proporció, y forma del salteri de cordas. Ab facilitat dava lo ven lo mateix sonador».

No disposem de més notícies sobre Pujol fins el 23 d'agost de 1773 que es reuneix amb l'organista de la catedral, Mn. Francesc Mariner i altres organistes, per tractar la restauració del principal instrument de la diòcesi. L'examina però finalment la feina va a parar a mans d'un afinador del qual desconeixem el nom¹¹⁷¹. Set anys més tard, el 1780, descobrim que a part de la faceta d'orguener i rellotger, també exerceix de procurador a Barcelona dels seus cunyats Narcís Quadrades (casat amb Francisca Pujol) i Fidel Mota (casat amb Rosa Pujol)¹¹⁷².

A partir de l'any 1781 és quan comença realment la intensa activitat professional de Pujol fonamentada en grans encàrrecs i manteniments d'orgues.

Entre els anys 1781 i 1785 Pujol treballa a l'orgue gran del monestir de Montserrat, canviant-li les manxes per unes altres «de nueva invención» i afegint-li un registre de veus humanes, contractant el seu manteniment anual que coincideix amb la festivitat de la Mare de Déu de setembre¹¹⁷³. Per aquest motiu, en un dels viatges del baró de Maldà, l'escriptor coincideix a la vila de Martorell amb el «senyor Joseph Pujol, manresà, que venian de Montserrat»¹¹⁷⁴. En aquesta època, el mateix baró torna a citar la figura de Pujol a la seva visita a Mataró quan descriu l'interior de l'església parroquial on «lo orga, sobre de la capella fonda del Sant Christo, és prou gran y de molt sonoras y agradables veus, bells contras y bella flauteria, des de que lo senyor Joseph Pujol, manresà, lo recompongué tot, aňadint-s'i ser dorada la caxa y cadireta, ab molta escultura color escur,

¹¹⁷⁰ L'any 1791 és citat al cadastre de Barcelona com a *relojero o organista*.

AHCB: Cadastre I 75 núm. 1567.

¹¹⁷¹ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 101.

¹¹⁷² AHPB: Notari Jacint Baramon de Barcelona (1056/26), 28 de febrer i 12 d'agost de 1780.

¹¹⁷³ ALTÉS I AGUILÓ, FRANCESC XAVIER. *L'església nova de Montserrat (1560-1592-1992)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992. p. 158.

ORANIAS I ORGA, RAMON, article inèdit.

Aquests dos autors esmenten una actuació a l'orgue montserratí però desconeixen el nom de l'orguener.

¹¹⁷⁴ D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. BARÓ DE MALDÀ. *Viatge a Maldà i anada a Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986. p. 41.

ab tres teclats que hi ha y molts registres, qual orga queda a mitja iglésia a la part de l'Evangelí»¹¹⁷⁵.

Treballa a l'orgue de les monges clarisses del monestir de Santa Maria de Pedralbes de Barcelona refent els tubs de façana i les manxes. Cobrarà per aquest treball 140 lliures el desembre de 1782¹¹⁷⁶.

Pels volts d'aquesta data es compromet amb diferents cases de religiosos de Barcelona a mantenir anualment els instruments dels seus convents. És el que anomenem conductes¹¹⁷⁷. La dedicació a l'instrument del temple dels Agustins per part de Pujol és especialment intensa, amb una conducta anual que oscil·la entre 12 i 15 lliures els anys 1782 a 1785¹¹⁷⁸, 1799 a 1807¹¹⁷⁹ i de 1815 a 1819¹¹⁸⁰, amb reparacions els anys 1782¹¹⁸¹, 1787¹¹⁸¹ i 1806¹¹⁸², amb quantitats que fluctuen entre 11 i 30 lliures. Un altre orgue que gaudeix de diverses conductes de Pujol, els anys 1784 i 1785 per set lliures anuals, és el dels Trinitaris Descalços de la mateixa ciutat¹¹⁸³. L'any 1787, aquests frares inicien un procés de millora de l'instrument, començant per la seva ubicació, fent obres a l'arcada on ha d'anar posat per una quantitat de 65 lliures¹¹⁸⁴. Aquesta actuació és atribuïda a Pujol degut a la proximitat cronològica de les seves conductes anteriors i posteriors a la data de la renovació d'aquest orgue. L'any 1788 els Trinitaris compren 57 rals de fusta per l'orgue, el factor cobra més de 12.000 rals, un tal Salvador executa la caixa de l'instrument per 400 rals i es paguen 35 rals «en poner y quitar el andamio para blanquear el órgano»¹¹⁸⁵. Realment el que es va fer amb aquest instrument fou «hazer nuevo el órgano aprovechando lo que se pudo del viejo»¹¹⁸⁶. Acabada la tasca de recomposició el 1791, Josep Pujol cobra diverses conductes per una quantitat de 7 lliures i 10 sous durant els anys 1792 a 1803¹¹⁸⁷.

Enmig de tots aquests manteniments, Pujol signa conveni el 1786 amb els regidors de Palamós per a la construcció del cos de l'orgue major de l'església parroquial de Santa Maria. El primer pagament té lloc el 19 de setembre d'aquest any per la quantitat de 600 lliures a compte del preu total pressupostat de 1500 lliures. L'escultor Grau Martí de Girona és l'autor del moble que cobra 330 lliures el 5 de juny de 1788 «per la caixa que

¹¹⁷⁵ D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. *Viles i ciutats de Catalunya*, 159.

¹¹⁷⁶ SANJUST I LATORRE, CRISTINA. *L'obra del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes des de la seva fundació fins al segle XVI. Un monestir reial per a l'orde de les clarisses a Catalunya*. 431.

¹¹⁷⁷ Molts llibres de comptes utilitzats dipositats al Fons Monacals d'Hisenda provinents de la desamortització d'ACA, anoten els conceptes de les despeses d'una manera molt esquemàtica, amb poca informació. Respecte als diners dedicats al manteniment dels orgues o conductes, moltes vegades les hem atribuït a l'orguener que cronològicament o per motius de lògica creiem que han estat obra seva, sobretot per treballs fets anteriorment o posteriorment en el mateix orgue.

¹¹⁷⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 663, s/f.

¹¹⁷⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 660, f. 16, 26, 33, 61, 90, 120, 165, 224 i 280.

¹¹⁸⁰ *Id.*, f. 525 i 261 (per canvi de foliació); i Volums 659, f. 14, 104 i 147.

¹¹⁸¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 663, s/f.

¹¹⁸² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 660, f. 174.

¹¹⁸³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3168, f. 177 i 202.

¹¹⁸⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3300, setembre-desembre de 1787, i gener-març de 1788.

¹¹⁸⁵ Totes aquestes dades sobre els Trinitaris Descalços de Barcelona pertanyen a l'ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3277, mesos de gener, febrer, abril i juny de 1788.

¹¹⁸⁶ Resum de comptes del 24 d'abril a l'1 de maig de 1791.

ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3168, f. 329.

¹¹⁸⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3168, f. 378, 407, 440, 479, 509 i 532; i Volums 3216, 4 maig 1802, 10 gener 1803, 13 febrer 1804 i 2 juliol 1807.

ha construït». Pujol rep el 14 de setembre de 1788 i el 30 de maig de 1789 dos pagaments més a compte de l'orgue¹¹⁸⁸.

Des del 24 d'abril de 1788 fins a la seva mort, s'encarrega del manteniment de l'orgue del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, cobrant (si més no, fins l'any 1792) dues lliures i sis sous anualment¹¹⁸⁹.

Després de la mort de Josep Boscà i Serinyana l'1 de gener de 1789, el càrrec d'orguener conservador dels orgues de la catedral de Barcelona que ostentava el difunt queda lliure. Josep Pujol, interessat per la plaça, presenta informes als capitulars sobre la seva professionalitat, tenint present que ell «ja ha fet alguns serveis en ella y ha servit algunes vegades per lo difunt Joseph Buscà». Els canonges decideixen nomenar-lo el 9 de gener de 1789 orguener de la catedral¹¹⁹⁰.

Una nota del Capítol catedral de Girona de 22 de juny de 1792 fa suposar un possible treball de Pujol a la vila de Palafrugell. El text diu així: «un organer de Barcelona ha de passar a Palafrugell per a maniobrar l'orgue d'aquella església»¹¹⁹¹. Per la gran proximitat de Palamós amb Palafrugell, i tractant-se d'un orguener de Barcelona, és molt probable que Pujol fos l'autor d'aquesta intervenció.

L'any 1793 Pujol es casa per segona vegada a Barcelona amb Maria Ignàcia Mas, filla d'un fuster de Barcelona. S'ignora quan va enviuar d'Agnès Vilaseca, casats el 1772 a Manresa, però el 7 de juliol signa uns capítols matrimonials i inventaria^{DOC 131} les seves propietats. En aquest protocol, Pujol és defineix com a rellotger i ens mostra determinats trets de la seva vida privada, com ser propietari d'una gran casa de quatre pisos situada a la plaça Nova núm. 7 de Barcelona¹¹⁹², descrivint la «botiga» de rellotger i la «botiga» d'orguener, fet molt important perquè ens presenta una nova imatge d'un taller d'orgueneria de l'època després d'altres descripcions com les dels inventaris i testaments dels Boscà^{DOC 83, 84 i 101} i dels Cases^{DOC 138}. Així mateix, Pujol gaudeix de la música a casa seva com ho demostra el fet de tenir un salteri, una «mandúrria [sic] y un tible»

Professionalment, incrementa la seva activitat d'una forma espectacular i abans del casament acorda dos encàrrecs que el porten el gener de 1793 a construir la cadireta de l'orgue –iniciat el 1786– de Santa Maria de Palamós¹¹⁹³. El 15 de juny va confeccionar un pla «de lo que se a de fer al orga de Sant Just [i Pastor] de la ciutat de Barcelona en lo any 1793»¹¹⁹⁴. El baró de Maldà en fa crònica de l'instrument qualificant-lo com «un orga dels bons de Barcelona»¹¹⁹⁵.

Continuant a Barcelona, l'estat de l'orgue del temple més important de la diòcesi, força al seu organista, el famós i prolífic Carles Baguer, a plantejar –en carta datada el 16 de desembre de 1793– al Capítol de la catedral la elaboració d'un informe per a elaborar una profunda renovació i modernització del majestuós orgue ja que arrossegava greus

¹¹⁸⁸ SAMP: Fons Santa Maria de Palamós. Obra 09.04 (del 3 al 7).

¹¹⁸⁹ AMSPP: *Llibre en lo qual se assenten las nominacions de officials...* Sèrie Crònica núm. 2, f. 121r.

¹¹⁹⁰ ACB: Resolucions Capitulars 1785-1789, f. 302v.

¹¹⁹¹ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*. Girona, 1970. p. 79.

¹¹⁹² En aquest inventari ens descriu tots els objectes dipositats dins de la casa.

¹¹⁹³ SAMP: Fons Santa Maria de Palamós. Obra 09.04 (del 3 al 7).

¹¹⁹⁴ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros de Barcelona (siglos XIII-XIX)", 232-233.

El document original, segons l'article, està dipositat a l'APSJP: Llibre d'Obra (núm. 9), f. 142.

¹¹⁹⁵ D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. *Viles i ciutats de Catalunya*. 98 i 99.

deficiències des de la darrera reparació, fa 20 anys¹¹⁹⁶. Pujol visita l'instrument i l'inspecciona, presentant un excepcional document datat el 28 de gener de 1794 amb un conjunt de punts que exposa les modernitzacions que hi aplicaria. Aquest document té un gran valor musicològic per conèixer en què consisteix una modernització d'un instrument de grans dimensions, quines són les parts que s'han d'actualitzar i quines deficiències s'han de solucionar. Aquesta proposta de reforma de Pujol no s'autoritza pel Capítol fins al juliol de 1796¹¹⁹⁷ però, per motius que ignorem, en finalitza la modernització el gener de 1799, com ho esmenten el llibre d'actes del Capítol i un informe que va confeccionar Pujol detallant les tasques fetes a l'instrument¹¹⁹⁸. Recordem que inicialment la proposta de la catedral de Barcelona va quedar aparcada durant dos anys (de gener de 1794 a juliol de 1796). L'escola montserratina formada principalment pels compositors Narcís Casanovas i Anselm Viola és coneixedora dels avenços aplicats als orgues per part de Josep Pujol perquè Casanovas actua de visurador de l'instrument de la seu barcelonina¹¹⁹⁸.

Pel fet de treballar per terres empordaneses (Palamós i probablement Palafrugell), és requerit a la ciutat de Girona pel Capítol catedral per a peritar l'orgue i emetre un altre pla de reformes. El 20 de març de 1794 l'entrega als canonges gironins¹¹⁹⁹.

En resum, les actuacions de Pujol entre el lapse 1794 i 1799 es componen de les conductes dels Trinitaris de Barcelona, les modernitzacions esmentades de les catedrals de Barcelona i Girona, i la construcció d'un nou instrument al convent de Sant Felip Neri

BARCELONA-Sant Felip Neri (1799)

de Barcelona l'any 1798. Aquest orgue és l'únic exemplar de la manufactura Pujol que ha arribat als nostres dies, acordant-se a un preu de 1.000 lliures, abonades en tres terminis¹²⁰⁰ (en el de l'any 1799, s'entrega a Pujol vuit quarteres de blat de marina per valor de 81 lliures¹²⁰¹). El pagament però s'endarrerirà fins al febrer de 1811¹²⁰². El moble es contracta amb l'escultor Salvador Gurri¹²⁰³ de Barcelona per 350 lliures¹²⁰⁴ i el 4 de març de 1799 es paga a Josep Mas i Rubí la quantitat de 45 lliures «per las quatre cortinas de la orga, per pintar-les y daurar de or blanch las flautas pintadas»¹²⁰⁵.

L'inici del segle XIX queda marcat per les diferents conductes esmentades a les que s'afegeix la dels Carmelites Calçats de Barcelona entre 1802 a 1808¹²⁰⁶. Als llibres de comptes d'aquesta comunitat no hi surt reflectit el nom pròpiament de Pujol sinó com a

¹¹⁹⁶ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 102.

¹¹⁹⁷ *Id.*, 104.

¹¹⁹⁸ *Id.*, 106.

¹¹⁹⁹ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. "La capilla de música de la catedral de Gerona (siglo XVIII)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 19 (1968). p. 176.

¹²⁰⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3696, f. 113.

¹²⁰¹ *Id.*, f. 119.

¹²⁰² Diferents pagaments.

ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3682, f. 256; i Volumes 3696, f. 136, 138, 144 i 162.

¹²⁰³ Mor a Barcelona i enterrat el 2 de novembre de 1819, «acadèmich de la Real Acadèmia de Sant Fernando».

ACB: Llibre d'Òbits 12 (1817-1833), f. 39r.

¹²⁰⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3696, f. 113.

¹²⁰⁵ ACA. Fons Monacals Hisenda Volumes 3682, f. 243.

¹²⁰⁶ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 63, f. 141, 156, 163, 172, 183, 192 i 204.

concepte «per lo regalo del organer y relotger» per una quantitat de 7 lliures i deu sous, tret que el fa identificable amb el nostre protagonista¹²⁰⁷.

El 1801 trobem un pagament del convent de Sant Francesc de Berga a un «senyor Pujol» de 67 lliures per «compòndrer lo orga» i de 5 lliures «per les seves necessitats»¹²⁰⁸. En aquest cas, no sabem si es tracta de Josep Pujol o de Joan Baptista Pujol, aquest darrer constructor de l'orgue de Sant Antoni de Cervera (1779) i de reparacions a Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú (1782).

De l'any 1805, el nostre orguener fabrica un instrument nou per a la vila de Cassà de la Selva. Es conserva una part del moble adaptat com a armari de l'arxiu parroquial¹²⁰⁹.

Tornant a la ciutat de Barcelona, i com a darrera activitat documentada, Pujol ven un rellotge al convent dels Servites del Bonsuccés el setembre de 1814 per un preu de 31 lliures¹²¹⁰. Curiosament, en el mateix convent i llibre de comptes, coincideixen dues anotacions: l'anterior de Pujol i la reparació de l'orgue a càrrec de l'orguener «Sr. Jordi» [Vullen?] el mateix mes de setembre i octubre de 1814. Van coincidir Vullen i Pujol al setembre de 1814? Per què van escollir a Vullen com a mestre d'orgues i a Pujol com a rellotger? No es pot negar que segurament els dos orgueners ja es coneixien i havien coincidit. De fet, al convent de la Mercè de Barcelona, el 10 de desembre de 1795, Jordi Vullen obté sis lliures per reparar l'orgue¹²¹¹; i el 20 de març de 1796, Josep Pujol «relotjer» per dos pensions de cens rep sis lliures amb tres sous¹²¹². Aquesta coincidència també la trobem quan visiten el mateix notari de Barcelona, Josep Antoni Pic, per a redactar els seus respectius testaments.

En aquesta darrera etapa, l'any 1818, Pujol rep una denúncia per part del gremi de fusters perquè tanqui el seu taller ja que consideren que utilitza la matèria primera i personal especialitzat per a la fabricació d'orgues sense ser mestre fuster ni estar agremiat. En la resposta que redacta contra la dita denúncia, Pujol admet que «de más de cincuenta años a esta parte está ejerciendo el indicado su oficio [de organero] en esta dicha ciudad [de Barcelona] valiéndose para la construcción de órganos, cajas y demás maderas que son menester para aquellos»¹²¹³. Per tant, la seva tasca d'orguener a la ciutat de Barcelona la va iniciar als voltants de 1768.

Josep Pujol, malalt de febre groga¹²¹⁴, redacta testament¹²¹⁵ el 18 d'agost de 1821 en presència de testimonis, entre ells Josep Dirla denominat orguener, i Fèlix Pons, fadrí fuster. El protocol és llegit pel notari el 4 de novembre de 1821 a petició del seu fill, «Josef» Pujol i Vilaseca, capità agregat a l'Estat Major de Barcelona, uns dies després de la mort del pare. En l'aspecte musicològic no ofereix gaire informació i només tracta sobre compliment de deutes, temes administratius, lloguers, pagament de dues-centes misses de caritat per la seva ànima, i d'altres coses.

¹²⁰⁷ Altres pagaments d'afinacions anuals posteriors ja no especifiquen exactament aquest concepte i llavors ho deixem en incògnita.

¹²⁰⁸ APFC: Fons del convent de Sant Francesc de Berga. Comptes 1775-1815 (A/E/11), s/f.

¹²⁰⁹ ESCALONA I CANYET, JOSEP MARIA. *L'orgue a Catalunya. Història i actualitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2000. -Col·lecció Lectura i So núm. 3. p. 71.

¹²¹⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3120, 30 de setembre i 16 d'octubre.

¹²¹¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2823, f. 13v.

¹²¹² ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2823, f. 19v.

¹²¹³ BRUGAROLAS I BONET, ORIOL. *El piano en Barcelona (1790-1849): construcción, difusión y comercio*. 71.

¹²¹⁴ Tal com indica a l'inici de l'apartat de Josep Pujol en el manuscrit que fa referència a l'origen de l'orgue-saltiri.

¹²¹⁵ AHPB: Notari Josep Antoni Pic de Barcelona (1181/18), f. 285r.

- **RAFART, PAU**

Esmentat al llibre d'òbits de la catedral de Barcelona el juliol de 1784 per la mort de dues filles: Francesca (23 d'abril) i Rosa (29 d'abril)¹²¹⁶. En el terreny professional, desconeixem qualsevol activitat.

- **SANT FRANCESC, RAFEL DE (O DE SANT JOAN) (1725)**

L'única citació d'aquest orguener correspon a l'any 1725: «en lo temps de las bombas que tiraren a esta plaça [de Barcelona] la semmana de Pasqua» de 1714¹²¹⁷ els exèrcits de Felip V, aquestes afectaren de ple el convent de Sant Agustí. L'església quedà força malmesa i a partir de setembre es començaren a desfer diversos retaules, l'altar major i l'orgue (aquest últim fou desmuntat per l'orguener Josep Boscà per quatre lliures el setembre de 1714¹²¹⁸). Fins l'any 1725 no s'haurà acabat de reconstruir del tot el temple, i serà Rafel de Sant Francesc –o també anomenat de sant Joan–, frare, suposem franciscà, qui recol·locarà l'instrument al cor nou del convent de Sant Agustí. Per aquesta tasca cobrarà 17 lliures i una *cuyta de xacolata* (aquesta en agraïment per la feina feta). A més, se li pagarà més d'una lliura per pintar un quadre de Sant Tomàs per a l'orgue i diverses despeses més per a materials (pell, aiguacuit, soldar portavents, claus) i per a diferents oficials¹²¹⁹.

- **SALVADOR, SALVADOR DE (1804-1820)¹²²⁰**

Els dos únics treballs documentats que he localitzat d'aquest orguener es remunten a 1804 i 1820. Es tracta de dos orgues nous projectats a la Sènia i a la Jana, a la zona de les Terres de l'Ebre i Castelló, amb una distància entre les dues viles de 20 km. Però abans d'analitzar-los, coneguem algunes coses sobre De Salvador. El contracte de la Sènia^{DOC}¹⁴² el descriu com a natural de la vila de Moià i, en aquells moments (any 1804), veí de Prades. L'orgue compta amb un sol manual amb 47 tecles i contres amb 8 peanyes, amb el següent ventall de registres:

ORGUE MAJOR

Flautat major 12 palms
 Flautat violó [12 palms]
 Octava
 Dotzena
 Nasard dotzena
 Quinzena
 Nasard quinzena
Diezynovena
 Nasard *diezynovena*
 Ple major IV
 Tolosana III
 Címbala III
 Corneta magna VII (Do#3-Do5)
 Flauta travessera II (Do#3-Do5)
 Trompeta real (partida)
Bajoles [sic] (Do1-Do3)
 Clarí clar (Do#3-Do5)
 Clarí de campanya (Do#3-Do5)

CONTRES

Fusta de 24 palms

¹²¹⁶ ACB: Llibre d'òbits 8 (1766-1786), f. 295v.

¹²¹⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 671, f. 139.

¹²¹⁸ *Id.*, f. 150.

¹²¹⁹ *Id.*, f. 456 i 471; i Volumes 561, 30 gener 1725.

¹²²⁰ S'ha inclòs la figura de Salvador de Salvador en aquest llistat d'orgueners –malgrat que sobrepassa en un any l'espai cronològic de la tesi– per l'interès que desperta un contracte sobre un orgue nou procedent d'una zona tan castigada per la destrucció documental (i artística) com la de les Terres de l'Ebre.

Clarí en quinzena (Do1-Do3)

L'any 1820, a la capitulació de l'instrument de la Jana (26 de juliol), De Salvador habita a Càlig (Castelló), amb residència al carrer Major¹²²¹.

Vull esmentar l'existència d'un orguener amb el mateix cognom De Salvador, Josep Salvador, que va restaurar l'any 1780 l'orgue de la parroquial d'Alcover per vuit duros. No sabem si és parent seu (o si –tal vegada– és la mateixa persona) ni tampoc la feina concreta que hi va fer¹²²².

• **SCHERRER, LLUÍS (1763-1803)**¹²²³

L'orguener Lluís Scherrer és una de les principals figures de l'orgueneria catalana de la segona meitat del segle XVIII, desenvolupant una vida professional força activa a casa nostra i a les Illes Balears. Forma part, juntament amb Joan Pere Cavallé i altres, dels constructors d'orgues provinents d'Europa central que modernitzaran la concepció dels instruments al nostre país des de 1764 fins la desaparició de l'orguener Johannes Kyburz al primer quart del segle XIX.

Scherrer va mantenir durant tota la seva vida una gran fama com a orguener i, com veurem més endavant, com a home de negocis. El pare de Scherrer, Samson Scherrer (1697-1780), fou un important orguener amb diversos instruments a França i Suïssa (a Ginebra, als cantons de Vaud i de Berna). Casat amb Verena Edelmann (1706-1796), van tenir sis fills. Lluís Scherrer nascut a Berna l'any 1731, aprèn l'ofici de son pare i quan arriba a Catalunya, ja és autor de varis orgues a França¹²²⁴.

No coneixem la data exacta de l'arribada de Scherrer al país però molt probablement sigui durant el 1763. Les primeres cites provenen de la ciutat de Girona: el muntatge d'un orgue nou pel convent de Predicadors i la renovació de l'instrument principal de la catedral. Respecte al convent, s'estableix l'agost de 1764 com a data de finalització del nou instrument¹²²⁵, per tant hem de suposar el seu inici –com a mínim– durant l'any 1763. Per a la seu gironina, el Capítol decideix endegar els tràmits per a la reparació o nova fàbrica de l'orgue el 9 de maig, signant contracte¹²²⁶ el 24 de setembre de 1764 i finalitzant l'obra el maig de 1765¹²²⁷. En total, una despesa de 2350 lliures, quantitat força considerable per l'època. El fuster Josep Sangler ajusta la caixa per 233 lliures, i al maig de 1765 afegeix a l'instrument un innovador registre anomenat *bombardes* amb un cost de 350 lliures.

Abans però d'enllestir l'orgue de la seu gironina, encara el 1764, Scherrer concerta un altre instrument nou a la col·legiata de Santa Maria de Vilabertran per la quantitat de 1300 lliures¹²²⁸. El treball simultani, característica comuna a tots els orgueners.

¹²²¹ “L'orgue del convent de Sant Domènec d'Oriola”. *Cabanilles*, 32 (octubre-desembre 1989). p. 16/640.

¹²²² GRAU I PUJOL, JOSEP M.T. — PUIG I TÀRRECH, ROSER. “Les rogatives i altres notes sobre Alcover (s. XVIII-XIX)”. *Butlletí Centre d'Estudis Alcoverencs*, 51 (juliol-setembre 1990). p. 22/98.

¹²²³ Diferents formes en què apareix escrit el nom als diferents documents: Lluís, Lluhis, Luhiz, Luis o Louis. I el cognom: Cherrer, Scherer, Jarrié, Scharrer, Sherrer, Scherre, Scher, Xarré, Xarrié, Xerrer, Xerrier.

¹²²⁴ Totes les dades referents a la família Scherrer i a la seva activitat professional abans de la seva arribada a Catalunya han estat cedides gentilment per l'organista i musicòleg suís François Delors de Ginebra, cosa que li agraeixo enormement.

¹²²⁵ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Actes núm. 62 (1764-1772), f. 62.

¹²²⁶ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Obra 1764/65 (2,e,27) i actes capitulars.

¹²²⁷ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Actes capitulars núm. 62 (1764-1772) f. 159.

¹²²⁸ MARQUÈS I PLANAGUMÀ, Josep Maria. “Algunes referències documentals sobre la canònica i la col·legiata de Vilabertran (1300-1835)”. *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 24 (1991). p. 117.

De Girona i Vilabertran salta a Vic, on el 28 de juny de 1765 refà l'orgue de l'església del Remei o de Sant Francesc, i el finalitza el mes d'agost del mateix any. El Capítol de la catedral de Vic, assabentat de la presència a la ciutat d'«un organé molt hàbil», demana informació de la seva professionalitat a altres preveres que hagin tingut relació amb ell anteriorment. Finalment la reben el 17 d'agost de 1765 procedent del Remei de Vic i dels canonges Bojons i Sallès de la catedral de Girona, qualificant-lo amb que «no podan ser millors tant de la habilitat com de la fidelitat en complir lo que promet [Scherrer]». Llegint les excel·lents credencials, i mentre Scherrer treballa als Franciscans, els obrers li sol·liciten un pressupost per saber la quantia que suposa reparar l'instrument de la catedral, principalment la cadireta i el registre de clarins. L'orguener fixa la despesa en 1.300 lliures, adobant tot l'orgue i afegint-li un registre de *trompetilles reals*, i els canonges vigatans, convençuts de la seva professionalitat, li atorguen el treball, que l'haurà d'entregar finalitzat el 9 de maig de 1766¹²²⁹.

Però l'estada a Vic li proporciona un tercer instrument a la mateixa ciutat: el del convent de la Mercè¹²³⁰.

Scherrer ha de viatjar un altre cop a Girona per a refinar l'orgue de la catedral i, aprofitant el sojorn en aquesta ciutat, «adoba i posa en son lloch algunas flautas» de l'instrument de la col·legiata de Sant Feliu, cobrant el juliol de 1765 una lliura amb quinze sous¹²³¹.

Finalitzada la seva etapa a Girona i Vic, Scherrer viatja a la vila de Valls, on assenta el seu obrador durant la resta d'anys que va passar a Catalunya. Arriba a la ciutat unes setmanes abans del juny de 1766 i tot seguit repara els orgues dels convents del Carme i de Sant Francesc de Paola¹²³².

Una de les grans obres de Scherrer és, precisament, el magnífic instrument de la parròquia de Sant Joan de Valls (amb un moble extraordinari, obra de Sebastià Figarola, construït entre 1587 i 1590 per l'orguener [Josep?] Bordons de Solsona). Temps enrere, l'ajuntament ja havia rebut queixes per part de la comunitat de preveres i dels fidels vallencs per l'estat lamentable en què es trobava l'orgue del seu temple principal: «a vista que su interior era tant desconcertat que en lloch de ocasionar devoció y culto exterior y mourer lo interior, als faels ocasionaba la major indovació, presisant a molts a auientarse de la yglésia quan se tocaba». Els regidors contacten amb Scherrer, «mestre organer de la major habilitat», i, seguint una disposició de registres i un pla d'actuació, confeccionats per fra Benet Llord, monjo i ex-abat del monestir de Santes Creus, elabora un pressupost de renovació total de l'instrument per un import de 3.000 lliures i un termini d'execució d'un any a partir de juny de 1766¹²³³. Per a disgust de Scherrer, els pagaments es dilaten fins l'any 1769¹²³⁴. L'orgue el planifica amb tres teclats manuals de 50 tecles: orgue major i cadireta de 50 notes i els ecos de 27 notes (la resta d'aquest teclat és sencer, simulat, idèntic –per estètica– amb els altres dos). També compta amb 12 notes de contres de pedal i quatre manxes de forma major. La partició de determinats registres de l'orgue es situa entre les notes Si₂/Do₃, fet que es repetirà a tots els orgues de nova fàbrica que construirà. La distribució fònica de l'instrument està formada per:

¹²²⁹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus* 1753-1768 (57/71), f. 268r, 268v, 270v i 284v.

¹²³⁰ ACAC: Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6), f. 57v.

¹²³¹ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f. 178v.

¹²³² AHT: Fons Eufemià Fort, sign. 1160.

¹²³³ ACAC: Fons Municipal de Valls, Església Top. 1.1.82, f. 59r i 63r.

¹²³⁴ ACAC: Fons Notarial de Valls. Rafael Voltas, any 1769 (top. 24.6.14), f. 22r. I Fons Notarial de Valls. Ignasi Cases i de Prat, any 1769 (top. 24.4.18), 6 febrer 1769.

ORGA GRAN

Flautat bordó 28 palms
 Flautat bordó 14 palms
 Flautat octava
 Flautat dotzena
 Nasard dotzena
 Quinzena II
 Nasard quinzena
 Nasard dissetena
 Corona IV
 Alemanya IV
 Fornitura III
 Cimbalet III
 Corneta magna VII (Do3-Re5)
 Trompeta magna (Do3-Re5)
 Trompeta real
 Clarins
 Clarins de campanya (Do3-Re5)

CADIRETA

Flautat bordó 14 palms
 Cara 7 palms
 Nasard dotzena
 Quinzena
Larigot
 Fornitura IV
 Cimbalet III
 [Corneta] Tolosana IV (Do3-Re5)
 Flauta travessera (Do3-Re5)
 Cromorn (o *bayxons y obuesos*)

ECOS

Flautat 14 palms (Do3-Re5)
 Corneta V (Do3-Re5)
 Trompetes o violins (Do3-Re5)

Gaita

CONTRES

Registre 28 palms
 Flautat 14 palms
 Bombarda 28 palms
 Trompeta real 14 palms

En l'acta municipal de 3 de juny de 1766 anomenen l'afegiment de dos nous registres a la disposició dissenyada per fra Llord. Un és el de bombardes de pedal «per ser de gran esplendor y molt particular per saber-se no ni abrà de altre en los orgas del Principat de Catalunya. Sí, merament en lo de la catedral de Girona [posades l'any 1765 pel mateix Scherrer]. Y lo altre registre dit de la gayta, que lo tocan los quatre àngels del remate de la cadireta»¹²³⁵. Recordem que està previst finalitzar aquest orgue pels volts del juny de 1767.

Com si no tingués prou feina amb l'orgue de Valls, Scherrer aconseguix la renovació d'un segon instrument, potser d'unes mides més modestes però també en un estat calamitós. Ens referim al de la col·legiata de Sant Jaume de Calaf¹²³⁶. La universitat d'aquesta vila, en acta de consell de 18 d'octubre de 1766, estipula que «lo orga de la mateixa col·legiata iglésia [es troba] tant descompost y destruhit que per sa dissonància y destemplament, commou més als interiors disturbis dels oyents». Davant la situació, es crea una comissió per a la gestió del nou orgue, «la direcció de dita obra y acordació de pagos y demás circumstàncies per ella necessàries», formada entre d'altres per Ignasi Subies, organista de la catedral de Vic, i Balthasar Gaya, organista de la col·legiata. L'acord és titulat com a «composició i augmentació» de l'esmentat orgue, aprofitant-ne registres antics, i amb un termini de finalització programat per al mes de juliol de 1767. L'instrument calafí, en la mateixa acta de 18 d'octubre de 1766, ha de disposar de tres teclats manuals, de 50 tecles per als de l'orgue major i la cadireta (no detallant el nombre de tecles del teclat d'ecos), i de nou notes de contres de pedal amb tres manxes de forma major:

ORGA MAJOR¹²³⁷

Dos registres de Cara *
 Bordó *

CADIRETA

Bordó 14 palms
 Cara *

¹²³⁵ ACAC: Fons Municipal de Valls, Església Top. 1.1.82. f. 59r-59v.

¹²³⁶ Tota la documentació relacionada amb l'orgue Scherrer de la vila de Calaf es troba dipositada a les caixes 51, 56 i 72 del fons municipal de l'arxiu d'aquesta població.

¹²³⁷ Registres antics assenyalats amb [*].

Dotzena *	Nasard dotzena
Dos nasards *	Quinzena *
Quinzena *	Nasard *
Nasard	Tres registres de ple *
Quinzena II	Corneta V (Do3-Re5)
Cimbalet *	Cromorn
Fornitura III *	
Corona IV	<u>CONTRES</u>
Corneta magna VII (Do3-Re5)	Fusta 14 palms
Trompeta real 14 palms	Fusta 7 palms * (originalment de 14 palms)
Clarí clar ((Do3-Re5)	
Clarí de campanya (Do3-Re5)	<u>ECOS</u>
Xeremia (Do1-Si2)	Violins (Do3-Re5)
Baixons (Do1-Si2)	

Els dos comissionistes assignats, els preveres Gaya i Súbies, examinen l'orgue el 9 d'octubre de 1767 i «han enconrat esser dita obra cumplerta y adecuada a son saber y entèndrer, segons las obligacions expressades». Com a dada interessant, en un dels rebuts de pagament d'aquest instrument de Calaf, sorgeix la signatura de Jordi Vullen (que més endavant prendrà el relleu del factor suís a Catalunya) «per compte de mon mestre monsieur Lluhis Scherrer». Un fet obscur de la vida de l'orguener és que una de les clàusules del conveni obliga als obrers a «donar-li allotjament de casa corresponent ab los llits necessaris per dit Scherrer y família» però en canvi al testament de 24 de novembre de 1803 no hi fa cap mena de menció a fill/s ni a esposa.

Un altre instrument que repara és el de la vila d'Alcover, víctima d'unes goteres al sostre de l'església que van afectar «en especial, sobre dicho órgano, introduciéndose en el interior de él y en todas sus partes, [y] lo ha descompuesto de manera, que está incervible perpétuamente». Se signa protocol de conveni el 14 d'abril de 1767 entre els regidors i l'orguener¹²³⁸, confirmant la ciutadania valenca de Scherrer. La taxació dels treballs s'eleva a 1.750 lliures i entre els testimonis de l'escriptura notarial hi apareix un altre il·lustre vallenc, l'escultor Lluís Bonifàs, que més endavant demostrarà tenir una gran amistat amb el nostre orguener.

Una altra obra del nostre mestre d'orgues s'ubica a la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses (1767). Malauradament no disposem de cap més notícia¹²³⁹.

Després d'una llacuna de silenci de tres anys, Scherrer viatja a la ciutat de Lleida, a l'església de Sant Llorenç (amb funcions de catedral) reparant «dos contres, espolsar y refinar les flautes», cobrant el 2 d'abril de 1771 la quantitat de 112 lliures per part del Capítol¹²⁴⁰.

Immediatament, i només amb uns quants dies de diferència, l'orguener es trasllada fins a Vilanova de Cubelles (l'actual Vilanova i la Geltrú) per a acordar la nova fàbrica i construcció de l'orgue de la inaugurada parròquia de Sant Antoni^{DOC 113}. El 18 d'abril de 1771 signa amb els obrers de l'església l'encàrrec per a un instrument de 3.000 lliures que deurà acabar el mes de desembre de 1772. Aquest orgue disposa de tres teclats manuals de 50 tecles: orgue major i cadireta de 50 notes i els ecos de 27 notes (la resta d'aquest teclat és sencer, simulat, idèntic –per estètica– amb els altres dos). També hi preveu 12 notes de contres de pedal i quatre manxes de forma major. Com a registració:

ORGA GRAN

Flautat bordó 28 palms

CADIRETA

Flautat bordó 14 palms

¹²³⁸ ACAC: Fons Notarial d'Alcover. Ramon Cortés, any 1767 (top. 30.1.6), f. 57v-58r.

¹²³⁹ MASDEU I COSTA, JOSEP. *Sant Joan de les Abadesses*. Vic: Tipografia Balmesiana, 1926.

¹²⁴⁰ ACL: Obra, capbreus i comptes de 1771-1780, f. 14r.

Flautat de la cara	Cara
Flautat bordó 14 palms	Nasard 12a
Octava	Quinzena
Flautat dotzena	<i>Larigot</i>
Nasard 12a	Fornitura IV
Quinzena II	Cimbalet III
Nasard 15a	[Corneta] Tolosana (Do3-Re5)
Nasard 17a	Flauta travessera (Do3.Re5)
Corona IV	Cromorn (o <i>baixons y abuesos</i>)
Alemanya IV	
Fornitura III	
Cimbalet III	<u>ECOS</u>
Corneta magna VII (Do3-Re5)	Flautat 14 palms (Do3-Re5)
Trompeta magna (Do3-Re5)	Corneta V (Do3-Re5)
Trompeta real 14 palms	Trompetes o violins (Do3-Re5)
Clarins	
Clarins de campanya (Do3-Re5)	<u>CONTRES</u>
Veü humana	Fusta 28 palms
Registre de llengüeta (Do1-Si2)	Flautat 14 palms
Futur registre A a determinar	Trompeta real 14 palms
Futur registre B a determinar	
<i>Temblant</i>	
Gaita	
Cascabells	

El 13 de maig de 1773, els preveres de la parroquial del Pi de Barcelona, Joan Vila, organista, i Ramon Suñé, mestre de capella, aproven l'acceptació de l'instrument¹²⁴¹.

Mentrestant, a uns 50 km de Valls, Scherrer aconsegueix contractar^{DOC 115} el 23 d'octubre de 1771 amb l'ajuntament de Porrera un altre orgue de nova planta, acabada d'estrenar l'església. Anteriorment, l'any 1755, l'orguener Antoni Cases ja hi havia fabricat un instrument^{DOC 90} que serà desmuntat i venut l'any 1771 per 750 lliures als pares Franciscans de Reus, traslladant-lo Felip Cases i Soler i ampliant-lo Antoni Cases^{DOC 114}. La venda de l'instrument antic als Franciscans s'executa el dia 22 d'octubre, mentre que l'acord amb Scherrer es produeix el dia següent. Segurament que Scherrer s'anava revaloritzant de mica en mica i, en un moment de bona situació econòmica per a la vila de Porrera, el comú es planteja substituir l'instrument de Cases per un altre tal vegada més modern. El factor suís es compromet –en dues fases– a fabricar un instrument amb dos cossos: orgue major i cadireta. La primera fase només compta d'orgue major i la segona queda en suspens, sense que sapiguem si finalment es realitza. L'orgue es planifica amb tres manxes i els teclats consten de 48 notes, amb contres d'onze notes. La caixa ha de tenir feta l'estructura de la cadireta decorada momentàniament per tubs que en un futur es puguin aprofitar: «essent de la obligació de est [o sigui, Scherrer,] fer las flautas de la cara de la cadireta, las que pujan servir quant se farà la mateixa cadireta». La registració estaria distribuïda de la següent manera:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Flautat 14 palms	Fusta 14 palms
Violó 14 palms	
Octava	<u>CADIRETA</u>
Nasard dotzena	No s'especifica
Quinzena	
Nasard dissetena	<i>Temblant</i>

¹²⁴¹ APSAV. Rebutts de l'Obra.

Tolosana III
 Ple IV
 Címbala IV
 Corneta magna VII (Do3-Do5)
 Baixons (Do1-Si2)
 Clarins clars (Do3-Do5)
 Clarins de campanya (Do3-Do5)
 Trompeta real (sencera però partida)

Activitat frenètica al taller de Scherrer. Ple de feina amb els encetats orgues de Vilanova de Cubelles-Sant Antoni i Porrera, s'afegeix a la seva factoria un tercer treball: Sant Martí de Maldà^{DOC 117}, instrument de petites dimensions, donació del canonge de la catedral de Tarragona, Mn. Francesc Foguet, nadiu d'aquesta vila, Contractat el 7 d'agost de 1772, s'assenta el 13 de gener de 1773. Amb un cost de 820 lliures. el preu inclou el moble amb la seva corresponent decoració. Consta d'un teclat de 48 notes i contres amb 11 notes:

ORGUE MAJOR

Bordó 14 palms
 Cara 7 palms
 Nasard dotzena
 Quinzena
 Nasard quinzena
 Corona IV
 Cimbalet III
 Corneta V (Do3-Do5)
 Flauta travessera (Do3-Do5)
 Clarins (Do3-Do5)
 Baixons (Do1-Si2)

CONTRES

Fusta 14 palms

Però la gran obra de la seva vida arriba l'any 1773 quan, amb motiu de la construcció de la nova catedral de Lleida¹²⁴², presenta les seves credencials i propostes al Capítol per a vestir aquest majestuós edifici amb un monumental instrument (situat a sobre del portal de l'Evangelí) i un petit orguenet per acompanyar la capella de música. Scherrer està tan a prop geogràficament de Lleida que és inevitable assabentar-se d'una obra tan important com la que s'està duent a terme. Mestres de cases, fusters, pintors... un grapat de professionals que s'encarreguen d'omplir aquest immens espai amb un mobiliari fonamentat en retaules, altars i cadirat (el seu amic Lluís Bonifàs i Massó [1730-1786]¹²⁴³ aconseguirà el contracte del cor capitular l'any 1774, probablement advertit per Scherrer).

El 3 de juny de 1772, el nostre artesà exposa un disseny d'orgue al Capítol ilerdenc, i els canonges comissionats –com ja ha passat a d'altres indrets– sol·liciten informació sobre la seva habilitat com a bon professional. Òbviament els preveres tampoc es tanquen a rebre propostes i pressupostos d'altres «oficials» apart de Scherrer¹²⁴⁴. El 18 d'agost compareix Josep Cases i Soler, factor d'orgues de Reus, «maestro organero titular del Real Monasterio del Escorial par Sa Magestad» interessant-se sobre la fàbrica de

¹²⁴² Recordem que les tropes de Felip V van apropiar-se de l'antiga seu aturonada que suposava, per la seva situació estratègica, un perill per a la defensa i control de la ciutat. El Capítol va haver d'adaptar-se a no tenir catedral pròpia i es va traslladar durant un llarg període de temps a la parròquia de Sant Llorenç. Després de molts plets amb l'Estat i una pesada burocràcia judicial, els canonges aconseguen una indemnització estatal per a recuperar l'antic esplendor que tenia la església principal de la diòcesi.

¹²⁴³ Al contracte de l'orgue d'Alcover (Scherrer, 1767), Lluís Bonifàs apareix al document com a testimoni.

¹²⁴⁴ ACL: Actes Capitulars, f. 81r.

l'instrument¹²⁴⁵. Però han de passar alguns mesos per tenir novetats sobre tan important obra. El 25 de juny de 1773 els canonges responsables de la fàbrica de l'orgue informen el Capítol sobre el pressupost de què es disposarà per a tal efecte: 11.000 lliures¹²⁴⁶. A banda dels dos anteriors orgueners, no sabem qui més va optar a aquest important contracte.

Finalment l'elegit és Lluís Scherrer, que escriptura les condicions el 2 de juliol de 1773^{DOC 118}.

L'orgue del portal de l'Evangelí disposa de quatre teclats manuals, corresponents als cossos de cadireta, orgue major, tercer teclat (que el denominarem recitatiu) i quart teclat (que serà teclat d'ecos), tots amb 51 notes, a excepció del d'ecos, que és de 32 notes. Les contres compta amb 12 notes. El vent s'acciona per sis manxes *de forma major* i haurà de construir l'instrument (juntament amb l'orguenet positiu) en un termini de tres anys (1773-1776). La registració dels dos orgues es distribueix de la següent forma:

ORGUE DE L'EVANGELI

ORGUE MAJOR

Cara 28 palms
Bordó 28 palms
Cara 14 palms
Bordó 14 palms
Octava
Nasard tercera
Nasard quinta
Dotzena II
Nasard dotzena
Quinzena
Nasard quinzena
Nasard dissetena
Corona V
Alemanya IV
Fornitura IV
Címbala III
Cimbalet III
Corneta magna IX (Do3-Re5)
Bases de viola II

CADIRETA

Cara 14 palms
Bordó 14 palms
Octava
Nasard dotzena
Quinzena
Larigot
Fornitura IV
Cimbalet III
Flauta *alamanda* o travessera (Do3-Re5)
Cornetilla V (Do3-Re5)
Cromorn 14 palms
Trompeta bastarda

TERCER TECLAT [BATALLA]

Bordó 14 palms
Octava
Nasard dotzena
Corneta VII (Do3-Re5)
Bombarda (Do2-Re5)
Trompeta real
Clarins clars
Clarins de campanya
Clarins *a la alamanda*
Pontoncillo (Do1-Si2)
Veü humana

QUART TECLAT [ECOS]

Flautat 14 palms (Sol2-Re5)
Corneta VII (Sol2-Re5)
Abuesos (Sol2-Re5)
Violins (Sol2-Re5)

CONTRES

Flautat fusta 28 i 14 palms
Bombardes 28 palms
Trompeta 14 palms
Clarí 7 palms

ORGUENET POSITIU¹²⁴⁷

Bordó 14 palms

¹²⁴⁵ *Id.*, f. 87v.

¹²⁴⁶ *Id.*, f. 133v.

¹²⁴⁷ De l'orguenet positiu només es concreten els registres. No ofereix cap altra informació.

Cara 7 palms
 Nasard dotzena
 Quinzena
 Corneta V (Do3-Re5?)

Els terminis d'execució no es compleixen i els dos orgues s'examinen per una exhaustiva i exigent visura el juny de 1778¹²⁴⁸.

L'esperit negociador de Scherrer l'obliga a, malgrat tenir tots aquests encàrrecs al seu taller, a seguir treballant i viatjant a d'altres poblacions en la recerca de nous clients i nous contractes. Així es trasllada a la llunyana ciutat de Barcelona, per aconseguir l'acord per a la fabricació de la cadireta del nou orgue del convent de la Mercè. El 13 de juny de 1775 se li entreguen 161 lliures pel primer pagament, i el 6 d'agost de 1775, el segon, per la quantitat de 211 lliures¹²⁴⁹. Segons el *Diari mecànic de la fàbrica de tota la nova iglésia fahedora en lo convent de la Mercè*¹²⁵⁰, el 7 d'agost hi treballen «lo orgué y dos suisos per lo orga», el 16 d'agost «posaren las dos manxas y canonada part del orga» i el 31 d'agost «los orgués continuaren ab la cadireta y ja tocava». No sabem fins a quin estat va arribar l'instrument iniciat per Scherrer. Els llibres ja no en diuen res més, tan sols que el suís torna el setembre de 1777 «per compòndrer y afinar lo orga» per 7 lliures¹²⁵¹. Una hipòtesi, crec que raonable, és que Scherrer només hi va fabricar la cadireta i, davant la mancança de diners per les despeses de l'obra de l'església conventual, es va endarrerir la seva finalització fins al juliol de 1791 continuada per Jordi Vullen (deixeble seu que possiblement ja hi devia haver treballat acompanyant a Scherrer).

Una darrera pinzellada de l'orgue de la Mercè és la que ens brinda el nostre bon amic el baró de Maldà en un dels seus retrats costumistes de Barcelona, on descriu l'instrument com que «no està del tot acabat, a la hechura la cadireta a la de Santa Catarina, novament tret del mitg del cor y posat a un costat immediat al dit cor, en la primera tribuna, fent-se altre igual a la de la altre part frente, y actualment se hi treballa»¹²⁵².

D'aquesta mateixa època (estem parlant dels volts de 1775), i durant la seva estada a Barcelona, Scherrer instal·la l'orgue de l'església del convent de les monges Agustines de les Magdalenes. El baró de Maldà retrata que «dita iglésia és capaz y prou clara, ab uniformes tribunas de escultura ab las del cor y sas celosias. Lo orga és nou, de poch temps ha, y de hechura a imitació del de Santa Catharina, fet per un tal musiu Jarié [=monsieur Scherrer], ab unas torretas y altres embelliments de escultura»¹²⁵³.

Un altre instrument emblemàtic de la factoria suïssa és l'orgue del Vendrell, contractat pels obrers de l'església i ajuntament l'octubre de 1775¹²⁵⁴. La situació creada és molt interessant. L'escultor Lluís Bonifàs i Massó (amic de Scherrer) està dirigint la fàbrica de l'altar major de la parroquial del Vendrell, acordat l'any 1771, però en aconseguir l'encàrrec del cor capitular de la catedral de Lleida el 1774, abandona el Vendrell sense acabar el presbiteri del tot, al no existir cap tipus de lligam contractual entre els obrers i

¹²⁴⁸ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent.

¹²⁴⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 313, s/f.

¹²⁵⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 529, s/f.

¹²⁵¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2890, f. 28r.

¹²⁵² D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. *Viles i ciutats de Catalunya*, 110.

Recordem que l'orgue de Santa Caterina de Barcelona també estarà construït per mans d'un orguener estranger, el francès Jean-Pierre Cavallé, l'any 1766.

¹²⁵³ *Id.*, 121.

¹²⁵⁴ Totes les dades sobre aquest instrument procedeixen d'un manuscrit antic dipositat a l'Arxiu Parroquial del Vendrell anomenat «Llibre de l'orgue».

ell. Davant d'aquest contratemps «determinaren lo reverent rector junt ab lo magnífic ajuntament y amos de casa més principals de dita vila, enpréndrer lo fer un orga en la iglésia de dita vila per poder celebrar en ella, ab major solemnitat, los Divinals Officis». Intueixo que Bonifàs va avisar Scherrer de les intencions de la parròquia i l'orguener va presentar una proposta d'instrument al comú del Vendrell.

S'accepta el projecte el 28 d'octubre de 1775 amb un instrument format per orgue major i ecos, ampliant-lo el 25 d'abril de 1776 amb una cadireta exterior. El cost de tota l'obra s'ajusta a la suma de 2.250 lliures, exemplar que ha de comptar amb tres teclats de 48 notes (on el d'ecos està format per 25 tecles mòbils i la resta de teclat sencer, simulat, idèntic –per estètica– als altres dos). Les contres, d'onze notes. Respecte a les manxes, han de ser tres grans «y de un sol plech». La disposició de registres es pacta amb la següent disposició:

<u>ORGA GRAN</u>	<u>CADIRETA</u>
Cara 14 palms	Bordó 14 palms
Bordó 14 palms	Cara 7 palms
Octava	Nasard dotzena
Nasard dotzena	Nasard <i>ab flubiol</i>
Quinzena	Flauta travessera o <i>alamanda</i> (Do3-Re5)
Nasard quinzena	<i>Cornetilla</i> IV
Alemanya IV	Cromorn
Cimbalet III	
Corneta III (Do3-Re5)	<u>ECOS</u>
Trompeta real	Flautat 14 palms (Do3-Re5)
Clarins clars (Do3-Re5)	<i>Trompetilles</i> o violins (Do3-Re5)
Clarins de campanya (Do3-Re5)	
Clarins de quinzena (Do1-Si2)	<u>CONTRES</u>
Veü humana	Fusta 14 palms

Temblant

La fusta es fa portar des de Barcelona, en vaixell, fins a Vilanova de Cubelles. El moble de l'orgue major ha de tenir «tres torres a la moderna» i «donar-li un color de cafè ab vernís». La de la cadireta ha de ser «ab dos torras y escultura corresponent, color y vernís com l'orga gran», daurant els elements escultòrics. El preu inclou la construcció de la barana i la cornisa de la tribuna a càrrec de l'orguener, però l'allotjament va a càrrec dels contractants exigint per part de l'orguener casa «ab sis cadiras y taula».

El setembre de 1777, cobra del convent de la Mercè de Barcelona la quantitat de 7 lliures per reparar i afinar l'orgue¹²⁵⁵.

El juny de 1778, dos anys més tard del previst, es visura finalment l'orgue de l'Evangeli i l'orguener portàtil de la capella de música de la nova catedral de Lleida per part de Mn. Manuel Noguera i Mn. Antonino Sala, organista i mestre de capella respectivament d'aquesta seu¹²⁵⁶. L'instrument té l'aprovació dels examinadors, tret d'alguns petits defectes que hi detecten. No contents amb les respostes de l'orguener a les qüestions presentades, demanen una segona visura a l'organista i mestre de capella de la catedral d'Osca, José Gil Palomar, el dia 12 de juliol¹²⁵⁶. Gil admet la gran obra feta per Scherrer: «puedo decir a V.S.I. [que] es admirable en toda su disposición y que manifiesta el gran esmero con que el artífice ha procurado desempeñar lo que ofreció en la contrata». A més a més, ofereix uns arguments molt més raonables a l'hora de jutjar un instrument d'aquestes característiques que els seus col·legues lleidatans.

¹²⁵⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2890, f. 28r.

¹²⁵⁶ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent.

L'orgue de l'Evangelí queda acceptat però l'orguener positiu no acaba de convèncer el Capítol ilerdenc, no per la seva qualitat sinó perquè el consideren massa petit per acompanyar els músics i omplir la immensitat del temple. Malgrat el primer rebuig, s'incorpora al patrimoni de la catedral i situant-lo al *coreto*, utilitzant-lo com a acompanyant de processons o d'oficis a les capelles¹²⁵⁷.

Per a omplir aquesta mancança musical, el Capítol pren la determinació, cara i luxosa, l'any 1779 de construir-hi un tercer orgue de dimensions considerables al cor alt oposat al de l'Evangelí que rep el nom d'orgue de la capella o del portal de l'Epístola. En principi es pensa en un instrument que compleixi les necessitats de la capella de música però, com analitzarem, sobrepassa amb escreix les característiques d'un orgue dissenyat exclusivament per acompanyar. Adjudicat per un preu de 7300 lliures, disposa de tres teclats manuals de 51 notes per als diferents cossos (com a d'altres instruments, la meitat greu dels ecos per funció decorativa), una octava de contres, quatre manxes grans i la tribuna és obra del mestre fuster de Lleida Jaume Pallàs¹²⁵⁸.

ORGUE MAJOR

Cara 28 palms
 Cara 14 palms
 Bordó 14 palms
 Nasard en quinta
 Octava
 Nasard 12a
 Quinzena
 Nasard 15a
 Fornitura IV
 Címbala III
 Corona IV
 Corneta VII (Do3-Re5)
 Trompeta magna (Do3-Re5)
 Trompeta real
 Clarí clar (Do3-Re5)
 Clarí de campanya (Do3-Re5)
 Clarí en quinzena (Do1-Si2)

CADIRETA

Bordó 14 palms
 Cara 7 palms
 Nasard 12a
 Quinzena
 Nasard *flaviol*
 Nasard 17a
 Alemanya IV
 Cimbalet III
 Fornitura IV
 Címbala III
 Cornetilla V
 Flauta travessera (dreta)
 Cromorn

CONTRES

Fusta de 14 palms
 Trompeta real

ECOS

Flautat 14 palms (Do3-Re5)
 Corneta V (Do3-Re5)
 Violins (Do3-Re5)

L'orgue queda enllestit el 1780 –sense saber-ne concretament el mes– perquè es van pagar set lliures aquell any a un manxador per treballar «en refinar lo segon orgue» durant cinc dies¹²⁵⁹.

Aprofitant les estades a Lleida per a aquest encàrrec, cobra per les reparacions efectuades a l'instrument de l'església de Sant Llorenç la quantitat de 106 lliures l'any 1779¹²⁶⁰.

L'any 1781 es fan efectius uns pagaments a Scherrer sobre l'orgue de l'Epístola i deduïm que l'orguener es troba a la ciutat per vigilar que durant la consagració de la nova catedral –el 28 de maig–els dos instruments responguin correctament¹²⁶¹.

¹²⁵⁷ ACL: Acta capitular, 9 de març de 1782.

¹²⁵⁸ ACL: *Comptes de la fàbrica de la nova Cathedral*, f. 625r.

¹²⁵⁹ ACL: Obra, capbreus i comptes de 1771-1780, f. 195v.

¹²⁶⁰ *Id.*, f. 178r.

¹²⁶¹ *Id.*, f. 195v.

El 9 de març de 1782, Scherrer està a punt de marxar de la ciutat de Lleida després d'haver *reafinat* l'orgue de la capella per segona vegada. Abans de partir, el Capítol li reclama que repari l'orguenet positiu, tal com es va contractar el 1773¹²⁶². Però un infortuni afectarà els nous instruments. El 12 de juliol de 1782, la catedral de Lleida pateix un incendi que deixa molt malparats els orgues, dilatant la seva restauració un cert temps.

Scherrer viatja aquest cop en direcció a l'illa de Menorca. La seva estada a Menorca, concretament a Maó, s'estén de 1782 a maig de 1783, per a fabricar un nou instrument al convent del Carme molt semblant al del Vendrell, amb tres teclats de 51 notes i contres amb 12 peanyes¹²⁶³. Assabentat de la seva estada a la illa, el comú de la ciutat de Ciutadella aprofita per a demanar un pressupost a Scherrer per a refer l'orgue de l'església de Santa Maria. No sabem si va haver-hi acord amb els regidors¹²⁶⁴, tal vegada una lleugera reparació per a sortir del pas, per que Josep Cases i Soler renovarà l'instrument l'any 1796^{DOC 136}.

De retorn a Catalunya, el maig de 1783, Scherrer es dirigeix cap a Lleida per a tractar la reconstrucció dels orgues de la catedral afectats per l'incendi del darrer any. En principi, hi havia un inici d'acord entre el bisbe Sánchez Ferragudo i l'orguener, però la mort del purpurat i la manca de capital dins del Capítol ocasionen un endarreriment de la restauració fins a l'any 1788, que anirà a càrrec de l'orguener Jordi Vullen, deixeble de Scherrer¹²⁶⁵.

L'any 1784, Scherrer inicia un doble nou camí, tant professional com geogràfic. Per una part es trasllada un altre cop a les Illes Balears¹²⁶⁶, aquest cop a Eivissa, on inicia la construcció d'un orgue nou l'any 1786 a la catedral del bisbat de recent creació. Com a resultat de la seva estada en aquesta illa, consegüentment, emprèn una faceta d'empresari tèxtil a partir de la creació d'una empresa de cotó recolzada per la Corona, atorgant-li el rei el 12 de juliol de 1786 un privilegi exclusiu¹²⁶⁷ per a Scherrer d'una durada de set anys per a la fabricació de baietes, amb l'explotació del cotó produït a l'illa d'Eivissa i manufacturat a la seva empresa de Catalunya (primer ubicada a Vic i més endavant traslladada el 1790 a Barcelona¹²⁶⁸). L'any 1789 Scherrer sol·licita un emprèstit de 30.000 pesos per a foment de la seva fàbrica¹²⁶⁹. En poc temps, incrementa la varietat de productes fabricats amb cotonies fines, bombasins, mantes i altres teles de cotó amb barreja de fil, amb un molt notable èxit de producció. Aquest fet origina un gran recel en el gremi de teixidors de Barcelona, que provoca més d'una agressió per part dels teixidors al seu taller de manufactura ubicat al barceloní carrer del Carme núm. 14:

«Que empenados dichos adversarios en consternar a mi principal [Scherrer] y en arruinar por unos zelos e ideas contrarias a todos principios de utilidad pública a un fabricante y a una fábrica utilísimas, y a no respetar disposición alguna superior, se confirieron en el día diez y nueve del corriente [agosto de 1791] a la casa fábrica de dicho mi principal junto con el escrivano Guillermo Ódena y el alguasil Christóval Escuder, y allí –a pesar de todas evidencias y persuaciones y no haciéndoles

¹²⁶² ACL: Acta Capitular, 9 de març de 1782.

¹²⁶³ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. 71-72.

¹²⁶⁴ *Id.*, 15-16.

¹²⁶⁵ ACL: Actes Capitulars del 24 d'agost de 1787, 5 de gener de 1788; f. 149v, i 167v. I a *Obra, capbreus y copies de 1781 a 1790, s/f*.

¹²⁶⁶ Per aquest motiu nomena el dia 10 d'abril de 1786 procurador seu a Josep Font Palaudàries de Barcelona.

AHPB: Notari Mateu Smandia de Barcelona (1083/30), f.223r.

¹²⁶⁷ ACA: Fons de la Reial Audiència. Plets Civils 2042, f. 3r (del segon plec).

¹²⁶⁸ *Id.*, f. 40r.

¹²⁶⁹ BdC: Sala de reserva. Fons Junta de Comerç (sala de reserva). LIII, 30.

impresión alguna ni el daño gravísimo y la consternación que ocasionavan, ni el recuerdo de las disposiciones de Su Magestad mandadas cumplir– se apoderaron ciega y atropelladamente de siete piezas de cotonía arrancándolas de los telares en què se trabajaban y llevándoselas con los utensilios en què estaban embueltas a qual diligencia violenta y precipitada no pudo oponer otra cosa el administrador actual de la enunciada fábrica Claudio Chesel que la protesta de todos daños, cuyo testimonio produzco para insertarse.

[...] Por tanto, pido y suplico se sirva V.E. mandar a los enunciados prohombres baxo graves penas que debuelvan inmediatamente a la fábrica de mi principal no sólo las siete piezas que arrancaron últimamente de sus telares sino también las dos piezas de cotonía, y diez piezas de texidos de hilo y algodón que se havían llevado antes del Real Auto de nueve de junio y que satisfagan a mi principal todos los gastos, daños y perjuicios que le han ocasionado»¹²⁷⁰.

De ben segur que aquest negoci tèxtil li va proporcionar uns guanys notables però el fet de mantenir la fàbrica a Catalunya, les recol·leccions de cotó a Eivissa i –a partir d’aquestes dates– establir el seu taller d’orgueneria a Mallorca, ens fa dubtar de la seva viabilitat. Ignorem quan i com va acabar aquesta activitat.

Els anys 1794 i 1795 Scherrer els dedica a la construcció d’un nou orgue a l’església de Jesús (Franciscans) de Maó¹²⁷¹, i després de 1798, resta definitivament a Mallorca fins a la seva mort.

Fabrica el 1798 un instrument nou, majestuós, a la parròquia de Sóller, del qual actualment només es conserva el moble original¹²⁷². I atribuït i sense data concreta (aproximadament 1800) ubica un altre orgue nou al convent dels Sagrats Cors, també a Sóller, donació tots dos del bisbe de Mallorca, el solleric Nadal Crespí (1794-1818)¹²⁷³. No oferim disposicions de registres ja que no s’han localitzat els contractes i els dos instruments han estat molt manipulats pel pas dels anys.

El febrer de 1801 cobra per reparacions fetes a l’orgue del Santuari de Lluc¹²⁷⁴.

El darrer encàrrec de Scherrer –inacabat– pertany al monumental instrument de la parròquia de Santa Eulària de Palma de Mallorca, acordat el 12 de gener de 1803 i quantificat en 6.400 lliures mallorquines^{DOC 140}. Orgue de quatre teclats (orgue major, cadireta i recitatiu de 51 notes; ecos de 32) amb dotze notes de contres. La partició dels registres s’estableix entre Si2/Do3. Els obrers cedeixen a Scherrer tots els mecanismes i canonada de l’orgue antic exceptuant el moble.

moble.

ORGUE MAJOR

Flautat Major 28 palms
 Cara [14 palms]
 Bordó [14 palms]
 Octava
 Dotzena llarga
 Nasard dotzena
 Quinzena
 Nasard quinzena
 Nasard dissetena

CADIRETA

Bordó [14 palms]
 Cara [7 palms]
 Nasard dotzena
 Nasard quinzena
 Larigot
 Cornetilla V (Do3-Re5)
 Flauta travessera (Do3-Re5)
 Cromorn
 Trompeta bastarda

¹²⁷⁰ ACA: Fons de la Reial Audiència. Plets Civils 2042, f. 108r.

¹²⁷¹ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*, 77.

¹²⁷² MULET, ANTONI/REYNÉS, ARNAU. *Orgues de Mallorca*, 211.

¹²⁷³ *Id.*, 210.

¹²⁷⁴ *Id.*, 188.

Corona IV
 Alemanya IV
 Fornitura IV
 Címbala III
 Cimbalet III
 Corneta magna VII (Do3-Re5)

ECOS (quart teclat)
 Flautat (Sol2-Re5)
 Corneta V (Sol2-Re5)
 Violins (Sol2-Re5)

LLENGÜETERIA (tercer teclat)

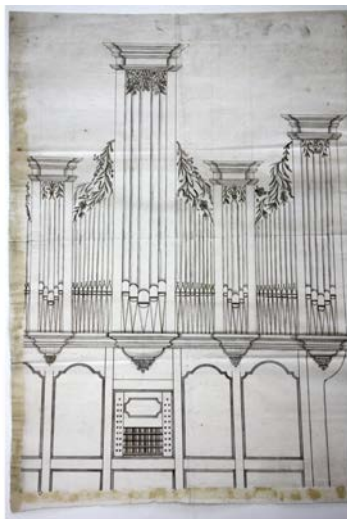
Bordó [14 palms]
 Octava
 Nasard dotzena
 Nasard quinzena
 Corneta VI (Do3-Re5)
 Trompeta magna (Do3-Re5)
 Trompeta real
 Baixons (Do1-Si2)
 Clarí clar (Do3-Re5)
 Clarí de campanya (Do3-Re5)
 Clarí en quinzena (Do1-Si2)
 Clarinet (Do3-Re5)

CONTRES

Fusta 28 palms
 Trompeta [14 palms]

Registres optatius

Bombarda
 Trompeta de batalla
 Campanetes
 Veu humana

PALMA DE MALLORCA-Santa Eulària (1803)
 Traces de l'orgue major i cadireta.
 Secció mapes, plànols i dibuixos. Sign. PL 817.
 AHM

Scherrer, ja en els darrers mesos de la seva vida, redacta amb mà tremolosa el seu testament el 24 de novembre de 1803 davant del notari Esteve Bonet de Palma de Mallorca^{DOC 141}. Domiciliat al barri de Santa Creu d'aquesta ciutat, van actuar com a testimonis set veïns seus, declarant hereu universal Josep Chapel¹²⁷⁵. Aquest protocol ens ofereix una informació prou important de la seva vida. Per una part, el seu estat civil és de solter però al contracte de l'orgue de Calaf (1766)^{DOC 110} exigeix als regidors de la vila allotjament per a ell i la seva família. Què se'n va fer, d'ella?

L'òbit té lloc el 18 de desembre de 1803, amb exèquies a la parròquia de Santa Creu de Palma¹²⁷⁶, sent enterrat al convent de pares Mínims d'aquesta ciutat amb una cerimònia

¹²⁷⁵ Originari de Tortosa i associat de Scherrer. El 1792 treballa en solitari a Alaior.

JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*, 54-55.

¹²⁷⁶ APSCPM: Llibre d'Òbits, 1794-1804.

pressupostada en 70 lliures. L'apertura del testament s'escau el 20 de desembre, i s'inventaria el 9 de gener de 1804 el poc que posseïa (bàsicament vestuari i mobiliari)¹²⁷⁷. És sorprenent que després de tots els treballs d'orgueneria i de negocis tèxtils, Scherrer finalitzés la seva vida amb un deute de més de 955 lliures a diversos particulars i de 1.300 lliures a la parròquia de Santa Eulària de Palma (en concepte del nou orgue), mostrant a l'inventari *post-mortem* un patrimoni excessivament reduït si el comparem amb la seva exitosa vida professional.

Abans de morir, Scherrer va iniciar els primers contactes amb el rector Gabriel Aleñà de Santa Maria de Maó per a instal·lar un orgue nou. Per aquest motiu estan dipositats els anteriors documents sobre la disposició i traces de l'orgue de Santa Eulària de Palma a l'Arxiu Històric de Maó.

Scherrer deixa dos deixebles, Josep Chapel i Mathias Edel¹²⁷⁸.

• **TEIXEIRA, MANUEL (1748-1760)**¹²⁷⁹

El nom complet d'aquest orguener és Manuel Teixeira de Figueredo Laínez, sotsdiaca i mestre portuguès. L'acompanya Miguel Laínez, probablement ajudant i parent seu, també religiós.

La informació sobre aquest mestre procedeix principalment d'un document dipositat a l'Arxiu Capitular de Lleida¹²⁸⁰ i que correspon al desmuntatge i inventari detallat de l'antic orgue fabricat per Antoni Llorens (1624)¹²⁸¹ a la Seu Vella de Lleida. Rememorem que el Capítol ilerdenc, després de l'ocupació de la catedral per les tropes filipistes, acorda en sessió capitular de 21 de maig de 1749 exigir als militars «retirar les imatges, retaulos y cadires de cor [...] de la cathedral y claustros [...] concedint-li, no sols los altars y cadires de cor, sinó també lo altar major, reixas, orgues, sepulcres y demás que se expressa en ella»¹²⁸². Atesa la petició, Teixeira examina l'orgue i el descriu com un instrument de gran valor:

«Que la hermosa fábrica y bien ordenado laberinto del órgano [...] valdría seis mil libras exceptuando la caja, el metal es muy precioso, su manufactura e idea de sus composiciones en aquel tiempo es de lo más singular que se puede dar y hoy solo se puede adelantar en el la falta de trompeterías de que usan los modernos. Sus secretos y conductos están en admirable estado, no podían sus voces dejar de ser muy sónicas».

Manuel Teixeira, originari de la ciutat de La Guarda (Portugal), es dirigeix cap a Roma «a ciertos negocios y al de ascendir allí al estado sacerdotal». Viatja travessant la península, entrant a Castella el 7 de juliol de 1748, a l'Aragó el 24 de juliol i a Lleida el 7 d'agost. Es presenta al Vicari General de la diòcesi ilerdenca i aquest l'allotja a l'hospici dels eclesiàstics, a tocar de Sant Llorenç. A partir d'aquí comença un seguit de reparacions i intervencions per diversos instruments de la ciutat: convent dels Franciscans, parròquia de Sant Llorenç (en aquells moments catedral interina), parròquia de Sant Joan, convent de Sant Domènec (o del Roser), fins la comanda del desmuntatge de l'orgue de la Seu Vella que estava abandonat durant més de 41 anys (1707-1748):

¹²⁷⁷ ARM: Fons Notarial. Esteve Bonet Perelló de Palma de Mallorca (2283), f. 353r.

¹²⁷⁸ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*, 22-23.

¹²⁷⁹ O Teyxeyra o Texeyra o Texeira.

¹²⁸⁰ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent. Inventari del Seminari Conciliar de Lleida 1918.

¹²⁸¹ ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1927. Volum I, p. XXXI-XXXIII.

Aquest document s'ha sol·licitat a l'Arxiu Capitular de Lleida (ACL) però no s'ha localitzat.

¹²⁸² ACL: Actes Capitulars, 21 de maig de 1749.

«estando trabajando en su fábrica, acompañaba a Vuestra Ilustrísima en el santo, justo y laudable sentimiento de la fatal ruina de la desolación de su Santo Templo Catedral, que la aplican para cuarteles y almacenes militares». Melancòlic plany de Teixeira al veure l'estat de tot el recinte sagrat i especialment l'orgue:

«En el servicio de Vuestra Ilustrísima Señoría, empleándome y repartiéndome la parte que me correspondía por mi noble facultad orgánica, mandándome que reconociese su órgano y le recogiese –con el mayor aprovechamiento– los fragmentos de aquella grande fábrica. Y registrándole, le hallé con grande sentimiento y sin alientos, incapaz de proseguir, en caso tan opaco, la melodía de sus bien ordenadas flautas. Y preguntándole mudamente de qué se quejaba, parece que no puedo respirar, *quia ventus est via mea* me decía mirando para sus manchas y conductos o venas de aquel cuerpo orgánico que estaban entorpecidas y llenas de los pestíferos humores del tiempo, el que con su malicia le constituyó solo forma cadavérico. Y en la concordancia muda de sus orgánicos instrumentos fabricados el año 1624 por los reverendos PP. Menores Fray Antonio Llorens, natural de Arveca, y Fr. Juan Olías [sic], natural de Espluga de Francolí, ambos sacerdotes y confesores del orden de N. Seráfico P. S. Francisco, en cuya fábrica gastaron dos años y ocho días, puse con desvelo cuidadoso la más perspicaz atención y formal diligencia en el reconocimiento del estado de este macrocosmos abreviado para cumplir con exactitud el inviolable mandato de dichos señores».

Un tret molt destacat del document, a part de l'inventari de tot l'instrument i de les dades històriques, és la gran consideració i fama que hi dedica a l'orguener Antoni Cases de Reus.

També és molt interessant veure les expressions que utilitza per a explicar l'estat dels altres orgues de la ciutat de Lleida. El de Sant Joan estava «in artículo mortis», amb el secret esquerdat i «había sido desauiciado de otros doctores, sentenciándole por no cumplir». Reparat, «el órgano daba voces de alegría». El de Sant Domènec o del Roser, ja restaurat, «si antes cantaba perezoso y de mala gana, luego dió voces como un loco, cantando de suerte que en el coro dominaba a los padres, y les aturde sus músicas».

Acabat d'elaborar l'inventari de la Seu Vella i entregat l'informe als canonges el 24 de juliol de 1749, Miguel Laínez cobra 28 lliures «per lo treball de desfer lo orgue de la cathedral [vella], netejar y retular les flautes»¹²⁸³. Entre 1749 i 1754, ignorem la trajectòria dels nostres amics Teixeira i Laínez. Aquest darrer any correspon a la contractació de la nova caixa de l'orgue de Constantí, obra per l'escultor Antonio Ochando¹²⁸⁴ (habitant de la vila) i la universitat, que allotjarà el futur instrument obra de Teixeira. Dues èpoques d'Ochando (el 1755 i 1757) ho confirmen¹²⁸⁵. Respecte a la tasca del nostre orguener portuguès, una època de 5 d'abril de 1760¹²⁸⁶ ens informa del pagament per part de l'ajuntament de la quantitat de 850 lliures per l'obra de l'orgue i la finalització de tots els pagaments. Pel redactat suposem que es va acordar també el 1754, com la caixa. L'època no aporta gairebé cap característica de l'instrument, i només indica les clàusules econòmiques i els terminis d'execució que es van acordar entre l'orguener i l'ajuntament a l'hora de contractar l'orgue:

¹²⁸³ ACL: Obres, capbreus i comptes 1745/1741-1760, f. 158v.

¹²⁸⁴ Cal anomenar l'article "El taller d'escultura d'Antoni Ochando a Constantí (segle XVIII)" de ROSER PUIG i TÀRRECH. *Estudis de Constantí*, 12 (1996). p. 41-55.

¹²⁸⁵ AHT: Fons Notarial de Tarragona. Francesc Albinyana i Cosidor, *Manuale instrumentorum...* 1755 (Sig. 541. Sig/Top. 449), f. 162r; i 1757 (Sig. 543. Sig/Top. 451), f. 50r.

¹²⁸⁶ AHT: Fons Notarial de Tarragona. Francesc Albinyana i Cosidor, *Manuale instrumentorum...* 1760 (Sig. 547. Sig/Top. 455), f. 138r.

«Por medio de sus clavarios [...] le han pagado y satisfecho al otorgante la cantidad de ochocientas y cincuenta libras, moneda Barcelonesa, las cuales son por haver fabricado un órgano en la iglesia parroquial de esta presente villa de orden de sus regidores, con cuya cantidad fue ajustada la obra de dicho órgano, comprehendido en aquella estaño, plomo, aludas, cola y otros materiales y menudencias que se consumieron en la referida obra de dicho órgano a excepción de la madera y hierro que se gastó para los montantes de los registros, assientos de manchas, secretos y puertas que fueron de quenta de la villa».

La darrera cita referent a Teixeira documentada recau a la restauració completa de l'orgue de la parroquial de Riudecanyes (1760) per la suma de 110 lliures¹²⁸⁷.

• **TRIAIY, BARTOMEU (1666-1711 O 1716)**

Religiós de l'orde de la Santíssima Trinitat Calçat, originari de l'illa de Menorca i mestre de l'orguener Josep Boscà [pare]. La primera obra datada d'aquest factor, l'any 1666, correspon precisament a la restauració de l'orgue de la parroquial de Santa Maria de Ciutadella¹²⁸⁸.

Desconeixem de qui va aprendre l'ofici i malauradament –a part de nombroses llacunes temporals– no ens han arribat pràcticament contractes d'aquest mestre. En contrapartida, existeix un tractat¹²⁸⁹ sobre la construcció d'orgues que, sense aparèixer explícitament anomenat i pel contingut, no hi ha cap mena de dubte que va ser ell l'autor. El document, en llengua catalana, ofereix una àmplia informació sobre les diferents parts que integren l'instrument complementat amb diversos dibuixos i esquemes (fins i tot amb la façana d'un orgue). S'hi detalla la composició dels plens («per lo orga de la Puríssima Concepció del convent de Sant Francesch de [Palma] de Mallorca» i pel «lleno de lo orga de Sityas») i de diverses disposicions de registres ideals per a l'orgue major i la cadireta, enumerant diferents instruments que indubtablement formen part de l'extens currículum professional del frare menorquí: Sitges, Vallderroures, Sant Feliu de Girona, monestir de Montserrat, monestir de Santa Clara de Vic i Sant Joan de les Abadesses. De tots aquests orgues, només el de Sitges indica les dates d'inici i finalització de la seva fabricació.

El territori explorat per Triay abasta des del Rosselló fins a València, illes Balears, sud-est d'Aragó i determinades comarques de Catalunya.

Opinem que Triay posseïa un caràcter força afable i en la vessant professional era complidor ja que molt sovint rebia presents en gratificació per la feina feta, malgrat que una carta d'un Mn. Josep Vidal de Barcelona, adreçada als regidors de la Selva del Camp, comparant els orgueners Andreu Bargeró i Josep Boscà [pare], ens qualifica Triay com «no és gran official».

Entre els anys 1667 a 1677, Triay desenvolupa la seva activitat entre les illes i el País Valencià. L'any 1671 restaura l'instrument del Reial Col·legi del Corpus Christi de València (o també conegut com a Col·legi del Patriarca) i el 1674 hi construeix un orgue

¹²⁸⁷ BROCÀ, SALVADOR DE. *Riudecanyes i la baronia d'Escornalbou*. Riudecanyes: Fundació Loaiza-Vidiella, 1986. p. 57.

¹²⁸⁸ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. 15.

¹²⁸⁹ Publicat parcialment per FRANCESC BALDELLÓ I BENOSA a l'*Anuario Musical* de l'any 1959 a l'article titulat "Un tratado de organería del siglo XVIII", p. 179-194. L'original es suposa dipositat a la biblioteca privada de Joan Rogent de Collbató. En aquests moments (2017) no es pot consultar per reformes a la biblioteca.

nou¹²⁹⁰. Anteriorment a 1674, fabrica un altre instrument a la vila de Cullera ja que el seu col·lega Miquel Sanchís cobra 4 lliures per a visurar-lo al juny d'aquest any¹²⁹¹.

L'any 1678 ja trobem el nostre factor per terres catalanes. Al juny, uns rebuts signats als llibres de comptes confirmen a Triay realitzant uns petits treballs a l'orgue major de la catedral de Barcelona¹²⁹². La historiadora Montserrat Moli afirma¹²⁹³ que en aquest any el frare trinitari, juntament amb el seu ajudant Josep Boscà [pare], reconstrueix o fabrica un instrument a la comunitat benedictina de Sant Daniel de Girona.

Però als volts de setembre de 1678, Triay acorda amb els regidors de Calaf fabricar «dos òrguens y cadireta» per a la col·legiata de Sant Jaume, un dels quals s'ubica dins d'un moble esculpit per Agustí Llinàs (escultor/fuster i futur orguener que signarà els capítols^{DOC 1} el 16 de setembre). És molt interessant subratllar l'ordre jeràrquic que s'estableix a l'hora d'encarregar la caixa:

«[...] la qual caixa farà y tindrà a punt [Llinàs] sempre y quant dit pare fra Barthomeu [Triay] tindrà [la] obra per a essentar de dit horga de tal manera que, aixís com dit pare fra Barthomeu anirà treballant dit horga, dit Augusti Llinàs anirà fabricant dita caixa, de tal manera que dit pare fra Barthomeu no puga deixar de assentar dit horga per falta de la caixa. Y además del que està contengut en la dita trassa, dit Augusti Llinàs a de fer dita caixa ab la conformitat [que] farà la de Igualada».

Malauradament no ha estat possible localitzar el contracte de l'orgue calafí i en desconeixem les característiques tècniques però una fotografia (dipositada a l'arxiu comarcal de l'Anoia) ens mostra l'exuberància i riquesa de la talla del seu moble. La comptabilitat municipal, força nombrosa i detallada en qüestió de materials de construcció i manobres, ens brinda algunes pinzellades de l'estada del frare trinitari a Calaf. Resumint¹²⁹⁴:

- S'anomena a «Joseph Font, escultor, per dos cartelas a fetas per la cara del orga».
- S'anomena a «Bernat Amorós, pintor y dorador, de pintar las portas del orga, quadro de la cadireta, armas de la iglesia y vila» (cobrant 38 lliures 10 sous).
- S'anomena al «honorable Pau Comes per soldar 48 trompetillas».
- Al març de 1680 ja gairebé ha acabat els orgues a Barcelona per a traslladar-los a Calaf i a l'abril muntaran les bastides per a instal·lar-lo.
- «[...] de la fàbrica dels dos òrguens gran y xich fets en la iglesia de la present vila de Calaff al qual se li a entregat ab difarens partides, com apar ab lo present codern, per la fàbrica de dit orgue dos mil quatra-centas vuitanta-sinch lliuras deu sous, dit 2485 ll 10 s, en descàrrech de las quals a mostre aver pagat ab polisas firmadas per los Señors Jurats de dita vila com apar ab lo present codern».

Triay promet als regidors que «tornarà a refinar los dos dits òrguens y cadireta fets en dita iglesia ab que sia dins un any del die comptador»¹²⁹⁵.

Durant l'any 1680, un «frare trinitari», del qual no s'esmenta el nom i que identificarem amb Triay, refa l'orgue parroquial de la vila de l'Arboç, enllestint la feina

¹²⁹⁰ MULET, ANTONI—REYNÉS, ARNAU. *Orgues de Mallorca*, 102.

¹²⁹¹ *Orgues del País Valencià. Orgue de Cullera*, 25 (1981). p. 8. I a “L'orgue de l'església dels jesuïtes de Gandia”. *Cabanilles*, núm. 30 (abril-juny 1989), p. 20.

¹²⁹² PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*, 285.

¹²⁹³ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Dones fortes del monestir de Sant Daniel i la música: les benetes i l'orgue d'Anton Boscà (1740-1752)”, 105.

¹²⁹⁴ AMC: Fons Comptes. Racional. Registre 7 (1667-1690). Caixa 42, secció IV.

¹²⁹⁵ ACAN: Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, Manual 1680 (núm. 74), f. 7r.

l'any 1683¹²⁹⁶. Fixem-nos que en un futur s'establirà un eix de coordenades geogràfiques de diferents instruments fabricats per Triay: Calaf, l'Arboç, Sitges, Olesa de Montserrat i Sant Quintí de Mediona.

El 31 de maig signa capítols per a la restauració i afinació de l'instrument de l'antiga església de Sant Jaume de Barcelona. En aquest darrer cas, Triay rep la comanda dels obrers per a refer les manxes, netejar tota la canonada, restaurar els tubs espatllats «amb matall fi y no dolent, ni mixturat o falsificat», i rebaixa la entonació general de l'instrument «al punt natural de tal manera que en aquell se pugue cantar ab tota la cantoria, menestrils y demás músics. I per dit effecte promet allargar las flautas seran necessàries y també fer las que faltaran novas» per la quantitat de 34 dobles d'or¹²⁹⁷.

Seguidament emprèn la reconstrucció de l'instrument del convent de Sant Domènec de Girona (1681)¹²⁹⁸. Durant el desenvolupament d'aquests treballs, els capitulars de la seu gironina contacten amb Triay per a confeccionar un pressupost sobre la reparació de l'orgue anomenat de Sant Joan de la mateixa catedral i també construir o refer unes regalies a l'orgue principal¹²⁹⁹. Interessats els canonges per la professionalitat de Triay, el 19 de setembre de 1682 accepten la quantitat demanada de 800 lliures, aprovant-se les clàusules de la reparació i acordant la durada de les obres a vuit mesos¹³⁰⁰.

Continuant a l'any 1682, els regidors de la vila de Torroella de Montgrí, assabentats dels treballs de Triay a Girona, sol·liciten la seva presència per a «la construcció y nova fàbrica dels flautats del orga de la iglésia parochial de Sant Genís»^{DOC 5}. Els regidors desitgen que apliqui l'òptim resultat d'altres treballs coneguts per ells a l'instrument de la seva parròquia, per això esmenten el model a seguir, com s'indica al text, quan volen «unas flautats de orga de la mateixa manera y en la matexa conformitat, proportió, modo y forma que estan fabricats los flautats del orga del convent de Sant *Domingo*, los quals dits flautats dit reverent pare fr. Barthomeu Triay ha fets y fabricats. Y a més dels dits flautats, hi ha de fer y fabricar en dit orga los flautats de las trompetas reals excepto emperò que lo dit flautat no hage de ser partit de registres com ho és al de dit convent de Sant *Domingo*». La caixa es va adquirir de segona mà pels jurats al mestre Llätzer Tramulles el 24 de novembre de 1681, i originalment estava ubicada a la capella de Sant Oleguer de la catedral barcelonina, malgrat que es va haver de modificar per adaptar-la a la seva nova destinació^{DOC 4}. Una de les condicions que es va imposar a Triay és la de construir l'orgue a la vila, però el 28 de març de 1683 els regidors li donen permís perquè continuï la seva feina a la ciutat de Girona i que «se li apporti lo estany y la fusta a Girona»¹³⁰¹.

Del mateix any són els nous orgues del temple de la Pietat de la ciutat de Vic¹³⁰² i del monestir benedictí de Sant Pere de Galligants de Girona^{DOC 6}.

¹²⁹⁶ VIAPLANA I CORNET, GAIETÀ. *Notes històriques de la parròquia i vila d'Arbós*. L'Arboç, 1922. p. 33 i 38. I a CRUAÑES I OLIVER, ESTEVE. *El llibre de l'Arboç*. Tarragona: Diputació Provincial de Tarragona, 1985. p. 266-267.

¹²⁹⁷ AHPB: Notari Joan Pere Fabra de Barcelona (827/4), f. 50v.

¹²⁹⁸ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*. 47.

¹²⁹⁹ No ho detalla clarament.

CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. "La música en la catedral de Gerona durante el siglo XVII". *Anuario Musical*, núm. 15 (1960). p. 225

¹³⁰⁰ BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC. *Completos a 15 (1686)*. Francesc Soler-Obres completes. Biblioteca de Catalunya. Barcelona, 1988. Volum III/1, p. 18.

¹³⁰¹ AMTM: *Llibre de conclusions 1681-1705* (unitat 0003/2), f. 27r.

¹³⁰² ORANIAS I ORGA, RAMON. article inèdit.

Les jerarquies d'aquest cenobi benedictí de Galligants signen protocol l'1 d'octubre de 1681 malauradament sense exposar les característiques tècniques de l'instrument, tal sols indicant les administratives, exceptuant un paràgraf molt interessant on Triay «promet fer y fabricar un orga en la conformitat, modo y forma està fet y fabricat lo orga que és construït en la capella de Nostra Senyora de les Claustres de la Seu de la present ciutat, posant a sos gastos los metalls y demás necesari concernent a la música, ab les manxes y registres y música són en aquell, exceptat la caixa de dit orga que aquexa ha de fer dit señor doctor fra Gerònim Abrich a sos gastos y de la manera que a ell apareixerà, lo qual orga haje de tocar per lo die de sant Pere als vint-y-nou del mes de juny pròxim vinent [de 1683] y aquell haja de posar y assentar a sos gastos en lo lloch ha assenyalat que és al cor de dalt de dita [...]. Item és pactat y lo dit pare fra Barthomeu Triay hage axí mateix com ab thenor del present convé y promet fer y fabricar a sos gastos a la altre part de dit cor, a la correspondència de dit orga, la cara de altre orga que corresponga al dit orga, posant lo mateix número de flautas y de la mateixa proporció que seran les de la cara de dit orga, fent dits señor doctor Gerònim Abrich a sos gastos la caixa». Dos mobles idèntics, un amb un instrument real i l'altre merament decoratiu, per correspondència estètica.

La següent obra correspon a la restauració de l'exemplar del convent de Sant Francesc de Girona l'any 1684¹³⁰³ i la restauració d'un tercer orgue de la catedral de Girona, fabricant-li nou registres de flautats i una cadireta a l'estil de l'instrument de l'anterior convent franciscà gironí¹³⁰⁴.

Com he comentat anteriorment en el cas de Torroella, a Castelló d'Empúries^{DOC 8} també s'aprofiten de l'estada de Triay per les comarques gironines per a millorar l'orgue de l'església de Santa Maria i aplicar-li determinades característiques que Triay va utilitzar al famós exemplar de Sant Domènec de Girona. Els cònsols de la universitat, juntament amb l'orguener, resolen el 17 de març de 1685 «fer y fabricar lo dit orga [per 250 dobles d'or], ab lo bulto y superfície y eixida que vuy està lo vell, y además emplear los balustras de dit orga a tot acte que trauran por los costats la cara de dit orga, en lo qual dega fer sinch manxas abtas y sufficients y segons requerirà dit orga, y axí mateix fer en ell y en la cadireta de aquell los flautats, secrets, salmers y taglats en la mateixa conformitat requerirà la obra a thenor de la mestrança feta en lo orga del convent de Sant *Domingo* de la ciutat de Gerona, segons que per major aparaxerà an al dit P. Fr. Barthomeu Triay y requerirà la dita iglésia correspondència decoro y lustre de ella, dexant-ho axí per major a sa bona consideració y conciença, hemés axí pactar que lo dit fr. Barthomeu Triay hage de posar y acentar lo dit orga, sens ésser partit pus apar no es necessari havent-hi cadireta, y que axí mateix dega posar lo dit orga y cadireta a punt natural de capella com se requereix en semblants obras y requereix dita iglésia». El manuscrit ens indica que l'orguener té encara el taller assentat a la ciutat de Girona («[...] de anar a cercar lo dit orga en Gerona»).

Als volts d'aquesta època, Triay trasllada el seu obrador a Barcelona, tornant a Girona per a cobrar diverses quantitats pendents de la construcció del nou orgue del convent dominic de Girona i l'any 1702 per a fabricar un de nou a la col·legiata de Sant Feliu¹³⁰⁵.

¹³⁰³ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. *El fet musical a les comarques gironines en el lapse de temps 1800-1936*, 47.

¹³⁰⁴ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. "La música en la catedral de Gerona durante el siglo XVII". p.225.

¹³⁰⁵ ORANIAS I ORGA, RAMON. Article inèdit.

A la primera meitat de 1685, el religiós intervé a l'orgue dels Trinitaris de Barcelona, com ho corroboren uns petits pagaments¹³⁰⁶, i el 26 de febrer de 1688 cobra 30 lliures a compte d'un instrument que va construir (sense que en sapiguem la data concreta) per al monestir de Santa Elisabet de la mateixa ciutat¹³⁰⁷.

Un silenci perllongat de tres anys ens desplaça fins al monestir i posterior col·legiata de Sant Joan de les Abadesses^{DOC 13}, on els dies 17 i 18 de maig de 1688 s'ajusta entre els canonges i el factor el preu d'un nou instrument: 115 dobles d'or¹³⁰⁸. Per motius que desconeixem, la seva construcció es prorrogarà fins l'any 1697 quan el Capítol escriu a les resolucions: «fet sindicat y procura al doctor Josep Camps de Barcelona per requerir lo religiós [Triay] que havia fet lo orga de esta iglesia perquè vingués a perfeccionar-lo y complís lo pactat en lo acte»¹³⁰⁹. Triay retorna a la col·legiata i enllesteix la feina el 7 d'agost de 1698. Malgrat l'excessiva durada de la seva construcció, els preveres pacten obsequiar-lo amb «una dotzena de formatges al frare del orga per regalo [...], ha entrat a despedir-se lo religiós qui havia acabat de perfeccionar lo orga y donà las gratias del regalo ab molts compliments» acomiadant-se el 5 de setembre de 1698¹³¹⁰.

El maig de 1689, Triay viatja a la ciutat de Vic per examinar l'estat de l'orgue de la catedral. El dia 13, segons actes capitulars, entrega un memorial al Capítol on detalla què és necessari per a retornar-lo al seu bon estat. La despesa és respectable: 200 dobles d'or i dos quintars d'estany. Una setmana més tard s'acorda que l'import sigui 1.000 lliures, a més a més de «casa per fabricar y treballar dit orga» i «que's busque casa perquè puga treballar»¹³¹¹. Triay comença la feina el mes de juny, exigint als canonges comissionats

SITGES (1694)

50 dobles per a comprar estany i altres materials, i signant contracte el dia 10 d'aquest mes. La obra inclou tres manxes noves, portavents, afinació completa i totes les reparacions que sorgeixin per aconseguir *lo perfet adop* de l'orgue¹³¹², i la seva durada s'estén fins al novembre de 1690, amb un resultat satisfactori per part dels canonges resolent que «li sien donades deu dobles de estrenas»¹³¹³.

Una segona llacuna va des de 1690 fins 1694, any en què fabrica l'excel·lent orgue de Sitges, acompanyat d'una de les caixes més espectaculars de Catalunya, obra de l'escultor Joan Roig contractada l'any 1695. L'instrument va sobreviure miraculosament a la guerra del 36 però del seu interior no queda cap vestigi de la mà de Triay. El moble conserva la monumentalitat de l'època malgrat mancar-li les portes que tancaven el frontal.

Els promotors de l'exemplar són els jurats de la vila que es van reunir el 27 de febrer de 1694 a la notaria de Sitges per a signar els capítols^{DOC 19}. L'orgue compta amb dos teclats

¹³⁰⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3167, f. 418 i 454.

¹³⁰⁷ AHPB: Notari Francesc Falgueras de Barcelona (834/21), f. 29v.

¹³⁰⁸ AMSJA: Llibre d'acords capitulars (1635-1719, 1722, 1746), f. 180.

¹³⁰⁹ *Id.*, any 1697.

¹³¹⁰ *Id.*, f. 206.

¹³¹¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1688-1695 (57/65), f. 67v.

¹³¹² ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/27), fulls solts.

¹³¹³ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1688-1695 (57/65), f. 152v.

que corresponen a l'orgue major (45 notes) i cadireta (42 notes) amb nou notes de contres. El seu cost fou de 900 lliures i el termini de realització s'estipula en tres anys.

ORGUE MAJOR

Flautat 14 palms
 Flautat 14' palms
 Octava II
 Tapadet [7 palms]
 Dotzena llarga
 Nasard en dotzena
 Quinzena llarga
 Nasard en quinzena
 Nasard en desinovena
 Desinovena II
 Registre de dues fileres
 Alemanya II
 Ple major IV
 Trompetilles de boix

CADIRETA

Flautat de fusta 14 palms
 Flautat 7 palms
 Tapadet [7 palms]
 Nasardet
 Quinzena II
 Vint-i-dosena II
 Ple II
 Rossinyols (mà dreta)
 Corneta III (tot el teclat)

CONTRES

Fusta 28 palms

«Temblant per l'orga gran y cadireta»

El G. Ramon Oranias OSB adjudica l'orgue del convent de la Trinitat de Vic a Triay, fabricat als volts de 1699¹³¹⁴. En aquest darrer any, construeix una nova cadireta per a la parroquial d'Olesa de Montserrat, encomanant-li per l'any 1701 l'orgue major del mateix instrument¹³¹⁵. Mentrestant, segons el tractat¹²⁸⁹, abans de 1702 fabrica un orgue per a la capella de la Puríssima Concepció del convent de Sant Francesc de Palma de Mallorca.

A partir dels inicis del segle XVIII, la cronologia dels treballs de Triay queda poc precisa per manca documental. Com s'ha dit a l'inici del present apartat, el tractat d'orgueneria mostra diverses disposicions d'orgues que segurament pertanyen a l'incipient centúria:

VALLDERROURES (1702)¹³¹⁶

«Orgue major de Val de Robres.
 Primo flautat de catorze palms de la cara
 2 és la octava
 3 tolosana
 4 desena i quincena
 5 simbalet de tres flautas per punt
 6 quinsena nasarda
 7 lo flautat de madera, tapat, entonació de 7 palms
 8 flautat de madera de 14»

GIRONA-SANT FELIU (1702)¹³¹⁶

«Orga major de Sant Fèlix de Girona de 15 registres.
 Primo en lo primer psalmer té un flautat de antonació de 14 palms de astay tot, y esto és lo de la cara.
 Lo 2 és la octava y luego és lo pas.
 Lo 3 lo flautat de fusta de 14 palms.
 Lo 4 una quinsena grossa com és una octava limitada un poc més de cadireta sens la primera 8.
 Lo 5 és dosena larga y quinsena, junt, sens reysteració.
 Lo 6 altra quinsena y una vint-y-sisena la qual camina tot lo diapasón y se sona fins a # últim.
 Lo 7 alamanya de 4 flautes per punt.
 Lo 8 lo sinbalet de 3 flautes».

MONTSERRAT-MONESTIR (1702-1705)¹³¹⁵ DOC 26

¹³¹⁴ ORANIAS I ORGA, RAMON. article inèdit.

¹³¹⁵ ALTÉS I AGULLÓ, FRANCESC-XAVIER. "A través dels orgues de l'església-basílica de Montserrat", 30.

¹³¹⁶ Data atribuïda pel G. Ramon Oranias OSB de Montserrat.

VIC-MONESTIR DE SANTA CLARA (data desconeguda)

«Primo un flautat de astay y esto fa antonació de 7 palms, 8a del de madera.

Lo sagó, flautat de madera y és antonació de 14 palms, y las set primeres servexen per peyanes.

Lo 3 és quinta larga y duplica a la 28a, y és quinsena del de madera.

4 Flauta tapat tot de astay 8a del de madera.

5 Cornatilla de 3 flautas per punt, y as trempe an lo flautat de la cara, y la 8a y és 3 5 y 6.

6 lo nasart qui va a 5a y també li porem dir flabiols.

Lo 7 és lo lleno o simbalet de 3 flautas per punt.

Lo 8 son los rusinós qui astan a dreya y esguerra.

Tots estos registres astan partits y és molt bo per fer mixturas.

[...]».

Ja apropant-se al final de la seva carrera, Triay contracta un orgue per a la vila de Sant Quintí de Mediona l'11 d'agost de 1705. Segons època del 8 de gener de 1707, es paga a Maria Serrat, mare del fuster Pere Serrat, uns diners a compte de la feina feta al moble del nou instrument¹³¹⁷. La relació de l'orguener amb aquest fuster devia ser molt intensa ja que l'any 1710 Triay el nomena procurador seu i es refereix a ell com a *organorum fabrum*¹³¹⁸. El constructor viu durant aquest període a Olesa de Montserrat¹³¹⁹ però abans de l'abril de 1707 viatja a Barcelona per a treballar a l'orgue dels Trinitaris¹³²⁰.

Finalment, Bartomeu Triay mor a Olesa el 19 de gener de 1711¹³²¹ i el maig de 1716 traslladen el seu cadàver al convent de Barcelona generant una despesa d'11 lliures als Trinitaris barcelonins¹³²².

• **TURULL, NISSAGA**¹³²³

La nissaga d'orgueners Turull va desenvolupar el seu radi d'acció per les tres demarcacions aragoneses, la valenciana de Castelló i la catalana de Tarragona, i cronològicament s'estén des de l'any 1704 fins al 1820. Originaris de la vila de Caretes i posteriorment establerts a Calanda, van comptar amb quatre generacions de la mateixa família i deu membres que van exercir d'orgueners o d'ajudants d'orguener.

El fundador de la dinastia és Francisco (I) (Caretes, ca.1670- †1732 o 1738), autor de l'espectacular orgue de Santa Maria de Morella (1719), peça fonamental de l'orgueneria barroca al País Valencià. D'altres instruments de la seva autoria seran Fontdespatla (1704), Massalió (1718), Calaceit (1721-1725) i Sorita del Maestrat (1729).

TURULL, FRANCISCO (INDETERMINAT) (1736)

¹³¹⁷ ACVOC: Fons Notarial d'Olesa de Montserrat. Josep Singla, *Manuale* 1707 (1077/2), f. 21v.

¹³¹⁸ ACVOC: Fons Notarial d'Olesa de Montserrat. Josep Singla, *Manuale* 1710 (1078/2), f. 366r.

¹³¹⁹ AHSI: Fons Mn. Pau Farret Raventós. XVI.6.

¹³²⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2177, f. 90.

¹³²¹ ROTA I BOADA, XAVIER. "L'orgue històric de Santa Maria d'Olesa de Montserrat (1665-1936)". *L'orgue romàntic-simfònic de la parròquia de Santa Maria d'Olesa de Montserrat*. Olesa de Montserrat: Parròquia de Santa Maria d'Olesa de Montserrat, 2008. p.11.

¹³²² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3177, f. 254.

¹³²³ Per a complementar la informació sobre aquests orgueners he utilitzat l'article més complet –en la meua opinió– dedicat a la nissaga:

MIRAVET, R. — PASTOR, J. "La dinastía de organeros Turull a lo largo del siglo XVIII y comienzos del XIX". *Nassarre*, 16/1 (2000). p. 187.

També cal anomenar el magnífic inventari dels orgues de Terol on s'inventaria la intensa activitat d'aquests orgueners:

GONZALO I LÓPEZ, JESÚS. *Catálogo de órganos históricos en Teruel*. Zaragoza: Gobierno de Aragón, 2012.

El 27 de setembre de 1728, l'ajuntament de la ciutat de Reus va emprendre les primeres accions per a substituir l'antic orgue de la seva església parroquial per un de nova construcció. Els regidors escollen el 24 de març de 1729 el projecte d'Antoni Cases, de la vila de Valls, pressupostat en 2.500 lliures. L'obra avança lentament i els regidors resolen el juliol de 1736 fer visurar l'instrument per mitjà dels mestres *Francisco Trull* i Joan Baptista Ferrer com a examinadors perquè els consideren els «orgueners lo més cercans de aquestos territoris»¹³²⁴.

Per data, l'any 1736, no sabem quin dels dos *Franciscos* va visitar Reus. El pare (I) és nascut ca.1670 i mor entre 1732 a 1738, i el fill (II) neix el 1700 i mor el 1772.

TURULL, FRANCISCO (III) I MANUEL (1776)

Els germans Turull, Francisco III i Manuel (1745-1815), «maestros de órgano de la villa de Calanda» com consta al protocol, ajusten amb els regidors de la Selva del Camp la reforma de l'orgue de la parroquial de Sant Andreu signant contracte el 2 de juny de 1776 per 504 lliures^{DOC 120}. L'actuació rep el nom exacte de «componer el órgano [...] y hazer los registros nuevos» però la intenció és modernitzar l'instrument i adobar-li les manxes. El termini d'execució de l'obra finalitza el dia de Pasqua de Resurrecció de 1777.

TURULL, FRANCISCO (III) (1791)

Francisco (III) (Calanda, 1739- ¿?, post.1815), actua als orgues de Tarazona (1785), Atienza-Sant Joan del Mercat (1788), monestir de Benifassà (1792), Estadilla (1793), Sigüenza (1798), entre d'altres.

De la seva estada a Catalunya només disposem de l'esment de la reparació de l'orgue de la parròquia de Sant Jaume de Tortosa l'any 1791 (en aquest any apareix com a veí de Sigüenza) en el recopilatori *Anales del Real Monasterio de Santa María de Benifazsá*¹³²⁵.

- **VANDUNNERGHEM, JOSEP (1792)**

Orguener originari del Piemont (Itàlia) –malgrat que el cognom no sembla d'arrels italianes– que treballa al Vendrell (1792) afinant, espolsant i desmuntant tota la canonada per 60 lliures¹³²⁶. El mateix any es desplaça a Sabadell «a la ocasión que se hallaba el órgano inservible por la descomposición de sus fuelles, alguno de sus registros i otros defectos». Els regidors li adjudiquen la reparació per una quantitat també de 60 lliures¹³²⁷.

- **VICENS, JOSEP (1755-1780)**¹³²⁸

Es pot considerar que l'obra de Josep Vicens és una continuació de la feina d'Antoni Boscà. De fet, Vicens es fa visible a partir de la mort del seu mestre.

Josep Vicens i Furest neix a Sant Feliu de Guíxols i és batejat a l'església del monestir el 21 de febrer de 1735¹³²⁹. La seva trajectòria va associada al seu germà Llorens, nascut també a la mateixa població i batejat el 24 de febrer de 1746¹³³⁰. Tots dos formen un tàndem on el germà gran protagonitza el paper d'orguener, i el petit, el de fuster dissenyador o *arquitecto* (com ho esmenta l'etiqueta ubicada dins del secret de l'orgue construït per ells a Vielha):

¹³²⁴ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm.15), f. 458, 463 i 611.

¹³²⁵ MIRAVET, RICARDO—PASTOR, J. “La dinastía de organeros Turull a lo largo del siglo XVIII y comienzos del XIX”, 195, 196 i 198.

¹³²⁶ APV: *Llibre de l'orgue*, f. 28r.

¹³²⁷ AHS: Resolucions de 1790 a 1792 (caixa 2526), f. 169r.

¹³²⁸ O Visens o Vissens.

¹³²⁹ ADG: Fons Sant Feliu de Guíxols. Llibre de Baptismes 1727-1746, f. 94v. 21 de febrer de 1735.

¹³³⁰ *Id.*, f. 264v. 24 de febrer de 1746.

«Fecit Joseph Vicens, factor de orgas, lo añ 1778. Arquitecto, son germà Llorens Vicens, fills de Sant Feliu de Guíxols, bisbat de Girona, abitans en Barna, buy dia 20 de 8bra de 1778».

Sigui com sigui, Josep Vicens es trasllada de Sant Feliu de Guíxols a la ciutat de Barcelona de ben jove i ingressa al taller d'Antoni Boscà, el membre més important de la coneguda nissaga dels orgueners Boscà, on aprèn l'ofici i s'integra com un més de la família Boscà fins a la mort del mestre Antoni l'any 1762. A partir d'aquest moment farà feina pel seu compte fins l'any 1780, darrera actuació documentada a la ciutat de Lleida¹³³¹.

La primera cita de Josep Vicens correspon a l'orgue de Santa Maria de Montblanc (instrument dels més emblemàtics dins de la factoria Boscà, construït en una primera fase per Josep Boscà [pare] l'any 1703^{DOC 27} i en una segona fase per Antoni Boscà l'any 1750^{DOC 80}). Una inscripció a la part interna de l'instrument, «Josep Vicens, 1755» i d'altres inscripcions a tubs de l'orgue major¹³³² demostren la presència de Vicens a la ciutat ducal sense que es conegui exactament la feina que hi va fer. Probablement, Antoni Boscà delega aquesta feina a Vicens davant del gran nombre d'encàrrecs que s'acumulen en el taller¹³³³.

La mort d'Antoni Boscà el 16 de març de 1762 deixa vacant la important ocupació d'orguener conservador dels instruments de la catedral de Barcelona. És més que probable que ja hi treballés amb el difunt mestre, una més de les raons que l'impulsen a presentar-se a l'abril i maig de 1762 a la oposició per la plaça acompanyat de «diferents certificats de orgas que ha ordenat per a que V.S. quede cerciorat de sa habilitat»¹³³⁴. Finalment els canonges nomenen el 24 de maig del mateix any a Boscà i Serinyana com a orguener oficial¹³³⁵.

Vicens continuarà mantenint la cartera d'orgues del seu mestre. Fins i tot hi ha indrets que encara el qualifiquen de fadrí, com és el cas del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, a Badalona, quan Vicens afina i repara l'orgue el 27 de març de 1762. Els monjos li insinuen una possible conducta, amb una remuneració de quatre càrregues de llenya per cada visita:

«Proposa dit N.P.Prior que a vista de aver mort Anton Boscà, organer, que estava conduit per compòndrer y afinar lo orgue de nostre iglésia, si'ls aparexia bé, conduir per dit afecte a Joseph Vissens, fadrí que lo difunt tenia y avia molts anys que venia a dit monastir en companyia del difunt a compòndrer y afinar lo dit nostre orga. I los P.P.Capitulars convingueren se conduís diy Joseph Vissens, ab lo pacte que avia de venir a afinar dit orgue tres vegadas lo any, donant-li per cada vegada quatre càrregues de llenya rodona y així mateix una garrafa de vi blanch y altre de garnatxe per la festa de Nadal»¹³³⁶.

¹³³¹ ACL: Obra, capbreus i comptes de 1771 a 1780, f. 197v.

¹³³² BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC. "El órgano de Santa María de Montblanc y sus organistas durante los siglos XVII-XVIII". *Anuario Musical*, 28-29 (1973-74-76). p. 249.

¹³³³ Per un cantó, l'any 1754 concerta l'orgue nou de Bagà, estableix el primer contacte amb l'ajuntament d'Igualada per una futura important intervenció a l'orgue de Santa Maria i perfila diferents detalls de l'orgue de Santa Maria de Mataró.

¹³³⁴ ACB: Sivella 24, f. 78r.

¹³³⁵ ACB: Sivella 24, f. 83r.

¹³³⁶ CUYÀS I TOLOSA, JOSEP MARIA. *Llibre V dels actes capitulars del Monastir de Sant Gerònim de la Murtra*, 42.

El lligam entre la família d'Antoni Boscà i Josep Vicens fou tan profund que el guixolenc actua com a testimoni en la redacció del seu testament, marmessor (juntament amb la vídua Boscà, Isabel Cot; el fill novici jesuïta, Antoni Boscà junior; Francesc Torrent i Damià Mas Sala, gendres i notaris, i les filles Teresa i Antònia¹³³⁷) i procurador dels interessos de la vídua Boscà¹³³⁸.

El Nadal d'aquest any 1762, Vicens emprèn una reforma a l'orgue de la parroquial de Canet de Mar, on també afegeix uns clarins, feina per la qual rep més de 249 lliures i que es dilata gairebé fins a 1764¹³³⁹. Precisament aquest any és un període de gran activitat, tant familiar com professional. El 9 de febrer obté 20 lliures «per refinar la flautaria del orga gran y [...] per haver mudat algunas flautas y refinat la cadireta del dit orga» de la col·legiata de Sant Feliu de Girona¹³⁴⁰. L'abril i maig visita el monestir de Sant Esteve de Banyoles afinant i fent treballs de manteniment per la quantitat de 50 lliures¹³⁴¹. El 12 de juny es casa amb Francesca Berga (o Verga) de Barcelona, a la parròquia dels Sants Just i Pastor d'aquesta ciutat¹³⁴² (església que manté una estreta relació primer amb Antoni Boscà i després amb Vicens, i que és testimoni de la vida familiar del mestre i deixeble¹³⁴³). El 5 de juliol acorda la restauració del magnífic instrument de Santa Eulàlia d'Esparreguera^{DOC 104}. I finalitzant l'any adoba l'orgue de Sant Feliu de Sabadell per un preu de 130 lliures. No sabem en què va consistir ni la data concreta¹³⁴⁴.

Mentrestant, ja encetat l'any 1765 i enmig de tots els encàrrecs, bateja la seva primera filla, Francesca Maria Longarda, a l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona el 12 d'abril¹³⁴⁵.

Al mateix temps, heretant alguns dels orgues on havia treballat el seu mestre Antoni Boscà, rep l'encàrrec de reparar l'orgue del convent de Sant Francesc de Barcelona. Per aquesta raó cobra, entre el març de 1765 i l'agost de 1766, la important suma de més de 1.345 lliures¹³⁴⁶. Malauradament no coneixem cap dada sobre les característiques d'aquest instrument ni del què s'hi va fer. Es paguen 17 lliures «por lienzo, colores y demás necesario para pintar la cortina del órgano»¹³⁴⁷.

Suposem que aquesta costosa reforma de Sant Francesc té ocupat a Josep Vicens durant aquests anys. Però encara disposa de temps per a «compòndrer las manxas y teclat» de l'orgue del convent de la Mercè de Barcelona cobrant-li el 4 d'octubre de 1766 tan sols dues lliures i cinc sous¹³⁴⁸, i el 21 de març de 1767 quatre lliures i deu sous per afinar-lo i «compòndrer lo registre de la corneta»¹³⁴⁹.

Dins de l'àmbit familiar, el 28 de febrer de 1767 bateja el seu segon fill amb Francesca Berga a l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona i se li imposa el nom de Josep

¹³³⁷ AHPB: Notari Gabriel Gener i Mir de Barcelona (1045/12), f. 62r.

¹³³⁸ *Id.*, f. 117r.

¹³³⁹ BONASTRE, FRANCESC/GREGORI, JOSEP MARIA. *Inventaris dels fons musicals de Catalunya. Volum 2/1: Fons de l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar*. p. XXVII.

¹³⁴⁰ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f.168v.

¹³⁴¹ ADG: Arxiu del monestir de Sant Esteve de Banyoles. *Llibre tercer de secretariat 1722-1765*, núm. 2.4.07.05, f. 702 i 705.

¹³⁴² APSJP: *Llibre de Desposoris 1750-1779* (núm. 8), f. 289r.

¹³⁴³ Com també ho serà el convent de Sant Francesc de Barcelona.

¹³⁴⁴ BOSCH I CARDELLACH, ANTONI. *Anales de la Villa de Sabadell desde el año 987 hasta el de 1770*. Sabadell: Fundació Bosch y Cardellach, 1992.

¹³⁴⁵ APSJP: *Llibre de Baptismes 1760-1767* (núm. 17), f. 217.

¹³⁴⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2242, del 16 de març de 1765 al 31 d'agost de 1766; i Volums 2250, juny i agost de 1765, i juny de 1766.

¹³⁴⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2242, del 31 d'agost de 1766 al 19 de març de 1768.

¹³⁴⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2912, f. 69r.

¹³⁴⁹ *Id.*, f. 82v.

Sever Mariano¹³⁵⁰. Però dues desgràcies van enfosquir aquesta època. La primera, la mort de la filla Maria (nascuda l'abril de 1765) l'11 d'abril de 1768, a la que «se donà sepultura eclesiàstica als Franciscans de Barcelona [...] enterrada en la sepultura de núm. 1, al eixir al claustro per la porteta xica de la iglésia qui va al Capítol»¹³⁵¹. Josep Vicens vivia al carrer Nou de Barcelona¹³⁵². La segona, la mort de la seva esposa Francesca Berga i oficiant-se l'enterrament el 26 de febrer de 1769¹³⁵³, una cerimònia on es van pagar nou lliures i dotze sous per les exèquies, amb sis atxes blanques¹³⁵⁴. Als tres anys de enviudar, contrau matrimoni amb Josepa Mages de Barcelona, concretament el 14 d'abril de 1772 a l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona¹³⁵⁵.

Professionalment, i amb una llacuna considerable de 1768 a 1773, descobrim Josep Vicens el setembre de 1774 afinant i reparant l'orgue de l'església dels Trinitaris Descalços de Barcelona per la suma de 25 lliures¹³⁵⁶. I l'any següent percep 30 lliures més per «componer y remendar todo el órgano que los ratones havían mal baratado»¹³⁵⁷.

El 30 d'abril de 1776 li paguen 82 lliures i 10 sous per reparacions al magnífic orgue de façana gòtica de Santa Maria de Cervera. La seva estada a la capital de la Segarra es va allargar a setze dies i el cost total de la reparació va ser extreta pels obrers «de la bossa dels vestiments del arxiu de la Reverent Comunitat»¹³⁵⁸.

L'any 1778 arriba l'obra emblemàtica de Josep Vicens: l'orgue de la parroquial de Sant Miquel de Vielha e Mijaran, únic instrument que ha arribat gairebé intacte fins als nostres dies d'aquest autor. És sorprenent per la zona muntanyosa on es localitza i la seva llunyania. Podria ser que després de la feina de Cervera, Josep Vicens s'assabentés de la necessitat dels preveres de Vielha de poder disposar d'un instrument digne pels seus Oficis. Dins de l'orgue, al secret principal, hi consta la data 20 d'octubre de 1778, la qual pot indicar la data del contracte o la data de finalització de la construcció. És un instrument amb trets molt arcaics com són les mides excepcionalment petites de les tecles, la factura rústica del moble, el sistema de palanques en lloc de tiradors per a la cadireta. L'àmbit dels manuals és de 45 notes per a l'orgue major i la cadireta, i de 25 notes per al d'ecos, i vuit peanyes per a les contres, amb partició de registres entre Si2/Do3. La seva disposició és¹³⁵⁹:

VIELHA E MIJARAN (1778)

¹³⁵⁰ APSJP: Llibre de Baptismes 1760-1767 (núm. 17), f. 326.

¹³⁵¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2285, f. 111v.

¹³⁵² APSJP: Llibre d'Òbits 1765-1769 (núm. 35), f. 212v.

¹³⁵³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2285, f. 116v.

¹³⁵⁴ APSJP: Llibre d'Òbits 1765-1769 (núm. 35), f. 281r.

¹³⁵⁵ APSJP: *Llibre de Desposoris 1750-1779* (núm. 8), f. 400r.

¹³⁵⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3190, f. 269.

¹³⁵⁷ *Id.*, f. 301.

¹³⁵⁸ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Obra 6.1. Fulls solts núm. 2629.

¹³⁵⁹ La història d'aquest orgue és una mica confosa. Per una part els germans Llorens l'inicien o el finalitzen l'any 1778 però a l'interior de l'instrument, una etiqueta informa que entre 1857 i 1858 es va traslladar i reformar per un orguener francès anomenat *monsieur Rouède*. Aleshores no coneixem exactament en què va consistir aquesta intervenció ni en què va modificar la obra original dels germans Llorenç. Malgrat tot, i per la importància de l'instrument, detallem les característiques de l'exemplar.

ORGUE MAJOR

Flautat de cara 14 palms
 Flautat de fusta 14 palms
 Octava
 Nasard 12a (partit)
 Quinzena
 Nasard 15a (partit)
 Nasard 17a (partit)
 Vint-i-dosena composta
 Plens III
 Cimbalet III
 Corneta magna V (Do3-Do5)
 Trompeta real (en batalla, partida)¹³⁶¹
 Trompeta magna (en batalla, Do3-Do5)
 Baixó (en batalla, Do1-Si2)

ECOS

Flautat 14 palms
 Corneta V
 Violins

CADIRETA

Flautat de fusta 14 palms¹³⁶⁰
 Octava
 Nasard 12a
 Quinzena
 Nasard 19a
 Ple II (22a + 26a)
 Címbala III
 Corneta IV (Do3-Do5)

CONTRES

Fusta 14 i 7 palms

Temblant (aplicat als ecos)

Després de l'acabament de l'orgue aranès (sempre que suposem que la data del salmer, el 20 d'octubre de 1778, sigui la data del contracte), i de camí a Barcelona, s'atura a la ciutat de Lleida «per compòndrer dos registres en lo orgue [de la parròquia] de San Llorens», cobrant set lliures i deu sous¹³⁶². La durada de l'obra va ser de més de nou dies, com ho demostra el cobrament de tres lliures per part de *Domingo Minoves* per manxar durant els dies de la reparació¹³⁶³.

Finalment, a l'edat de 46 anys, mor Josep Vicens a la ciutat de Barcelona al desembre de 1781. Vivia en aquesta darrera època al carrer Hospital i fou enterrat al convent de Sant Francesc¹³⁶⁴.

Referent al seu germà Llorenç, és presentat a Vielha com l'*arquitecto* d'aquest instrument, entenent aquest terme com a dissenyador i fuster. Llorenç és un misteri en comparació amb el seu germà Josep (aquest darrer sempre surt esmentat com a factor d'orgues). Les dues úniques cites que he pogut descobrir d'ell han estat un benefici de Sant Feliu de Guíxols¹³⁶⁵ (any 1791) i el cobrament d'un préstec¹³⁶⁶ (any 1797) de 300 lliures a l'armer Francesc Sala de Barcelona. A tots dos, Llorenç és presentat com «fabricante de órganos y habitante de Barcelona».

- **VILELLA, FRANCESC (1797-1812)**

Vilella, habitant de Girona, és un dels orgueners catalans del qual només es coneix la seva faceta de mantenidor (o conductor) dels orgues de la catedral gironina i d'algun altre instrument d'aquesta ciutat. Crec que més que un orguener, és un fuster amb molta

¹³⁶⁰ Els tubs de Do1 a Si1 estan situats als baixos de l'interior del moble de l'orgue major, costat inferior esquerre de la consola de l'organista.

¹³⁶¹ De Do1 a Fa1 a l'interior del moble. La resta, en batalla.

¹³⁶² ACL: Obra, capbreus y comptes de 1771-1780, f. 197v.

¹³⁶³ *Id.*, f. 195r.

¹³⁶⁴ APSMP: Llibre d'Òbits 1774-1790, f. 141v.

¹³⁶⁵ AHPB: Notari Jaume Morelló de Barcelona (1117/13).

¹³⁶⁶ AHPB: Notari Fèlix Albert Nogués de Barcelona (1128/7).

experiència en orgues. A la seva mort, el 1816, el succeeix en aquestes tasques el seu fill Narcís fins a l'any 1823¹³⁶⁷.

La primera actuació de Vilella correspon a la reparació de l'instrument de la col·legiata de Sant Feliu entre 1797 i 1798 per una quantitat superior a 55 lliures¹³⁶⁸. L'any següent, 1799, repara els quatre instruments que allotjava la catedral a l'època: el gran, el de *semidobles*, el de la capella de l'Esperança i el portàtil de les processons¹³⁶⁹.

Vilella torna a col·laborar a la col·legiata de Sant Feliu entre 1803-1804 i 1807-1808 on millora l'orgue per la quantitat de 46 lliures a cada període¹³⁷⁰.

Entre l'1 de juny de 1809 a 31 de maig de 1810 cobra 30 lliures, rebaixades a 20 per penúries econòmiques del Capítol, com a manteniment o conducta dels orgues de la catedral. Se l'anomena *fuster orguer*¹³⁷¹. Però l'any 1810, com a conseqüència de la guerra, l'orgue en resultà afectat, sobretot les manxes. Però no és fins l'any 1812 que s'hi podrà treballar, amb una retribució de 200 lliures al març, reparant-li la canonada i deixant l'orgue major i cadireta en un estat òptim¹³⁷¹. Mor el 1816.

• **VULLEN, JORDI (1766-1824)**¹³⁷²

«Organer d'Alemanya y el Baix Rin», segons consta en el seu darrer testament del 26 d'abril de 1823¹³⁷³. Arriba a Catalunya de la mà de Lluís Scherrer formant part del seu equip d'oficials, com es documenta a un rebut de 82 lliures el 6 de juliol de 1767 de l'orgue nou de la vila de Calaf, obra de Scherrer. S'hi especifica clarament: «[els regidors de Calaf] pagaran a Mr Jordi Wolel [=Jordi Vullen] vuytanta y dos lliuras, diem 82 lliuras, que son a compte de aquellas 250 lliuras per lo ajust fet ab Mr de Scherrer, mestre de orga, de fer los ecos en lo orga de la col·legiata iglésia de dita vila [...]. Tinch rebuda la tras dita quantitat de 82 lliuras per las rahons tras ditas y per compte de mon mestre Mr. Lluhís Scherrer. Signat per Jean George Vollen»¹³⁷⁴.

Entre els anys 1767 i 1772 s'ignora els camins que va seguir Vullen. Pot ser que acompanyés al seu mestre Scherrer a Valls en la construcció de l'orgue d'aquesta darrera vila (1766), al d'Alcover (1767) i al de Sant Joan de les Abadesses (1767), malgrat que hi ha un lapse de tres anys (de 1768 a 1771) en el qual desconexem l'activitat orguenera tant de Scherrer com la de Vullen.

L'any 1772 el suposem desvinculat de Scherrer en trobar-se cadascun d'ells treballant en zones molt distanciades entre si. Més endavant veurem que Vullen repararà alguns orgues construïts pel mestre suís. Però de l'abril a l'octubre de 1772, Vullen treballa a la Garrotxa, provinent de la ciutat de Girona. Concretament al santuari del Collell renova l'orgue, li afegeix un registre de clarins i li construeix un secret nou per 269 lliures. El reverent Josep Castelló, organista de Sant Esteve d'Olot visura la feina el 4 de setembre

¹³⁶⁷ Per qui vulgui aprofundir en la música a la catedral de Girona, recomano la tesi doctoral de la Dra. Montí Galdón i Arrué *La música a la catedral de Girona durant la primera meitat del segle XIX*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2003.

¹³⁶⁸ ADG: Fons Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, s/f.

¹³⁶⁹ GALDÓN I ARRUÉ, MONTÍ. "Els orgueners que treballaren a la catedral de Girona durant els anys 1800-1850". *Revista Catalana de Musicologia*, 2 (2004), p.168.

¹³⁷⁰ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, s/f. ADG.

¹³⁷¹ GALDÓN I ARRUÉ, MONTÍ. "Els orgueners que treballaren a la catedral de Girona durant els anys 1800-1850", 169.

¹³⁷² Rep els noms també de Jorge, Jean George o Joan Jordi; i per cognoms com Vullent, Bullent, Bullen, Vollen, Bullera i Wolel.

¹³⁷³ AHPB: Notari Ignasi Teixidor i Llansó de Barcelona (1229/3), f. 54r.

¹³⁷⁴ AMC: caixa 72.

de 1772 rebent 6 lliures. El 13 de setembre de 1773 es salda tota la despesa amb Vullen amb el darrer pagament de 50 lliures¹³⁷⁵.

Entre 1773 fins al 1777, trobem una altra llacuna sobre la seva activitat. Una hipòtesi possible és que Vullen torni a treballar a les ordres de Scherrer per la important comanda dels orgues de la Seu Nova de Lleida (contractats el 2 de juliol de 1773). Vullen es trasllada a Valls i a la capital del Segrià, centrat en aquesta feina i en d'altres que va acumulant al mateix temps el seu cap Scherrer (Porrera, 1773; Barcelona-La Mercè, 1775; El Vendrell, 1775). Per aquesta causa, veiem més endavant que Vullen torna a intervenir als orgues de la Seu Nova de Lleida el 1787 i els canonges es refereixen a ell com «fadrí de Scherrer».

Seguidament el nostre orguener apareix a Olot, com ho corrobora un document d'obreria sense data, signat per ell¹³⁷⁶. Realment no sabem si el projecte es va dur a terme però cronològicament el situem l'any 1777 perquè durant aquesta època l'ajuntament d'Olot i els obrers de la parròquia van tractar el trasllat de l'orgue¹³⁷⁷ (tema que ressorgirà l'any 1788¹³⁷⁸ però que, pel volum de feina de Vullen en aquesta data, descarto que el realitzés).

El juliol de 1778, el Capítol de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses planteja «lo assumpto de refinar lo orga ab lo senyor Jordi [Vullen] y que, reconegut per los mestres, se tractàs lo preu»¹³⁷⁹. Recordem que aquest instrument va ser construït per Scherrer l'any 1767 i probablement Vullen ja hi va treballar.

El 28 de novembre de 1783 es troba adobant les manxes de l'orgue de l'església de Sant Domènec de la ciutat de Vic, cobrant 15 lliures per la feina feta¹³⁸⁰.

Posteriorment, i a prop de Vic, restaura l'orgue de Sant Pere de Ripoll l'11 d'abril de 1785¹³⁸¹. Al juliol regresa a l'església vigatana de Sant Domènec aquest cop per a repassar tot l'instrument per 75 lliures¹³⁸², dirigint-se després a Centelles on signa contracte amb el rector i els obrers el 25 de desembre per a renovar l'orgue per una quantitat aproximada de 700 lliures¹³⁸³.

El 12 de juliol de 1782, un incendi a la catedral de Lleida va afectar seriosament a l'altar major i als seus orgues. En un primer moment es va demanar ajut a l'autor dels instruments, Lluís Scherrer, efectuant-lis algunes reparacions no especificades. Però no devien ser suficients o el resultat no va ser òptim ja que el 30 de gener de 1787 els comissionats reconeixen que els instruments continuen patint molts defectes. Davant la situació els canonges sol·liciten pressupostos –separadament– de què cal fer als orgueners Josep Cases i Soler i Jordi Vullen. Cases es desplaça a Lleida i percep 50 lliures «per lo viatge y visurar los dos orgues de la cathedral y notació de son estat, i Vullen 37 lliures per lo viatge de venir de Vich a regonèixer los dos orgues y veurer lo que se havia de

¹³⁷⁵ ADG: Fons El Collell. Despeses 1736-1858 (núm. 6), f. 293r, 296r, 297r i 301v.

¹³⁷⁶ ACGAX: Fons Municipal d'Olot. Obreria-Obra de l'església de Sant Esteve d'Olot.

¹³⁷⁷ ACGAX: Fons Municipal d'Olot. Manual de Resolucions 1755-1762 (sig. 50), f. 78r i 78v.

¹³⁷⁸ ACGAX: Fons Municipal d'Olot. Obra de l'església de Sant Esteve d'Olot. Núm. 1572. Comptes 1758-1789.

¹³⁷⁹ FERRER I GODOY, JOAN. *Actes i resolucions. Sant Joan de les Abadesses en època moderna 1630-1859*, 499.

¹³⁸⁰ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26), f. 110r.

¹³⁸¹ ACRI: Fons Sant Pere de Ripoll. H II núm. 753.

¹³⁸² ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1758-1878 (3/26), f. 122v.

¹³⁸³ ABEV: Fons Parròquies. Centelles. G/8 (1785-1819), 14 de gener de 1786, 14 d'abril de 1787 i 4 de febrer de 1788.

reparar y esmenar¹³⁸⁴. Finalment el 24 d'agost de 1787 s'acorda que respecte a que los orgues tenen algun defecte leve. Delibere [...] que se fasse venir lo fadrí major de don Lluís Scherrer [=Vullen] per a compòndrer lo que sia necessari»¹³⁸⁵.

El 14 d'abril de 1787, Vullen guanya tres-centes lliures a compte de l'orgue de Centelles pactat el passat 25 de desembre de 1785¹³⁸⁶.

El mateix any formalitza la contracta d'un instrument nou per a la parroquial de Torelló¹³⁸⁷. El document ens informa que l'orguener té establert el seu taller a la ciutat de Vic ja que la parròquia ha de fer portar els materials comprats a Barcelona i Berga fins a la capital d'Osona, i quan estigui tot l'orgue acabat, fer-lo pujar a Torelló. El seu cost s'enfila fins a 1.400 lliures i es fabrica –en una primera fase inicial– amb el cos de l'orgue major (50 teclcs) i les contres (11 teclcs). Més endavant, i segons la futura capacitat econòmica del contractant, s'hi afegiran dos registres a l'orgue major («lleno» i veus humanes o dolçaines), el cos de la cadireta i el dels ecos. «Deurà conclòurer y tenir col·locada tota la obra en estat de servey dins lo termini de dos anys»:

ORGUE MAJOR

Flautat cara 14 palms
Fusta obert 14 palms
Octava 7 palms
Tapadet o flauta dolça
Quinzena lleno
Dinovenia i vint-i-dosena lleno
Corona V
Lleno alemanya [registre futur]
Nasard dotzena o *fluviol*
Nasard quinzena
Nasard dissetena
Corneta magna VII (Do3-Re5)
Trompeta real
Clarins 7 palms (sencer però partit)
Veu humana o dolçaines (registre futur)

CONTRES

Fusta de 28 i 14 palms

Temblant
Rossinyols
Gaita

Tornem a Lleida. Els canonges de la catedral reben el 5 de gener de 1788 l'informe redactat per Vullen sobre l'estat dels dos orgues. Segons l'acta capitular¹³⁸⁸, «havent-se fet present y llegit lo paper del que deu esmenar-se en los dos orgues majors de la present Santa Iglésia per a posar-los corrents y que tingan subsistència, informat per Jordi Vullen, organer, qui se obliga a fer tot lo que conté per mil dos-centes lliures barceloneses, inclosos en esta cantitat los gastos de son viatge que ha fet per examinar-los. Delibere V.S. de acort: que deu fer, y fa comissió als señors canonges obrers per què determinen lo que tingan per convenient». Aquest encàrrec mantindrà ocupat el factor fins a l'any 1790¹³⁸⁹.

Paral·lelament a les anteriors actuacions, Vullen s'encarrega de l'acabament del nou orgue de la Mercè de Barcelona. A principis de 1770, aquest convent emprèn la construcció d'una nova església que, juntament amb les de Sant Agustí i Betlem, rivalitzaran en la seva decoració i majestuositat. Scherrer inicia la edificació d'una cadireta el juny de 1775 però els llibres de comptes i d'obra de la comunitat ens indiquen pagaments fins al setembre de 1777, sense poder conèixer la magnitud de la seva obra.

¹³⁸⁴ ACL: Obra, capbreus i comptes 1781-1790, s/f.

¹³⁸⁵ ACL: Actes Capitulars, 24 d'agost de 1787, f. 149v.

¹³⁸⁶ ABEV: Fons Parròquies. Centelles. G/8 (1785-1819).

¹³⁸⁷ SOLÀ I MORETA, FORTIÀ. *Història de Torelló*. Barcelona: Gráficas Maina, 1947. Volum II, p.113.

¹³⁸⁸ ACL: Actes Capitulars, 5 de gener de 1788.

¹³⁸⁹ ACL: Obra, capbreus i comptes 1781-1790, s/f.

Una possible hipòtesi és que Scherrer només hi fabricués la cadireta i, davant la manca de recursos per l'obra del convent, s'endarrerís la totalitat de la seva construcció fins a juliol de 1791 quan la finalitza l'orguener Jordi Vullen (que possiblement ja hi treballava amb Scherrer). El baró de Maldà ens retrata la situació de l'instrument. Indiscutiblement, segons el següent paràgraf del baró, la cadireta de Scherrer estava situada al centre del cor:

«Lo orga encara no està de tot acabat, a la hechura la cadireta a la de Santa Catarina, novament tret del mitg del cor y posat a un costat immediat al dit cor en la primera tribuna, fent-se altre igual a la de la altre part frente. Y actualment se hi treballa»¹³⁹⁰.

En la *Carta cuenta del convento de Barcelona*¹³⁹¹, amb data entre 1788 a 1791, «se han hecho dos órganos, el uno con voces, el otro mudo [...]. Se han hecho en la iglesia dos órganos, el uno servible y el otro en caxa [...]». Davant d'aquestes afirmacions, trobàvem un orgue real, sonor, a la tribuna més immediata al cor superior del costat de l'Evangeli. Enfront, una caixa muda idèntica, feta per simetria i per estètica a la tribuna corresponent al costat de l'Epístola. El juliol de 1791, el convent arriba a pagar entre els orgues i altres elements de l'església («chor, varandillas del chor, organets i tronas») la quantitat de 3.650 lliures¹³⁹². Una xifra força important. I el 21 d'abril de 1792, es paga «al Sr. Jordi Bullen per las añadiduras fetas en la orga, y per pagar los registros de dulsaina, clarí alemany, adobar la cadireta y pagar lo mañà, pagant alguns devots religiosos lo demás» la quantitat de 221 lliures¹³⁹³.

A punt d'acabar la tasca de la Mercè, el nostre orguener signa protocol^{DOC 129} a la mateixa ciutat de Barcelona el dia 1 de març de 1792 amb els «comissionats per lo infrascrit efecte de la germandat eregida per lo socorro dels malalts de la Confraria y Gremi del Sant Esperit y Nostra Senyora de la Font de la Salut» per a construir un nou instrument a la capella del mateix nom, ubicada al carrer Nou, pagat per los «proms e indivíduos que componen la dita Confraria y Gremi». En l'escriptura apareix Vullen com a habitant de la ciutat de Barcelona. L'orgue té només un sol teclat, amb un àmbit de 45 tecles i 8 notes de contres, i un cost pressupostat de 1.221 lliures més 300 lliures de la caixa, obrada per Esteve Llausàs:

<u>ORGUE MAJOR</u>	<u>CONTRES</u>
Bordó o violó 14 palms	Fusta de 14 palms
Cara o octava 7 palms	
Quinzena lleno II (Do3-Do5)	Rossinyols
Nasard dotzena	Gaita
Nasard dissetena [registre futur]	
Lleno dinovena i vint-i-dosena	
Lleno cimbalet III [registre futur]	
Corneta tolosana V (Do3-Do5)	
Trompeta real 14 palms [registre futur]	
Baixons i clarins	

Més endavant, i segons la futura capacitat econòmica de la Confraria, s'hi afegiran tres registres (nasard dissetena, «lleno simbalet» de tres fileres i la trompeta real de 14 palms). Al juliol de 1792, Vullen repara l'orgue de la parròquia de Sant Pere de Ripoll¹³⁹⁴.

¹³⁹⁰ D'AMAT I DE CORTADA, RAFAEL. *Viles i ciutats de Catalunya*. 110.

¹³⁹¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 336, s/f.

¹³⁹² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2913, f. 41r.

¹³⁹³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2826, f. 9r.

¹³⁹⁴ ACRI: Fons Sant Pere de Ripoll. H II núm. 754, f. 52.

El proper encàrrec correspon a la restauració de l'orgue gran de la catedral de Girona. Vullen presenta el 6 de juliol de 1793¹³⁹⁵ al Capítol un memorial sobre totes les reparacions que necessita l'instrument. L'acta esmenta que el nostre orguener també treballa en aquells moments al convent de Sant Domènec de Girona. Els comissionats busquen una «resolució interina y menos costosa» i accepten l'ofertament de Jordi Vullen. Però els canonges no estan per a pagar fortunes i l'orguener els avisa –després de fer feina a l'instrument des del 18 de juliol al 17 d'agost– que aquest necessita una reparació molt més profunda que la que li han encarregat¹³⁹⁶. D'aquesta manera, Vullen lliura un nou informe i pressupost l'1 de febrer de 1794 per a una reparació molt més completa que l'anterior¹³⁹⁷. Però desgraciadament per a Vullen, Josep Pujol serà l'orguener escollit pels canonges per a la gran reforma de l'orgue de la catedral de Girona.

Després de la negativa capitular, Vullen viatja a Barcelona per a renovar alguna petita cosa a l'orgue del convent de la Mercè, rebent només sis lliures el 10 de desembre de 1795¹³⁹⁸.

GUISSONA (data indeterminada)
ACSG

Durant més d'un any de silenci professional, als primers mesos de 1800, l'orguener es desplaça a la col·legiata de Guissona per a traslladar l'orgue (de Scherrer potser?) del seu lloc original (el qual desconexim) a sobre de la porta principal, construint-hi tota una estructura, tarima i barana de fusta treballada per 124 lliures, i desmuntant i adequant l'instrument a la seva nova ubicació, afinant-lo i reparant els defectes existents per un cost de 183 lliures¹³⁹⁹.

Aprofitant la proximitat de Guissona a Lleida, Vullen s'escapa l'any 1801 fins a la capital del Segrià per adobar els orgues de la catedral, pagant-li 75 lliures per aquesta feina¹⁴⁰⁰.

Entre 1802 i 1813, no disposem de cap notícia més sobre Jordi Vullen fins a la seva reparació l'any 1814 a Barcelona als convents de Sant Agustí¹⁴⁰¹ (per «la remontació del orga» on cobra, juntament amb els materials, 348 lliures) i del Bon Succés (per 11 lliures). En aquesta darrera actuació descobrim una anotació molt interessant en els llibres de despeses on coincideixen els orgueners Vullen i Josep Pujol el mes de setembre de 1814, el primer com a orguener i el segon com a rellotger¹⁴⁰². Aquesta coincidència també la trobem anteriorment en un altre llibre de despeses del convent de la Mercè barceloní els anys 1795 i 1796¹⁴⁰³. I la més determinant és quan comparteixen el mateix notari de Barcelona, Josep Antoni Pic, a l'hora de redactar els seus respectius testaments i altres documents entre 1816 i 1821. El que és evident és que tots dos personatges devien haver

¹³⁹⁵ ADG: Arxiu Capitular de la catedral de Girona. Actes 1793/94, f. 14.

¹³⁹⁶ *Id.*, f. 23.

¹³⁹⁷ *Id.*, f. 93.

¹³⁹⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2823, f. 19v.

¹³⁹⁹ CAMPS I CAVA, EDUARD. *Guissona*. Barcelona: Editorial Joan Santaeulària, 1982. p. 403.

¹⁴⁰⁰ ACL: Capbreus de la Obra 1791-1808, f. 240r.

¹⁴⁰¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 660, f. 471.

¹⁴⁰² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3120, s/f (30 de setembre de 1814).

¹⁴⁰³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2823, f. 13v i 19v.

mantingut una relació laboral en algun moment de les respectives carreres però desconeixem quan i perquè.

Finalment, el nostre orguener redacta diversos testaments en els darrers anys de la seva vida amb els que descobrim que en aquesta etapa de la seva vida residia a Sant Feliu de Cabrera (l'actual Cabrera de Mar). Se li dona sepultura el 9 de juliol de 1824¹⁴⁰⁴.

¹⁴⁰⁴ AHPB: Notari Ignasi Teixidor i Llansó de Barcelona (1229/3), f. 117r.

VI. ANÀLISI DELS ORGUES (I): CLASSIFICACIÓ, UBICACIÓ I MOBLE

La presència de l'orgue a l'església sempre ha provocat un sentiment d'admiració per part de tots els fidels que la visitaven per a pregar o a assistir als Oficis Divins.

El grau d'espectacularitat del seu conjunt, igual qual el de la resta del seu mobiliari, serà sinònim de riquesa i poder. Aquesta afirmació es confirmarà en els exemplars de les grans esglésies, tant episcopals com parroquials (aquestes, de manteniment municipal), com les d'ús monacal o conventual, que disposaven de suficients mitjans econòmics per a poder assumir el cost de majestuosos retaules sonors, produint una competició i rivalitat entre poblacions veïnes (rivalitat que no era deguda només al tema de l'orgue) que han durat fins a èpoques relativament recents.

La varietat de tipologies arquitectòniques eclesials i l'espai de major o menor dimensió on s'ha d'ubicar l'instrument condicionaran el disseny dels orgues, adaptant-los –en alguns llocs forçosament– a l'indret on aniran allotjats; d'aquí la gran varietat volumètrica que presenten. L'evolució de l'orgue no es notarà només amb les novetats tècniques i de registres sinó en el disseny d'un moble o caixa que embolcallarà tota la maquinària, canonada i mecanismes i que estarà marcat per un estil artístic.

L'estudi de l'orgue dins de les disciplines relacionades amb la història de l'art no és una novetat actual sinó que ve d'èpoques més llunyanes. Diferents tractats editats per academicistes a les acaballes del segle XVIII establiran un seguit de punts per a la ubicació de l'orgue, però principalment marcaran el sentit estètic i decoratiu de la seva caixa. Aquests teòrics sorgiran principalment al centre de la península i intentaran estendre el seu radi d'acció a la resta del país, malgrat que a Catalunya van tenir poca incidència tret d'algunes construccions religioses sufragades amb diners públics (Seu Nova de Lleida, capella de la Ciutadella i Sant Miquel del Port a Barcelona).

En aquest capítol esmentarem també les habituals ubicacions de l'orgue dins dels temples malgrat que la major part d'elles tenen un llarga tradició procedent de segles anteriors, i rescatarem mitjançant les fonts documentals dades referents a l'aspecte més artístic de l'instrument: el moble.

VI.1. CLASSIFICACIÓ DELS ORGUES. ORGUES MAJORS I ORGUES MENORS (O DE LA CAPELLA DE MÚSICA, POSITIUS I PORTÀTILS)

L'orgue és considerat l'instrument musical més variat i complex de tots els existents a causa de la seva ubicació, estructura i mecànica, quantitat de registres, sons, potència, cossos que l'integren, dimensions... per la qual cosa els paràmetres utilitzats per a classificar-lo poden ser ben diversos.

—PRIMERA CLASSIFICACIÓ: SEGONS EL VOLUM DE L'INSTRUMENT O LA LONGITUT DEL TUB PRINCIPAL MÉS GREU.

Els primers exemples de catalogació, tal com ho explica el doctor Louis Jambou a la seva magnífica tesi sobre l'orgue ibèric, pertanyen al teòric Juan Bermudo (ca.1510-ca.1565) i al compositor i organista Francisco Correa d'Arauxo (1584-1654), que inicien el camí vers els distints tipus d'orgues, prenent com a paràmetre la longitud del tub més gran del registre de principals (que generalment corresponia al tub més llarg de metall que es col·locava a la façana de l'instrument). L'aragonès Pablo Nassarre (1650-1730), a la seva obra *Escuela Música* (1724-1725), diferencia quatre espècies d'instruments segons, precisament, la magnitud, major o menor, de l'entonació de la nota fonamental més greu, per la qual cosa apareixen les denominacions d'orgues de vint-i-sis palms, de tretze, de sis i mig, i dels portàtils (o *realejos* a Castella) que sonen a sis palms i mig¹⁴⁰⁵. Recordem que els orgues de la zona castellana eren d'alçada de to més aguda que els catalans, perquè, mentre que allí construïen els orgues amb la fonamental del registre de principal amb llargada de tretze palms, a Catalunya eren de catorze. De fet, les entonacions a Catalunya evolucionen des dels flautats de cara de dotze palms¹⁴⁰⁶ (Mataró-Santa Maria 1534, Barcelona-Sants Just i Pastor 1548, o Barcelona-Jerònimes 1596), als flautats de tretze palms (Lleida-Seu Vella 1544 i 1624, Mataró-Santa Maria 1595, Girona-Sant Domènec 1598), als flautats de tretze palms i mig (Barcelona-Santa Maria del Mar 1560, Centelles 1633, Monistrol 1648) i catorze palms (com a primers casos excepcionals Barcelona-Catedral 1538, Barcelona-La Mercè 1593, Camprodon-El Carme 1629, Cardona-Sant Miquel 1634, i de forma habitual amb els orgues de Girona-Sant Feliu ca.1670, Santa Coloma de Queralt o Teià a partir de 1681 en endavant).

Des dels contractes més antics fins abans de la segona meitat del segle XVI, les capitulacions detallaven el volum d'instrument que s'encomanava segons l'alçada del tub més gros que formava part de la seva façana, distingint des del peu o des de la seva boca fins a dalt de tot:

Barcelona-Sant Francesc 1480

«Que lo canó maior del dit orgue, sens lo peu del dit canó, haurà de l'arc quinze palms; e lo peu del dit canó haurà de l'arch tres palms a fi que entre la trompa e lo peu del dit canó haurà de l'arch tot lo dit canó devuyt palms; e lo dit canó entonarà en lo fa e prosseguirà tot lo dit orgue al compàs del dit canó lo millor que porà»¹⁴⁰⁷.

Girona-Catedral 1491

«[...] hun orga fahedor [...] de XXX pams de alt de canó, és entès, emperò, que de la boca del canó ensús haurà XXX pams, e sinch pams de peu, seran XXXV pams»¹⁴⁰⁸.

Arnes 1501

«[...] y vos, mestre Anrique [...] nos fareu un orgue de dotze palms»¹⁴⁰⁹.

Barcelona-Sant Vicenç de Sarrià 1534

¹⁴⁰⁵ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1988. -Ethos-música. Serie Académica. Volum I, p. 107 i 236.

¹⁴⁰⁶ Vegeu capítol tercer, apartat 6. 2. 4., de la present tesi.

¹⁴⁰⁷ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)". *Anuario Musical*, 1 (1946). p. 209.

¹⁴⁰⁸ ARAGÓ, ANTONI M./ BONASTRE, FRANCESC. "Capítols per a la construcció d'un orgue a la seu gironina". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25 (1979-1980). p. 451.

¹⁴⁰⁹ MUÑOZ I SEBASTIÀ, JOAN-HILARI. "Quatre documents de principis del segle XVI, extrets d'un protocol notarial d'Arnes". *Bulletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, 47 (2008). p. 40

«[...] te de fer un orgue de XII palms lo major canó»¹⁴¹⁰.

Verges 1538

«[...] dit mestre Joan [Dols] ha de fer per dita universitat un orga de X palms de la boca en amont»¹⁴¹¹.

Serà a partir del segle XVI que els contractes de construcció d'orgues de nova planta indicaran més detalladament quina mena d'instrument és el que ha de fabricar el factor utilitzant el paràmetre de l'entonació del seu registre de principal. Cal citar l'exemple de l'orgue destinat a la Seu Vella de Lleida (Antoni Llorens, 1624), on identifica el registre de 27 palms amb la categoria d'un orgue de *proporció major*¹⁴¹².

Alguns documents més moderns corresponents a l'època que tractem (1688-1803) ja estableixen d'una manera estàndard la catalogació dels instruments per a models denominats de 28 o 14 palms, de *forma major*, de *forma mitjana* o *orgue menor*¹⁴¹³.

Disposem dels exemples de la Selva del Camp 1696^{DOC 22} («[Bargero] farà a ses costas una orga y cadireta de la forma mayor»), Barcelona-Sant Sever 1721^{DOC 33} («[Josep Boscà, pare] farà y fabricarà [...] un orga de catorse palms de antonació»), Tarragona-Sant Domingo 1723^{DOC 35} («és pactat y convingut lo dit Josep Boscà [pare] dega fer y treballar un orga de catorse palms de entonació ab onse registres»), Manresa-Santa Maria 1723^{DOC 34} («[Josep Boscà pare] deu fer lo orga de la forma mitjana, ço és, de 14 palms de entonació y de 48 tecles»), Barcelona-Valldonzella 1748^{DOC 75} («Joseph Buscà en atenció del que dita Ilt^{re} S^a Abadessa y Real Monestir desitjan fer y construir [...] un orga [que] aurà de tenir y tindrà catorse palms de antonació»), Juneda 1751^{DOC 81} («[Antoni Cases] farà [...] tot lo necessari per dit orgue menor»), Bagà 1756^{DOC 89} («los dos comuns y particulars de la vila de Bagà desitjan tenir un bo orgue, ço és, no de la forma major, sí de la forma mitjana»), Barcelona-Sant Agustí 1756^{DOC 93} («Capitulació de un orga de forma major, entonació vint-y-vuit palms, ab todas las circunstàncias necessàries»), Barcelona-Sant Francesc de Paola 1756^{DOC 91} («Capitulació del orga [...] ha de ser de catorse palms de entonació ab tretse registres»), la Bisbal d'Empordà 1757^{DOC 96} («estat y nota de los registres y flautas, trompetas, clarins y altres instruments de música, secrets y demás cosas necessàries que han de compòndrer lo nou orga de forma major»), Camprodon-Sant Pere 1767^{DOC 111} («capitulació [...] per fer y plantar est un orga corresponent a la iglésia de dit monastir de 14 palms de entonació»), Terrassa-Sant Francesc 1768¹⁴¹⁴ («es construeix un «òrgano de 14 palmos de entonación»), Olot-Sant Esteve 1777¹⁴¹⁵ («nota per fer lo orga que neccita la yglésia de esta de Olot ha de ser de 28 pams de entonación»), Vic-Catedral 1796¹⁴¹⁶ (Joan Pere Cavallé presenta tres pressupostos d'orgues nous amb els corresponents tres títols: «Estat de una orga 28 palms

¹⁴¹⁰ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”. *Anuario Musical*, 4 (1949), p. 206.

¹⁴¹¹ AHG: Fons Notarial de Verges (Ve 21), 2 de desembre de 1538.

¹⁴¹² ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1927. Volum I, p. XXXII.

¹⁴¹³ Antigament es podien referir a ells amb els noms de *orga gran*, *òrgans xichs* o *òrgans petits*.

¹⁴¹⁴ APFC: Llibre de comptes 1762-1833 (4/b/15), s/f (del 16 d'abril al 14 d'octubre de 1769).

¹⁴¹⁵ ACGAX: Fons Municipal d'Olot. Obra de l'església de Sant Esteve d'Olot. 1758-1789, núm. 1572. Full solt.

¹⁴¹⁶ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/30). Fulls solts.

complet», «Estat de una orga 28 menos complert que lo que està posat en forma» i «Estat de una orga de 14 palms a la cara»).

Fins aquí hem anomenat una primera classificació dels instruments a partir de la nota més greu del registre de principals.

—SEGONA CLASSIFICACIÓ: SEGONS LA TIPOLOGIA D'ORGUES QUE COHABITEN A UNA MATEIXA ESGLÉSIA.

Usualment, la majoria d'esglésies del nostre país disposaven només d'un instrument per acompanyar la litúrgia. Però alguns temples de certa categoria jeràrquica i històrica, de grans dimensions i amb força solvència econòmica, inclouran dins del seu patrimoni musical més d'un instrument al seu recinte eclesial. Aquests, que complementaran i auxiliaran el major o principal, rebran el nom d'orgues menors en ser de mides habitualment més reduïdes, tant físiques com sonores, i la seva funció assignada era la d'acompanyar els Oficis de diari o d'auxiliar l'orgue gran en cas que aquest estigués inutilitzat.

ORGUES DE DIMENSIONS GRANS O MITJANES

La documentació de les seus de Barcelona, Girona, Lleida, Solsona, Vic i Urgell, i de la singular església de Santa Maria del Mar de Barcelona, ens ha ofert informació variada sobre l'existència de diferents orgues simultàniament dins dels seus recintes sagrats; no només de casos de portàtils o positius sinó d'instruments de mides considerables que es trobaven enfrontats als orgues majors o principals¹⁴¹⁷.

Malauradament en l'actualitat, i a diferència de molts temples i esglésies de l'Estat Espanyol, no existeix un sol cas a Catalunya d'aquesta proliferació de diversos instruments en un mateix recinte (tret de les catedrals de Barcelona o Solsona).

Fins a l'any 1584, la catedral de Barcelona tenia un orgue petit a la tribuna anomenada *dels músics*, enfrontat a l'orgue major, sobre el portal del claustre¹⁴¹⁸. I a la capella de Sant Oleguer o del Sant Crist de Lepant de la mateixa seu, si avui aixequem el cap i mirem amunt, a la cantoria, descobrirem dues caixes d'orgues bessones (actualment buides) d'estètica castellana, úniques a Catalunya¹⁴¹⁹. Originalment, una contenia un instrument i l'altra era buida, dissenyada simètricament per estètica. Fou obra de l'aragonès José de Sesma, realitzada entre els anys 1677 i 1680. Ignorem qualsevol característica tècnica d'aquest instrument.

L'església de Santa Maria del Mar de la mateixa ciutat tenia dos instruments enfrontats fins al 1672, any en què es va substituir l'orgue més antic per l'edificació d'una tribuna reial qual va ocupar la distància de tres capelles¹⁴²⁰.

¹⁴¹⁷ Referint-se a ells, segons la seva ubicació, com a orgue de l'Evangeli (al costat esquerre) o de l'Epístola (al costat dret). Aquesta denominació està molt emprada a terres castellanques però a Catalunya es refereixen a ells mitjançant el nom de la capella del sant que ocupa o el del portal si és sobre un accés lateral.

¹⁴¹⁸ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Els orgues menors de la catedral basílica de Barcelona". *Analecta Sacra Tarraconensis*, 38 (1965). p. 376.

¹⁴¹⁹ Sense comptar els orgues d'escola castellana dels segles XVIII i XIX, traslladats a Catalunya en època recent, ubicats al monestir de Santes Creus, a la Seu Vella de Lleida i al Museu Municipal de Música de Barcelona.

¹⁴²⁰ ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 635-638.

El Capítol de la catedral de Santa Maria d'Urgell acorda el 23 de gener de 1544 que es compri un orgue nou per al cor¹⁴²¹ i el 20 d'octubre de 1577, un altre¹⁴²². Un dels membres de la nissaga Bordons repara l'*orgue petit*, cobrant 33 ducats per la feina el 30 de maig de 1579¹⁴²³. D'aquesta manera van apareixent pagaments «per los treballs de refinar lo orga menor de la iglésia» (Josep Bordons, 1590)¹⁴²⁴, «a compliment del que se li ha donat de mans del orgue petit» (fra Jacob, 1608)¹⁴²⁵, «he pagat al reverent Isidro Serrada deu lliures vuit sous i set per lo que ha gastat i pagat per comte de la iglésia per afinar los dos òrguens» (1703)¹⁴²⁶, «[...] a Joseph Buscà, organer de la ciutat de Barcelona [...] per son treball de compòndrer los dos orgues, ço és, per lo gran vuytanta-quatre lliures y per lo petit setze lliures [...]»¹⁴²⁷, «fue resuelto que se tomasen las medidas con tiempo para poner la fachada del órgano pequeño uniforme al grande, figurando igualmente cadereta» (1784)¹⁴²⁸.

La seu de Vic ja parla de l'*orga vell* des dels anys 1561 i 1584¹⁴²⁹. El 19 de febrer de 1615 «atès que lo orga vell qui està assentat en la part dreta de la yglésia de sobre lo cor té molts anys a esta part no serveix, y està totalment gastat y arruïnat, y la fusta de aquell per la antiguitat està consumida, amanassant molt gran perill no caygue, vindrà sobre lo dit cor y causa notable dany. Per ço, fonch determinat y conclòs per dit Capítol se desmarxe dit orgue y se aprofite lo stany y lo demés»¹⁴³⁰.

La catedral de Girona agrupava l'any 1745 quatre orgues: «serà de la obligació de dit mestre Antoni Buscà no sols lo compòndrer dit orga major en la conformitat que sobre queda expressat y refinar la cadireta de aquell, sinó y també lo espolsar y refinar lo altre orga gran ab sa cadireta. Y axí mateix lo orga que's troba en lo chor de la capella dels claustros y també lo portàtil»¹⁴³¹.

L'antic convent de Sant Agustí de Barcelona disposava de tres orgues l'any 1687: l'orgue principal amb cadireta, i dos de menors ubicats un a la capella de la Pietat i l'altre portàtil¹⁴³².

Finalment hem de remarcar l'espectacular orgue *menor* de la catedral nova de Lleida, contractat per Lluís Scherrer l'any 1779^{DOC 121}, fabricat exclusivament per a l'ús de la seva capella de música. El mestre suís va idear un sumptuós orgue situat a la tribuna del transsepte del costat de l'Epístola, enfrontat a l'orgue major de l'església que trenca indiscutiblement amb la imatge d'*orgues menors* de petites dimensions i generalment mancats de pocs recursos.

ORGUES DE PETITES DIMENSIONS: POSITIUS I PORTÀTILS

A part dels anteriors instruments, de grans o mitjanes dimensions, a les esglésies es disposava de diversos instruments de petita mida i fàcilment transportables perquè la

¹⁴²¹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes capitulars (23 de gener de 1544).

¹⁴²² ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Cartular* 1568-1588.

¹⁴²³ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Racional* 1570-1580.

¹⁴²⁴ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Manual de comptabilitat* 1584-1592, f. 203r.

¹⁴²⁵ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Obra* 1601-1635, f. 174v.

¹⁴²⁶ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Obra* 1697-1704, f. 396v.

¹⁴²⁷ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Manual de comptabilitat* 1758-1863, f. 371r.

¹⁴²⁸ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Actes capitulars, juliol de 1784.

¹⁴²⁹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Obra de la Seu* 1516-1588 (3/15), s/f.

¹⁴³⁰ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. *Libris Secretariatus* 1586-1630 (57/55), f. 166r.

¹⁴³¹ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 11-568), f. 1.

¹⁴³² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 670, f. 147v.

música pogués arribar a tots els racons de l'interior edifici o a processons en el seu exterior.

Un problema que sorgeix a l'hora de recollir dades dels documents, a l'hora de historiar aquests orgues, és que aquests generalment són denominats amb la simple paraula *orguenet*. El terme genèric *orguenet* pot oferir confusions respecte al tipus d'instrument al qual es vol referir. Podria referir-se a un instrument fix més petit respecte a d'altres o realment tractar-se d'un positiu o un portàtil.

Un cas molt interessant és el del baró de Maldà, gran entusiasta de la música i els orgues, el qual retrata a la seva literatura diversos espais eclesials i distingeix d'una manera clara *orguenet* d'orgue portàtil. Per exemple, a l'església de Sant Felip Neri de Barcelona «al mitg del cor que corra una balastrada al tenor de las tribunas, hi ha un organet per las funcions de la iglesia^{1433 1434}», a l'església del convent de la Missió de Barcelona simplement «hi ha organet en la tribuna»¹⁴³⁵, a la capella dels Dolors del convent barceloní del Bon Succés també «hi ha un organet per las funcions en una de las tribunetas immediatas a la balastrada del cor¹⁴³⁶», o als Servites de Sant Boi amb un «organet al mitg de la balastrada del cor¹⁴³⁷» o el monestir de Montserrat quan els escolans «cantan ab lo escolanet organista que acompanya ab lo organet de que se serveixen ells per sas funcions, y de bellas veus, que està dins lo mateix presbiteri a la part de l'Epístola^{1438 1439}». Tots aquests exemples els anomena *orguenet* com a un instrument petit però fix. En canvi distingeix perfectament els fixos dels portàtils amb la descripció de la catedral de Barcelona quan relata que a la seu «hi ha altres organets portàtils per las funcions de música» a part de l'orgue principal, afegint que «lo primer serveix per los oficis se cantan ab música y se col·loca en lo cor de la cathedral immediat al tablado de la música, y lo altre serveix per los oficis matinals se vantan en la capella de Santa Eulària, sent los dos portàtils y lo primer millor en sas veus»¹⁴⁴⁰, o com a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona on «hi ha un organet portàtil¹⁴⁴¹».

Però no totes les denominacions sobre aquests orgues estan tan ben especificades com les escriu el Baró de Maldà. El mestre Bartomeu Triay construeix per a la col·legiata de Calaf (1679-1680) «dos òrguens, un de xich y un de gran ab la cadireta»¹⁴⁴². Amb la denominació d'aquest orgue com a *xich*, suposem que es deu referir a un portàtil. O al convent dels Carmelites Calçats de Barcelona quan Cipriano de Apecechea ha «fet de nou lo registre de la cara del organet del cor» i cobra més de 100 dobles –per altre treballs a més d'aquest– el 14 de maig de 1685¹⁴⁴³.

¹⁴³³ Descripció feta abans de 1798, any que Josep Pujol hi va construir un orgue nou.

¹⁴³⁴ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Viles i ciutats de Catalunya*. Barcelona: Editorial Barcino, 1994. p. 105.

¹⁴³⁵ *Id.*, 106.

¹⁴³⁶ *Id.*, 118.

¹⁴³⁷ *Id.*, 199.

¹⁴³⁸ *Id.*, 234.

¹⁴³⁹ Instrument que identifico com el positiu procedent del convent de Santa Caterina, obra de la factoria Boscà, i dipositat actualment al Museu de la Música de Barcelona (MDMB 55).

¹⁴⁴⁰ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 90.

¹⁴⁴¹ *Id.*, 96.

¹⁴⁴² AMC: Fons comptes. Racional. Registre 7 (1667-1690). Caixa 42, secció IV.

ACAN: Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, Manual 1680 (núm. 74), f. 7r.

¹⁴⁴³ ACA: Monacals Universitat Volumes 14, f.91r.

POSITIUS. Orgue menor de dimensions reduïdes, amb forma d'armari vertical amb dues portes davanteres a la part superior. Els tubs queden protegits en caixes ornamentades¹⁴⁴⁴, amb un teclat frontal i manxes dipositades a la part inferior del salmer i de la canonada. Ofereix el seu servei principalment com a instrument fix en capelles que no disposen d'orgue propi, però eventualment es pot traslladar amb l'ajut d'un grup de portants a altres indrets de l'església. La base sonora dels registres és un flautat de fusta de 14 palms, habitualment tapat en les seves octaves més greus.

Però la dada més interessant pertany al positiu contractat pel Capítol ilerdenc i l'orguener suís Lluís Scherrer l'any 1773 per a l'ús de la capella de música de la catedral^{DOC 118}. L'instrument havia d'estar col·locat a la tribuna dels músics, enfrontat al monumental orgue major. La disposició dissenyada fou:

«Cara de set palms de entonació
Bordó de catorse palms de entonació
Nasart ab dotsena
Quinsena
Corneta de sinch flautes per tegla»

L'acord no indica l'àmbit del teclat però per l'accés a la tribuna superior (una escala de cargol no gaire ampla), l'instrument devia haver estat sempre immòbil pel seu volum i poca maniobrabilitat. El positiu es va construir i visurar el juny de 1778, i l'informe que van emetre els examinadors Antoni Sala –mestre de capella– i Manuel Noguera –organista– sobre ell és que «en orden al órgano pequeño que don Luis Scherrer tiene en su casa, habiéndole mirado con la mayor inspección, nos parece no tiene el cuerpo competente para el destino que se le dá como es para acompañar la capilla, por ser faltado de fundamentos, sencillo y débil, por el corto número de registros. En lo demás no es cosa despreciable para otro uso»¹⁴⁴⁵. Scherrer contesta dos dies després dient que «parece ser de mi obligación dar las gracias a los señores examinadores del día lo mucho que alaban dicho organito hasta decir que no es despreciable para otro uso»¹⁴⁴⁵. Per a confirmar la validesa de l'orguener, es demana una segona opinió al mestre i organista de la catedral d'Osca, Mn. Josep Gil Palomar, el 12 de juliol, dictaminant que «[Scherrer] me parece ha cumplido con lo ofrecido y que està bien dispuesto. Pero atendiendo al destino, no omito acordar a V.S.I. que ay lugar en su caxa para añadir dos octavas de flautados de catorce, por baxo, con que sería mucho más apreciable para el acompañamiento de la capilla»¹⁴⁴⁵. Finalment, el Capítol va adquirir el petit instrument. Però l'any 1779 va contractar un tercer orgue^{DOC 121} (també monumental però de mides lleugerament més reduïdes que l'orgue principal de la catedral) amb Scherrer per a ocupar l'espai que inicialment estava destinat per a la capella de música i positiu.

Actualment, com a orgue positiu de dimensions mitjanes, comptem a Catalunya amb diversos exemplars:

¹⁴⁴⁴ Excepte el moble auster del positiu del monestir de Vallbona de les Monges que ja correspon a una època molt més tardana de la que tractem a la tesi.

¹⁴⁴⁵ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent. 25 de juny de 1778.

BARCELONA-Catedral. Capella de Sant Oleguer.
Orgue atribuït a Josep Boscà [pare] (1712).

Manual de 48 tecles (Do1-Do5, [-Do#1]) + vuit peanyes

Registració actual:

Flautat tapat 8'
Octava 4'
Dotzena
Quinzena
Vint-i-dosena
Vint-i-sisena
Ple III

BARCELONA-Museu Municipal de la Música.

Orgue del convent de Santa Caterina de Barcelona de primer quart del segle XVIII, atribuït a la família Boscà. (MDMB 55).
Manual de 45 tecles.

Registració actual:

Flautat 8'
Octava 4'
Quinzena
Dinovenena
Vint-i-dosena
Vint-i-sisena

BELLPUIG D'URGELL.

Instrument d'inicis del segle XIX, d'orguener anònim, originari de la Casa de la Caritat de Barcelona.

Manual de 48 tecles (Do1-Do5, [-Do#1])

Registració reconstruïda:

Violó Corneta III (Do3-Do5)
Octava Baixons (Do1-Si2)
Quinzena Clarins (Do3-Do5)
Nasard 17a (Do1-Si2)
Dinovenena
Ple II

PORTÀTILS. Orgue menor de petites dimensions, transportable amb facilitat, que està format per una caixa decorada, amb dues portes davanteres on es tanquen els tubs i un

teclat a la part inferior. Les manxes se situen a la part posterior i la base sonora dels registres és un principal de 7 palms amb els tubs més greus tapats. Es traslladaven amb uns agafadors als laterals a pes o amb pals de fusta que s'introduïen als laterals, i descansant sobre algun moble horitzontal. La seva tasca consistia a acompanyar oficis dins de capelles de l'església o en processons interiors o exteriors de l'església. Fins a dia d'avui, no ens ha arribat cap model històric de portàtil català de petites dimensions per acompanyar una processó. Només hi ha un exemplar originari de l'Aragó al Museu Municipal de la Música de Barcelona (MDMB 592) de la segona meitat del segle XVII.

Exemplar modern
d'orgue d'ala de la casa
orguenera Oberlinger

Una altra denominació que rebien aquests instruments, però que ve de tradició molt més antiga (segle XV), són els d'*ala* o *aleta*, nom que rebien en referència a la disposició dels canons de façana i que seguien la natural successió cromàtica descendent recordant el desplegament d'una ala d'un ocell. L'any 1685 n'és citat un al protocol de restauració d'un exemplar del convent de Sant Francesc de Montblanc l'any 1685 a càrrec de Magí Garriga, anomenant-lo *aleta o organet vell*¹⁴⁴⁶.

Però la dada més important sobre les seves característiques ens l'ofereix la concòrdia sobre la construcció del nou orgue de Santa Maria d'Igualada l'any 1757 per part del factor barceloní Antoni Boscà. En ella, a part d'enumerar les característiques del gran orgue, «promet dit factor de garbositat fer un orga portàtil, sent a càrrech de la vila lo fer la caixa de dit orga qual se compondrà dels registres del orga vell y contindrà los registres següents:

- Primo la cara de 7 palmps de entonació, las vuit més grossas tapadas.
- Secundo la octava [=quinzena], las vuit més grossas tapadas.
- Tercio la dinovena
- Quarto la vint-y-dosena
- Quinto lo simbalet»^{1447 1448}

Observem que consta de cinc registres en què el joc fonamental és l'octava seguida de principals més aguts fins al cimbalet. Malauradament no mostra l'àmbit del teclat.

Ens podem remuntar a èpoques ben antigues per a constatar la utilització dels portàtils. Però les dades de la nostra època són força minses per a oferir-ne més característiques tècniques i es limiten tan sols a reparacions i a operacions de compra/venda:

- Tàrraga (1681). Jaume Guilla afina l'orgue portàtil¹⁴⁴⁹.

¹⁴⁴⁶ ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Antoni Tomàs, *Manual* 1685, f. 86v.

¹⁴⁴⁷ ACAN: Fons Notarial d'Igualada. Josep Mateu, *Manual* 1757 (núm. 339), f. 260r.

¹⁴⁴⁸ Un altre exemple de portàtil és el construït per Celdoni Bordons per a les clarisses de Puigcerdà l'any 1637. Consta de flautat de fusta de 7 palms, una quinzena, una vint-i-dosena i un cimbalet de dues fileres.

PLANES, RAMON. "L'orgue del monestir de santa Clara de Puigcerdà. Encomanat a Celdoni Bordons (Solsona, 1637)". *Ceretània. Quaderns d'estudis ceretans*, 4 (2005). p. 249.

¹⁴⁴⁹ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de l'Obra de l'església, f. 333.

- Sitges (1694). Els regidors de la vila demanen a Bartomeu Triay que els presti un orguenet per acompanyar les misses durant tot el temps que duri la construcció de l'orgue gran i que sigui ell mateix qui les acompanyi¹⁴⁵⁰.
- Tàrraga (1696). Andreu Bargeró repara el portàtil¹⁴⁵¹.
- Barcelona-Carmelites calçats (1701). Es compra un exemplar per 100 lliures¹⁴⁵².
- Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (1716). Es compra un portàtil al mestre de capella de Santa Maria del Pi, Mn. Pau Llinàs, pel preu de 128 lliures¹⁴⁵³.
- Manresa-Santa Maria (1725). Josep Boscà [pare] construeix un instrument per 75 lliures¹⁴⁵⁴.
- Barcelona-Sant Agustí (1735). Es compra un portàtil per 100 lliures¹⁴⁵⁵.
- Lleida-Sant Llorenç (1740). El Capítol compra a Josep Boscà [indeterminat] un portàtil per 150 lliures i ven un altre a la Congregació dels Dolors¹⁴⁵⁶.
- Barcelona-Santa Maria de Valldonzella (1748).
- Igualada (1760). La vila és propietària de un *órgano pequeño* que es va construir per una causa pia i es trobava «retirado en una de las casas de la universidad»¹⁴⁵⁷.
- Barcelona-Santa Maria del Mar (1777). A un inventari redactat el 18 de desembre de 1777 es detalla «en lo presbiteri, un organet movable o portàtil que lo Sr Emperador donà a la Il·lustre Obra per servey de la iglésia»¹⁴⁵⁸.
- Sant Cugat del Vallès (1792). L'orguener Pau Obradors construeix un portàtil pel monestir després d'haver-hi ingressat com a organista. Només demana que li paguin el cost dels materials de l'instrument taxat en 75 lliures¹⁴⁵⁹. La mà d'obra serà de franc però la comunitat, en gratificació, li obsequien amb 35 lliures¹⁴⁶⁰.
- Inventari dels béns de Josep Cases i Soler (1802). Al domicili del difunt Cases, en el pis principal, consta la existència d'un *orguenet*¹⁴⁶¹.

Hi havia el costum de prestar aquests orgues portàtils entre comunitats religioses durant les tasques de construcció o de reparació dels instruments principals ja que es convertien en substituïts eventuals dels acompanyaments musicals mentre duraven els treballs. O en altres casos les confraries sol·licitaven a les jerarquies eclesiàstiques la cessió de l'instrument per a participar en algunes processons que organitzaven. Segons acta capitular de l'1 de març de 1734, els obrers de la parròquia de Sant Jaume de Barcelona sol·liciten al Capítol catedral de la mateixa ciutat la cessió d'un orgue a causa de la fabricació a la seva església d'un nou instrument, tal com s'havia fet anteriorment a la dels Sants Just i Pastor. Els canonges responen afirmativament però matisant que si la Seu requereix l'orguenet, els obrers l'hauran de tornar amb els costos que això suposa.

¹⁴⁵⁰ AHSI: Fons Notarial de Sitges. Narcís Avellà, *Tertium manuale instrumentorum* i *Quartum manuale instrumentorum* 1693-1694, f. 66v.

¹⁴⁵¹ ACUR: Fons Municipal de Tàrraga. Llibre de pòlisses, f. 160,

¹⁴⁵² ACA: Fons Monacals Universitat Volums 56, f. 69v.

¹⁴⁵³ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 358, f. 82r.

¹⁴⁵⁴ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2004. Volum I, p. 555.

¹⁴⁵⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 656, f. 110r.

¹⁴⁵⁶ ACL: Obres, capbreus i comptes 1715-1740, f. 508v.

¹⁴⁵⁷ ACAN: Fons Municipal d'Igualada. Actes Municipals 1755-1760 (núm. 1105), f. 16v/263.

¹⁴⁵⁸ ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 161.

¹⁴⁵⁹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1204, f. 38v-39r.

¹⁴⁶⁰ *Id.*, f. 45r.

¹⁴⁶¹ AHT: Fons Notarial de Reus. Gregori Alonso de Valdés (sig. 6151, caixa 767), 5 de febrer de 1802.

L'instrument seria el que habitualment acompanya les celebracions a la cripta de Santa Eulàlia de la catedral¹⁴⁶².

Un cas semblant es dona a la col·legiata de Sant Feliu de Girona quan el 29 de setembre de 1739, «fou proposat [pels capitulars] que dins pocs dies no poríem servir-nos del orga y que axís seria bo prevenir lo orga petit de la Seu [de Girona]; y que per esto se elegissen Comissaris per demanar-lo al Capítol [...]. Tornaren resposta que molt gustós lo deixarien no sols lo orga però tot lo demás se oferís, y se envià a cercar»¹⁴⁶³. Correspon a la intervenció que va efectuar Antoni Boscà en aquest instrument iniciada el març de 1739 i finalitzada a les darreries de 1740.

El 21 de gener de 1755 s'acordà entre el mestre Josep Boscà i Serinyana i els obrers de la confraria i obra del convent de la Mercè de Barcelona la construcció d'un instrument nou pel preu de 1400 lliures¹⁴⁶⁴. Amb aquest motiu es fa portar al mes de juny *lo organet* de Santa Maria del Mar al convent¹⁴⁶⁵ pel preu d'una lliura i dos sous, retornant-lo a la parròquia el desembre següent per la mateixa quantitat¹⁴⁶⁶.

Per últim, la col·legiata de Manresa resol en diverses sessions capitulars la cessió de l'orgue portàtil a entitats de la ciutat, com el regiment de la Reina (1727), el regiment de Malta Cavalleria per la festa de la seva patrona, la Immaculada (1738) i el convent de Sant Domènec per a la festa de la translació del Santíssim de l'església al seu convent (1740).¹⁴⁶⁷

VI. 2. ESPAI ARQUITECTÒNIC: SITUACIÓ DE L'ORGUE DINS DEL TEMPLE

La ubicació dels orgues a Catalunya és un tema pendent en els estudis de musicologia i, fins i tot, en els d'acústica i els d'història de l'arquitectura. Cap monografia ha dedicat íntegrament el seu contingut a analitzar el perquè de les diferents situacions dels nostres instruments reconeixent que el tema és força complex. A més, no és un assumpte exclusiu que es desenvolupi estrictament en l'espai cronològic que tractem sinó que evoluciona des de l'origen de l'orgue fins a dia d'avui.

La ubicació de l'orgue dins dels temples és citada –amb escassíssims exemples– a la documentació relacionada amb la contractació de nous instruments (Barcelona-Santa Maria de Jonqueres 1729^{DOC 44} «tindrà fet, fabricat, construït y posat lo frontis y caixa per lo orga de la iglésia de dit monastir que se ha de assentar y posar sobre la capella de Sant Francesch de la dita iglésia segons lo dibuix, planta y perfil que se ha fet») o en algun trasllat de l'orgue d'un indret a un altre dins del mateix recinte (Barcelona-Santa Maria del Pi 1741^{DOC 60} «que dit Antoni Buscà dega desfer lo dit orga y traurer-lo del puesto ahont està vuy en dia y posar-lo y tornar-lo a fer en lo lloch ahont es la tribuna demunt lo portal de la Ave Maria»). En molts d'aquests casos, l'orgue nou en substituïa un de més vell aprofitant la caixa antiga, per la qual cosa no calia esmentar la seva ubicació al

¹⁴⁶² ACB: Sivella núm. 16, f. 241v.

¹⁴⁶³ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre de secretariat 1727-1744*, f.185r.

¹⁴⁶⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2741, f. 46v.

¹⁴⁶⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2910, f. 3r.

¹⁴⁶⁶ *Id.*, 27 de desembre de 1755.

¹⁴⁶⁷ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basilica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 307.

protocol perquè ja se suposava. A tot això, en la nostra recerca, hi hem d'afegir la paradoxa de comptar molts cops amb la disposició tècnica i les característiques de diversos instruments però d'ignorar la seva situació exacta dins l'església. La major part dels exemplars tractats van desaparèixer en el trienni 1936-1939. Les úniques pistes possibles per a conèixer l'emplaçament exacte de l'instrument les podien oferir els testimonis orals que van viure l'horror de la desfeta. Malauradament, a data d'avui, pràcticament han desaparegut tots, i els que han sobreviscut per a ser conscients d'aquells fets i que s'hagin relacionat en un ambient eclesiàstic, volten entre 95 i 100 anys. Tot plegat, difícil.

Però tornem a les dades que ens ofereixen els manuscrits. En cap moment les fonts ens ofereixen diàlegs entre els contractants i el constructor sobre la idoneïtat de l'espai escollit, ni molt menys sobre l'acústica, però la decisió final de la seva posició correspondrà al dictamen de la jerarquia eclesiàstica (Lleida-Seu Nova 1773^{DOC 118} «per quant en lo dia, no se sap de cert en què paratge de la dita Iglésia Cathedral se colocala lo sobredit orgue»; Barcelona-Sant Sever 1721^{DOC 33} «[l'orguener] ha de assentar lo dit orga en dita iglésia de sant Sever en lo lloch y paratge se li assenyalarà»).

En tot cas, si hi va haver un diàleg entre orguener i jerarquia sobre el tema ubicacions, no ens ha arribat.

La varietat i diversificació de l'emplaçament de l'instrument s'ha focalitzat en la tradició ibèrica en alguns punts molt precisos i estratègics del temple: elevació lateral dreta i esquerra de la nau principal, i en el cor superior als peus de l'església. Al segle XVIII tenim exemples d'orgues ubicats com a grans cadiretes encarades vers l'altar major (com l'exemplar actual de la capella de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona). Però no és fins el desembarcament dels innovadors orgueners procedents de França (nissaga Cavaillé), Suïssa (Scherrer amb Vullen) o Alemanya (els socis Kyburz i Otter) que els grans instruments se situaran d'una forma més habitual a la part central del cor superior. Aquesta localització es dona principalment a les parròquies ja que les comunitats de religiosos no poden encabir un orgue de grans dimensions al cor ja que necessiten d'un espai preciós per a construir el cadirat.

És a Madrid quan l'ambient il·lustrat comença a formar un conjunt de reflexions i normes sobre la situació dels orgues dins dels temples. El marquès d'Ureña publica l'any 1785 un assaig titulat *Reflexiones sobre la arquitectura, ornato y música del templo* on hi dedica un capítol a l'orgue desenvolupant un seguit de punts sobre les caixes dels instruments criticant l'estil anterior, el barroc, i establint una connexió directa amb els corrents estètics de la Real Academia de San Fernando¹⁴⁶⁸. Un altre teòric del darrer quart del segle XVIII, Benito Bails, membre de l'esmentada Real Academia, es proclama a favor d'ubicar els instruments al cor, a sobre de la porta principal, però raonant-ho principalment amb la integració de l'orgue en la decoració de tot el conjunt eclesial¹⁴⁶⁹. Exemples d'aquest emplaçament a casa nostra serien els orgues d'Ascó, monestir de Poblet («bajo el rosetón de cristales de colores de la fachada asentábase el órgano, levantado sobre un arco y una bóveda»¹⁴⁷⁰), Torres de Segre i les Borges Blanques.

¹⁴⁶⁸ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 214-216.

¹⁴⁶⁹ *Id.* Volum I, 216-217.

¹⁴⁷⁰ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAIETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Barcelona: Imprenta de Francisco J. Altés y Alabert. Barcelona, 1906. Volum I, p. 251.

Però un apartat important de la ubicació de l'instrument és el protagonitzat pels mestres d'obres i fusters a l'hora d'adequar l'accés i construir-hi una estructura per a encabir-hi tot el conjunt. L'orguener s'ha d'adaptar a l'espai de què disposa, més complicat en determinades esglésies antigues que per la seva història han configurat plantes irregulars. Els temples de nova planta (i alguns d'antiga) ja dissenyen zones de considerables dimensions destinades a encabir un instrument, com ho confirmen les capitulacions per a la fàbrica de l'església de Torres de Segre (any 1747, «que sea obligación de el maestro sacar una tribuna de el coro a la nave menor para col·locar el órgano»¹⁴⁷¹) o Batea (any 1764, «más será obligación del maestro executor las bóvedas del coro con su antepecho y balustre [...]. Hará también lugar para el órgano y subida de la escalera del coro»¹⁴⁷²). A més a més, el *magister organorum* sap que l'instrument s'ha

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ-Sant Miquel.
Partició de la capella per a ubicar-hi l'orgue.
Fons Salvany. BdC

de col·locar a un indret ferm que no experimenti cap mena de moviment que faci desestabilitzar la seva mecànica ja que li podria ocasionar en un futur problemes seriosos amb conseqüències força costoses per a l'instrument i per al responsable de l'església.

A aquesta consideració s'hi hauria d'afegir la circumstància que el lloc escollit tingués accés per les dependències del temple que fossin exemptes de les àrees de culte, és a dir, sagristia, campanar, tribunes superiors,... controlades pel personal de l'església. Però no sempre es dona aquesta situació.

Amb l'objectiu de buscar espais que afavoreixin la projecció del seu so, la visibilitat de l'organista i que siguin pràctics per proximitat, es modificaran estructures arquitectòniques dels temples.

Habituals són els casos d'esglésies antigues que posseeixen capelles laterals d'alçada considerable i que, per a situar-hi un instrument, les parteixen per la meitat per afegir-hi un pis i una tribuna.

Una altra opció, i molt sovint a casa nostra, és aprofitar la part superior dels portals d'accés laterals de l'església per a col·locar-hi un orgue.

Les dues fotografies següents corresponent a dues concavitats dissenyades especialment per a ubicar-hi un instrument. A l'esquerra, nau lateral de l'església de Santa Maria de Castelló d'Empúries amb una concavitat (la de la dreta) que va allotjar l'orgue des del Renaixement fins al 1803, any de construcció de l'actual instrument. A la fotografia de la dreta, interior de l'església nova o de Sant Vicenç de la vila de Tossa de Mar (1776). El temple disposava d'un orgue l'any 1789 com es referencia al protocol de creació de la plaça d'organista, on s'indica el nomenament de Francesc Oller, «estudiant

¹⁴⁷¹ AHL: Fons Notarial de Torres de Segre. Ignasi Dolcet, *Manuale instrumetorum seu contractuum...* 1747 (1246), f. 17r.

¹⁴⁷² AHT: Fons Notarial de Batea. Jaume Ferrer (sig. 2598, caixa 5), f. 45r.

natural de la vila de Igualada [...] per tocar la orga que de nou se fa en dita parroquial i glésia»¹⁴⁷³. Es pot observar la concavitat que ocupava l'instrument (destruït el 1936), tancat modernament per un gran quadre de gust dubtós. Observem l'habitual partició de la capella més propera al cor en dos pisos per a instal·lar-hi l'orgue.

CASTELLÓ D'EMPÚRIES

TOSSA DE MAR

Però les estructures arquitectòniques antigues poden patir seriosos problemes quan es buiden parets mestres per a situar l'orgue dins dels seus murs. Un exemple va ser el cas de l'ex col·legiata de Santa Anna de Barcelona. L'instrument antigament estava encastat a la paret i col·locat en balconada al costat de l'Evangelí al primer tram de volta des dels peus de l'església. Aquesta era la descripció que ens brindava el butlletí del Centre Excursionista de Catalunya de juliol-setembre de 1892 sobre la situació:

«Las importants obras de restauració de la i glésia parroquial de Sta. Ana [de Barcelona] que comensaren en la primera quinzena de juliol s'acabaren lo 3 de setembre últim, poguent-se ja desembrassar del tot la nau de la i glésia y dexar-la a punt per a ser destinada al cult públich, essent aixís que fins a las hores se havia hagut d'habilitar la capella del Àngel de la Guarda.

Lo sostre y las parets de la nau central s'han repicat totes, s'ha tret la mampara, y de l'orga vella s'ha tornat a fer lo gran tros de mur que en època trista per a l'art arquitectònic s'aprimà perjudicant notablement la solidés fins al punt d'haver-se ressentit una part del sostre demunt del cor, part que s'ha hagut de reconstruir degudament col·locant-se'l ventanal qual allí hi corresponia y que havia desaparegut per a col·locar-hi l'orga»¹⁴⁷⁴.

Però abans d'aprofundir en les diferents ubicacions s'ha d'insistir que la funció de l'orgue és solemnitzar les funcions litúrgiques acompanyant musicalment els preveres, canonges, religiosos o els instrumentistes i cantors de la capella que hi participen. Conseqüentment la posició de l'instrument vindrà donada per un punt de vista absolutament pràctic i estratègic, supeditat al seu servei dins de la funció litúrgica, relacionant-se amb elements determinants, com la planta del temple, la proximitat amb el recinte que ocuparan els protagonistes dins de la fàbrica eclesial, i l'espai o cavitat disponible on pensen ubicar-lo. A part d'aquests aspectes tècnics també s'hi hauran d'afegir els acústics i estètics, elements –tal vegada– més propis del segle XIX.

La catalogació que utilitzarem per a conèixer tota la diversitat d'ubicacions es fonamentarà en l'emplaçament dels eclesiàstics dins del temple. L'orgue s'ha d'adaptar a un espai preestablert i limitat pel seu servei a la litúrgia.

¹⁴⁷³ AHG: Fons Notarial de Tossa de Mar (Ts 43), f. 45r.

¹⁴⁷⁴ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, 6 (juliol-setembre 1892), p. 51-52.

Per començar s'ha d'ordenar les construccions religioses segons la jerarquia que les ocupa, per tant, comptem amb la catedral, la col·legiata, el monestir o convent, la parròquia i altres temples (capelles, ermites, santuaris,...), cadascuna ocupada per una determinada categoria eclesiàstica (arquebisbes i/o bisbes, canonges, beneficiats, comunitats de preveres i ordres religioses) que la utilitzarà per al seu ús religiós i creant-hi espais reservats i exclusius que es diferenciïn entre uns i altres sobretot pel seu emplaçament.

El rang eclesiàstic dels temples a Catalunya està format per les catedrals de Tarragona (primada), Barcelona, Girona, Lleida, Solsona, Tortosa, Urgell i Vic. Com a col·legiades destaquem Àger, Agramunt, Balaguer, Barcelona-Santa Anna, Besalú, Calaf, Cardona, Castellbó, Castelló d'Empúries, Cervera, Girona-Sant Feliu, Guissona, Manresa, Meià, Mur, Organyà, Ponts, Puigcerdà, Sanaüja, Sant Joan de les Abadesses, Terrassa, Tremp, Vilabertran,... i nombrosíssims monestirs, convents i parròquies dispersos per tota la geografia. Les catedrals i col·legiades estan regides per l'òrgan de govern que s'anomena Capítol, que es dedica exclusivament al funcionament d'aquestes esglésies des del vessant religiós i en el manteniment de l'edifici. És una corporació formada per canonges com a consell del bisbe (en el cas de les seus episcopals) i que té al seu càrrec, amb l'auxili dels beneficiats, la celebració solemne de l'ofici diví. La col·legiata en canvi també té Capítol de canonges i celebren els oficis com a la catedral però no és la seu de cap bisbe. Existeix la creença moderna que la catedral és un temple que està creat per encabir el màxim nombre de fidels al ser la principal església de la diòcesi. Creença errònia, perquè la catedral es va construir per a ser seu del bisbe i del Capítol. Els fidels hi podien assistir però comptaven amb les altres parròquies de la ciutat (a excepció de ciutats episcopals petites on la mateixa catedral actuava –i actua– com a parròquia). Els monestirs i convents allotjaven –segons l'orde– una comunitat de monjos o frares regits per abats o priors.

Les esglésies parroquials estan regides per la figura del rector, acompanyat per diversos preveres que s'ocupaven de diferents tasques. Alguns cops, si la parròquia era important tant per a la demografia de la ciutat o de la vila on estava ubicada com per trets històrics o rendes, el rector presidia una comunitat de preveres que podia estar formada per un nombre força important de capellans (p. ex. Barcelona-Santa Maria del Pi o Santa Maria del Mar, Montblanc, Reus, Bellpuig, Moià, Olot, Berga, Tàrraga...).

Per què expliquem aquesta organització eclesial i quina relació té amb les ubicacions dels instruments? Com hem vist, cada tipologia eclesial està ocupada per un determinat tipus de clergat que necessitarà situar-se en un lloc concret dins de l'església durant les celebracions religioses diàries. Amb aquesta premissa, l'orgue haurà de buscar un espai per a poder acompanyar els oficis d'una manera pràctica i efectiva.

CATEDRALS I COL·LEGIATES. L'espai reservat exclusivament per als canonges i beneficiats rep el nom de cor capitular. Aquest recinte quadrat o rectangular és tancat per tres de les quatre parets, i només una s'obre en direcció a l'altar major amb una reixa monumental generalment treballada i rica, creant un passadís anomenat *Via Sacra*. Les distintes hores litúrgiques i funcions religioses, solemnitzades i dignificades per la música, se celebren en el seu àmbit.

Inicialment aquests cors estaven situats a la capella major (d'aquí que els orgues més antics de la catedral de Girona, Santa Maria del Pi o Santa Maria del Mar estiguessin en tribunes properes) però posteriorment es traslladaren a la nau central. Aquesta situació

ocasionarà la cerca d'un indret adequat per part dels capitulars perquè l'orgue compleixi amb els seus objectius.

BARCELONA-Catedral.
Orgue major. A la part inferior esquerra observem els pinacles característics del cor capitular.

La catedral de Barcelona conserva actualment el seu magnífic cor i cadirat (iniciat el 1390 amb dossers i pinacles de finals del segle XV) al seu lloc original. L'instrument (1537-1539) es troba situat en una tribuna superior del costat de l'Evangeli sobre el portal d'accés lateral o de Sant Iu, en una mena de transsepte de curtes dimensions, a mig camí entre l'altar major i els capitulars i a una distància raonable de la canongia. A la tribuna oposada, anomenada *dels músics*, sobre el portal del claustre, es trobava situat fins l'any 1584 un altre orgue més petit¹⁴⁷⁵.

TARRAGONA-Catedral.
Orgue recolzat directament sobre el cadirat del cor.

Actualment la catedral de Tarragona manté –mutilat– part del cor al seu lloc original. El mur del rerecor es va desmuntar i traslladar, obrint-se el clos capitular a la part posterior desapareixent una ala del cadirat. L'espectacular instrument de 1561 descansa directament sobre el cor, amb una proximitat mínima entre organista i Capítol.

La catedral de Santa Maria d'Urgell va conservar el seu cor capitular amb el notable cadirat gòtic fins a la reforma empresa per Puig i Cadafalch (1915-1919), moment en què els

orgues i la resta de conjunt es van malvendre i dispersar. Restes del cadirat van anar a parar al *Hearst Castle*, als Estats Units. Els orgues i llurs caixes probablement van contribuir a aconseguir més cabals per la *neteja* de Puig i Cadafalch i, fins i tot, s'hauria de comprovar si es va reaprofitar algun registre antic en la construcció del nou orgue que es va estrenar l'any 1920. L'espai capitular urgellenc posseïa dos instruments enfrontats, descansant sobre les tribunes respectives amb comunicació directa amb el Capítol. El principal era obra d'Antoni Boscà (1741) i de l'altre –més petit–, n'ignorem la data de construcció i autor.

¹⁴⁷⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Els orgues menors de la catedral basílica de Barcelona", 376.

LA SEU D'URGELL-Catedral
Cor capitular flanquejat per
l'orgue d'Antoni Boscà (1741) a
l'esquerra (o de l'Evangeli) i
l'orgue menor, anònim, a la dreta
(o Epístola).
Postal de principis de segle XX.

SOLSONA-Catedral
Cor capitular desaparegut. A
l'esquerra, en alt, espai
destinat a l'orgue des de temps
immemorial.
Instrument actual de Gaietà
Vilardebó (1853). IAAH

Les llacunes documentals sorgides arran de les successives guerres del Francès (1810) i la Guerra Civil (1936) impediran que puguem esbrinar d'una manera exacta de quins instruments disposava la catedral de Solsona.

El que sabem amb seguretat és la ubicació de l'orgue principal d'aquesta seu. La planta d'aquesta antiga canònica agustiniana correspon a una sola nau única, al centre de la qual s'ubicarà el cor. L'orgue se situarà encastat a la paret, enlairat, al costat dret o de l'Epístola, a sobre de la porta d'accés al campanar i al claustre. A dia d'avui aquest espai està ocupat per un orgue del factor Gaietà Vilardebó (1853) però anteriorment l'omplien els instruments dels orgueners Bordons i Boscà.

La planta de la catedral de Girona s'inicia segons la típica disposició de tres naus amb girola fins a reduir-les en una de sola considerada la més ampla de la seva categoria. El cor capitular estava situat al mig de la gran nau única i disposava de dos orgues enfrontats i elevats: un de principal al costat esquerre o de l'Evangeli, i un altre de petit al costat dret o de l'Epístola¹⁴⁷⁶.

L'orgue de la seu de Tortosa és un altre cas d'instrument instal·lat sobre l'àtic del cor capitular al centre d'una basílica gòtica de tres naus (semblant a la de Barcelona però de mides més reduïdes). Enlairat, pren una posició intercolumni, amb contacte gairebé directe entre l'organista i clergat. La seva situació entre naus origina una façana principal i una de secundària (sense decoració). El moble pertany a Agustí Llinàs (1692¹⁴⁷⁷) però

¹⁴⁷⁶ GALDÓN I ARRUÉ, MONTIEL. *La música a la catedral de Girona durant la primera meitat del segle XIX*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2003. p. 204-208.

¹⁴⁷⁷ MUNOZ I SEBASTIÀ, JOAN HILARI / ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Art i artistes a Tortosa durant l'època moderna*. Tortosa: Cooperativa Gráf. Dertosenca, 1999.

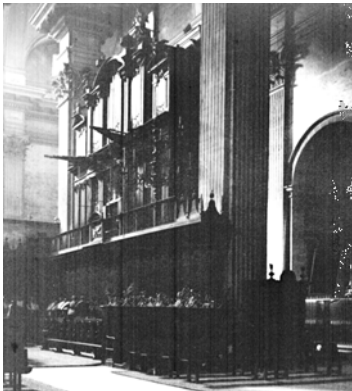
curiosament l'instrument fou contractat l'any 1695 a Roc Blasco per 1.200 lliures¹⁴⁷⁸. Blasco morirà a Conca el 14 de juliol de 1696¹⁴⁷⁹ i s'encomanarà finalment l'obra a l'orguener Andreu Bargero. Desconeixem si la catedral disposava d'un segon instrument a la part oposada del cor.

LLEIDA-Seu Vella.
Espai on estava col·locat l'orgue principal.

Per motius històrics, la ciutat de Lleida va comptabilitzar tres seus episcopals successivament entre els anys 1688 i 1803. La primera correspon a la monumental Seu Vella, ocupada per les tropes filipistes l'any i convertida en caserna militar (1707). La segona és l'església de Sant Llorenç¹⁴⁸⁰, quan el Capítol s'hi traslladarà, convertint-se en interina fins a la consagració de la tercera catedral o Seu Nova (1781). La Seu Vella, catedral de tres naus, tenia el cor capitular situat a la nau central, als dos primers trams de volta més a prop del transsepte i l'orgue estava muntat enlairat al costat de l'Evangeli. Desconeixem qualsevol altra cosa.

La Seu Nova, edifici de tres naus de nova fàbrica dissenyada amb unitat d'estil segons directrius neoclàssiques de l'època, disposarà d'un curt transsepte (semblant en la seva morfologia al de la catedral de Barcelona) amb tribunes a sobre dels portals laterals d'accés. Serà als dos braços d'aquest transsepte on es posicionaran dos grans instruments, cadascun a sobre dels portals laterals. El de l'Evangeli serà l'orgue major o principal i el de l'Epístola el que acompanyarà la capella de músics.

VIC-Catedral.
Fons Blancafort. ACOS

Les distàncies al cor capitular són exagerades i crec que a l'època devia ser una mica difícil acompanyar els Oficis Divins, sumant-hi a més a més la nul·la visibilitat, que dificultaven les columnes i a causa de les enormes cadiretes d'esquena que disposaven els orgues.

Per acabar amb la tipologia de catedral, la de Vic serà el segon gran model monumental d'arquitectura neoclàssica catalana. La planta serà de tres naus, situant el cor als peus del temple, amb una àrea absolutament quadrada, i col·locant l'orgue enlairat a l'àtic del recinte, al costat esquerre o de l'Evangeli, amb un contacte directe amb la corporació capitular.

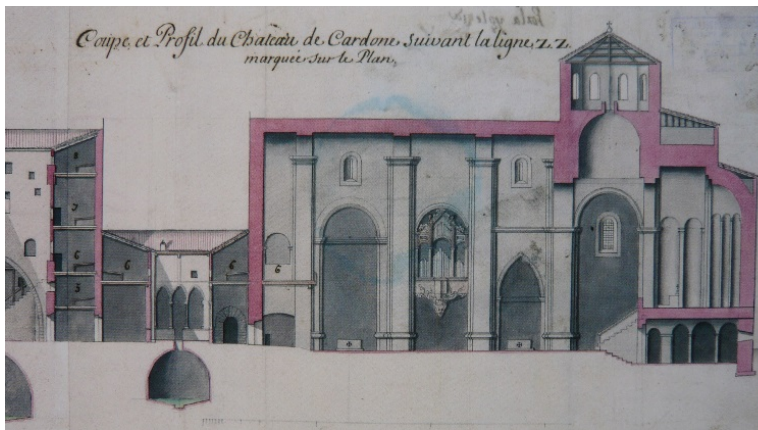
Pel que fa a les col·legiates, la manca de documentació i de testimonis gràfics ens impedirà conèixer en un tant per cent molt elevat aquestes situacions.

¹⁴⁷⁸ ALANYÀ I ROIG, JOSEP. "L'orgue de Flix". Flix: Ajuntament de Flix, 2010. Volum IV, p. 189.

¹⁴⁷⁹ JUAN LLOVET, MARÍA ELVIRA. *Música religiosa en los pueblos del valle de Albaida (del segle XVII hasta los inicios de s. XX)*. València: Universitat de València, 2009. p. 229.

¹⁴⁸⁰ Ometrem la descripció de l'església de Sant Llorenç perquè la seva tipologia és de parròquia convertida accidentalment en catedral.

Aquesta tipologia també situa el cor al centre de la nau, per tant, es veu obligada a emplaçar l'orgue no gaire lluny del recinte capítular. N'anomenarem alguns exemples:

CARDONA-Col·legiata de Sant Vicenç
Dibuix on s'hi representa el tall transversal. S'aprecia l'orgue amb, fins i tot, la carassa. El cor probablement estava situat al tram de volta davanter.

Centro Geográfico del Ejército.
Archivo Cartográfico y de Estudios Geográficos.
Madrid.

GIRONA-Col·legiata de Sant Feliu
L'orgue recolzat sobre el cor capítular.
IAAH

GUISSONA
Originalment l'orgue estava situat sobre l'àtic del cor capítular però a inicis de 1800, Jordi Vullen el trasllada a la porta principal del temple. ACSG

MANRESA-Col·legiata de Santa Maria

La majestuosa anomenada «seu de Santa Maria» contenia al seu interior un esplèndid cor de grans dimensions al centre de la nau principal acompanyat per dos orgues, cadascun d'ells a sobre d'un portal lateral d'accés.

La fotografia de l'esquerra presenta l'orgue antic, a mà dreta o de l'Epístola, renovat l'any 1723 per Josep Boscà [pare] i el 1734 per Antoni Boscà.

Les dues fotografies següents ens mostren un segon instrument al costat esquerra o de l'Evangeli del qual es desconeix el seu fabricant i les seves característiques. El moble és d'estil neogòtic i hi inclou una carassa.

Per la seva distància i la grandiositat del temple, de ben segur que es produïa més d'un problema acústic o de seguiment de la litúrgia.

IAAH ACBG

MONESTIRS I CONVENTS. Les comunitats de religiosos/ses també es reunien al cor per pregar conjuntament o assistir a l'Eucaristia diària. La ubicació de l'orgue exigia els mateixos requeriments que a catedrals i col·legiates: una proximitat als frares o monjos per acompanyar la litúrgia. El cor podia estar al centre de la nau a peu pla com en els exemples dels ordes de benedictins, premonstratencs i cistercencs de Sant Cugat del Vallès, Santes Creus, Santa Maria de Vallbona, Sant Pere de Besalú («el coro, en tiempo de los monjes, ocupaba en el plano de la nave central el espacio desde las primeras pilastras a las segundas formando allí por las acostumbradas sillas de nogal labrado»¹⁴⁸¹), Santa Maria de Gerri, Santa Maria d'Escarp¹⁴⁸², Santa Maria de Ripoll («ocupava el coro [...] el centro de la nave principal, según costumbre de nuestras catedrales»¹⁴⁸³), Santa Maria d'Amer¹⁴⁸⁴, Santa Maria de Poblet, Girona-Sant Pere de Galligants¹⁴⁸⁵, Sant Salvador de Breda¹⁴⁸⁶, Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes, Sant Esteve de Banyoles... Espais on l'orgue, generalment i segons la mida de l'església, tenia una gran importància tant en la vessant musical com per les seves característiques tècniques:

¹⁴⁸¹ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAIETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I, 45.

¹⁴⁸² *Id.* Volum I, 306.

¹⁴⁸³ *Id.* Volum I, 21.

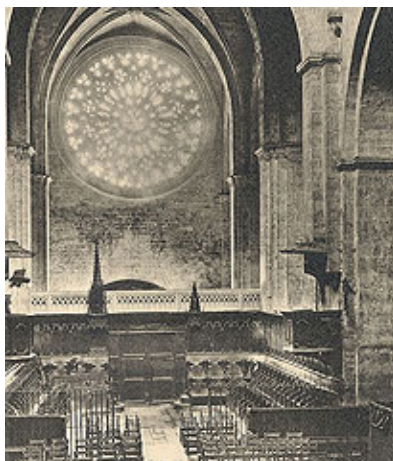
¹⁴⁸⁴ *Id.* Volum I, 73.

¹⁴⁸⁵ *Id.* Volum I, 65.

¹⁴⁸⁶ *Id.* Volum I, 78.

Santes Creus.- «los huecos o nichos de debajo los dos primeros arcos de uno y otro lado [del coro] están ocupados por altares que miran a las respectivas naves laterales. El tercero, del lado del Evangelio, ocupábalo el grandioso órgano que, desde el suelo, llegaba por fuera del hueco hasta cerca de la bóveda de la nave central»¹⁴⁸⁷.

Sant Cugat del Vallès.- «el lugar de la cuarta capilla [de l'Epístola] viene ocupado en la parte alta por el inmenso órgano adornado de hermosas esculturas barrocas»¹⁴⁸⁸.

SANT CUGAT DEL VALLÈS-Monestir
Gaietà Barraquer i Roviralta (1904)

GERRI DE LA SAL-Monestir
IAAH

VALLBONA DE LES MONGES-Monestir

BANYOLES-Monestir¹⁴⁸⁹

Però la situació més habitual i que es dona més sovint en recintes monacals és a l'espai que s'origina a la volta enlairada, als peus de l'església, que denominen «cor alt». Possiblement això sigui degut al menor protagonisme de la música per part de jesuïtes, carmelites i demés ordes religiosos que van sorgir a partir de la Contrareforma. N'hi ha nombrosos exemples. Situada la comunitat en la part alta del temple, l'instrument es

¹⁴⁸⁷ *Id.* Volum I, 284.

¹⁴⁸⁸ *Id.* Volum I, 107.

¹⁴⁸⁹ Originalment l'instrument estava situat a la segona tribuna més propera al cor del costat de l'Evangelí.

dissenyarà per a posar-lo a la nau principal, al costat dret o esquerra, en tribuna o balconada, adossat al pany de paret o ocupant la part alta d'una capella rebaixada perquè descansi l'instrument. Pot estar en el tram més proper a tocar la balustrada del cor o en altres de més allunyats, segons les dimensions i capacitat de l'església i de l'orgue. D'aquesta manera l'organista rep d'una forma directa el cant i la recitació dels textos dels religiosos i el contacte visual està garantit.

CERVERA-Convent de Sant Francesc
ACSG

BARCELONA-Convent de la Mercè
Cor superior on observem l'orgue a la tribuna
immediata. AFCEC

L'orgue que apareix a l'anterior fotografia de la Mercè s'ha atribuït tradicionalment a l'orguener Joan Pere Cavaillé però personalment no he trobat cap referència que ho confirmés. Lluís Scherrer comença a construir-hi un instrument al temple mercedari l'any 1775-1777 que funcionarà com una gran cadireta en balconada al centre del cor¹⁴⁹⁰. Ho confirma el Baró de Maldà quan descriu l'interior uns anys més tard (entre els anys 1788 i 1791) referint-se que l'orgue, en aquells moments, «no està de tot acabat, [fet] a la hechura [de] la cadireta a la de Santa Catarina, novament tret del mitg del cor y posat a un costat immediat al dit cor en la primera tribuna [...]»¹⁴⁹¹.

BARCELONA-Convent dels Àngels
AHCB

MANRESA-Convent del Carme
Orgue a mà esquerra en balconada.
ACB

¹⁴⁹⁰ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 529, s/f, 16 juny, 21 juny, 17 juliol, 7 agost, 16 agost, 31 agost de 1775.

ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 313, 6 agost 1775.

ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2890, f. 28r.

¹⁴⁹¹ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Viles i ciutats de Catalunya*, 107.

BARCELONA-Convent de Sant Felip Neri (Ciutat Vella)
L'orgue en tribuna a l'esquerra i el cor de frares als peus de l'església.

BARCELONA-Monestir de Jerònimes
Orgue situat a dos trams del cor.
AHC B

MONTSERRAT-Monestir
Església del monestir abans de la guerra napoleònica segons dibuix d'Alexander Laborde on s'aprecia l'orgue a mà esquerra, situat a dos trams del cor superior dels monjos.

SANT RAMON DEL PORTELL-Convent
Es pot observar les restes de la caixa de l'orgue a la balconada del costat de l'Evangeli, a dos trams del cor superior.

Un dels casos més interessants d'ubicacions és el que correspon a l'orgue de la monumental església del convent del Carme de Manresa. Suposem el cor de frares al centre de la nau o al presbiteri, no a l'allunyat cor superior als peus de l'església.

Per últim inclourem un instrument col·locat a la manera centreeuropea, al mig del cor superior encarat vers l'altar major, a l'església del convent d'agustins del Socors de Ciutadella (Menorca), incorporat a la present tesi per ser un instrument obra del reusenc Josep Cases i Soler (1794).

Tot seguit detallem altres exemples d'esglésies conventuals de Barcelona (totes destruïdes excepte la de Sant Agustí nou) corresponents a les descripcions literàries del Baró de Maldà o de Gaietà Barraquer i Roviralta. Tots els casos tracten, malgrat que especulem sobre edificis que ja no existeixen, d'instruments instal·lats en la part alta de la nau central, en tribuna, i a prop del cor, als peus de l'església:

– Trinitaris Descalços on «y la balastrada del cor igualment ab son orga immediat, nou de poch anys, y antes de est n'hi havia altre més petitet»¹⁴⁹².

¹⁴⁹² *Id.*, 112.

– Carmelites Descalços «des de que los frares han comensat a cantar lo cant gregorià tenen orga a un costat de cor, molt bo y sonoro, sobre de una de las capellas de la iglesia, a l'entrarse per lo portal major a la dreta»¹⁴⁹³.

– Mínims o de Sant Francesc de Paola on «hi ha orga, immediat al cor dels religiosos que té una suficiència de veus y prou sonoro, colocat sobre lo arch de la primera capella, entrada a la iglésia a la part esquerra»¹⁴⁹⁴ o una segona descripció del mateix instrument on «desde el coro se entraba en el órgano, situado como se hallaba sobre la primera capilla que quedaba fuera del coro, en el lado del Evangelio»¹⁴⁹⁵.

– Monges de Santa Clara (saló del Tinell) on «lo orga és dels bons de Barcelona, immediat a la balaustrada del cor»¹⁴⁹⁶.

– Monges Jerònimes, «corrent tribunas sobre dels archs de las capellas fins a unir-se a las del cor, que ab la de l'orga y caxa és el tot de color blau ab perfils dorats»¹⁴⁹⁷.

– Monges Clarisses de Santa Maria de Jerusalem, «és crescuda sa comunitat y cantan molt bé, y l'orga que las acompanya, fent una de aquelles monjas de organista, i'l tenen a la vora del cor»¹⁴⁹⁸.

– Agustins (convent nou). Aquesta església és l'única que subsisteix actualment de totes les anteriorment anomenades. Posseeix un gran cor conventual a la part alta, sobre la porta principal, aleshores «el órgano parece que ocupaba la tribuna de sobre la cuarta capilla del lado del Evangelio o sea de Santa Mónica»¹⁴⁹⁹.

– Templers (Comanda de Santa Maria de Palau o de Nostra Senyora de la Victòria, carrer Ataülf). La petita capella és un senzill edifici de planta rectangular amb un cor superior als peus de l'església, sobre la porta d'accés. Segons el testimoni de Mn. Francesc Baldelló, «poseía esta iglesia, ya de antiguo, su órgano de reducidas dimensiones [...]. Estaba emplazado en el coro de la puerta de la iglesia y constaba de un solo teclado. La caja se levantaba sobre la barandilla del coro y el organista pulsaba de cara al altar mayor pero privado de visualidad»¹⁵⁰⁰. Mn. Baldelló descriu aquest instrument com una gran cadireta situada en voladís al centre del cor i mirant vers l'altar major, com l'orgue de la capella de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Però la informació que ens transmet no dóna cap data exacta sobre l'instrument i per tant no és molt científic la seva inclusió dins de la tesi.

Oferim altres imatges sobre la col·locació d'instruments, però en aquest cas, de comunitats religioses de fora de Barcelona:

– Carmelites Calçats de Vic, «el triforium viene defendido por grandes celosías llenas de los adornos del estilo del templo. Asimismo el órgano, que está junto al coro, luce idénticos floreos»¹⁵⁰¹.

– Carmelites Calçats de Lleida, «tiene una sola nave, con gran crucero, tres capillas laterales por lado, unidas por tan ancho paso que vienen a formar otra nave a cada lado. [...] Y con coro alto en los pies, acompañado del órgano que ocupa la tribuna de la segunda capilla del lado de la Epístola»¹⁵⁰².

¹⁴⁹³ *Id.*, 114.

¹⁴⁹⁴ *Id.*, 117.

¹⁴⁹⁵ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAIETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum II, 281.

¹⁴⁹⁶ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 120.

¹⁴⁹⁷ *Id.*, 122.

¹⁴⁹⁸ *Id.*, 124.

¹⁴⁹⁹ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAIETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum II, 189.

¹⁵⁰⁰ AMCX: Fons Baldelló.

¹⁵⁰¹ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAIETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I, 411.

¹⁵⁰² *Id.* Volum I, 424-425.

- Carmelites Calçats de Perelada, «una restauración completa de la iglesia había derribado el coro (que se hallaba en lo alto, en los pies y había quitado el órgano (que ocupaba la mitad superior de la capilla al coro próxima en el lado del Evangelio)»¹⁵⁰³.
- Franciscans observants de Calaf, «el coro era alto y junto a él hallábase el órgano»¹⁵⁰⁴.
- Dominics de Vic, orgue situat a tocar la tribuna del cor superior al costat esquerre o de l'Evangeli¹⁵⁰⁵. Aquesta església va actuar de seu del Capítol catedral durant la construcció de la nova catedral (1781-1803). Hi van treballar els orgueners Jordi Vullen (anys 1783, 1785 i 1792) i Joan Pere Cavaillé o Domingo Cavaillé i Coll (atribuït) (anys 1797 i 1802).
- Agustins de Cervera, «el coro alto, con el órgano colocado junto a él, en el lado del Evangelio»¹⁵⁰⁶.
- Carmelites descalços de La Selva del Camp, «el órgano està junto al coro, en el lado del Evangelio»¹⁵⁰⁷.
- Trinitaris Descalços de Vic, «el coro [...] viene protegido por celosías de gusto barroco. Y junto a él, sobre la primera capilla del lado del Evangelio, aparece el órgano»¹⁵⁰⁸.
- Agustins de Palamós, «por sobre de las capillas corre el triforium o tribunas de las que la pròxima al coro, en el lado de la Epístola, contenía el órgano»¹⁵⁰⁹.

En resum, hem comprovat que la ubicació de l'orgue en els diferents ordes religiosos depenia de la situació del cor de la comunitat. Les tipologies arquitectòniques dels temples catalans no diferien substancialment unes de les altres i per tant, tret d'algun monestir benedictí o cistercenc, el costum era col·locar l'instrument en balconada en un o dos trams allunyats del cor, tant al costat de l'Evangeli com de l'Epístola.

PARRÒQUIES O ALTRES TIPOLOGIA D'ESGLÉSIA. Les ubicacions dels orgues en els temples que funcionen com a parròquies no difereixen gaire de les tipologies eclesials tractades anteriorment. La categoria històrica i/o patrimonial d'una parròquia és la que marcarà el seu nombre de preveres i adscrits. En el cas d'esglésies petites o mitjanes, aquestes estaran regides per un rector acompanyat per un nombre limitat de preveres i beneficiats. En canvi les grans esglésies parroquials ho estaran per un rector i una comunitat considerable de preveres i beneficiats, creant-hi un cor excepcional on oficiar la litúrgia de les Hores. Tenim els exemples de Barcelona-Santa Maria del Mar i Barcelona-Sants Just i Pastor on el cor presbiteral estava situat darrera l'altar major, o els casos de Barcelona-Santa Maria del Pi i Tàrraga ubicats al centre de la nau a peu pla, o Montblanc-Santa Maria a peu pla però adossat a la paret (existent actualment), i els de la prioral de Reus o de Bellpuig (comunitat de preveres denominada Venerable Unió) amb un cor alt als peus de l'església.

Però els cors parroquials que més abundaven eren els emplaçats a sobre de la porta d'accés principal, ubicant l'orgue en tribuna al costat esquerre o dret més immediat al recinte dels preveres. Aquests espais, però, també es podien utilitzar per a situar la capella de música o fins i tot com arxiu. A partir de l'arribada dels orgueners procedents del centre d'Europa, els seus nous instruments s'establiran al centre d'aquests espais.

¹⁵⁰³ *Id.* Volum I, 417.

¹⁵⁰⁴ *Id.* Volum I, 503.

¹⁵⁰⁵ *Id.* Volum II, 57.

¹⁵⁰⁶ *Id.* Volum II, 235.

¹⁵⁰⁷ *Id.* Volum II, 485.

¹⁵⁰⁸ *Id.* Volum II, 569.

¹⁵⁰⁹ *Id.* Volum II, 221.

A la següent graella he classificat les parròquies i temples de què tenim notícia amb seguretat de la ubicació de l'orgue i les he ordenat segons la seva situació al cor superior o en balconada a la nau central...

AL COR SUPERIOR, CENTRAT, ALS PEUS DE L'ESGLÉSIA	EN BALCONADA AL COSTAT ESQUERRE, A LA NAU CENTRAL	EN BALCONADA, AL COSTAT DRET, A LA NAU CENTRAL
Tarragona-Capella del Claustre de la catedral (1700)	El Vendrell (L. Scherrer, 1775)	Bràfim (J. Cases i Soler 1792)
Barcelona-Hospital de la Santa Creu (J. Boscà i Serinyana? ca.1765-1771)	L'Arboç (atribuït a B. Triay 1680)	Montblanc-Santa Maria (J. Boscà [pare] 1703 i A. Boscà 1750), sobre la portal lateral
Olot (1777) ¹⁵¹⁰	Porrera (L. Scherrer 1771)	Montbrió del Camp (J. Folch 1792)
Vielha (germans Vicens 1778) ¹⁵¹¹	Flix (A. Cases 1765)	La Selva del Camp-Sant Andreu (A. Bargeró 1696)
Ascó ¹⁵¹² (orguener desconegut)	Vila-seca (A. Cases 1750)	Igualada (abans 1678 B. Triay)
Torres de Segre ¹⁵¹³ (orguener desconegut)	Seròs (A. Cases 1768)	Torredembarra (J. i S. Guilla, 1705), sobre portal lateral
Torroja del Priorat (J. P. Cavaillé, 1799) ¹⁵¹⁴	Altafulla (A. Cases?)	L'Aleixar (J. B. Ferrer, 1735)
Sòller (Mallorca)-Sant Bartomeu (L. Scherrer ca.1800)	El Pinell de Brai (orguener desconegut)	La Pobla de Cérvoles (A. Cases 1750)
Les Borges Blanques (J. Cases i Soler, 1801)	Martorell	Riudoms (M. Garriga 1681)
Barcelona-Santa Maria del Pi (Kyburz/Otter 1803)	Mataró-Santa Maria (A. Boscà 1734)	Poboleda (A. Cases 1763)
Castelló d'Empúries-Santa Maria (J. P. Cavaillé, 1803)	Sant Boi (J. Boscà i Espanya?)	Constantí ¹⁵¹⁵
Maó (Menorca)-Santa Maria (Kyburz/Otter 1810)	Barcelona-Sant Sever (J. Boscà [pare] 1721)	Sitges (B. Triay 1694)

¹⁵¹⁰ <http://www.miquelpuig.cat/2013/02/lorgue-de-sant-esteve-dolot-en-el-segle.html>

¹⁵¹¹ L'any 1858 es va traslladar l'orgue del cor elevat als peus de l'església a l'indret on es troba actualment.

¹⁵¹² Per l'única foto existent, l'orgue no està centrat sinó lleugerament arraconat pel cadirat cap al costat dret.

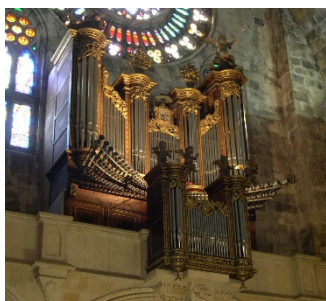
¹⁵¹³ La situació no és exactament al centre del cor de la nau central sinó a una tribuna d'obra a la nau lateral de l'Epístola construïda expressament per a l'orgue.

¹⁵¹⁴ Originalment l'orgue estava situat en el centre del cor superior, encarat a l'altar major. Però als volts de 1880 Joan Florenzano, orguener italià, el va traslladar a sobre de la capella immediata del costat dret en tribuna tal com el veiem en l'actualitat.

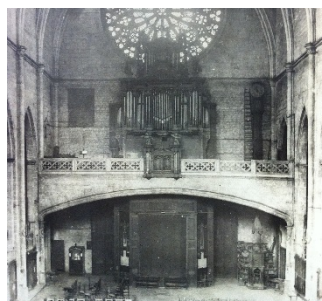
¹⁵¹⁵ Actualment de l'orgue només resta la caixa. Recordem que l'orguener Manuel Teixeira va construir un instrument l'any 1760 amb un moble de l'escultor Antoni Ochando. No sabem si el moble que ha arribat als nostres dies pertany a Teixeira/Ochando.

	Vilanova de Cubelles-Sant Antoni (L. Scherrer 1771) ¹⁵¹⁶	La Granadella (A. Cases 1757)
	Blanes	Bellpuig d'Urgell
	Cadaqués (J. Boscà [pare] 1689)	Riner-Santuari del Miracle
	Palamós-Santa Maria (J. Pujol, 1786 orgue major i 1793 cadireta)	L'Albi (1680) ¹⁵¹⁷
	Sant Pere Pescador (1700)	Guimerà (A. Cases 1737)
	Castelló de Farfanya-Santa Maria (A. Cases 1747)	
	Lleida-Sant Llorenç	
	Reus-Prioral	
	Talarn (J. Boscà i Serinyana 1748)	
	Moià (orguener desconegut)	
	Vic-La Pietat (B. Triay, 1682?)	

ORGUES AL COR SUPERIOR DE LA NAU PRINCIPAL (OBRES DE SCHERRER, KYBURZ/OTTER I J. P. CAVAILLÉ RESPECTIVAMENT):

SÒLLER-Sant Bartomeu
(ca.1798)

BARCELONA-Santa Maria
del Pi (1803)

CASTELLÓ D'EMPÚRIES-
Santa Maria (1803)

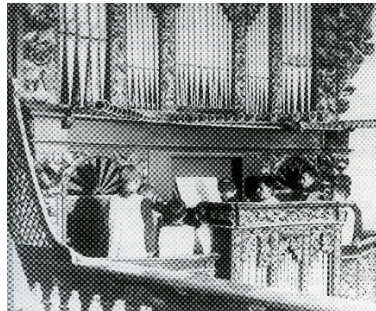
ORGUES EN TRIBUNA O BALCONADA AL COSTAT ESQUERRE O DE L'EVANGELI:

¹⁵¹⁶ No s'anomena a quin costat està.

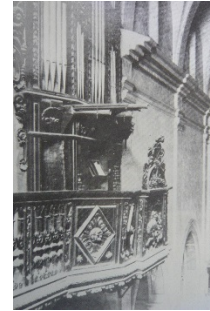
¹⁵¹⁷ AMAL: Llibre de comptes 1644-1707, f. 328r.

MARTORELL (data indeterminada)

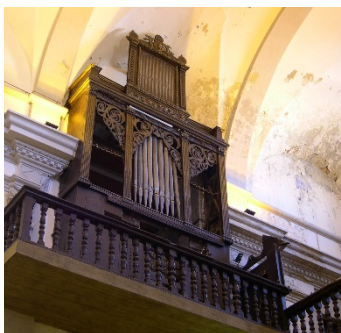

BLANES (data indeterminada)

ALTAFULLA (data indeterminada)

ORGUES EN TRIBUNA O BALCONADA AL COSTAT DRET O DE L'EPÍSTOLA:

L'ALBI (moble del segle XIX però l'interior pertany al segle XVII)

GUIMERÀ (indret on estava situat l'orgue)

SITGES (1694)

VI. 3. EL MOBLE

El moble o caixa de l'orgue és el bastiment, estoig o continent que acull en el seu interior tots els mecanismes que configuren l'instrument. L'orguener Bartomeu Triay l'anomena *caxa o vestidura de orga*¹⁵¹⁸ i el baró de Maldà fins i tot l'anomena *armatoste*¹⁵¹⁹.

Els efectes de la Guerra del 36 foren particularment nefastos per al món de l'orgue a Catalunya. Ho repetirem constantment al llarg d'aquesta tesi. Per fer-nos una petita idea dels mobles que van desaparèixer només cal mirar cap a l'illa de Mallorca, on s'han conservat els mobles de nombrosíssims instruments històrics que eren un mirall dels que es van perdre a Catalunya.

La caixa és el component més ornamentat de tots els elements que conformen l'orgue, i la superfície que ocupa ens dóna una idea de tota la seva dimensió interior. Per això les caixes dels orgues, juntament amb els retaules (aquests –òbviament– de major quantitat), van esdevenir un dels gèneres per excel·lència del panorama artístic català de l'època moderna. Se'n varen construir de ben monumentals i de preus exorbitants. La seva funció, a part de decorativa, és la d'ocultar el menys agradós de l'orgue, com és tota la maquinària: reduccions, barnillatge, arbres, post, salmers de corneta, taules de molinets,

¹⁵¹⁸ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 1-1035), 9 d'abril de 1682.

¹⁵¹⁹ ARRANZ I HERRERO, MANUEL. *L'arquitectura religiosa a Barcelona en el segle XVIII: característiques generals i actuacions significatives*. Barcelona: Editorial Barchinona, 2016. p. 36.

balancins, conductes, tubs, etc. També protegeix l'interior de perills com lladres o indesitjables destralers, corrents d'aire, sol directe, humitat,... o enèmics habituals com els ratolins i la pols. La caixa contribueix a l'estabilitat general de l'orgue i no és simplement l'embolcall d'un instrument musical sinó un col·laborador de la sonoritat.

El moble està condicionat per diversos factors com són la ubicació de l'orgue i l'espai disponible per a col·locar-lo, el volum dels secrets segons la registració escollida, la capacitat econòmica del contractant que determinarà, que sigui més luxós o més auster, els trets estilístics de l'època... i, al mateix temps que oculta i protegeix, mostra els tubs de façana i la consola que governa l'instrument (teclats, tiradors de registre, peanyes). Les caixes dels orgues estan en constant evolució artística ja que l'edifici arquitectònic roman en el seu estil original però les caixes s'adapten a les noves modes imperants de les èpoques i als gustos dels jerarques. Però si s'ha de construir un nou instrument i la caixa antiga és de reconeguda vàlua artística o està en bon estat, els jerarques es decanten per a conservar-la. D'aquí que s'hagin conservat fins als nostres dies alguns exemplars d'època gòtica allotjant al seu interior instruments de factura relativament moderna.

Si l'orgue ha d'estar introduït dins d'una cavitat, encastat a la paret, el moble serà únicament la part frontal. La caixa només farà de façana i l'edifici l'abrigarà. Generalment són concavitats ubicades entre contraforts.

POBOLEDA(1765)

CADAQUES (1689)

Un altre tipus de caixa més completa estructuralment correspon a la dels orgues que es troben emplaçats entre columnes i dues naus (una lateral i l'altra central), creant-hi dues façanes. Des del segle XVI en tenim exemples a Barcelona, com el que construirà Miquel Narcís per al notari Andreu Torres l'any 1503 quan «farà lo dit orga que's pugue mirar de dues parts, ço és, de dues cares, tal de una part com de altra [...] amb quatre portes de fusta en lo dit orga, ço és, dues a cada part, dues devant e dues derrera»¹⁵²⁰). A la península són habituals els casos amb aquesta tipologia en cors capitulars de catedrals i col·legiates, on la façana principal s'aboca a la nau central i la secundària –menys ornamentada– ho fa a la lateral.

¹⁵²⁰ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)", 203.

A Catalunya, la façana posterior serà tractada d'una forma molt austera. Com a exemples gràfics, citem els desapareguts orgues de les seus de Tortosa, Vic (la més ornamentada) i Urgell.

TORTOSA-Catedral
Fons Borrell. ACBEB

LA SEU D'URGELL-Catedral
IAAH

Models de moble exempt són els orgues configurats com a grans cadiretes úniques o instruments en els quals la façana de la part posterior estigui a tocar amb la paret de l'església. Dels primers, anomenarem l'orgue de la capella de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona i dels segons, el de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses.

Pel que fa a la conformació de les caixes, aquestes mantenen una estructura bàsica o d'organització general idèntica als retaules, dividida en tres parts que es poden delimitar –fins i tot visualment– de forma horitzontal: el pedestal, el cos principal i el coronament o *remate*¹⁵²¹.

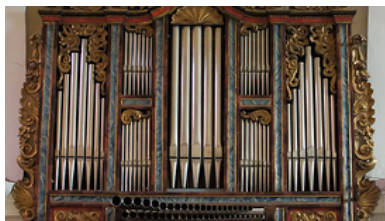
El pedestal o basament és la part de l'orgue que està en contacte amb el paviment i que, enlairant-se, arriba fins a la primera delimitació horitzontal, la qual correspondria internament als secrets de l'orgue major i externament a la llengüeteria de batalla (si en disposa) o als tubs afilerats principalment dels registres de flautat 16, 8 o 4 peus. El basament ha de ser una armadura carregada de solidesa i ferma per a poder suportar el pes de l'instrument. Interiorment amaga la major part de la mecànica de l'orgue (a vegades inclou les manxes) i exteriorment tan sols hi consta la consola (obertura on estan reunits tots els comandaments de l'instrument, com els registres, teclats, peanyes) i les portes d'accés que permeten accedir al seu interior.

LA POBLA DE CÉRVOLES (1750)
Balconada i pedestal.
S'identifiquen les portes d'accés, faristol i
tiradors de registres ambdós costats.

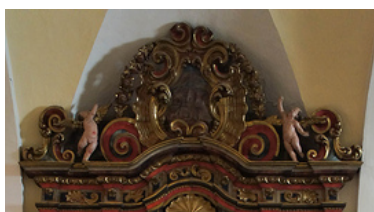
¹⁵²¹ Aquesta classificació pot patir lleugeres diferències en orgues construïts modernament.

Per sobre del pedestal s'eleva una segona secció anomenada cos principal, on es col·loquen i ordenen la *flauteria* o canonada general corresponents al teclat de l'orgue major. Lluèix habitualment a la façana una variada ornamentació de talla que es concentra als extrems verticals o laterals de la caixa i en els separadors i claraboies dels camps de tubs¹⁵²².

LA POBLA DE CÉRVOLES (1750)
Cos principal. Observem la decoració de les claraboies dels camps i els laterals verticals

El cos principal finalitza amb una cornisa sobre la que s'esculpeix un coronament o acabament de la caixa (o *simbori* o *remato* com ho denominen als treballs de Sant Feliu de Girona [1739]¹⁵²³). Aquest serveix per omplir el buit que deixa el mur fins a l'estructura de la volta. Pot estar formada per un frontispici, talles de fusta, un àtic un camp de tubs simulat, figures, una pintura de Santa Cecília o d'un protector de la vila i altre tipus d'ornamentació variada.

LA POBLA DE CÉRVOLES (1750)
Coronament o *remate* amb l'escut de la vila

Quan l'orgue està encastat en una paret i només es veu la façana frontal, aquest espai que ocupa també es tanca mitjançant una estructura en forma de caixa dotada de diverses portes o plafons desmuntables que faciliten l'accés i al mateix temps protegeix d'agents nocius el seu interior. Però quan l'orgue és exempt, la façana posterior o de respall és tancada produint l'efecte altaveu, emetent ones sonores direccionals (cap endavant).

VI. 3. 1. EVOLUCIÓ DEL MOBLE: TALLA I ESCULTURA¹⁵²⁴. ENUMERACIÓ DE TALLISTES I ESCULTORS. CONTRACTES

Des de la incorporació de l'orgue a l'església com a instrument litúrgic, el seu moble ha format part –com un element més– de la decoració del temple i s'ha integrat al conjunt adaptant-se als corrents estètics i artístics de les diferents èpoques.

¹⁵²² Divisions en formes quadrades o rectangulars creades a les façanes dels orgues on s'agrupen els tubs.

¹⁵²³ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*, f.185v.

¹⁵²⁴ Vull deixar constància que el present apartat s'ha realitzat amb uns senzills coneixements d'història de l'art, concretament d'escultura. Soc plenament conscient de les meves limitacions i demano disculpes als historiadors per aquesta incursió en un camp que no pertany a la meva especialització però que per raons determinades hi han confluït junts orgue i escultura.

El període comprès a la present tesi, de 1688 a 1803, abraça una etapa força extensa de 115 anys en què s'apreciarà l'evolució artística de les diverses façanes dels instruments passant de l'excessiu guarniment del barroc cap a un buidatge de contingut que ens dirigirà al neoclassicisme. Els exemples que citarem corresponen a les caixes que s'han construït dins del termini cronològic treballat a la tesi i que, evidentment, disposin de material gràfic¹⁵²⁵ perquè es puguin apreciar totes les característiques que s'esmentaran. Al tractar-se d'una evolució, també hi inclourem algun exponent lleugerament més antic per a mostrar la progressió que van experimentar fins arribar a l'època estudiada. No farem un viatge en el temps, ja que seria una feina molt laboriosa, sinó que la iniciarem amb el material gràfic que ens ha arribat a dia d'avui sobre instruments catalans a partir del darrer quart del segle XVII avançant fins a arribar a l'any 1803, mostrant una anàlisi de l'estil i els seus components i confrontant els exemples disponibles per a intentar donar una visió global de les tendències.

El Renaixement va arribar a Catalunya lentament, més tard que en d'altres països europeus, depenent de les disciplines artístiques. L'estil arriba a l'arquitectura a les darreries del segle XVI mentre que a l'escultura existeixen les primeres obres en aquest estil al primer quart del XVI. El Barroc s'endinsa progressivament i els primers senyals sorgeixen a partir de 1660 (malgrat que hi ha indicis dels volts de 1640) amb els elements arquitectònics i l'aparell ornamental propis de l'anomenat ordre salomònic. Va evolucionar del Classicisme a l'inici del període vers les concepcions barroques d'influència berniniana de l'escultor Andreu Sala (1627-1700) a finals del sis-cents. Als voltants de 1720 aquest ordre entra en crisi i es produirà la renovació tipològica i estètica que s'anomenarà *Barroc tardà* o *classicista*, especialment als retaules, esdevenint el nucli de més originalitat de la producció catalana en aquest estil. Els entaulaments s'interrompen i es van corbant produint un efecte de mobilitat, culminant amb l'obra de Lluís Bonifàs i Massó (1730-1786).

Aplicada aquesta evolució als mobles dels nostres orgues, observarem que el disseny entre 1670 i 1720 es basa en conjunts molt bigarrats amb un excés de decoració resultat de l'evolució de l'estil renaixentista. Però a partir de 1720, el conjunt continuarà sent barroc però amb una relaxació en l'aplicació dels motius ornamentals, estil que s'estendrà pràcticament –en instruments d'autors autòctons– fins gairebé les acaballes del segle XVIII. Hem d'incidir en l'aplicació de l'estil neoclàssic a la segona meitat del segle XVIII a la resta del país mitjançant les idees academicistes, on es marcaran unes característiques que pràcticament no afectaran les caixes dels orgues catalans. Dins de l'àmbit de l'arquitectura i els retaules, se seguiran consignes clàssiques però en els mobles no ens ha arribat cap testimoni significatiu que marqui tendència. Tan sols podríem anomenar el cas de l'orgue de Montbrió del Camp (1792), que aglutinarà diversos elements d'aquest nou corrent com són frontons, pilastres i capitells... I molt més enllà, l'orgue de la catedral de Solsona (1853).

¹⁵²⁵ Catalunya, com tots els nostres veïns europeus, fou un país ric en orgues. Però els estralls de la guerra civil fan que, a diferència d'altres comunitats que han conservat actualment aquest patrimoni, nosaltres només puguem guiar-nos de l'estil de les caixes per les poques fotografies que ens han arribat a les mans. Per tant no podem oferir afirmacions de caire general sinó aproximat pels limitats elements i condicions a analitzar.

MATARÓ (1734)
MASMM

Dues característiques constants formen part obligatòriament de les façanes de tots els instruments:

- 1) estructura plana i
- 2) una distribució de camps i tubs a la façana molt utilitzada en èpoques anteriors¹⁵²⁶.

Respecte a la primera, des del gòtic¹⁵²⁷ fins l'arribada a Catalunya d'orgueners forans pels volts de 1760/1765, els instruments han comptat sempre amb una façana de base lineal recta, sense concavitats ni convexitats, plana, sense torres de tubs de base rodona o complements que produeixin una mobilitat a tot el conjunt (a excepció de l'innovador orgue de Santa Maria de Mataró de l'orguener Antoni Boscà, 1734). De fet, a la península ja existien anteriorment orgues amb castells de tubs de base circular a les catedrals de Palència (1689), Santiago (1705 i 1709), Mondoñedo (1722) i

Tarazona (1766). A Catalunya, després del desembarcament dels orgueners francesos, suïssos i alemanys Cavallé, Scherrer, Vullen i més tardanament Kyburz, les façanes dels nous instruments que es construïran ho faran incorporant aquesta peculiaritat de castells de tubs amb base circular. Aquest nou estil compartirà temps i territori amb les façanes de tradició antiga que seguiran utilitzant els Cases, Boscà i Serinyana, Vicens o Pujol.

Hem de tenir present que, quan s'encarregava un nou instrument, el comitent podia optar per dues solucions: 1) acceptar l'oferta més econòmica, que seria contractar un orgue amb el moble inclòs després d'haver analitzat la traça proposada pel mestre del model d'instrument, o 2) acordar els dos elements, orgue i moble, per separat. En aquest cas, el contractant disposaria de més capacitat econòmica per escollir un mestre escultor de reconeguda professionalitat per embellir –encara més– l'interior del temple amb una caixa de talla i disseny de qualitat.

Del primer cas, orgue i moble per un mateix autor, en tenim diversos exemples documentats¹⁵²⁸, com el de l'escultor i orguener Agustí Llinàs al monestir de Girona-Cadins (1705); Josep Boscà [pare] a Barcelona-Sant Sever (1721), Barcelona-Carmelites Calçats¹⁵²⁹ i Tarragona-Dominics (1723); Antoni Boscà a Palafrugell (1736), Torroella de Montgrí (1738), Girona-Sant Daniel (1740), Santpedor (1741), Josep Boscà [indeterminat] al monestir de Valldonzella de Barcelona (1748); Girona-Cadins (1759), Sant Benet de Bages (1760); Josep Boscà i Serinyana a Banyoles-Sant Esteve (1758) i Monistrol de Montserrat (1763).

¹⁵²⁶ Aquesta característica es tracta àmpliament al capítol sisè, apartat 3. 2.

¹⁵²⁷ L'orgue desaparegut de l'església de Santa Maria de Cervera fou l'únic exemplar d'aquest estil del qual disposem de fotografies.

¹⁵²⁸ Estan ressenyats els casos on els contractes especifiquen que el moble estarà construït pel constructor de l'orgue.

¹⁵²⁹ Els pagaments de la caixa es fan a l'orguener però aquest està recolzat pel treball dels fusters Sebastià i Gabriel Aldabó, membres de la important nissaga de fusters i escultors barcelonins.

ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 58, 25 de gener i 5 de març de 1725.

Del segon cas, orgue i moble fabricats per autors diferents, hi ha Bartomeu Triay i Joan Roig respectivament a Sitges (1694), Josep Boscà [Espanya] i escultor anònim a Palma-Santa Eulària (1724), Josep Boscà [pare] i Pere Costa al convent de Jonqueres de Barcelona (1729), Antoni Boscà i Pere Costa a Sant Agustí de Barcelona (1756), Manuel Teixeira i Antoni Ochando a Constantí (1757), i Josep Pujol i Martí Grau a Palamós (1786).

Pel que fa als orgueners estrangers, només s'esmenta al contracte la voluntat per part de la junta d'obra del temple que la caixa fos edificada amb estil *modern* o *a moda nova*, identificant-se amb l'aplicació a la façana de l'instrument de les ja anomenades anteriorment torres de tubs de base circular. No s'anomena cap nom d'escultor.

- **MOBLES BASATS EN UNA EXUBERANT DECORACIÓ** de motlures tipus grotesc, columnes i pilastres salomòniques, rodelles, claraboies amb caps i animals fantàstics, mascarons, amb motius decoratius vegetals, com rams i fruites, fulles, vinyes, així com diferents motius antropomòrfics extrets del repertori manierista del segle XVI o del grotesc que derivarà cap al ramejat.

Segueixen sent de façana plana i una de les particularitats més remarcables fou la constant aplicació de columnes salomòniques tant de forma volumètrica com aplanades. Recordem que, arran de la construcció del baldaquí de l'altar major de Sant Pere del Vaticà (1624-1633), les columnes usades per Bernini seran motiu d'imitació pràcticament a totes les esglésies catòliques (malgrat que anteriorment ja n'existien). A Catalunya, el

seu desenvolupament es va cenyir fonamentalment a l'època de 1660 fins a 1710 o 1715. Els valuosos exemples que ens n'han arribat (tant gràfics com existents en l'actualitat) manifesten aquest tipus de columnes majoritàriament al moble de la cadireta com als orgues de Calaf, Igualada, Martorell, Sant Pere Pescador, la Selva del Camp, Sitges i Tortosa-Catedral. I en menor quantitat a la caixa –com a pilastres– de l'orgue major de Calaf, Igualada, Montblanc, Riudoms, Sitges i Torredembarra.

Altres elements que distingien aquestes caixes eren l'ús de volutes o dissenys sinuosos, a les balconades medallons on sobresurten figures humanes, frontons trencats amb volutes a l'àtic de l'orgue major –juntament amb l'escut del patró o de la vila– o de la cadireta (Sitges, Calaf), algun templet o edicle a la part superior de la caixa (Montblanc, Riudoms, Torredembarra i Tremp) que ocupava alguna pintura religiosa, balustrades (la Selva del Camp), gerros amb motius florals, pinyes, sota-moble de la

LA SELVA DEL CAMP (1696)
Columnes salomòniques i medallons amb figures que sobresurten dels plafons de la balconada.
Fons Eufemià Fort. AHT

balconada dividit en quarterons (com a Igualada i Torredembarra), caps de querubins que sobresurten de l'arquitrau (Sant Pere Pescador), àmplies decoracions florals a les orelles laterals de la caixa major, claraboies de sinuosos embolcalls vegetals i capitells d'estil corinti.

• **MOBLES AMB DECORACIÓ MÉS AUSTERA QUE ELS ANTERIORS**, amb menys carregament i pèrdua de les columnes salomòniques substituïdes per pilastres *a candilieri*. Alguns exemplars mantenen elements vegetals o garlandes com alguns caps de querubins, però la imatgeria de les caixes no serà tan rica com en èpoques anteriors.

El primer moble correspon a l'orgue de Cadaqués, obra de Josep Boscà [pare] de l'any 1689. Instrument en balconada de dimensions considerables, la seva decoració és absolutament discreta. Un cos principal de vuit camps de tubs, cadascun amb la seva claraboia d'aspecte força rústic, coronat per una cornisa. L'instrument devia disposar d'ornamentació a les parts superiors de la caixa principal i de la cadireta perquè a la documentació sobre les seves despeses de construcció es cobren «els ports de fer lo remato del orga gran y cadireta»¹⁵³⁰.

La part inferior consta de la cadireta amb claraboies esglaonades de diferent estil que les del cos principal i dibuix geomètric que emmarca i separa els camps. Els plafons de la barana, amb senzills enquadrats amb un motiu central alternat rodó i quadrat, estan completats amb una gelosia que tapa tot el balcó. Molt interessants són les sarges que tanquen la part principal i la cortina de la cadireta.

L'instrument de la capella del Claustre de la catedral de Tarragona és d'autor desconegut i datat l'any 1700¹⁵³¹. Col·locat en voladís sobre el cor superior, la tipologia correspon a una cadireta exempta. La façana mostra tres camps separats per panells primis de fulles vegetals coronat per una cornisa en augmentació. A la base hi ha esculpit l'anagrama de Maria, també envoltat per motius vegetals. Primitivament la cara era coberta per una cortina amb la pintura dels tubs.

CADAQUÉS (1689)
Fotografia gentilesa d'Anne-Marie Rozes i Pau Riuró.

TARRAGONA-Catedral. Capella del Claustre (data indeterminada).

¹⁵³⁰ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 48 (2007). p. 279.

¹⁵³¹ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 154.

BARCELONA-Sant Sever
(1721)

Un altre exemplar semblant a l'anterior és el contingut a l'església de Sant Sever de Barcelona, obra de Josep Boscà [pare] de l'any 1721. Com una gran cadireta, ocupa la part superior d'una capella lateral on l'organista toca dins d'un habitacle sense cap mena de contacte visual amb l'església. La façana està composta per tres carrers en els quals el central es divideix en dos camps, i d'aquests, el superior està ocupat per tubs canonges. La decoració continua amb motius vegetals i tal vegada, la part més interessant, és el coronament a base de elements enrotllats que emmarquen l'escut d'una mitra en referència a Sant Sever. Les magnífiques tribunes daurades amb gelosies complementen i uniformen el paisatge interior del temple a joc amb la caixa de l'orgue, integrada com una tribuna més.

L'orgue de l'Aleixar, obra de Joan Baptista Ferrer de l'any 1735, presenta un cos central de línies molt verticals dividit en tres camps, amb una esplèndida decoració a les claraboies i als entre-carrers. Tot ell culmina amb una cornisa molt senzilla que fa de pedestal del coronament, format aquest per una balustrada –amb un cor de Maria a cada extrem– que ocupa tota l'amplada de l'instrument i a sobre un plafó sense pintura a mode de templet amb gerros i rematat per una mena d'orla vegetal. Dues portes tanquen el cos principal, obertes amb el Sagrat Cor i el Cor de Maria, tancades amb el dibuix dels tubs de la mateixa façana. Balconada formada per plafons molt senzills.

L'ALEIXAR (1735)

Un altre instrument de la nissaga de la família Boscà es troba ubicat a la parroquial de Talarn, obra de Josep Boscà i Serinyana, contractat l'octubre de 1747¹⁵³². De caixa molt lineal i marcada per la cornisa, està situat en una balconada que disposa de diferents plafons amb motius cargolats i entrellaçats que es repetiran pels marcs exteriors, tipus rocalla, des del pedestal al cos principal fins arribar a al coronament, conjunt ornamental força bigarrat amb un escut al centre de les quatre barres sobre fons roig. Al darrera de l'organista trobem un respall amb una pintura moderna de Santa Cecília que antigament estava ocupada per Santa Anna, flanquejat per l'escut d'armes de la corregidora Maria Ana de Croes, mecenes de l'instrument. Aquest respall està coronat pel mateix tipus de corbatures del cos

TALARN (1747)

¹⁵³² AHPB: Notari Josep F. Fontana de Barcelona (934/43), f. 12v.

principal centrat amb una placa que indica l'any de finalització de l'obra 1748. Antigament, l'orgue tenia unes portes amb teles que varen desaparèixer a la Guerra Civil.

Tot seguit tractarem cinc orgues de la producció del mestre Antoni Cases de Reus construïts entre els anys 1750 i 1763. Tots ells de semblants dimensions i disposició fònica però amb una decoració més o menys esplèndida –segons la capacitat econòmica del contractant i la vàlua de l'escultor– basada plenament en la rocalla .

VILA-SECA (1750)
Fons Salvany
BdC

LA POBLA DE CÉRVOLES (1750)

LA GRANADELLA (1757)
IAAH

AGRAMUNT (1759)
AFCAC

POBOLEDA (1765)

Analitzant les fotografies observem que, malgrat la poca qualitat d'alguna d'elles, l'exemplar de Poboleda és el que presenta una factura decorativa més poc acurada i senzilla que contraresta amb les seves dimensions ja que consta de cadireta exterior, a diferència dels altres quatre orgues. Totes les façanes són absolutament idèntiques en les distribucions dels camps i dels carrers. Tal vegada ens facin dubtar els exemplars d'Agramunt i Vila-seca, en tenir les portes tancades, però segurament el disseny frontal de la caixa és el mateix.

L'espectacularitat del coronament del moble i balconada són dues característiques que també cal tenir presents. Tots quatre instruments disposen de respatlles a la barana (excepte a Poboleda on el respatlle és la mateixa cadireta) on contrasta la senzillesa de la Granadella amb el luxe de la Pobla. El de Vila-seca tampoc és un element remarcable i el d'Agramunt no es pot apreciar amb claredat a la fotografia. Els plafons que tanquen el balcó estan poc treballats a la Granadella, Agramunt i Vila-seca, però Poboleda aplica senzills elements decoratius a base de volutes que els distribueix puntualment per tot el moble. Cal remarcar el luxós i exuberant conjunt de la Pobla de Cérvoles, obra de Lluís Bonifàs i Sastre (1683-1765), on insisteix amb la mateixa distribució frontal però aquest cop decorada amb garlandes de pomes, caps de querubins, rocalla, volutes i dos angelets que coronen l'àtic juntament amb un gran medalló envoltat de temàtica vegetal, tot combinat amb un magnífic cromatisme roig, blau i daurat.

BANYOLES-Monestir (1758)

Un altre instrument molt interessant és el del monestir de Sant Esteve de Banyoles, obra de Boscà i Serinyana. Traslladat del seu lloc original, la seva ubicació era en balconada sobre una capella lateral. Una reforma de finals de segle XIX el va situar a l'indret actual, amb la cadireta encastada al moble de l'orgue major i en voladís sobre el cor superior de la porta principal, ocasionant que la modificació de la caixa.

Tota la façana està plena de decoració a base d'aquestes petites volutes recargolades que ompliran entre-carrers i claraboies dels camps de tubs. La cornisa superior que generalment marcava tot el disseny del moble queda a la mínima expressió. Però

el més interessant, tal vegada, poden ser la disposició dels camps de tubs en forma decreixent cap al centre de la façana, amb forma de M, i els dos grans gerros col·locats a les torres extremes. La distribució del frontal de la cadireta no té cap semblança amb el disseny de la façana de l'orgue major.

VIELHA (1778)
Poeta

Una de les façanes més rústiques que tenim a Catalunya correspon a l'orgue fabricat per Josep Vicens a Barcelona per a la vila de Vielha l'any 1778. Només cal imaginar-se el camí que devia fer en aquella època des de Barcelona, passant pel port de la Bonaigua, direcció Vielha, a sobre d'un carro.

L'instrument actualment està mancat de tota la decoració externa original, tret de la de les claraboies de la cadireta i orgue major, però que per la fotografia antiga veiem que el coronament de la cadireta era de factura més acurada tipus rocalla i la de l'orgue major més matussera igual que les orelles laterals.

PALAMÓS (1786)
AFCAC

El darrer exemple que oferim és el de l'instrument de Santa Maria de Palamós, contractat per Josep Pujol de Barcelona l'any 1786 i finalitzant l'orgue major el juny de 1788. L'autor de la caixa és l'escultor Grau Martí de Girona¹⁵³³.

La decoració queda inscrita a les parts que hem vist anteriorment: plafons de la balconada, coronament de l'orgue major i cadireta, treball d'escultura als entrecarrers i claraboies. L'àtic presenta un conjunt de cornises superposades amb algun angelot recolzat.

• **MOBLES CONSTRUÏTS ENTRE 1767 I 1806 PER ORGUENERS D'ORIGEN CENTREEUROPEU** que deixen de tenir façanes planes per a incorporar camps de tubs de base rodona situades als extrems o entremig, alternant amb camps de tubs plans. Aquestes façanes són considerades *modernes*.

Cada torre està coronada per una gran cornisa on es poden ubicar elements ornamentals de gran volum com estàtues o gerros. Els camps entremitjos utilitzaran garlandes en les claraboies per a enllaçar les diferents torres rodones, obtenint una imatge d'una façana de línies clàssiques però amb un abarrocamment centrat a la part superior. Això es produeix tant al cos de l'orgue major com a la cadireta. Tots compten amb decoració tipus «orella» als laterals de la caixa.

Cal remarcar en aquest apartat la consciència dels comitents en redactar els contractes del sentit de modernitat que estaven vivint en aquells moments pel fet d'aplicar a les caixes uns trets característics que no formaven part del costum decoratiu que s'aplicava fins aquells moments als orgues del país.

El nostre amic Baró de Maldà ens mostra aquest sentit de modernitat als retrats costumistes de la societat catalana de la darrera meitat del segle XVIII. Ell mateix se l'aplica al detallar els instruments de les diferents esglésies que visita. Dues descripcions molt interessants que ens poden formar una lleugera idea –si més no– de la decoració dels mobles d'aquests instruments, són les que ens relata a les seves cròniques de la ciutat de Barcelona, en el recull *Viles i ciutats de Catalunya*, on explica l'interior dels temples barcelonins del convent de Santa Caterina, on:

«lo orga és modern, primorosa sa hechura, com torretas, y molta escultura, dorat tot ell y gran, col·locat sobre de una arcada rodona y capella¹⁵³⁴, ab un portal de eixida als claustros, a la part de l'Evangeli, havent-hi una tribuna ab celosias sens dorar al costat de l'orga, y doradas tribunas ab celosias de fusta ab proa labor de escultura»¹⁵³⁵.

¹⁵³³ SAMP: Fons Santa Maria de Palamós. Obra 09.04 (del 3 al 7). Èpoques signades a favor de l'Obra referents a la constitució de l'orgue i a l'ofici d'organista (1786-1793).

¹⁵³⁴ Encara el 1782 escrivia a la versió de la Biblioteca de Catalunya núm. 2543: «orga modern y tot dorat de primor, bé que esgarrat en quant a sa flauteria, excepto la cadireta, que rehisqué bé».

¹⁵³⁵ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 107.

o el del convent de Mercedaris quan:

«Lo orga encara no està del tot acabat, a la hechura la cadireta a la de Santa Catarina, novament tret del mitg del cor y posat a un costat immediat al dit cor en la primera tribuna, fent-se altre igual a la de la altre part frente, y actualment se hi treballa»¹⁵³⁶.

Aquesta darrera descripció de la Mercè és completada uns anys més tard al relat del 31 d'agost de 1791 sobre la inauguració de les contres d'aquest instrument i la informació sobre altres instruments construïts probablement per orgueners estrangers:

BARCELONA-Convent de la Mercè
AHC B

«Avui s'han estrenats los contres de l'orgue nou de la Mercè, faltant a posar-se los clarins i algun altre registre perquèdar tot llest, i se començà a tocar l'orgue nou, excepto los contres [...]. L'altre orgue frente d'est és de planta, faltant a posar-s'hi les flautes, iguals en l'estructura de caixa i flautes junt ab les de la cadireta, a la manera que s'usen ara, com los de Santa Caterina, lo de les Madalenes, Trinitaris Calçats i Descalços, etc»¹⁵³⁷.

Amb aquest relat, el baró ens revela els diferents instruments que possiblement van construir els orgueners de procedència centreeuropea com Scherrer o Joan Pere Cavallé a la ciutat de Barcelona i l'assimilació de l'estil amb l'expressió «a la manera que s'usen ara». Un dels exemples seria el de l'orgue Scherrer de les monges de l'orde de Sant Agustí anomenades les Magdalenes quan es detalla que «lo orga és nou de poch temps ha y de hechura a imitació del de Santa Catharina [...]. [A *Miscel·lània VII*, p. 33...] Fet per un tal musiu Jarrié [=monsieur Scherrer], ab unas torretas y altres embelliments de escultura, el tot sens dorar-se»¹⁵³⁸.

Però evidentment aquesta tipologia de façana no es donarà només a la ciutat de Barcelona sinó l'itinerari professional que van forjar aquests orgueners centreeuropeus per Catalunya.

Un dels principals impulsors d'aquesta nova tendència de façanes fou Lluís Scherrer, que va treballar a les quatre demarcacions catalanes amb importants instruments que malauradament han desaparegut. Només ha sobreviscut al nostre país l'excel·lent orgue

¹⁵³⁶ *Id.*, 110.

¹⁵³⁷ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre I* (1769-1791). Barcelona: Editorial Curial, 1988. -Biblioteca Torres Amat. p. 281.

¹⁵³⁸ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 121.

del Vendrell (1775)^{DOC 119}, i els de la parròquia (ca.1798) i convent de Sóller (ca.1800) i la parròquia de Santa Eulària de Palma (1803)¹⁵³⁹ DOC 140 a l'illa de Mallorca¹⁵⁴⁰.

EL VENDRELL (1775)

EIVISSA-Catedral (1786)
IAAH

El 28 d'octubre de 1775 el rector del Vendrell i la corporació municipal encarreguen a l'orguener suís un instrument digne per a les dimensions de la parròquia amb només els cossos de l'orgue major i ecos, i que tingui «una caixa ab tres torres a la moderna. Fer la caixa ab la escultura com està dit y donar-li un color cafè ab vernís proporcionat com està dit». Veient que potser l'orgue serà insuficient, l'any següent decideixen acordar la cadireta amb «la caixa ab dos torres y escultura corresponent, color y vernís com l'orga gran», daurant posteriorment els elements tallats. Observem tots els elements abans enumerats tret dels coronaments ornamentals a la part superior de les torres i la forma de ^ del cos principal de l'orgue. Una característica interessant és la no correspondència del disseny de les façanes del cos principal i la de la cadireta.

Un altre orgue emblemàtic de Scherrer fou el de la catedral de Santa Maria d'Eivissa (1786). Detallem una caixa principal en forma de V, els gerros ornamentals a sobre de les torres extremes i l'escut del bisbe Manuel Abad Lasierra (1783-1787) a sobre de la torre central. Garlandes que fan de claraboia i una cadireta semblant (potser una mica més ampla però força baixa) a la del Vendrell.

Seguidament mostrem altres orgues de Scherrer a Mallorca: parròquia i convent de Sóller i parròquia de Santa Eulària de Palma¹⁵⁴¹, respectivament:

¹⁵³⁹ Traslladat a la parròquia de Lluçmajor (Mallorca) l'any 1912 per l'orguener Antoni Cardell.

¹⁵⁴⁰ He considerat incloure aquests instruments pel gran lligam que va establir Scherrer amb Catalunya durant tots els anys que hi va viure i l'assimilació que va fer de les característiques dels orgues ibèrics als nous instruments que va construir.

¹⁵⁴¹ Traslladat a la parròquia de Lluçmajor (Mallorca) l'any 1912 per l'orguener Antoni Cardell.

SOLLER (Mallorca)-Parròquia
(ca.1798)

SOLLER (Mallorca)-Convent
(ca.1800)

LLUCMAJOR (Mallorca)
(1803)

Tornant a Catalunya, després d'aquesta brevíssima estada a les Illes, anomenarem tres instruments més, amb les mateixes característiques estètiques, de Scherrer: el de Sant Joan de les Abadesses (1767) i els dos grans orgues de la Seu Nova de Lleida (1773 i 1779), tots desapareguts.

Els monumentals instruments ilerdens van ser l'obra més important pel mestre suís, convertint-se en els més emblemàtics de l'època. Situats a les tribunes del transsepte, a sobre dels portals laterals, el del costat de l'Evangelí corresponia al principal orgue de la catedral i el de l'Epístola a l'utilitzat per la capella de música. Segons descripció de l'any 1880:

«Dos notables orgues poseheix aquesta catedral. Los sostenen baixas voltas al efecte construïdas en los extrems de son rudimentari creuher, per sobre ls' dos laterals ingresos. Reputats estan entre ls' millors de Espanya [...]. També la estatuària volgué contribuir á sa ornamentació.

A part dels bustos del Apostolat, procedents de la Seu antiga, que destaquen en los dotse plafons del amplit del orgue major, cridan la atenció molts àngels ab solfas e instruments en las mans y la figura de David empunyant ab la esquerra l'ceptre real y tenint en la dreta l'arpa sacra.

Y en l'orgue menor, hont son musicals los emblemas del emplafonat, y hont també hi ha parecuts àngels, se veu la imatge de Sta. Cecília sentada en mitg d'ells, ab una viola en la mà dreta, plechs com de partitura en la contraria, y decorada la testa ab triunfal corona.

[...] Construí ls' dos orgues, aprofitant quelcom del únich de la Seu antiga, lo capità de milícias suizas D. Lluís Scherrer, famós per las obras d'aquesta classe que habia realisat en Ginebra y en moltas poblacions aixís de Espanya com de Fransa. Sos treballs de execució y ls' de reparació per lo que s'resentiren cuand ocorregué l'incendi del altar major, costaren 17.000 lliuras. Los artistas encarregats de la talla de las caixas y las figuras foren [...] D. Felip Saurí y D. Bonaventura Corcelles»¹⁵⁴².

¹⁵⁴² PLEYÁN, JOSEP—RENYÉ, FREDERICH. *La Seu Nova de Lleida. Àlbum històrich, pintoresch y monumental*. Lleida, 1880. Volum 25, p. 244.

LLEIDA-Seu Nova (1773)
Orgue de l'Evangeli
Foto Benjamín Calle

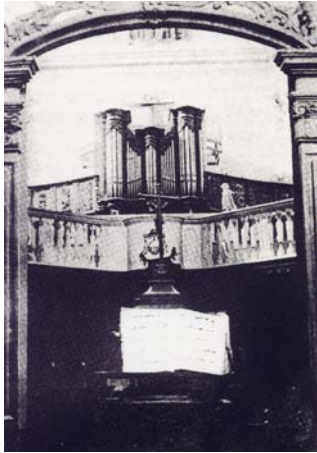
LLEIDA-Seu Nova (1779)
Orgue de l'Epístola
ACL

Scherrer signa contracte per l'orgue principal el 2 de juliol de 1773^{DOC 118} i el Capítol estipula que «serà de la obligació del referit don Lluís Scherrer fer y construir la caixa a moda nova, ab sas torras, interval·los y adornos, tant per la architectura com per la escultura en tot conforme a la planta que té presentada y firmada», subcontractant ell els artistes Saurí i Corcelles, i «serà igualment de sa obligació, fer-y construir a ses expenses la barandilla que està als costats de la cadireta ab tal qual puga fer us de la del orgue vell, a qual fi serà de la obligació de dit Illustre Capítol entregar-las». Observant la fotografia cal remarcar la riquesa barroca ornamental del coronament de la canonada i el detall innovador de l'ondulació que presenta la separació del pedestal amb el cos principal. Cada cornisa de les torres forma una gran peanya per a ubicar les diferents estàtues formades pel rei David acompanyat per una cort d'àngels i querubins. L'orgue menor de la capella^{DOC 121} és encara més decorat, sobretot a la part del pedestal, als peus de les torres cilíndriques de tubs. A més observem uns plecs a mode de cortines que pengen des del coronament i les sorprenents dimensions de la estàtua de Santa Cecília asseguda a sobre del moble de la cadireta.

En un primer moment, els dos instruments enfrontats ens fan pensar que el més lògic hauria estat presentar una uniformitat de caixes i haver construït les dues idèntiques, seguint els mateixos dissenys. A l'època ja trobem exemples de

duplictat de mobles per guardar una homogeneïtat a l'interior del temple. Però si examinem el conjunt veurem que la caixa de l'orgue de la capella és diferent de l'instrument anterior. És per l'orientació del sol. Està en forma de V, per deixar lliure l'òcul i permetre l'entrada de llum de l'exterior ja que el de l'instrument principal està cegat i aquest és el que incideix més l'acció del sol i l'escalfor sobre l'instrument. En canvi el de la capella, permet l'entrada de llum des de les primeres hores del matí fins al migdia, sense aquelles temperatures que s'enlairen a partir del migdia o tarda.

Un altre model d'instrument d'estètica centreeuropea seria l'ubicat a la col·legiata de Santa Maria de Guissona. Les vicissituds d'aquest temple faran que desconequem

GUISSONA (data indeterminada)
Fotografia procedent del llibre *Guissona* d'Eduard Camps i Cava.

exactament la data de construcció de l'exemplar i el nom de l'orguener. Però per conclusions de caire històric deduïm que molt probablement fou obra de Jordi Vullen.

L'església de Guissona va patir en la seva fàbrica importants danys estructurals que van desembocar a l'ensorrament d'una part de la volta l'any 1769. El 1772 s'enfonsa del tot i el 1776 s'inicien les obres de l'actual edifici que finalitzaran pels volts de 1800. Però de 1785 a 1800 hi hagué organista i mestre de capella, per tant l'orgue funcionava. Els primers mesos de l'any 1800 es féu el trasllat de l'instrument a sobre l'entrada principal de l'església per part del factor Jordi Vullen per la quantitat de 183 lliures¹⁵⁴³. Si es va canviar de lloc vol dir que ja existia per tant opino que segurament que fou obra de Vullen en anys anteriors ja que l'altre possible candidat, Scherrer, ja havia fet camí cap a les Illes Balears i iniciat els seus negocis tèxtils. La fotografia ens mostra el moble com una gran cadireta, fins i tot petit

per les dimensions del temple, i amb una mínima decoració basada a les claraboies en forma de garlandes vegetals que enllacen els diferents carrers.

Iniciant l'apartat dels orgueners Cavaillé, podem dir que són el segon referent de mobles centreeuropeus a Catalunya. De fet, els Cavaillé i Lluís Scherrer desembarquen al país pràcticament a la mateixa època.

La primera obra coneguda de Joan Pere Cavaillé serà la que realitzarà al convent de Santa Caterina de Barcelona (1765), acompanyant el seu oncle fra Josep com a ajudant, i prenent la direcció del projecte quan el dominic marxà sobtadament vers Tolosa de Llenguadoc.

NARBONA (França)-Catedral (1741)

El baró de Maldà descriu l'orgue del convent dominic com un «orga modern, primorosa sa hechura, com torretas y molta escultura, dorat tot ell y gran, col·locat sobre de una arcada rodona y capella¹⁵⁴⁴, ab un portal de eixida als claustros [...]»¹⁵⁴⁵. I insistint amb el mateix instrument, l'escriptor ens explica la semblança que va trobar entre les façanes dels orgues de la catedral de Narbona (França) i del convent de Barcelona:

«Lo orga ve frente a dit altar y ocupa tota la paret, sent molt sonoro y a imitació de aquest en la hechura de sas torretas y flautas se ha fet lo de Santa Catharina, iglésia de pares dominicos en Barcelona, y alguns altres orgas»¹⁵⁴⁶.

¹⁵⁴³ CAMPS I CAVA, EDUARD. *Guissona*. Barcelona: Editorial Joan Santaaulària 1982. p. 401-404.

¹⁵⁴⁴ Encara el 1782 escrivia a la versió BC 2543: «orga modern y tot dorat de primor, bé que esgarrat en quant a sa flauteria, excepto la cadireta, que rehisqué bé».

¹⁵⁴⁵ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 107.

¹⁵⁴⁶ *Id.*, 251.

Trenta anys més tard, després de moltes vicissituds, d'anades i tornades de França a Catalunya, i de compaginar orgues i negocis tèxtils (com Scherrer), Joan Pere Cavallé acordarà amb el bisbe i el Capítol de la catedral de Vic el 20 d'agost de 1796 els pactes^{DOC}¹³⁵ per a fabricar un monumental instrument a la seu que s'està edificant en aquells moments a la ciutat. Abans de la capitulació però, Cavallé entregará tres pressupostos força complets sobre instruments de diferents mides amb els respectius preus i característiques. És interessant conèixer «in situ» el tràmit i la forma d'actuar que utilitzaven els orgueners per a introduir el tema del moble en les capitulacions de nous orgues. En aquest cas, Cavallé només adjunta el moble idoni a l'instrument més gran i l'anomena «Estat en forma de obligació del fusté per la construcció de la caissa de una orga de 28 palms completa»¹⁵⁴⁷, enumerant les seves característiques principals:

«I Serà fet una granda caissa de 50 palms emplari et de alsada 55 palms, sins y comprendre los adornos de escultura que seran posats sobre la touré. Ditta caissa serà a 5 tourés et quatre platres facées, la més grand^t touré, al mitat de ditta caissa. Et auria 10 palms de fondari. Lo tot conformé al plan que serà convingut. Los dos grand^s paneus del corps de dessotta las cornissas de la turés seran a semblants dins de quadros en brebetats et seran d'un gruix sufisent perquè después de y aver escultats los adornos de escultura, y quede de gruix una pulgada. Toutes los altres paneus y serà fet una platabanda touta la feigna de fusté. En general, serà fetta pròpiament travaillada et sòlida, en bons a semblasé en doubla mecha sans que y agua cap fusta ni moulura clavada ni rapostadas. Los quatre principal montants del corps del baix de la caissa aurau 6 poulgadas; en quadrat los altres montants auran quatra pulgada de gruix. Totas la traverna de davanti del costat et del detràs auran al menos 8 pulgadas de gruix. Los montants de la granda touré, quatre pulgadas et mitx de gruix, et a las altras touré quatre pulgadas. Tots los paneus de la construcció de ditta caissa auran una pulgada de gruix.

2 Serà fet una caissa separada per la cadiretta. Las dos grands turés als costats et la sica al mitan. La ditta caissa aurà 21 palms de emplari sobre 17 palms de alsada sins y comprendre los adornos que seran posats sobres las turés. La dita caissa aurà de fondari cinq palms. Totas las altras midas seran conforme a la planta que serà firmada. Tota la ditta caissa serà fetta de bonna fusta seca et de bonna qualitat. Totas las porttas de ditta orga seran pròpiament [i] sòlidament ferat, et d'una modo còmodo en sorta que una sola clau ouvriga totas las porttas.

Totas las dos caissas seran sòlidas et fermas, en employant tots los feros obaros que se necessitta perquè las dos dittas caissas estigan fermas com una muralla mestra».

Fragmenta la descripció en dues parts: la corresponent al moble principal de l'instrument (que inclourà l'orgue major, recitatiu, ecos i contres) i el moble de la cadireta. El moble major comptarà amb 50 palms d'amplada (=10.50 metres); 55 palms d'alçada (=11.55 metres), sense incloure-hi els motius escultòrics que coronaran l'àtic del moble; i 10 palms de fondària (=2.10 metres). La façana tindrà cinc castells de base rodona en què el central serà el més gros i alt, separats per castells plans. La part inferior central estarà dividida per quadrats *en brébetats*, i seran d'un gruix suficient perquè s'hi pugui esculpir qualsevol motiu i encara resti una polzada¹⁵⁴⁸ de fondària. No s'haurà de veure cap clau a la fusta. La base frontal de tot el moble ha de tenir sis polzades, i els costats i

¹⁵⁴⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/30). Fulls solts.

¹⁵⁴⁸ Aplicant una polzada = 2'54 centímetres.

el darrer vuit polzades. La cadireta s'ubicarà en una caixa separada amb tres castells de base rodona, la central més petita. Les mides hauran de fer 21 palms d'amplada (=4.41 metres); 17 palms d'alçada (=3.57 metres), sense incloure-hi els motius escultòrics que la coronin; i 5 palms de fondària (=1.05 metres). Es construirà amb «bonna fusta seca et de bona qualitat, les portes d'accés sòlides i una sola clau ouvriga totes las portas. Totas las dos caissas seran sòlidas et fermes en employant tots los fer[r]ros obaros [?] que se necessita perquè las dos dittas caissas estigan fermes com una muralla mestra».

SAINT GUILHEM-LE-DÉSERT
(França)
Abadia de Gellone (1789)

El moble que proposa Jean Pierre Cavallé per a l'instrument més monumental no és un altre que el de l'orgue que va edificar l'any 1789 a l'antiga abadia de Gellone a Saint Guilhem-le-Désert (França). La façana compleix tots els requisits que ja han estat analitzats en els exemples anteriors: garlandes vegetals que uneixen els camps i torres per la part superior, dels mobles principals i cadireta, cornises exagerades, elements escultòrics que coronen les torres, instruments musicals...

Finalment el Capítol de Vic va reconsiderar l'oferta de Cavallé i va desestimar aquesta proposta de caixa.

Per acabar el bloc de la factoria Cavallé presentem els orgues de Torroja del Priorat (1799) i Castelló d'Empúries (1803), instruments restaurats i en molt bon estat de conservació.

TORROJA DEL PRIORAT (1799)

CASTELLÓ D'EMPÚRIES (1803)

Originalment l'orgue de Torroja estava situat al centre del cor alt però l'any 1880 l'orguener Juan Florenzano el va canviar d'ubicació, afegint-li un moble de cadireta, situant l'instrument en la balconada que veiem avui en dia. A més a més, va reduir la caixa de l'orgue major per a encabir-lo dins de l'arc former del mur¹⁵⁴⁹.

Respecte al de Castelló d'Empúries, per la seva importància i dimensions, apreciem un moble molt més senzill en qüestions decoratives. Continua tenint tots els elements característics però les garlandes i els detalls són molt més discrets. A la part superior hi

¹⁵⁴⁹ Dades trameses gentilment pel restaurador de l'instrument, l'orguener Wilfried Praet.

destaquen les figures dels músics sobre les grans torres laterals, el medalló central amb la data –suposem– de capitulació de l'orgue i els angelets que el sostenen. A la cadireta, els gerros clàssics. Un element que cal no oblidar és la gran tribuna construïda per a suportar el pes i estructura de l'instrument formada per quatre considerables columnes de pedra i una balustrada de fusta que combina el daurat amb el vermell, cromatisme present a tot el moble.

BARCELONA-Santa Maria del Pi (1803)
APSMMP

El darrer model sobre façanes d'estil centreeuropeu pertoca a l'orgue de la parròquia de Santa Maria del Pi de Barcelona, obra dels factors alemanys Franz Otter i Johannes Kyburz. Construït entre 1803 i 1808, marca un abans i un després en l'orgueneria catalana, tant per la introducció de nous registres -que no s'havien desenvolupat ni comercialitzat a casa nostra-, com pel disseny del moble, en un estil eclèctic, amb reminiscències clàssiques però que ja no té res a veure amb les caixes tractades anteriorment dels mestres Scherrer i Cavallé i ni molt menys amb orgueners més antics.

Malauradament la qualitat de la fotografia impedeix analitzar amb exactitud els elements que formen part d'aquesta façana. S'observa una caixa de línies rectes marcada per una

delimitació de cornisa centrada per un gran frontó que, al mateix temps, actua de pedestal per a un petit templett situat a l'àtic. Pot ser que la part més anacrònica del conjunt correspongui a la façana de la cadireta, que es troba poc evolucionada si la comparem amb la resta del moble. La part del coronament està envoltada de sis figures de grans dimensions culminant amb dos angelets descansant al vèrtex del frontó del templett. La façana principal no deixa d'estar compartimentada per una mena d'entre-carrers amb una base que ens recorden pilastres. Un tret a destacar són la llargada excessiva dels tubs dels carrers emplaçats als extrems del gran camp central, on deduïm que probablement les parts superiors dels tubs devien ser decoratives, per acabar d'omplir l'espai fins a la claraboia.

- **MOBLES D'INFLUÈNCIA VALENCIANA.** A les viles de Montbrió del Camp i Reus-Sant Pere (Baix Camp), Pinell de Brai (Terra Alta) i Constantí (el Tarragonès) trobem exemplars de caixes amb base en forma de trapezi on es fa palesa la influència de l'estil valencià.

PINELL DE BRAI (data indeterminada)
Fons *Regiones Devastadas*. ACBEB

CONSTANTÍ (data indeterminada)

Cal remarcar en els quatre casos el tipus de coronament pràcticament idèntic en la seva forma. Es distingeix el moble de Montbrió per la sobrietat i elegància del Neoclassicisme, la no imitació de la cadireta amb l'orgue major, l'ús de garlandes i gerros, i els grans escuts de la vila als plafons de la balconada. Del de Pinell s'adverteix el gran barroquisme típic de l'escola valenciana.

MONTBRIÓ DEL CAMP. (1792)

REUS-Sant Pere (data indeterminada)
ACBC

De Pinell de Brai i de Montbrió del Camp, no hi ha cap mena de dubte de la seva autenticitat històrica, però de Constantí sembla ser que la caixa fou construïda a principis de segle XX en un estil molt clàssic i *misteriosament* semblant a mobles d'altres instruments no molt habituals per aquestes contrades.

De Reus, sobresurt el gran aparell barroc que conforma l'àtic del moble, advertint l'enorme medalló envoltat per una decoració vegetal, la riquesa de les claraboies i la balconada de la tribuna formada per una gran quantitat de busts emergents dels plafons.

- **MOBLES AMB ALGUNA PARTICULARITAT ESPECIAL.** La capella de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona allotja en el seu interior el moble d'un instrument l'autor del qual suposem que fou l'orguener Josep Boscà i Serinyana, en ser aquest mestre, obrer de

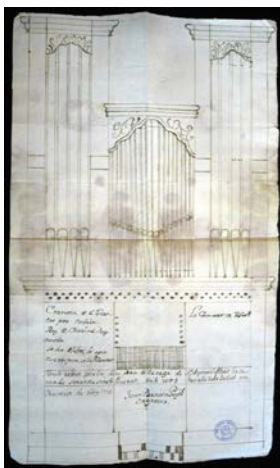
l'església entre els anys 1765 i 1771¹⁵⁵⁰.

Aquesta caixa és un dels exemples més interessants del barroquisme a la ciutat de Barcelona. Indiscutiblement per la riquesa de la seva treballada i ondulant cornisa, com els plafons laterals, i única avui en dia a la ciutat (exceptuant els retaules de la catedral, Sant Sever i alguna entitat museística). Com a caixa d'orgue, és un dels casos comptats en què actua com a gran cadireta i on l'organista se situa al darrere de l'instrument. No podem oblidar el sentit de conjunt que ofereixen tots els elements que conformen el cor superior de l'església: balustrada de fusta, l'orgue centrat amb baranes corbes, les gelosies i la decoració dels plafons del sota-tribuna.

BARCELONA-Capella de l'Hospital (data indeterminada)

A la vila de Cervera, s'ha donat el cas de dos instruments que comparteixen una mateixa façana o, si més no, ho sembla. Són els orgues de les esglésies de Sant Antoni (1779) i la de Sant Francesc (desconeixem data). Els testimonis gràfics per a poder comentar llurs caixes corresponen a una fotografia antiga i a una traça presentada per l'orguener Joan Baptista Pujol. Però la similitud entre els dos mobles és tan gran que, fins i tot, ens fa pensar que o tots dos instruments són del mateix orguener o que l'orgue de Sant Antoni finalment es va destinar a Sant Francesc.

CERVERA-Sant Antoni (1779)
ACSG

CERVERA-Sant Francesc (data indeterminada)
ACSG

Si s'examina la traça de Sant Antoni, datada el 3 de juliol de 1779, s'observa que el disseny de la caixa consta d'un pedestal on s'intueix el teclat, i a ambdós costats, els tiradors dels registres. El cos principal es delimita per un tauló horitzontal amb els corresponents forats per a instal·lar-hi la llengüeteria i a la part superior els tres camps de

¹⁵⁵⁰ AHPB: Notari Josep Bonaventura Fontana de Barcelona (1042/20), f. 352r; i (1042/21), f. 36v.

carrers formats per dues torres altes als extrems i un carrer de mida mitjana al centre, tots tres decorats per les típiques claraboies amb formes vegetals o motius envolutats. Si ara observem la fotografia ampliada de l'orgue de Sant Francesc ens adonarem que la distribució de la façana i la col·locació de la llengüeteria són prou semblants a la traça de Sant Antoni. Els *remates* dels camps laterals que aquí veiem com a torres de base rodona, estan coronats per un element decoratiu que tal vegada sigui un gerro tallat en fusta plana. La particularitat especial és saber si Joan Baptista Pujol, l'any 1779, ja treballava amb camps de tubs de base rodona o circular. D'on ho va aprendre? Quins instruments va conèixer per aplicar aquesta característica?

Un altre exemple de façana amb algun camp lleument còncau és en el moble de l'orgue fabricat per Josep Cases i Soler per a l'església de Bràfim (1791). Els carrers imparells del cos principal ho són. Els elements més sorprenents i arcaïtzants de tot el conjunt són els medallons amb un bust als plafons de la balconada, acompanyats per garlandes sobre els camps parells fent d'unificadores de la façana, una simulació de cortinatges recollits a la part alta dels tres carrers principals, la cadireta simulada a mode de respall de l'organista i les tres figures situades a l'àtic representant un rei David i dos àngels músics. El moble presenta un aspecte de talla molt poc acurat a part que l'instrument es troba en un estat d'abandó i necessita una profunda restauració i reconstrucció.

BRÀFIM (1791)

VIC-Catedral (1796)
IAAH

Un altre instrument extraordinari que marcarà l'orgueneria catalana és el dissenyat per a la nova catedral de Vic (1796)^{DOC 135}. Quan anteriorment exposava la biografia del mestre Scherrer, el seu orgue de l'Evangeli de la Seu Nova de Lleida (1773)^{DOC 118} el qualificava com a un dels millors orgues de Catalunya, i –fins i tot– de la Península. Però el de Joan Pere Cavallé a la seu vigatana tampoc es quedarà curt.

Ja en plena època neoclàssica, el contracte de construcció determina que el Bisbe i la Junta d'Obra escollin l'estil i l'autor de la caixa segons els nous gustos imperants a l'època.

La documentació capitular no ens revela el nom de l'autor però la semblança de detalls ornamentals entre els mobles de l'orgue dels

Dolors de Vic (1805) –existent actualment i obra de Josep Duran– i el de la catedral ens faran deduir que molt probablement Duran en sigui el constructor.

El moble del de la catedral, de marcades línies horitzontals, està dividit en dos cossos separats per la trompeteria de batalla. La part inferior consta de vuit pilastres d'ordre jònic

que coincideixen amb les línies verticals dels castells de tubs de la part superior, i es distribueixen uns plafons de fusta treballada amb cardina (motiu ornamental basat en fulles de card) que permeten la sortida del so de la cadireta i de les contres en direcció al cor capitular. Al centre, la consola en finestra. La part superior està formada per cinc castells de tubs –el central, dels de majors dimensions– que formen un total de 25 flautes. El primer, tercer i cinquè estan coronats amb frontons corbats complementats amb guirlandes, gerros de disseny estrany i decoració de rocalla. L'àtic es corona amb una teulada en forma de pagoda o piramidal, per recordar exotismes llunyans. Com a motius al·legòrics, un bon grapat de *puttis* o angelots amb instruments musicals. La part posterior de l'instrument estarà formada per la mateixa distribució de castells i elements decoratius que a la part davantera, però els espais dels tubs estaran tancats per plafons de fusta treballada i decorats amb pintures.

VI. 3. 2. ENUMERACIÓ DE TALLISTES I ESCULTORS. CONTRACTES

El buidatge d'un gran nombre de llibres d'actes i de comptabilitat ens ha brindat l'oportunitat de descobrir un conjunt d'artistes que van estar lligats especialment en la construcció de determinats instruments. Artistes coneguts o desconeguts que amb més o menys qualitat artística van col·laborar amb l'orguener en l'elaboració dels nous orgues o en treballs que requerien l'art que produïen. A diferència dels pintors de cortines, sarges o portes, han arribat als nostres dies molts més testimonis del seu treball ja sigui mitjançant la fotografia o com a supervivents de les vicissituds, cosa que amb la pintura no ha estat així. Tot seguit enumero els escultors sorgits de la recerca:

POBLACIÓ	ANY	NOM DEL TALLISTA O ESCULTOR	ACTUACIÓ
Barcelona-La Mercè	1682 (contracte caixa)	Pere Serra	«Ajust ab lo pare prior, ço és, que per 100 ds mestre Pere Serra escultor, en obligació de fer la caixa, trassa y cadireta ab ventallas del orgue de dit monestir [de la Mercè de Barcelona] segons la trassa feta y ensenyada, y una tribuna a l'enfront del orgue corresponent a les demés tribunes de dita iglésia, ço és, tocant al ofici de escultor, ço és, mans, claus, fusta, scultura y ferramenta» ¹⁵⁵¹ .
Igualada	Abans 1678 (dada del contracte de	Agustí Llinàs	En el contracte de la caixa de l'orgue de Calaf (1678), «Augusti Llinàs a de fer dita

¹⁵⁵¹ AHPB: Notari Ramon Vilana Perles de Barcelona (763/17), f. 493r.

El contracte de l'orgue es va fer el dia següent, 13 de novembre de 1682, amb l'orguener Cipriano de Apecechea.

	la caixa de Calaf) ^{DOC 1}		caixa ab la conformitat [que] farà la de Igualada».
Calaf	1678 (contracte caixa) ^{DOC 1}	Agustí Llinàs	Construcció del moble.
Barcelona-Catedral (capella de Sant Oleguer)	Post. 1681 ¹⁵⁵²	Llàtzer Tramulles	Dues caixes bessones dels orgues ubicades a la cantoria, dissenyades seguint indicacions de l'orguener aragonès José de Sesma.
Cervera-Santa Maria	1689	Francesc Puig	Cobra 6 lliures «per son treball de adobar fusta espallada en dit orgue y cadireta» ¹⁵⁵³ .
Sitges	1695 (contracte caixa) ^{DOC 20}	Joan Roig	«Primerament lo dit Joan Roig convé y en bona fe promet a dits Honorables Jurats en nom de dita universitat, fer y fabricar la dita caixa del orga segons la planta que té dibuixada de la qual ha fet ocular ostentió a dits honorables jurats». Preu: 525 lliures.
La Selva del Camp	1696 (contracte caixa) ^{DOC 23}	Lluís Bonifàs	«Farà a ses costas la planta, tribuna y cayxa de la cadireta y orga, ab los llestons de les portas de aquellas a punt da posar» ¹⁵⁵⁴ .
Barcelona-Carmelites Calçats	1725	Josep Boscà [pare] (orguener)	Josep Boscà [pare] cobra 200 lliures «a compliment del preu fet de la caixa del orga» ¹⁵⁵⁵ .
Arbeca	1727 (àpoca)	Ramon Valls, escultor de Calaf.	Cobra 165 lliures per «lo embelliment de dit orgue» ¹⁵⁵⁶ .
Vic-Catedral	1727 (pagaments)	Jacint Morató	«Pagament de 8 lliures i 8 sous a Jacint Morató, escultor, per dos angelets y altres pessas per l'orgue» ¹⁵⁵⁷ .
Barcelona-Santa Maria	1729 (contracte caixa)	Pere Costa	«Construcció y fàbrica del frontis y caixa del orga» ¹⁵⁵⁸ .

¹⁵⁵² El contracte de venda^{DOC 4} d'un moble d'orgue amb cadireta ubicat a la dita capella de Sant Oleguer, obra també del mateix Tramulles, a la universitat de Torroella de Montgrí el 24 de novembre de 1681 afirma que en aquesta data encara estava instal·lat en la capella.

¹⁵⁵³ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Llibre d'Obra, any 1689, s/f.

En el llibre d'Obra corresponent a l'any 1695 s/f es detalla que «Francisco Puig, escultor, per aver fet lo Sant Cristo y aver fet lo bras a la trona y adobar al orgue» per la quantitat d'11 lliures.

¹⁵⁵⁴ ACAC: Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2), f. 89r.

¹⁵⁵⁵ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 58, 25 de gener i 5 de març de 1725.

¹⁵⁵⁶ AHAT: Fons Parroquial d'Arbeca. Caixa 18 núm.74, full solt.

¹⁵⁵⁷ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25bis), 14 d'octubre de 1727.

¹⁵⁵⁸ AHPB: Notari Pau Mollar de Barcelona (958/15), f. 142r.

de Jonqueres			
Reus-Prioral	1731 (pagament)	Esteve Vila	Esteve Vila cobra 110 lliures a compliment de la caixa de l'orgue ¹⁵⁵⁹ .
L'Aleixar	1734 (pagament)	Jaume Joan Astrada (de la Selva del Camp)	Cobra 32 lliures i 4 sous ¹⁵⁶⁰ .
Tàrrega	1747 (data contracte orgue)	Josep Pujol (de Tàrrega)	Esculpirà la caixa ¹⁵⁶¹ .
Talarn	1748 (pagament)	Josep Casasses	«Al escultor Joseph Casasas per fer la caraça [carassa] del orga y cartelas de ella y la corniza» ¹⁵⁶² .
Riudecols	Ca.1750	Josep Vila, escultor de Reus	És l'autor de la «cayxa de la orga a fet per la iglésia» ¹⁵⁶³ .
La Pobla de Cérvoles	1750 (contracte orgue)	Lluís Bonifàs i Massó	Cobra 175 lliures per la caixa de l'orgue ¹⁵⁶⁴ .
Barcelona-La Mercè	1756 (pagament)	Agustí Mas	Agustí Mas, escultor, cobra 6 lliures per fer les sis cartel·les de fusta per l'orgue ¹⁵⁶⁵ .
Riudoms	1756	Antoni Tomasino	Reforma per 130 lliures l'antiga caixa de Llätzer Tramulles per adaptar-la a les noves característiques de l'instrument d'Antoni Cases ¹⁵⁶⁶ .
Barcelona-Sant Agustí	1756-1757 (pagaments)	Pere Costa	Construcció del moble de l'orgue per més de 400 lliures ¹⁵⁶⁷ .
Sant Benet de Bages	1760 (pagaments)	Miquel Padró, <i>arquitecto</i> de Manresa	Construeix la tribuna de l'orgue ¹⁵⁶⁸ .

¹⁵⁵⁹ ACBC: Fons Municipal de Reus. Clavari 1721-1765 (núm. 163).

¹⁵⁶⁰ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA/ VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 97.

¹⁵⁶¹ ACUR: Fons Municipal de Tàrrega. Consells (any 1747), f. 213v.

¹⁵⁶² ACPJ: Fons Notarial. A. Vilaró de Tremp, any 1748, f. 80v.

¹⁵⁶³ AMR: Llibre de despeses (2, 8 i 18 d'octubre de 1750).

¹⁵⁶⁴ Manuscrit dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de la Pobla de Cérvoles.

¹⁵⁶⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2910, 22 de maig de 1756.

¹⁵⁶⁶ VIDAL I SOLÉ, MERCÈ. "Aportació documental a l'estudi dels orgues barrocs de la diòcesi de Tarragona. L'orgue de Riudoms". *Universitas Tarraconensis IV*. Tarragona, 1981-1982. p. 59.

¹⁵⁶⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda volums 656, f. 172v, 174r, 175v, 177v, 178r, 179v i 184r.

¹⁵⁶⁸ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 117, f. 104r.

Bellpuig d'Urgell	1764 (contracte caixa)	Andreu Pàmies de Lleida	Cobra 285 lliures per construir la caixa de l'orgue ¹⁵⁶⁹ .
Olot-Sant Esteve	1777	Jaume Diví	Constructor de la caixa de l'orgue ¹⁵⁷⁰ .
Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni	1772 (pagaments)	Joan Travar	«Joan Travar, escultor, per la escultura feu per la cadireta del orga» cobra 8 lliures ¹⁵⁷¹ .
Lleida-Seu Nova	1773 (contracte orgue Evangeli)	Felip Sauri i Bonaventura Corcelles	Moble de l'orgue ¹⁵⁷² .
Lleida-Seu Nova	1779 i 1781 (pagaments)	Jaume Pallàs, mestre fuster, i Francesc Bellvé, <i>arquitecto</i>	Moble de l'orgue ^{1573 1574} .
Palamós	1788 (pagaments)	Grau Martí, de Girona.	Construeix la caixa de l'orgue per 300 lliures ¹⁵⁷⁵ .
Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	1797	Anton Schranz	Construeix el moble de l'orgue de Josep Cases i Soler per 180 lliures ¹⁵⁷⁶ .
Barcelona-Sant Felip Neri	1798 (pagaments)	Salvador Gurri	Construeix el moble ¹⁵⁷⁷ .

De les actuacions anteriors, molt poques estan acompanyades de la corresponent capitulació entre contractants i artista. I si tenim la sort d'aconseguir-les, desafortunadament, no aporten gairebé cap mena d'informació sobre els detalls de la feina concertada. Tan sols tracten els terminis de pagament i d'execució. Pocs casos ofereixen detalls artístics sobre el conjunt perquè el protocol sempre ens remet a la traça que s'adjuntava i que, amb el pas del temps, s'ha perdut.

El primer exemple correspon a la construcció del moble del nou orgue encarregat a l'orguener Bartomeu Triay (1678) per part dels regidors de la vila de Calaf amb un cost total –mobles i instruments– de 2.485 lliures, xifra respectable per l'època. Realment es pacta la fabricació de «dos òrguens, un de xich y un de gran ab la cadireta» però ens

¹⁵⁶⁹ ACSG: Fons Notarial de Bellpuig d'Urgell. Rafael Soler, *Quadragesimum primum manuale diversorum contractuum...* 1764, f. 360v.

¹⁵⁷⁰ GALLINARO, LAURENCE. *Retables baroques de la province de Gerone*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2005. Volum III, p. 424.

¹⁵⁷¹ APSAV: *Libro de cuentas de la obra*, f. 209.

¹⁵⁷² PLEYÁN, JOSEP—RENYÉ, FREDERICH. *La Seu Nova de Lleida. Àlbum històric, pintoresch y monumental*. Volum 25, 244.

¹⁵⁷³ ACL: *Comptes de la fàbrica de la nova Cathedral*, f. 625r.

¹⁵⁷⁴ ACL: Obra, capbreus i comptes de 1781 a 1790, s/f.

¹⁵⁷⁵ SAMP: Fons Santa Maria de Palamós. Obra 09.04. (5 de juny de 1788).

¹⁵⁷⁶ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*. Menorca: Edicions Nura/Editorial Sicoa, 1989. p. 17.

¹⁵⁷⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3682, f. 243.

fixarem en la caixa corresponent a l'orgue gran. El contracte^{DOC 1} amb el notari es signa el 16 de setembre de 1678 entre els jurats calafins i Agustí Llinàs:

«[...] mestre fuster de la ciutat de Barcelona, de part altres, a cerca de fer y fabricar dins la dita vila de Calaff la caixa del horga que lo pare fra Barthomeu Triay a de fer per la iglésia col·legiada de Sant Jaume [...] conforma està ab la trassa que dit Augusti Llinàs a ensenyada la qual resta en poder firmada per Gaspar Aldabó, notari y scrivà de la vila de Igualada¹⁵⁷⁸, y de mà del notari avall scrit, la qual caixa farà y tindrà a punt, sempre y quant dit pare fra Barthomeu tindrà [la] obra per a essentar de dit horga de tal manera que, aixís com dit pare fra Barthomeu anirà treballant dit horga, dit Augusti Llinàs anirà fabricant dita caixa, de tal manera que dit pare fra Barthomeu no puga deixar de assentar dit horga per falta de la caixa. Y además del que està contengut en la dita trassa, dit Augusti Llinàs a de fer dita caixa ab la conformitat [que] farà la de Igualada. Y además de dita obra, y a de fer en dita caixa, per conveniència del puesto del pedestal, allí a hont hi ha uns àngels, unas cartel·las per traurer lo horga més en fora alló que serà menester, adornat lo sostre que se haurà de fer de la una cartel·la al altre ab una talla, conforme dit horga requirirà. Y als extremps, uns rassalts a cada part més del que està pintat en la planta de dita trassa, y los vestiments per las telas de las portas de dit horga. Y en cas que dita trassa no se ajustàs ab lo horga a de fer dit pare fra Barthomeu, en tal cas, no tinga lloch lo pactat en lo dit acte¹⁵⁷⁹. A més a més de Llinàs, també hi participa Joseph Font, escultor, per dos cartel·les a fetes per la cara del orga».

L'instrument es va *refinar* per Triay el desembre de 1679¹⁵⁸⁰.

Viatgem fins a Sitges, on el 7 d'octubre de 1695 s'aproven els pactes¹⁵⁸¹ entre Joan Roig [fill], escultor de Barcelona, i els jurats de la vila per «fer y fabricar la dita caixa del orga segons la planta que te dibuixada de la qual ha fet ocular ostentió a dits honorables jurats». El document no ofereix cap més informació tret del preu (525 lliures) i dels terminis. Com també succeirà amb la nova caixa de l'orgue de Constantí, obra d'Antonio Ochando, contractada per 280 lliures segons dues èpoques de 1755 i 1757¹⁵⁸².

En canvi el protocol de la Selva del Camp de 30 de juliol de 1696^{DOC 23} amb el magnífic tallista Lluís Bonifàs de Barcelona és més generós en detalls. Signat en presència de dos preveres de la parroquial i els representants del comú de la vila, acorden la caixa per 490 lliures i «que farà a ses costas la planta, tribuna y cayxa de la cadireta y orga, ab los llestons de les portas de aquellas a punt da posar, que's farà a la present vila, posant en dita fàbrica tots los atevius, menos las jàsenes del paviment, golfos y golfas de ferro que assò queda a càrrech de la vila. Lo demás, fusta, clavo y demás materials, ha de fer dit Bonifasi, y dita planta y caixa ha de ser segons la trasa que ha ensenyat dit mestra Lluís als dits senyors, afagint al costat de las culumpnes de la cadireta, uns quartos, y al prinsipi de les pilastres de la caixa del orga, als dos forats, ha de fer dos personatges ab un instrument a forma de que sona. Y als dos del mitg, dos bastaixos [...]». Bonifàs morirà el 13 de novembre de 1697 a Riudoms deixant la caixa inacabada, i finalitzant-la uns anònims escultors que probablement fossin gent del seu equip.

¹⁵⁷⁸ S'ha buscat però malauradament no s'ha trobat.

¹⁵⁷⁹ ACAN: Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, Manual 1678 (núm. 73), f. 191r.

¹⁵⁸⁰ ACAN: Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, Manual 1680 (núm. 74), f. 7r.

¹⁵⁸¹ AHSI: Fons Notarial de Sitges. Narcís Avellà, *Quintum manuale instrumentorum* 1695, f. 193r.

¹⁵⁸² AHT: Fons Notarial de Tarragona. Francesc Albinyana i Cosidor, *Manuale instrumentorum...* 1755 (Sig. 541. Sig/Top. 449), f. 162r; i 1757 (Sig. 543. Sig/Top. 451), f. 50r.

Un altre cas és «la construcció y fàbrica del frontis y caixa del orga [...] del convent del Reial Monastir de Santa Maria de Junqueres [de Barcelona]» a càrrec de l'escultor Pere Costa. La capitulació indica que hauran d'estar enllestits i assentats «per tot lo mes de juliol prop vinent del corrent any mil set-cents vint-y-nou» a sobre de la capella de Sant Francesc de l'església conventual, «segons lo dibuix, planta y perfil que se ha fet, y segons art y perícia de bon arquitecto los quals dibuix, planta y perfil quedan firmats de mà y lletra pròpia de las dos parts, en mà y poder de dit Pere Costa, y segons las midas li designarà lo mestre de fer orgas [Josep Boscà pare], junt ab lo torn o torns necessaris per baixar y muntar las cortinas que han de passar las pilastras de la cara y los flautats per tapar lo orga, posant dit Pere Costa en la dita fàbrica, la manifatura, fusta, claus y demés necessaris, menos lo tocant a manyà, ferrer, mestre de cases y peons o manobras seran menester per posar y parar dit frontis y caixa, y posar y traure las bastidas seran necessàries per lo dit efecte». El cost ascendirà a 250 lliures¹⁵⁸³.

Les actuacions dels escultors no només es redueixen a la construcció de nous mobles sinó que, molt sovint, els orgueners emprenen reformes sobre instruments ja existents que habitualment rauen en ampliacions. Això suposa un engrandiment de la caixa vers l'exterior o un lleuger eixamplament pels costats.

Els obrers de l'església barcelonina de Santa Maria del Mar encarreguen a l'orguener Antoni Boscà una modernització de l'instrument per un preu de 2.500 lliures, signant protocol el 17 de setembre de 1741^{DOC 63}. En un dels punts de la capitulació s'adverteix que «serà de la obligació de dit Buscà fer la escultura faltia segons la que se troba en dit orga, y si en lo discurs de la obra se'ls patllarà alguna cosa de la dita escultura que vuy se troba en dit orga, dega dit Buscà tornar-li y fer tot lo demés [que] sia necessari perquè quedia dit orga ab la deguda perfecció». Els obrers, veient les dimensions que prendrà el nou orgue, ja avisen Boscà de qualsevol destrossa que es produeixi al moble de l'instrument ja que l'orguener augmentarà substancialment el nombre de registres i, consegüentment, necessitarà més espai en els secrets per a poder encabir tota la canonada nova. Aleshores s'opta el 29 de juliol de 1742^{DOC 64} per contractar els serveis de Pere Màrtir Prat, mestre de cases, i d'Emmanuel Vila, fuster, «ciutadans de Barcelona. Aquests professionals «abaixaran la caixa del orga de dita parroquial iglésia de Santa Maria del Mar fins sobre los archs de las dos capellas, y empostissaran tot lo que sia necessari del piso de las tres capellas, deixant la caixa assegurada ab tots aquells tachs necessitia per quedar ferma a satisfació de Anton Buscà, mestre de orgues». Per aquesta obra s'estipula el cobrament de 100 lliures, «encontinent de acabada la dita obra a satisfació de dit Anton Buscà».

Un cas semblant a l'anterior és el la renovació de l'orgue de Riudoms. Aquest instrument fou construït per l'orguener Magí Garriga els anys 1675 i 1676, aplicant-li un moble també nou, obra de l'escultor Llätzer Tramulles. Però els anys fan envellir l'orgue i davant una situació insostenible, els regidors aproven la seva renovació total per mans del factor Antoni Cases de Reus, signant el protocol el 6 de maig de 1756^{DOC 92}. L'exemplar haurà de créixer en volum i contracten el 3 de juliol del mateix any a Antoni Tomasino, escultor de Tarragona, perquè modifiqui la cara de la caixa. Els punts seran els següents:

¹⁵⁸³ AHPB: Notari Pau Mollar de Barcelona (958/15), f. 142r.

«Primo. S'obliga dit Anton Thomasino a compòndrer la caixa de dit orgue conforme s'ha [de] menester per posar lo orgue nou que s'ha de fer.

Item. Promet fer la cara de dita caixa tota la fusta d'alba y fer-la eixir 4 palms ½ ab aquells perfils y molluras necessàries y conforme a l'obra vella.

Item. S'obliga assentar sobre lo ferm de la cara de l'orgue, cornisa de dita caixa, un àngel corresponent a l'obra.

Item. S'obliga avansar la tribuna proporcionalment a l'eixida de la caixa posant caixals, polis, ferros y demés necessàries y així mateix anyadir talla y motlladuras conforme al vell.

Item. Promet dita vila de Riudoms a dit Anton Tomasino per preu de todas las sobreditas cosas 130 lliuras, ço és, 40 lliuras en lo dia present, per tot lo mes de decembre del corrent any de 1756 50 lliures y per lo mes de decembre de 1757 las restants 40 lliuras que serà lo compliment de las 130 lliuras»¹⁵⁸⁴.

Recordem que Tramulles ja tenia experiència amb els mobles dels orgues perquè, en data desconeguda, ja va esculpir una caixa d'orgue amb cadireta amb portes per a la capella de Sant Oleguer o del Sant Crist de Lepant de la catedral de Barcelona situada – suposem– al mateix indret on actualment resten les dues caixes bessones a la cantoria dels músics. Fou descrita com «una caixa de orga que [...] té de ample vint palms y un quart, sens las polseres que tenen sis palms y de altitud des del sostre de la cadireta fins lo últim del remato, quaranta palms, junt ab la mateixa cadireta»¹⁵⁸⁵, venuda a la universitat de Torroella de Montgrí el 24 de novembre de 1681 i transportada per mar des de Barcelona al port de l'Estartit¹⁵⁵².

VI. 3. 3. FAÇANES: DISTRIBUCIÓ DE CAMPS, CAIXES BESSONES, CADIRETES SIMULADES I ALTRES ELEMENTS

Ja hem vist les diferents estètiques artístiques que van adoptar els gustos dels comitents i els orgueners, amb la col·laboració dels escultors, tallistes i fusters, durant part del segle XVII i tot el segle XVIII, a l'hora de decorar tota la cara principal de l'instrument. No només és l'estil el que forma l'èxit de tot el conjunt sinó que hi haurà la combinació d'uns elements que contribuiran a crear un tot espectacular.

DISTRIBUCIÓ DE CAMPS

Quan observem la façana d'un orgue, la primera cosa que ens ve al cap és la semblança amb un retaule. Pedestal, carrers, camps de tubs s'ubicarien fornícules ocupades per figures de sants o plafons amb escenes bíbliques, i l'àtic estaria presidit per la figura del Déu Creador, una Mare de Déu, Jesucrist mort en creu o sants. La composició d'un retaule o d'una caixa d'orgue es fonamentarà en una estricta disposició que es reflectirà en la distribució de les obertures que acostumen a estar centrades respecte de l'eix estructural i que, per tant, crea una ordenació d'elements a igual distància i simetria.

De la mateixa manera que aquests retaules han evolucionat en els successius estils artístics (gòtic, renaixement, barroc, neoclassicisme) en la distribució i ordenament de les façanes, els orgues també ho han fet però d'una manera més estàtica i pausada.

¹⁵⁸⁴ VIDAL I SOLÉ, MERCÈ. "Aportació documental a l'estudi dels orgues barrocs de la diòcesi de Tarragona. L'orgue de Riudoms", 59.

¹⁵⁸⁵ AMTM: Venda i capitulació de la caixa de l'orgue. Unitat 0392.

No tenim referències en els contractes sobre les distribucions dels frontals de les caixes en orgues anteriors al segle XVI. Com a molt s'esmenta com han de ser els tubs que han d'anar a la façana (Barcelona-Sant Antoni 1495 «que dit orga tingué tots los canons de la care, ço és, les flahutas de stany fi ben bronit segons estan los altres hòrgens»¹⁵⁸⁶) o el repartiment dels castells o carrers, concretant l'alçada del tub major que l'ha d'ocupar.

Però a partir del segle XVI, els documents comencen a ser més esplèndids en les seves explicacions i detallen les característiques d'aquestes façanes indubtablement planes. A la parròquia de Verges, Joan Dols (1538) fabrica un nou instrument que comptarà amb una façana «ab tres castells al modern, ab talla segons es practica vuy per la terra e segons tal obra requer»¹⁵⁸⁷. Entenem el terme «modern» en l'aplicació de la decoració. A Sant Feliu d'Alella, el toledà Marcos de la Torre treballa en un nou instrument contractat el 8 d'abril de 1561 amb «lo bastiment de l'orgue de fusta de àlber ab tres estàncies, en les quals estàncies ha de aver quatre castells, és a saber, hun per a cada part del orgue e dos a la estància del mig. Y en lo bancat de baix de la cara del orgue y a tres campers [...]»¹⁵⁸⁸.

Un altre exemple de distribució de camps i carrers en façanes al segle XVI és la descripció de la d'un orgue de set registres de segona mà ubicat a Santa Maria de Mataró¹⁵⁸⁹ adquirit el mes d'agost de 1593 als Carmelites Calçats de Vic i traslladat per

ARGENTONA (1635)

CABRERA DE MAR (1990)

Salvador Stada. L'orgue, «sense bestiment, en lo qual se an de afegir dos canons en cada mitra gran consequitivamente als que estan posats, so és, a cada estrem, posar-ny un de modo que seran set en cada mitra gran, y la mitra del mitx a de tenir honse canons y la de demunt també honse, ab set peanyes»¹⁵⁹⁰.

Dos exemples amb què ens podem fer una idea del repartiment de castells i carrers als segles XVI i XVII podrien ser la traça entregada per l'orguener Josep Galtaires el 4 de

¹⁵⁸⁶ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”, 201.

¹⁵⁸⁷ AHG: Fons Notarial de Verges (Ve 21), 2 de desembre de 1538.

¹⁵⁸⁸ Contracte interessantíssim per la decoració que s'ha d'aplicar a la caixa del moble.

BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)”, 223.

¹⁵⁸⁹ Suposem que aquest instrument correspondria al construït per Miquel Cerdanya l'any 1534 per a Santa Maria de Mataró i que fou venut per aquesta parròquia als Carmelites Calçats de Vic per a sufragar les despeses de l'adquirir pels obrers de Mataró l'any 1595 a l'orguener Josep Bordons.

¹⁵⁹⁰ BdC: Sala de reserva. Fons Hospital. Manuscrit 17584, AH 953/3.

novembre de 1635 pels regidors d'Argentona¹⁵⁹¹ i la façana del nou orgue de Cabrera de Mar (Spaeth Orgelbau, 1990).

S'observa que aquesta distribució de carrers es seguirà dissenyant des del segle XVI fins pràcticament la segona meitat del segle XVIII com ho confirmen dos casos idèntics als anteriors però més tardans com són el dibuix que acompanya el tractat d'orgue atribuït a fra Bartomeu Triay (editat posteriorment a 1702)¹⁵⁹² i l'orgue procedent de l'església dels Trinitaris de Vic¹⁵⁹³ amb façanes pràcticament idèntiques.

Dibuix inclòs dins del tractat atribuït a Bartomeu Triay

BARCELONA-Santa Maria del Mar
Orgue originari del convent de Trinitaris de Vic.

Com a models d'aquest disseny comptem amb els orgues de Sant Sever de Barcelona (1721), Montblanc (1703) i Talarn (1747), i tindrà vigència en instruments construïts fins al segle XIX, com els exemplars de la factoria de l'orguener Juan Florenzano localitzats a la capella del Claustre de la catedral de Solsona (1881), Vallmoll (1885), l'Albi (1886) i l'Espluga Calba (1888)¹⁵⁹⁴.

En instruments de dimensions més grans, la part central s'amplia mantenint els dos castells grans en els extrems i afegint al central una subdivisió de carrers passant dels dos únics superposats de les fotografies anteriors a sis. Com a exemples, tenim la Pietat de Vic (1682)¹⁵⁹⁵, Cadaqués (1689), Sitges (1694), Torredembarra (1705), Blanes (1722)¹⁵⁹⁶ i la Selva del Camp (1696):

¹⁵⁹¹ ACA: Fons Notarial de Mataró. Batllies, Mt-C 20.

¹⁵⁹² BALDELLÓ i BENOSA, Francesc. "Un tratado de organería del siglo XVIII". *Anuario Musical*, 14 (1959). p. 179-194.

¹⁵⁹³ Actualment situat a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona. Particularment opino que per la similitud de les façanes i pel fet de ser originari de Vic, concretament dels trinitaris, crec que l'autor és Bartomeu Triay ja que aquest pertanyia a dita congregació.

¹⁵⁹⁴ La distribució dels camps i carrers són la mateixa però els tubs no tenen la forma de mitra habitual sinó que descendeixen cap al centre de la façana de l'instrument.

¹⁵⁹⁵ ORANIAS I ORGA, RAMON. *Els orgueners que han treballat en els orgues de Montserrat*. Article inèdit.

¹⁵⁹⁶ Data de llicència per a construir un nou orgue a la parròquia de Santa Maria de Blanes i protocol notarial sobre com recaptar fons per part de l'Ajuntament per a poder fabricar l'instrument.

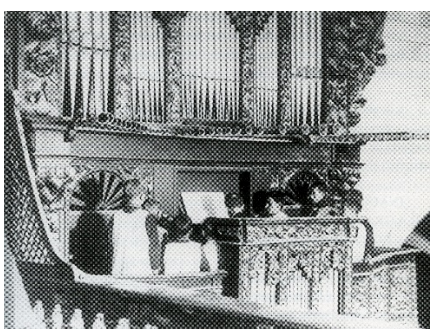
AHG: Fons Notarial de Blanes (B1 273), f. 47v.

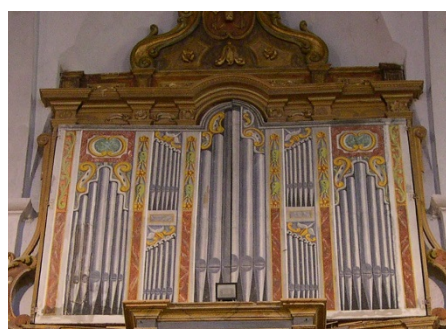
VIC-La Pietat (1682). IAAH

SITGES-Sant Bartomeu (1694). AFCEC

BLANES-Santa Maria (data indeterminada)
Fotografia Jesús Crous i Collell.

POBOLEDA (1765)
Frontal habitual dels orgues de mida mitjana d'Antoni Cases.

LA SELVA DEL CAMP (1696)
Fons Eufemià Fort. AHT

SANT PERE PESCADOR (1700)
IAAH

Però l'evolució també arriba en el disseny d'aquests frontals. Per un cantó tenim els orgues de la factoria Antoni Cases que, com hem dit anteriorment, tenien un repartiment de carrers que el repeteix en nombrosos instruments de les comarques tarragonines i lleidatanes (inclosos probablement els desapareguts de Guimerà, Cabacés, Seròs, Juneda, Prades i tants d'altres), i diversos exemples aïllats com els de la catedral de Tortosa, Banyoles-Sant Esteve o l'Arboç que distribuïen els camps d'una forma ben diferent dels de tradició antiga.

TUBS ENTORXATS I PINTATS

Després de tractar els diversos ordenaments de carrers en els frontals dels orgues, passarem a analitzar els tubs que ocupaven aquests espais que generalment pertanyien als registres del flautat de 14 peus o a l'octava de 7 peus.

Per a completar la riquesa de la decoració de la façana, es potenciaren d'una manera més brillant –mai millor dit– els elements més vistosos i quantitius de la façana, els tubs, que podien ésser del color típic de l'estany, d'estany brunyit o abrillanat, o daurats. I per afegir major ostentació al conjunt, es manipulaven les planxes d'estany d'alguns dels tubs formant-lis franges paral·leles o dibuixos geomètrics quadrats repetits que s'estenien al llarg de tot el canó. És el que anomenen tubs entorxats.

VIC-La Pietat (1743)
Tubs entorxats

Com a brunyits, tenim els exemples de l'orguener reusenc Josep Cases i Soler a la vila de Sarral (1788, «seguint las demás [tubs de flautat de 14 palms] que cabran a la fatxada de dit orga seran de estany bruñides»^{DOC 125}), i a Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (1796, «tot lo dit registre [de flautat de 14 palms entonació] se farà de bon matall, brunidas las flautas del davant per més lluiment»^{DOC 134}). Quan l'orguener portuguès Manuel Teixeira inventaria les restes de l'orgue de la Seu Vella de Lleida (1749), especifica que «consta la cara del órgano grande de tres cuerpos que se hallan con singular simetría adornados de muchos caños dorados y labrados». De fet, tota la façana comptava amb «flautas labradas con diferentes onzas de oro», òbviament referint-se a tubs entorxats que a més a més estaven daurats¹⁵⁹⁷.

Els tubs entorxats es feien servir d'una forma ben habitual com a element ornamental. La capitulació del nou instrument de l'església de Sant Miquel de Barcelona (Antoni Boscà, 1728) no deixa cap mena de dubte quan ordena que el factor «dega fer lo registre de la cara tot de estany entonació catorse palms ocupant de flautas novas tots los castells de la cara de dit orga ab los adornos acostumats a ditas flautas de la cara»^{DOC 42}.

Segons el material gràfic que ha arribat a les nostres mans, només els instruments de la Pietat de Vic, de la Selva del Camp i de la catedral de Tortosa conservaven tubs entorxats a la canonada de la façana. En algun contracte de l'orguener flamenc Andreu Bargeró¹⁵⁹⁸ provinent de la Comunitat Valenciana, com els de Sant Joan del Mercat de València (1699, «fer un flautat de metall gravat y antorchat per a la cara del orgue»¹⁵⁹⁹) i

¹⁵⁹⁷ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent. Inventari del Seminari Conciliar de Lleida 1918.

¹⁵⁹⁸ He inclòs aquests dos exemples de Bargeró a València perquè és un orguener que es va mantenir actiu a Catalunya entre 1685 i 1706 i va viatjar entre València i Catalunya diverses vegades.

¹⁵⁹⁹ «Orgues de la parròquia de Sant Joan del Mercat de València». *Cabanilles*, 7 (1983), p. 142/18.

el d'Alzira (1703, «un flautado todo de metal gravado y entorchado»¹⁶⁰⁰), consta l'obligació d'utilitzar aquest tipus d'ornament als tubs frontals.

La segona opció d'enriquir la façana era, com hem vist a l'orgue de la Seu Vella de Lleida, daurar-ne seus tubs. Tal vegada aquesta decoració no era tan abundant sobretot pel cost que suposava. A la capella de Sant Lluc de Girona (1725) «han de dorar la caja del orga y jasiada en tot lo exterior, y las flautes exteriors de dit orga també dorades. Com també el sota del orga»¹⁶⁰¹. I a Sant Felip Neri de Barcelona es paguen 45 lliures a Josep Mas i Rubí el 4 de març de 1799 «per las quatre cortinas de la orga, per pintar-les, y daurar de or blanch las flautas pintadas»¹⁶⁰².

TUBS CANONGES

Són aquells tubs de caire ornamental, inoperants, que es col·loquen als camps de la façana de l'orgue. La capitulació de l'orgue de Santa Maria de Ciutadella (Menorca) de Josep Cases i Soler de l'any 1796 especifica clarament que «los canons que se posaran a la fatxada que no soneran se posaran de lleña y al devant de planxa de matal»^{DOC 134}. La funció és merament decorativa, ubicant-los als camps situats a la part alta de la caixa, en els frontals d'alguns mobles que simulen cadiretes i en alguns remates de l'àtic. Al contracte de Seròs (Antoni Cases, 1768) s'assenyala que «las [flautes] que convingan se dividiran ab sinch castells a la perspectiva de la caixa del orgue y las restants dels tibles se colocaran damunt lo secret. Y tot constarà de flautes quaranta sinch. Se umpliran los castells de apariència»^{DOC 112}.

CADIRETA SIMULADA

Les balconades d'algunes tribunes disposen d'un element ornamental que ocupa la part centrada justament al darrere de l'organista que pot funcionar com a respall (com el cas dels instruments de la Pobla de Cérvoles, Vila-seca, l'Arboç, Talam, Altafulla o Tremp) o d'un moble que aparentment simula una cadireta, amb uns camps de tubs canonges a mode de façana. Recordem que habitualment el disseny de la façana de la cadireta serà una còpia en miniatura del frontal de l'orgue major fins a les darreries del segle XVIII. A partir d'aquestes dates la semblança entre façanes es dilueix.

Diversos documents confirmen la utilització d'aquesta estructura decorativa en instruments que estructuralment no compten amb cos real de cadireta:

GIRONA-Sant Daniel (1740)^{DOC 59}

«Per la cara de la cadireta, onsa flautas, totas de estany per la hermosura y bona apariència corresponent a dit orga».

SANTPEDOR (1741)^{DOC 61}

«Item haurà de fer la caixa del orga, treballat de escoltura, las pilastras, cartelas, frontpicis, remate y el sota del orga i carassa, y posar flautas a la cara de la cadireta».

BARCELONA-Valldonzella (1748)

«Havent-se de fer la caja de dit orga treballada de escoltura, cartellas y lo remate. Semblantment, promet y se obliga dit Joseph Buscà en fer la prespectiva de la cadireta, posant-hi aquellas flautas que se necessitaran per son adorno, totas de estany»¹⁶⁰³.

¹⁶⁰⁰ “Orgues i organistes d'Alzira”. *Cabanilles*, 14-16 (1985), p. 149/373.

¹⁶⁰¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 492, f. 71.

¹⁶⁰² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3682, f. 243.

¹⁶⁰³ AHPB: Notari Josep Llobet i Soldevila de Barcelona (1033/2), f. 9r.

CAMPRODON-Sant Pere (1767)^{DOC 111}

Inicialment es contracta una cadireta exterior que posteriorment es traslladarà dins del moble gran per a convertir-se en ecos mantenint la cadireta però decorativa «amb 23 flautas que no tocan [...]».

SANT BENET DE BAGES. En els anys 1777-1781

«S'hi afegia un respatller daurat, semblant a una cadireta, que havia de servir per protegir l'organista»¹⁶⁰⁴.

BRÀFIM (1790).

Instrument d'un sol teclat amb moble d'aparença.

VIC-Trinitaris (orguener anònim i sense datar)¹⁶⁰⁵

En la seva recent restauració (1998-2005) es va fer operativa la cadireta de l'orgue però originalment era decorativa¹⁶⁰⁶.

VIC-Catedral (1796)^{DOC 135}

La façana de l'instrument que donava a la nau lateral tenia dissenyada una petita cadireta amb tubs canonges.

CAIXES BESSONES

Si l'adornament permetia aplicar tubs canonges i cadiretes simulades als mobles dels orgues, per què no construir tot un moble de ficció, còpia de l'original, i guardar una simetria decorativa? La cohabitació de dos orgues absolutament iguals en una mateixa església serà un fet que es produirà principalment a la segona meitat del segle XVIII en algunes catedrals i col·legiates importants de la Península (Santiago de Compostel·la, Sevilla, Málaga, Conca, El Escorial excepcionalment...). Alguns temples ja comptaven amb dos instruments, que s'ubicaven ben a prop del cor, però habitualment fabricats en diferents èpoques.

A casa nostra, la documentació ofereix poques notícies sobre iniciatives d'aquest tipus. Un exemple únic i espectacular són els dos mobles idèntics que podem contemplar encara avui a la part alta o balconada de músics de l'antiga sala capitular (reconvertida en capella de Sant Oleguer o del Sant Crist de Lepant) de la catedral de Barcelona. Les caixes no estan oposades, una enfront de l'altra, sinó a tocar una de l'altra, amb una lleugera inclinació de la paret, com dos grans altaveus dirigits vers l'Altar Major de l'antiga sala. Estilísticament són dos mobles que pertanyen a l'escola castellana en la distribució dels castells i camps i en la ornamentació que envolta el seu perímetre. El conjunt fou dissenyat per l'escultor Llätzer Tramulles seguint les directrius de l'orguener aragonès José de Sesma i està datat entre 1681 i 1682. Només funcionava, observades les caixes frontalment, l'orgue de la dreta. El de l'esquerra és ornamental. A l'interior de l'orgue de veritat, a dia d'avui, no hi resta cap mena d'estructura ni objecte que ens recordi el seu passat com a instrument musical.

El següent cas pertany a la construcció d'un instrument nou al monestir de Sant Pere de Galligants de Girona l'any 1682 per part del mestre Bartomeu Triay^{DOC 6}:

«[Fra Bartomeu Triay] Promet fer y fabricar un orga en la conformitat, modo y forma està fet y fabricat lo orga que és construït en la capella de Nostra Senyora de les Claustres de la Seu de la present ciutat [de Girona], posant a sos gastos los metalls

¹⁶⁰⁴ SERRA I SELLARÉS, FRANCESC. *Sant Benet de Bages a l'època montserratina (segles XVI-XIX)*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2005. p. 47.

¹⁶⁰⁵ Instrument que actualment està ubicat a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona.

¹⁶⁰⁶ Informació tramesa gentilmente pel Sr. Simon Platt, membre de l'equip restaurador de l'instrument.

y demés necessari concernent a la música, ab les manxes y registres y música són en aquell, exceptat la caixa de dit orga que aquexa ha de fer dit señor doctor fra Gerònim Abrich a sos gastos y de la manera que a ell apareixerà, lo qual orga haje de tocar per lo die de sant Pere als vint-y-nou del mes de juny pròxim vinent y aquell haja de posar y assentar a sos gastos en lo lloch ha assenyalat que és al cor de dalt de dita isglésia de Sanct Pere de Galligans, a la part de la capella de sant Antoni y sant Gisleno.

Item és pactat y lo dit pare fra Barthomeu Triay hage axí mateix com ab thenor del present convé y promet fer y fabricar a sos gastos a la altre part de dit cor, a la correspondència de dit orga, la cara de altre orga que corresponga al dit orga, posant lo mateix número de flautas y de la mateixa proporció que seran les de la cara de dit orga, fent dits señor doctor Gerònim Abrich a sos gastos la caixa».

El cost de l'instrument (incloses les dues caixes) ascendia a 120 doblers d'or o, el que és el mateix, 660 lliures. Els mobles no eren obra de Triay sinó que van ser encarregades per fra Jerònim Abrich, prior del monestir, a un mestre entallador i fuster. Com indica, la ubicació dels orgues va ser a les arcades més immediates al cor superior.

Un exemple del nostre conegut orguener flamenc Andreu Bargeró a Alzira (1703)¹⁵⁹⁸, al País Valencià, ens demostra la coneixença d'aquestes pràctiques ornamentals per part d'ambdós territoris:

«Item se ha de hazer fabricar los caños para vestir y adornar todos los castillos de la caixa colateral, que solo sirven de adorno, y estos no han de cantar siguiendo aquel mismo orden que la caixa del órgano principal»¹⁶⁰⁷.

Traslladant-nos als Pirineus, concretament a la Seu d'Urgell, els canonges de la catedral van proposar en dues sessions capitulars la voluntat de voler igualar els mobles dels dos instruments que es trobaven enfrontats i situats a l'àtic del cor central del temple. La primera acta correspon a l'abril de 1773 i es parla de voler-los *apariar*, creant una comissió directora de l'obra¹⁶⁰⁸. La situació econòmica o la manca de fermesa van posposar llargament la proposició fins arribar al juliol de 1784, quan «fue resuelto que se tomasen las medidas con tiempo para poner la fachada del órgano pequeño uniforme al grande, figurando igualmente cadereta». Del cost total del pressupost del treball, s'hi va destinar 100 lliures que va donar un benefactor anònim per a tal efecte¹⁶⁰⁹. Malgrat la predisposició a efectuar la nova decoració, i observant fotografies existents de l'interior de la catedral d'abans de la *neteja* empresa per Puig i Cadafalch (1915-1919), cadascun dels orgues va romandre amb el seu aspecte original.

El següent exemple és fruit de la descripció que ens ofereix el baró de Maldà de l'interior de l'església del desaparegut convent de Carmelites Calçats de Barcelona als volts de 1780:

«Alguns altars hi ha curiosos y de escultura, sent dorats los més, ab l'orga, que és dels millors de Barcelona per la dulzura de son flautat, havent-n'hi altre frente de est, dorats los dos, símil en sa hechura a est, sols que és de mera perspectiva perquè correspondia a l'altre»¹⁶¹⁰.

¹⁶⁰⁷ "Orgues i organistes d'Alzira", 149/373.

¹⁶⁰⁸ ADU: Arxiu Capítular de la catedral d'Urgell. Actes d'abril de 1773, f. 61r.

¹⁶⁰⁹ ADU: Arxiu Capítular de la catedral d'Urgell. Actes de juliol de 1784.

¹⁶¹⁰ AMAT I DE CORTADA, Rafael d'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 113.

L'orgue real va ser iniciat per l'orguener Josep Boscà [pare] al febrer de 1733¹⁶¹¹ i, després de la seva mort, el va finalitzar Josep Boscà [indeterminat] al febrer de 1734¹⁶¹², situant-lo a la part de l'Epístola, el qual es va daurar el 1780¹⁶¹³, per tant el de l'Evangeli era el simulat.

I la darrera *bessonada* d'orgues seran els projectats a l'església del convent de la Mercè de Barcelona. Novament, el baró de Maldà ens informa de la situació orgànica del temple i ens el descriu com

«lo orga encara no està de tot acabat, a la hechura la cadireta a la de Santa Catarina, novament tret del mitg del cor y posat a un costat immediat al dit cor, en la primera tribuna, fent-se altre igual a la de la altre part frente. Y actualment se hi treballa»¹⁶¹⁴.

La construcció dels dos exemplars la podem situar entre 1788 i 1791, com detalla un document en què s'explica «que se han hecho dos órganos, el uno con voces, el otro mudo» o «se han hecho en la iglesia dos órganos, el uno servible y el otro en caja»¹⁶¹⁵. Desconeixem qui va ser l'autor d'aquesta obra malgrat que les caixes dels orgues tenen una tipologia típica del centre d'Europa: Cavallé (on la tradició atribueix l'autoria d'aquests instruments a aquest orguener sense que haguem trobat cap dada que ho confirmés), Scherrer o Vullen? De Scherrer sabem que entre 1775 i 1777 va fabricar una cadireta que va col·locar al centre del cor¹⁶¹⁶, treballant el fuster Josep Vila en la elaboració de la seva caixa. I a Vullen, el juliol de 1791, se li paguen 3.650 lliures en despeses «per lo gastat per las orgas, chor, varandillas del chor, organets y tronas», i l'abril de 1792, cobra «per las añadiduras fetas en la orga» la quantitat de 221 lliures¹⁶¹⁷.

ESCUTS

Com hem vist, les façanes dels orgues estan plenes d'elements ornamentals.

Un d'ells presideix de forma especial tot el conjunt: l'escut. Podríem definir-lo com una superfície delimitada que porta les insígnies i altres símbols que identifiquen una nació, una ciutat o una família¹⁶¹⁸. La raó de la seva inclusió en els mobles és per a donar a conèixer d'una forma visible qui és el benefactor o entitat que ha costejat la construcció de l'instrument. El podem trobem de dues maneres: presidint l'àtic del cos principal o coronament (emmarcat per un conjunt de talles) o utilitzant un detall de l'escut i diversificar-lo per tota la façana (per exemple als plafons de la balconada o als camps del cos principal).

L'orgue de Calaf, obra de l'orguener Bartomeu Triay i de l'escultor Agustí Llinàs contractat l'any 1678, esmenta que el pintor i daurador Bernat Amorós ha de representar les «armes de la iglesia y vila» a la façana de l'instrument per la quantitat de 38 lliures¹⁶¹⁹.

¹⁶¹¹ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 60, f. 6r i 22r.

¹⁶¹² *Id.*, f. 38r, 48r i 55r.

¹⁶¹³ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 14, f. 220v; i Volums 27, f. 128.

¹⁶¹⁴ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 110.

¹⁶¹⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 336, s/f.

¹⁶¹⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 313 (13 de juny de 1775); lligalls grans 529 (16 de juny, 21 de juny i 17 de juliol de 1775); i lligalls grans 529 (7, 16 i 31 d'agost de 1775). Volums 2890, f.28r.

¹⁶¹⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2913, f. 41r; i Volums 2826, f. 9r.

¹⁶¹⁸ Definició de www.diccionaris.cat.

¹⁶¹⁹ AMC: Fons comptes. Racional. Registre 7 (1667-1690).

«Armas de la Villa de Badalona copiadas del original qual està ensima el órgano». APSMB

A Castelló d'Empúries, Josep Boscà [pare] (1691) cobrarà de la universitat «de haver [...] refinat de nou lo orga y cadireta in dita iglésia [de Santa Maria], [...] fetas las cartel·las de dit orga y cadireta, ensostrar, tapar y fer portas ab sos panys y claus, tant en los secrets de dit orga y cadireta com en las demás portas necesàrias, fer los rematos ab las armas de la vila en dit orga y cadireta, y polseras en dit orga»^{DOC 16}.

Com a exemples destacables d'escuts que representin la universitat al capdamunt de l'instrument tenim Badalona, Calaf, Igualada, Sitges, Sant Pere Pescador, Montbrió del Camp, Montblanc, Poboleda, Agramunt i la Pobla de Cérvoles. Com a benefactors tenim els dels bisbes corresponents de la diòcesi en el cas de la catedral de Tortosa, el de Mallorca a Sóller, i el d'Eivissa a la seva catedral (aquests dos darrers instruments, obres de Lluís Scherrer). I una deixa de la corregidora Anna de Omeagher finançarà la construcció de l'orgue de Talarn, on es veuran ben visibles dos escuts seus als plafons de la balconada amb una pintura de Santa Anna al respatllet de l'organista en honor de la generosa protectora.

VI. 3. 4. PORTES, SARGES I CORTINES. PINTORS I TEMÀTICA

El conjunt d'elements que conforma el moble de l'orgue està sotmès a l'ornamentació escultòrica fins al punt de convertir-lo en un gran retaule sonor que sorprendrà els fidels tant d'una manera visual com musical. Però l'instrument no tenia prou amb l'escultura exuberant de vegetals, figures fantàstiques, *puttis*, escuts i garlandes que, a més a més, se li aplicaran unes grans portes exteriors adaptades a tota la superfície frontal qual tancaran i obriran el cos principal de l'orgue per a protegir-lo de la pols i quan no s'utilitzi l'instrument a causa del calendari litúrgic.

Des de les primeres cites documentades sobre portes o sarges decorades en diversos orgues del país (Cervera-Santa Maria, 1414¹⁶²⁰ i 1511¹⁶²¹; Barcelona-Catedral, 1480¹⁶²²; Girona-Catedral, 1495¹⁶²³; Igualada, 1495¹⁶²⁴;...), la seva construcció serà constant als instruments, diluint-se la seva aplicació a partir de 1760. Aquests tancaments, o com anomena un pagament del convent de Santa Mònica de Barcelona «las ventanas del órgano por las quatro caras» (1764)¹⁶²⁵, podien tenir dues tipologies. Per un cantó les portes que consistien en uns plafons de fusta o en unes sarges de tela que es mantenien esteses o desplegadas a una estructura de fusta subjecta al lateral de la caixa mitjançant frontisses.

¹⁶²⁰ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Èpoques (varis) 1400-1412, Jaume Sabater. f. 198r.

¹⁶²¹ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Racional 1511-1513, f. 55v-56r.

¹⁶²² ABEV: GUDIOL i RICART, JOSEP. "Pintors, cortiners i de portes d'orgue". *Pintura, escultura i orfebreria Gudiol núm IV* (recull d'articles). p. 33.

¹⁶²³ BONASTRE, FRANCESC/ARAGÓ, ANTONI M. "Capítols per a la construcció d'un orgue a la seu gironina". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25/1 (1979-1980). p. 458.

¹⁶²⁴ REVISTA MUSICAL CATALANA. Any 1920. p. 157-159.

¹⁶²⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 637, f. 61r.

Principalment es construïen pel cos principal però en algun exemplar, com el de Montbrió del Camp abans de la seva restauració (1978-1992), comptava també amb portes de fusta a la cadireta amb pintures de camps de tubs curiosament en estil neogòtic igual qual les del cos principal. L'altre tipologia serien les cortines que cobrien tota la façana de l'orgue major i de la cadireta. Tenien un dispositiu a mode de rodet o torn que la recollia en la part superior (Barcelona-Santa Maria de Jonqueres, 1729 «segons las

LA SELVA DEL CAMP (1696)

Cortina de la cadireta.
Fons Eufemià i Cogul.

AHT

MATARÓ (1736)

Cortina de l'orgue major.
MASMM

midas li designarà lo mestre de fer orgas junt ab lo torn o torns necessaris per baixar y muntar las cortinas que han de passar las pilastras de la cara y los flautats per tapar lo orga»^{DOC 45}). Tots dos casos es donen en façanes planes, tant cadireta com orgue major.

Aquests batents de fusta, sarges de tela i cortines tenien un objectiu plenament catequístic, com els retaules, ja que la major part d'elles estaven decorades amb pintures d'escenes bíbliques, sants o patrons de la vila, característica que s'estendrà fins a la primera meitat de segle XVIII. A partir d'aquesta data s'introdueixen pintures de format més senzill i menys costoses amb figures d'algun sant d'una manera molt esquemàtica, representacions pintades dels camps de tubs interiors (tema ja utilitzat anteriorment), motius florals, medallons, gerros, decoracions geomètriques, tendint a fer desaparèixer escenes de gran format.

A la següent graella detallo els autors i la temàtica utilitzada en aquests tancaments de l'orgue. Malauradament no tot és tan fàcil i molts noms de pintors no s'anomenen en els documents o, al contrari, s'anota el nom de l'artista però no s'indica la iconografia.

Sovint, aquests artistes eren considerats pintors menors, atès que molts treballaven com a dauradors adscrits a tallers d'escultura d'importants artistes del moment, acceptant pintar alguna cortina d'orgue que no suposava un gran nivell d'exigència artística. Però si el comitent disposava d'un pressupost prou folgat, la pintura s'adjudicava al millor professional del moment. Els temes que s'hi representaven corresponen

principalment a imatges de Santa Cecília o el rei David, seguits d'Anunciacions, sants patrons, Adoracions:

POBLACIÓ	ANY	NOM DEL PINTOR	COM S'ANUNCIA L'ACTUACIÓ	ICONOGRAFIA

Montblanc-Santa Maria	segle XVII-XVIII ¹⁶²⁶	?????	-----	Obertes, a l'esquerra estaria santa Cecília, i a la dreta el rei David. Conservades.
Reus-Sant Pere	segle XVIII	?????	-----	Representació de l'Adoració dels Reis Mags, Resurrecció de Jesús i Sant Roc, l'Anunciació i Sant Sebastià ¹⁶²⁷ . Conservades al Museu Diocesà de Tarragona.
Calaf	1679 (pagaments)	Bernat Amorós	«De pintar las portas del orga, quadro de la cadireta, armes de la iglésia y vila per la quantitat de 13 dobles d'or» ¹⁶²⁸ .	?????
Begur	Sense dates	?????	-----	Cortina de la cadireta amb la imatge de Santa Cecília.
Torà ¹⁶²⁹	1683	Joan Gibert	«Per pintar les portes de l'orgue».	?????
Cadaqués	1689 (contracte orgue)	?????	-----	Cortina de la cadireta: Anunciació. Portes obertes: esquerra Adoració dels pastors i dreta Adoració dels Reis. Portes tancades: esquerra Jesús amb deixeble i dreta Adam i Eva. La cortina és més moderna que les portes, possiblement de diferents autors. Conservades.

¹⁶²⁶ Del segle XVII correspondria a la cortina de la cadireta on es representa una Sagrada Família, i de la primera meitat del segle XVIII serien les portes de l'orgue major. Malauradament no es comenten les cares exteriors de l'instrument.

MATA DE LA CRUZ, SOFIA. "Les pintures de l'orgue de Santa Maria de Montblanc". *Història de la Conca de Barberà*. Valls: Cossetània Edicions, 2008. p. 382.

¹⁶²⁷ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 22.

¹⁶²⁸ ACAN: Fons Notarial de Calaf. Hermenegild Vidal, Manual 1679 (núm. 73), f. 209r.

¹⁶²⁹ APTo: Targeta núm. 3202-P XIII.

Sant Feliu de Guíxols	1692 (contracte orgue)	?????	«Item unas grans portas, ço és, tant quant diu dit orga pintades tant de part de fora com de dintre, y en ells se ha de pintar, ço és, de la part de dins lo Naxament de nostre Señor y la Adoració dels tres Reys. Y de la part de fora la embaxada feu lo Arcàngel Sant Gabriel a Maria Santíssima, eo be los Sants que apareixerà a las parts. Item a la cadireta de dit orga una cortina per tancar dita cadireta la qual ha de ésser pintada, y s'i pintaran los Sants que també apareixerà a ditas parts» ¹⁶³⁰ . Interpretem que els Sants seran Feliu i Benet.	
Sitges	1697 (data pagament pintor)	Sebastià Font ¹⁶³¹	«Per a pintar les portes de l'orga i cortina de la cadireta». Total: 69 lliures 13 sous ¹⁶³² .	Es representen Sant Bartomeu (representat en el seu martiri) i Santa Tecla ¹⁶³¹ .
La Selva del Camp	1699 (data acabament portes)	?????	Pintar portes	Imatge de dos sants (Sant Andreu?) al tancar l'orgue.
Riner-El Miracle	Principis segle XVIII	?????	-----	Cortina amb les imatges de Sant Martí (titular de la parròquia de Riner), la Mare de Déu i Santa Cecília. Conservada.
Tarragona-Catedral (capella del Claustre)	Ca. 1700 (data atribuïda construcció orgue)	?????	-----	L'orgue tenia una cortina que simulava els camps de tubs de la façana ¹⁶³³ . Conservada.
Sant Pere Pescador	Post. 1700 (data esculpida al coronament de la cadireta)	?????	-----	Les portes tancades tenien una Anunciació, i la cortina de la cadireta una Santa Cecília.
Barcelona-La Mercè	1701 (data pagament pintor)	Josep Viñals ¹⁶³⁴	«Cobra 4 lliures per la pintura de	?????

¹⁶³⁰ AHG: Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 376), f. 205v.

¹⁶³¹ COLL I MIRABENT, ISABEL. "La influència del gravat en dues obres de Sebastià Font, pintor català del segle XVII". *Miscel·lània Penedesenca*, 18 (1994). p. 233-250.

¹⁶³² AHSI: Fons Mn. Pau Farret i Raventós. XVI. 6.

¹⁶³³ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 154.

¹⁶³⁴ Josep Vinyals, és anomenat l'any 1736 a la llista de deutors de Josep Boscà [pare] per haver-li pintat un quadre de Sant Simplicí.

			la cadireta del orga» ¹⁶³⁵ .	
Barcelona-Catedral (capella de Lepant)	1712 (data atribuïda a la construcció de l'orgue)	Joan Gallart	Cobra 77 lliures per pintar les portes i laterals del moble del positiu d'armari. ¹⁶³⁶	Portes obertes: esquerra Santa Eulàlia i dreta Santa Cecília. Portes tancades: dues figures masculines una de les quals podria ser Sant Oleguer. Conservades.
Barcelona-Santa Clara	1723 (contracte orgue)	?????	Al contracte de construcció de l'orgue s'estipula que Josep Boscà [pare] ha de fer pintar la cortina amb una Anunciació ¹⁶³⁷ .	
Barcelona-Sant Agustí	1725 (data pagament pintor)	?????	«Per fer pintar y acomodar un quadro de Sant Thomàs» ¹⁶³⁸ .	Una imatge de Sant Tomàs
Ciutadella (Menorca)-Sant Francesc ¹⁶³⁹	1726 ¹⁶⁴⁰	?????	-----	Sarges pintades amb les imatges de la Puríssima i Sant Francesc ¹⁶⁴¹ .
Barcelona-Santa Maria de Jonqueres	1730 (data pagament pintor)	Antoni Viladoma	«Anton Viladomat, pintor, 84 lliures per los dos quadros o cortines serveixen per lo orga gran y cadireta» ¹⁶⁴² .	?????
Girona-Sant Lluc	1731 (data encàrrec)	Narcís Riu	Pinta la cortina de l'orgue ¹⁶⁴³ .	Una imatge de Santa Cecília ¹⁶⁴³ .
Manresa-Col·legiata de Santa Maria	1732 (data pagament pintor)	Josep Carreras ¹⁶⁴⁴	Cobra 72 lliures per pintar les portes de	?????

AHPB: Notari Sever Pujol de Barcelona (944/22), f. 16r

¹⁶³⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2875, f. 31r.

¹⁶³⁶ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Els orgues menors de la catedral basílica de Barcelona", 379.

¹⁶³⁷ AHPB: Notari Salvador Pi de Barcelona (904/8), 22 de novembre de 1723.

¹⁶³⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 561, 30 de gener de 1725.

¹⁶³⁹ S'ha inclòs aquest exemplar perquè l'instrument és obra de Josep Boscà i Espanya.

¹⁶⁴⁰ Desconec exactament si és la data de construcció de l'orgue o de les portes, o el seu acabament.

¹⁶⁴¹ JULIÀ I SEGUÍ, GABRIEL. *Els orgues de les Esglésies de Menorca. Quaderns de Menorca*, 26.

¹⁶⁴² ACA: Fons Monacals Universitat Volums 358, f. 245v.

¹⁶⁴³ DORICO I ALUJAS, CARLES. "Construcció i moblament de l'església de Sant Lluc segons el llibre de comptes de l'obra". *Miscel·lània en honor de Josep M. Marquès*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 2010. p. 399.

¹⁶⁴⁴ Josep Boscà [pare] construeix l'any 1725 un orgue portàtil per a la col·legiata de Manresa daurat i pintat per Carreras amb un cost 14 lliures.

			l'orgue major i cadireta ¹⁶⁴⁵ .	
L'Aleixar	1733 (contracte orgue)	?????	-----	Portes interiors amb la imatge de dos Sagrats Cors. A l'exterior, els camps de tubs simulats. Conservades.
Montserrat (orgue dels escolans)	1735	?????	-----	Una imatge de Santa Cecília ¹⁶⁴⁶ .
Girona-Sant Feliu	1738 (data acord pintor)	Pròsper Trullàs ¹⁶⁴⁷	«Ajustàrem ab lo señor Próspero Trullàs los quatre quadros per las portas del orga, un per la cadireta y altre per lo simbori o remato per lo preu de 112 lliuras» ¹⁶⁴⁸ .	?????
La Seu d'Urgell-Catedral	1743 (data pagament pintor)	Joan Sans	Cobra 81 lliures per haver pintat les portes de l'orgue gran i de la cadireta ¹⁶⁴⁹ .	A la part interior, Santa Cecília tocant l'orgue i la Mare de Déu amb les dues inscripcions «CANTATE EUM IN CORDIS ET ORGANO i MAGNA DOMINA URGELLITANA». A l'exterior hi havia les imatges dels bisbes Armengol i Odó amb

BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 556.

¹⁶⁴⁵ *Id.* Volum I, 557.

¹⁶⁴⁶ ALTÉS I AGULLÓ, FRANCESC-Xavier. "A través dels orgues de l'església-basílica de Montserrat", *La llum del so. El nou orgue de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011. p.29.

¹⁶⁴⁷ Daurador i pintor relacionat amb la nissaga d'escultors Pujol de Folgueroles. Trullàs, fou autor d'un retaule simulat a l'església de la Pietat de Vic (ca.1735) i daurador del retaule major de Folgueroles (1743). Al 1713 ja treballava com a daurador.

VILAMALA I TERRICABRES, JOAN. "Els Pujol, escultors, una nissaga folguerolenca (1721-1785)". *Ausa XIX/145* (2000). p. 208

¹⁶⁴⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*, f.185v.

¹⁶⁴⁹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Manual de comptabilitat 1741-1758, f. 31r.

				les llegendes «Ermengaudus aquis i solis Odonus equis» ¹⁶⁵⁰ .
Cervera-Santa Maria	1744 (data pagament pintor)	Mathias de Segòvia	«Per lo preufet de pintar la [cortina de la] cadireta, 8 lliures» ¹⁶⁵¹ .	?????
Talarn	1747 (contracte orgue)	?????	-----	Una imatge de Santa Anna ¹⁶⁵² (que no és l'actual).
La Pobla de Cérvoles	1752 (data pagament pintor)	Josep Cabrer	«A Joseph Cabrer, pintor de Riudecols, per los quadros de las portes del orgue, 34 lliures» ¹⁶⁵³ .	?????
Lleida-Sant Llorenç	1753 (data pagament pintor)	Reverent Gasull	«Fas data de deu lliuras valor de pintar un lienso per tapar la cadireta del orgue de Sant Llorens» ¹⁶⁵⁴ .	?????
Riudoms	1756	Francesc Gaspart ¹⁶⁵⁵	-----	?????
Barcelona-La Mercè	1756 (data pagament pintor)	N. Mieda i Manuel Arrau	«N. Mieda, pintor, per la cortina de la cadireta del orga 6 lliures. [...] Manuel Arrau, pintor, per las dos cortines grans del orga 24 lliures» ¹⁶⁵⁶ .	?????

¹⁶⁵⁰ PUJOL I TUBAU, PERE. *Obra completa de P. Pere Pujol*. La Seu d'Urgell, 1925. p. 405.

¹⁶⁵¹ ACSG: Fons Municipal de Cervera. Obra, f. 27r-39v.

¹⁶⁵² BOSCH, VICENÇ. *Crònica de Talarn*. Tremp: Garsineu Edicions, 1998. p. 54.

¹⁶⁵³ Manuscrit sobre despeses de la construcció de l'orgue dipositat al domicili particular de *Ca'l Cabrer* de La Pobla de Cérvoles.

¹⁶⁵⁴ ACL: Obres, capbreus i comptes 1745/41-1760, f. 230v.

¹⁶⁵⁵ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÈS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, 212.

¹⁶⁵⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2887, f. 21r i s/f, 21 de juny de 1756.

Agramunt	1759	?????	-----	Imatges a les sarges de Santa Cecília i del rei David ¹⁶⁵⁷ .
Barcelona-Santa Maria de Jonqueres	1762 (data pagament pintor)	Joan Sans	«A Joan Sans, pintor, 50 lliures 8 sous per mans y recaptés de pintar las portes de l'orga» ¹⁶⁵⁸ .	?????
Poboleda	1763 (data atribuïda de l'orgue, «inaugurat» el 1770) ¹⁶⁵⁹	?????	-----	Les portes obertes tenen a l'esquerra un àngel músic i a la dreta un rei David. Les portes tancades simulen els tubes de la façana principal. Conservades. Actualment la cadireta té un plafó pintat amb una Anunciació d'època moderna.
Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni	1782 (data acord pintor)	Josep Puig	Pinta «el lienzo del órgano» per la quantitat de 12 lliures ¹⁶⁶⁰ .	?????
Barcelona-Sant Felip Neri	1799 (data pagament pintor)	Josep Mas i Rubí ¹⁶⁶¹	«Per las 4 cortinas de la orga per pintarles, y daurar de or blanch las flautas pintades» ¹⁶⁶² .	?????
Vilafranca del Penedès-La Santíssima Trinitat	?????	?????	«Por delante cerraban u ocultaban este instrumento dos grandes postigos de unos dos metros de altura cada uno que consistían en dos lienzos, buenos, de los que uno representaba a San Juan de Malta y el otro a su compañero de Valois» ¹⁶⁶³ .	

¹⁶⁵⁷ PONS I FARRÉ, JOAN. *Beata Maria Acrimontis*. Barcelona: Spes, 1936. p. 43.

¹⁶⁵⁸ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 362, 5 de setembre de 1762.

¹⁶⁵⁹ FONTS I GONDOLBEU, ANTONI. *Poboleda i Escaladei*. Reus: Gràfiques del Matarranya, 2004. p.85.

¹⁶⁶⁰ APSAV: Llibretes d'Obres (1780-1847). Any 1782.

¹⁶⁶¹ Pintor i daurador amb taller al carrer Riera Alta de Barcelona, i detingut durant la guerra del Francès.

¹⁶⁶² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3682, f. 243.

¹⁶⁶³ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAJETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I, 352-353.

Per acabar, cal anomenar l'existència d'unes portes procedents de l'orgue de la Prioral de sant Pere de Reus del segle XVIII i dipositades actualment al Museu Diocesà de Tarragona^{1627 1664}.

RINER-El Miracle (moble de 1593)
Cortines del s.XVIII amb les imatges de la Mare de Déu, Sant Martí i Santa Cecília.

POBOLEDA (1765)
Portes obertes amb la imatge d'un àngel músic i el rei David.

VI. 3. 5. CARASSES

Un element molt tradicional a casa nostra i que formava part de l'imaginari popular era la figura de la carassa. La carassa (o *caraça* o *penjant de l'orgue*¹⁶⁶⁵) era un motiu ornamental més de l'orgue que se situava penjat a la seva part inferior, per sota de l'instrument, i que representava un gran cap humà cobert amb un turbant d'estètica sarraïna, de certa grandària, de faccions brunes i trets exagerats, amb llargues barbes i cabells de pèl natural (de cua de cavall). Tot ell es complementava amb uns grans ulls i una expressió facial de certa resignació. De fet, el mot carassa es pot aplicar com a sinònim de capgros o com a màscara de grans dimensions que cobria tota la cara.

BARCELONA-Sants
Just i Pastor.
Conservada.

Alguns d'aquests exemplars podien tenir un mecanisme per a obrir i tancar boca i ulls, sistema que el mateix organista feia anar des de la consola de l'instrument, complementant-ho amb l'emissió –per part de l'orgue– de sons estridents i dissonants i que en conjunt produïa un efecte de sorpresa entre els assistents, principalment entre els més menuts. Aquesta activitat s'oferia en determinades dates de l'any, per Nadal principalment, quan es deia que la carassa emetia sons i escopia caramels. Particularment opino que aquesta és la causa principal del perquè de la seva ubicació sota l'orgue: era l'únic lloc de l'església on es podia combinar teatralitat amb música.

¹⁶⁶⁴ De fet queden més exemplars de portes (Prats de Rei, Tarragona-Catedral, Ulldemolins, la Seu d'Urgell, Barcelona-Catedral, Sitges) però ens cenyirem exclusivament a les corresponents al termini cronològic de la tesi.

¹⁶⁶⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)", 202.

Només tenim constància de la seva existència dins del territori català (evidentment s'hi inclou la Catalunya Nord)¹⁶⁶⁶.

L'origen de la introducció als temples catalans d'aquest característic personatge no deixa de ser confós. Uns historiadors el relacionen amb una reacció als atacs de la pirateria turca i nord-africana entre els segles XVI-XVIII a la costa catalana, d'altres amb la victòria de la batalla de Lepant (1571) o amb la conquesta de Granada (1492) però el que és indiscutible és que davant dels ulls del poble aquesta figura representava l'encarnació del mal. Recordem que aquesta estètica islàmica té un gran nombre de manifestacions folklòriques i etnomusicològiques en els gegants *moros*, balls de cavallets o de turcs o de galeres (a Reus, Olot, Lleida, Tàrraga, Sant Feliu de Pallerols, la Patum de Berga, Tarragona...), desfilades de «moros i cristians» (tant arrelades a la Catalunya nova), o en altres tipus d'expressions. En tot cas, aquesta simbologia indiscutiblement representa el triomf i sotmetiment de l'Islamisme vers el Cristianisme.

SANT LLORENÇ DE MORUNYS

Sota la biga inferior i en els extrems, representació dels caps de dos musulmans.

En tenim algun exemple que no segueix el format de carassa suspesa sota l'orgue. La causa és que l'instrument està situat a relativa poca alçada i per tant no té l'alçada suficient perquè la carassa quedi en suspensió. Per això esculpiran dos caps islàmics als permòdols de la tribuna. És el cas de Sant Llorenç de

Morunys, instrument de 1833 que està recolzat sobre un travesser d'època molt més antiga i que deuria formar part d'un instrument molt més anterior.

Enumerant les diferents carasses trobades a la recerca, i considerant interessant oferir els llocs on s'han localitzat, tot seguit es mostraran les cites relacionades amb elles malgrat que sobrepassin les dates establertes en la tesi. El llistat s'inicia al segle XVI amb la de l'orgue de Santa Maria del Mar de Barcelona, quan el monjo benedictí Marturià Prats i el seu germà «construí uns orgues, treballà la fusta y esculterà el penjant» l'any 1514¹⁶⁶⁷.

A Sant Vicenç de Sarrià, l'orguener Miquel Cerdanya (o Sardanya) capitula un instrument en què hi ha de constar «un penjant ab una testa barbuda» l'any 1534¹⁶⁶⁸. A la catedral de Barcelona se succeeixen diverses actuacions a la carassa. Durant la fabricació del nou instrument –l'any 1540– es pagarà una quantitat per «aludes, ayguacuyta, quam

¹⁶⁶⁶ Després d'haver consultat a diversos investigadors sobre la presència d'aquesta tradició a altres indrets de la Península, no he localitzat cap exemple que indiqui la col·locació de la carassa sota l'orgue. Només el Dr. Alfonso de Vicente Delgado em va esmentar la existència de dues grans figures d'estètica musulmana a la part inferior de l'orgue a la catedral de Palència (1688).

¹⁶⁶⁷ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “La música en la basílica parroquial de Santa María del Mar de Barcelona”. *Anuario Musical*, 17 (1962). p. 235.

¹⁶⁶⁸ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”, 206.

eciam pro pintando et dorando testes regum y carassa»¹⁶⁶⁹; l'any 1551 l'orguener Pere Rabassa (o Rabasta) cobra per «adobar la carassa del orgue»¹⁶⁷⁰; i l'any 1568 es paguen 8 sous al prevere Joan Moncada «per una qua de cavall per la barba de la carassa de la present iglésia»¹⁶⁷⁰. A Mataró-Santa Maria s'encarregarà l'any 1595 al factor Josep Bordons un orgue amb moble de l'escultor Pau Forners en el qual «se obligue de fer un sostre de sots la ajuda del orgue y cadira, [...] y una carassa debaix de la cadira ab uns dalfins que la portaran y donaran distinció a dita cadira»¹⁶⁷¹.

ARENYS DE MAR
Carassa a la part inferior
AHFF

L'any 1612 el comú de Tàrrrega adquireix «estopa per fer la barba de la carassa de l'orgue» amb un preu d'un ral¹⁶⁷² i el mestre Pere Antoni Guerau la repara per una lliura l'any 1615¹⁶⁷³.

La catedral de la Seu d'Urgell paga dos sous a l'organista Manyer l'any 1622 per una campaneta per a la carassa¹⁶⁷⁴.

La col·legiata de Terrassa també incorpora una carassa – obra de Jaume Coll – al seu nou instrument de Francesc Bordons (no es precisa la data, entre 1630 i 1647)¹⁶⁷⁵.

Ja dins del termini cronològic de la present tesi trobem que el nou orgue de Josep Boscà [pare] (1689) a l'església de Cadaqués disposava de carassa, construïda a Girona i guarnida amb tres cues de cavall¹⁶⁷⁶.

L'orgue de Sitges (1694) també en tenia, curiosament retratada pel pintor sitgetà Arcadi Mas i Fondevila (1852-1934) al seu quadre *Diada de festa* (1889-1892).

A Castelló d'Empúries-Santa Maria, a les obres de Josep Boscà [pare] (1704-1706), també és citada¹⁶⁷⁷.

El 27 d'octubre de 1726 es paguen 11 lliures i 4 sous per «les mans de fusta de fer la carasa del orga» de la col·legiata de Manresa a l'escultor Josep Sunyer; el 5 de març de 1727 «per adornar la carasa» 5 lliures 4 sous a Pere Màrtir Suanya; i el 8 d'abril de 1727, 8 lliures 8 sous «per donar pintar y encarnar la carasa del orga» a Antich Juncar, daurador¹⁶⁷⁸. Però si veiem les fotografies de l'interior de la Seu de Manresa ens adonem que el temple disposa de dues carasses, cadascuna als portals esquerre i dret. Les dades anteriors no indiquen a quina de les dues carasses corresponen els pagaments malgrat que al portal de l'esquerra el moble d'orgue és d'estètica neogòtica i per tant molt més modern.

¹⁶⁶⁹ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de los maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)”, 213.

¹⁶⁷⁰ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Órgano y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)”, 203.

¹⁶⁷¹ ACA: Fons Notarial de Mataró. Batllies Mt-C-8.

¹⁶⁷² ACUR: Fons Municipal de Tàrrrega. Llibre d'albarans (1603-1617), f. 260r.

¹⁶⁷³ *Id.*, f. 328v.

¹⁶⁷⁴ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Obra 1601-1635, f. 349v.

¹⁶⁷⁵ *Revista Musical Catalana* (1915), p. 71-80.

¹⁶⁷⁶ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. “Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)”, 279.

¹⁶⁷⁷ *Id.*, 242.

¹⁶⁷⁸ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basilica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 557.

A Talarn, la decoració del nou orgue de Josep Boscà i Serinyana (capitulat el 1748) és dissenyada per l'escultor Josep Casasses, que esculpeix la cornisa, la balconada de l'orgue i la carassa (aquesta tenia una campaneta valorada en una lliura, les pintures per a decorarla van ascendir a quatre sous, i el seu cabell a set sous)¹⁶⁷⁹.

En el monestir de Sant Feliu de Cadins de Girona (1759) col·loquen una carassa a l'antiga caixa de l'orgue¹⁶⁸⁰.

La darrera carassa documentada correspon a la descripció de Gaietà Barraquer i Roviralta de l'orgue del monestir benedictí de Santa Maria de Gerri: «terminado por la acostumbrada carassa»¹⁶⁸¹.

SANT PERE PESCADOR (1700)
Carassa. IAAH

Però el fet ben vistós de tenir un cap de turc penjat sota l'orgue havia d'anar acompanyat per uns moviments o sorolls que el fessin més espectacular davant d'una multitud que en aquelles èpoques es delectava observant fets insòlits. El que més sovintejava era associar sons terribles de registres d'ornament amb la cara del penjant. D'aquesta manera es produïen l'any 1783 sons «esfereïdors» que espantaven tots els assistents a Santa Maria del Mar de Barcelona; per aquest motiu Josep Boscà i

Serinyana haurà d'«afinar la gaita y la trompa que no tocaba de la carassa»¹⁶⁸². El baró de Maldà, als seus retrats costumistes, relata la nit de cap d'any de 1797 a la basílica de la Ribera quan «la novetat dels salamons així guarnits ha portat a molt poble a la iglésia parroquial de Santa Maria, i més la curiositat de veure obrir la boca i moure los ulls a la gran caràtula de son gran orgue, que a l'obrir-la se quedaven, molts, fets uns favets, mirant com obria la boca en lo baix d'una bombardà, que pareixia bram d'ase; i donetes, moltes caps sense cervell, reien i xerraven a penes obria la boca i movia los ulls, com si fossen en lo Born o pescateria»¹⁶⁸³. O a l'església de Berga, quan el 9 de juliol de 1811, el baró de Maldà assisteix «per no faltar requisit en l'orgue que tocà ahir tarda en lo lluit bateig de la noieta del Jaume Borràs i Marianna, mossèn Manuel Casanoves féu obrir la boca d'aquella carassa d'orgue i cap sota de l'orgue, pareixent bramar un ase, lo que jo no reparí que obrís la boca, sí que els demás que eren en la iglésia del seguiment del bateig, així com en Barcelona per Nadal en sa festa principal en la parroquial iglésia de Santa Maria del Mar»¹⁶⁸⁴. Analitzant les dues descripcions anteriors del baró, la redacció entreveu que l'existència de carasses que obrissin i tanquessin els ulls i la boca no era, ni molt menys, generalitzat. Com tampoc el fet de llençar confits durant la seva manipulació.

¹⁶⁷⁹ ACPJ: Fons Notarial de Tremp. Antoni Vilaró, *Manuale* 1748 (995), f. 80v.

¹⁶⁸⁰ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 4-770), f. 837r.

¹⁶⁸¹ BARRAQUER I ROVIRALTA, GAIETÀ. *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I, 97.

¹⁶⁸² ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar. Consueta d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 58.

¹⁶⁸³ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre III (1795-1797)*. Barcelona: Editorial Curial, 1988. p. 304. -Biblioteca Torres Amat.

¹⁶⁸⁴ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre IX (1811-1812)*. Barcelona: Editorial Curial, 1988. p. 91. -Biblioteca Torres Amat.

Segons la consuetud d'Aymar i Puig (1877)¹⁶⁸⁵ té el seu origen a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona, concretament entre els anys 1847 i 1850:

«Diuhen Sr. Primitiu Pardàs y dit Sr. Anton Comella que al resentir-se la salut del organista, reverent Vall-llosera demanà est al reverent Miquel Milà, organista, li tocàs las Matinas de caps d'any y est comensà a fer la broma dels confits de la carassa que antes no se coneixia més que per obrir la boca. Seria això del 1847 al 1850. Serà bo prèndrer informe sobre lo particular».

Un exemple singular és el que correspon a la catedral de Girona. Segons actes capitulars de 1592 i 1593, es proposa i resol fer posar una carassa a l'orgue d'aquesta seu¹⁶⁸⁶. Però després d'aquests primers exemplars, i ja en època barroca, s'encarreguen unes segones carasses, una figura masculina i una de femenina, destinades als dos orgues amb què comptava el temple gironí. Aquestes dues figures van romandre a les dependències de la catedral fins que després del Concili Vaticà II se'n van desfer malvenent-les i finalment van ocupar una paret del cafè L'Arc de la ciutat de Girona, on actualment es poden apreciar amb tota la seva qualitat. La carassa masculina té tots els atributs típics a que hem fet referència però la femenina és un cas únic ja que no tenim

SANTPEDOR (1741)
Fons Salvany. BdC.

constància de cap altre exemplar d'aquest gènere. A més, les seves faccions són dolces i serenes, i no amb aquella mirada trista de les masculines que transmetien una mena de resignació i, al mateix temps, rudesia. Aquestes carasses estan atribuïdes als escultors Pau i Pere Costa i datades entre 1710 i 1730¹⁶⁸⁷.

D'altres instruments dels quals només coneixem les carasses per testimonis gràfics, sense cap mena d'informació complementària, són les d'Arenys de Mar, Sant Pere Pescador (1700)¹⁶⁸⁸, Santpedor (1741), Sant Esteve de Banyoles (1758), Sants Just i Pastor de

Barcelona (conservada), Moià (conservada) i Mataró.

Per acabar, esmentarem l'única carassa que encara resta al seu lloc original: la de la catedral de Perpinyà. A principis del segle XIX existia el *cap de moro* a l'orgue, però el que veiem actualment data de 1928 i prové d'un orgue català¹⁶⁸⁹.

VI. 3. 6. MATERIAL DEL MOBLE

La documentació recaptada, tant llibres de comptes com protocols notariaus, ens ofereix molt poca informació sobre el material amb què es van construir els mobles dels nostres instruments. Fins i tot els escassos contractes dedicats exclusivament a les caixes oculten els materials amb què les havien de fabricar els orgueners. La capitulació de

¹⁶⁸⁵ ADB: Arxiu Parroquial de Santa Maria del Mar. Consuetud d'Aymar i Puig (1877) núm. 143, f. 78.

¹⁶⁸⁶ CIVIL I CASTELLVÍ, FRANCESC. "El órgano y los organistas de la catedral de Gerona durante los siglos XIV-XVI". *Anuario Musical*, 9 (1954). p. 233.

PÉREZ I SANTAMARÍA, AURORA/ VILA, PEP. "Carasses a la seu de Girona". *Revista de Girona*, 273 (2012), p. 51.

¹⁶⁸⁷ *Id.*, 52.

¹⁶⁸⁸ Entre parèntesi anys de construcció de l'instrument.

¹⁶⁸⁹ www.cathedraleperpignan.fr

l'important escultor Pere Costa (1729) sobre el moble de l'orgue de Santa Maria de Jonqueres de Barcelona omet qualsevol indicació de materials, com també de Llinàs a Calaf (1678)^{DOC 1} o Joan Roig a Sitges (1694)^{DOC 20}. Veurem en multitud d'ocasions que tot es resumirà en una afirmació generalista que l'instrument s'ha de fer «de bons materials segons regles del art de organer» o, com a molt, amb un paràgraf més específic que indiqui que «la caixa de dit orga se ha de fer puntual segons la planta y tot lo demás que requereix dita fàbrica, y executar-se ab la perfecció que demana lo primor y art de dita fàbrica» (Barcelona-Sant Joan de Jerusalem, 1737^{DOC 53}). A diferència de l'enumeració dels registres de l'orgue on sí es detallava el material de cadascun d'ells, els mobles dels orgues –fets exclusivament amb fusta tret de petits elements com frontisses, panys i claus– no estaven considerats prioritaris en aquest aspecte i deixen la seva construcció a la lliure voluntat de l'orguener, materialment parlant.

Quatre exemples de la primera meitat de segle XVIII ens proposen l'ocasió de conèixer el tipus de fusta amb què es construïa aquesta part tan espectacular de l'orgue. Un utilitza melis de Tortosa, fusta molt usada pels orgueners durant el segle XVIII per la confecció dels tubs juntament amb el roure de Flandes. Els altres tres casos fan servir l'àlber blanc però estrictament a les façanes, perquè no surt reflectit que ho facin a la part interior de l'instrument. L'escultor Agustí Llinàs rebrà la comanda per mans de l'abadessa del convent de Sant Feliu de Cadins de Girona el 21 de gener de 1705^{DOC 28} de fabricar-hi un instrument nou «havent de ésser tota la fusta de la dita caixa y orga de fusta de pi de melis de Tortosa bona y rebedora». Però la fusta d'àlber serà present a l'orgue de Sant Sever de Barcelona (1721)^{DOC 33} quan Josep Boscà [pare] ha de fer «la caixa de albe blanch escultorada», o el mateix orguener als Dominics de Tarragona (1723)^{DOC 35} «ha de fer la caixa de alba ab la tribuna o barans de alba» o el seu fill Antoni Boscà a Torroella de Montgrí (1738)^{DOC 55} «a de fer la caixa del orga de abra blanch també ab la caixa de la cadireta treballat de escultura, las pilastras y cartelas». La fusta d'àlber és treballada, però per a parts de l'interior de l'orgue (salmer o portavents o manxes).

VI. 3. 7. EL CROMATISME I TÈCNiques DECORATIVES APLICATS AL MOBLE

Les directrius donades pel Concili de Trento (1545-1563) incidiren directament sobre les expressions artístiques de l'Església Catòlica i es van centrar a crear un art de formes més expressives i naturalistes, al servei de la litúrgia, que potenciés la invocació i veneració dels sants, de les seves relíquies i de les imatges sagrades. No tan sols són importants la dimensió litúrgica de les celebracions i la concepció espacial o representativa del temple, sinó que també mitjançant els retaules s'instruirà el poble en els Sagraments i els Dogmes de la Fe.

Aquesta revaloració de la funció didàctica de les imatges, tan pròpia de la Contrareforma, portà a proveir l'Església d'un esplèndid retaule major acompanyat d'altres auxiliars a les capelles, i a decorar parets i sostres amb una profusió d'elements tan pictòrics com escultòrics que culminaria amb la tècnica de la dauradura en alguns d'ells.

Fins a les acaballes del segle XVIII, els interiors dels temples s'embelliran –retaules a part– amb marqueteries de marbres de colors, estucs, gelosies a les tribunes, múltiples figures de talla policromada i daurada, voltes i sostres amb grisalles, esgrafiats... Tots

aquests ingredients desembocaran en el barroc més exuberant que ompliran un gran nombre d'esglésies catalanes. Dos d'ells seran la tècnica del jaspi (o jaspiar o jaspiat) i del daurar parts d'un grup escultòric o arquitectònic (sobretot motllures, gelosies o tribunes...) que incidiran notablement amb la decoració i policromia dels mobles dels orgues. No oblidem que l'efecte final del conjunt depenia d'una manera decisiva de la tasca dels dauradors i policromistes, el tercer ofici relacionat amb la retaulística. El 20 de juliol de 1726 es paga al pintor Josep Carreras la quantitat de 14 lliures «per lo treball de pintar y dorar lo orga portàtil» de la col·legiata de Manresa¹⁶⁹⁰.

Per una altra banda, diferents definicions del jaspi són «pedra de gra fi, varietat del quars, de colors vius i variats que es fa servir com a ornament»¹⁶⁹¹ o «varietat criptocristal·lina de quars, de colors variats segons les impureses i susceptible de poliment»¹⁶⁹². En conseqüència, jaspiar seria fer decoració pictòrica que imita les vetes i els pics del jaspi o ornamentació pictòrica que imita els colors del marbre o del jaspi. Realment el segle XVIII serà l'època de les barreges dels daurats, la policromia i el jaspiat, d'alegres i vius colors, que es fondran amb el simbolisme de la iconografia.

Disposem d'un gran número de descripcions d'interiors d'esglésies que es van adaptant a les noves modes i que ens narraran les diferents combinatòries de tècniques decoratives.

L'any 1730 «han de dorar la caixa del orga y jaspiada en tot lo exterior, y las flautes exteriors de dit orga també dorades, com també el sota del orga» de la capella de Sant Lluç de Girona¹⁶⁹³.

Entre els anys 1725 i 1734, la comunitat de Carmelites Calçats de Barcelona contracta amb l'orguener Josep Boscà [pare] la fabricació d'una nova cadireta i la reparació de l'orgue major de l'instrument conventual del costat de l'Epístola. Acabats aquests treballs, Pere Rigalt daurarà l'orgue i cobrarà en tres pagaments emesos entre l'octubre i desembre de 1733 una quantitat de 300 lliures¹⁶⁹⁴. Aquest es torna a daurar l'any 1780¹⁶⁹⁵.

Tornant a Girona, la col·legiata de Sant Feliu està necessitada d'una bona reparació del seu instrument, restaurant també la seva façana i rebent el donatiu d'un fidel devot que col·labora en el cost de les millores. Iniciades les obres el 1738 amb el pagament de 9 lliures a Antoni Rutllat «per fer la vestida y pintar y dorar lo orga»¹⁶⁹⁶, prossegueixen fins al gener de l'any 1740, abonant «la última paga del dorar lo orga». Durant aquesta llarga etapa, el canonge Salter, comissari per la fàbrica de l'orgue, proposa el 17 d'agost de 1739 que «se pintàs lo fustam o caixa, [...] que los jaspes fossen bons y esmenassen en fer que la obra estigués ab tota perfecció». El 21 de setembre «comparagué mestre Colubràn, dorador, y ajustarem que jaspe ab llustre, y que tota la escultura que és sobre las flautas, tant del orga com de la cadireta, que ha de ésser tot dorat, y prometé fer tot lo

¹⁶⁹⁰ BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 556.

¹⁶⁹¹ www.diccionaris.cat

¹⁶⁹² Institut d'Estudis Catalans.

¹⁶⁹³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 492, f. 71.

¹⁶⁹⁴ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 60, f. 29v, 34v i 38r.

¹⁶⁹⁵ ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 220v; i Volumes 27, f. 128.

¹⁶⁹⁶ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Obra Eclesiàstica*. Comptes 1728-1823, f. 32v.

sobredit per lo preu de cent lliuras Barc.»). El mes de desembre de 1739 es desmonten les bastides dels pintors de la caixa¹⁶⁹⁷.

Dos exemples més de decoració interior d'esglésies estan datats al juliol de 1741 quan els murs interns de Santa Maria de Verdú són emblanquinats i «se pintarà lo orgue, esto és, tot lo camp serà jaspeat per diferents colors, y tota mollura o escultura se pintarà y se brunyirà»¹⁶⁹⁸.

L'altre correspon a l'església de Sant Joan de Lleida, on Fèlix Pernaus, daurador «en Lleyda residint», serà contractat el 22 de març de 1750 «acceptant per lo temps, és a saber, de dos mesos y mitg contadors del dia present en avan lo dorar, pintar y jaspear respectivament la caixa del orgue, tribunes y balustres del cor de la dita parrochial iglésia ab lo modo següent. Primo lo dit orgue tota la talla de plata y colradura y demás jaspeat. Item las faixas de las pilastras de dit orgue de plata, colraduras y lo demás de diferents xapes bruñits y los costats de color de perla. Item los balustres de les tribunes y cor quatre perfils de plata y colradura en cada balustre [...]». El cost serà de 52 lliures¹⁶⁹⁹.

Un altre instrument nou que serà daurat tot just acabat és el del monestir benedictí de Sant Benet de Bages (1760), d'Antoni Boscà, quan el «pintor Ignacio de Manresa, por el trabajo de dorar y pintar el órgano nuevo y por el oro y materiales que gastó» rep el gener de 1761 la quantitat de 70 lliures¹⁷⁰⁰.

La catedral de la Seu d'Urgell jaspiarà un dels dos orgues, suposem el de l'Evangeli d'Antoni Boscà (1741), per mans de Joan Segòvia, entre el maig i l'agost de 1770¹⁷⁰¹.

Però la caixa de l'orgue major d'un instrument emblemàtic com el del suís Lluís Scherrer del Vendrell (1775) serà pensada per a «donar-li un color de cafè ab vernís». La cadireta capitulada posteriorment constarà de les mateixes característiques, «color y vernís com l'orga gran»¹⁷⁰².

Un inventari de la capella de la Mare de Déu de la Victòria o del palau de la Comtessa a Barcelona detalla que el 18 de juliol de 1778 «junto al choro está un órgano grande muy bueno, con varios registros y demás aparejos correspondientes, cuya caxa –que es toda de escultura– tiene los fondos jaspeados de blanco y los resaltes dorados»¹⁷⁰³. El baró de Maldà complementa la informació descrivint l'instrument com a un dels millors de la ciutat i que «hi ha tribunas a un costat y altre de presbiteri [...], tot, ab celosias de las tribunas, de color perla y perfils dorats y així mateix l'orga y balaustradas del cor¹⁷⁰⁴».

¹⁶⁹⁷ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibres del secretariat 1727-1744*, f.182v, 184v, 188r i 197r.

¹⁶⁹⁸ APVd: Documents diversos, v.1 (reg. 339), doc. 131.

¹⁶⁹⁹ AHL: Fons Notarial de Lleida. Bonaventura Berga, *Manuale omnium instrumentorum 1750* (322), 22 de març de 1750.

¹⁷⁰⁰ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 117, f. 116v.

¹⁷⁰¹ ADU: Arxiu Capitular de la catedral d'Urgell. Acta 7 de maig de 1770, i Obra (núm. 888) 1 d'agost de 1770.

¹⁷⁰² Totes les dades sobre aquest instrument procedeixen d'un manuscrit antic dipositat a l'Arxiu Parroquial del Vendrell anomenat *Llibre de l'orgue*.

¹⁷⁰³ AHPB: Notari Jacint Baramon de Barcelona (1056/24), f. 318r.

¹⁷⁰⁴ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 102.

El nou orgue dels Trinitaris Descalços de Barcelona, construït el 1788 per un orguener anònim, gaudeix d'una caixa dissenyada per Salvador Gurri «emblanquinada»¹⁷⁰⁵. En canvi l'interior de l'església dels Trinitaris Calçats, també a Barcelona però de l'any 1806, tenia «molta part del orga o son fustam dorat y colorit blau o vert, com ya són las tribunas»¹⁷⁰⁶.

Tot seguit s'enumeren les descripcions de diversos temples barcelonins que el baró de Maldà descriu als seus dietaris en els darrers anys del segle XVIII. D'aquesta manera es pot establir una relació de l'estètica decorativa religiosa de l'època. S'inicia el recorregut amb l'església de la col·legiata de Santa Anna, a la nau única, mirant frontalment la porta d'accés al claustre, «quedan lo òvul del cor y dos lluminars llarchs y estrets ab vidres regulars [a mà esquerra], lo un frente de l'orga de fusta y escultura, sa caxa sens dorar-se, medià en sas sonoras veus».¹⁷⁰⁷; l'església del convent de les Jerònimes, «corrent tribunas sobre dels archs de las capellas fins a unir-se a las del cor, que ab la de l'orga y caxa és el tot de color blau ab perfils dorats».¹⁷⁰⁸; la dels Carmelites Calçats, «alguns altars hi ha curiosos y de escultura, sent dorats los més, ab l'orga, que és dels millors de Barcelona per la dulzura de son flautat, havent-n'hi altre frente de est, dorats los dos, símil en sa hechura a est, sols que és de mera perspectiva perquè corresponguia a l'altre».¹⁷⁰⁹; el del monestir de Valldonzella, «[...] sobre la dita capella lo orga, que, encara que petit té prou chorro de veus, jaspeat y dorat, ab las tribunas».¹⁷¹⁰; l'orgue del convent de dominics de Santa Caterina també és tot daurat¹⁷¹¹.

VI. 4. DESCRIPCIONS D'ORGUES DE L'ÈPOCA

La recerca d'informació sobre els orgues dels segles XVII i XVIII ha representat una tasca summament laboriosa i amb grans dosis de paciència, a base de buidar dades i més dades d'arxius que, fil rere fil, ens conduïen cap a contractes notariais, actes capitulars i/o municipals i/o llibres de comptes d'entitats comunals i/o religioses. Aquesta informació sempre tindrà un contingut interessant però mancat de calidesa i proximitat ja que mai ens presentarà l'instrument des d'un punt de vista emocional, amb un llenguatge col·loquial, sinó amb tota la retòrica clàssica i formal d'un manual escriturat per un notari o escrivà o per un ecònom que només entén de números.

El personatge històric català, músic aficionat, que més va valorar aquest instrument fou el noble costumista Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà i Maldanell, cronista especialment de la ciutat de Barcelona. A partir de 1769 inicià un seguit de relats de caràcter autobiogràfic, remarcant *Calaix de sastre* i *Viles i ciutats de Catalunya*, narracions plenes d'esdeveniments, uns importants, altres no tant, en els quals descriurà la vida de la capital i de diverses viles de Catalunya. Però el que ens resulta més atractiu de la seva literatura és la descripció acurada que presenta d'edificis religiosos, esglésies i convents, on detalla les novetats arquitectòniques i decoratives que s'hi van succeint des

¹⁷⁰⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 3277, s/f (de gener a juny de 1788).

¹⁷⁰⁶ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D', BARÓ DE MALDÀ. *Calaix de sastre*, XXXII, 444.

¹⁷⁰⁷ AMAT I DE CORTADA, RAFAEL D'. *Viles i ciutats de Catalunya*, 102-103.

¹⁷⁰⁸ *Id.*, 122.

¹⁷⁰⁹ *Id.*, 113.

¹⁷¹⁰ *Id.*, 123-124.

¹⁷¹¹ *Id.*, 107.

de 1769 fins a 1819. En els seus relats ens adonarem del gran interès que demostra vers la música i les festes tradicionals, i extraurem una quantitat considerable d'informació al voltant dels orgues, la seva decoració, organistes, músics i capelles de música.

Un altre exemple que ens dibuixarà les característiques de l'orgue al segle XVIII serà el protocol estès a mena de certificació i a instàncies dels orgueners Antoni Cases i Josep Cases i Soler per l'organista de la parroquial de Sant Pere, Mn. Joan Claver. L'objectiu del manuscrit^{DOC 122}, amb data de 29 de juny de 1779, és afirmar la bona qualitat dels instruments fabricats pels Cases mitjançant el judici del mestre d'orgue de la Prioral.

El document s'estructura en quatre parts. La primera és la presentació de l'acte per part del notari, enumerant els assistents. Els següents paràgrafs estan redactats en primera persona per Mn. Claver. La segona part se centra en els mèrits professionals de l'organista per justificar el seu bon criteri a l'hora d'emetre els veredictes sobre els orgues indicant les ciutats on ha viatjat (París, Londres, Roma, Nàpols, Torí, Gènova, Madrid...), els convents mercedaris on ha exercit d'organista i els mestres amb qui ha estudiat a Madrid (Josep Picanyol i Josep Elies). La tercera consisteix en una brevíssima enumeració de les particularitats dels exemplars construïts a l'«interior de España», França, Anglaterra, Itàlia i Alemanya, mostrant al lector del certificat el grau de coneixement que té dels orgues europeus. Aquest paràgraf ens interessarà especialment perquè tinguem idea, tal vegada d'una manera superficial, amb un llenguatge potser rudimentari i intel·ligible per a qui llegeixi el document, com eren els instruments d'aquesta època i el punt de vista d'un prevere de les darreries de segle XVIII:

«Haviendo circulado muchas de las capitales en donde floresen los bellos órganos, assí en los referidos reynos como en lo interior de España, he observado, haviéndome instruido en las ocasiones que circulava de las obras más acreditadas y de más buenos artífices, sólo he reparado por el mejor de quantos he visto, el órgano de la Santa Casa de Nuestra Señora de Loreto en Italia.

Los de Fransiá conceptué por de muy bella vista y agradable perspectiva, pero sus voces las tengo por bastas, opacas, poca firmeza y afinación. Los teclados muy duros y mucha calada.

Los de Inglaterra son parecidos a los de España en construcción y buenas voces, pero no tienen los registros de lleno la brillantez que los españoles, ni los registros de lengua la prontitud, ni tonos agradables como los dichos. Y los theclados algo menos imperfectos que los franceses.

Los italianos son finos en quanto a llenos de canonería pero los flautados son flacos de voz, y los más órganos son chicos, sin registros de lengua ni con más.

Los alemanes son quasi iguales a los ingleses».

Si s'analitzen les característiques anteriors, tots els orgues tenien imperfeccions, tret del de Loreto d'Itàlia i dels del país.

Finalment, Mn. Claver dedica el darrer paràgraf que més interessa als promotors d'aquest certificat: la lloança dels instruments de la factoria Cases. El prevere introdueix el tema rebaixant el nivell d'exigència a l'hora de qualificar els orgues espanyols, i en un moment d'humilitat: «al passo que los hay también de indignos», elogia «en algunos [órganos] ser su construcción de mucha firmeza, duración, cuerpo de llenos de canonería muy brillantes en un todo, registros de lengua muy prompts, de muy particulares voces, los teclados muy suaves y muy poca calada, los dichos registros de lengua con tres afinaciones al año o más basta para su conservación y perfección». Totes aquestes virtuts tan preuades en un instrument, finalment les identifica amb «los órganos que he visto y

tocado y admirado en Chataluña», evidentment, que corresponen als exemplars d'Agramunt (1759), Arenys de Mar (1765), Cervera (1743), Poblet (1769¹⁷¹²), Reus (1729-1736), Riudoms (1756), Sant Ramon (1761), Tarragona-Catedral (1738), Tàrraga (1747) i Verdú (1752). A més a més, no només construeixen orgues de petites dimensions sinó «algunas de entonación mayor, mucho número de registros» i amb molt poc manteniment, «construidos de muchos años sin que aiga havido necesidad de ninguna composición».

Un altre dels poquíssims documents sobre retrats d'orgues de l'època és el que forma part del procés de construcció de l'instrument de la Prioral de Sant Pere de Reus. Una redacció de poques línies en què es parla sobre la ubicació de les cadiretes dels orgues.

L'estat de l'antic instrument parroquial obliga que l'Ajuntament reusenc posi en marxa el 27 de setembre de 1728 la maquinària sobre la seva pròxima renovació¹⁷¹³, pactant amb Antoni Cases el 24 de març de 1729 i amb un pressupost total de 2.500 lliures un nou orgue¹⁷¹⁴. No sabem el perquè però el termini d'execució es dilata fins al punt que el maig de l'any 1732 el factor està enllestint la cadireta (ignorem si el cos principal ja està finalitzat) que no acaba de convèncer als regidors de la vila, els quals afirmen «que dita obra ja feta no corresponia al art y perfecció deguda a ús y pràctica de bon organer, ni al tractat y ajustat ab son projecte, faltant differens registres dels pactats per dita cadireta, y en los que hi avia faltat lo degut art y calitats en matèria considerable, ara fos per frau de dit organer, o ara per imperícia o falta de experiència en altres de semblant magnitud». Però a part de la manca de certs registres estipulats al contracte, Cases fabrica una cadireta interior¹⁷¹⁵ que despertarà una polèmica sobre la seva idònia situació, «si la cadireta de aquell devia quedar dins lo sobredit [orgue] o fora com vuy no està. La veu comuna del poble apar se inclina se quede dins com vuy se està per fer millor, donar més gust y estar més segons las reglas del art per ésser més unida la música y per consenquén més sonora». Davant d'aquest dubte, el prior de l'església, Mn. Francesc Carbonell, exposa el 17 d'octubre de 1734, i davant els regidors, la seva experiència sobre els diferents instruments i llurs cadiretes que ha pogut apreciar en els seus viatges:

«Senyors, encara que sobre eixa matèria nos puch dir cosa en rahó per no ser de ma professió, emperò podré dir per experiència aver vist diferents orgues de España y de Itàlia, y en casi tots –menos en Cathalunya y part de Aragón–, he vist la cadireta de dits orgues dins y en special en los de Madrid y la comarca, y en los de Roma. Y conciderant que en estas dos tant senyalades corts, acudan y se troban los millors factors de orgues y de altre part que estos tindran ben experimentat que fa millor la cadireta dins que no a fora, y seguint nosaltres aquestos y son exemple, apar no podriam errar, la mateixa experiència aurà ensenyat a molts que an hoyt tocar los pochos registres que vuy se troban en nostre orgue [de la Prioral de Reus], trobant-se la cadireta dins la bona harmonia que fa y quant major gust dóna que altres orgues que tenen la cadireta de fora y altres adminículos se porian anyadir com son que lo buch de la cadireta que vuy se veu és cosa sobraposada y sens proporció alguna ni en si, ni en sa cayxa principal y per tant se fa mal veurer y dellueix y afea tota la obra y serveyx de gran embaràs per tant lo de sentir (salvio meliori juicio) que la cadireta

¹⁷¹² REVISTA MUSICAL CATALANA. Any 1915. p. 102.

¹⁷¹³ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 458.

¹⁷¹⁴ *Id.*, f. 463.

¹⁷¹⁵ Costum apresada probablement de la seva estada per terres valencianes acompanyant a Bartomeu Triay.

deuria quedar-se dins y no traurer-se fora sobra lo qual V. Mag. disposavan segons gust».

Després d'aquesta opinió, els jurats i les preveres de l'església determinen «que ab los tants anys que [Mn. Carbonell] a estat a Italià y vuy recien vingut, té ben experimentat que los orgues de aquell país tenen la cadireta dins y entre altres rahons de ciència que dóna per ser organista fonch dir que la música com més unida fa millor, tot seguint-se el mateix sentir [...] que la cadireta se quedàs dins com vuy se troba, y desitjant tots que lo orgue se acabàs ab la major perfecció y diversitat de musica possible, zelant tots lo lluyment de la iglésia y lustre de la vila»¹⁷¹⁶.

¹⁷¹⁶ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 574.

VII. ANÀLISI DELS ORGUES (II): COSSOS, TECLATS, REGISTRES, PARTICIONS I MECANISMES¹⁷¹⁷

Després d'haver tractat els diferents elements que engloben el procés de construcció d'un nou instrument, o de restauració o reparació, i donar a conèixer l'activitat orguenera dels diversos professionals que han treballat al territori, és moment de destriar les característiques tècniques i els components dels exemplars fabricats en aquest ampli període.

Per a configurar els diferents apartats del capítol, s'ha analitzat cada aportació sorgida de la documentació per a establir un inventari d'ingredients força complet, exposat d'una forma entenedora i clara per al lector. El contingut inclou des de la registració o les seccions que conformen l'instrument fins a les particions d'aquests registres, passant per l'àmbit dels teclats i diferents mecanismes que fan funcionar tot el conjunt de l'orgue.

Aquest capítol serà el que, fonamentalment, ens guiarà en l'anàlisi d'aquesta evolució ja que ens mostrarà en quins aspectes ha progressat i ha fet desenvolupar l'orgue.

VII. 1. COSSOS DE L'ORGUE

VII. 1. 1. ORGUE MAJOR I CADIRETA

El cos que anomenem orgue major és la secció que considerem embrionària de l'instrument, l'element dominant i principal, com ho ha estat des dels seus inicis. Podem dir que és inconcebible un instrument sense orgue major. En el període tractat a la present tesi, aquest no experimenta cap canvi en la seva concepció general. La seva evolució afectarà la mecànica, els registres que hi contindrà i l'estètica exterior de la seva caixa.

En els manuscrits, la paraula «orgue» és utilitzada per a designar pròpiament aquest cos de l'instrument, a diferència del sentit modern i actual del terme en referir-se, en global, a tot el conjunt.

L'aparició de la cadireta (en la seva expressió més antiga *cadira*, o en la denominació d'*órgano minore* del contracte de Sant Feliu de Guíxols [1751]¹⁷¹⁸) es remunta a 1482 al convent de la Mercè de Barcelona quan l'orguener Pau Rossell cobra del prior per haver fet «un organet per lo dit prior en les spalles de la trona dels òrgans de la sglésia del dit monestir»¹⁷¹⁹. De 1688 a 1803, la cadireta no pateix gaires innovacions estructurals, acompanyant inseparablement l'orgue major.

Una varietat d'aquesta tipologia és la cadireta interior que, en lloc d'estar al voladís de la balconada o a l'esquena de l'organista, s'emplaça a la part

VIELHA (1778)
Cos de l'orgue major

VIELHA (1778)
Cos de la cadireta

¹⁷¹⁷ Agraïxo sincerament l'assessorament i consells aportats pels orgueners Óscar Laguna i Antoni González Mauri (OrganumBCN) en la elaboració d'aquest capítol.

¹⁷¹⁸ AHG: Fons Notarial de Sant Feliu de Guíxols (SFe 446), 8 de maig de 1751.

¹⁷¹⁹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)". *Anuario Musical*, 1 (1946). p. 209.

baixa del moble de l'orgue major, darrere el faristol de la consola. Com a model de cadireta no gaire habitual a Catalunya, en localitzem exemplars als orgues de Reus (1734)¹⁷²⁰, Camprodon-Sant Pere (1767)^{DOC 111} i el conservat de Montbrió del Camp (1792).

Algunes cadiretes, davant el poc espai que ofereix el moble, situen determinats registres voluminosos –sobretot el violó o bordó de 14 palms– dins del moble principal com els models de Vielha (1778), Montbrió del Camp (1792) i Ciutadella-Santa Maria (1796).

VII. 1. 2. ECOS

Per naturalesa, l'orgue no pot aplicar dinàmiques de forts o pianos a diferència de pràcticament tots els altres instruments. La resta de famílies, corda, vent metall o fusta i percussió, estan capacitades per a interpretar fragments musicals on s'alternin intensitats sonores més fortes o més dolces, fet impossible a l'orgue o el clavicèmbal.

Davant aquesta realitat, els orgueners castellans de la segona meitat del segle XVII van idear la fórmula d'incloure dins d'una caixa de fusta tancada un conjunt limitat de registres. Aquest bagul disposava d'una de les cares movibles la qual es podia obrir o

tancar mitjançant l'acció del peu, deixant escapar el so emès a voluntat de l'organista, creant-hi l'efecte de fort/flux o de proximitat/llunyania (aquest darrer anomenat «d'eco i contraeco o contraeco y suspensió»).

Comparant l'origen i trajectòria històrica dels cossos de l'orgue major i de la cadireta, podríem dir que el cos d'ecos és una creació relativament moderna. Mentre que a la península els primers indicis de la seva implantació es remunten al convent de Sant Francesc de Vitòria (1655) i a la catedral de Pamplona (1657), generalitzant-se a partir de 1670¹⁷²¹, la primera

VIELHA (1778)
Caixa d'ecos

referència d'ecos a Catalunya correspon a una cita de l'orguener portuguès Manuel Teixeira de juliol de 1749^{DOC 77} durant l'inventari de l'instrument abandonat i ruïnós d'Antoni Llorens i Joan Olius (1623) a la Seu Vella de Lleida, esmentant la existència d'aquests ecos:

«[...] en este primer secreto van asentados los cinco registros que faltan al completo de los 13 registros que componen la fábrica de este órgano los cuales se encierran en cierta arca con su puerta que se abre y cierra para formar sus ecos, con la cadena y demás instrumentos de que hablamos al fin de esta relación al n.º... La que juzgo que fue invención del autor y tiempo en que se hizo la corneta [...]»¹⁷²².

Recordem que l'antiga catedral ilerdenca fou clausurada pels exèrcits borbònics l'any 1707 quan van conquerir la ciutat. Per tant, aquests ecos ja hi estaven instal·lats abans del tancament del recinte eclesial.

Analizant la cronologia d'aquest instrument, va ser el mestre navarrès Cipriano de Apecechea qui cobra l'any 1680 del Capítol ilerdenca la quantitat de 187 lliures per la

¹⁷²⁰ ACBC: Fons Municipal de Reus. Consells 1710-1741 (núm. 15), f. 574.

¹⁷²¹ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1988. -Ethos-música. Serie Académica. Volum I, p. 245-246.

¹⁷²² ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent. Inventari del Seminari Conciliar de Lleida 1918.

reparació feta a l'orgue, a més d'una despesa de 90 lliures per afegir-li una corneta magna –esmentada també a l'inventari de Teixeira– i el cos dels ecos¹⁷²³.

Un altre difusor d'aquest innovador invent és l'aragonès Miguel López (1669-1723), monjo benedictí de Santa Maria de Montserrat que, amb els seus viatges entre Catalunya i Castella, i entre les comunitats de Montserrat, San Victorián del Pueyo de Araguás, San Juan de la Peña i Valladolid, va *digerir* i exportar el nou tipus de cos d'orgue que s'estava implantant a Castella mitjançant l'aplicació d'ecos a diverses partitures seves com la *Salve Regina*¹⁷²⁴ (San Victorián, 1719, per a cant i orgue, on escriu a l'inici de la obra «eco y suspensión»), un *Pange Lingua*¹⁷²⁵ (ídem anterior) o la pedagògica peça adreçada a joves organistes «para que los muchachos aprendan a tañer con eco y contraeco»¹⁷²⁶ (Valladolid, 1704).

En el segle XVIII, nombrosos orgues antics es reformen per a afegir-los un cos d'ecos a la seva estructura, com també els orgueners ja l'inclouen en els instruments de nova planta. De fet, en els casos dels instruments reformats, és una característica típica de modernització durant gairebé tot aquest segle. A l'hora de ser acordat, en ser una innovació, el contracte detalla mínimament en què consistirà. Tot seguit, en el següent quadre cronològic, s'enumera com s'han definit i detallat els cossos d'ecos a les diferents capitulacions:

ANY I POBLACIÓ	COM ES DESCRIU EL COS D'ECOS
1734 Manresa-Santa Maria ^{DOC 47}	«Deu fer lo registre dels ecos que concisteix en tres registres que's diuen eco, contraeco y suspensió, y a de ser ab secret y teclat apart y concisteixen en la corneta magna [VII] de 175 flautas, lo segon lo flautaret que concisteix en 25 flautas y lo 3 és 25 trompetas reals. Y que lo eco y suspensió lo aja de fer la corneta gran del orga aiustant a ell mitg registre de trompetas reals y mitg registre de flautaret unisonus a la cara».
1734 Mataró ^{DOC 49}	«Estos tres registres [...] fan contraeco».
1741 La Seu d'Urgell-Catedral ^{DOC 62}	«Deu fer los tres registres dels equos, flautat, corneta magna [VII] y violins, ab lo secret apart y lo necessari per fer la suspensió y eco, com està al orga de Manresa».
1740 Girona-Sant Daniel ^{1727 DOC 59}	«Estos tres registres han de tenir son secret, teclat apart, que fan contraequo y suspensió».
1741 Santpedor ^{DOC 61}	«Emperó estos tres últims registres [de clarins de campana o violins, corneta magna V i flauteret] fan contraeco y suspensió».
1741 Barcelona-Santa Maria del Mar ^{DOC 63}	«Estos dits tres registres [corneta magna VII, violins i flautas] han de tenir són secret, teclat, varilles y molinets apart que fan contraeco y suspensió».
1742 Sanauja ^{DOC 69}	«El registro de violines, que en la obligación devía ser en el lugar de la cadireta, enqüentro no ser

¹⁷²³ ACL: Obra i comptes 1665-1686, f. 250r.

¹⁷²⁴ BOC: Manuscrit 37. Top 12-VI-9, f. 557.

¹⁷²⁵ *Id.*, f. 208.

¹⁷²⁶ *Id.*, f. 262.

¹⁷²⁷ Al segon pressupost.

	como dize la obligación pues está colocado en el empostado, debajo del secreto mayor. Y en la caja de dicha cadireta no ai lugar para poner dichos violines con la arca para hazer el eco y contraeco de violines».
1747 Tàrrega	«Estos dos registres, [clarí en violins i flautat obert], se han de posar dins de una caixa fent la tramoya al peu per a fer los ecos y contraecos de violins».
1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria ^{DOC 74}	«Estos dos registres [de clarí en violons i flautes] tenen que estar dins una caixa ab la tramoya al peu per a fer eco y contraeco».
1750 Vila-seca ^{DOC 78}	«Se a de fer un registre de clarins en violins qual te de estar dins una caixa ab sa tromoya al peu per a fer dits ecos de contraecos».
1751 Juneda ^{DOC 81}	«[El] registre de clarins dit de violin [...] se ha de posar dins una caixa ab lo comú, tramoya al peu per fer lo eco y contraeco».
1752 Verdú ^{DOC 85}	«Se ha de fer un registre de violins partit de mà dreta, qual registre ha de estar dins una caixa, ab la tramoya al peu per a fer los ecos y contraecos».
1753 Lleida-Sant Llorenç ^{DOC 87}	«Se ha de fer lo secret dels ecos ab tot lo necessari per fer lo contraeco y suspensió, col·locant en dits ecos la corneta que hi ha actualment en ells».
1753 Balaguer-Santa Maria ^{DOC 88}	«Dit registre [de violins] se ha de posar dins una caixa ab sa tramoya al peu per a que lo eco sia més profundo».
1757 La Bisbal d'Empordà ^{DOC 96}	«Estos tres registres [de flautat 14', corneta magna V i violins] estan ab son secret y teglat apart ab un ataüt que ab son moviment de peu fan contraeco y suspensió».
1756 Riudoms ^{DOC 92}	«Este registre [partit de mà dreta de 14 palms tapat] y lo sobredit [de clarí en violins] se dehuen fer posar dins una caixa ab la tramoya al peu per fer los ecos y contraecos».
1756 Barcelona-Sant Agustí ^{DOC 93}	«Estos tres registres [de flautat, violins i corneta magna VII] estan sota lo secret del orga gran ab son teclat y secret, ab una caixa que ab son moviment de peu fa eco, contraeco y suspensió».
1757 Igualada ^{DOC 95}	«Estos tres registres [violins, corneta magna V i mig flautat de mà dreta] fan contra eco y suspensió, y han de estar col·locats ab una caixa sota lo secret del orga gran, ab son moviment de peu».
1759 Agramunt ^{DOC 97}	«Se han de col·locar dins una cayxa per a fer eco y contraeco, ab la comuna tramoya al peu per a fer jugar dits violins».
1764 Bellpuig d'Urgell ^{DOC 105}	«I los dits tres últims registres [de flautat violó, violins i clarí de campanya] deuran estar dins de una caixa o baül que faran lo eco y contraeco, y se tocaran ab lo teglat de la cadireta».
1768 Seròs ^{DOC 112}	«[El registre de clarí en violons] se ha de colocar dins una caixa ab la tramoia al peu per a que puga fer eco y contraeco».
1776 La Selva del Camp ^{DOC 120}	«[Un] registro de violines puesto dentro una arca con su movimiento y flautado».

1788 Sarraí ^{DOC 125}	«Los expressats registres [de flautat violó, cornetilla IV i violins], exceptuant las vint-y-una flautas de la mà esquerra [del flautat violó], estaran col·locadas dins de una caixa, ab lo moviment del peu per obrir y tancar dita caixa y per fer lo piano y fort».
1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria ^{DOC 134}	«Los tres sobredits registres estaran col·locats dins una caixa ab son moviment ab peus per a fer lo eco y piano fort».

Aquesta caixa d'ecos, amb el seu propi secret, s'instal·la a l'interior de l'instrument del cos de l'orgue major, generalment a sota del seu secret, a la part del darrere del faristol de la consola de finestra (Igalada 1757^{DOC 95} «estos tres registres [...] han de estar col·locats ab una caixa sota son moviment de peu», o Mataró 1734^{DOC 49} «estos tres últims registres estan sota lo secret del orga gran ab son secret apart y teclat»). Una altra opció, però no tan habitual, és a sobre del secret major (Barcelona-Catedral 1799^{DOC 137} «per la situació del ecos, respecte de no haver-se pogut posar-los al pla terreno de la orga per ser lo puesto tan limitat, y és cas, a més, que si se haguessen situat en dit pla per lo cas de haver-se de compòndrer alguna cosa descomposta, se hauria de trauer y posar sempre sa caixa que vingut es cas, situar-las a lo alt de la caixa de la dita orga gran»).

Respecte al propi teclat del cos d'ecos, es poden donar dues opcions:

- que tingui el seu propi teclat o
- que la cadireta i els ecos es facin servir des del mateix teclat. Al segon cas pertanyen els instruments de Guissona 1726^{DOC 39} («dit ecos de corneta magna de sinch canyons per tecla ab lo teclat de la cadireta»), Tàrrrega 1747^{DOC 73}, Riudoms 1756^{DOC 92}, Reus-Sant Francesc 1771^{DOC 114}, la Selva del Camp 1776^{DOC 120} i Montbrió del Camp 1792¹⁷²⁸.

Malgrat tot, el més habitual en instruments de mida mitjana o de grans dimensions és que el teclat del cos d'ecos es posicioni a la consola en el tercer teclat en ordre ascendent (en el cas d'un instrument de tres teclats) o en el primer en ordre ascendent (en el cas d'un de dos).

Cal anomenar el cas de l'excepcional exemplar de Santa Maria de Mataró (1734)^{DOC 49} el qual disposava d'un cos d'ecos dins de l'orgue major, o sigui que, a més a més del generalitzat cos d'ecos, també comptava amb un cos d'ecos integrat dins de l'orgue major. Aquesta innovació probablement va ser fruit del contacte que va experimentar Antoni Boscà amb els orgues de la ciutat de Sevilla quan va oposar (a les acaballes de 1733) per a exercir d'orguener oficial de la catedral¹⁷²⁹.

Els registres de la seva disposició fònica poden anar des d'un sol joc ubicat dins d'una caixa (com a Guissona 1726^{DOC 39} amb només una corneta magna de cinc fileres), a dos registres (Guimerà 1737^{DOC 51} amb flautat tapat de fusta de 14 palms i violins), a tres (Manresa-Santa Maria 1734^{DOC 47} amb corneta magna de set fileres, *flautaret* de 14 palms i trompeta real) o quatre (Riudoms 1756^{DOC 92} amb tapat de metall de 14 palms, octava, *cornetilla* de tres fileres i clarí en violins). En el seu interior, principalment es col·loquen els registres solistes com cornetes o llengüetes:

¹⁷²⁸ Orgue que es pot comprovar *in situ*.

¹⁷²⁹ Dada extreta de l'acta capitular de la catedral de Barcelona de 19 de febrer de 1734 quan els canonges fan pública l'arribada d'Antoni Boscà de la ciutat de Sevilla.

ACB: Sivella núm. 16, f. 239v.

POBLACIÓ	REGISTRES UBICATS DINS DE LA CAIXA	REGISTRES UBICATS FORA DE LA CAIXA
Manresa-Santa Maria (1734)	<i>Flautaret</i> 14 palms Corneta magna VII Trompeta real	-----
La Seu d'Urgell-Catedral (1741)	Flautat 14 palms Corneta magna VII Violins	-----
Sanatüja (1742)	<i>Flautas dulces</i> Violins	-----
Tàrrega (1747) ^{DOC 73}	Flautat Clarí en violins	-----
Castelló de Farfanya-Santa Maria (1747) ^{DOC 74}	Flautat obert Clarí en <i>violons</i>	-----
Vila-seca (1750) ^{DOC 78}	Clarins en violins (Do#3-Do5)	Flautat violó tapat (Do1-Do5)
Juneda (1751) ^{DOC 81}	Clarins <i>dit violins</i> (Do#3-Do5)	Flautat violó (Do1-Do5)
Verdú (1752) ^{DOC 85}	Violins (Do#3-Do5)	Flautat violó (Do1-Do5)
Balaguer-Santa Maria (1753) ^{DOC 88}	Violins (Do#3-Do5)	Corneta IV (Do#3-Do5) Flautat violó (Do#3-Do5)
Riudoms (1756) ^{DOC 92}	Registre de 14 palms tapat (Do#3-Do5) Clarí en violins (Do#3-Do5)	-----
Igualada (1757) ^{DOC 95}	Flautat 14 palms (Do3-Do5) Corneta magna V (Do3-Do5) Violins (Do3-Do5)	-----
La Bisbal d'Empordà (1757) ^{DOC 96}	Flautat 14 palms (Do3-Do5) Corneta magna V (Do3-Do5) Violins (Do3-Do5)	-----
Agramunt (1759) ^{DOC 97}	Clarí en violins (Do#3-Do5)	-----
Seròs (1768) ^{DOC 112}	Clarí en <i>violons</i> (Do#3-Do5)	Flautat violó (Do1-Do5)
Reus-Sant Francesc (1771) ^{DOC 114}	Violins	-----
La Selva del Camp (1776) ^{DOC 120}	Violins (àmbit no especificat però probablement Do#3-Do5)	-----
Sarral (1788) ^{DOC 125}	Flautat violó (Do#3-Do5) <i>Cornetilla</i> IV (Do#3-Do5) Violins (Do#3-Do5)	Flautat violó (Do1-Do3)
Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (1796) ^{DOC 134}	Flautat violó tapat (Do3-Re5) Corneta IV (Do3-Re5) Violins (Do3-Re5)	Tapadet (àmbit no especificat) Registre de llengueteria no especificat (Do1-Re5)

Amb el desembarcament d'orgueners estrangers centreeuropeus a Catalunya, els registres d'ecos traspassen el límit habitual conreat pels orgueners autòctons (entre Si2/Do3 o Do3/Do#3 fins a Do5 o Re5), guanyant protagonisme en l'obra musical. Un exemple de l'acceptació tardana de les noves modes per part dels factors catalans (i de l'estancament de l'orgueneria catalana) és la proposta de Josep Pujol als capitulars de la catedral de Barcelona (1794)^{DOC 132} per a la modernització de l'instrument principal de la seu, plantejant fabricar-li «un secret de 39 canals formant uns ecos de tres octavas encara que lo costum no és sinó de dos però me allargo en fer-lo de tres per ser de major apressi» que seria el costum adoptat dels orgueners estrangers.

A propòsit dels registres, alguns contractes de l'orguener Antoni Cases anomenen la conveniència de relacionar determinats jocs. Tenim els exemplars de Castelló de Farfanya-Santa Maria (1747)^{DOC 74} on «se ha de fer mig registre de flautat violó [que] servirà per acompanyar la mà dreta dels sobredits registres [de clarí en violons]»; Tàrrrega (1747)^{DOC 73}, Vila-seca (1750)^{DOC 78} i Verdú (1752)^{DOC 85} que indiquen la inclusió d'«un registre de flautat violó per acompanyar los registres de violins»; i Balaguer-Santa Maria (1753)^{DOC 88} que, en ser un instrument de dimensions més grans, «se ha de fer mitg registre de flautat violó, partit de mà dreta, que servirà per acompanyar la corneta y violins».

VII. 1. 3. COS DE LLENGÜETERIA O DE BATALLA

Aquesta secció té la particularitat d'estar integrada en un tant per cent molt alt per jocs de llengüeta acompanyats per un registre de flautes de 14 palms (bordó o violó) i un de principal de 7 palms (octava) amb nasards i corneta, a l'estil d'un *Grand Jeu* francès. Es presenta en dos instruments excepcionals com són el de la Seu Nova de Lleida (1773)^{DOC 118} i el de la parròquia de Santa Eulària de Palma (1803)^{DOC 140}, ambdós obres de Lluís Scherrer, i idènticament ocupen el tercer teclat (de 51 notes) d'una consola que consta de quatre.

Fixem-nos que el teclat principal dels dos instruments, l'anomenat orgue major, no compta amb cap registres de llengüeta. Com que són prou interessants i no deixen de ser dues peculiaritats, adjunto una graella amb la disposició fònica de cadascun d'ells:

LLEIDA-SEU NOVA (1773)	PALMA DE MALLORCA-SANTA EULÀRIA (1803)
Bordó 14 palms Octava Nasard dotzena	Bordó 14 palms Octava Nasard dotzena Nasard quinzena
Corneta VII (Do3-Re5)	Corneta VI (Do3-Re5)
Bombarda (Do2-Re5) Trompeta real Clarí clar (Do3-Re5) Clarí de campanya (Do3-Re5) Clarins a la <i>alamanda</i> (Do1-Si2?) Baixonet (Do1-Si2) Veu humana	Trompeta magna (Do3-Re5) Trompeta real Baixó (Do1-Si2) Clarí en quinzena (Do1-Si2) Clarí clar (Do3-Re5) Clarí de campanya (Do3-Re5) Clarinet (Do3-Re5)

VII. 1. 4. RECITATIU

No tenim cap mena de dubte de l'origen centreeuropeu d'aquesta secció ja que la seva aparició al país ve relacionada a la figura de Joan Pere Cavaillé. Cal remarcar que la relació entre el mestre francès i Catalunya es remunta a l'any 1766 quan va acompanyar el seu oncle Josep a Barcelona per primera vegada arran de la capitulació de l'instrument del convent de Santa Caterina.

L'únic exemple on sorgeix la paraula *récit* correspon a les disposicions fòniques dels pressupostos presentats per Cavaillé l'any 1796 per a construir un nou instrument a la seu de Vic^{DOC 135}. El mestre presenta al Capítol tres models d'orgues de diferents dimensions: en el primer i segon s'esmenta un tercer teclat o cos que rep el nom de *récit* (els instruments consten de quatre teclats, el tercer de *récit* i el quart d'ecos):

CATEDRAL DE VIC			
PRIMER PRESSUPOST		SEGON PRESSUPOST	
<i>Récit</i> (50 teclcs)	Ecos (50 teclcs)	<i>Récit</i> (34 teclcs)	Ecos (27 teclcs)
Flautat bordó Flauta cònica dita <i>alemanda</i> <i>Cornetilla</i> IV Trompeta de <i>récit</i> Oboè	Flautat bordó Flautat 14 palms <i>Cornetilla</i> (sense especificar fileres) Clarí <i>Orlus</i> Veu humana	Corneta V Trompeta de <i>récit</i> Oboè	Flautat 14 palms Corneta V Clarí Veu humana

No hi ha gaire diferència entre la quantitat de registres del recitatiu i dels ecos però sí amb la naturalesa i caràcter dels dos cossos, sobretot amb el timbre dels registres de llengüeta. Els del recitatiu són de sonoritat més rodona, més vellutats, mentre que els dels ecos són una mica més cridaners.

Finalment, i amb el litigi entre Cavaillé i el Capítol de Vic sobre l'additament de diversos registres no autoritzats per la contracta¹⁷³⁰, l'instrument consta d'un cos de 27 notes de *récit* de tres registres que no es determinen a la documentació (però que segurament s'identifiquen amb els de l'orgue de Torroja del Priorat).

Un altre exemplar que gaudeix d'aquestes característiques és el de Torroja del Priorat, obra de 1799 del mateix factor francès, al qual es fabrica un tercer¹⁷³¹ teclat que podem classificar també de recitatiu perquè s'adapta perfectament a les característiques tímbriques dels anteriors pressupostos: un teclat de 39 notes amb els registres de bordó, corneta IV i oboè.

L'instrument emblemàtic, i ja molt evolucionat, de Santa Maria del Pi de Barcelona, contractat el 21 de gener de 1803, obra dels alemanys Johannes Kyburz i Franz Otter, de tradició absolutament centreeuropea, sense cap mena d'influència autòctona tret de l'aplicació dels registres de batalla i de les limitades contres hispàniques, ens ofereix una

¹⁷³⁰ Vegeu la monografia de Joan Pere Cavaillé al capítol V de la present tesi

Es recomana la lectura de l'article:

GONZÁLEZ, MIQUEL. "L'orgue Jean Pierre Cavaillé (1796-1802) de la catedral de Vic. Dades documentals per a la seva reconstrucció". *Ausa*, XXVI/173 (2014). p. 1093-1152.

¹⁷³¹ Originalment el segon.

visió totalment moderna del que seran en temps futurs els grans recitatius d'època romàntica. Fins i tot en la ubicació, al cor, sobre l'entrada principal del temple.

La informació ens dirigeix als diferents pressupostos que van presentar els factors germànics per a tant important obra. La paraula *récit* no s'esmenta en cap moment però la classificació i el caràcter dels seus registres ens condueixen a una concepció clara del què és (i serà) un teclat de recitatiu. La seva situació dins de l'orgue és a la part alta de tot el moble: «órgano en la cara de arriba». Els dos pressupostos i el contracte final preveuen teclats de 51 notes.

PRIMER PRESSUPOST	SEGON PRESSUPOST	CONTRACTE
Cara 14 palms	Cara 14 palms	Cara 8 peus
Quintatò	Quintatò	Quintatò
Flauta 7 palms	Flauta dolça	Flauta dolça
Nasard 7 palms	Nasard	Nasard 3 peus
<i>Cornetto</i> III (Do3-Re5)	<i>Cornetto</i> III (Do3-Re5)	<i>Cornetta</i> III (Do3-Re5)
Plens III		
<i>Fagotto</i> (Do1-Si2)	<i>Fagotto</i> (Do1-Si2)	<i>Fagotto natural</i> (Do1-Si2)
<i>Hoboè</i> 8 palms (Do3-Re5)	<i>Hoboè</i> (Do3-Re5)	<i>Hoboè</i> (Do3-Re5)
Veü humana (Do3-Re5)	Veü humana (Do3-Re5)	Veü humana (Do3-Re5)
	<i>Temblant</i>	<i>Temblante</i>

Observem entre Vic i el Pi de Barcelona la presència de registres que imiten instruments orquestrals com l'oboè i, en el cas més evolucionat, el fagot, mantenint trets potser més arcaics com la corneta o les mutacions com els nasards. Malgrat tot, el timbre de la veü humana segurament era molt més dolç que aquell a què estaven acostumats a les caixes d'ecos de mitjans del segle XVIII.

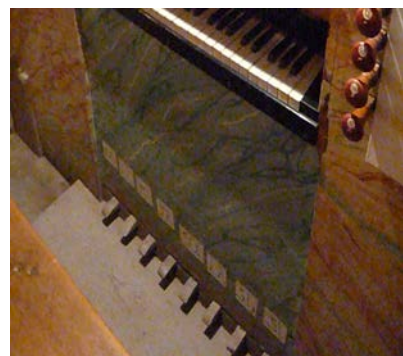
VII. 1. 5. CONTRES

A diferència dels avançats pedalers dels orgues centreeuropeus, els de la Península continuaran mantenint poques notes i conservant un caràcter molt rudimentari.

Els jocs més greus de l'orgue corresponen al cos de contres i serveixen per a crear, durant les interpretacions, aquell coixí de gravetat i plenitud característic d'aquests instruments.

L'objectiu de les contres és sostenir, en notes relatives llargues, tota l'estructura sonora que crea la interpretació de l'organista, com són les obres escrites específicament per a ells com els *tientos* de contres de Joan Baptista Cabanilles, els més representatius d'aquest tipus de composició. El seu so greu incrementa el cos i el caràcter de les cadències, a notes puntuals i concretes, a gust de l'organista.

A diferència dels orgues castellans, no tenim constància que els instruments catalans tinguin tubs de contres a la façana sinó que els situen al fons del moble, amb els seus respectius secrets, repartits cromàticament.

TALARN (1747)

Consola de l'orgue. A la part inferior, peanys de les contres.

El mecanisme que activa el so de les contres, amb una funció equivalent a la de les tecles dels manuals però als peus (o també podríem dir-ne tecles de pedal malgrat que en algun contracte identifiquen tecles de pedal amb contres), es troba situat a la part inferior de la consola de l'organista i per la seva forma es poden classificar en tres tipus:

PEANYES

Tipologia més antiga. Es descriu com uns quadrats que sobresurten de la caixa amb forma de llengües i que només comprenen 7 o 8 notes (do-re-mi-fa-sol-la-si i, els més evolucionats, si bemoll), col·locades unes al costat de les altres. A la capitulació de l'instrument de Teià (1681)^{DOC 3} les tecles de pedal es denominen *contrapanyas*, i a Esterri d'Àneu (1688)^{DOC 12} *pisantes*.

BOTONS

Més moderns, són unes elevacions de forma arrodonida que sobresurten de la superfície del terra, i poden estar col·locades unes més avançades que les altres, distribuïdes com si fossin notes diatòniques i accidentals fins a formar una octava.

SAINT-PONS-DE-THOMIÈRES
(França)-Catedral
Instrument de l'orguener Jean-
Baptiste Micot (1772)

SANT LLORENÇ DE
MORUNYS (1833)

TECLAT A LA FRANCESA

Es dona en instruments obra de mestres estrangers. De Scherrer, no sabem quina forma devien tenir els seus teclats de contres però suposem que deuria utilitzar botons (si més no, les visures no esmenten cap peculiaritat d'aquest tipus). Però en el cas de Cavallé i el seu famós instrument de la catedral de Vic (1796), les contres comptaven fins a 24 notes (dues octaves menys el primer Do#1), una innovació absoluta dins dels rústics pedalers de contres habituals al país. Per a fer-nos una idea d'un model de teclat de contres probablement idèntic al de la catedral de Vic, mostrem l'exemplar de la catedral de Saint-Pons-de Thomières (França).

Malauradament no tenim cap model dels anteriors orgueners que hagi sobreviscut al pas del temps i a les guerres. Però sí que s'ha conservat un pedaler d'època posterior, el de l'orgue de Sant Llorenç de Morunys, obra dels germans Grinda (1831-1833) amb aquestes característiques.

VII. 2. TECLATS MANUALS I DE CONTRES

El teclat és la part de l'orgue format per un conjunt de peces petites allargades que polsades per l'organista emeten cadascuna el seu so corresponent. Ubicat/s en la part central del pedestal del moble, envoltats dels tiradors dels registres, està/estan situat/situats en l'espai anomenat consola. Algun instrument protegeix aquests comandaments mitjançant unes portes que s'obren i es tanquen amb clau (p. ex. El Vendrell o els instruments construïts per orgueners centreeuropeus), però generalment es troben sense protecció o coberts per una mena de calaix de fusta (Barcelona-Sant Sever 1721^{DOC 33} «lo teclat se ha de tancar»).

El teclat també podia rebre el nom de *joc* o *joch* (al segle XVI), de la mateixa manera que es poden referir a la tecla amb el mot *punt* (Barcelona-El Pi 1691^{DOC 15}, la Selva del Camp 1696^{DOC 22}, Girona-Cadins 1705^{DOC 28}, Tàrrrega 1747^{DOC 73}, Agramunt 1759^{DOC 97}, Monistrol de Montserrat 1763^{DOC 102}, Arenys de Mar 1765^{DOC 106}, Sarraí 1788^{DOC 125}).

Els orgues fixos petits i portàtils consten d'un sol teclat que pertany òbviament al cos principal o orgue major. Els exemplars de mides mitjanes usualment disposen de dos teclats que poden concernir a l'orgue major i a la cadireta, o a l'orgue major i ecos, o també a l'orgue major i cadireta amb ecos (com a exemples d'aquesta darrera opció –i també més inusuals– els instruments de Guissona 1726^{DOC 39}, Lleida-Sant Llorenç 1739^{DOC 57}, Tàrrrega 1747^{DOC 73}, Riudoms 1756^{DOC 92}, Bellpuig d'Urgell 1764^{DOC 105} i Reus-Sant Francesc 1771^{DOC 114}).

MONTBRIÓ DEL CAMP
(1792)

El primer teclat pertany a la cadireta i el segon a l'orgue major.

Els orgues més grans amb tres teclats distribuïts en orgue major, cadireta i ecos o recitatiu (els de Mataró 1734^{DOC 49} i Manresa-Santa Maria 1734^{DOC 47}, Tarragona-Catedral 1739^{DOC 56}, la Seu d'Urgell-Catedral 1741^{DOC 62}, Vic-La Pietat 1743^{DOC 67}, Balaguer-Santa Maria 1753^{DOC 88}, Barcelona-Sant Agustí 1756^{DOC 93}, la Bisbal d'Empordà 1757^{DOC 96}, Igualada 1757^{DOC 95}, Valls 1766^{DOC 109}, el Vendrell 1775^{DOC 119}, Lleida-Seu Nova [Epístola] 1779^{DOC 121}, Ciutadella (Menorca)-Santa Maria 1796^{DOC 134}, Barcelona-El Pi 1803^{DOC 139}) o de quatre (Lleida-Seu Nova [Evangeli] 1773^{DOC 118}, Vic-Catedral 1796^{DOC 135}, Palma-Santa Eulària 1803^{DOC 140}) iguals que els anteriors però amb cos de llengüeteria.

Respecte als orgues amb cos d'ecos, existeixen casos en que només s'utilitza l'àmbit de la part dreta del teclat per a ús dels registres solistes (com violins i/o corneta) acompanyats per un flautat. Alguns instruments completen la resta del teclat per raons estètiques amb tecles fixes inoperants.

VII. 2. 1. ÀMBIT TECLATS MANUALS

Ens referirem als termes àmbit o extensió com al nombre de tecles que configuren tota la llargada del teclat.

Com s'ha esmentat anteriorment, l'orgue pot estar organitzat per diversos cossos o seccions que poden comptar cadascun d'ells amb teclats d'igual o diferent extensió. D'aquests, el que posseeix un major número de tecles sempre s'identifica amb l'orgue major. De fet, el creixement constant dels teclats en nombre de notes forma part d'una de les característiques de l'evolució de l'instrument i de la modernització¹⁷³², en el cas d'orgues antics.

Durant el període comprés entre 1688 a 1803, l'àmbit no es manté mai estable ni constant però predominen d'una forma aclaparadora els teclats de 45 punts que, a mesura que anem avançant el segle, es perllongarà fins a arribar al Re5. Això causa una cohabitació en tot aquest tram cronològic de diverses superposicions d'extensions. De forma general, la ciutat de Barcelona, les catedrals del territori i diverses ciutats de pes experimenten aquesta evolució. La resta de viles empren instruments de 42 i 45 tecles. De fet, en el contracte de l'orgue de Sant Antoni de Barcelona de Miquel Narcís (1495)

¹⁷³² Vegeu el capítol tercer, apartat 6. 2. 3., de la present tesi.

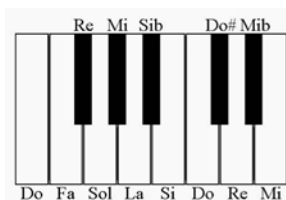
s'al·ludeix a un instrument que «sie de joch doble cumplidament, he finint dit joch en lo La, ço és, que tingui XXXX he dos puns, axí com se acostume»¹⁷³³, entenent que l'habitual de l'època són 42 teclcs, extensió que es mantindrà fins als nous orgues de Torregrossa (1685), Esterri d'Àneu (1688) i la Selva del Camp (1696).

A grans trets, els teclats de 45 notes es perllonguen des de l'instrument de Sant Mateu de Perpinyà (1498) fins al de la capella del Sant Esperit de Barcelona (1792).

Les diferents extensions que s'usen entre 1688 i 1803 per al cos de l'orgue major oscil·len entre 42 a 59 notes i per a la cadireta de 42 a 51.

Respecte als ecos, diverses circumstàncies condicionen el seu àmbit, oscil·lant entre 24 i 25 teclcs en la part dreta del teclat, depenent de la nota central de la partició, fins el cas de 51 en el teclat sencer de Santa Maria del Pi de Barcelona l'any 1803.

Per al quart teclat de llengüeteria o de recitatiu, podem dir que s'estenen a 51 notes.

Octava curta

Cal parlar de la peculiaritat que denominem octava curta aplicada a la mà esquerra. Correspon a la primera octava més greu en la qual manquen les notes Do#, Re#, Fa# i Sol# i es reestructura tota l'octava canviant la ubicació de les altres notes tal com mostra la figura de l'esquerra.

El temperament de l'instrument i determinats modes o tons de les obres van motivar la no utilització d'aquestes notes de la part greu, afegint-hi raons de caire econòmic com l'estalvi dels quatre tubs grossos greus de tots els registres.

A les modernitzacions d'instruments antics, al paràgraf dedicat als teclats, sovint s'indica que es transformi l'octava curta dels greus en octava llarga, o sigui, desplegar-la en la forma que coneixem actualment. Aquest desenvolupament es produeix d'una manera gradual.

Si es refereix a l'extensió de l'octava llarga per a la mà dreta, significa afegir-li tres notes perquè arribi del La4 al Do5 (Barcelona-El Pi 1691^{DOC15} «havent de fer octava llarga de mà dreta lo que vuy és octava curta»).

ÀMBIT	COS DE L'ORGUE ON ES LOCALITZA
24 notes (Do#3 > Do5)	Ecos
25 notes (Do3 > Do5)	Ecos
27 notes (Do3 > Re5)	Ecos Recitatiu
32 notes (Sol2 > Re5)	Ecos
34 notes (Fa2 > Re5)	Recitatiu
39 notes (Do2 > Re5)	Ecos
42 notes (Do1 [octava curta] > La4)	Orgue Major Cadireta Ecos
45 notes (Do1 [octava curta] > Do5)	Orgue Major Cadireta Ecos
47 notes (Do1 [menys Do# i Re#] > Do5)	Orgue Major Ecos

¹⁷³³ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de maestros de capilla, organistes, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)". *Anuario Musical*, 4 (1949), p. 201.

48 notes (Do1 [menys Do#] > Do5)	Orgue Major Cadireta
49 notes (Do1 > Do5)	Orgue Major Cadireta
50 notes (Do1 [menys Do#] > Re5)	Orgue Major Cadireta Recitatiu
51 notes (Do1 > Re5)	Orgue Major Cadireta Ecos Cos de llengüeteria o de batalla Recitatiu
54 notes (Do-1 [octava curta] > La4)	Orgue Major ¹⁷³⁴
55 notes (Fa-1 [menys Fa#-1] > Do5)	Orgue Major ¹⁷³⁵
57 notes (Do-1 [octava curta] > Do5)	Orgue Major ¹⁷³⁶
59 notes (Do-1 > Re5)	Orgue Major ¹⁷³⁷

Recordem també que el nombre de teclès ve donat per l'època en què es manipula l'orgue, la capacitat econòmica del client i el rang del temple a l'hora d'emprendre un nou instrument o una modernització, la categoria i nivell de les funcions i obres musicals, o de la capella de música de l'església.

Per analitzar els àmbits i llur evolució d'una forma més clara i exhaustiva per al lector, enumero l'eixamplament que es produeix en els diferents cossos de l'orgue, o sigui, examino com evolucionen el nombre de teclès a l'orgue major, cadireta, ecos, i recitatiu o teclat de llengüeteria (el quart cos dels grans instruments de finals de segle XVIII) mostrant la informació de forma esquematitzada. D'aquesta manera es pot identificar la data i l'extensió concreta del teclat d'una manera més lleugera.

VII. 2. 1. 1. ORGUE MAJOR

Durant el període cronològic treballat, el teclat principal de l'instrument disposarà d'un ampli ventall d'extensions que aniran de 42, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 57 fins a 59 notes (>veure la graella anterior de teclats).

TAULA D'EVOLUCIÓ DE L'ÀMBIT DEL TECLAT DE L'ORGUE MAJOR		
42 notes (Do 1 [octava curta] > La 4)	1685 Torregrossa 1688 Esterri d'Àneu 1696 La Selva del Camp 1705 Girona-Cadins	A. Bargeró A. Bidarte A. Bargeró A. Llinàs

¹⁷³⁴ Cas excepcional Barcelona-Santa Maria del Pi (1691), instrument original de 1540 que ja disposava de 54 teclès.

¹⁷³⁵ Cas excepcional Barcelona-Sants Just i Pastor (1721). La corneta magna VII consta de 175 tubs, per tant la part dreta disposa de 25 teclès.

¹⁷³⁶ Orgues excepcionals de Barcelona-Santa Maria del Pi (1741) i Barcelona-Sant Agustí (1756).

¹⁷³⁷ Projecte de restauració de l'any 1794 de l'orgue de la catedral de Barcelona de Josep Pujol. La corneta haurà de constar de 27 canals.

	Abans de 1719, L'Albi Abans de 1728, Ulldecona	Desconegut Desconegut
45 notes (Do 1 [octava curta] > Do 5)	1687 Barcelona-Sant Miquel 1688 Besalú-Sant Vicenç 1690 Berga 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges 1703 Montblanc-Santa Maria 1710 Barcelona-Carmelites Calçades 1717 Riner-El Miracle 1721 Barcelona-Sant Sever 1723 Tarragona-Dominics Barcelona-Santa Clara 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> 1726 Guissona 1728 Cabacés 1729 Barcelona-Jonqueres 1731 Torroella de Montgrí Vallbona de les Monges- Monestir ¹⁷³⁸ 1732 Igualada 1733 L'Aleixar 1736 Palafrugell 1737 Guimerà Barcelona-Sant Joan de Jerusalem 1738 Torroella de Montgrí 1739 Lleida-Sant Llorenç 1740 Girona-Sant Daniel 1742 Sanauja 1743 Vic-La Pietat 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria Talarn Tàrrega 1748 Esparreguera Barcelona-Monestir de Valldonzella 1750 Vila-seca La Pobla de Cérvoles Montblanc-Santa Maria 1751 Juneda 1752 Verdú 1753 Balaguer-Santa Maria Lleida-Sant Llorenç 1754 Bagà 1755 Porrera 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola Riudoms 1757 La Bisbal d'Empordà 1759 Agramunt 1761 Balaguer-Sant Crist 1763 Monistrol 1764 Bellpuig d'Urgell-Sant Nicolau	A. Bidarte J. Boscà [pare] J. Guilla J. Boscà [pare] B. Triay J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà i Espanya J. B. Ferrer A. Cases J. Boscà [pare] A. Boscà A. Cases J. Boscà [ind.] J. B. Ferrer A. Boscà A. Cases J. Boscà [ind.] A. Boscà J. Boscà [ind.] A. Boscà A. Cases J. Boscà i Serinyana A. Cases J. Boscà i Serinyana J. Boscà [ind.] A. Cases A. Cases A. Boscà A. Cases A. Cases A. Cases A. Cases A. Cases J. Boscà i Serinyana A. Cases A. Boscà A. Cases J. Boscà i Serinyana J. Boscà i Serinyana J. Boscà i Serinyana A. Cases A. Cases

¹⁷³⁸ Dades proporcionades per l'opuscle publicat l'any 1983 pel mateix monestir en la inauguració del nou orgue construït per l'orguener Gabriel Blancafort.

	1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit	J. Vullen
47 notes (Do1 [menys Do# i Re#] > Do5)	1776 La Selva del Camp 1804 La Sènia	F. Turull S. de Salvador
48 notes (Do1 [menys Do#] > Do5)	1712 Barcelona-Catedral (capella de Lepant) ¹⁷³⁹ 1723 Manresa-Santa Maria 1734 Mataró-Santa Maria 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar 1745 Girona-Catedral 1757 Igualada 1765 Arenys de Mar 1771 Porrera 1772 Sant Martí de Maldà 1775 El Vendrell	Atribuït a la família Boscà J. Boscà [pare] A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Cases L. Scherrer L. Scherrer L. Scherrer
49 notes (Do1 > Do5)	1739 Tarragona-Catedral 1741 La Seu d'Urgell-Catedral 1792 Montbrió del Camp Acaballes de segle XVIII Aitona	A. Cases A. Boscà J. Folch Desconegut
50 notes (Do1 [menys Do#] > Re5)	1766 Valls-Sant Joan Calaf 1767 Camprodon-Sant Pere 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1787 Torelló 1796 Vic-Catedral	L. Scherrer L. Scherrer J. P. Cavaillé L. Scherrer J. Vullen J. P. Cavaillé
51 notes (Do1 > Re5)	1773 Lleida-Seu Nova (orgue Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (orgue Epístola) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria 1799 Torroja del Priorat 1803 Barcelona-El Pi Palma de Mallorca-Santa Eulària	L. Scherrer L. Scherrer J. Cases i Soler J. P. Cavaillé F. Otter / J. Kyburz L. Scherrer
54 notes (Do-1 [octava curta] > La4)	1691 Barcelona-El Pi (reforma d'orgue existent)	A. Llinàs
(Fa-1 [menys Fa#-1] > Do5)	1721 Barcelona-Sants Just i Pastor (reforma d'orgue existent)	J. Boscà [pare]
57 notes (Do-1 [octava curta] > Do5)	1741 Barcelona-El Pi (trasllat orgue i reforma) 1756 Barcelona-Sant Agustí	A. Boscà A. Boscà
59 notes (Do-1 > Re5)	1794 Barcelona-Catedral (projecte)	J. Pujol

Com a tònica general observem que els teclats de 45 notes són els que predominen més, si més no, entre 1685 i 1768, a les petites ciutats o viles de mitjana població, exceptuant els centres episcopals o les col·legiates remarcables.

Pel que fa als teclats de 47 notes, mentre que a València (Sant Joan del Mercat, 1699) i a Alzira (1703) ja s'utilitzen amb certa assiduitat per mans del flamenc Andreu Bargeró (orguener que anteriorment havia treballat a la ciutat de Barcelona, zona de Tarragona i

¹⁷³⁹ Aquest orgue portàtil d'armari de la família Boscà disposa actualment de 48 tecles. No sabem si aquest àmbit és l'original o fruit d'alguna modificació posterior a la seva construcció.

Tortosa, i en alguna altra vila puntual catalana), a Catalunya no es practica fins a les acaballes del segle XVIII a la Selva del Camp (1776)^{DOC 120} i a la Sènia (1804)^{DOC 142}.

La documentació cercada només ens ha ofert àmbits de 50 o 51 teclades que pertanyen quasi exclusivament a obres de Scherrer i Joan-Pere Cavaillé. De la mateixa manera que les partitures conservades actualment en diferents arxius del país i que són obra de compositors de ben entrat la segona meitat del segle XVIII, l'àmbit s'estén dels greus amb octava completa fins al Re5.

Un cas especial és el que correspon al convent de Sant Agustí de Barcelona construït per Antoni Boscà l'any 1756^{DOC 93}. La característica més destacable i enigmàtica d'aquest instrument és l'àmbit de 57 notes (Do-1/Do5) del teclat de l'orgue major: cinc octaves, la primera de les quals és l'anomenada octava curta tan usual. Analitzant la disposició, els registres poden ser sencers o partits com és habitual. En el grup dels sencers, es detalla que consten de 57 o 49 tubs (amb els seus múltiples en els registres de mixtura). La partició dels jocs se situa entre Si2/Do3. El que sorprèn especialment és l'ampliació del teclat per la part dels greus ja que la dels tiples la tenim clarament delimitada amb els registres de mà dreta (corneta magna, clarins de campanya, clarins clars...) que en estar partits ens indiquen que formen exactament 25 notes (Do3-Do5). El que ens fa estranyar és la part greu perquè tots els instruments tractats fins ara es limitaven a cenyir-se a 21 o 20 notes (segons la partició entre Do3/Do#3 o Si2/Do3 respectivament) i en aquest orgue arriben fins a 32 notes (com els dos registres de baixons de què disposa). Però, a més a més, s'indica que el «registre baixonet o dulsayna, la primera octava del baix [és] unísonos a la segona, contenen en cinquanta y set» o que el «registre baixons de mà esquerra, la primera octava [és] unísonos a la segona» i conté trenta-dos tubs, duplica amb la mateixa alçada de so les dues darreres octaves greus. Un altre tret que corrobora aquesta octava greu afegida és que les contres només són de vuit notes, que corresponen al nombre de notes que compon una octava curta. No hi esmenta el nombre de notes que què consta el teclat de l'orgue major, però el secret de l'orgue major és de 57 canals.

Un cas semblant és el que tracta l'orgue de Santa Maria del Pi de Barcelona^{DOC 60}, obrat també per Antoni Boscà l'any 1741, ja que també consta d'un secret de 57 canals. Però en aquest cas, l'instrument ja ve d'una llarga tradició de teclats de llargues dimensions: el 1540 es construeix per Pere Flamenc, Fermí Granollers i Pere Rabassa amb 54 teclades. L'instrument va subsistir fins al 1691^{DOC 15} quan Agustí Llinàs el repara, descobrint que encara disposa d'un teclat de 54 notes.

VII. 2. 1. 2. CADIRETA

El segon cos en importància de l'orgue anirà d'extensió de 42, 45, 48, 49, 50 fins a 51 notes. Una de les primeres citacions de cadiretes serà la dels orgues de Santa Maria de Mataró (1534) i Lleida-Seu Vella (1543) amb 45 notes i la de Barcelona-Sants Just i Pastor (1548) de 42 notes.

Catalunya, com València, segueix una trajectòria d'orgues amb cadireta exterior, amb dos teclats que es poden diferenciar un de l'altre en la seva extensió.

TAULA D'EVOLUCIÓ DE L'ÀMBIT DEL TECLAT DE LA CADIRETA		
42 notes (Do1 [octava curta] > La4)	1687 Barcelona-Sant Miquel 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges	A. Bidarte J. Boscà [pare] B. Triay

	1696 La Selva del Camp 1703 Montblanc-Santa Maria 1794 Barcelona-Catedral (projecte, fins aquesta data la cadireta disposava de 42 tecles)	A. Bargeró J. Boscà [pare] J. Pujol
45 notes (Do1 [octava curta] > Do5)	1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> 1726 Guissona 1734 Mataró-Santa Maria Manresa-Santa Maria 1741 La Seu d'Urgell-Catedral Barcelona-Santa Maria del Mar 1743 Vic-La Pietat 1747 Tàrrrega 1748 Esparreguera 1753 Lleida-Sant Llorenç Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà 1756 Riudoms Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà 1764 Bellpuig d'Urgell-Sant Nicolau 1765 Arenys de Mar 1771 Reus-Sant Francesc 1778 Vielha	J. Boscà i Espanya J. B. Ferrer A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Cases J. Boscà i Serinyana A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Boscà J. Boscà i Serinyana A. Cases A. Cases J. Vicens
48 notes (Do1 [menys Do#] > Do5)	1776 El Vendrell	L. Scherrer
49 notes (Do1 > Do5)	1739 Tarragona-Catedral	A. Cases
50 notes (Do1 [menys Do#1]-Re5)	1766 Valls-Sant Joan Calaf 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1796 Vic-Catedral	L. Scherrer L. Scherrer L. Scherrer J. P. Cavaillé
51 notes (Do1-Re5)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1794 Barcelona-Catedral (projecte) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria 1803 Barcelona-El Pi Palma de Mallorca-Santa Eulària	L. Scherrer L. Scherrer J. Pujol J. Cases i Soler Otter/Kyburz L. Scherrer

VII. 2. 1. 3. Ecos

La classificació d'aquest àmbit es presenta força més complexa que en els dos cossos anteriors. Els ecos neixen inicialment amb un àmbit reduït de mà dreta (entre 24 i 25 notes segons la partició) desenvolupant-se cap als greus fins a la totalitat del teclat, i per la part aguda s'estendran fins al Re5.

Cal esmentar que determinats orgues compten amb un teclat sencer on la seva part esquerra resta immòbil, o sigui, que les tecles estan fixades, ni pugen ni baixen. Això correspon a una funció merament estètica per a mantenir la simetria decorativa amb la resta de teclats (com els exemples existents de l'Aleixar 1733 i Torroja del Priorat 1799, i els documentats de Guimerà 1737^{DOC 51}, Sanaüja 1742^{DOC 69}, Balaguer-Santa Maria

1753^{DOC 88}, Valls-Sant Joan 1766^{DOC 109}, Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1771^{DOC 113}, El Vendrell 1775^{DOC 119} i Vic-Catedral 1796^{DOC 135}).

El teclat d'ecos s'ubica immediatament a sobre del de l'orgue major, a excepció de l'espectacular instrument de la Seu Nova de Lleida (costat de l'Evangeli) de Lluís Scherrer (1773) i del de Santa Eulària de Palma de Mallorca (1803), del mateix factor, que s'ubica al quart teclat, per sobre del tercer teclat de llengüeteria.

TAULA D'EVOLUCIÓ DE L'ÀMBIT DEL TECLAT DELS ECOS		
24 notes (Do#3 > Do5)	1726 Guissona ¹⁷⁴⁰ 1731 Vallbona de les Monges 1733 L'Aleixar 1734 Mataró-Santa Maria 1737 Guimerà 1738 Torroella de Montgrí 1739 Tarragona-Catedral 1740 Girona-Sant Daniel (segon pressupost) 1741 Santpedor Barcelona-Santa Maria del Mar 1743 Vic-La Pietat 1745 Girona-Catedral 1747 Tàrrrega ¹⁷⁴⁰ 1753 Balaguer-Santa Maria 1756 Riudoms ¹⁷⁴⁰ 1759 Agramunt 1765 Arenys de Mar 1788 Sarral	J. B. Ferrer A. Cases J. B. Ferrer A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Cases A. Cases A. Cases A. Cases A. Cases J. Cases i Soler
25 notes (Do3 > Do5)	1734 Manresa-Santa Maria 1741 La Seu d'Urgell-Catedral 1750 Montblanc-Santa Maria 1753 Lleida-Sant Llorenç 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà Igualada 1775 El Vendrell	A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà L. Scherrer
27 notes (Do3-Re5)	1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Vic-Catedral Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	L. Scherrer L. Scherrer L. Scherrer J. P. Cavallé J. Cases i Soler
32 notes (Sol2-Re5)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària	L. Scherrer L. Scherrer
39 notes (Do2-Re5)	1794 Barcelona-Catedral (projecte) 1799 Torroja del Priorat ¹⁷⁴¹	J. Pujol J. P. Cavallé
42 notes (Do1 [oct. curta]-La4)	1728 Ulldecona	J. Botella
45 notes (Do1 [oct. curta]-Do5)	1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria 1750 La Pobla de Cérvoles Vila-seca 1751 Juneda 1764 Bellpuig d'Urgell ¹⁷⁴⁰	A. Cases A. Cases A. Cases A. Cases

¹⁷⁴⁰ Els ecos es toquen amb el teclat de la cadireta.

¹⁷⁴¹ Aquest cos es pot classificar com un incipient recitatiu.

	1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc ¹⁷⁴⁰ 1788 Sarraí	J. Boscà i Serinyana A. Cases A. Cases J. Cases i Soler
47 notes (Do1 [menys Do# i Re#]-Do5)	1767 Camprodon-Sant Pere	J. P. Cavallé
51 notes (Do1-Re5)	1803 Barcelona-El Pi	F. Otter / J. Kyburz

VII. 2. 1. 4. COS DE LENGÜETERIA O DE BATALLA

Com hem dit a l'anterior punt VII. 1. 3., només el trobem als grans orgues de la Seu Nova de Lleida [costat de l'Evangelí] (1773)^{DOC 118} i a la parròquia de Santa Eulària de Palma de Mallorca (1803)^{DOC 140}, ambdues obres de Scherrer. Consten cadascun de 51 teclcs (Do1-Re5).

VII. 2. 1. 5. RECITATIU

Aquest cos el trobem a l'orgue de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135} i al de Santa Maria del Pi de Barcelona (1803)^{DOC 139}.

Respecte al primer instrument, consta al primer pressupost («estat substancial del orga de 28 palms complet») amb un àmbit de 50 teclcs, i al segon («estat de una orga 28 menos complet que lo que està posat en forma») amb 34 teclcs. Finalment el contracte definitiu no preveu la fabricació d'aquest cos però Joan Pere Cavallé l'afegeix per voluntat pròpia i sense consultar els canonges. Constarà de tres registres (que no s'especifiquen) amb teclats de 27 notes.

Pel que fa al de Santa Maria del Pi, els pressupostos i el contracte coincideixen amb el nombre de notes d'aquest tercer teclat: 51 teclcs.

VII. 2. 2. ÀMBIT CONTRES

El nombre de notes corresponent a les contres és el que menys ha evolucionat comparat amb la resta de cossos de l'instrument.

L'orgue a Catalunya segueix el mateix camí que van endegar els seus companys castellans i italians, i a més llarga distància dels anglesos i francesos. Ni molt menys es pot comparar amb els instruments del centre i nord d'Europa amb pedals complets i amb plena independència.

El seu àmbit es manté gairebé immòbil durant tota l'època que tractem i, fins i tot, no avançarà gaire més durant el segle XIX tret del moment en què desembarquen els grans instruments procedents de centre Europa, com el Merklin de la catedral de Múrcia (1855-1857) o els d'Aristide Cavallé i Coll (a partir de 1856 a Lekeitio) al País Basc. A Catalunya es va conservar aquesta pobresa de pedal que es perllonga fins al darrer quart del segle XIX amb la irrupció de la moderna orgueneria romàntica.

A la següent classificació s'adverteix que el nombre de tecles es conserva pràcticament inalterable, de les set notes fins a les dotze, malgrat l'aparició dels orgueners estrangers, l'efecte dels quals només consistirà a ampliar el nombre de registres d'aquest cos. Un cas excepcional va ser l'innovador instrument de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135} de Joan Pere Cavaillé on construeix un pedaler totalment revolucionari de vint-i-quatre notes que rebrà la crítica negativa i ferotge dels membres comissionats de la Junta d'Obra de la catedral¹⁷⁴⁷.

El desplegament de l'àmbit de les contres ve condicionat, com als altres cossos de l'orgue, per la importància del temple i el desenvolupament de la música i les seves capelles.

TAULA D'EVOLUCIÓ DE L'ÀMBIT DEL TECLAT DE LES CONTRES ¹⁷⁴²		
7 notes (Do-Re-Mi-Fa-Sol-La-Si)	1688 Esterri d'Àneu 1696 La Selva del Camp 1699 Barcelona-Santa Clara 1703 Montblanc-Santa Maria 1707 Lleida-Seu Vella ¹⁷⁴³ 1717 Riner-Santuari del Miracle 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> Palma (Mallorca)-Santa Eulària 1726 Guissona 1767 Camprodon-Monestir Sant Pere	A. Bidarte A. Bargero J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] Desconegut J. Boscà [pare] J. Boscà i Espanya J. Boscà i Espanya J. B. Ferrer J. P. Cavaillé
8 notes (Do-Re-Mi-Fa-Sol-La-Sib-Si)	1692 Sant Feliu de Guíxols 1721 Barcelona-Sant Sever 1728 Cabacés Barcelona-Sant Miquel 1729 Barcelona-Monestir de Jonqueres 1731 Torroella de Montgrí Vallbona de les Monges-Monestir ¹⁷⁴⁴ 1732 Igualada 1736 Palafrugell 1737 Guimerà Barcelona-Sant Joan de Jerusalem 1740 Girona-Sant Daniel 1743 Ollana 1741 Santpedor Barcelona-Santa Maria del Mar 1747 Tàrraga Castelló de Farfanya-Santa Maria Talarn 1748 Esparreguera Barcelona-Monestir de Valldonzella	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] A. Cases A. Boscà A. Boscà J. Boscà [ind.] A. Cases A. Boscà A. Boscà A. Cases J. Boscà [ind.] A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Cases A. Cases J. Boscà i Serinyana J. Boscà i Serinyana J. Boscà [ind.]

¹⁷⁴² Diversos instruments que no posseeixen registres propis a les contres ometen el seu número de notes detallant només que tenen peanyes però sense concretar la quantitat d'elles.

¹⁷⁴³ La Seu Vella de Lleida es va clausurar l'any 1707 amb tot el mobiliari interior. Entre 1748 i 1749, l'orguener Manuel Teixeira inventaria^{DOC 77} les restes de l'antic orgue dipositat al seu interior i ens informa que l'instrument, en els temps del seu tancament, disposava de set notes de contres.

¹⁷⁴⁴ Dades proporcionades per l'opuscle publicat l'any 1983 pel mateix monestir en la inauguració del nou orgue construït per l'orguener Gabriel Blancafort.

	1750 Vila-seca Montblanc-Santa Maria La Pobla de Cérvoles 1751 Juneda 1752 Verdú 1753 Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà ¹⁷⁴⁵ 1755 Porrera 1756 Riudoms Barcelona-Sant Francesc de Paola Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà Sant Cugat del Vallès- Monestir ¹⁷⁴⁶ 1761 Balaguer-Sant Crist 1763 Guissona Monistrol de Montserrat 1764 Bellpuig d'Urgell 1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc 1788 Sarral 1790 Bellpuig d'Urgell 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit 1804 La Sènia	A. Cases A. Boscà A. Cases A. Cases A. Cases A. Cases A. Boscà A. Cases A. Cases J. Boscà i Serinyana A. Boscà A. Boscà J. Boscà i Serinyana J. Boscà i Serinyana J. Galtaires J. Boscà i Serinyana J. Boscà i Serinyana A. Cases A. Cases J. Cases i Soler J. Cases i Soler J. Vullen S. de Salvador
9 notes (Do-Re-Mib-Mi-Fa-Sol-La-Sib-Si)	1694 Sitges 1727 Vic-Catedral 1739 Tarragona-Catedral 1765 Arenys de Mar	B. Triay J. Boscà [pare] A. Cases A. Cases
10 notes (Do-Re-Mib-Mi-Fa-Fa#-Sol-La-Sib-Si)	1723 Manresa-Col·legiata 1766 Valls-Sant Joan	J. Boscà [pare] L. Scherrer
11 notes (de Do1 a Si1, excepte el Do#1)	1734 Mataró 1741 La Seu d'Urgell-Catedral 1745 Girona-Catedral 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni Porrera 1772 Sant Martí de Maldà 1775 El Vendrell 1787 Torelló	A. Boscà A. Boscà A. Boscà L. Scherrer L. Scherrer L. Scherrer L. Scherrer J. Vullen
12 notes (de Do1 a Si1)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària Barcelona-Santa Maria del Pi	L. Scherrer L. Scherrer J. Cases i Soler J. P. Cavallé L. Scherrer F. Otter/J. Kyburz

¹⁷⁴⁵ BONASTRE I BERTRAN, FRANCESC. "L'orgue de Bagà (1754)". *Recerca Musicològica*, 2 (1982). p. 49.

¹⁷⁴⁶ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1202, f. 270r.

24 notes (de Do1 a Do3, excepte el Do#1)	1796 Vic-Catedral ¹⁷⁴⁷	J. P. Cavallé
--	-----------------------------------	---------------

VII. 2. 3. ACOBLAMENTS ENTRE TECLATS MANUALS

L'acoblament és un dispositiu mecànic o elèctric que permet unir dos o més teclats manuals, o manuals i pedal. Això vol dir que quan acoblem el teclat de l'orgue major amb el de la cadireta, en prémer la tecla de l'orgue major, el so que emet és el dels registres seleccionats al ja esmentat teclat de l'orgue major més els registres seleccionats a la cadireta, o el que és el mateix, que si acoblem A amb B, el so que emetrà A serà el d'A + B¹⁷⁴⁸.

Aquest mecanisme és inexistent a la península i per tant absolutament novedós. Només es menciona en una notícia l'any 1566 sobre un possible mecanisme d'acoblament a l'orgue de la catedral de Girona, obra de Salvador Stada, on s'especifica que «se sonaran ab un y cada un per si, y si y necessitant lo orgue de alt ab lo major y lo major ab lo de dalt, del modo que volran»¹⁷⁴⁹. L'any 1682 l'orguener valencià Roc Blasco construeix l'instrument de Sant Martí de València i puntualitza que «altre registre en que es toca el orgue i la cadireta a un temps en lo teclat del orgue major, baixant las mans al teclat de la mireta [=cadireta?] es queda a soles, el qual és registre de molta importància per que dona al ple major grandeza y asonància»¹⁷⁴⁹.

A Catalunya, els dos únics exemplars documentats amb aquesta singular característica són els orgues de Santa Maria de Mataró (1734)^{DOC 49} d'Antoni Boscà i al de la col·legiata de Sant Jaume de Calaf (1766)^{DOC 110} de Lluís Scherrer. Els textos són molt explícits amb poques paraules. A Mataró s'indica que «lo teclat del orga y cadireta an de tocar junts quant convinga» i a Calaf que «se han de fer dos teclats [...] y fer tocar los dos orgas¹⁷⁵⁰ junts si convé». De Scherrer, pel seu origen i l'anterior experiència professional adquirida amb el seu pare Samson, no ens sobta l'aplicació d'aquest mecanisme. De ben segur que també el va aplicar a altres orgues catalans o de les Illes malgrat no aparegui als contractes. Però d'Antoni Boscà i, concretament, Mataró? Per què Mataró i no a d'altres orgues també importants? On va aprendre a construir-ho? Incògnites.

VII. 2. 4. ACOBLAMENT ENTRE CONTRES I TECLAT MANUAL

¹⁷⁴⁷ Per conèixer amb més detall els additaments no autoritzats que Cavallé va aplicar a l'orgue, apart de les clàusules del contracte, s'aconsella la lectura de l'article de:

GONZÁLEZ, Miquel. "L'orgue Jean Pierre Cavallé (1796-1802) de la catedral de Vic. Dades documentals per a la seva reconstrucció". *Ausa*, XXVI/173 (2014). p. 1093-1152.

¹⁷⁴⁸ De la mateixa manera actua en els orgues més moderns (des del segle XIX fins a l'actualitat als països centre i nord-europeus) quan s'acobla l'orgue major amb el tercer teclat (recitatiu). Quan s'acobla orgue major amb recitatiu i polsem una nota del primer, el so serà dels registres de l'orgue major més els del recitatiu.

També es pot acoblar els diferents teclats manuals amb el pedal però no insistirem en el tema ja que són mecanismes que no formen part del nostre període cronològic.

¹⁷⁴⁹ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 309.

¹⁷⁵⁰ Els dos orgues es refereixen al cos de l'orgue major o principal i el de la cadireta. No dos orgues independents.

Entenem aquest tipus d'acoblament com el mecanisme que polsant una peanya, botó o tecla de les contres, el so que emet procedeix d'un registre o registres preseleccionat/s al cos de l'orgue major.

A causa de la gran varietat de característiques que ofereixen els nostres instruments, es poden donar tres condicionants a l'hora d'aplicar-se aquest mecanisme, classificant-los segons:

a) Un orgue sense registres propis de pedal, instrument de petita o mitjana dimensió destinat a esglésies reduïdes o conventuals, que ocupa relativament poc espai i que òbviament no disposa de cos de cadireta ni d'ecos, a més no inclou registres propis de pedal. Les condicions dels convenis indiquen que el futur orgue disposarà de peanyes però en canvi no indica cap registre propi de contres. Aquest fet ens fa suposar que les peanyes estan connectades constantment a l'orgue major a la seva primera octava greu. Com a exemples: Barcelona-Carmelites Calçades (1710)^{DOC 29}, Riner-Santuari del Miracle (1717)^{DOC 30}, Barcelona-Sant Sever (1721)^{DOC 33} o Barcelona-Valldonzella (1748)^{DOC 75}.

b) Orgues on s'utilitza acoblada únicament la primera octava greu dels baixos del flautat de 14 palms de l'orgue major com a registre propi de pedal, tal com s'especifica a Vic-Santa Clara (data desconeguda)¹⁷⁵¹ quan «lo sagó [registre] y és antonació de 14 palms y las set primeres [notes] servexen per peaynes»; Santa Coloma de Queralt (1681)^{DOC 2} «lo flautat major ha de ser la cara y se ha de hunir las peanyas que vindrà ser de antonació de catorsa palms»; i Barcelona-Sant Joan de Jerusalem (1737)^{DOC 53} «contindrà dit orga vuyt contras que seran los vuyt baxos dels flautats de catorse palms los quals lo tocaran ab los peus».

c) Orgues que estan acoblats contres/orgue major malgrat tenir registres propis de pedal, sense possibilitat d'independitzar-se entre ells. Aquest cas es presenta a capitulacions on s'indica expressament aquesta característica i amb instruments de dimensions de certa importància com a Mataró (1734)^{DOC 49} amb «contras onze de vint-y-vuit palms de antonació tapadas, ab onze respostas de catorze palms de antonació destapadas, y las onze flautas més grosas de la cara, tocant juntas ab las referidas vint-y-dos»; Barcelona-Sant Agustí (1756)^{DOC 93} on «se han de fer vuit contras de melis, entonació vint-y-vuit palms, ab vuit respostas també de melis, entonació catorse palms, que juntas són setse. [...] Ditas setse flautas han de tenir son secret y ha de correspondrer ab vuit peanyas los baixos del flautat de la cara de la octava¹⁷⁵² tocant sempre»; i la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96} amb «vuyt contras entonació vint-y-vuyt palms ab vuyt respostas de catorse palms de melis, ab son secret, que ditas tocaran ab las mans y los peus juntas».

d) Orgues que tenen el mecanisme per acoblar i desacoblar l'orgue major de les contres a voluntat de l'organista. D'aquest cas només es disposa de l'exemplar *modern* de Santa Maria del Pi de Barcelona (1803) que pertany a una escola d'orgueneria ben diferent de l'autòctona. Aquesta característica només és citada als pressupostos anteriors a la capitulació de l'instrument, al mateix contracte^{DOC 139} i a d'altres escriptures postcontractuals¹⁷⁵³. És interessant la redacció del document per a conèixer de quina forma aborden aquesta particularitat, fins al moment insòlita, davant dels obrers.

Els pressupostos primer i segon plantegen el mecanisme com «un registro mediante lo qual se puedan hacer tocar los bajos del teclado 1º con los contres o no, ad libitum».

Però a l'hora de redactar-se el contracte, aquest ja no reflecteix el mateix que es proposava als pressupostos: «un registro mediante lo qual se harán tocar los bajos de la

¹⁷⁵¹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Un tratado de organería del siglo XVIII". *Anuario Musical*, 14 (1959), p. 188.

¹⁷⁵² El «flautat de la cara de la octava» és refereix a un flautat de 14 palms.

¹⁷⁵³ APSMP: Els pressupostos anteriors a la contractació de l'orgue i altres documents post contractuals es localitzen a la caixa 141.

cara de ocho pies, del bordón de diez y seys pies intonación, de la octava y de la trompa real».

Analitzats els textos, les definicions no corresponen a un acoblament com s'entén modernament. Als pressupostos sí que es podien identificar com a acoblament però l'estipulada al contracte és substancialment diferent i, a més a més, no gaire clara en el seu funcionament.

VII. 2. 5. MATERIALS DELS TECLATS MANUALS

Malauradament no tota la documentació detalla el material que utilitzarà l'orguener per a la seva composició. En referència a l'estructura o part interna de les tecles, les fustes més habituals corresponen al boix, la xicranda (anomenada *xacaranda*), la perera, el banús, el roure de Flandes o la fusta de Brasil (aquesta darrera emprada principalment per Scherrer), i com a revestiment fan servir l'os o el marfil (aquest darrer emprat a la primera meitat del segle XVIII o als instruments de Joan Pere Cavaillé).

Els convenis distingeixen entre tecles inferiors (diatòniques o col·loquialment *blanques*) i tecles superiors (accidentals o *negres*). Els que pertanyen estrictament a instruments d'Antoni Cases innoven la denominació de les negres com a *bemollats* i *sustentats* (a Tàrraga 1747^{DOC 73}) o *bemolls* i *substinidos* (a Vila-seca 1750^{DOC 78}, Verdú 1752^{DOC 85}, Balaguer-Santa Maria 1753^{DOC 88}, Porrera 1755^{DOC 90}, Riudoms 1756^{DOC 92}, Agramunt 1759^{DOC 97}, Prades 1761^{DOC 100}, Arenys de Mar 1765^{DOC 106} i Seròs 1768^{DOC 112}). Les tecles *blanques* evolucionen a les capitulacions de Josep Cases i Soler cap a *punts naturals* (Sarral 1788^{DOC 125} i Ciutadella-Santa Maria 1796^{DOC 134}).

Antoni Boscà fa servir majoritàriament les *blanques* d'os i les *negres* de xicranda amb roure de Flandes. En canvi Antoni Cases escull el boix, els accidentals «de bona fusta pintada en negre» o de perera i les *blanques* d'os. Scherrer i Kyburz/Otter fan servir els colors típics dels teclats però a l'inrevés ja que Scherrer utilitza fusta de Brasil per a les tecles inferiors «i els sustentats d'os» (Calaf 1766^{DOC 110}), mentre que els alemanys apliquen als «tonos enteros de ébano y sostenidos de hueso».

Josep Boscà i Serinyana acostuma a fabricar-los d'os blanc i les alterades de *xacaranda*.

ANY I POBLACIÓ		ORGUENER	DESCRIPCIÓ DE L'ACTUACIÓ O DEL MATERIAL
1689	Cadaqués	J. Boscà [pare]	«[...] y un tros de boix per al teglat» ¹⁷⁵⁴
1691	Barcelona-Santa Maria del Mar	A. Bargero	«Mudarà lo boix dels teglats»
1694	Sitges	B. Triay	«Dos teclats de box per l'orga gran y cadireta»
1717	Riner-Santuari del Miracle	J. Boscà [pare]	«[...] haze de fer lo teclat de os»
1721	Barcelona-Sant Sever	J. Boscà [pare]	«[...] lo teglat de marfil»
1723	Tarragona-Dominics	J. Boscà [pare]	«[...] dega fer [...] lo techlat de boix»
1727	Vic-Catedral	J. Boscà [pare]	«[...] fer lo teglat de marfil»

¹⁷⁵⁴ MOLI I FRIGOLA, MONTSERRAT. "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 48 (2007), p. 272.

1728	Cabacés	A. Cases	«[...] las blancas de boix y les negres de perera dades de negre»
1729	Barcelona-Convent de Jonqueres	A. Boscà	«Teclat de marfil»
1734	Mataró	A. Boscà	«Se ha de fer [...] teclat de marfil y las negras de ebano»
1736	Palafrugell	A. Boscà	«Ha de fer lo teglat de os ab las negres de xaqueranda»
1737	Barcelona-Sant Joan de Jerusalem Guimerà	J. Boscà [ind] A. Cases	«Contindrà dit orga un teclat [...] las blancas seran de os y las negras de xacaranda» «[...] las blancas de boix y las negres de perera, dades de negre»
1740	Girona-Monestir de Sant Daniel	A. Boscà	Primer pressupost: «se ha de fer lo teclat de boix ab las negras de xacaranda» Segon pressupost: «los teclats han de ser de os y les negres de xacaranda»
1741	Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell-Catedral Santpedor Barcelona-Santa Maria del Pi	A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà	«[...] lo teclat de os ab las negras de xacaranda» «[...] los teglats de os ab las negras de xacaranda» «[...] lo teclat de os ab las negras de xacaranda» «Dega fer lo teglat de dit orga ab las teglas de negras de xacaranda, y las blancas de os, y així mateix dega fer lo teglat de la cadireta ab la mateixa for-ma»
1743	Vic-La Pietat	A. Boscà	«Teclat de os ab las negras de xacaranda»
1745	Girona-Catedral	A. Boscà	«[...] fer lo teglat de os ab las negras de xacaranda»
1747	Tàrrega	A. Cases	«Se han de fer dos teclats de boix, ço és, bemollats y sustentats de bona fusta, pintats de negre»
1748	Esparreguera Barcelona-Monestir de Valldonzella	J. Boscà i Serinyana J. Boscà [ind]	«Se obliga en fer los teglats nous de os» «Teclat d'os blanc ab las negras de xacaranda»
1750	Vila-seca Montblanc	A. Cases A. Boscà	«Se a de fer un teclat de boix ab quaranta-sinch teclas, los substinidos y bemolls de perera nats de negre» «Teclat d'os y las tecles negras de xacaranda»
1751	Juneda	A. Cases	«Dos teclats cuberts de os, ço és, las tecles blancas»
1752	Verdú	A. Cases	«Se ha de fer dos teclats nous de boix, los substenidos y bemolls de altra fusta, dalts de negre»

1753	Lleida-Sant Llorenç Balaguer-Santa Maria	A. Boscà A. Cases	«Deu fer lo teclat de la cadireta de os ab las negras de xacaranda» «Se han de fer tres teclats, las blancas de boix y los substenidos y bemolls de altra fusta dals de negre»
1754	Bagà	A. Boscà	«Teclats de os ab las teclas de xacaranda»
1755	Porrera	A. Cases	«Un teclat de boix, los sustenidos y bemolls de altra fusta tintats de negre»
1756	Barcelona-Sant Francesc de Paola Riudoms Barcelona-Sant Agustí	J. Boscà i Serinyana A. Cases A. Boscà	«Teclat d'os blanc ab las negras de xacaranda» «Promet fer per lo sobredit horgue dos teclats de os y los sustenidos y bemolls de fusta forta y datis [sic] de negre que lo un servirà per lo horgue y lo altre per la cadireta» «Se han de fer los teclats de roure de Flandes ab las negras de xacaranda y las blancas de os»
1757	Igualada La Bisbal d'Empordà	A. Boscà A. Boscà	«Se han de fer tres teclats de roure de Flandes ab las negras de xacaranda y las unglas de os» «Teclats de roure de Flandes ab las negras de xacaranda y las blancas de os»
1759	Agramunt	A. Cases	«Se ha de fer un teclat nou, las blancas de os y los substenidos y bemolls de perera, dalt de negre»
1760	Vilanova i la Geltrú-Santa Maria	A. Boscà	«Se ha de fer lo teclat de boix»
1761	Balaguer-Sant Crist Prades	J. Boscà i Serinyana A. Cases	«Se ha de fer lo teglat de os blanch» «Se a de fer un teclat nou de boix, las blancas y los substenidos y bemolls de altre fusta, tintats de negra»
1763	Monistrol de Montserrat	J. Boscà i Serinyana	«Teclat de os blanc ab las negras de xacaranda»
1764	Bellpuig d'Urgell	J. Boscà i Serinyana	«Teclat d'os blanc i les negres de xacaranda»
1765	Arenys de Mar	A. Cases	«Se ha de fer un teclat nou de os las blancas, y los substenidos y bemolls de xacaranda»
1766	Valls-Sant Joan Calaf	L. Scherrer L. Scherrer	«Teclats de fusta de Brasil» «Dos teclats [...] quiscun de fusta de Brasil y sustentats de os»
1767	Camprodon-Sant Pere	J. P. Cavaillé	«Las teclas blancas de marfil o de os, i les negres de ébano o xacaranda, ab una llenca o perfil sobre de marfil»
1768	Seròs	A. Cases	«Las blancas ab xapa de os y los sustenidos y bemolls de bona fusta, dalts de negre»

1771	Reus-Sant Francesc	A. Cases	«Teclats d'os»
1787	Torelló	J. Vullen	«Teclats d'os»
1788	Sarral	J. Cases i Soler	«Se farà un teclat [...] los punts naturals de os y los sostenidos y bemolls teñits de negre permanent»
1792	Barcelona-Capella del Sant Esperit	J. Vullen	«Un teclat d'os»
1796	Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	J. Cases i Soler	«Tres teclats d'os, los punts naturals y los sostenidos y bemolls de fusta teñida de un negre permenent»
????	Aitona	Desconegut	«El teclado de hueso»
1803	Barcelona-Santa Maria del Pi	F. Otter/J. Kyburz	«Deverán hacer tres teclados para las manos [...] los tonos enteros serán de ébano, los sostenidos de hueso, cada tecla de los mencionados tres teclados tendrá un tornillo de latón para ponerlas siempre iguales»
1804	La Sènia	S. de Salvador	«Un teclado de hueso y las negras de nogal»

VII. 3. REGISTRES

Dins l'àmbit de l'orgueneria, la paraula *registre* admet un doble significat. Per una banda és el mot que s'utilitza per citar cada joc o conjunt de tubs amb una entonació i timbre característics, per exemple, un registre de flautat de 14 palms, un de trompeta, un de corneta... Però al mateix temps pot designar tot el mecanisme que va des del tirador de la consola, que permet l'ús d'aquesta filera de tubs seleccionada prèviament, fins a l'obertura de la corredora i el posterior pas d'aire que produirà el seu so característic. A partir d'aquí, l'organista –seguint unes pautes, fruit d'uns estudis i una experiència– combina els registres de la forma més adequada per a poder tocar la peça musical que ha d'interpretar o el moment litúrgic on ha d'intervenir.

Des les capitulacions més primerenques, el seu nom no ha estat sempre el de «registre». Durant el pas dels segles, la nomenclatura ha anat oscil·lant entre anomenar els registres *mutacions* (Barcelona-Sant Francesc, Pau Rossell 1480¹⁷⁵⁵) o *mudances* (Mataró, Miquel Cerdanya 1534¹⁷⁵⁶), amb expressions poc concretes com «que soni de quatre maneres» (Barcelona-Sant Antoni, Miquel Narcís 1495¹⁷⁵⁷; Arnes, mestre *Anrique* de Tauste 1501¹⁷⁵⁸; Barcelona-església no precisada, Miquel Narcís 1503¹⁷⁵⁹) o «que soni de dues maneres» (Puigcerdà-Capella de Nostra Senyora de Gràcia, Miquel Cerdanya 1531¹⁷⁶⁰).

¹⁷⁵⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)”, 209.

¹⁷⁵⁶ CORTÈS, FRANCESC (DIVERSOS AUTORS). “La música a Mataró en l'època de Joan Pau Pujol”. *Joan Pau Pujol: la música d'una època*. Barcelona: Editorial Alta Fulla, 1994. p. 70.

¹⁷⁵⁷ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”, 201.

¹⁷⁵⁸ MUÑOZ I SEBASTIÀ, JOAN-HILARI. “Cuatro documentos de principios del siglo XVI, extrets d'un protocol notarial d'Arnes”. *Bulletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, 47 (2008). p. 40.

¹⁷⁵⁹ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de maestros de capilla, organistas, órganos, organeros, músicos e instrumentos (siglos XIV-XVIII)”, 203.

¹⁷⁶⁰ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. “Documentos para la historia de los maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)”. *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 212.

En el segle XVI, el ventall de denominacions s'amplia. A l'instrument de Sant Mateu de Perpinyà (Gaspar Roig, 1524)¹⁷⁶¹ excepcionalment s'hi refereix com a «diferències [que] seran entre totes sis de nombre», idènticament que a l'orgue del monestir de Santa Clara de Barcelona (1542, de Pere Flamenc)¹⁷⁶².

El terme *mixtura*, que en d'altres territoris es fa servir per a dirigir-se als registres, s'utilitza a Catalunya com a accepció de la família dels plens, excepte al contracte del nou orgue major de la Seu Vella de Lleida (del toledà Mateo Téllez, 1544) on després de detallar tots els registres, acaba la redacció asseverant que «de totes les sobre dites mixtures farà més de trenta differències»¹⁷⁶³.

A partir del segle XVI, paral·lelament a determinats significats anteriors, comença la generalització del terme *registre*. L'instrument de Sant Mateu de Perpinyà (ca. 1516, exemplar de Gabriel Capdebos) haurà de disposar de dos registres segons consta a la concòrdia¹⁷⁶⁴. L'any 1543, Mateo Téllez diu que la nova cadireta que ha de construir a la Seu Vella de Lleida (1543) ha de constar de set registres¹⁷⁶⁵. D'ençà aquesta època, les capitulacions van incorporant al seu llenguatge la paraula *registre* fins a arribar a la seva plenitud als segles XVII i XVIII fins a alternar modernament amb la paraula *joc*.

Un cas singular és el que correspon a l'orgue de la Sènia (1804)^{DOC 142} que per la seva proximitat i influència al País Valencià, denomina *música* el conjunt de registres de principals de l'orgue major. La família de flautes (nasards i cornetes) les anomena mixtures, i la llengüeteria, trompeteria.

VII. 3. 1. DISTRIBUCIÓ

Es considera com a família aquella agrupació de registres en els quals la seva canonada està construïda amb un mateix diapasó, sota unes mateixes mides o proporcions com són la llargada i diàmetre del tub, i emeten el mateix tipus de timbre, organitzant-se cromàticament en tot l'àmbit del teclat. D'aquesta manera sorgeixen quatre famílies: la dels principals (considerada la fonamental i més antiga, la piràmide i columna vertebradora de l'instrument), la de les flautes, la de la llengüeteria i la dels d'ornament. Una segona classificació –tal vegada molt més senzilla i elemental– és la que distribueix els registres en dos grans grups segons com es produeixi la vibració de l'aire: per mitjà d'un bisell o per mitjà d'una llengüeta. Els primers s'anomenen jocs de boca, i els segons jocs de llengüeteria.

A conseqüència d'això, a l'hora de capitular un instrument nou, els orgueners ordenen la registració enumerant en primer lloc la família dels principals fins a arribar a la mixtura. Alguns contractes ho remarquen escrivint «esto és lo ple de l'orgue» (sobretot als exemplars d'Antoni Cases) tant per al cos de l'orgue major com per al de la cadireta.

La família de flautats o principals és la més important de tot l'instrument i la que menys modificacions ha patit des de l'Edat Mitja fins a dia d'avui. El nombre de tubs d'aquesta família representa en el conjunt un tant per cent molt elevat en comparació amb el de les altres famílies. Les principals qualitats són un atac precís i clar, una consistència en el

¹⁷⁶¹ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Órganos y organeros en Barcelona (siglos XIII-XIX)”, 215.

¹⁷⁶² BdC: Sala de reserva. Topogràfic caixa XIII-20. Registre 22929.

¹⁷⁶³ ANGLÈS, HIGINI. “El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556”. *Anuario Musical*, 3 (1948). p.208.

¹⁷⁶⁴ AUSSEIL, LOUIS/PIE, LAURENT. *L'orgue en Roussillon. Un siècle de recherches*. Perpinyà: Conseil général. Direction des Archives départementales, 2000. p. 104.

¹⁷⁶⁵ ANGLÈS, HIGINI. “El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556”, 205.

timbre, un so potent, clar i brillant, i una freqüència regular a més d'oferir una gran estabilitat en l'afinació.

L'orgue català es fonamenta en un cor de principals o flautats d'estany en què la base és un flautat de 14 palms al cos de l'orgue major. Consegüentment, la gran majoria d'instruments tenen a disposició un flautat que ofereix la base de tota la piràmide harmònica. Pocs exemplars compten amb flautats de 28 palms: a part de les façanes dels grans instruments de les seus de Tarragona i Barcelona, encara existents, comptàvem amb els grans orgues de Santa Maria de Mataró (1734)^{DOC 49}, del convent de Sant Agustí de Barcelona^{DOC 93} (1756), dels dos exemplars de Lluís Scherrer de la Seu Nova de Lleida (1773 i 1779)^{DOC 118 i 121}, el de la catedral de Vic de Joan Pere Cavaillé (1796)^{DOC 135}, el de Santa Maria de Ciutadella de Menorca (1796)^{DOC 134} de Josep Cases i Soler i l'inacabat de Santa Eulària de Palma de Mallorca (1803)^{DOC 140} de Scherrer¹⁷⁶⁶. Els successius registres són pràcticament comuns a tota la resta d'instruments fins arribar a la vint-i-dosena.

Pel que fa a la cadireta, els registres de principals estan supeditats a l'espai disponible i a les dimensions de l'instrument en conjunt. Realment perquè disposi d'un joc de catorze palms de principal, l'exemplar ha de ser d'una grandària excepcional. Per aquesta raó només he localitzat dos instruments de nova fàbrica de les acaballes del segle XVIII que compleixin aquests requisits. El primer correspon a l'orgue de la Seu Nova de Lleida (Evangeli) de Lluís Scherrer (1773)^{DOC 113} on es denomina el registre com a «cara de catorze palms» i el segon al de la catedral de Vic de Joan Pere Cavaillé (1796)^{DOC 135} com a «flautat de catorze palms». Una altra cadireta, la de Santa Maria del Mar de Barcelona (1741)^{DOC 63}, posseirà un flautat de catorze palms però només de mà dreta. La resta de cadiretes, de dimensions estàndards per l'època, integraven a les seves façanes un registre d'octava de set palms amb diferents noms: *cara* de set palms, «flautat de la cara» de set palms o simplement flautat de set palms.

La vàlua de la família de principals es palesa en diversos comentaris d'orgueners on insisteixen en la necessitat que la canonada estigui, i aquests especialment, en bon estat.

L'any 1721, l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona acull un pla de restauració de l'orgue per mans de Josep Boscà [pare]^{DOC 32}, després de l'acció destructiva de les bombes durant la guerra de Successió, i l'orguener afirma que «estos quatre registres son los necessaris se han menester per dit orga que són los principals y tot lo funament de dit orga. Y després dels registres que quedan, se pot formar un lleno sufficient per poder psalmajar per un internu en cas V.S. se trobia ab falta de medis. [...] Primo lo flautat de la cara de catorse palms de antonació y se ha de fer tot nou y consisteix en cinquanta-sinch flautas, ço és, cinquanta-tres de estany y dos de fusta que són las dos més grosas y ab dita forma augmentarà de fonament. [...] Item lo flautat de fusta de catorse palms antonació se ha de fer tot nou per rahó de èsser las flautas curtas y amplas, y tindrà lo cos o fonament ha de menester per igualar ab lo flautat de la cara».

Un altre cas correspon als dos registres de flautat de catorze palms que Antoni Cases ha dissenyat per a la restauració i renovació de l'orgue de la parroquial de Tàrraga l'any 1747^{DOC 73}. El mestre reusenc manifesta i exposa la importància del flautat i del material amb què s'ha de fabricar, i redacta que «primerament lo flautat de la cara, entonació catorze palms, se encontra molt maltractat y dèbil per tenir molts flautas delicades y per los molts anys té, y en estos se han atropellat per diferents personas per compòndrer-lo, per los quals motius no té lo dit orgue ni pot tenir lo cos y igualtat de veus que se deu. A més que las dos flautas graves són de fusta y estos may poden tenir lo cos com las de metall. Y essent de metall, se guanya no sols en lo dit cos sinó també en lo lluïment en la

¹⁷⁶⁶ Actualment a l'església parroquial de Lluçmajor (Mallorca).

perspectiva del orgue. Y com lo dit flautat és lo fonament de tots los demés registres, se necessita y mon [inintel·ligible] per lo sobre expressat és que se fassa nou».

En canvi Antonio Bidarte a Esterrí d'Àneu (1688)^{DOC 12} cita que l'orgue nou ha d'estar compost de «sinch registres sensillos», referint-se a un registre de set palms, octava llarga, dotzena, quinzena llarga, vint-i-dosena. No sé si el navarrès aplica el terme *sensillos* com a sinònim d'habituals, o potser considera que són els registres bàsics de què ha de constar un instrument d'aquestes dimensions.

El ventall de registres de mixtura i les seves fileres van creixent a mesura que avancen les centúries, malgrat que les descripcions sobre les seves composicions són força minses. Realment la composició d'aquests registres és tan complexa que seria necessària tota una tesi per mostrar l'evolució de tots els intervals integrants de les fileres i les seves reiteracions. És innegable l'efecte de brillantor que ofereixen els registres de mixtura a tot el conjunt sonor de principals de l'orgue, fet que provoca un camí ascendent cap als timbres aguts.

En alguns casos es detallen els intervals que formen les diferents fileres i en d'altres s'especifica la filera base del registre o guia. Antoni Cases dissenya els plens de tres fileres amb guia de dinovena (Verdú 1752^{DOC 85} i Porrera 1755^{DOC 90}), els plens de quatre fileres amb guia de vint-i-dosena (Tarragona-Catedral 1739^{DOC 56}, Agramunt 1759^{DOC 97}, Seròs 1768^{DOC 112}, Sarral 1788^{DOC 125} i Ciutadella-Santa Maria 1796^{DOC 134}), i el cimbalet o cimbala de quatre fileres amb guia de vint-i-sisena (Agramunt 1759, Seròs 1768 i Sarral 1788).

Les capitulacions també contenen petites pinzellades aclaridores sobre els tubs que componen les diferents fileres. Una de les clàusules de Monistrol de Montserrat (1763)^{DOC 102} afirma que «lo registre de la corona de quatre flautas, son primer punt entra en quinsena, lo segon punt en dinovena y lo tercer punt en vint-y-dosena, y la primera octava baixa serà de tres flautas y contindrà cent setanta-dos flautas totas de estany». O a Sant Miquel de Barcelona (1687)^{DOC 10}, obra d'Antonio Bidarte, es capitula que «hi ha de haver una sínbala de tres flautas per tecla que la major comensia en vint-y-dosena, la segona en vint-y-quatrena y la tercera de vint-y-novena, y sa composició és ut mi sol, ab las reiteracions que seran menester per que stiga segons art, no movent-se de la dita composició de ut mi sol. Y ha de consistir en sent trenta-sinch flautas de estany. [També] hi ha de haver altre registre anomenat lleno o sinbalet de quatre flautas per tecla y sa composició és ut sol fa sol, octava munt del G sol y totas las teclas han de dir sa composició en cada tecla ut sol fa sol, y allí ahont no abastará esta composició se reiterará de nou, sens exir-se de la mateixa composició, havent-hi sempre quatre flautas per tecla. Y lo dit registre ha de contenir cent vuytanta flautas de estany». La cadireta ha de comptar amb «una sínbala de dos que cònstia de vuytanta y quatre flautas de estany y de composició de ut sol, que entri ab vint-y-novena y trenta-tresena».

L'ampli sector del grup de flautes, que abraça els nasards i les cornetes, amb els seus variats timbres i mutacions, constitueix una família amplíssima de registres. Els grans orgues mostren un ampli assortiment d'aquest tipus de registres, contràriament als exemplars més modestos o petits on només és representat amb prou feines algun d'ells a les seves disposicions fòniques. El ventall es desplega entre els registres greus d'instruments de grans dimensions com el contrabaix o el flautat de fusta de 28 palms, passant al més habitual i generalitzat, el flautat de fusta –també denominat simplement fusta– o flautat violó de catorze palms (en el qual sovint, la part dreta del registre rep el

nom de flauta travessera). Mentrestant, dirigint-nos cap a tessitures més agudes, trobem diverses classes de flautes, algunes amb noms exòtics, que ens porten als protagonistes indiscutibles de la família, els nasards, que usualment ocupen tot el teclat però es parteixen de forma sistemàtica. El cos de la cadireta disposa del registre de flautat violó, flautat de fusta, fusta o flautat bordó de 14 palms com a fonament de la base piramidal de la cadireta. Algun exemplar inicia la base amb la cara de 7 palms (com a Torredembarra 1705) encaminant-se cap als nasards.

Fins a arribar als registres compostos de corneta.

A partir de 1650, la major part dels orgues castellans ja incorporen la corneta al ventall de la seva disposició¹⁷⁶⁷. Aquests registres tenen el secret elevat, situat en alt i se situa just al darrere del flautat de cara, «para su mayor brillantez» (la Sènia, 1804^{DOC 142}). A Riudoms (1756)^{DOC 92}, Prades (1761)^{DOC 100} i Sarral (1788)^{DOC 125}, «dit registre se ha de posar ab son secret apart y posat en alt detràs lo flautat de la cara ab 24 conductors de metall per conduhir lo ayre a dita corneta». A Arenys de Mar (1765)^{DOC 106} el conveni és redactat més generosament i descriu l'instrument exposant que el registre de corneta magna «ab son secret depart, posat en alt detràs del flautat sobredit de catorse palms, ab conductes de metall qual conductes se an de posar detràs dels tibles del flautat sobre dit perquè no estorvin el poder tamplar y afinar dits tibles, grave defecte que se troba en los més orgues com se encontra en lo existent per la mala disposició y direchció dels fabricans pues no obran segons art de pèrit artífice».

Aquesta ubicació del secret s'anirà imposant progressivament a tots els instruments, malgrat que orgues antics encara subsistiran amb posicions no gaire adequades per a la transmissió del so de la corneta. És el cas de l'orgue de la catedral de Barcelona i el pla de reforma de Josep Pujol (1794)^{DOC 132} en què detalla que, entre d'altres actuacions, «se farà nou lo secret de la corneta y serà col·locat al primer registre, tres las flautas de la cara que brillarà molt més que al detràs, com està col·locat ara».

A Catalunya, si l'orgue és ric en recursos, l'instrument pot comptar amb una corneta a cada cos: a la cadireta, a l'orgue major i als ecos, com ho corroboren els exemples de la catedral de Tarragona (1739)^{DOC 56}, l'església de la Pietat de Vic (1743)^{DOC 67}, Sant Llorenç de Lleida (1753)^{DOC 87}, o la col·legiata de Balaguer (1753)^{DOC 88}, entre d'altres.

A grans trets, habitualment la corneta és un joc de cinc fileres (14', 7', 12a, 15a, 17a) que s'estén per la seva meitat dreta, a partir de S2i/Do3 o Do3/Do#3 fins al final de la part aguda del teclat, o bé excepcionalment per tot el teclat (com la *cornetilla* de tres fileres de la cadireta de Sitges (1694)^{DOC 19}). Els diversos casos que sorgeixen al llarg de la recerca, ofereixen una pluralitat de variacions sobre el mateix registre que van des del nom simple de corneta fins a corneta magna, corneta tolosana, *cornetilla*, *cornetilla anglesa* i *clarón*. Si la corneta és de quatre fileres, li manca la de la fonamental (14'). Si és de tres fileres, li manca l'anterior i el segon harmònic (7').

La corneta magna adopta aquest nom perquè representa la principal corneta de tot l'instrument situada al cos de l'orgue major (*corneta grande* o *magna* com la denominen a Mataró l'any 1752¹⁷⁶⁸). Per aquest motiu es presenta amb diverses quantitats de fileres segons els dimensions de l'instrument. Quan el nombre de fileres excedeix de l'habitual, es doblen alguns dels seus harmònics, com el cas de la corneta magna de set fileres (registre de l'espectacular orgue de Santa Maria de Morella, obra de Francesc Turull 1725, quan esmenta que «un registro de corneta magna de mano derecha, de siete caños

¹⁷⁶⁷ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 242.

¹⁷⁶⁸ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1752-1758 (núm. 14), f. 9r.

por tecla y flautado tapado, unísono al de la cara, una octava, dos en dozena, dos en quinzena y uno en diezyssetena»¹⁷⁶⁹).

Les cornetes tolosanes, molt populars a Castella des de 1638, les localitzem a Catalunya en poques ocasions. La varietat de *cornetilla* de tres fileres, segons el tractat de Bartomeu Triay, consta de 19a, 22a i 24a.

Diverses capitulacions detallen puntualment la composició d'aquestes cornetes. Al contracte de Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (1729)^{DOC 44}, es detalla de quins elements està formada la corneta magna de cinc fileres:

«Sexto registre de dotsena nazarda, tot de estany.

Septimo registre de quinsena nazarda, tot de estany.

Octavo registre de dissetena nazarda, tot de estany.

Undécimo registre de nazart unísonus a la cara, vint-y-una flauta de fusta y las demás de estany anomenades flautas de xaringa. Las ditas flautas de fusta han de ésser los baixos.

Duodécimo registre de nazart [octava] a la cara, vuyt flautas primeras de fusta y las demás de estany, que ab estos dos registros y ab los tres nazarts expressats se farà la corneta magna a tot teclat».

La renovació de l'orgue de la col·legiata de Guissona per Jacint Galtaires (1763)^{DOC 103} comporta, entre d'altres coses, afegir a l'instrument una corneta de «set flautas per tecla, unisonus a la cara, vuytena, dotzena, dos quinsenas y dos discetenas» a l'orgue major, i una «cornetilla sinch veus per tecla, esto és, vuytena de nasart, dotzena de nasart, quinsena de nasart y dos disetenas» a la cadireta.

Pel que fa als registres de llengüeteria, estan molt poc representats a Catalunya des d'èpoques que es remunten al segle XVI. Podríem dir que gairebé amb una presència quasi nul·la. Mentre que a Castella, els registres es van introduint de mica en mica d'ençà aquesta centúria a petits instruments com *realejos* i als orgues de temples principals¹⁷⁷⁰, a Catalunya la dada més primerenca que podem trobar d'un orgue amb llengüeteria fins al moment correspon al de la Seu Vella de Lleida (1544), obra de l'orguener toledà Mateo Téllez, on afirma la construcció d'una «differentia de trompetes naturals a la tudesca ab les veus d'elles tant stranyes com en tota Alemanyia se tropien»¹⁷⁷¹.

Una de les esglésies catalanes més importants, la de Santa Maria del Mar de Barcelona (1560)¹⁷⁷², contracta amb Perris Arrabasta i Salvador Estada un instrument amb dotze registres a l'orgue major i set a la cadireta, cap dels quals pertany a la família de la llengüeteria.

Traspasant al segle XVII, l'exemple més conegut s'escau –citad recentment– a l'instrument de la Seu Vella de Lleida (1624)¹⁷⁷³, en aquest cas obra d'Antoni Llorens i Joan Olius, on incorporen dos registres de regalies, un de 27 palms i l'altre de 13 palms. En la redacció del document queda dubtós si cada una d'aquestes regalies comporta un propi teclat i, per tant, són independents, o si formen part del ventall fònic de l'orgue major. En canvi, l'instrument de la parroquial de Sant Miquel de Cardona (1634)¹⁷⁷⁴, obra

¹⁷⁶⁹ SAURA BUIL, JOAQUÍN. *Diccionario técnico-histórico del órgano en España*. Departamento de Musicología. Institución Milá y Fontanals. CSIC. Barcelona, 2001. p. 150.

¹⁷⁷⁰ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 136.

¹⁷⁷¹ ANGLÈS, HIGINI. "El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556", 208.

¹⁷⁷² AHPB: Notari Lluís Jorba de Barcelona (418/66), 23 d'abril de 1560.

¹⁷⁷³ ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1927. Volum I, p. XXXII.

¹⁷⁷⁴ BdC: Sala de reserva. Topogràfic Bat Car 39/1. Registre: 27699. f. 96.

de Francesc Bordons, utilitza un registre de regalies per a les contres, tret no gaire usual: «se ha de fer altres set contres, unísonus de les matexes [de vint-i-vuit palms] de regalies y han de estar assentades en part que les pugue afinar l'organiste sens entrar al orgue».

A partir del darrer quart del segle XVII, comencen a aparèixer diversos registres de llengüeta que evolucionen i es generalitzen donant pas a la llengüeteria pròpia del segle XVIII.

La primera dada localitzada sobre dolçaines està datada el 1674 a l'església parroquial de Tàrrrega, per obra de l'orguener Magí Garriga quan cobra del comú onze dobles per reparar l'orgue i cadireta i afegir-li un registre de *dulzaynes*¹⁷⁷⁵. Un desconegut Francesc Vallès afegeix unes regalies o dolçaines a l'orgue de la catedral de Tarragona l'any 1676¹⁷⁷⁶. L'any 1681, Jaume Guilla refà l'orgue de la col·legiata de Tremp i s'estipula amb els regidors que «el dicho Guilla tuviese obligación de hacer el órgano mayor, del propio modo que lo tenía la villa de Cervera con la sola variación de que uno de los tres nazardos de aquel órgano había de cambiarse en dulzaina»¹⁷⁷⁷.

Referent al registre de trompeta real, la cita més primerenca trobada pertany al contracte de Torroella de Montgrí (1682) a càrrec del mestre Bartomeu Triay quan s'indica que «hi ha de fer y fabricar en dit orga los flautats de las trompetas reais excepto emperò que lo dit flautat no hage de ser partit de registres com ho és al de dit convent de Sant Domingo»^{DOC 5}.

Cipriano de Apecechea afegeix un joc de regalies a l'orgue dels Carmelites Calçats de Barcelona (1685)¹⁷⁷⁸ amb un secret partit. I a Verdú, Antonio Bidarte cobra dels regidors la quantitat de 80 lliures «a bon compte del gasto que se ha fet en la afinació del orgue y en la añadiencia del registre de les dulçaies o regalies»¹⁷⁷⁹, observant a la redacció del text que tots dos registres s'equiparen. Andreu Bargeró projecta un registre de dolçaines a l'orgue de Torregrossa (1685) que, a més a més, ha de ser tot l'instrument partit^{DOC 9}. Josep Boscà [pare] inclou unes regalies a l'instrument de Cadaqués (1689) sense que sapiguem si les va situar al cos de l'orgue major o al de la cadireta¹⁷⁸⁰. A la visura de l'orgue de Jaume Guilla de la parroquial de Berga (1690), el mestre de capella Miquel Gonser certifica l'existència d'un registre de *dulsaynes*^{DOC 17}.

Un altre registre de llengüeta són les *trompetilles* situades a la catedral de Vic (Bartomeu Triay, 1690)¹⁷⁸¹, a Sant Feliu de Guíxols (1692)^{DOC 18} per Josep Boscà [pare], a Sitges (1694)^{DOC 19} –anomenades *trompetilles de boix*– també de Triay, i al convent de Sant Agustí de Barcelona (1696) pel patriarca Boscà¹⁷⁸².

Totes aquests registres, a excepció de Cadaqués, pertanyen al cos de l'orgue major.

D'Agustí Llinàs tenim constància que va construir unes dolçaines a l'orgue de Cincorres, al País Valencià, a 100 km de Tortosa, els anys 1702-1703¹⁷⁸³.

¹⁷⁷⁵ ACUR: Fons Municipal de Tàrrrega. Llibre de l'Obra de l'església, f. 132-133.

¹⁷⁷⁶ ANGLÈS I SORONELLAS, FINA — VERGÉS I RIART, JORDI. *Orgues del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2013. -Línia Ramon Berenguer IV. p. 52 i 81.

¹⁷⁷⁷ LLEDÓS I MIR, Miquel. *Historia de la antigua villa hoy ciudad de Tremp* (1917). Barcelona: Editorial Barcino, 1977. p. 257.

¹⁷⁷⁸ ACA: Monacals Universitat Volums 14, f. 91r.

¹⁷⁷⁹ APVd: *Inventari y comptes de la sacristia des de 1555 en avant* (sig. 172), anys 1685-1686.

¹⁷⁸⁰ MOLI I FRIGOLA, MONTERRAT. "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 265 i 280.

¹⁷⁸¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libris Secretariatus* 1688-1695 (57/65), f. 111r i 116v.

¹⁷⁸² ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 670, f. 273r i 273v.

¹⁷⁸³ ASSOCIACIÓ CABANILLES D'AMICS DE L'ORGUE. *Orgues del País Valencià. Orgue de Cincorres (Castelló)*, 12 (1980). p. 18, 19 i 20.

Però un dels grans avenços del segle XVIII, època en què arriba a Catalunya, és la nova modalitat d'ubicar determinades rengleres de tubs de llengüeta en posició horitzontal sobresortint de la façana principal de l'instrument en forma de ventall o d'ala, per sota de la línia del flautat de cara, anomenant-se de batalla o –en algun cas– d'*artilleria*. És necessari que, per a l'efectivitat sonora del registre de batalla, el so topi contra la paret davantera o frontal. No a un espai obert, com un cor a sobre la porta principal.

No queda del tot clar quan fou l'època exacta de l'aparició d'aquesta particularitat al territori peninsular. Tot s'origina amb la ubicació de les dolçaines en la part davantera de l'instrument, generalitzant-se i derivant-se en els jocs que actualment coneixem en batalla cap als anys 1670¹⁷⁸⁴.

Davant aquesta gran innovació que s'implanta progressivament al nostre territori, en algunes capitulacions, l'enumeració d'aquests nous registres, per la gran novetat que suposen, van acompanyades d'una informació complementària de tipus pedagògic dirigida als comitents per a indicar-los en quin lloc precís se situaran a l'instrument i com estaran subjectats a la seva façana:

GUIMERÀ (1737)^{DOC 51}

«Se a de fer un registre de clarins partit de mà dreta, ab tots los requisits nasesiten, y estos agen de posar-se enfront lo secret»

TÀRREGA (1747)^{DOC 73}

«Los quatre referits registres de llengua se han de posar en la testa del secret y han de eixir fora sobre lo asiento del organista»

BALAGUER-Santa Maria (1753)^{DOC 88}

«Los quatre sobredits registres se han de col·locar enfront lo secret damunt lo asiento del organista»

IGUALADA (1757)^{DOC 95}

«Los registres de llengüeta estan col·locats fora la caixa del orga, han de ser sostinguts ab ferros y caragols per sa major firmesa y seguretat»

AGRAMUNT (1759)^{DOC 97}

«Los dos sobredits registres de clarins y bayxons se han de posar enfront lo secret, damunt lo asiento del organista, ab sos ferros per a mantenir-los, posats ab lo major art y firmesa»

PRADES (1761)^{DOC 100}

«Los sobredits registres se an de col·locar enfront lo secret damunt lo asiento del organista, ab sos ferros per a mantenir-los»

ARENYS DE MAR (1765)^{DOC 106}

«Los quatre sobredits registres se an de col·locar enfront lo secret, damunt lo asiento del organista, ab ses ferros per a mantenir-los ab tota fermesa y primor»

SERÒS (1768)^{DOC 112}

«Los tres sobredits registres de llengua, se colocaran en front lo secret damunt lo asiento del organista ab la major perfecció de ferros per a mantenir-los, y no ab llistons de fusta com alguns acostuman»

PORRERA (1771)^{DOC 115}

«Los tres sobredits registres de baixons y clarins se han de col·locar enfront lo secret sobre lo asiento del organista»

SARRAL (1788)^{DOC 125}

¹⁷⁸⁴ Vegeu les pàgines molt interessants i completes concernents a aquest tema: JAMBOU, LOUIS; *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*, 257-265.

«Llengoteria a la fatxada a forma col·locada de artilleria»

BELLPUIG D'URGELL (1790)^{DOC 127}

«A los registros de lengua [a forma de artilleria] col·locadora la fachada, tendrá obligación –por su mayor seguridad y permanencia– ponerles barrotes de hierro con sus turnillos»

CIUTADELLA (Menorca)-Santa Maria (1796)^{DOC 134}

«Serà obligació del artífice el posar barrons de ferro a la fatxada del orga per a mantenir tots los registres de clarins»

De la mateixa manera que s'indica on han d'anar, també es detalla el bon funcionament i el bon resultat que han d'oferir aquest tipus de registres:

IGUALADA (1757)^{DOC 95}

«Que tots los instruments de llengua degan sonar ab la promptit de las demás flautas, y en cas ni agués algun que no tingués dita circumstància, se dega mudar»

SANAÜJA (1742)^{DOC 69}

«Los dichos tres registros de baxoncillo y clarines no se pueden recibir pues no forman el tono ni tienen la igualdad que deven tenir pues cascanean sobrado»

VALLS (1766)

«A mes de lo sobredit se añadiren a dita recomposició dos registres que pagaren los individuos de la present vila de caudals propis lo un dels quals fou lo de las bombardas per ser de gran esplendor y molt particular per saber-se no ni abrà de altre en los orgas del Principat de Catalunya, sí merament en lo de la Catedral de Girona»¹⁷⁸⁵

GIRONA-Catedral (1794)^{DOC 133}

«Fer nou los dos registres de llengüeteria, no responen amb prontit»

VIC-Catedral (1796)^{DOC 135}

«Quand^t as registres de lengua, comma trompas rehals, trompas magnas, clarins, clarinets, cromorn... judiqui que y aurà molt travail per los posar dins la proportió que li correspond^t per que fins ara eixa partida de dar lo sonido que correspond^t dits registres no era coneguda, es sans contredit los registres més aparents de una orga però tenen de tenir las qualitats sigüents: primo puntuals, 2º brillants, 3º sonoros, 4º majestat, 5º que cada flauta tinga lo ton seguit, que la una no tinga un sonido fousc i l'altra aspra, et cada registre tinga lo ton. L'hautbois, lo sonido hautbois; los clarins, lo to de clarins»

VII. 3. 1. 1. REGISTRES DE L'ORGUE MAJOR¹⁷⁸⁶

PRINCIPALS	
NOM DEL REGISTRE	
FLAUTAT CARA 28'	1734 Mataró 1739 Tarragona-Catedral (existent abans de la present reforma) 1756 Barcelona-Sant Agustí 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Vic-Catedral

¹⁷⁸⁵ ACAC: Fons Municipal de Valls. Església Top. 1. 1. 82, f. 59r-59v.

¹⁷⁸⁶ He inclòs els orgues portàtils d'Igualada (1757) i el de la Seu Nova de Lleida (1773).

	Ciutadella-Santa Maria (la primera octava greu de fusta, la resta de metall) (només anomenat flautat 28') 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
FLAUTAT CARA 12'	1804 La Sènia
FLAUTAT CARA 13'	Acaballes segle XVIII Aitona ¹⁷⁸⁷ (sencer i partit)
FLAUTAT CARA o CARA 14'	1685 Torregrossa (l'anomena <i>flautat mayó</i> però ha d'estar a la cara) 1688 Besalú-Sant Vicenç 1690 Berga 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges 1696 La Selva del Camp 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1699 Barcelona-Santa Clara 1705 Girona-Cadins 1710 Barcelona-Carmelites Calçades 1721 Barcelona-Sants Just i Pastor (amb un cost de 100 lliures) Barcelona-Sant Sever 1723 Tarragona-Dominics Manresa-Santa Maria (amb un cost de 200 lliures) Barcelona-Santa Clara 1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària ¹⁷⁸⁸ 1726 Guissona 1727 Vic-Catedral (amb un cost de 110 lliures) 1728 Barcelona-Sant Miquel Cabacés (l'anomena <i>flautat major</i>) 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 250 lliures) 1732 Igualada (amb un cost de 175 lliures) 1736 Palafrugell 1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem Guimerà 1739 Tarragona-Catedral 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁷⁸⁹ 1741 La Seu d'Urgell-Catedral Santpedor 1742 Sanauja 1743 Vic-La Pietat Cervera-Santa Maria 1745 Girona-Catedral (flautat primer, part d'ell a la cara) Girona-Catedral (flautat segon, part d'ell a la cara) 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria Tàrrega 1748 Barcelona-Monestir de Valldonzella 1750 Montblanc-Santa Maria Vila-seca 1751 Juneda

¹⁷⁸⁷ Totes les dades sobre registració de l'orgue d'Aitona pertanyen a un instrument de base de principal de 13'. Un sol teclat de 49 notes i amb la partició entre Do3/Do#3.

¹⁷⁸⁸ L'orgue compta amb dos flautats de 14' independents a l'orgue major «per major cos de aquell».

¹⁷⁸⁹ Als dos pressupostos.

	<p>1752 Verdú 1754 Bagà (l'anomena <i>flautat major de la cara</i>) 1755 Porrera¹⁷⁹⁰ 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola Riudoms 1757 Igualada 1757 La Bisbal d'Empordà 1759 Agramunt¹⁷⁹¹ 1761 Balaguer-Sant Crist 1763 Monistrol 1764 Bellpuig d'Urgell 1767 Camprodon-Sant Pere 1768 Seròs¹⁷⁹² 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni Reus-Sant Francesc Porrera 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1787 Torelló 1788 Sarral (l'anomena <i>flautat major</i>) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària Barcelona-Santa Maria del Pi</p>
FLAUTAT 14'	<p>1687 Barcelona-Sant Miquel 1694 Sitges 1703 Montblanc-Santa Maria (l'anomena <i>flautat major</i>) 1724 Alaior (Menorca)-Santo Domingo (l'anomena <i>flautat major</i>) 1734 Mataró (l'anomena <i>octava de catorse palms</i>) 1739 Tarragona-Catedral 1747 Tàrrrega 1756 Barcelona-Sant Agustí 1796 Vic-Catedral (flautat primer) Vic-Catedral (flautat segon)</p>
FLAUTAT CARA 7'	<p>1717 Riner-El Miracle 1757 Igualada (orguenet portàtil) (l'anomena <i>Cara 7</i>) 1772 Sant Martí de Maldà (l'anomena <i>Cara 7</i>) 1773 Lleida-Seu Nova (orguenet capella de música) (l'anomena <i>Cara 7</i>)</p>
OCTAVA 7'	<p>1681 Teià Santa Coloma de Queralt 1682 Barcelona-La Mercè 1685 Torregrossa 1687 Barcelona-Sant Miquel 1688 Besalú-Sant Vicenç 1690 Berga 1696 La Selva del Camp 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1699 Barcelona-Santa Clara</p>

¹⁷⁹⁰ «Ditas flautas de estany, las que convingan, se destribuiran ab castells a la prespectiva de dit orgue».

¹⁷⁹¹ «Las que convingan de dit estany se destribuiran en castells, a la perspectiva del orgue».

¹⁷⁹² «Las ditas de estany, las que convingan, se dividiran ab sinch castells a la perspectiva de la caixa del orgue, y las restants dels tibles se colocaran damunt lo secret».

1703 Montblanc-Santa Maria
1705 Girona-Cadins
1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencera i partida)
1721 Barcelona-Sants Just i Pastor (amb un cost de 60 lliures més la ferralla antiga de l'orgue)
Barcelona-Sant Sever (sencera i partida)
1723 Tarragona-Dominics
Manresa-Santa Maria (amb un cost de 100 lliures)
Barcelona-Santa Clara (sencera i partida)
1724 Alaior (Menorca)-Sant Domingo
Palma de Mallorca-Santa Eulària
1726 Guissona
1728 Cabacés
Barcelona-Sant Miquel
1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (sencera i partida)
1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 60 lliures)
1732 Igualada (amb un cost de 45 lliures)
1736 Palafrugell
1737 Guimerà (sencera i partida)
Barcelona-Sant Joan de Jerusalem
1739 Tarragona-Catedral
1740 Girona-Sant Daniel ¹⁷⁹³
1741 La Seu d'Urgell-Catedral
Santpedor
1742 Sanaüja
1743 Vic-La Pietat
Cervera-Santa Maria
1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria
Tàrraga
1748 Barcelona-Monestir de Valldonzella
1750 Vila-seca
Montblanc-Santa Maria
1751 Juneda (l'anomena <i>vuitena de la cara</i>)
1753 Balaguer-Santa Maria
1754 Bagà
1755 Porrera
1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola
Riudoms
Barcelona-Sant Agustí
1757 La Bisbal d'Empordà
Igualada
1759 Agramunt
1761 Balaguer-Sant Crist
Prades
1763 Monistrol
1764 Bellpuig d'Urgell
1766 Valls-Sant Joan
1767 Camprodon-Sant Pere
1768 Seròs
1771 Reus-Sant Francesc
Porrera
Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni
1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)

¹⁷⁹³ Als dos pressupostos.

	<p>1775 El Vendrell 1776 La Selva del Camp 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1787 Torelló 1788 Sarral 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit (anomenada <i>cara o octava 7 palms</i>) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral¹⁷⁹⁴ Acaballes segle XVIII Aitona¹⁷⁸⁷ (sencera i partida) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1804 La Sènia (la octava serà de 6 palms per que el flautat és de 12 palms)</p>
OCTAVA CLARA 7'	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria ¹⁷⁹⁵
QUINZENA LLARGA DE 7 PALMS	1734 Mataró
OCTAVA DOBLE	1692 Sant Feliu de Guíxols 1745 Girona-Catedral (menys la primera octava greu)
OCTAVA I DINOVENA (mà dreta)	Acaballes segle XVIII Aitona ¹⁷⁸⁷
OCTAVA (de quatre peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
DOTZENA	<p>1688 Besalú-Sant Vicenç 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> (l'anomena <i>dotsena y quinta del flautat major</i>) Palma de Mallorca-Santa Eulària (sencera i partida) 1726 Guissona 1728 Barcelona-Sant Miquel 1766 Valls-Sant Joan (l'anomena <i>flautat dotsena</i>) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (anomenat <i>flautat dotsena</i>) 1787 Torelló (l'anomena <i>dotzena o fluviol</i>) Acaballes segle XVIII Aitona¹⁷⁸⁷ (sencera i partida) 1804 La Sènia</p>
DOTZENA LLARGA	<p>1682 Barcelona-La Mercè 1685 Torregrossa 1694 Sitges¹⁷⁹⁶ 1697-Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1702 Montserrat (del tractat d'orgue de Bartomeu Triay) 1703 Montblanc-Santa Maria 1705 Girona-Cadins 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencera i partida) 1717 Riner-El Miracle 1748 Barcelona-Valldonzella 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària</p>

¹⁷⁹⁴ «Flautat de 7' altrament dit octava». Després afegirà una segona octava a més a més del que està estipulat al contracte.

¹⁷⁹⁵ L'instrument té dues octaves, una oberta posada a la façana i l'altre més clara que l'anterior.

¹⁷⁹⁶ L'anomena «dotsena llarga» però és de 82 tubs, o sigui doble, menys la primera octava greu que és d'una filera.

DOTZENA «LLENO» (registre d'una sola filera)	1767 Camprodon-Sant Pere
DOTZENA DOBLE	1692 Sant Feliu de Guíxols 1739 Tarragona-Catedral 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1788 Sarral («la una de entonació en dotsena, y la altra en quinsena»)
QUINZENA	1681 Teià 1687 Barcelona-Sant Miquel 1688 Besalú-Sant Vicenç 1690 Berga 1699 Barcelona-Santa Clara 1717 Riner-El Miracle 1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1728 Cabacés Barcelona-Sant Miquel 1737 Guimerà (sencera i partida) 1742 Sanaüja 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria Tàrraga 1750 Vila-seca 1751 Juneda 1753 Balaguer-Santa Maria 1755 Porrera 1756 Riudoms 1757 Igualada (orguenet portàtil) 1759 Agramunt 1761 Prades 1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc Porrera 1772 Sant Martí de Maldà 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) Lleida-Seu Nova (orguenet capella de música) 1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1787 Torelló 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>lleno dobleta</i>) Acaballes segle XVIII Aitona ¹⁷⁸⁷ (sencera i partida) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1804 La Sènia
QUINZENA LLARGA	1685 Torregrossa 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1703 Montblanc-Santa Maria 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencera i partida) 1723 Tarragona-Dominics 1730 Girona-Sant Lluç ¹⁸³³ 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 50 lliures) 1734 Mataró 1736 Palafrugell 1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem

	1740 Girona-Sant Daniel ¹⁷⁹⁷ 1741 La Seu d'Urgell-Catedral Barcelona-Santa Maria del Mar Santpedor 1745 Girona-Catedral 1750 Montblanc-Santa Maria 1754 Bagà (sencera i partida) 1756 Riudoms Barcelona-Sant Francesc de Paola Barcelona-Sant Agustí 1757 Igualada La Bisbal d'Empordà 1761 Balaguer-Sant Crist 1763 Monistrol 1764 Bellpuig d'Urgell
QUINZENA SENZILLA	1726 Guissona
QUINZENA LLENO (un tub per nota)	1787 Torelló
QUINZENA DOBLE	1682 Barcelona-La Mercè 1692 Sant Feliu de Guíxols 1721 Barcelona-Sant Sever (sencera i partida) 1739 Tarragona-Catedral (l'anomena <i>quinzena</i> però és doble) 1743 Cervera-Santa Maria 1748 Barcelona-Valldonzella 1766 Valls-Sant Joan Calaf 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (anomenada <i>uní-sonus</i>)
QUINZENA (sencera amb la mà dreta doble)	1694 Sitges (l'anomena <i>quinsena llarga</i>) 1705 Girona-Cadins («quinsena de mitx taglat en amunt dobla»)
QUINZENA DOBLE (mà dreta)	1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit
QUINZENA (de dos peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
DISSETENA	1681 Santa Coloma de Queralt 1696 La Selva del Camp (anomenada <i>registre una tercera</i>) 1787 Torelló
DINOVENA o DESINOVENA	1681 Santa Coloma de Queralt 1688 Besalú-Sant Vicenç 1690 Berga 1703 Montblanc-Santa Maria 1757 Igualada (orguenet portàtil) 1804 La Sènia
DINOVENA LLARGA	1754 Bagà (sencera i partida) 1756 Barcelona-Sant Agustí
DINOVENA DOBLE	1694 Sitges
VINT-I-DOSENA	1681 Santa Coloma de Queralt

¹⁷⁹⁷ Als dos pressupostos.

	1687 Barcelona-Sant Miquel 1690 Berga 1724 Alaior (Menorca)-Sant Domingo Palma de Mallorca-Santa Eulària (sencera i partida) 1757 Igualada (orguenet portàtil) 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>lleno vint-i-dosena</i>)
VINT-I-DOSENA LLARGA	1703 Montblanc-Santa Maria

MIXTURA	
NOM DEL REGISTRE	
DOTZENA IV	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria
QUINZENA I DINOVENA	1726 Gissona 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (senceres i partides) 1751 Juneda (l'anomena <i>quinzena</i> però és de dues flautes per tecla, en <i>ut sol</i>) 1753 Balaguer-Santa Maria (només l'anomena <i>quinzena</i> però és de dues flautes per tecla, en <i>ut sol</i>) 1756 Riudoms (només l'anomena <i>quinzena</i> però és de dues flautes per tecla, en <i>ut sol</i>) 1765 Arenys de Mar (només l'anomena <i>quinzena</i> però és de dues flautes per tecla, en <i>ut sol</i>)
QUINZENA I VINT-I-DOSENA	1743 Vic-La Pietat
QUINZENA I VINT-I-DOSENA LLARGA	1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 50 lliures) 1736 Palafrugell 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor 1741 Santpedor 1757 Igualada
DINOVENA I VINT-I-DOSENA	1702 Palma de Mallorca-Sant Francesc (Puríssima Concepció) (del tractat d'orgue de Bartomeu Triay) 1705 Girona-Cadins 1726 Gissona 1728 Barcelona-Sant Miquel (el denomina <i>alamanda</i>) 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 80 lliures) 1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 50 lliures) 1740 Girona-Sant Daniel (al segon pressupost) 1745 Girona-Catedral 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola 1763 Monistrol
DINOVENA I VINT-I-DOSENA LLARGUES	1750 Montblanc-Santa Maria 1757 La Bisbal d'Empordà
DINOVENA DOBLE	1682 Barcelona-La Mercè 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria ¹⁷⁹⁸ 1759 Agramunt 1765 Arenys de Mar («que canta ut fa») 1768 Seròs («dues flautes per tecla formant ut fa»)

¹⁷⁹⁸ Aquest registre ja es trobava a l'orgue abans de la seva renovació.

	Acaballes segle XVIII Aitona (sencera i partida) ¹⁷⁹⁹
DINOVENA I VINT-I-DOSENA LLENO	1787 Torelló 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit (amb un cost de 60 lliures)
DINOVENA I VINT-I-DOSENA (de tres fileres)	Acaballes segle XVIII Aitona (senceres i partides) ¹⁸⁰⁰
VINT-I-DOSENA DOBLE	1696 La Selva del Camp 1717 Riner-El Miracle 1723 Tarragona-Dominics (l'anomena <i>llarga</i>) 1737 Guimerà (sencera i partida)
VINT-I-DOSENA I VINT-I-NOVENA LLARGA	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar
VINT-I-DOSENA III	1767 Camprodon-Sant Pere
CORONA (sense especificar fileres)	1777 Manresa ¹⁸⁰¹ 1796 Vic-Catedral
CORONA IV	1737 Barcelona-Sants Just i Pastor 1740 Girona-Sant Daniel (primer pressupost) 1741 Santpedor ¹⁸⁰² 1754 Bagà (l'anomena <i>registro de lleno o corona</i>) (sencera i partida) ¹⁸⁰² 1761 Balaguer-Sant Crist ¹⁸⁰² 1763 Monistrol ¹⁸⁰³ 1766 Calaf Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1772 Sant Martí de Maldà 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1803 Palma de Mallorca-Sant Eulària
CORONA V	1734 Manresa-Santa Maria ¹⁸⁰⁴ Mataró ¹⁸⁰⁵ 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar ¹⁸⁰⁵ La Seu d'Urgell-Catedral ¹⁸⁰⁵ 1745 Girona-Catedral ¹⁸⁰⁵ 1750 Montblanc-Santa Maria ¹⁸⁰⁵ 1756 Barcelona-Sant Agustí ¹⁸⁰⁶

¹⁷⁹⁹ Consultar peu de pàgina ¹⁷⁸⁷. Aquest registre està format per 19a i 22a. La part esquerra consta per dues fileres i la dreta per tres.

¹⁸⁰⁰ La mà esquerra és de tres fileres sense especificar quina és la filera repetida. La mà dreta és de dues fileres.

¹⁸⁰¹ L'organista de la Seu redacta un informe sobre l'estat de l'instrument i, entre d'altres necessites, esmenta que necessita un registre de *corona*.

BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basilica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Bellaterra: UAB. Tesi Doctoral, 2004. Volum I, p. 290.

¹⁸⁰² La primera octava greu és de tres fileres.

¹⁸⁰³ Primer *punt* entra en quinzena, el segon en dinovena i el tercer en vint-i-dosena. La primera octava serà de tres tubs.

¹⁸⁰⁴ La primera octava greu és de quatre fileres. La més grossa és de quinzena. El seu cost és de 100 lliures.

¹⁸⁰⁵ La primera octava greu és de quatre fileres.

¹⁸⁰⁶ «Les dues octaves del baix han de ser de quatre ab sas rehiteracions» ja que el teclat és d'un àmbit de 57 notes al teclat de l'orgue major.

	1757 La Bisbal d'Empordà ¹⁸⁰⁷ Igualeda ¹⁸⁰⁵ 1764 Bellpuig d'Urgell ¹⁸⁰⁵ 1767 Camprodon-Sant Pere 1771 Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁰⁸ 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1787 Torelló
PLE III	1728 Cabacés 1752 Verdú («sa guia en dinovena») 1755 Porrera («la guia en dinovena»)
PLE IV	1687 Barcelona-Sant Miquel (l'anomena <i>lleno o simbalet de quatre fileres</i>) ¹⁸⁰⁹ 1690 Berga («entrant primer punt en ut sol fa sol») 1696 La Selva del Camp 1705 Girona-Cadins 1726 Guissona 1739 Tarragona-Catedral (ple primer, primer tub en 15a) Tarragona-Catedral (ple segon, primer tub en 22a) Tarragona-Catedral (ple tercer) 1743 Cervera-Santa Maria 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria 1750 Vila-seca 1751 Juneda (que formen ut sol fa sol) 1753 Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà ¹⁸¹⁰ (l'anomena <i>lleno o corona</i>) 1756 Riudoms 1759 Agramunt (la guia en 22a) 1768 Seròs (la guia en 22a <i>ab sas reiteracions</i>) 1771 Reus-Sant Francesc Porrera 1776 La Selva del Camp 1788 Sarral (la guia en 22a) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (en 22a)
PLE MAJOR IV	1694 Sitges ¹⁸¹¹ 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1703 Montblanc-Santa Maria 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencer i partit) 1723 Tarragona-Dominics 1761 Balaguer-Sant Crist (l'anomena <i>alemanya o ple major</i>) ¹⁸²⁰ 1804 La Sènia
SOBRELENO III	1776 La Selva del Camp
CIMBALET (sense especificar fileres)	1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària (sencera i partida) 1757 Igualada (orguenet portàtil)

¹⁸⁰⁷ La primera octava greu és de quatre 15a 19a 22a 29a; i la següent de cinc, sumant-li la 37a.

¹⁸⁰⁸ Afegida a l'orgue per Josep Boscà *menor*.

ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 206r.

¹⁸⁰⁹ «[...] y sa composició és ut sol fa sol, octava munt del G sol y todas las teclas han de dir sa composició en cada tecla ut sol fa sol, y allí ahont no abastará esta composició se reiterará de nou, sens exir-se de la mateixa composició, havent-hi sempre quatre flautas per tecla».

¹⁸¹⁰ La primera octava greu és de tres fileres.

¹⁸¹¹ Se'l descriu com a 29a, 31a, 33a i 36a.

BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Un tratado de organería del siglo XVIII", 191.

CÍMBALA II	Acaballes segle XVIII Aitona (sencera i partida) ¹⁸¹² 1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
CIMBALET o CÍMBALA III	1681 Teià ¹⁸¹³ 1685 Torregrossa (l'anomena «símbala amb quatre reiterations») 1687 Barcelona-Sant Miquel ¹⁸¹⁴ 1688 Besalú-Sant Vicenç 1690 Berga («entrant primer punt en ut mi sol») 1692 Sant Feliu de Guíxols 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1699 Barcelona-Santa Clara 1702 Montserrat (del tractat d'orgue de Bartomeu Triay) 1703 Montblanc-Santa Maria 1705 Girona-Cadins 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencer i partit) 1717 Riner-El Miracle 1721 Barcelona-Sant Sever (sencer i partit) 1723 Tarragona-Dominics (l'anomena <i>alemaña de tres flautes</i>) Barcelona-Santa Clara (l'anomena <i>simbalet o alemaña de tres flautes</i>) (sencer i partit) 1728 Cabacés Barcelona-Sant Miquel 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 90 lliures) 1734 Mataró Manresa-Santa Maria (amb un cost de 50 lliures) 1736 Palafrugell 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor Guimerà (sencer i partit) Barcelona-Sant Joan de Jerusalem 1739 Lleida-Sant Llorenç 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸¹⁵ 1743 Ollana Vic-La Pietat 1745 Girona-Catedral 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria 1748 Barcelona-Valldonzella 1750 Vila-seca Montblanc-Santa Maria 1754 Bagà (sencer i partit) 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola 1761 Balaguer-Sant Crist 1763 Monistrol 1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1772 Sant Martí de Maldà

¹⁸¹² La part esquerra d'aquest registre està formada per dues fileres i la part dreta per tres.

¹⁸¹³ «Item lo simbalet de compositió de tres espècias que és ut mi sol, y lo dit simbalet a de ésser partit per fer gaitilla per mà dreta y esquerra, de estany».

¹⁸¹⁴ «Item hi ha de haver una símbala de tres flautas per tecla que la major comensia en vint-y-dosena, la segona en vint-y-quatrena y la tercera de vint-y-novena. Y sa compositió és ut mi sol, ab las reiteracions que seran menester per que stiga segons art, no movent-se de la dita compositió de ut mi sol, y ha de consistir en sent trenta-sinch flautas de estany».

¹⁸¹⁵ Als dos pressupostos.

	<p>1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (l'anomena <i>símbala</i>) Lleida-Seu Nova (Evangeli) (l'anomena <i>simbalet</i>) 1775 El Vendrell (simbalet III primer) 1776 El Vendrell (simbalet III segon) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (l'anomena <i>címbala</i>) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (l'anomena <i>cimbalet</i>) 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit (l'anomena <i>lleno cimbalet</i>, amb un cost de 75 lliures) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (en 26a) Acaballes de segle XVIII Aitona (sencer i partit) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1804 La Sènia</p>
CIMBALA o CÍMBALET III MAJOR	<p>1738 Torroella de Montgrí 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell-Catedral Santpedor 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà Sant Cugat del Vallès Igualada 1764 Bellpuig d'Urgell 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària</p>
CIMBALET III MENOR	<p>1741 Santpedor Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell-Catedral 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà Igualada 1764 Bellpuig d'Urgell</p>
CÍMBALA III (mà dreta)	<p>1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria¹⁸¹⁶</p>
CIMBALA o CÍMBALET IV	<p>1682 Barcelona-La Mercè 1685 Torregrossa («ab quatre reiteracions i a de tenir la entonació ut mi sol fa») 1696 La Selva del Camp 1743 Cervera-Santa Maria 1751 Juneda 1753 Balaguer-Santa Maria 1755 Porrera 1756 Riudoms 1759 Agramunt (la guia en 26a) 1761 Prades 1765 Arenys de Mar¹⁸¹⁷ 1767 Camprodon-Sant Pere 1768 Seròs (guia en 26a <i>ab sas reiteracions</i>) 1771 Reus-Sant Francesc Porrera 1788 Sarral (guia en 26a)</p>

¹⁸¹⁶ Aquest registre ja es trobava a l'orgue abans de la seva renovació.

¹⁸¹⁷ Quatre flautes que formen ut sol mi sol, primer punt en 26a i 29a.

SOBRECÍMBALA III	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (guia <i>en 29a</i>)
SOBRECÍMBALA IV	1739 Tarragona-Catedral
CASCAVELLS III	1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 80 lliures) 1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 25 lliures) 1736 Palafrugell 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸¹⁸ 1741 Santpedor La Seu d'Urgell-Catedral 1743 Cervera-Santa Maria 1754 Bagà (sencer i partit) 1757 Igualada La Bisbal d'Empordà 1764 Bellpuig d'Urgell
ALEMANYA (sense especificar)	1740 Girona-Sant Feliu 1777 Manresa-Santa Maria ¹⁸¹⁹ 1787 Torelló (l'anomena <i>lleno alemanya</i>)
ALEMANYA II	1728 Barcelona-Sant Miquel (l'anomena <i>alamanda ab dos flautas [...] de dinovena y vint-y-dotzena</i>)
ALEMANYA III	1694 Sitges 1723 Barcelona-Santa Clara (l'anomena <i>simbalet o alemaña de tres flautes</i>) (sencer i partit) Tarragona-Dominics 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 100 lliures) 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor
ALEMANYA IV	1692 Sant Feliu de Guíxols («un registre de quatre flautas per tecla que's diu alemanya») 1699 Barcelona-Santa Clara 1702 Montserrat (del tractat d'orgue de Bartomeu Triay) 1734 Mataró ¹⁸²⁰ 1736 Palafrugell ¹⁸²¹ 1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem ¹⁸²⁰ 1738 Torroella de Montgrí 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸²² 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar ¹⁸²⁰ La Seu d'Urgell-Catedral 1742 Sanaüja ¹⁸²⁰ 1743 Vic-La Pietat ¹⁸²⁰ 1745 Girona-Catedral ¹⁸²⁰ 1750 Montblanc-Santa Maria ¹⁸²⁰ 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola

¹⁸¹⁸ Al segon pressupost.

¹⁸¹⁹ L'organista de la Seu redacta un informe sobre l'estat de l'instrument i, entre d'altres coses, esmenta la necessitat d'afegir un registre de «corona».

BALLÚS I CASÓLIVA, GLÒRIA. *La música a la col·legiata basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa 1714-1808: dades documentals per a la seva reconstrucció amb una aproximació al repertori litúrgic conservat*. Volum I, 290.

¹⁸²⁰ La primera octava greu és de tres fileres.

¹⁸²¹ Registre previst en un futur.

¹⁸²² Als dos pressupostos però la primera octava greu de l'alemanya del primer pressupost és de tres fileres.

	Barcelona-Sant Agusti ¹⁸²³ 1757 Igualada ¹⁸²⁰ 1761 Balaguer-Sant Crist (l'anomena <i>alemanya o ple major</i>) ¹⁸²⁰ 1763 Monistrol de Montserrat ¹⁸²⁰ 1764 Bellpuig d'Urgell ¹⁸²⁰ 1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1775 El Vendrell 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
FORNITURA III	1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni
FORNITURA IV	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
TOLOSANA DE LLENO III	1685 Torregrossa (amb 17a, 19a i 22a) (l'anomena només <i>tolosana</i>) 1696 La Selva del Camp 1705 Girona-Cadins 1743 Cervera-Santa Maria 1750 Vila-seca (guia en 19a) 1751 Juneda (guia en 19a i <i>en ut fa la</i>) 1753 Balaguer-Santa Maria («formant ut fa la») 1754 Bagà (l'anomena <i>tolesana de llenno [...] ab reiteració del sustentat de sesolfaut del mitg en amunt</i>) (sencera i partida) 1756 Riudoms («formant ut fa la ab sas reiteracions») 1759 Agramunt (la guia en 19a) 1768 Seròs (guia en 19a <i>ab sas reiteracions</i>) 1771 Reus-Sant Francesc Porrera 1776 La Selva del Camp 1788 Sarral (la primera filera en 19a) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (en 19a) 1804 La Sènia

FLAUTES I NASARDS	
NOM DEL REGISTRE	
CONTRABAIX 28'	1738 Torroella de Montgrí (Do2-Do5) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral Barcelona-Santa Maria del Pi ¹⁸²⁴
FLAUTAT DE FUSTA 28'	1734 Mataró (Do2-Do5) 1739 Tarragona-Catedral (ja existent) 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (Do2-Do5) 1745 Girona-Catedral (Do2-Do5)

¹⁸²³ Les dues octaves greus han de ser de tres fileres. Aquest orgue posseeix un àmbit del teclat de l'orgue major de 57 notes.

¹⁸²⁴ Ha de deixar espai al secret per, en un futur, construir-lo.

	1756 Barcelona-Sant Agustí ¹⁸²⁵ 1757 La Bisbal d'Empordà (Do2-Do5)
FLAUTAT BORDÓ 28'	1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni ¹⁸²⁶ 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)
BORDÓ (de setze peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
FLAUTAT DE FUSTA 14' o FUSTA 14' (s'assenyalen els registres que han de formar flauta travessera a la mà dreta)	1687 Barcelona-Sant Miquel ¹⁸²⁷ 1690 Berga 1692 Sant Feliu de Guíxols 1696 La Selva del Camp 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1699 Barcelona-Santa Clara 1702 Montserrat (del tractat d'orgueneria de Bartomeu Triay) 1703 Montblanc-Santa Maria 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencer i partit) 1717 Riner-El Miracle 1721 Barcelona-Sants Just i Pastor (amb un cost de 60 lliures) Barcelona-Sant Sever (Do2-Do5) 1723 Tarragona-Dominics Manresa-Santa Maria (amb un cost de 150 lliures) Barcelona-Santa Clara 1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1726 Guissona 1727 Vic-Catedral (amb un cost de 100 lliures) 1728 Barcelona-Sant Miquel 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 100 lliures) 1732 Igualada (amb un cost de 65 lliures) 1734 Mataró 1736 Palafrugell 1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem 1739 Tarragona-Catedral 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸²⁸ 1741 Santpedor ¹⁸²⁹ La Seu d'Urgell-Catedral ¹⁸³⁰ Barcelona-Santa Maria del Pi Barcelona-Santa Maria del Mar 1743 Vic-La Pietat ¹⁸²⁹ 1748 Barcelona-Valldonzella (l'anomena <i>la fusta o flauta travesera</i>) 1750 Montblanc-Santa Maria ¹⁸²⁹ 1754 Bagà ¹⁸³¹ 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola 1757 Igualada

¹⁸²⁵ Flauta travessera amb la mà dreta de roure de Flandes i la mà esquerra amb melis de Tortosa.

¹⁸²⁶ «[...] a saber las dos octavas primeras de fusta y lo demás de estany de metall y plom».

¹⁸²⁷ L'anomena *flauteta de fusta unísonus de la cara*.

¹⁸²⁸ Està inclòs als dos pressupostos.

¹⁸²⁹ Que forma mig registre de mà dreta de flauta travessera.

¹⁸³⁰ El registre és *fusta 14'* però mig registre de mà dreta és flauta travessera amb roure de Flandes.

¹⁸³¹ «Registre unísonus a la cara, catorce palms entonació, ço és, las vint-y-quatre més chicas de roure de Flandes y dit mig registre, és a imitació de la flauta travessera, y las vint-y-una més grosas de melis de Tortosa».

	<p>La Bisbal d'Empordà 1761 Balaguer-Sant Crist 1763 Monistrol 1764 Bellpuig d'Urgell (l'anomena <i>flautat de 14 pams de fusta</i>) 1767 Camprodon-Sant Pere 1787 Torelló</p>
FLAUTAT VIOLÓ 14'	<p>1742 Sanaüja 1743 Cervera-Santa Maria 1747 Tàrrega Castelló de Farfanya-Santa Maria¹⁸³² 1750 Vila-seca 1751 Juneda 1752 Verdú 1753 Balaguer-Santa Maria 1756 Riudoms 1759 Agramunt 1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc Porrera 1776 La Selva del Camp 1788 Sarraí 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Acaballes segle XVIII Aitona¹⁷⁸⁷ (sencer i partit) 1804 La Sènia (aquest orgue tindrà un violó de 12 palms)</p>
FLAUTAT BORDÓ o BORDÓ 14'	<p>1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1772 Sant Martí de Maldà 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) Lleida-Seu Nova (orguenet capella de música) 1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit 1796 Vic-Catedral 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària</p>
BORDÓ (de vuit peus francesos)	<p>1803 Barcelona-Santa Maria del Pi</p>
TAPADET 14'	<p>1705 Girona-Cadins</p>
FLAUTES DE XARINGA (mà dreta)	<p>1730 Girona-Sant Lluc¹⁸³³</p>
NASARD 14' i FLAUTES DE XARINGA	<p>1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres¹⁸³⁴</p>
OCTAVA NASARD 14'	<p>1741 Barcelona-Santa Maria del Mar</p>

¹⁸³² Aquest registre és el resultat d'un reaprofitament del *tapadillo* que ja disposava l'orgue abans de la renovació.

¹⁸³³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 492, f. 51.

¹⁸³⁴ «Registre de nazart unísonus a la cara [de 14'], vint-y-una flauta de fusta y las demás de estany anomenades flautas de xaringa. Las ditas flautas de fusta han de ésser los baixos».

BASES (= BAIXOS) DE VIOLA II	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)
GAMBA	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
MINISTRILS DE FLANDES (mig registre sense especificar els palms)	1697 Barcelona-Catedral ¹⁸³⁵ 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres
FLAUTA TRAVESSERA (mà dreta)	1742 Sanauja (no especifica àmbit) 1743 Cervera-Santa Maria (Do#3-Do5) 1756 Riudoms (Do#3-Do5) 1772 Sant Martí de Maldà (Do3-Do5) 1775 El Vendrell ¹⁸³⁶ (Do3-Do5) 1776 La Selva del Camp (Do#3-Do5) 1788 Sarral (Do#3-Do5) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do#3-Re5)
FLAUTA TRAVESSERA DOBLE (mà dreta)	1804 La Sènia (Do#3-Do5)
FLAUTA TRAVESSERA 7' (mà dreta)	1756 Riudoms (Do#3-Do5) («fer altre registre octava alta de lo sobredit [de flautas travesseres de 14'] partit de mà dreta»)
FUSTA 7'	1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (sencera i partida) 1734 Mataró 1743 Vic-La Pietat («registre de fusta de set palms a imitació de la flauta dolça») 1756 Barcelona-Sant Agustí («a imitació de la flauta dolça»)
FLAUTA DOLÇA 7'	1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸³⁷ 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar 1742 Girona-Sant Feliu
TAPADET 7'	1685 Torregrossa 1688 Besalú-Sant Vicenç (l'anomena <i>tapat</i>) 1692 Sant Feliu de Guíxols (l'anomena <i>flautat tapat</i>) 1694 Sitges 1703 Montblanc-Santa Maria 1721 Barcelona-Sant Sever (l'anomena <i>flautadet tapat</i>) 1723 Tarragona-Dominics Barcelona-Santa Clara (sencer i partit) 1728 Cabacés 1737 Guimerà (sencer i partit) 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria ¹⁸³⁸ 1767 Camprodon-Sant Pere 1787 Torelló

¹⁸³⁵ Josep Boscà [pare] repara els *manestrils*.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana, 1986. p. 289.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)". *Anuario Musical*, 33 (1978). p. 90.

¹⁸³⁶ Inicialment projectada pel cos de l'orgue major però al contractar-se posteriorment la cadireta, la flauta travessera es traslladarà de l'orgue major a la cadireta.

¹⁸³⁷ Al segon pressupost.

¹⁸³⁸ Aquest registre ja es trobava a l'orgue abans de la seva renovació i el convertirà en un flautat violó de 14 palms.

NASARD (sense especificar de quin tipus és)	1682 Barcelona-La Mercè 1696 La Selva del Camp 1721 Barcelona-Sant Sever (sencer i partit) 1724 Palma de Mallorca-Sant Eulària (l'anomena <i>nazardillo</i>) 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> 1766 Calaf
NASARD AB TERCERA [=DESENA]	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)
NASARD DOTZENA	1681 Santa Coloma de Queralt Teià («ha de ésser mixturada per poder nasardejar bé») 1685 Torregrossa 1687 Barcelona-Sant Miquel 1690 Berga 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1699 Barcelona-Santa Clara 1703 Montblanc-Santa Maria 1705 Girona-Cadins 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (sencer i partit) 1723 Barcelona-Santa Clara (sencer i partit) 1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1726 Guissona (sencer i partit) 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (sencer i partit) 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 80 lliures) 1732 Igualada (amb un cost de 45 lliures) 1736 Palafrugell (l'anomena <i>dotzena nasarda o fluviol</i>) 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor Barcelona-Sant Joan de Jerusalem 1739 Girona-Sant Feliu (l'anomena <i>dotzena nasarda o fluviol</i> , amb un cost de 50 lliures) Tarragona-Catedral 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸³⁹ (al segon pressupost se l'anomena <i>dotzena nasarda o fluviol</i>) 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (sencer i partit) Santpedor (l'anomena <i>dotzena nasarda o fluviol</i>) La Seu d'Urgell-Catedral («dit registre per si sol fa lo flaviol») (sencer i partit) Barcelona-Santa Maria del Pi ¹⁸²⁴ 1742 Sanaüja 1743 Vic-La Pietat Cervera-Santa Maria 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria Tàrrega 1750 Vila-seca Montblanc-Santa Maria 1751 Juneda (sencer i partit) 1752 Verdú ¹⁸⁴⁰ 1753 Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà (sencer i partit)

¹⁸³⁹ Als dos pressupostos.

¹⁸⁴⁰ «Si lo lloch ho permet, se añadirà al orgue un registre de nasart en dotsena, tot obert y de metall. Y si este no fos dable, y pot ser lo nasart en dinovena».

	<p>1756 Barcelona-Sant Agustí Barcelona-Sant Francesc de Paola Riudoms</p> <p>1757 Igualada (l'anomena <i>fluviol</i>) La Bisbal d'Empordà (sencer i partit)</p> <p>1759 Agramunt</p> <p>1761 Balaguer-Sant Crist (l'anomena <i>dotzena nasarda o fluviol</i>)</p> <p>1763 Monistrol Guissona</p> <p>1764 Bellpuig d'Urgell</p> <p>1765 Arenys de Mar (sencer i partit)</p> <p>1766 Valls-Sant Joan</p> <p>1767 Camprodon-Sant Pere</p> <p>1768 Seròs</p> <p>1771 Porrera Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni</p> <p>1772 Sant Martí de Maldà</p> <p>1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) Lleida-Seu Nova (orguenet capella de música)</p> <p>1775 El Vendrell</p> <p>1779 Lleida-Seu Nova (Epístola)</p> <p>1787 Torelló (l'anomena <i>dotzena nasarda o fluviol</i>)</p> <p>1788 Sarral</p> <p>1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit (amb un cost de 50 lliures)</p> <p>1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral</p> <p>1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària</p> <p>1804 La Sènia</p>
NASARD AB QUINTA	<p>1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)</p> <p>1779 Lleida-Seu Nova (Epístola)</p>
NASARD DOTZENA (doble a la mà dreta)	<p>1734 Mataró</p>
NASARD (de tres peus francesos)	<p>1803 Barcelona-Santa Maria del Pi</p>
NASARDS DOTZENA, QUINZENA I DISSETENA	<p>Acaballes segle XVIII Aitona¹⁷⁸⁷ (sencer i partit)</p>
NASARD QUINZENA	<p>1681 Teià («ha de ésser mixturada per poder nasardejar bé»)</p> <p>1685 Torregrossa</p> <p>1688 Besalú-Sant Vicenç</p> <p>1690 Berga (l'anomena <i>nasart en punt de quinsena</i>)</p> <p>1692 Sant Feliu de Guíxols</p> <p>1694 Sitges</p> <p>1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les</p> <p>1702 Montserrat (al tractat d'orgue de Bartomeu Triay)</p> <p>1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària (l'anomena <i>nazar-dillo de 3 palms y mitg</i>)</p> <p>1726 Guissona (sencer i partit)</p> <p>1728 Barcelona-Sant Miquel</p> <p>1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (sencer i partit)</p>

	<p>1730 Girona-Sant Lluç¹⁸³³ 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 70 lliures) 1736 Palafrugell¹⁸⁴¹ 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor 1739 Tarragona-Catedral 1740 Girona-Sant Daniel¹⁸⁴² 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (sencer i partit) Barcelona-Santa Maria del Mar (sencer i partit) Barcelona-Santa Maria del Pi Santpedor 1742 Sanauja 1743 Vic-La Pietat Cervera-Santa Maria 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria Tàrrega 1748 Barcelona-Valldonzella 1750 Vila-seca Montblanc-Santa Maria 1751 Juneda (sencer i partit) 1752 Verdú 1753 Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà (sencer i partit) 1755 Porrera 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola Riudoms Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà (sencer i partit) Igualada 1759 Agramunt 1761 Balaguer-Sant Crist Prades 1763 Monistrol Guissona 1764 Bellpuig d'Urgell 1765 Arenys de Mar (sencer però partit) 1766 Valls-Sant Joan 1767 Camprodon-Sant Pere 1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc (sencer i partit) Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1772 Sant Martí de Maldà 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1788 Sarral 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1804 La Sènia</p>
NASARD QUINZENA	1734 Mataró

¹⁸⁴¹ Registre previst en un futur.

¹⁸⁴² Als dos pressupostos.

(sencer però doble a la mà dreta)	
NASARD DISSETENA	1692 Sant Feliu de Guíxols 1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les 1703 Montblanc-Santa Maria 1717 Riner-El Miracle 1723 Tarragona-Dominics 1726 Guissona (sencer i partit) 1728 Barcelona-Sant Miquel 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonquieres (sencer i partit) 1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 70 lliures) 1732 Igualada (amb un cost de 30 lliures) 1734 Mataró 1736 Palafrugell ¹⁸⁴³ 1739 Tarragona-Catedral 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸⁴⁴ 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (sencer i partit) La Seu d'Urgell-Catedral (sencer i partit) Barcelona-Santa Maria del Pi Santpedor 1742 Sanaüja 1743 Vic-La Pietat 1743 Cervera-Santa Maria 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria Tàrrega 1750 Vila-seca Montblanc-Santa Maria 1751 Juneda (sencer i partit) 1752 Verdú 1753 Lleida-Sant Llorenç Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà (sencer i partit) 1755 Porrera 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola Riudoms Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà (sencer i partit) Igualada 1759 Agramunt 1761 Balaguer-Sant Crist Prades 1763 Monistrol (l'anomena <i>dèsima sèptima nasart</i>) Guissona 1764 Bellpuig d'Urgell 1765 Arenys de Mar (sencer i partit) 1766 Valls-Sant Joan (l'anomena <i>nasart ab dissetena o tercera</i>) 1767 Camprodon-Sant Pere 1768 Seròs 1771 Reus-Sant Francesc (sencer i partit) Porrera

¹⁸⁴³ Registre previst en un futur.

¹⁸⁴⁴ Als dos pressupostos.

	<p>Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (l'anomena <i>disetena o tercera</i>)</p> <p>1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)</p> <p>1779 Lleida-Seu Nova (Epístola)</p> <p>1788 Sarral</p> <p>1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit (amb un cost de 45 lliures)</p> <p>1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral</p> <p>1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària</p>
NASARD DINOVENA	<p>1681 Santa Coloma de Queralt</p> <p>1694 Sitges</p> <p>1728 Cabacés</p> <p>1737 Guimerà (sencer i partit)</p> <p>1739 Tarragona-Catedral</p> <p>1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria</p> <p>1804 La Sènia</p>

CORNETES	
NOM DEL REGISTRE	
CLARÓN III	1743 Cervera-Santa Maria (amb el <i>primer caño en docena</i>)
CLARÓN IV	1739 Tarragona-Catedral (amb el <i>primer caño en docena</i>) (sencer) 1747 Tàrrega (sencer)
CORNETA III	1692 Sant Feliu de Guíxols (Do#3-Do5?) 1710 Barcelona-Carmelites Calçades (Do#3-Do5) 1775 El Vendrell (Do3-Do5)
CORNETA V	1719 L'Albi (Do#3-La4) ¹⁸⁴⁵ 1772 Sant Martí de Maldà (Do3-Do5) 1773 Lleida-Seu Nova (orguenet de la capella de música) 1779 Cervera-Sant Antoni 1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
CORNETA VII	1747 Tàrrega (Do#3-Do5) 1757 Sant Cugat del Vallès ¹⁸⁴⁶ (Do#3-Do5) 1763 Guissona ¹⁸⁴⁷ (no especifica àmbit)
CORNETA MAGNA (sense especificar fileres ni àmbit)	1682 Barcelona-La Mercè 1685 Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁴⁸ 1691 Barcelona-Santa Maria del Mar 1711 Vic-Catedral ¹⁸⁴⁹ 1723 Sant Cugat del Vallès 1728 Barcelona-Sant Miquel ¹⁸⁵⁰ 1743 Cervera-Santa Maria (Do#3-Do5)

¹⁸⁴⁵ AHAT: Fons Parroquial de l'Albi. Notari Jaume Martí 1714-1719, f. 202v.

¹⁸⁴⁶ Corneta de sis fileres ja existent a la que se li afegirà una més.

¹⁸⁴⁷ L'anomena només *corneta VII* i especifica que consta de cara, octava, dotzena, dues quinzenes i dues dissetenes.

¹⁸⁴⁸ Afegida a l'orgue per Cipriano Apecechea.

ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 91r; i Volumes 27, f. 26/2.

¹⁸⁴⁹ ABEV: Fons Capitular. Administració del Comú 1704-1814 (54/261), f. 106r.

¹⁸⁵⁰ Es projecta per un futur.

CORNETA MAGNA IV	1731 Torroella de Montgrí (amb un cost de 100 lliures) ¹⁸⁵¹
CORNETA MAGNA V	1696 La Selva del Camp 1699 Barcelona-Santa Clara 1703 Montblanc-Santa Maria (Do#3-Do5) 1728 Cabacés (Do#3-Do5) 1729 Barcelona-Convent de Jonqueres ¹⁸⁵² 1736 Palafrugell (Do#3-Do5) 1737 Guimerà (Do#3-Do5) Barcelona-Sant Joan de Jerusalem (Do3-Do5) 1739 Lleida-Sant Llorenç (Do#3-Do5) 1756 Barcelona-Convent de Sant Francesc de Paola (Do#3-Do5) Acaballes segle XVIII Aitona ¹⁷⁸⁷ (Do#3-Do5) (l'anomena <i>corneta de 5 caños o 7 por tecla</i>)
CORNETA MAGNA VI	1697 Barcelona-Sant Pere de les Puel·les (Do#3-Do5) 1726 Guissona (Do#3-Do5) 1755 Porrera (Do#3-Do5) 1761 Prades (Do#3-Do5) 1767 Camprodon-Monestir de Sant Pere (Do3-Re5)
CORNETA MAGNA VII	1721 Barcelona-Sants Just i Pastor (Do3-Do5) (amb un cost de 65 lliures) 1723 Manresa-Col·legiata (Do3-Do5) (amb un cost de 80 lliures) 1727 Vic-Catedral (Do3-Do5?) ¹⁸⁵³ (amb un cost de 65 lliures) 1732 Igualada (amb un cost de 60 lliures) (Do3-Do5) 1740 Girona-Monestir de Sant Daniel ¹⁸⁵⁴ (Do#3-Do5) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (Do3-Do5) Santpedor (Do#3-Do5) Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Do5) 1742 Sanaüja 1743 Vic-La Pietat (Do#3-Do5) Oliana (Do#3-Do5) 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria (Do#3-Do5) 1748 Esparreguera (Do#3-Do5) 1750 Vila-seca (Do#3-Do5) Montblanc-Santa Maria (Do3-Do5) 1751 Juneda (Do#3-Do5) 1752 Verdú (Do#3-Do5) 1753 Lleida-Sant Llorenç (Do3-Do5) Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5) 1754 Bagà (Do#3-Do5) 1756 Riudoms (Do#3-Do5) 1757 Igualada (Do3-Do5) La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) 1759 Agramunt (Do#3-Do5) 1761 Balaguer-Sant Crist (Do3-Do5) 1763 Monistrol (Do3-Do5) 1764 Bellpuig d'Urgell (Do3-Do5) 1765 Arenys de Mar (Do#3-Do5)

¹⁸⁵¹ La visura del gener de 1732 confirma que la corneta no compta amb tres fileres sinó quatre.

¹⁸⁵² Indica que està formada pels nasards de 14', 7', 12a, 15a i 17a.

¹⁸⁵³ Al contracte detalla que està composta de 175 tubs.

¹⁸⁵⁴ Als dos pressupostos.

	1766 Calaf (no especifica, amb un cost de 200 lliures) Valls-Sant Joan (Do3-Re5) 1768 Seròs (Do#3-Do5) 1771 Reus-Sant Francesc (Do#3-Do5) Porrera (Do3-Do5) Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (l'anomena <i>corneta</i>) (Do3-Re5) 1787 Torelló (Do3-Re5) 1788 Sarral (Do#3-Do5) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do#3-Re5) (l'anomena <i>corneta</i>) Vic-Catedral (Do3-Re5) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5) 1804 La Sènia (Do#3-Do5)
CORNETA MAGNA VIII	1745 Girona-Catedral (Do#3-Do5) 1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) 1796 Barcelona-Catedral ¹⁸⁵⁵
CORNETA MAGNA IX	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Do3-Re5)
CORNETA MAGNA (com a ecos de l'orgue major)	1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària (no especifica fileres i «dit registre fer-se ohir ecos de prop y de lluny») 1734 Mataró (de set fileres, Do#3-Do5)
CORNETA TOLOSANA (sense especificar)	1775 Tortosa-Santa Caterina
CORNETA TOLOSANA III	1717 Riner-El Miracle (l'anomena <i>corneta o tolosana de tres flautas</i>)
CORNETA TOLOSANA IV	1721 Barcelona-Sant Sever (Do3-Do5) 1748 Barcelona-Valldonzella (Do#3-Do5)
CORNETA TOLOSANA V	1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit (Do3-Do5)
CORNETILLA III	Ca. 1700 Vic-Santa Clara ¹⁸⁵⁶ 1723 Barcelona-Santa Clara 1739 Tarragona-Catedral (Do#3-Do5)
CORNETILLA ANGLESA III	1705 Girona-Cadins (de <i>tres canons per punt de mà dreta</i>)
TOLOSANA (sense especificar res més)	1682 Barcelona-La Mercè 1690 Berga («tolosana sensilla entrant primer punt a trenta-dos punts sobre la cara»)

LLENGÜETERIA INTERIOR	
NOM DEL REGISTRE	
TROMPETA REAL (no especifica res)	1737 Arenys de Mar

¹⁸⁵⁵ Restauració a càrrec de Josep Pujol seguint consells dels organistes Carles Baguer i Narcís Casanoves.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 106.

¹⁸⁵⁶ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Un tratado de organería del siglo XVIII", 188.

TROMPETA REAL 14' (sencera)	1682 Torroella de Montgrí 1689 Cadaqués 1696 La Selva del Camp 1726 Guissona 1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 150 lliures) Mataró 1738 Torroella de Montgrí 1741 Barcelona-Santa Maria del Pi Santpedor 1743 Vic-La Pietat Cervera-Santa Maria 1750 Vila-seca Montblanc-Santa Maria 1753 Lleida-Sant Llorenç 1756 Riudoms Barcelona-Sant Agustí ¹⁸⁵⁷ 1757 Igualada 1759 Agramunt 1760 Vilanova i la Geltrú-Santa Maria 1763 Monistrol 1764 Bellpuig d'Urgell (l'anomena <i>trompas reals de llengüeta</i>) 1765 Arenys de Mar 1766 Valls-Sant Joan Calaf 1767 Camprodon-Sant Pere 1768 Seròs 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni Sant Cugat del Vallès ¹⁸⁵⁸ Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁵⁹ 1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1787 Torelló 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit 1793 Barcelona-Sants Just i Pastor ¹⁸⁶⁰ 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral
TROMPETA REAL 14' (sencera i partida)	Abans 1682 Girona-Sant Domènec Abans 1739 Tarragona-Catedral 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (és «a imitació de la trompa de casa») Barcelona-Santa Maria del Mar 1751 Juneda 1757 La Bisbal d'Empordà 1771 Reus-Sant Francesc Porrera 1788 Sarra

¹⁸⁵⁷ Al ser un orgue que el seu teclat principal és de 57 notes, «la primera octava [és] unisonus a la segona».

¹⁸⁵⁸ Registre afegit a l'orgue al setembre per l'orguener i soldat Joan Cabezas.

¹⁸⁵⁹ Josep Boscà *menor* trasllada les trompetes de l'interior de l'instrument a l'exterior.

ACA: Fons Monacals Universitat Vols 14, f. 206r.

¹⁸⁶⁰ Projecte de Josep Pujol de renovar l'orgue i reconvertir-li dos registres de clarins en un de trompetes reals per un cost de 75 lliures.

	Acaballes segle XVIII Aitona ¹⁷⁸⁷ 1804 La Sènia
TROMPETA REAL 14' (mà dreta)	1737 Guimerà (Do#3-Do5) ¹⁸⁶¹
TROMPETA REAL 14' (mà dreta com a ecos de l'orgue major)	1734 Mataró (Do#3-Do5)
TROMPETA REAL de 8 peus francesos	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
TROMPETILLES	1679 Calaf ¹⁸⁶² 1690 Vic-Catedral ¹⁸⁶³ 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges (les anomena <i>trompetilles de boix</i>) 1696 Barcelona-Sant Agustí ¹⁸⁶⁴ 1733 Igualada ¹⁸⁶⁵ 1765 Vic-Catedral (Scherrer proposa fabricar <i>trompetilles reals</i>)
DOLÇAINA	1681 Tremp ¹⁸⁶⁶ 1685 o 1686 Verdú ¹⁸⁶⁷ 1685 Torregrossa 1690 Berga
OBOESSES	1796 Vic-Catedral ¹⁸⁶⁸
CROMORN	1767 Camprodon-Sant Pere
VEU HUMANA (tot el teclat)	1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 150 lliures) Mataró 1740 Barcelona-Catedral ¹⁸⁶⁹ 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1776 El Vendrell 1787 Torelló (l'anomenen <i>veus humanes o dolsaynes</i>)
VEU HUMANA (mà dreta)	1757 La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5)
REGALIES (sense especificar res més). Els casos de	1685 Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁷⁰

¹⁸⁶¹ «[...] se an de posar detràs lo secret de l'orgue per a que se pugan templar ab llibertat».

¹⁸⁶² Als pagaments de febrer de 1679 s'anomena que l'orgue construït per Bartomeu Triay té *trompetilles*. AMC: Caixa 42, secció IV. Fons comptes. Racional. Registre 7 (1667-1690).

¹⁸⁶³ Bartomeu Triay afegeix unes *trompetilles* a l'orgue.

¹⁸⁶⁴ Josep Boscà [pare] cobra 24 lliures per fabricar un registre de *trompetilles* a l'orgue major. ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 670, f. 273r i 273v.

¹⁸⁶⁵ Després de la poca formalitat de Josep Boscà [indeterminat], Joan Baptista Ferrer acorda amb els regidors posar unes *trompetilles* a l'orgue.

¹⁸⁶⁶ «Que el dicho Guilla tuviese obligación de hacer el órgano mayor, del propio modo que lo tenía la villa de Cervera con la sola variación de que uno de los tres nazardos de aquel órgano había de cambiarse en dulzaina».

¹⁸⁶⁷ L'orguener Antonio Bidarte afegeix un registre de dolçaines o regalies a l'orgue.

¹⁸⁶⁸ L'orgue té 50 teclès. «Registre de oboesses de trenta-dos flautas, y los [divuit] baixos en orlús».

¹⁸⁶⁹ Josep Boscà i Espanya proposa al Capítol col·locar un registre de veus humanes sense detallar si és sencer o partit de mà dreta.

¹⁸⁷⁰ Afegides a l'orgue per Cipriano de Apecechea.

ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 91r, i Volumes 27, f. 26/2.

1685 i 1696 probablement a l'interior de l'orgue.	1696 Barcelona-Catedral ¹⁸⁷¹ 1723 Barcelona-Sant Francesc d'Assis ¹⁸⁷²
--	---

LLENGÜETERIA EXTERIOR O DE BATALLA	
NOM DEL REGISTRE	
TROMPETA¹⁸⁷³ MAGNA (tot el teclat)	1796 Vic-Catedral ¹⁸⁷⁴
TROMPETA MAGNA 28' (mà dreta)¹⁸⁷³	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) La Seu d'Urgell-Catedral (Do3-Do5) Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Do5) 1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) 1757 La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) 1766 Valls-Sant Joan (Do3-Re5?) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5) 1794 Barcelona-Catedral ¹⁸⁷⁵ 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do#3-Re5)
TROMPETA REAL 14' (tot el teclat)	1771 Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁷⁶ 1794 Barcelona-Catedral ¹⁸⁷⁷
TROMPAS DE BATALLA	1796 Vic-Catedral
BAIXONS¹⁸⁷⁸ (mà esquerra)	1726 Guissona (Do1-Do3) 1728 Ulldecona (Do1-Do3) 1731 Vallbona de les Monges-Monestir (Do1-Do3) 1736 Palafrugell (Do1-Do3) 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor (Do1-Si2) ¹⁸⁷⁹ Barcelona-Sant Joan de Jerusalem (Do1-Si2) 1738 Torroella de Montgrí (Do1-Do3) Abans 1739 Tarragona-Catedral (sense especificar àmbit) 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸⁸⁰ (Do1-Do3) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (Do1-Si2) Barcelona-Santa Maria del Mar (Do1-Do3)

¹⁸⁷¹ L'orguener Josep Boscà [pare] repara les regalies de l'orgue sense concretar si són de l'orgue major o de la cadireta.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*, 289.

¹⁸⁷² Josep Boscà [pare] renova un registre de regalies sense detallar si és a la cadireta o a l'orgue major. ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2244, 1723 març-1725 gener; i 2249, 21 de juny de 1723.

¹⁸⁷³ En determinats casos s'aplica el nom de *trompa*.

¹⁸⁷⁴ En la construcció de l'orgue s'aprofiten registres de l'antic instrument com és d'aquest registre: «Al registre de trompa magna no hi ha més que dos octavas y se tenen de fer las altras dos. La primera serà al unísonus de catorse palms, y la segona octava al unísonus de vint y vuit palms».

¹⁸⁷⁵ Pla de renovació de l'orgue per part de Josep Pujol.

¹⁸⁷⁶ Josep Boscà *menor* les situa externament de l'orgue.

¹⁸⁷⁷ Josep Pujol ofereix un pla de recomposició de l'instrument on preveu espai per a un futur poder ubicar aquest registre.

¹⁸⁷⁸ O *bajoncillo* o *baxoncillo* o *baixonet*.

¹⁸⁷⁹ No especifica directament l'àmbit sinó que és una deducció de la intervenció feta al mateix orgue l'any 1721.

¹⁸⁸⁰ Als dos pressupostos.

	<p>Barcelona-Santa Maria del Pi (Do1-Si2) Santpedor (Do1-Do3) 1742 Sanauja 1743 Vic-La Pietat (Do1-Do3) Cervera-Santa Maria 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria (Do1-Do3) Tàrrega (l'anomena <i>baixonet</i>) (Do1-Do3) 1748 Esparreguera (Do1-Do3) 1750 Vila-seca (Do1-Do3) Montblanc-Sant Maria (baixó primer) (Do1-Si2) Montblanc-Sant Maria (baixó segon) (Do1-Si2) 1751 Juneda (Do1-Do3) 1752 Verdú (Do1-Do3) 1753 Balaguer-Santa Maria (Do1-Do3) Lleida-Sant Llorenç (Do1-Si2) 1754 Bagà (Do1-Do3) 1755 Porrera (Do1-Do3) 1756 Barcelona-Sant Agustí (baixó primer) (Do-1 -Si2)¹⁸⁸¹ Barcelona-Sant Agustí (baixó segon) (Do-1 -Si2) Barcelona-Sant Francesc de Paola (Do1-Do3) Riudoms (Do1-Do3) 1757 Sant Cugat del Vallès (Do1-Do3) La Bisbal d'Empordà (baixó primer) (Do1-Si2) La Bisbal d'Empordà (baixó segon) (Do1-Si2)¹⁸⁸² Igalada (baixó primer) (Do1-Si2) Igalada (baixó segon) (Do1-Si2) 1759 Agramunt (Do1-Do3) 1760 Sant Benet de Bages (sense especificar àmbit) 1761 Balaguer-Sant Crist (Do1-Si2) Prades (Do1-Do3) 1763 Monistrol (Do1-Si2) 1764 Bellpuig d'Urgell (Do1-Si2) 1765 Arenys de Mar (Do1-Do3) 1766 Calaf (Do1-Si2?) 1767 Camprodon-Sant Pere (Do1-Si2) 1768 Seròs (Do1-Do3) 1771 Reus-Sant Francesc (Do1-Do3) Porrera (Do1-Si2) 1772 Sant Martí de Maldà (Do1-Si2) 1788 Sarral (Do1-Do3) 1794 Barcelona-Catedral¹⁸⁸³ 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do1-Do3) Acaballes segle XVIII Aitona¹⁷⁸⁷ (Do1-Do3) 1804 La Sènia (Do#3-Do5)</p>
BAIXÍ (mà esquerra)	1763 Guissona (sense especificar àmbit)
BAIXONET o DOLSAINA (sencer)	<p>1734 Mataró («Registre bajonsillo. Conté en quaranta y vuit flautas, totas de estany, so és, de mitg en amunt unísonus») 1756 Barcelona-Sant Agustí¹⁸⁸⁴</p>

¹⁸⁸¹ El teclat principal és de 57 notes i la primera octava greu és *unisonus* a la segona.

¹⁸⁸² Es posarà en un futur.

¹⁸⁸³ Projecte de Josep Pujol per a renovar l'orgue.

¹⁸⁸⁴ «La primera octava del baix unísonus a la segona».

BAIXONET (mà esquerra)	1757 La Bisbal d'Empordà (Do1-Si2)
BAIXONS (mà dreta)	1736 Palafrugell (Do#3-Do5)
BECONCILLO (mà esquerra)	1734 Manresa-Santa Maria (Do1-Do3)
CAPONCILLO (=BAJONCILLO)	1776 La Selva del Camp (no especifica res)
BAIXONS I CLARINS (sense especificar res més)	1760 Sant Benet de Bages 1792 Barcelona-Capella del Sant Esperit
CLARINS (sense especificar res més)	1723 Sant Cugat del Vallès 1727 Vic-Catedral ¹⁸⁸⁵ (amb un cost de 75 lliures) Abans 1739 Tarragona-Catedral (sense especificar àmbit) 1739 Barcelona-La Mercè (amb un cost de 100 lliures) 1748 Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁸⁶ 1749 Vic-Catedral 1765 Vic-Catedral ¹⁸⁸⁷ 1766 Calaf 1772 El Collell ¹⁸⁸⁸ 1796 Vic-Catedral
CLARINS (mà dreta)	1724 Alaior (Menorca)-Sant Domingo Palma de Mallorca-Santa Eulària 1726 Guissona (Do#3-Do5) 1728 Ulldecona (Do#3-La4) 1731 Torroella de Montgrí (Do3-Do5) (amb un cost de 100 lliures) Vallbona de les Monges (Do#3-Do5) ¹⁷⁸⁷ 1737 Guimerà (Do#3-Do5) Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Do5) 1743 Cervera-Santa Maria 1747 Tàrrega (primer) (Do#3-Do5) Tàrrega (segon) (Do#3-Do5) 1750 Vila-seca (Do#3-Do5) 1752 Verdú (Do#3-Do5) 1755 Porrera (Do#3-Do5) 1763 Monistrol (Do3-Do5) 1772 Sant Martí de Maldà (Do3-Do5) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do#3-Re5) Acaballes segle XVIII Aitona ¹⁷⁸⁷ (Do#3-Do5)
CLARINS (mà esquerra)	1743 Cervera 1753 Balaguer-Santa Maria (Do1-Do3)
CLARINS (sencer)	1723 Manresa-Santa Maria (no especifica que sigui partit i el seu cost és de 45 lliures) 1732 Igualada (amb un cost de 100 lliures) 1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni

¹⁸⁸⁵ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. *Libri Secretariatus* 1719-1737 (57/69), f. 194v.

¹⁸⁸⁶ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 61, f. 255v.

¹⁸⁸⁷ Scherrer proposa fabricar un registre de clarins.

¹⁸⁸⁸ Jordi Vullen afegeix un registre de clarins a l'orgue.

ADG: Fons El Collell. Despeses 1736-1858 (núm. 6), f. 297r.

	1779 Cervera-Sant Antoni (no especifica si és partit) 1787 Torelló (l'anomena <i>clarins de set palms</i> , partit)
CLARINS (sencer, de quatre peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
CLARINS CLARS (mà dreta)	1734 Mataró (Do#3-Do5) 1734 Manresa-Santa Maria (Do3-Do5) 1736 Palafrugell (Do#3-Do5) 1737 Barcelona-Sants Just i Pastor (Do3-Do5) ¹⁸⁸⁹ 1738 Torroella de Montgrí (Do#3-Do5) 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁸⁹⁰ (Do#3-Do5) 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) La Seu d'Urgell-Catedral (Do3-Do5) Santpedor (Do#3-Do5) 1742 Sanaüja 1743 Vic-La Pietat (Do#3-Do5) 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria (Do#3-Do5) 1748 Esparreguera (Do#3-Do5) 1750 Montblanc-Santa Maria (Do3-Do5) 1751 Juneda (Do#3-Do5) 1753 Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5) 1754 Bagà (Do#3-Do5) 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola (Do#3-Do5) Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) Riudoms (Do#3-Do5) 1757 La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) Sant Cugat del Vallès (Do#3-Do5) Igualada (Do3-Do5) 1759 Agramunt (Do#3-Do5) 1761 Balaguer-Sant Crist (Do3-Do5) Prades (Do#3-Do5) 1763 Monistrol (Do3-Do5) Guissona (no especifica l'àmbit) 1764 Bellpuig d'Urgell (Do3-Do5) 1765 Arenys de Mar (Do#3-Do5) 1766 Calaf (Do3-Re5?) 1767 Camprodon-Sant Pere (Do3-Re5) 1768 Seròs (Do#3-Do5) 1771 Barcelona-Carmelites Calçats (sense especificar) ¹⁸⁹¹ Reus-Sant Francesc (Do#3-Do5) Porrera (Do3-Do5) 1788 Sarral (Do#3-Do5) 1794 Barcelona-Catedral 1804 La Sènia (Do#3-Do5)
CLARINS CLARS (sencer)	1775 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria

¹⁸⁸⁹ No especifica directament l'àmbit sinó que és una deducció de la intervenció feta al mateix orgue l'any 1721.

¹⁸⁹⁰ Als dos pressupostos.

¹⁸⁹¹ Afegits a l'orgue per Josep Boscà *menor*.

ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 14, f. 206r.

CLARINS DE CAMPANYA (mà dreta)	1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem (Do3-Do5) 1739 Lleida-Sant Llorenç (Do#3-Do5) Tarragona-Catedral (clarí primer, Do#3-Do5) Tarragona-Catedral (clarí segon, Do#3-Do5) 1742 Sanauja (no especifica àmbit) 1750 Montblanc-Santa Maria (Do3-Do5) 1751 Juneda (Do#3-Do5) 1753 Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5) 1756 Riudoms (Do#3-Do5) Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) 1757 La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) Igualada (Do3-Do5) 1763 Guissona (sense especificar àmbit) 1764 Bellpuig d'Urgell (Do3-Do5) 1765 Arenys de Mar (Do#3-Do5) 1766 Calaf (Do3-Re5?) Valls-Sant Joan (Do3-Re5?) 1768 Seròs (Do#3-Do5) 1771 Reus-Sant Francesc (Do#3-Do5) Porrera (Do3-Do5) Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) 1775 El Vendrell (Do3-Do5) 1776 La Selva del Camp (no especifica res) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5) 1788 Sarral (Do#3-Do5) 1794 Barcelona-Catedral 1804 La Sènia (Do#3-Do5)
CLARÍ ALEMANY (sense especificar res més)	1792 Barcelona-La Mercè
CLARINS EN QUINZENA (mà esquerra)	1739 Tarragona-Catedral («lo qual ha de cantar quinze punts més alt que las trompas reals») 1747 Tàrrrega (Do1-Do3) 1751 Juneda (Do1-Do3) 1756 Riudoms (Do1-Do3) 1763 Monistrol (l'anomena <i>clarí en quinta</i>) 1764 Bellpuig d'Urgell (Do1-Si2) 1771 Barcelona-Carmelites Calçats ¹⁸⁹¹ 1775 El Vendrell (Do1-Si2) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do1-Si2) 1788 Sarral (Do1-Do3) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do1-Do3) 1804 La Sènia (Do1-Do3)
CLARINS (sencer, de dos peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
BAIXONS DE CLARINS (sense especificar)	1796 Vic-Catedral

XEREMIES (mà esquerra)	1736 Palafrugell (Do1-Do3) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (Do1-Si2) Barcelona-Santa Maria del Mar (Do1-Do3) Barcelona-Santa Maria del Pi (Do1-Si2) 1757 La Bisbal d'Empordà (Do1-Si2) 1763 Guissona (sense especificar àmbit) 1765 Arenys de Mar (Do1-Do3) (l'anomena <i>clarí xirimia</i>) 1766 Calaf (Do1-Si2?) 1794 Barcelona-Catedral ¹⁸⁹² (sense especificar àmbit)
XEREMIES (tot el teclat)	1734 Mataró («Registre xirimia. Conté en quaranta y vuit flautas, totas de estany, so és, de mitg en amunt unisonus»)
OBOÈ o ABUÈS (mà dreta)	1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) 1757 La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5)
OBOÈ DOLSAINES (tot el teclat)	1757 Igualada
REGALIES	1696 Barcelona-Catedral ¹⁸⁹³ 1723 Barcelona-Sant Francesc d'Assis ¹⁸⁹⁴
DOLSAINES	1756 Barcelona-Sant Agustí (l'anomena <i>baxonet o dulsayna</i>) 1771 Sant Cugat del Vallès ¹⁸⁹⁵ 1787 Torelló (l'anomenen <i>veus humanes o dolsaynes</i> , projectades en un futur) 1792 Barcelona-La Mercè

VII. 3. 1. 2. REGISTRES DE LA CADIRETA

PRINCIPALS	
NOM DEL REGISTRE	
CARA 14'	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)
FLAUTAT 14'	1796 Vic-Catedral
FLAUTAT 14' (mà dreta)	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar
OCTAVA 7'	1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 50 lliures) Mataró 1753 Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà 1756 Riudoms Barcelona-Sant Agustí 1764 Bellpuig d'Urgell 1771 Reus-Sant Francesc 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria

¹⁸⁹² Pla de renovació de l'orgue per part de Josep Pujol.

¹⁸⁹³ Josep Boscà [pare] repara un registres de regalies sense concretar si és de l'orgue major o de la cadireta.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*, 289.

¹⁸⁹⁴ Josep Boscà [pare] repara un registre de regalies sense concretar si és de l'orgue major o de la cadireta.

ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 2249, 21 de juny de 1723.

¹⁸⁹⁵ Construïdes per l'orguener i soldat Juan Cabezas per un cost de 40 lliures.

CARA 7' o FLAUTAT DE LA CARA 7' o FLAUTAT 7' ¹⁸⁹⁶	1682 Barcelona-La Mercè 1687 Barcelona-Sant Miquel 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges 1696 La Selva del Camp 1703 Montblanc-Santa Maria 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> Palma de Mallorca-Santa Eulària 1726 Guissona 1739 Tarragona-Catedral ¹⁸⁹⁷ 1741 La Seu d'Urgell-Catedral Barcelona-Santa Maria del Mar 1743 Vic-La Pietat 1747 Tàrrrega 1754 Bagà 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà 1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1776 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Vic-Catedral 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
CARA de 4 peus francesos	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
DOTZENA	1696 La Selva del Camp 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i>
DOTZENA LLARGA	1703 Montblanc-Santa Maria
QUINZENA	1687 Barcelona-Sant Miquel 1692 Sant Feliu de Guíxols 1696 La Selva del Camp 1703 Montblanc-Santa Maria 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> Palma de Mallorca-Santa Eulària 1726 Guissona 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar 1747 Tàrrrega 1753 Balaguer-Santa Maria 1754 Bagà 1756 Riudoms 1757 La Bisbal d'Empordà 1765 Arenys de Mar 1766 Valls-Sant Joan 1771 Reus-Sant Francesc Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria Vic-Catedral (anomenada <i>dobleta o quinsena lleno</i>) 1803 Barcelona-Santa Maria del Pi

¹⁸⁹⁶ Aquests tres termes els qualifiquem com a registre ubicat a la façana de la cadireta.

¹⁸⁹⁷ Restaura les existents i afegeix alguns tubs «per lo compliment de dita octava llarga per dalt y per baix».

QUINZENA LLARGA	1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 25 lliures) Mataró 1756 Barcelona-Sant Agustí 1764 Bellpuig d'Urgell
QUINZENA LLARGA (mà esquerra)	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (Do1-Do3)
QUINZENA (sencera amb la mà dreta doble)	1694 Sitges
QUINZENA DOBLE	1739 Tarragona-Catedral
DISSETENA	1696 La Selva del Camp (l'anomena <i>tercera</i>)
DINOVENA	1687 Barcelona-Sant Miquel (l'anomena <i>disenovena o dotsenilla</i>) 1764 Bellpuig d'Urgell (l'anomena <i>dinovena de lleno</i>)
DINOVENA DOBLE	1739 Tarragona-Catedral
VINT-I-DOSENA	1687 Barcelona-Sant Miquel 1724 Alaior (Menorca)-Sant Diego 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>lleno vint-i-dosena</i>)
VINT-I-DOSENA LLARGA	1754 Bagà
VINT-I-DOSENA DOBLE	Abans 1691 Barcelona-Santa Maria del Pi 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges 1696 La Selva del Camp (l'anomena <i>vint-i-dosena de dos flautes per punt</i>) 1734 Mataró 1764 Bellpuig d'Urgell 1765 Arenys de Mar 1771 Reus-Sant Francesc 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>lleno vint-i-dosena</i>)

MIXTURES	
NOM DEL REGISTRE	
QUINZENA I DINOVENA LLARGUES	1682 Barcelona-La Mercè (l'anomena <i>quinzena doble</i>) 1754 Bagà
QUINZENA I VINT-I-DOSENA	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (l'anomena <i>llarga</i>) 1743 Vic-La Pietat
DINOVENA I VINT-I-DOSENA	1726 Guissona 1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 25 lliures) 1756 Barcelona-Sant Agustí
DINOVENA I VINT-I-DOSENA LLARGUES	1756 Barcelona-Sant Agustí
VINT-I-DOSENA DOBLE	1692 Sant Feliu de Guíxols 1696 La Selva del Camp
VINT-I-DOSENA I VINT-I-SISENA LLARGUES	1757 La Bisbal d'Empordà

VINT-I-SISENA I VINT-I-NOVENA LLARGUES	1754 Bagà
ALEMANYA IV	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar ¹⁸⁹⁸
PLE III	1694 Sitges 1753 Balaguer-Santa Maria 1756 Riudoms 1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
PLE IV	1726 Guissona 1739 Tarragona-Catedral 1747 Tàrrega
CIMBALET (sense especificar fileres)	1737 Arenys de Mar 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>lleno simbalet</i>)
CIMBALET II	1687 Barcelona-Sant Miquel ¹⁸⁹⁹
CÍMBALA o CIMBALET III	1692 Sant Feliu de Guíxols 1696 La Selva del Camp 1703 Montblanc-Santa Maria 1726 Guissona 1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 25 lliures) 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar 1743 Vic-La Pietat 1753 Balaguer-Santa Maria (l'anomena <i>símbala</i>) 1754 Bagà 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà 1764 Bellpuig d'Urgell 1765 Arenys de Mar 1766 Valls-Sant Joan 1771 Reus-Sant Francesc Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (l'anomena <i>címbala</i>)
CIMBALET III MENOR	1756 Barcelona-Sant Agustí
CIMBALET o CÍMBALA IV	1739 Tarragona-Catedral (l'anomena <i>símbala</i>) 1747 Tàrrega (l'anomena només <i>címbala</i>) 1756 Riudoms
FORNITURA IV	1766 Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola)
ALEMANYA IV	1741 Barcelona-Santa Maria del Mar ¹⁸⁹⁸
CASCAVELLS (sense especificar)	1726 Guissona
CASCAVELLS III	1739 Tarragona-Catedral 1741 La Seu d'Urgell-Catedral
ROSSINYOLS (mà dreta)	1694 Sitges (sense especificar nota de partició ni tubs)

¹⁸⁹⁸ La primera octava greu només de tres fileres.

¹⁸⁹⁹ «[...] una símbala de dos que cònstia de vuytanta y quatre flautas de estany y de compositió de ut sol, que entri ab vint-y-novena y trenta-tresena».

FLAUTES I NASARDS	
NOM DEL REGISTRE	
FLAUTAT VIOLÓ 14'	1743 Vic-La Pietat 1747 Tàrraga 1753 Balaguer-Santa Maria 1756 Riudoms 1765 Arenys de Mar 1771 Reus-Sant Francesc 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria
FLAUTAT DE FUSTA o FUSTA 14'	1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges 1703 Montblanc-Santa Maria 1726 Guissona 1732 Igualada 1734 Mataró 1737 Arenys de Mar 1739 Tarragona-Catedral 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar 1753 Lleida-Sant Llorenç ¹⁹⁰⁰ 1754 Bagà 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà 1764 Bellpuig d'Urgell
FLAUTAT BORDÓ o BORDÓ 14'	1766 Calaf Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1776 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Vic-Catedral 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
TAPADILLO 14'	1696 La Selva del Camp
FUSTA 14' (mà esquerra)	1743 Vic-La Pietat (Do#3-Do5)
SALICIONAL	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (l'anomena <i>soncional</i>)
FLAUTA TRAVESSERA (mà dreta)	1753 Lleida-Sant Llorenç 1766 Valls-Sant Joan (Do3-Re5?) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (l'anomena <i>flauta alamanda o travesera</i>) (Do3-Re5) 1776 El Vendrell (l'anomena <i>flauta alamanda o travesera</i>) (Do3-Do5) ¹⁹⁰¹ 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do#3-Re5) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)
FLAUTA TRAVESSERA DOBLE (mà dreta)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Re5)

¹⁹⁰⁰ «Un registre flautat de fusta de entonació catorse palms, ab las vint més grossas tapadas y las vint y sinch més xicas de roure de Flandes, y dit mitg registre fa la flauta travessera».

¹⁹⁰¹ Inicialment projectada per a l'orgue major però traslladada posteriorment a la cadireta.

FLAUTA ALAMANDA (mà dreta)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (l'anomena <i>flauta alamanda o travesera</i>) (Do3-Re5) 1776 El Vendrell (l'anomena <i>flauta alamanda o travesera</i>) ¹⁹⁰¹ (Do3-Re5)
FLAUTAT DE FUSTA o FUSTA 7'	1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1734 Mataró 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell ¹⁹⁰²
TAPADILLO 7'	1694 Sitges 1703 Montblanc-Santa Maria 1743 Vic-La Pietat 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà 1787 Torelló ([...] o <i>flautat dols</i>)
FLAUTAT VIOLÓ 7'	1739 Tarragona-Catedral
FLOVIOL Y TOMBARINO [7']	1692 Sant Feliu de Guíxols («flautat tapat de estany que se diuen lo floviol y tombarino»)
NASARD (sense especificar)	1682 Barcelona-La Mercè 1692 Sant Feliu de Guíxols 1694 Sitges (l'anomena <i>nasardet</i>) 1696 La Selva del Camp 1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària (l'anomena <i>nazardillo</i>) 1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i>
DOTZENA NASARD o NASARD EN DOTSENA	1687 Barcelona-Sant Miquel Abans 1691 Barcelona-Santa Maria del Pi 1703 Montblanc-Santa Maria 1726 Guissona (l'anomena <i>nasart en quinta de la cara [7']</i>) 1734 Manresa-Santa Maria (amb un cost de 30 lliures) Mataró 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell-Catedral (ha de ser partit) 1756 Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà 1763 Guissona 1766 Calaf Valls-Sant Joan 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1776 El Vendrell 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Vic-Catedral Palma de Mallorca-Santa Eulària
QUINZENA NASARD o NASARD EN QUINZENA	1734 Mataró 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell-Catedral (ha de ser partit) 1743 Vic-La Pietat 1747 Tàrrrega 1756 Barcelona-Sant Agustí Riudoms 1764 Bellpuig d'Urgell

¹⁹⁰² «Flautat de fusta [7'] de roure de Flandes a imitació de la flauta dolsa».

	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
FLABIOL (o FLUBIOL) NASARD	1776 El Vendrell (l'anomena <i>nasart ab flubiol</i>) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola)
FLAUTINO	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
DISSETENA NASARD o NASARD EN DISSETENA	1739 Tarragona-Catedral 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (ha de ser partit) 1756 Riudoms 1796 Vic-Catedral
DINOVENA NASARD o NASARD EN DINOVENA	1739 Tarragona-Catedral 1747 Tàrrrega 1753 Balaguer-Santa Maria 1771 Reus-Sant Francesc 1796 Vic-Catedral
DINOVENA NASARD (mà esquerra)	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do1-Do3)
LARIGOT	1766 Valls-Sant Joan (l'anomena també <i>nasart</i>) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (l'anomena també <i>nasart</i>) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària

CORNETES	
NOM DEL REGISTRE	
CORNETA (sense especificar res)	1724 Alaior (Menorca)-Sant <i>Diego</i> Abans 1739 Tarragona-Catedral (sense especificar àmbit)
CORNETA III (sencera)	1692 Sant Feliu de Guíxols ¹⁹⁰³ 1694 Sitges ¹⁹⁰³
CORNETA IV	1732 Igualada 1749 Vic-Catedral ¹⁹⁰⁴ 1753 Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5) 1765 Arenys de Mar (Do#3-Do5) 1771 Reus-Sant Francesc (Do#3-Do5) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do#3-Re5)
CORNETA V	1766 Calaf (Do3-Re5?) ¹⁹⁰⁵ 1796 Vic-Catedral (Do3-Re5)
CORNETA TOLOSANA III	1703 Montblanc-Santa Maria (Do#3-La4) 1754 Bagà (Do3-Do5)
CORNETA TOLOSANA IV	1734 Mataró (Do#3-Do5) 1741 Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) La Seu d'Urgell-Catedral 1743 Vic-La Pietat (Do#3-Do5) 1748 Esparreguera (Do#3-Do5)

¹⁹⁰³ El contracte indica que el teclat és de 42 notes i el registre compta amb 126 tubs.

¹⁹⁰⁴ Els llibres de despeses no especifica les fileres d'aquesta corneta però mitjançant la documentació del procés de construcció del nou orgue de Joan Pere Cavallé (1796) descobrim que aquest registre era de quatre fileres.

ABEV: Fons Capitular. Obra de la Seu 1700-1758 (3/25 bis), 26 abril 1749; i Administració del Comú 1704-1814, (54/261), f. 129r.

¹⁹⁰⁵ Inicialment havia de ser de quatre fileres amb un cost de 125 lliures.

	1753 Lleida-Sant Llorenç (Do3-Do5) 1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) 1757 La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) 1764 Bellpuig d'Urgell (Do3-Do5) 1766 Valls-Sant Joan (Do3-Re5) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (l'anomena <i>tolosana de mà dreta</i>) (Do3-Re5)
CORNETILLA III	1756 Riudoms (Do#3-Do5)
CORNETILLA IV	1747 Tàrraga (Do#3-Do5) 1776 El Vendrell (Do3-Do5)
CORNETILLA V	1763 Guissona ¹⁹⁰⁶ (no especifica àmbit) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Do3-Re5) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5) 1803 Palma de Mallorca-Sant Eulària (Do3-Re5)
CORNETILLA INGLESA o SÍMBALA TOLOSANA	1749 A l'inventari de l'orgue de la Seu Vella de Lleida de l'orguener Manuel Teixeira, aquest anomena l'existència d'aquest registre.
CORNETILLA INGLESA	1776 La Selva del Camp (Do#3-Do5) (no especifica fileres)

LLENGÜETERIA	
NOM DEL REGISTRE	
CROMORN	1766 Valls-Sant Joan (l'anomena <i>registre cromhorn, ço és, baixons y obuesos</i>) Calaf 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (l'anomena <i>cromhorn, ço és, baixons y abuesos</i>) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1776 El Vendrell (l'anomena <i>cromorn, so és, baixons y habuesos</i>) 1777 Olot-Sant Esteve ¹⁹⁰⁷ 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>cromorn o altrament dit orlus</i>) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària Barcelona-Santa Maria del Pi ([...] <i>o registro de horlus</i>)
REGALIES	1696 Barcelona-Catedral ¹⁹⁰⁸ 1723 Barcelona-Sant Francesc d'Assís ¹⁹⁰⁹
ORLOS	1796 Barcelona-Catedral ¹⁹¹⁰ 1796 Vic-Catedral (l'anomena <i>cromorn o altrament dit orlus</i>)

¹⁹⁰⁶ És «vuytena de nasart, dotzena de nasart, quinzena de nasart i dos disetenes».

¹⁹⁰⁷ L'orguener Jordi Vullen projecta un per l'orgue de Sant Esteve d'Olot.

¹⁹⁰⁸ Josep Boscà [pare] repara les regalies de l'orgue sense detallar si pertanyen a l'orgue major o a la cadireta.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. *La música a la catedral de Barcelona durant el segle XVII*, 289.

¹⁹⁰⁹ Josep Boscà [pare] renova un registre de regalies sense detallar si pertany a la cadireta o a l'orgue major.

ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2249, 21 de juny de 1723.

¹⁹¹⁰ Segons la restauració feta per l'orguener Josep Pujol, «en la dita cadireta, per la formació del registre de orlos de estany, que no podian servir los vells per ser de fusta escardats y de mala construcció». Amb un cost de 75 lliures.

PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 105.

ABUESOS o OBUESOS	1766 Valls-Sant Joan (l'anomena <i>registre cromhorn, ço és, baixons y obuesos</i>) 1776 El Vendrell (l'anomena <i>cromorn, so és, baixons y habuesos</i>) 1777 Olot-Sant Esteve
TROMPETA REAL	1796 Vic-Catedral ¹⁹¹¹
TROMPETA BASTARDA	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
BAIXONS	1766 Valls-Sant Joan (l'anomena <i>registre cromhorn, ço és, baixons y obuesos</i>)
VEU HUMANA	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (partida?) Vic-Catedral
CLARINET en batalla	1796 Vic-Catedral ¹⁹¹²

VII. 3. 1. 3. REGISTRES DELS ECOS

PRINCIPALS, FLAUTES I NASARDS	
NOM DEL REGISTRE	
FLAUTAT 14' (mà dreta)	1731 Vallbona de les Monges-Monestir (Do#3-Do5) ¹⁹¹³ 1734 Mataró (Do#3-Do5) Manresa-Santa Maria (Do3-Do5) 1737 Guimerà (Do#3-Do5) 1738 Torroella de Montgrí (Do#3-Do5) 1740 Girona-Santa Daniel ¹⁹¹⁴ (Do3-Do5) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (Do3-Do5) Santpedor (Do#3-Do5) (l'anomena <i>flauteret</i>) Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) 1742 Sanaüja (no especifica àmbit) 1745 Girona-Catedral (Do#3-Do5) 1747 Tàrrrega (Do#3-Do5) («flautat obert tot de metall lo qual deu servir para acompanyar los dits violins») 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria (Do#3-Do5) 1753 Lleida-Sant Llorenç (Do3-Do5) 1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) (l'anomena <i>flautaret</i>) Riudoms (Do#3-Do5) (tapat) 1757 Igualada (Do3-Do5) La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) 1763 Guissona ¹⁹¹⁵ 1766 Valls-Sant Joan (Do3-Re5?) 1767 Camprodon-Sant Pere (Do3-Re5) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5)

¹⁹¹¹ Registre afegit per Joan Pere Cavaillé apart de l'acordat al contracte. El teclat és de 50 notes però el registre és de només 39 tubs.

¹⁹¹² La cadireta és interior però els col·loca a la *fatxada del orga*. Té un teclat de 50 notes però només seran 27, i *els baixos a la octava dels orlus*.

¹⁹¹³ Segons l'opuscle publicat pel mateix monestir pel dia de la inauguració del nou orgue construït per l'orguener Gabriel Blancafort l'any 1983.

¹⁹¹⁴ Al segon pressupost.

¹⁹¹⁵ «[...] violí ab son acompanyament, segons demana lo art».

	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Sol2-Re5) ¹⁹¹⁶ 1775 El Vendrell (Do3-Do5) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5) 1794 Barcelona-Catedral (Do2-Re5) ¹⁹¹⁷ 1796 Vic-Catedral (Do3-Re5) Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do3-Re5) (l'anomena <i>flautas violó</i>) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Fa2-Re5)
FLAUTAT 14' (mà esquerra)	1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria (Do1-Do3) (fora de la caixa)
FLAUTAT (sense especificar res)	1776 La Selva del Camp
FLAUTAT VIOLÓ (sencer)	1728 Ulldesona 1739 Tarragona-Catedral (partit) 1750 Vila-seca 1751 Juneda 1752 Verdú 1768 Seròs 1788 Sarral 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (l'anomena <i>flautat violó o tapadillo</i>)
FLAUTAT VIOLÓ (mà dreta)	1753 Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5)
FLAUTAS DOLCES (sense especificar)	1742 Sanaüja (detalla que són dins de l' <i>arca</i>)
REGISTRE D'ECOS FOSCHS	1739 Lleida-Sant Llorenç (no especifica àmbit, amb un cost de 60 lliures)
TAPADILLO 14'	Abans 1739 Tarragona-Catedral ((Do#3-Do5) 1750 Montblanc-Santa Maria (Do3-Do5)
DOTZENA NASARDA	1738 Torroella de Montgrí (Do#3-Do5)
QUINZENA NASARDA	1767 Camprodon-Sant Pere (Do3-Re5)
REGISTRE DE DUES FILERES	1731 Vallbona de les Monges-Monestir (Do#3-Do5) ¹⁹¹³

CORNETES	
NOM DEL REGISTRE	
CORNETA (sense especificar fileres)	Abans 1739 Tarragona-Catedral (sense especificar àmbit) 1794 Barcelona-Catedral (Do2-Re5) ¹⁹¹⁷
CORNETA TOLOSANA III	1742 Sanaüja
CORNETILLA III	1767 Camprodon-Sant Pere (Do3-Re5)
CORNETILLA IV	1788 Sarral (Do#3-Do5)
CORNETA IV	1753 Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5) 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do3-Re5)

¹⁹¹⁶ Els ecos de l'orgue de l'Evangeli de la Seu Nova de Lleida (1773) està situat al quart teclat.

¹⁹¹⁷ Projecte de renovació de Josep Pujol.

CORNETA V	1743 Vic-La Pietat (Do#3-Do5) 1763 Guissona (no especifica àmbit) 1766 Valls-Sant Joan (Do3-Re5?)
CORNETA MAGNA V	1726 Guissona (Do#3-Do5) ¹⁹¹⁸ 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁹¹⁹ (Do#3-Do5) 1741 Santpedor (Do#3-Do5) 1750 Montblanc-Santa Maria (Do3-Do5) 1757 Igualada (Do3-Do5) La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) ¹⁹²⁰ 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5) ¹⁹²⁰ 1796 Vic-Catedral (Do3-Re5) ¹⁹²⁰ 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)
CORNETA MAGNA VII	1734 Mataró (Do#3-Do5) Manresa-Santa Maria (Do3-Do5) 1738 Torroella de Montgrí (Do#3-Do5) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (Do3-Do5) Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) 1745 Girona-Catedral (Do#3-Do5) 1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Sol2-Re5) ¹⁹²⁰

LLENGÜETERIA	
NOM DEL REGISTRE	
TROMPETA REAL	1734 Mataró (Do#3-Do5) Manresa (Do3-Do5) 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁹²¹ (Do#3-Do5) 1745 Girona-Catedral (Do#3-Do5) (l'anomena <i>trompetas reals o violins</i>) 1766 Valls-Sant Joan (Do3-Re5?) (l'anomena <i>trompetas o violins</i>) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) (l'anomena <i>trompetas o violins</i>) 1794 Barcelona-Catedral (Do2-Re5) ¹⁹¹⁷
TROMPETILLA (mà dreta)	1775 El Vendrell (Do3-Do5) (l'anomena «trompetilla o violins»)
VIOLINS	1728 Uldecona (Do#3-La4) 1731 Vallbona de les Monges-Monestir (Do#3-Do5) 1737 Guimerà (Do#3-Do5) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (Do3-Do5) Santpedor (Do#3-Do5) (els anomena <i>clarins de campana o violins</i>) Barcelona-Santa Maria del Mar (Do#3-Do5) 1742 Sanauja (no especificat) 1745 Girona-Catedral (Do#3-Do5) (l'anomena <i>trompetas reals o violins</i>)

¹⁹¹⁸ Els ecos es tocan amb el teclat de la cadireta.

¹⁹¹⁹ Al segon pressupost.

¹⁹²⁰ L'anomena només *corneta*.

¹⁹²¹ Al segon pressupost.

	<p>1750 Montblanc-Santa Maria (Do#3-Do5) (els anomena <i>clarins de campanya o violins</i>)</p> <p>1752 Verdú (Do#3-Do5)</p> <p>1753 Lleida-Sant Llorenç (Do3-Do5) Balaguer-Santa Maria (Do#3-Do5)</p> <p>1756 Barcelona-Sant Agustí (Do3-Do5)</p> <p>1757 Igualada (Do3-Do5) La Bisbal d'Empordà (Do3-Do5)</p> <p>1763 Guissona (sense especificar àmbit)</p> <p>1764 Bellpuig d'Urgell (Do3-Do5)</p> <p>1766 Calaf (Do3-Re5?) Valls-Sant Joan (Do3-Re5?) (l'anomena <i>trompetas o violins</i>)</p> <p>1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni (Do3-Re5) (l'anomena <i>trompetas o violins</i>) Reus-Sant Francesc (Do#3-Do5)¹⁹²²</p> <p>1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Sol2-Re5)</p> <p>1775 El Vendrell (Do3-Do5) (l'anomena <i>trompetilla o violins</i>)</p> <p>1776 La Selva del Camp (no especifica àmbit)</p> <p>1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (Do3-Re5)</p> <p>1788 Sarral (Do#3-Do5)</p> <p>1794 Barcelona-Catedral (Do2-Re5)¹⁹¹⁷</p> <p>1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria (Do3-Re5)</p> <p>1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)</p>
CLARINS EN VIOLINS	<p>1739 Tarragona-Catedral (Do#3-Do5)</p> <p>1747 Tàrraga (Do#3-Do5) Castelló de Farfanya-Santa Maria (Do#3-Do5) (registre de <i>clarins en violons</i>)</p> <p>1750 Vila-seca (Do#3-Do5)</p> <p>1751 Juneda (Do#3-Do5) (registre de <i>clarins dit de violins</i>)</p> <p>1756 Riudoms (Do#3-Do5)</p> <p>1759 Agramunt (Do#3-Do5)</p> <p>1768 Seròs (Do#3-Do5) (registre de <i>clarins en violons</i>) (dins de la caixa)</p>
CLARÍ EN CAMPANYA	<p>1741 Santpedor (Do#3-Do5) (els anomena <i>clarins de campanya o violins</i>)</p> <p>1750 Montblanc-Santa Maria (Do#3-Do5) (els anomena <i>clarins de campanya o violins</i>)</p> <p>1764 Bellpuig d'Urgell (Do3-Do5)</p>
CLARINET	1796 Vic-Catedral (Do3-Re5)
VEU HUMANA	1796 Vic-Catedral (Do3-Re5)
ABUESOS	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Sol2-Re5)
ORLOS	1794 Barcelona-Catedral (Do2-Re5) ¹⁹¹⁷
REGISTRE DE LENGÜETA NO DETERMINAT (sencer)	1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria («fora de dita caixa que serà un registre [de llengüeteria] tot enter»)

VII. 3. 1. 4. REGISTRES DEL RECITATIU

¹⁹²² Es toca al teclat de la cadireta.

Tercer teclat d'un instrument modern per l'època amb clara influència centreeuropea.

TOTS ELS REGISTRES (EXCEPTE LENGÜETERIA)	
NOM DEL REGISTRE	
CARA (vuit peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
QUINTATÓ	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
FLAUTA DOLÇA	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
NASARD (tres peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi
CORNETA III	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Re5)

REGISTRES DE LENGÜETERIA	
NOM DEL REGISTRE	
FAGOTTO NATURAL	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (Do1-Si2)
OBOÈ	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Re5)
VEU HUMANA	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (Do3-Re5)

VII. 3. 1. 5. REGISTRES DEL COS DE LENGÜETERIA O DE BATALLA

Aquest cos el localitzem únicament als tercers teclats dels orgues del costat de l'Evangeli de la Seu Nova de Lleida (1773)^{DOC 118} i de Santa Eulària de Palma de Mallorca^{DOC 140}. Totes dues disposicions tenen en comú una base fonamental de registre de flauta de 14 palms més un principal de set palms, seguits d'un nasard de dotzena i corneta de VI o VII fileres. En canvi la família de lengüetes està àmpliament i idèntica representada als dos instruments. Sobresurt però el joc de bombardes de vint-i-vuit palms de la catedral nova de Lleida per a omplir suficientment el gran espai de la seu.

REGISTRES (EXCEPTE LENGÜETERIA)	
NOM DEL REGISTRE	
BORDÓ 14'	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
OCTAVA 7'	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
NASARD DOTZENA	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
NASARD QUINZENA	1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
CORNETA VI	1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)
CORNETA VII	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Do3-Re5)

REGISTRES DE LENGÜETERIA	
NOM DEL REGISTRE	
BOMBARDA 28'	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Do2-Re5)
TROMPETA MAGNA	1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)

TROMPETA REAL 14' (sencera)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària
CLARINS CLARS	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)
CLARINS DE CAMPANYA	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Do3-Re5) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)
CLARINS A LA ALAMANDA (sencer)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)
CLARÍ EN QUINZENA	1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do1-Si2)
PONTONCILLO [=BAJONCILLO]	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (Do1-Si2)
BAIXONS	1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do1-Si2)
VEU HUMANA (sencera)	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli)
CLARINET	1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (Do3-Re5)

VII. 3. 1. 6. REGISTRES DE CONTRES

El reduït àmbit de les contres dels instruments catalans coincideix amb totes les escoles d'orgueneria de les regions peninsulars. En canvi, l'escola catalana no avança amb la mateixa velocitat que la castellana en la incorporació de nous registres propis de contres, mantenint-se en un actitud estàtica.

Entre 1688 i 1803¹⁹²³, la major part d'instruments compten amb registres fixos de 28 palms, o de 14 palms, o simultàniament de 28 i 14 palms, costum habitual com indica la capitulació de Riudoms (1756)^{DOC 92} on s'assenyala que «se troban en lo horgue vell set contras tapadas entonació de 28 palms [...] y promet havent-i puesto bastant fer altrás vuit contras de fusta entonació 14 palms que seran dos per tecla».

A partir de l'arribada dels orgueners forans (ca. 1764) s'intentarà trencar aquesta pràctica, destriant i utilitzant individualment cadascun dels registres. El contracte de l'instrument de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135} ho detalla perfectament: «aquels huit registres [de contres] se podran tancar et ouvrir per que l'organista puga-los enregistrar del modo que necessita, dins las diferentes mesclas de enregistrar lo grandt taclat», confirmant que els registres dels exemplars antics i alguns de contemporanis no es podien obrir i tancar lliurement.

Els instruments grans i mitjans que compten amb un joc de 28 palms usen a nombroses concòrdies, i ben entrat el segle XVIII, la paraula *respostes* per a referir-se al joc de 14 palms, identificant-lo com a extensió del de 28 palms. Són els casos de Manresa 1723^{DOC 34}, Vic-Catedral 1727^{DOC 40}, Igualada 1732 «ha de fer vuit contrabaxos de fusta de melis de Tortosa ab vuit respostas que faran octava alta», Mataró 1734^{DOC 49}, Girona-Catedral 1745^{DOC 70}, Montblanc-Santa Maria 1750^{DOC 80}, Barcelona-Sant Agustí 1756^{DOC 93}, Igualada^{DOC 95} i la Bisbal d'Empordà 1757^{DOC 96}, Monistrol de Montserrat 1763^{DOC 102} «farà vuyt flautas o contras de catorse palms entonació ab vuyt flautas més que són octava alta de las de catorse que serviran per respostas de ditas contras»). Algun exemplar inclou un

¹⁹²³ Recordar que el malaurat orgue de la Seu Vella de Lleida d'Antoni Llorens i Joan Olius (1624-1625) disposa d'«un registre per tancar y obrir les peaynes mayors».

ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Vol I, XXXII.

registre de set palms però és un cas excepcional (Girona-Monestir de Sant Daniel 1740 [primer pressupost]^{DOC 59}).

En canvi els exemplars de petit volum poden comptar amb un registre de 28 palms o un de 14 palms, o no disposar de cap dels dos. En aquest darrer cas s'aplicaria un acoblament fix de les peanyes a l'orgue major o que el registre de flautat de 14 palms del manual estigués acoblat permanentment a les peanyes.

Els orgueners estrangers desembarcats a Catalunya s'adapten a la tradició ibèrica i de mica en mica incrementen el ventall sonor del pedal amb registres de flautes (nasards) i –sobretot– llengüeteria (bombardes, trompetes i clarins). Els països d'origen d'aquests factors gaudien d'instruments on ja es practicava la independència dels jocs de pedal, característica que aplicaran als seus orgues de nova construcció. Una reacció a aquests avenços, per la mentalitat del moment, és l'opinió expressada pels canonges de la seu de Vic (1796)^{DOC 135} amb el cos de contres que hi aplica Joan Pere Cavaillé: «el registro que dice ha añadido a las contras o teclado de pies es absolutamente inútil, y aun lo son mas las doze teclas de pies que dice ha añadido a los demás registros, por no servir mas que de confusión pues con los ocho registros a que se obligó con la contrata de doce teclas eran mas que suficientes por el órgano aunque inusitados, y nunca vistos en semejante modo, y muy difícil de qualquier organista»¹⁹²⁴.

REGISTRES (EXCEPTE LLENGÜETERIA)¹⁹²⁵	
NOM DEL REGISTRE	
CONTRABAIXOS DE FUSTA 28'	1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària (7 notes)
CONTRES DE FUSTA 28'	1690 Berga (no especifica àmbit) 1692 Sant Feliu de Guíxols (8 notes) 1694 Sitges (9 notes) 1696 La Selva del Camp (7 notes) 1699 Barcelona-Santa Clara (7 notes) 1703 Montblanc-Santa Maria (7 notes) 1726 Guissona (7 notes) 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres (8 notes) 1731 Torroella de Montgrí (8 notes) (amb un cost de 70 lliures) 1736 Palafrugell (8 notes) 1751 Juneda (8 notes) 1763 Guissona (8 notes) ¹⁹²⁶ 1764 Bellpuig d'Urgell (8 notes) 1766 Valls-Sant Joan («una octava ab sos sostenidos y bemolls») 1767 Camprodon-Sant Pere (de 14 palms de llargària y 28 de entonació) (7 notes) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni («una octava ab los sostenidos y bemolls») 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (12 notes) (l'anomena <i>flautado de 28 palmos de madera</i>) 1788 Sarral (8 notes)

¹⁹²⁴ ABEV: Fons Capitular. Obra de la Seu 3/30. Fulls solts.

¹⁹²⁵ He afegit l'àmbit de cada instrument per a oferir més informació al lector.

¹⁹²⁶ S'afegeix una nota als contres construïts l'any 1726.

	1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷ (obert) 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (12 notes) 1804 La Sènia (8 notes)
CONTRES (de setze peus francesos)	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (12 notes)
CONTRABAIXOS 28' + 14'	1732 Igualada (8 notes)
CONTRES DE FUSTA 28' + 14'	1723 Manresa-Santa Maria (10 notes) 1727 Vic-Catedral (9 notes) 1730 Girona-Sant Lluç (no especifica àmbit) ¹⁹²⁸ 1732 Igualada (8 notes) 1734 Mataró (11 notes) 1739 Tarragona-Catedral (9 notes) 1741 Barcelona-Santa Maria del Pi (8 notes) 1745 Girona-Catedral (11 notes) 1747 Tàrrrega (8 notes) 1748 Esparreguera (8 notes) 1750 Montblanc-Santa Maria (8 notes) Vila-seca (8 notes) 1753 Balaguer-Santa Maria (8 notes) 1756 Barcelona-Sant Agustí (8 notes) Riudoms (8 notes) 1757 La Bisbal d'Empordà (8 notes) Igualada (11 notes) 1759 Agramunt (8 notes) 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (12 notes) 1787 Torelló (11 notes) 1790 Bellpuig d'Urgell (8 notes) 1796 Ciutadella-Catedral (Menorca) (12 notes)
CONTRES DE FUSTA 14'	1705 Girona-Cadins (no especifica àmbit) 1728 Cabacés (8 notes) 1737 Guimerà (8 notes) 1740 Girona-Sant Daniel ¹⁹²⁹ (8 notes) 1741 La Seu d'Urgell-Catedral (11 notes) 1743 Ollana (8 notes) 1747 Castelló de Farfanya-Santa Maria (8 notes) 1755 Porrera (8 notes) 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola (8 notes) 1765 Arenys de Mar (9 notes) 1766 Calaf (9 notes) Valls-Sant Joan («una octava ab sos sostenidos y bemolls») 1768 Seròs (8 notes) 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni («una octava ab los sostenidos y bemolls») Reus-Sant Francesc (8 notes) Porrera (11 notes) 1772 Sant Martí de Maldà (11 notes) 1775 El Vendrell (11 notes) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (12 notes)

¹⁹²⁷ Estipulat al contracte 12 notes, Joan Pere Cavaillé finalment hi aplicarà per iniciativa seva 24 notes.

¹⁹²⁸ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 492, f. 51.

¹⁹²⁹ Als dos pressupostos.

	1796 Vic-Catedral (obert) ¹⁹²⁷
VIOLÓN (de vuit peus francesos)	1803-Barcelona-Santa Maria del Pi (12 notes)
CONTRES DE FUSTA 14' + 7'	1763 Monistrol (8 notes)
CONTRES DE FUSTA 7'	1740 Girona-Sant Daniel (primer pressupost) (8 notes) 1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷
NASARD DOTZENA	1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷
NASARD QUINZENA	1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷
NASARD DISSETENA	1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷
LLENO IV	1803-Barcelona-Santa Maria del Pi (12 notes)

REGISTRES DE LENGÜETERIA	
NOM DEL REGISTRE	
BOMBARDA 28'	1764 Girona-Catedral ¹⁹³⁰ 1766 Valls-Sant Joan ¹⁹³¹ 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (12 notes) 1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷
TROMPETA REAL 14'	1766 Valls-Sant Joan («una octava ab sos sostenidos y bemolls») 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni («una octava ab los sostenidos y bemolls») 1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (12 notes) 1779 Lleida-Seu Nova (Epístola) (12 notes) 1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷ 1803 Palma de Mallorca-Santa Eulària (12 notes)
CLARÍ 7'	1773 Lleida-Seu Nova (Evangeli) (12 notes) 1796 Vic-Catedral ¹⁹²⁷

VII. 3. 1. 7. REGISTRES D'ORNAMENT

A més a més de les anteriors famílies de registres, l'orgue disposa d'un petit conjunt de jocs molt singulars que no creen melodies sinó sons puntuals, alguns musicals, d'altres no, per a ressaltar el caràcter de les obres, ja siguin festives¹⁹³², bèl·liques, pastorals... per a sorprendre els fidels assistents. El seu funcionament no té res a veure amb els registres tradicionals que hem vist anteriorment, ni amb el complex mecanisme de l'orgue, al contrari, el dispositiu és summament senzill.

El registre més comú de tots és el corresponent *temblant*¹⁹³³. Consisteix en una vàlvula dins del portavent general (que ve de les manxes) que té un pes suspès amb una molla.

¹⁹³⁰ Al no tenir el contracte original, la dada no especifica clarament si les bombardes pertanyen al cos de llengüeteria o a les contres. El que sí sabem és el seu elevat cost: 300 lliures.

¹⁹³¹ No especifica clarament si pertanyen al cos de llengüeteria o a les contres.

¹⁹³² JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 138.

¹⁹³³ En versions més antigues *tremolant*.

Quan el vent passa a través d'aquesta vàlvula, la fa moure i la pròpia molla la fa balancejar, fent fluctuar el vent molt suaument.

A Catalunya tenim constància de la seva presència des del segle XVI¹⁹³⁴. Segons Francesc Baldelló, el tractat d'orgueneria de Bartomeu Triay (ca.1700)¹⁹³⁵ dedica uns paràgrafs al tema del *temblant*, aplicant-lo al seu nou orgue de Sitges (1694)^{DOC 19} matisant en el contracte que ha de ser «per l'orga gran y cadireta». Fins i tot, està il·lustrat amb un disseny de les vàlvules que produeixen les oscil·lacions. Uns anys més tard, Josep Boscà i Espanya descriu els seus efectes als obrers de la parroquial de Santa Eulària de Palma de Mallorca (1724)^{DOC 38}: «el temblant que és registre o circumstància interior que fa temblar las veus dels canons, y conté mà dreita y esquerra».

La tradició europea desembarca a Barcelona amb Kyburz i Otter els quals usen un trèmol únicament per al tercer teclat a l'orgue de Santa Maria del Pi (1803)^{DOC 139}.

Altres registres d'ornament són la gaita, localitzada a l'instrument de Valls (1766)^{DOC 109} –obra de Scherrer– «que lo tocan los quatre àngels del remate de la cadireta»; a Mataró (1736) en el que Antoni Boscà ha de «fer tocar los quatre àngels la trompeta»¹⁹³⁶; la interessant i única roda de cascavells de Seròs (1768)^{DOC 112}; els simpàtics rossinyols o ocellets; uns tambors a l'orgue de l'Aleixar¹⁹³⁷; i l'element tan típic de les nostres contrades com eren les carasses que emetien sons roncs i movien la boca i els ulls.

REGISTRES D'ORNAMENT	
NOM DEL REGISTRE	
TEMBLANT	1681 Teià 1685 Torregrossa 1690 Berga 1694 Sitges («per l'orga gran y cadireta») 1703 Montblanc-Santa Maria 1710 Barcelona-Convent de Carmelites Calçades 1717 Riner-El Miracle 1721 Barcelona-Sants Just i Pastor (amb un cost de 4 lliures) Barcelona-Sant Sever 1723 Tarragona-Dominics Barcelona-Santa Clara Manresa-Santa Maria 1724 Palma de Mallorca-Santa Eulària 1726 Guissona 1727 Vic-Catedral 1728 Barcelona-Sant Miquel («se fassa temblant com se practica en los demás òrgans») 1729 Barcelona-Santa Maria de Jonqueres 1732 Igualada (amb un cost de 10 lliures) 1734 Mataró 1736 Palafrugell 1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem (anomenat <i>temblant dols</i>)

¹⁹³⁴ ANGLÈS, HIGINI. “El órgano de la catedral de Lérida en 1543-1556”, 205 i 208.

¹⁹³⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. “Un tratado de organería del siglo XVIII”, 192.

¹⁹³⁶ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibre d'Acords 1730-1739 (núm. 10), 5 de juliol de 1735.

¹⁹³⁷ Desconec si és un registre original. El contracte de l'orgue és merament administratiu, sense oferir cap exposició detallada de la seva registració.

	1740 Girona-Sant Daniel ¹⁹³⁸ 1741 La Seu d'Urgell-Catedral Santpedor 1742 Sanaüja 1743 Vic-La Pietat 1748 Barcelona-Monestir de Valldonzella 1750 Montblanc-Santa Maria Vila-seca 1754 Bagà 1755 Porrera 1756 Barcelona-Sant Francesc de Paola Barcelona-Sant Agustí 1757 La Bisbal d'Empordà Igalada 1761 Balaguer-Sant Crist Prades 1763 Monistrol de Montserrat 1764 Bellpuig d'Urgell 1766 Valls 1767 Camprodon-Sant Pere 1771 Porrera Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1775 El Vendrell 1787 Torelló 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria 1803 Barcelona-Santa Maria del Pi (aplicat només pel teclat de recitatiu)
CASCAVELLS	1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria
RODA DE CASCAVELLS	1768 Seròs
ROSSINYOLS	1685 Torregrossa Barcelona-Convent de Carmelites Calçats ¹⁹³⁹ 1688 Besalú-Sant Vicenç 1692 Sant Feliu de Guíxols 1703 Montblanc-Sant Maria 1710 Barcelona-Convent de Carmelites Calçades 1717 Riner-El Miracle 1737 Barcelona-Sant Joan de Jerusalem 1760 Vilanova i la Geltrú-Santa Maria 1768 Seròs 1787 Torelló 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria
GAITA	1756 Barcelona-Sant Agustí ¹⁹⁴⁰ Abans 1758 Girona-Sant Pere de Galligants ¹⁹⁴¹ 1766 Valls-Sant Joan («lo tocan los quatre àngels del remate de la cadireta») 1771 Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni

¹⁹³⁸ Als dos pressupostos.

¹⁹³⁹ Afegits per Cipriano de Apecechea.

ACA: Fons Monacals Universtat Volumes 14, f. 91r; i Volumes 27, f. 26/2.

¹⁹⁴⁰ «La gayta que los quatre àngels estan fora la caixa del orga ab una trompeta de estany cada un forman dita gayta».

¹⁹⁴¹ AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 4-770), f. 837r.

	1787 Torelló («són quatre trompetas de estany»)
TIMBALS	1756 Barcelona-Sant Agustí ¹⁹⁴² 1776 La Selva del Camp («se ha de hazer un tambor con dos timbalas delasople y delamire») 1796 Ciutadella (Menorca)-Santa Maria
FORT I PIANO	1803 Barcelona-Santa Maria del Pi

VII. 3. 2. ELS REGISTRES PARTITS I TIPUS DE PARTICIONS

La Península Ibèrica no ha comptat mai amb una uniformitat territorial en relació amb l'orgueneria i està formada per les demarcacions castellana (amb les circumscripcions de Castella, País Basc-Navarra, Aragó, Andalusia i Portugal que unifiquen característiques cap al segle XVIII, conservant sempre alguna petita particularitat distintiva) i catalanovalenciana (que inclou també Illes Balears i que manté diferències significatives fins i tot entre les dues primeres comunitats).

Mentre a la cornisa mediterrània, els orgues de l'escola catalanovalenciana van desenvolupar instruments que contenien un parell de teclats (i fins i tot tres), els de la zona castellana van mantenir-ne un de sol, tret d'alguna excepció. L'existència de diferents teclats possibilitava a l'organista una major creativitat i varietat tímbrica en les seves interpretacions, construint-se majoritàriament exemplars que comptaven amb els cossos d'orgue major i cadireta.

Però els orgueners castellans, en veure que el teclat únic els oferia unes condicions limitades, es van plantejar l'opció de dividir el secret de l'instrument en dues parts: la dels baixos i la dels tiples, la part greu i la part aguda. D'aquesta manera, i entre les notes Do3/Do#3, es duplicaven els tiradors dels registres que es partien: els de la part esquerra corresponien als greus o baixos, i els de la dreta, als aguts o tiples. Aquesta nova situació oferirà al músic la possibilitat d'augmentar el ventall de timbres enfrontant dues sonoritats contrastades, creant un atractiu instrument amb més cromatisme sonor.

En un instrument d'un sol teclat, l'organista pot desenvolupar una línia melòdica amb una veu solista (utilitzant registres tímbricament més potents, ja sigui de les famílies de flautes, principals o llengueteria) acompanyada per unes harmonies amb un timbre més discret. Aquesta nova característica originarà l'aparició d'un nou gènere organístic a les seves formes musicals que serà el *partit*, anomenant-se *partit de mà esquerra* (quan la veu solista s'interpreta amb la part esquerra del teclat) o *partit de mà dreta* (quan és amb la de la dreta).

Segons el Dr. Louis Jambou, les primeres particions documentades d'instruments a la regió castellana sorgeixen als voltants de 1560 a l'*Alcázar* de Madrid per mans d'un mestre flamenc; el 1567, a l'església de la Santa Creu de Saragossa obra de Guillaume de Lupe; i a l'any següent, *maese Jorge* aplica la innovació a la totalitat dels registres de l'orgue de la catedral de Sevilla¹⁹⁴³. En el segle XVII es generalitza aquesta peculiaritat constructiva aplicant-se a determinats jocs, i posteriorment normalitzant-se a totes les famílies de registres.

L'àrea mediterrània es resisteix a la implantació de la partició malgrat que, de mica en mica, la innovació va avançant, ocupant primerament la zona valenciana, i estenent-se cap al Principat i les Illes.

¹⁹⁴² «Las timbalas que quatre flautas de melis forman ditas timbalas».

¹⁹⁴³ JAMBOU, LOUIS. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 140-141.

Catalunya ja coneixia l'existència de la partició dels registres (o, si més no, la literatura que emergeix de la seva aplicació) com ho mostra la documentació de l'orgue construït per a la Seu Vella de Lleida (Antoni Llorens i Joan Olius, 1624) on ja s'anomena l'existència d'una literatura organística basada en aquesta nova particularitat. Juntament a la disposició fònica d'aquest instrument, els mateixos orgueners redacten una taula de registració per a organistes, i a la part dedicada a la combinació de mixtures amb regalies, escriuen: *modo de mixturar la cadira ab les regalies o medio registro partido*¹⁹⁴⁴. Aquesta denominació de *medio registro partido* no correspon exactament a la forma pròpiament castellana ja que a Catalunya l'obra s'interpretarà en dos teclats malgrat que el resultat sonor que es produirà serà molt semblant al dels orgues castellans. En tot cas demostra el coneixement per part de Llorens i Olius de l'existència a Catalunya d'obres per a orgue on una veu solista estava acompanyada per altres veus secundàries i que s'interpretaven com a dos plans sonors tímbricament diferenciats.

Durant la primera meitat del segle XVII, apareixen a terres catalanes alguns instruments als quals s'aplica la partició d'algun registre, d'una forma molt puntual. Insistim que el fet que l'orgue català disposi de més d'un teclat, possibilita la interpretació d'una obra partida sense haver de modificar substancialment l'estructura de l'instrument. D'aquí la lentitud d'assimilació d'aquesta innovació. Aquesta afirmació queda absolutament confirmada quan l'any 1685 l'orguener Bartomeu Triay ha de restaurar l'orgue de la col·legiata de Santa Maria de Castelló d'Empúries i els jurats de la vila certifiquen que «Triay hage de posar y acentar lo dit orga sens ésser partit pus apar no és necessari havent-hi cadireta»¹⁹⁴⁵. Tornant a aquests exemplars de la primera meitat de segle XVII, tenim els casos dels orgues d'Argentona (Josep Galtaires 1635, «registre de tres canons per punt dit lo simbalet, compositió de ut mi sol y est partit a ús de Castella»¹⁹⁴⁶), Monistrol de Montserrat (Francesc Galtaires 1648, «un simbalet de tres canons per punt que és ut mi sol, y lo dit simbalet partit per fer gaytilla par mà dreta i esquerra»¹⁹⁴⁷), Ripoll-Sant Pere (Francesc Galtaires 1652, «un simbalet de tres canons per junt de estany i dit simbalet de compositió ut mi sol, i lo dit simbalet ha de ser partit per fer gaitilla per mà dreta i esquerra»¹⁹⁴⁸) i Teià (Francesc Galtaires 1681, «lo simbalet de compositió de tres espècias que és ut mi sol, y lo dit simbalet a de ésser partit per fer gaitilla per mà dreta y esquerra, de estany»¹⁹⁴⁹). S'observa que la exclusivitat de la partició pertany al cimbalet de tres fileres, utilitzat per a interpretar –com s'aconsella a les capitulacions– la forma musical de *gaitilles*, i que aquests dos membres de la nissaga Galtaires (Mn. Josep n.1602–†1644 i Francesc Galtaires n.1615–†1687) inclouen habitualment aquesta innovació als instruments que fabriquen.

L'any 1685, el convent de Carmelites Calçats de Barcelona acorda amb el navarrès Cipriano de Apecechea (anomenat al document *Azechafea*) «fer de nou lo sacret partit» i afegir les regalies i la corneta magna. Pel redactat es pot deduir que abans de 1685 ja existia un altre secret partit en aquest convent barceloní¹⁹⁵⁰.

¹⁹⁴⁴ ANGLÈS, HIGINI. *Iohannis Cabanilles. Opera Omnia*. Vol I, XXXV.

¹⁹⁴⁵ AHG: Fons Notarial de Castelló d'Empúries (Ca 1476), 17 de març de 1685.

¹⁹⁴⁶ ACA: Fons notarial de Mataró (batllies) Mt-C 20, 4 de novembre de 1635.

¹⁹⁴⁷ AHPB: Notari Bartomeu Plea de Barcelona (718/7), f. 698r-700r.

¹⁹⁴⁸ MORENO I MORERA, MODEST. “Notes sobre un orgue del s. XVII de l'antiga església de Sant Pere de Ripoll”. *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès* 1985-1986 (1987), p. 16.

¹⁹⁴⁹ AMTe: Contracte de l'orgue, 1681.

¹⁹⁵⁰ ACA: Fons Monacals Universitat Volums 14, f. 91r; i Volums 27, f. 26/2.

Els diferents orgueners que treballen a Catalunya des de finals de segle XVII fins al XVIII empen la partició en determinats registres (els quals detallarem a l'apartat VII. 3. 2.) i el nombre de jocs partits varia molt, depenent de les dimensions de l'instrument, de l'època i del constructor. És pràcticament impossible confeccionar un inventari exacte dels registres que es parteixen. Com s'ha dit durant tota la tesi, les grans llacunes documentals i l'ampli territori que abastem dificultaran aquest objectiu. L'únic sistema que ens pot guiar és la recerca exhaustiva de documentació que ens informarà de la evolució de la registració. Però igualment, les capitulacions i alguns llibres d'actes o comptes ens oferiran informació poc precisa en aquest aspecte que ens impedirà emetre qualsevol judici de caràcter general.

La finalitat dels contractes sobre construcció d'orgues és la d'establir un seguit d'acords i responsabilitats que ha de complir el client i el mestre orguener. Una d'aquestes informacions, si el document està molt ben detallat, ha de ser la concreció dels registres que l'orguener haurà de partir, fet que ens ajuda a conèixer lleument l'evolució dels instruments. Alguns casos indiquen la partició de tots els jocs com, per exemple, els orgues de Torregrossa (1685)^{DOC 9}, monestir de Cadins a Girona (1705)^{DOC 28} on Agustí Llinàs indica que s'han de fer «com se acostuma» (afirmació fruit d'una llarga estada a terres de Castelló i Tortosa), del convent de Carmelites Calçades a Barcelona (1710)^{DOC 29}, de Sant Sever de Barcelona (1721)^{DOC 33} o de l'Aleixar (1733)¹⁹⁵¹. Sobre l'instrument de Santa Clara de Vic¹⁹⁵² de Bartomeu Triay, amb data desconeguda, i amb vuit registres, s'afirma que «tots estos registres astan partits y és molt bo per fer mixturas» per a la varietat de la música. Cal tenir present que aquests instruments són de petites dimensions.

En canvi, a Montbrió del Camp, es construeix durant l'any 1792 un instrument, obra de Josep Folch, de dimensions mitjanes, el qual disposa de tots els registres de l'orgue major partits i algun de la cadireta, seguint les característiques orgueneres habituals valencianes.

Continuant amb l'anàlisi dels contractes i la matisació dels partits, no existeix una norma estricta sobre la seva aplicació en els registres ja que cada factor o cada client demanava una característica diferent.

Inicialment es mantindran sencers els registres que formen el fonament sonor de l'instrument com els principals de 14 i de 7 palms juntament amb flautes de 14 palms i es partiran la resta de registres. Com a exemples l'orgue del convent de Jonqueres de Barcelona (1729)^{DOC 44} on s'indica que «los registres referits han de ésser partits tots menos la cara y lo registre de fusta», el de Guimerà (1737)^{DOC 51} «tots los referits registres agen de ser partits, per la major diversitat, menos lo flautat principal», el de Torredembarra (1705) que té tots els registres de l'orgue major partits tret del flautat i l'octava i els de la cadireta, i el de Bagà (1754)^{DOC 89} que «se han de partir tots los registres menos los tres primers [que són flautat major, violó 14 palms i octava de 7 palms]».

Avançant en els anys, cada cop es concreta més el tipus de registre que es partirà, triant d'una forma més exclusiva els nasards i evidentment les cornetes i llengüeteria: a la col·legiata de Guissona (1726)^{DOC 39} «tots estos registres [de nasards de 12a, 15a i 17a] estaran partits de mà dreta a mà esquerra», a Juneda (1751)^{DOC 81} «tots los registres, menos los que componen lo ple, se han de partir», a la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96} «se han de partir tots los registres menos la cara, la octava, la quinzena, los flautats de fusta y lleno»,

¹⁹⁵¹ D'aquest magnífic orgue històric només ens ha arribat documentalment el contracte administratiu on es detalla els terminis de pagament i d'execució sense anomenar la disposició fònica de l'instrument ni les seves característiques.

¹⁹⁵² BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Un tratado de organería del siglo XVIII", 188.

a la catedral de la Seu d'Urgell (1741)^{DOC 62}, a Arenys de Mar (1765)^{DOC 106}, i al convent de Sant Francesc de Reus (1771)^{DOC 114} «estos [...] nasarts han de ser partits».

Però aquesta innovació del partit, plenament normalitzat ja al segle XVIII, produirà en els organistes un ventall més ampli de possibilitats i combinacions sonores com explica Antoni Cases al protocol de construcció de l'orgue de la col·legiata de Balaguer (1753)^{DOC 88} «[...] de esta conformitat, en las dos ditas cornetas, hi haurà més partits de mà dreta y més varietat per a esplayar-se lo organista per a donar gust als oyents».

I si l'orgue és de grans dimensions, es pot ampliar el nombre de particions cap a les mixtures com el cas de l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona (1741)^{DOC 63} que tindrà partits tres nasards, la trompeta real i tres registres de mixtura.

La capitulació del nou orgue del monestir de Camprodon (1767)^{DOC 111} ens ofereix un cas d'absoluta indefinició quan escriu: «se adverteix que tots los registres, acceptat las flautas, deuen ser partits per poder fer més variacions lo organista». Amb aquesta afirmació, Cavaillé hi inclou els registres de la família de les flautes o també hi hem d'incloure la dels principals? O es refereix a tots els registres excepte als de llengüeteria?

VII. 3. 2. 1. TIPUS DE PARTICIONS

A diferència dels orgues de la resta del país, amb una partició centrada entre les notes Do3 i Do#3, els instruments catalans oferiran la possibilitat d'elegir entre dues opcions: entre Do3 i Do#3 i entre Si2 i Do3. Recordem que aquesta línia, que marca la diferenciació entre la part dels baixos i la part dels tiples, serà la mateixa de tots els registres partits distribuïts pels diferents teclats de l'orgue, o sigui, el tipus de partició serà el mateix en cadascun dels teclats de cadireta, orgue major i ecos.

Però per quina raó s'aplica la partició A o la partició B? Després d'analitzar els casos des d'un possible punt de vista musical, desconec quins criteris i quines raons utilitzen els orgueners per a optar per un tipus de partició o un altre. No sé si, tal vegada, pot estar relacionat amb el cant de l'ofici de les hores i els modes gregorians, la interpretació dels coneguts versos per a la salmòdia o, fins i tot, l'economia (ja que els instruments entre Si2/Do3 devien ser lleugerament més cars per l'ús d'una major quantitat de material). Fins i tot he intentat buscar una relació entre els tipus de particions i el fet de que fossin comunitats masculines o comunitats femenines, per la gravetat dels cants, però analitzats, tampoc concorda. En tot cas, és una incògnita molt interessant per a futurs o actuals investigadors.

Una font documental valuosíssima que ens pot ajudar també a identificar la partició de determinats orgues és l'anàlisi d'alguns manuscrits musicals dipositats actualment als nostres arxius. Només cal fer una recerca als fons musicals sobre partitures per a orgue, naturalment contemporànies a la cronologia tractada en aquesta tesi, per a descobrir o intuir quina partició posseïa l'instrument on aquell compositor exercia d'organista. Malauradament la quantitat de partitures no és quantiosa però sí força interessant. El fons de reserva de la Biblioteca de Catalunya-BdC, l'Arxiu Comarcal de la Segarra-ACSG, arxius episcopals i parroquials, entre d'altres, ofereixen un ampli reguitzell de partitures del gènere organístic *versos* i *partits*. Entre els compositors més coneguts tenim les figures dels monjos Anselm Viola i Narcís Casanoves (obres localitzades a diversos arxius que ens informaran sobre l'orgue del monestir de Montserrat), Antoni Coderch (sobretot a l'ACSG per a l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell/època 1795), Joan Vila (a la BdC amb l'orgue de Santa Maria del Pi de Barcelona/de 1740 a 1791), Josep Elies (a la BdC i als orgues barcelonins de Sant Pere de les Puel·les/1712 i dels Sants Just i

Pastor/1715) o Benet Juncà (a l'ACL amb l'instrument de Santa Maria del Mar de Barcelona a les acaballes del segle XVIII).

Examinant l'escriptura de l'obra d'aquests autors afirmem que majoritàriament els partits s'interpretaven a dos teclats. El partit de tiple utilitzarà la corneta de la cadireta per a fer la veu o veus solistes i l'acompanyament es realitzarà amb la mà esquerra sobre el teclat de l'orgue major; i en el cas invers d'un partit de baixó, la cadireta o l'orgue major tindran la funció de solista/es i l'acompanyament el faran l'orgue major o cadireta segons on es faci el solista. Pensem que aquests mestres organistes eren titulars d'instruments d'esglésies principals i que, per tant, els orgues no eren de dimensions modestes. En canvi la resta d'organistes que han passat a l'oblit, i que eren responsables d'exemplars més modestos, s'havien de conformar amb un sol teclat i havien de crear una literatura adaptada a les característiques del petit instrument.

La graella següent enumera els tipus de partició dels orgues treballats al present treball de recerca informant de l'orguener que l'ha construït o restaurat:

ANY	POBLACIÓ I ESSLÉSIA	TIPUS DE PARTICIÓ	ORGUENER
1697	Barcelona-Sant Pere de les Puel·les	Do3/Do#3	J. Boscà [pare]
1700	Tarragona-Catedral (capella del Claustre)	Do3/Do#3	Desconegut
1703	Montblanc-Santa Maria	Do3/Do#3	J. Boscà [pare]
1705	Torredembarra	Do3/Do#3	J. Guilla
1710	Barcelona-Carmelites Calçades	Do3/Do#3	J. Boscà [pare]
1717	Riner-Santuari del Miracle	Do3/Do#3	J. Boscà [pare]
1719	L'Albi	Do3/Do#3	R. Galtaires
1721	Barcelona-Sants Just i Pastor Barcelona-Sant Sever	Si2/Do3 Si2/Do3	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare]
1723	Manresa-Col·legiata Tarragona-Dominics	Si2/Do3 Si2/Do3	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare]
1726	Guissona-Col·legiata	Do3/Do#3	J. B. Ferrer
1727	Vic-Catedral	Si2/Do3	J. Boscà [pare]
1728	Cabacés Ulldecona	Do3/Do#3 Do3/Do#3	A. Cases J. Botella
1731	Torroella de Montgrí Vallbona de les Monges-Monestir	Si2/Do3 Do3/Do#3	A. Boscà A. Cases
1732	Igualada	Si2/Do3	J. Boscà [ind.]
1734	Mataró Manresa-Col·legiata	Do3/Do#3 Si2/Do3	A. Boscà A. Boscà
1735	L'Aleixar	Do3/Do#3	J. B. Ferrer
1736	Palafrugell	Do3/Do#3	A. Boscà
1737	Guimerà Barcelona-Sant Joan de Jerusalem Barcelona-Sants Just i Pastor	Do3/Do#3 Si2/Do3 Si2/Do3	A. Cases J. Boscà [ind.] A. Boscà
1738	Torroella de Montgrí	Do3/Do#3	A. Boscà
1739	Lleida-Sant Llorenç Tarragona-Catedral	Do3/Do#3 Do3/Do#3	J. Boscà [ind.] A. Cases
1740	Girona-Sant Daniel	Do3/Do#3	A. Boscà
1741	La Seu d'Urgell-Catedral Santpedor Barcelona-Santa Maria del Mar Barcelona-Santa Maria del Pi	Si2/Do3 Do3/Do#3 Do3/Do#3 Si2/Do3	A. Boscà A. Boscà A. Boscà A. Boscà

1743	Cervera-Santa Maria Vic-La Pietat Oliana	Do3/Do#3 Do3/Do#3 Do3/Do#3	A. Cases A. Boscà A. Boscà
1745	Girona-Catedral	Do3/Do#3	A. Boscà
1747	Tàrraga Castelló de Farfanya-Santa Maria	Do3/Do#3 Do3/Do#3	A. Cases A. Cases
1748	Esparreguera Barcelona-Valldonzella Talamanca	Do3/Do#3 Do3/Do#3 Do3/Do#3	J. Boscà i Serinyana J. Boscà [ind.] J. Boscà i Serinyana
1750	Vila-seca Montblanc-Santa Maria La Pobla de Cérvoles	Do3/Do#3 Si2/Do3 Do3/Do#3	A. Cases A. Boscà A. Cases
1751	Juneda	Do3/Do#3	A. Cases
1752	Verdú	Do3/Do#3	A. Cases
1753	Lleida-Sant Llorenç Balaguer-Santa Maria	Si2/Do3 Do3/Do#3	A. Boscà A. Cases
1754	Bagà	Do3/Do#3	A. Boscà
1755	Porrera	Do3/Do#3	A. Cases
1756	Riudoms Barcelona-Sant Francesc de Paola Barcelona-Sant Agustí	Do3/Do#3 Do3/Do#3 Si2/Do3	A. Cases J. Boscà i Serinyana A. Boscà
1757	Sant Cugat del Vallès-Monestir Igualada La Bisbal d'Empordà	Do3/Do#3 Si2/Do3 Si2/Do3	J. Boscà i Serinyana A. Boscà A. Boscà
1759	Agramunt	Do3/Do#3	A. Cases
1761	Prades Balaguer-Sant Crist	Do3/Do#3 Si2/Do3	A. Cases J. Boscà i Serinyana
1763	Monistrol de Montserrat	Si2/Do3	J. Boscà i Serinyana
1764	Bellpuig d'Urgell	Si2/Do3	J. Boscà i Serinyana
1765	Arenys de Mar	Do3/Do#3	A. Cases
1766	Valls-Sant Joan	Si2/Do3	Ll. Scherrer
1767	Camprodon-Sant Pere	Si2/Do3	J. P. Cavaillé
1768	Seròs	Do3/Do#3	A. Cases
1771	Reus-Sant Francesc Porrera Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni	Do3/Do#3 Si2/Do3 Si2/Do3	A. Cases Ll. Scherrer Ll. Scherrer
1772	Sant Martí de Maldà	Si2/Do3	Ll. Scherrer
1773	Lleida-Seu Nova (orgue Evangeli)	Si2/Do3	Ll. Scherrer
1775	El Vendrell	Si2/Do3	L. Scherrer
1778	Vielha	Si2/Do3	J. Vicens
1779	Lleida-Seu Nova (orgue Epístola)	Si2/Do3	Ll. Scherrer
1787	Torelló	Si2/Do3	J. Vullen
1788	Sarral	Do3/Do#3	J. Cases i Soler
1790	Bràfim	Do3/Do#3	J. Cases i Soler
1792	Barcelona-Capella del Sant Esperit Montbrió del Camp	Si2/Do3 Do3/Do#3	J. Vullen J. Folch

1796	Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	Do3/Do#3	J. Cases i Soler
1799	Torroja del Priorat	Si2/Do3	J. P. Cavallé
Acaballes s. XVIII	Aitona	Do3/Do#3	Desconegut (escola castellana)
1803	Palma de M.-Santa Eulària	Si2/Do3	Ll. Scherrer
1804	La Sènia	Do3/Do#3	S. de Salvador

A la taula anterior advertim que l'origen de la partició Si2/Do3 és obra de la família Boscà, concretament de l'any 1721 quan Josep, el patriarca orguener, emprèn la restauració de l'orgue de l'església dels Sants Just i Pastor i també de la construcció del nou instrument del nou temple de Sant Sever, tots dos exemplars a Barcelona, aplicant aquesta partició als dos orgues. Posteriorment vindran l'important instrument de la col·legiata de Manresa (1723), el del convent de Dominics de Tarragona (1723) i el de la catedral de Vic (1727).

Després de la mort del fundador de la nissaga (1733), recolliran la tendència els seus fills Antoni Boscà i Josep Boscà i Serinyana alternant la utilització d'ambdues particions. De Josep Boscà i Espanya no ho podem assegurar per la manca de documents contractuals seus.

La resta d'orgueners catalans en actiu (Ferrer, Galtaires, Cases, i Cases i Soler) se cenyiran exclusivament a Do3/Do#3.

En canvi els orgueners estrangers arribats a Catalunya (Scherrer, Cavallé, Vullen) aplicaran als seus instruments, d'una forma gairebé automàtica, la partició Si2/Do3. Com també Josep Vicens, deixeble d'Antoni Boscà, continuarà utilitzant la partició del seu mestre entre Si2/Do3.

Resulta interessant anomenar el cas de l'instrument de la parròquia de Torroella de Montgrí. L'any 1682, Bartomeu Triay emprèn la construcció d'un nou orgue que comptarà, entre d'altres jocs, amb el registre sencer de trompeta real («no hage de ser partit de registres com ho és al de dit convent de Sant Domingo [de Girona]»).¹⁹⁵³

Gairebé cinquanta anys més tard, el 25 de juny de 1731, Antoni Boscà modernitzarà l'orgue amb la inclusió de nous registres i la renovació de secrets, els quals partirà entre Si2/Do3. Però unes obres d'ampliació de l'església l'any 1783 provoquen uns desperfectes importants a l'instrument, fet que obliga els obrers a requerir un altre cop els costosos serveis d'Antoni Boscà. El factor torna a elaborar una nova disposició fònica però transformarà l'antiga partició en Do3/Do#3. Desconeixem per què, en un termini tan curt de temps (set anys), Boscà canvia de partició.

VII. 3. 2. 2. REGISTRES PARTITS.

VII. 3. 2. 2. 1. REGISTRES PARTITS D'ÀMBIT SENCER¹⁹⁵³.

És impossible fixar amb rotunditat quins són els registres que freqüentment es parteixen. Com ja és habitual, la documentació consultada ens cenyeix el nostre radi

¹⁹⁵³ Per a conèixer els registres que més usualment es parteixen, he analitzat la documentació i els he classificat pel cos de l'orgue al qual pertanyen (orgue major, cadireta i ecos), si és un registre sencer que ocupa la totalitat del teclat o només la part dreta (tiples) o esquerra (baixos).

En aquest llistat no estan representats els registres d'ecos ja que ja els trobem classificats a l'apartat VII. 3. 1. 3. del present capítol, ni tampoc els registres de llengüeteria ja que els trobem classificats als apartats VII. 3. 1. 1. i VII. 3. 1. 2. del present capítol.

d'acció i per tant les conclusions extretes no es poden afirmar de forma definitiva ni absoluta.

Dins de l'enumeració de característiques d'un instrument nou o d'una actuació acordada, una quantitat reduïda de protocols indica si l'instrument ha de disposar de registres partits. Una minoria ho esmenta però no especifica exactament de quins registres es tracta. El problema afecta els jocs d'àmbit sencer, o sigui, els que ocupen tota la llargada del teclat i que es poden seccionar en mà esquerra i mà dreta. Els que utilitzen únicament la mà esquerra o la mà dreta de l'àmbit, els podem delimitar quan es mencionen com a «partit» i/o calculem l'assignació de tubs que es mostra a la capitulació.

Per exemple, els regidors de Torregrossa (1685)^{DOC 9} encarreguen un nou orgue d'un sol teclat a Andrés Bargeró puntualitzant «que dit orgue sigue partit», o el cas del de les Carmelites Calçades de Barcelona (1710)^{DOC 29}, de Josep Boscà [pare], on es repeteix que «lo sobredit orga ha de ser partit». Amb aquesta frase taxativa, òbviament, hem d'entendre que tota la seva disposició fònica ha de ser partida.

Una situació semblant es dona a l'orgue del monestir de Cadins a Girona (1705)^{DOC 28}, obra d'Agustí Llinàs, de dimensions similars al de Bargeró. La clàusula del conveni indica «que los registres hagen de ésser tots partits com se acostuma», sense concretar res més. Aquest model ens desorienta molt més que l'anterior. A què es refereix amb «com s'acostuma»? Es partien absolutament tots els registres? El que és indubtable és que aquestes afirmacions s'apliquen a instruments de pocs jocs i que la partició s'empra per a donar més recursos tímbrics a les interpretacions.

L'orgue de Sant Sever de Barcelona (1721)^{DOC 33} reitera amb «lo dit orga ha de ser partit». Però aquest cas ofereix una dada especial. El contracte especifica que el registre de flautat de fusta de catorze palms ha de comptar amb trenta-set tubs. Si tot l'instrument ha de ser partit, aquest registre disposaria només de dotze tubs en la seva part esquerra? Quin sentit té? Un altre model de petit orgue és el del monestir de Santa Clara de Barcelona (1723)^{DOC 36}, també de Josep Boscà [pare], que –amb caràcter imperatiu– afirma «que tots los registres que pugan ésser partits, tinga obligació de fer-los partits». Però segueix sense concretar.

Fins que l'exemplar del convent de Santa Maria de Jonqueres (1729)^{DOC 44}, obra d'Antoni Boscà, ens obsequia amb una mica de llum: « los registres referits han de ésser partits tots, menos la cara y lo registre de fusta». D'aquesta manera concorda amb el cas de Sant Sever i el seu registre de fusta segurament no es va partir. Guimerà (1737)^{DOC 51} insisteix: « que tots los referits registres agen de ser partits per la major diversitat, menos lo flautat principal».

Després d'aquests petits instruments, ens endinsem en models de mida mitjana o gran els protocols dels quals especifiquen d'una manera entenedora quins registres s'han de partir. A Guissona (1726)^{DOC 39}, s'escriu que «tots estos registres estaran partits de mà dreta a mà esquerra», referint-se només als nasards de dotzena, quinzena i dissetena de l'orgue major, idènticament que l'orgue de la catedral de la Seu d'Urgell (1741)^{DOC 62}. A Santa Maria del Mar de Barcelona (1741)^{DOC 63} indica que «en dit orga se han de partir set registres com són lo de trompeta real, tres nasars y tres de lleno». A Juneda (1751)^{DOC 81} «tots los registres, menos los que componen lo ple, se han de partir», i a Bagà (1754)^{DOC 89} «se han de partir tots los registres menos los tres primers» que corresponen a flautat major de la cara 14 palms, fusta 14 palms i octava 7 palms. A la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96} «se han de partir tots los registres menos la cara, la octava, la quinzena, los flautats de fusta y lleno», de forma similar a Juneda i a la composició del seu ple.

Al monestir de Sant Pere de Camprodon (1767)^{DOC 111}, Joan Pere Cavaillé estableix que «tots los registres, acceptat las flautas, dehuen ser partits», o sigui que l'obligació només

afecta els registres de llengüeta. La corneta magna n'és exclosa perquè sobreentenem que ja és partida.

A partir de 1765, l'aplicació de la partició es generalitza en els registres de nasards i llengüeteria exterior i interior, com succeeix a la renovació de l'orgue de la catedral de Girona^{DOC 133} «tots los registres de nazarts y llangueta partits».

Tot seguit, he confeccionat una classificació dels registres partits que han sorgit a la documentació consultada. Vull mencionar que l'orgue d'Aitona^{DOC 143}, de les acaballes del segle XVIII, l'he exclós de la graella següent per ser un instrument de característiques castellanés amb tots els registres partits.

ORGUE MAJOR			
REGISTRES SENCERS PERÒ PARTITS			
PRINCIPALS			
Octava	1710 1721 1723 1729 1737	Barcelona-Carmelites Calçades Barcelona-Sant Sever Barcelona-Sant Clara Barcelona-Convent de Jonqueres Guimerà	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] A. Cases
Dotzena	1724	Palma de M.-Santa Eulària	J. Boscà i Espanya
Dotzena llarga	1710	Barcelona-Carmelites Calçades	J. Boscà [pare]
Quinzena	1724 1737	Palma de M.-Santa Eulària Guimerà	J. Boscà i Espanya A. Cases
Quinzena llarga	1710 1754	Barcelona-Carmelites Calçades Bagà	J. Boscà [pare] A. Boscà
Quinzena doble	1721	Barcelona-Sant Sever	J. Boscà [pare]
Quinzena llarga doble	1723	Barcelona-Santa Clara	J. Boscà [pare]
Dinovenen llarga	1754	Bagà	A. Boscà
Vint-i-dosena	1724	Palma de M.-Santa Eulària	J. Boscà i Espanya
Vint-i-dosena doble	1737	Guimerà	A. Cases
FLAUTES			
Fusta 14 palms	1710	Barcelona-Carmelites Calçades	J. Boscà [pare]
Tapadet 7 palms	1721 1723 1729 1737	Barcelona-Sant Sever (l'anomena <i>flautadet</i>) Barcelona-Monestir de Santa Clara Barcelona-Convent de Jonqueres Guimerà	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] A. Cases
Nasard (indeterminat)	1721	Barcelona-Sant Sever	J. Boscà [pare]
Nasard dotzena	1710 1723 1724 1726 1729 1741	Barcelona-Carmelites Calçades Barcelona-Monestir de Santa Clara Palma de M.-Santa Eulària Guissona Barcelona-Convent de Jonqueres Barcelona-Santa Maria del Mar	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà i Espanya J. B. Ferrer J. Boscà [pare] A. Boscà

	1751 1754 1757 1765	La Seu d'Urgell-Catedral Juneda Bagà La Bisbal d'Empordà Arenys de Mar	A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Boscà A. Cases
Nasard quinzena	1724 1726 1729 1741 1751 1754 1757 1765 1771	Palma de M.-Santa Eulària (l'anomena <i>nazardillo</i> de tres palms i mig) Guissona Barcelona-Convent de Jonqueres La Seu d'Urgell-Catedral Barcelona-Santa Maria del Mar Juneda Bagà La Bisbal d'Empordà Arenys de Mar Reus-Sant Francesc	J. Boscà i Espanya J. B. Ferrer J. Boscà [pare] A. Boscà A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Boscà A. Cases A. Cases
Nasard dissetena	1726 1729 1741 1751 1754 1757 1765 1771	Guissona Barcelona-Convent de Jonqueres Barcelona-Santa Maria del Mar La Seu d'Urgell-Catedral Juneda Bagà La Bisbal d'Empordà Arenys de Mar Reus-Sant Francesc	J. B. Ferrer J. Boscà [pare] A. Boscà A. Boscà A. Cases A. Boscà A. Boscà A. Cases A. Cases
Nasard dinovena	1737	Guimerà	A. Cases
MIXTURES			
Quinzena i dinovena	1729	Barcelona-Convent de Jonqueres	J. Boscà [pare]
Mixtura de tres fileres	1729	Barcelona-Convent de Jonqueres	J. Boscà [pare]
Alemanya III	1723	Barcelona-Monestir de Santa Clara (l'anomena <i>simbalet o</i> <i>alemanya</i>)	J. Boscà [pare]
Cascavells III	1754	Bagà	A. Boscà
Címbala III	1710 1721 1723 1737 1754	Barcelona-Carmelites Calçades (l'anomena <i>cimbalet</i>) Barcelona-Sant Sever Barcelona-Monestir de Santa Clara Guimerà Bagà	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] J. Boscà [pare] A. Cases A. Boscà
Cimbalet (sense especificar fileres)	1724	Palma de M.-Santa Eulària	J. Boscà i Espanya
Mixtura de quatre fileres	1729	Barcelona-Convent de Jonqueres	J. Boscà [pare]
Corona IV	1754	Bagà	A. Boscà
Ple major IV	1710	Barcelona-Carmelites Calçades	J. Boscà [pare]
Quinzena i dinovena	1729	Barcelona-Convent de Jonqueres	J. Boscà [pare]

Tolosana de <i>lleno</i> III	1754	Bagà	A. Boscà
Vint-i-dosena doble	1737	Guimerà	A. Cases

CADIRETA			
REGISTRES SENCERS PERÒ PARTITS			
Nazardillo	1724	Palma de M.-Santa Eulària	J. Boscà i Espanya
Vint-i-dosena (sense especificar fileres)	1724	Palma de M.-Santa Eulària	J. Boscà i Espanya
Cimbalet (sense especificar fileres)	1724	Palma de M.-Santa Eulària	J. Boscà i Espanya

VII. 3. 2. 2. 2. REGISTRES PARTITS DE MÀ ESQUERRA O DE MÀ DRETA¹⁹⁵⁴.

ORGUE MAJOR			
REGISTRES NOMÉS DE MÀ DRETA			
FLAUTES			
Flauta travessera	1742 1743 1756 1772 1775 1776 1788 1796	Sanauja Cervera-Santa Maria Riudoms Sant Martí de Maldà El Vendrell La Selva del Camp Sarral Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	J. Boscà [ind.] A. Cases A. Cases L. Scherrer L. Scherrer F. i M. Turull J. Cases i Soler J. Cases i Soler
Flauta travessera (7')	1756	Riudoms	A. Cases
Ministrils de Flandes	1697 1729	Barcelona-Catedral Barcelona-Convent de Jonqueres	J. Boscà [pare] J. Boscà [pare]
Flauta de <i>xaringa</i>	1730	Girona-Sant Lluc	A. Boscà
MIXTURES			
Quinzena lleno II	1792	Barcelona-Capella del Sant Esperit	J. Vullen
Címbala III	1747 <small>1955</small>	Castelló de Farfanya-Santa Maria	A. Cases

CADIRETA			
REGISTRES NOMÉS DE MÀ DRETA			

¹⁹⁵⁴ En aquest llistat no estan representats els registres d'ecos ja que ja els trobem classificats a l'apartat VII. 3. 1. 3. del present capítol, ni tampoc els registres partits de la família de les cornetes i de llengüeteria (tant interior com de batalla) ja que els trobem classificats als apartats VII. 3. 1. 1. i VII. 3. 1. 2. del present capítol.

¹⁹⁵⁵ Aquest registre ja es trobava a l'orgue abans de la seva renovació.

Flautat 14'	1741	Barcelona-Santa Maria del Mar	A. Boscà
Flauta travessera	1753	Lleida-Sant Llorenç	A. Boscà
	1766	Valls	L. Scherrer
	1771	Vilanova i la Geltrú-Sant Antoni	L. Scherrer
	1773	Lleida-Seu Nova (orgue Evangelí) ¹⁹⁵⁶	L. Scherrer
	1776	El Vendrell ¹⁹⁵⁶	L. Scherrer
	1779	Lleida-Seu Nova (Epístola)	L. Scherrer
Flauta travessera doble	1796	Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	J. Cases i Soler
	1803	Palma de M.-Santa Eulària	L. Scherrer
Flauta <i>alamanda o travesera</i>	1773	Lleida-Seu Nova (Evangelí)	L. Scherrer
	1776	El Vendrell	L. Scherrer
Flauta travessera doble	1803	Barcelona-Santa Maria del Pi	J. Kyburz/F.Otter
Rossinyols	1694	Sitges	B. Triay

CADIRETA			
REGISTRES NOMÉS DE MÀ ESQUERRA			
Fusta 14'	1743	Vic-La Pietat	A. Boscà
Nasard dinovena	1796	Ciutadella (Menorca)-Santa Maria	J. Cases i Soler
Quinzena llarga	1741	Barcelona-Santa Maria del Mar	A. Boscà

VII. 4. CANONADA

Dins de la complexitat de l'instrument, la canonada presenta una gran varietat de formes i característiques que donaran lloc al gran ventall de timbres

S'adrecen a ella amb diversos noms, segons l'època. Així tenim des del segle XV i anteriors fins al primer quart del XVIII els noms de *canons* o *canyuteria* (amb les seves versions al castellà) malgrat que el nom habitual i generalitzat durant totes els períodes és el de flautes, adreçat als tubs en general.

Una segona denominació, potser una mica ambigua, correspon a la paraula *música*, terme que òbviament pot prendre nombroses connotacions però que en aquest cas es refereix exclusivament a la canonada. A la capitulació de l'orgue de Sant Miquel de Barcelona (1687)^{DOC 10} d'Antonio Bidarte, els obrers indiquen que l'orguener «promet de posar tot lo dit orga y cadireta en quant a la música ab tota la perfectió, acomodant y adobant axí, en fusta com matall, flautas, manxas y portavents, y en lo demás y tot quant en dit orga sia menester y convinga necessari, per que stiga ab dita perfectió, permenent y duratió». En aquest cas, el sentit de *música* no queda excessivament definit i es podria equiparar al conjunt de registres o a la canonada.

Però molt més entenedor resulta el seu significat a la visura del nou instrument de Mataró d'Antoni Boscà, efectuada el 5 de juliol de 1736, quan els examinadors certifiquen que «an examinat lo orgue [...] y exactament se ha regonegut capítol per capítol, y tant en la manufatura, de estany com en la de fusta, ha complert segons requereix la obra, en la disposició de la música molt ben ordenada, segons la Iglésia demana, en la igualtat de ser, afinada, mol ben exacutada»¹⁹⁵⁷. Una altra menció formaria part dels capítols sobre la

¹⁹⁵⁶ L'anomena *flauta alamanda o travesera*.

¹⁹⁵⁷ ACM: Fons Municipal de Mataró. Llibres d'Acords 1730-1739 (núm. 10), 5 de juliol de 1736.

renovació de l'orgue de la col·legiata de Sant Feliu de Girona (1740) quan Antoni Boscà li afegeix un cos d'ecos sense el beneplàcit dels canonges. En sessió capitular, es discuteix que «lo orguer acabave de assentar lo orga però que ell -per que la música ly isqués millor-avia posats tres registres de música nova en lloch de la música vella que avia de posar en fora del pactat. Y a més de esto, avia posats tres registres de ecos que tampoch no era del pacte y que ell avia dit que los dexaria per tot un any, y que si aleshoras los voliem que pagariem lo valor de ells, y en cas de no voler los dits registres y los ecos, que ell se los ne tornaria y compondrie de la música vella los dits tres registres, com era de sa obligació»¹⁹⁵⁸.

Per verificar que el sentit d'aquest terme es pot donar en d'altres factors diferents dels exposats fins ara, Antoni Cases de Reus, en una clàusula del contracte de l'orgue de Tàrraga (1747)^{DOC 73} és obligat a fabricar «un secret nou per a tots los refferents registres ab sas tapas registres fiadors y demes necessari procurant que tota la sobre dita música no estorbe una a altra per a que se puga afinar ab la major llibertat y ab tota seguretat».

D'altres casos es localitzen als convenis de Cabacés (1728)^{DOC 41}, Guimerà (1737)^{DOC 51}, Juneda (1751)^{DOC 81}, Verdú (1752)^{DOC 85} i la Sènia (1804)^{DOC 142}.

La major part de les capitulacions detallen el material amb què s'han de construir els tubs, puntualitzant normalment si són de fusta o metall, o oberts o tapats.

La part més vistosa de l'orgue, la façana, està constituïda per tubs d'estany amb un alt grau de puresa i els de l'interior per estany i plom, com proven les concòrdies de Tàrraga (1747)^{DOC 73} «los registres deuen ésser de estany, ço és, las flautas de la cara de estany fi y las dedins de estany mixturat» o Sarral (1788)^{DOC 125} «estany bruït pels tubs de façana». En altres casos, s'indica d'una forma genèrica que els tubs han de ser d'estany fi però amb els peus barrejats amb plom, com al convent de Sant Francesc de Paola de Barcelona (1756)^{DOC 91} «[tubs] d'estany fi, estany comú els peus dels tubs» o Igualada (1757)^{DOC 95} «totas las flautas han de ser de estany fi, menos los peus que estan sobre lo secret per ser més convenient per sa duració»

L'estany pur generalment té poca aplicació per que és massa car i no és gaire adient per a tots els registres de l'orgue. Per aquesta raó s'acostuma a barrejar l'estany amb el plom formant un determinat grau d'aliatge (la denominació *estany fi* suposaria entre un 10% i un 25% de plom). Malgrat tot, sorgeixen instruments que mencionen l'alt grau d'estany que s'ha d'usar, com són el de la Selva del Camp (1696)^{DOC 22} «las flautas han de ser d'estany fi de Inglaterra sens mescla de plom», l'església de Sant Sever de Barcelona (1721)^{DOC 33} «[Josep Boscà pare] ha de posar lo estany de barra fi» o la col·legiata de Guissona (1726)^{DOC 39} «estos registres es faran de fusta, d'estany líquid sense barreja de plom», a més de nombrosíssims exemples que anomenen l'estany fi com a primer material.

Un cas molt interessant, per la informació que ens ofereix, és la capitulació de l'orgue de la catedral de Tarragona (1739)^{DOC 56} on es tracta d'evitar una possible picaresca en un tema tant costós com és la fabricació d'estany de primera qualitat: «promet dit Anton Casas que tot lo estany que traurà de las flautas que vuy existeixen en la sobredita cadireta y orgue gran y que no podran servir, las fondrà en la present ciutat y en farà barretas o una massa de totas ellas. Y en entregará una barreta o una porció de dita massa a dits Ill^{tes} Srs Commissaris a fi que estos la guarden per a poder despues, fetas ditas flautas novas, fer la prova si serà de la mateixa qualitat lo estany de que farà las ditas flautas novas fins a hont puga arribar lo estany de las flautas vellas y fosas [...] i que tot lo demás estany

¹⁹⁵⁸ ADG: Arxiu Capitular de la col·legiata de Sant Feliu de Girona. *Llibre del secretariat 1727-1744*, f. 194v-195r.

que faltava per lo total de la sobredita obra, tant de la dita cadireta com del dit orgue gran, lo posarà y serà de estany fi de Inglaterra. Y si lo posa de altre estany, promet desfer las flautas novas que farà de dit estany inferior y fer-las de estany fi de Inglaterra, a sos gastos».

Per als registres de flautats o principals, es fa servir una alta proporció d'estany perquè tinguin un so clar i ben definit. En canvi en els registres de flautes, la balança es decanta per una major quantitat de plom. Els obrers de Sant Miquel de Barcelona (1687)^{DOC 10} ho acorden perfectament amb l'orguener Bidarte quan l'obliguen «ha fer la mixtura del metall de estany y plom. [...] encara que en dita capitulació se diga que las flautas han de ser de stany, no emperó entèn que hagen de ser sens mixtura, sinó que ha de ser mesclat en la conformitat que lo art requereix». Joan Pere Cavaillé, a l'orgue de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135}, ja enuncia aquestes propietats quan analitza els tubs aprofitables de l'instrument antic: «hi ha pocas flautas que no se tingan de fer novas perquè no tenen ni la proportió ni lo pes del estany que se necessita per fer un bon to armoniós».

Pel que fa als tubs de fusta, s'utilitza aquest material sobretot per aconseguir sonoritats dolces i suaus, a diferència dels principals de metall. En conjunt, no són tan nombrosos com la canonada de metall. Antoni Cases explica al contracte de Tàrraga (1747)^{DOC 73} la diferència de so entre els tubs de fusta i els de metall: «lo flautat de la cara, entonació catorze palms, se encontra molt maltractat y dèbil per tenir moltas flautas delicades y per los molts anys té, y en estos se han atropellat per diferents personas per compòndrer-lo, per los quals motius no té lo dit orgue, ni pot tenir lo cos y igualtat de veus que se deu. A més, que las dos flautas graves són de fusta y estos may poden tenir lo cos com las de metall. Y essent de metall, se guanya no sols en lo dit cos sinó també en lo lluïment en la perspectiva del orgue, y com lo dit flautat és lo fonament de tots los demás registres, se necessita».

El cost és una raó força important que en justifica el seu ús. D'aquesta manera i de forma generalitzada, els grans tubs de 28 palms (de contres) i alguns greus dels de 14 palms (de contres i de l'orgue major) es fabriquen en fusta.

El tipus de fusta més emprat és el pi melis o melis de *Tortosa*, pi de *montanya*, el boix i el roure de *Flandes*.

VII. 5. COMBINACIONS FIXES

Les combinacions fixes de registres són un enginy que forma part d'instruments construïts a partir de ben entrada la segona meitat del segle XIX, especialment en orgues d'estètica romàntica o de construcció moderna. Consisteix en reunir diversos registres, programats anticipadament, perquè en un sol moviment de tirador puguin funcionar tots junts en un moment determinat.

Com no podia ser d'altra manera, aquestes aplicacions de registres foren exportades pels orgueners procedents del centre d'Europa.

Trobem dos casos de combinacions aplicades en dos orgues: el de la catedral de Vic (1796) i el de Santa Maria del Pi de Barcelona (1803), obres de Joan Pere Cavaillé i Johannes Kyburz/Franz Otter respectivament.

L'innovador instrument vigatà comptarà amb una combinació fixa per a l'orgue major on, amb un o dos tiradors, emprarà de cop sis registres de mixtura:

- «Corona lleno.
- Registre lleno.
- Lleno quinsena.

Lleno vintidosena

Lleno cimbalet.

Lleno de tres.

Aquestos sis registres, un o dos registres los faran tocar tots, per que los uns no tocan sens los altres quant tocan lo lleno»

i una altra combinació per a la cadireta on només seran dos jocs també de mixtura:

«Lleno vint-i-dosena

Lleno cimbalet

Aquestos dos registres, un sol registre los obrirà y tancarà».

Respecte a l'exemplar de Santa Maria del Pi de Barcelona, Kyburz i Otter indiquen que l'orgue disposarà d'un registre per a les contres que accionarà els jocs de «*la cara de ocho pies, del bordón de diez y seys pies intonación, de la octava y de la trompa real*» que entraran al moment de fer servir el tirador corresponent.

VII. 6. MECANISMES DE L'ORGUE. TIRADORS, ARBRES, SECRET O SALMER, I MANXES

L'orgue, com a instrument de gran complexitat mecànica, consta de diversos dispositius al seu interior que, mitjançant el seu funcionament, sense excloure'n cap, produiran l'emissió del so. El camí anirà des de la pressió de la tecla fins el so que produirà l'aire quan aquest passi pel tub.

Per als no iniciats en temes propis d'orgueners, aquests instruments comptaran al seu exterior amb unes manxes que produiran l'aire, dirigit per una canal o portavent a un espai anomenat secret o salmer que, amb la selecció prèvia dels registres per part de l'organista, originarà el so al circular per l'interior dels canons.

Sovint, la documentació ens anomenarà aquests mecanismes però s'entretindrà molt poc a desenvolupar-los. Els llibres de comptabilitat prendran nota del cost de les seves reparacions i dels materials que utilitzaran per a resoldre el problema, i les capitulacions de nova fàbrica els esmentaran gairebé sempre però sense aprofundir-hi gaire. De tots els nombrosos components existents, només ens referirem als més representatius, als que apareixen habitualment a les concòrdies i als més problemàtics segons les reparacions.

TIRADORS I ARBRES.

El centre de comandament de l'orgue des d'on el músic controlarà tot l'instrument, s'anomena consola i es troba ubicada en finestra a la part frontal de la caixa principal de l'orgue amb un faristol per a les partitures, teclats manuals, peanyes o botons a la part inferior, i tiradors de registres disposats en columna/es ambdós costats dels teclats. L'emissió dels diferents timbres dependrà de la tria que farà l'organista dels jocs abans d'iniciar la seva interpretació. Les famílies de tubs estaran connectades al músic mitjançant uns tiradors que faran moure un quart de volta una barra vertical que serà l'arbre, desplaçant la corredora del registre seleccionat i permetent la circulació de l'aire per la canonada.

Però un parell de descripcions antigues sobre tiradors de registres ens mostraran un funcionament diferent de l'acostumat. El sistema més conegut (i utilitzat actualment) és, si volem que funcioni el registre, agafar el pom del tirador i estirar-lo vers enfora (com si l'intentéssim extreure del moble); si volem inutilitzar-lo, caldria enfonsar-lo cap endins. Però sembla que, en algun cas, no fou sempre així. Per exemple, a Lleida-Sant Llorenç (1739), un dels punts a reformar de l'instrument serà que «se han de mudar los bastons de registrar de dit orgue vell per rahó que estan guarnits de revés de com estan en tots los demás orgues pues quant se tira un pom o registre en fora deu ser dit registre obert y en dit orgue vell és al revés que quant los tiran fora, se tancan dits registres [...]»; de la mateixa manera que a la taula de registració de l'orgue de la Seu Vella de Lleida, instrument d'Antoni Llorens i Joan Olius (1624), inventariat pel mestre portuguès Manuel Teixeira (1749), indica que «los registres, trets enfora, són ubers, y posats endins, són tancats»¹⁹⁵⁹. Aquestes matisacions creen certa desorientació a l'hora de saber com funcionaven els tiradors o tirants ja que els d'aquests dos exemplars no actuen com ho fan els orgues antics que han arribat als nostres dies. Interpretem que funcionen al contrari de com ho fan? O que tenien palanques que es movien horitzontalment cap a l'esquerra i cap a la dreta com les de les cadiretes dels orgues de Cadaqués, Montblanc, Vielha, Torredembarra? Incògnita.

TALARN
Consola amb un teclat manual, columnes de tiradors de registres i peanyes a la part inferior.

TORREDEMBARRA
Palanques dels registres a la cadireta.

Continuant amb la informació tramesa per la documentació sobre tiradors i arbres, hem de dir que les poques pinzellades informen tan sols del material amb què estan fabricats: els «tirants» havien de ser de fusta, fins i tot contracte especifica que sigui d'àlber (Sitges 1694^{DOC 19}), de pi (Seròs 1768^{DOC 112}), de *sacabuche* (la Sénia 1804^{DOC 142}) o de roure o noguera (Barcelona-Santa Maria del Pi 1803); els poms dels tiradors coincideixen tots que siguin de boix; i els arbres (o també anomenats *moviments* o *bastons de registrar*) senzillament es divideixen entre ferro o fusta, concretant a Barcelona-Sant Francesc de Paola (1756)^{DOC 91} que siguin d'*alba blanch*.

SECRETS O SALMERS¹⁹⁶⁰.

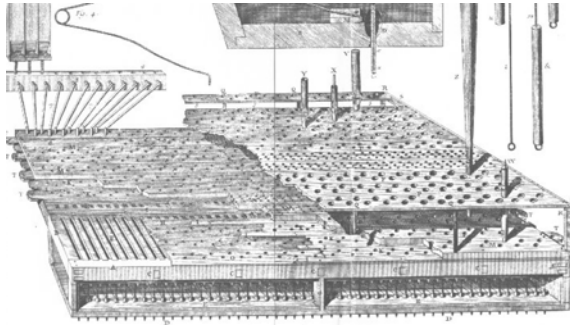
Totes les parts internes de l'orgue tenen la seva funció però potser el secret, per la seva complexitat de fabricació i el seu disseny mil·limètric, és la peça més admirada de l'enginyeria de l'instrument. La seva funció serà la de rebre i distribuir el vent als tubs dins d'un espai rectangular absolutament tancat (hermetisme que comprova l'organista de la seu d'Osca a la visura de l'orgue de l'Evangeli de la catedral de Lleida el 12 de juliol de 1778: «también he hecho varias pruebas por conocer la buena construcción de los secretos y ver si por alguna parte puede salir el viento»¹⁹⁶¹).

El trajecte que condueix el vent des de les manxes al secret s'anomena portavent.

¹⁹⁵⁹ Aquest detall sobre el funcionament dels tiradors dels registres ens fa arribar a la conclusió que és una característica utilitzada per fra Antoni Llorens. També es dona a l'exemplar de la Seu de València («Los órganos de la catedral de Valencia en el siglo XVII» a l'*Anuario Musical* 50, any 1995, p.152.) i a l'orgue de Sant Llorenç de Lleida.

¹⁹⁶⁰ Les dues paraules es refereixen al mateix però *salmer* s'usa en documentació més antiga.

¹⁹⁶¹ ACL: Fàbrica. Caixa 47. Seu Vella i Nova. Inventaris. Obra. Benavent.

DOM BEDOS DE CELLES-L'art du facteur d'orgues.
Dissecció del secret

Els secrets seran el nucli de cada secció de l'orgue. Dins d'un instrument estàndard i depenent de les dimensions, l'orgue major, les contres, la cadireta i els ecos comptaran cadascun amb el seu respectiu secret (excepte si l'orgue major és de grans dimensions cas en què podria disposar-ne de dos). A la concòrdia de Mataró (1734)^{DOC 49}, s'obliga Antoni Boscà que «lo secret del orga gran a de ser repartida la música en baixos y tibles en cada

part, ab divisió al mitg».

I Jordi Vullen a Torelló (1787) construirà dos secrets grans que junts en faran un de forma major de fusta de noguera.

La complexitat del secret i les diverses parts que l'integren s'esmenten sobretot a les capitulacions d'instruments nous. Tapes, *panderillos*, molles, canals, ventalloles, portavents són els elements relacionats amb ell que apareixen amb més assiduitat. A partir d'aquí, segons la generositat del document, es detallaran certes particularitats que es repetiran: la distribució i ordenació del secret, mides, el material de què estarà fet i, als llibres d'actes i visures, els problemes que patirà.

A l'hora de dissenyar i planificar, l'orguener tindrà en compte una característica que resultarà molt insistent a tots els contractes: l'amplitud i llibertat de moviments per a poder accedir-hi sense cap mena de problemes. Un senyal dels nous temps serà l'obligatorietat d'obtenir un espai més còmode i racional per a poder treballar amb la canonada, tant per afinar-la com per a reparar-la, fet que –en temps antics i per la insistència en aquest punt– devia ser molt complicat. Antoni Cases, a les seves obres, detalla com s'ha de planificar el secret:

TÀRREGA (1747)^{DOC 73}

«Item se ha de fer un secret nou per a tots los refferents registres ab sas tapas registres fiadors y demes necessari procurant que tota la sobredita música no estorbe una a altra per a que se puga afinar ab la major llibertat y ab tota seguretat. [...] Item se ha de fer un secret nou per la dita cadireta ab sas tapas, registres, fiadors y demés necessari, practicant lo mateix en aquest secret com en lo del orgue, que se puga afinar tota la música ab la major llibertat, sens que en lo orgue ni en la cadireta hi haja una flauta lligada ab fils com se repara en differentes orgues pues és contrari a la perfecció del art, seguretat de la obra e impedeix que aquella y otras flautas queden perfectament afinadas».

VERDÚ (1752)^{DOC 85}

«Més se ha de fer un secret nou per posar tots los sobredits registres, ab sas tapas y demés aderèncias que's deu al dit secret. Tota la referida obra y música ha de estar assentada ab lo major art y perfecció per a poder-se afinar y acomodar ab llibertat».

BALAGUER-Santa Maria (1753)^{DOC 88}

«Item se ha de fer un secret nou ab coranta-sinch canals per a col·locar tots los sobredits registres, distribuhint totas las flautas ab sa major perfecció per a que no estorven unes ab les altres, que no sian lligadas ab fils y que se puguin afinar ab sa major llibertat».

En canvi, membres de la família Boscà, juntament amb Lluís Scherrer i Joan Pere Cavaillé, incidiran en la conveniència de dibuixar un passadís per a la seva accessibilitat:

BARCELONA-Sant Agustí (1756)^{DOC 93}

«Se han de fer lo secret de alba de cinquanta y set canals ab sos passadissos per poder-se afinar ab major conveniència».

BARCELONA-Sant Francesc de Paola (1756)^{DOC 91}

«En dit secret hi haurà un passadís al mitg per que lo official pugua afinar lo orga ab més desaogo».

BALAGUER-Sant Crist (1761)^{DOC 99}

«Item se ha de fer en dit orgue lo secret de quaranta-sinch canals ab un passadís al mitg de dit secret per a que lo oficial pugua afinar lo orgue ab més desaogo».

CAMPRODON-Sant Pere (1767)^{DOC 111}

«Se ha de fer lo secret de 50 canals per posar-los sobre dits registres, que siga de fusta seca y de la millor qualitat que per est fi se usa, deixant al mateix temps espay per poder-i anyadir tres registres y passadissos per afinar lo orga còmodament».

VILANOVA I LA GELTRÚ-Sant Antoni (1771)^{DOC 113}

«Lo secret del orga gran y cadireta [...] de modo que se pugua passar per tot».

Respecte al material amb què es construeixen, ha de ser fusta neta de nusos per a impossibilitar –pel pas del temps– qualsevol fuga d'aire. Triay escull per als secrets del seu orgue de Sitges (1694)^{DOC 19} la noguera. Per al *llestonam* (o també *costelles*, part interna del secret que el divideix en franges estretes segons el nombre de tecles) i les *capas*, l'àlber. Els Boscà s'inclinen també cap a l'àlber (matisant alguna vegada que sigui *blanch*). Cavaillé aplicarà senzillament fusta seca a l'instrument del monestir de Sant Pere de Camprodon (1767)^{DOC 111}, i Vullen utilitzarà la noguera a Torelló (1787)^{DOC 124} com també ho faran Franz Otter i Johannes Kyburz a Santa Maria del Pi de Barcelona (1803)^{DOC 139}.

Un component tan important i essencial com és el secret farà que aparegui amb certa assiduitat als contractes de reparacions i a llibres de comptabilitat malgrat que la major part de les cites no aporten una informació gaire concreta. Un dels problemes que patiran serà el de la pols i la brutícia que va penetrant per la canonada de l'orgue cap al seu interior. El factor Jaume Guilla (1702) haurà de reparar els instruments de la catedral de la Seu d'Urgell i, entre d'altres diagnòstics, haurà de «traurer tota la flauteria de ses quicis [sic] per a limpijar-la perfectament y traurer lo pols y demás immundícia de sobre los secrets y remirar aquestos si jogan bé los registres»¹⁹⁶². Un altre maldecap serà que les ventalloles o les corredores no tanquin bé, fet que provocarà el so continu en el moment de manjar, com és el cas de l'instrument de Sant Llorenç de Lleida on Antoni Boscà (1753) «deu desfer tot lo orgue y compòndrer lo secret a fi que las teclas no se encallian ni toque lo orgue per si sol com acostuma succerhir»^{DOC 87}. O el que diem traspàs o *fals vehins* i que es produeix quan la fusta de l'arca de vent i/o el costellam es fan malbé provocaran alguna esquerda, i en prémer la tecla i a l'entrar l'aire, aquest incidirà en el canal del costat emetent un tipus de so indefinit que formarà una dissonància amb el que produirà la tecla que realment estem polsant. Les actes del monestir de Sant Cugat del Vallès ho expliquen força bé:

SANT CUGAT DEL VALLÈS (1759)

¹⁹⁶² ADU: Actes Capitulars, 23 de novembre de 1702, f. 97r.

«Primo que tancats tots los registres y posant las mans sobre lo teglat se ouhen fals vehins ab tal que forma una desconcertada música. De aquí naix que tocant lo registre del flautat sol, en lloch de respòndrer la flauta que li correspon, se ouhen altres que totalment disonan. Així mateix se observa ab lo registra de la octava. Més ab dits registres y ab algunas flautas que tocant la tegla, en lloch de respòndrer la flauta, supleix lo vent que per ella te de sonar»¹⁹⁶³.

com també ho descriu Antoni Cases a la visura de l'orgue de Sanaüja (1744) construït d'una manera poc afortunada per Josep Boscà [indeterminat]:

SANAÜJA (1744)^{DOC 69}

«El secreto de dicho órgano no se puede recibir menos que no se compongan las ventillas pues no sierran bien por qual motivo está sangrado el secreto, y por no estar las tapas y registros bien rejutados, por qual motivo se enqüentran algunos malos vecinos».

o a l'examen del monumental instrument d'Esparreguera per part de Josep Vicens l'any 1764 uns anys després de la darrera intervenció a càrrec de Josep Boscà i Serinyana (1748)^{DOC 76}:

ESPARREGUERA (1764)^{DOC 104}

«Que en el mismo secreto [de l'orgue major] ha reparado el declarante también que la luda estava rota y descompuesta, de suerte que los cañones o flautas no reciben el viento que es menester y necesario en diferentes aquaductos, en la debida forma, a causa de hallarse la relatada luda mascada y comida de los ratones, y por este motivo esparce el viento por otros parages, el qual daño y perjuicio no habría sucedido si el expresado factor hubiese forrado el dicho secreto con papel o de madera y puesto en aquel los requisitos y trabajos necesarios el qual daño no pueda asegurar el declarante quando sucedió [...].

Que assí mismo ha observado y reparado el declarante que la cadireta no se halla en la debida forma compuesta, con motivo de haver –el factor que la fabricó– faltado en poner en ella las debidas diligencias, trabajos y caudales necesarios y que se requirían para que sea duradera la expressada obra, como es poner o forrar debajo el secreto de madera o por lo menos en papel de estraza doble, que executado esto no habría causado el perjuicio tan notorio que se manifiesta, a causa que los ratones se han comido y mascado la luda del mencionado secreto. [...]

Y últimamente ha observado y reparado el nominado declarante que el mismo secreto se halla también habierto y mal compuesto a causa que las juntas de la madera están separadas las unas de las otras con motivo que el mencionado factor que entonces la compuso no aplicó en aquel el debido trabajo, tiempo y diligencias que se havian de practicar para el reparo y buena composición de la relatada obra»^{DOC 104}.

¹⁹⁶³ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 1202, f. 309r.

Com hem vist fins ara, les dades que ofereixen els manuscrits sobre els secrets no són especialment generoses. Les capitulacions citaran els diferents secrets que haurà de tenir l'instrument, un per a cada cos. Orgue major, cadireta, ecos i contres disposaran d'un secret per a la distribució del vent a la seva respectiva canonada. Però a més a més dels anteriors casos, el registre de corneta, en estar compost de tres a nou fileres, compta amb el seu propi secret elevat per sobre de la canonada i connectat mitjançant conductes al secret principal. D'aquesta manera evita ocupar molt espai sobre el secret principal i la projecció del seu so, a l'estar enlairat, és més present en sobresortir per sobre de la resta de registres. El contracte d'Arenys de Mar (1765)^{DOC 106} explica perfectament en què consisteix la corneta: «se ha de fer nou un registre de corneta magna partit de mà dreta, set flautas per tecla, la primera flauta unísonus al flautat de la cara de catorse palms, ab son secret depart, posat en alt detràs del flautat sobredit de catorse palms, ab conductes de metall qual conductes se an de posar detràs dels tibles del flautat sobredit per a que no estorvin el poder tamplar y afinar dits tibles, grave defecte que se troba en los més orgues com se encontra en lo existent per la mala disposició y direcció dels fabricans pues no obran segons art de pèrit artífice». O el de la parròquia de Santa Maria de Ciutadella (Menorca) (1796)^{DOC 134}: «se farà un registre de corneta 7 flautas per tecla [que] estarà col·locat ab son secret en alt ab 26 conductos de matall para conduir-li lo ayre del secret principal al de dita corneta».

FONDESPATLA (1704)
Corneta amb el seu secret elevat al darrere del flautat de la façana.

MANXES.

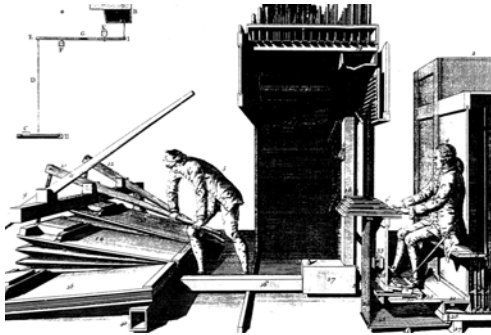
Unes bones manxes són fonamentals per al funcionament de l'orgue: sense aire no hi ha música. L'orguener Francesc Bordons, a la capitulació del seu treball a l'instrument de la catedral de Barcelona (1616), ja afirmava ben clarament la seva importància «per lo qu'ellas són l'ànima y sperit del orgue»¹⁹⁶⁴.

Les manxes d'èpoques antigues són l'element més difícil d'identificar perquè la seva evolució, el seu manteniment delicat, el pas del temps i les guerres han fet que s'hagin extingit tots els models d'època. La documentació no explica gairebé res de la seva forma i estructura llevat d'algun cas excepcional com són els tractats de Triay, Nassarre o Dom Bedos.

Les cites sobre aquest important component de l'orgue es poden trobar –com els secrets– a les concòrdies sobre instruments de nova creació o als llistats de despeses originades per reparacions. Les dels orgues nous esmenten l'obligada construcció de les manxes, i en algunes, es fixa el nombre d'exemplars que «sien essencials»^{DOC 44} per a

¹⁹⁶⁴ PAVIA i SIMÓ, Josep. “Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)”, 85.

l'instrument projectat. Com cal suposar, la seva quantitat varia segons la importància de la canonada que convé alimentar i el lloc disponible per a ubicar-les, però tots els acords coincideixen que han de ser grans i sobretot suficients. A tall d'exemple, a

DOM BEDOS DE CELLES-L'art du facteur d'orgues

Tall transversal de l'orgue amb les manxes i portavent a l'esquerra.

Verdú (1752)^{DOC 85} s'acorda que «se han de fer tres manxas novas forradas y guarnidas, las que se han de fer bastants segons la música y lo puesto permet». Els contractes estudiats, majoritàriament d'instruments de mida mitjana, estableixen un nombre de manxes que va de tres a quatre per exemplar, amb alguna excepció com el del convent de Carmelites Calçades (1710)^{DOC 29 1965} o el de la capella del Sant Esperit (1792), tots dos a Barcelona, que són només de dues.

Els grans instruments usen fins a sis manxes, com el de la catedral de Barcelona (1709)¹⁹⁶⁶ o l'orgue nou del costat de l'Evangeli de la catedral de Lleida (1773)^{DOC 118}.

Com dèiem a l'inici, la manca d'exemplars ens impossibilita poder fer-nos una idea de l'evolució de les manxes en territori català. La seva constant renovació ha desembocat en la supervivència d'uns models creats ben avançat el segle XIX i que denominem manxes de plec paral·lel, amb una gran vigència durant aquest segle. Els escrits només descriuen mínimament el tipus de manxa que és però sense detallar-ne res més, mitjançant una terminologia que sovint es repeteix. Algun cas molt concret afegeix alguna paraula però no ens aporta gran cosa. Per exemple, l'orguener Bartomeu Triay ha de construir «tres manxas ab nova forma y que tindrà lo vent necessari per dit orga y cadireta» per a la catedral de Vic (1689)^{DOC 14}. A quin moment de la evolució de les manxes es refereix «nova forma»? Quan els contractes especifiquen *manxes de forma major* a les que s'apliquen als instruments de mitjanes i grans dimensions, de quines mides es tracta?

Una gran novetat sorgeix dels documents datats a la dècada dels 90 del segle XVIII. Diverses capitulacions es refereixen a un nou sistema de produir el vent, la invenció del qual és atribuïda a Jordi Bosch (1739-1801). El magnífic orgue de la capella del *Palacio Real* de Madrid, instrument iniciat per Leonardo Fernández Dávila i finalitzat per Bosch (1772-1777)¹⁹⁶⁷, conserva intacte aquest sistema. Bosch proposa el mateix enginy al desaparegut exemplar de l'Epístola de la catedral de Sevilla (1779) però en lloc de quatre manxetes, en serien sis¹⁹⁶⁸. La innovació consisteix en una roda de ferro i un cigonyal que, mitjançant poc esforç físic, activa quatre manxetes que actuen successivament (no a la vegada, perquè es puguin recuperar paulatinament) i que dirigeixen un vent continu a unes altres manxes molt més voluminoses que actuen de dipòsit.

¹⁹⁶⁵ Inicialment ha de tenir dues manxes, ampliable a tres.

¹⁹⁶⁶ PAVIA i SIMÓ, Josep. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)", 103.

¹⁹⁶⁷ JAMBOU, Louis. *Evolución del órgano español. Siglos XVI-XVIII*. Volum I, 184-185.

¹⁹⁶⁸ DE LA LAMA, JESÚS ÁNGEL. *El órgano barroco español*. Valladolid: Consejería de Cultura y Turismo. Junta de Castilla y León (1995). Volum I, p. 240.

MADRID-Palacio Real.
Roda de ferro, cigonyal i
manxetes.
Fotografies de
www.grenzing.com

En la recerca, s'han localitzat quatre casos a Catalunya i un a Menorca on es fa servir aquest sistema. El primer pertany a la capella del Sant Esperit de Barcelona (1792) on Jordi Vullen contracta un instrument en què haurà «de fer y posar dos manxas suficients de uns deu palms de llarch y sinch de ample ab los portabens que corresponen, y a la voluntat del organer pot ser quatre manxas petitas, si o troba més convenient del puesto o per ser més fàcil de manxar»^{DOC 129}. Els altres tres exemples, obres de Josep Pujol, formen part de projectes de reformes dels orgues de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona (1793)^{DOC 130} (on ha de crear «una màquina de manxetas guarnida ab disposició que se puga manxar ab major descans i igualtat de ayre, y compòndrer las manxas grans» amb un cost de 75 lliures), el de la catedral de Barcelona (1794)^{DOC 132} (en el qual «se faran quatre manxetas novas per donar lo ayre en dit orga, màquina molt útil y bona per un orga per la igualtat del aire, per ser descansat y per la duració») i el de la catedral de Girona (1794)^{DOC 133} (en el que «se farà una màquina de manxas, màquina molt útil y bona per un orga per la igualtat del ayre, per la duració y per lo descans del manxer y són quatre manxetas novas. Més las manxas grans se faran los plechs y sols serviran las pars de dal de baix y no són necesàrias tantas manxas quant y a màquina que ab tres basta per que lo ayre de la màquina ja és contínua lo temps que se roda»). Tal vegada podríem afegir als casos anteriorment citats com el del monestir de Montserrat on el mateix Josep Pujol anteriorment ja hi va treballar entre 1781 i 1785 canviant les manxes a l'orgue per unes altres «de nueva invención». Malgrat que no aporta cap més informació, queda força clar que Pujol aplica aquest nou sistema a l'instrument montserratí¹⁹⁶⁹.

Fora de Catalunya, però per mans d'un orguener català, Josep Cases i Soler, es troba aquesta innovació en la renovació de l'instrument de Santa Maria de Ciutadella (Menorca)^{DOC 134} l'any 1796. Cases, professional molt conegut de les tècniques castellanes per les seves llargues estades a la cort i a Sevilla, ja ho va utilitzar a l'orgueneret *realejo* que va fabricar per a l'infant Gabriel de Borbó l'any 1774¹⁹⁶⁸, obra paral·lela a l'orgue del *Palacio Real* de Madrid de Bosch. Una de les clàusules de la intervenció de Cases a Ciutadella detalla que «las quatre manxas [que] té lo orga actual serviran, posantlas ab la deguda forma, com si fosen novas, y tots los conductos para conducir lo ayre de ditas manxes ab secrets se faran nous. Y para que donian lo ayre, se faran 4 manxetas ab mateixa forma se atropa al orga plantat a la iglésia de Nostra Senyora del Socós [de Ciutadella¹⁹⁷⁰]

Una altra característica que ens ofereixen les fonts documentals correspondrà a les mides exactes de les manxes que es construiran i que s'especifiquen en comptades ocasions. Tinguem present que si no es planifica del tot bé l'espai disponible, el volum

¹⁹⁶⁹ ALTÉS I AGUILÓ, FRANCESC XAVIER. «A través dels orgues de l'església-basílica de Montserrat». *La llum del so. El nou orgue de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011. p.30.

¹⁹⁷⁰ Orgue construït per Josep Cases i Soler l'any 1794.

de les manxes pot provocar un problema de solució complicada, com fou el cas de l'exemplar d'Agramunt (1759)^{DOC 97} on «se posaran desota del orgue, al piso de la iglésia pues no se'n troba altre més proporcionat». L'instrument d'Antoni Cases estava ubicat originalment a sobre del cor capitular, al mig de la nau central, espai que tampoc era esplèndid en mides. Fins que fou traslladat a un lateral, integrat als murs externs tal com mostren les dues fotografies que ens han arribat de l'època.

Una de les denominacions més utilitzada pels convenis d'instruments de dimensions considerables fou la de manxes de *forma major* feta servir pels orgueners Joan Baptista Ferrer (a la col·legiata de Guissona 1726^{DOC 39}), Antoni Boscà (a Santa Maria de Montblanc 1750^{DOC 80}, al convent de Sant Agustí de Barcelona 1756^{DOC 93}, la Bisbal d'Empordà 1757^{DOC 96} i a Igualada 1757^{DOC 95}), Lluís Scherrer (a Valls 1766^{DOC 109}, Calaf 1766^{DOC 110}, Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú 1771^{DOC 113}, a la Seu Nova de Lleida 1773^{DOC 118} i al Vendrell 1775^{DOC 119}), Joan Pere Cavaillé (al monestir de Sant Pere de Camprodon 1767^{DOC 111}) i Jordi Vullen (a la capella del Sant Esperit de Barcelona 1792^{DOC 129}). Suposem que la classificació «forma major» correspon a unes mides determinades que van associades amb aquesta nomenclatura i al volum de registres que hauran d'alimentar les manxes però desconeixem quines són.

Poques concòrdies detallen l'amplitud de les manxes. L'orgue de Santa Eulària de Palma de Mallorca (Josep Boscà [pare] 1724)^{DOC 38} «tindrà quatre manxes de llargària quiscuna de 11 palms y 5 de amplària» per a proveir un instrument de, segons la capitulació, 2403 tubs dividit en dos teclats amb contres i més d'una vintena de registres. En canvi, l'orgue de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona (Josep Boscà [indeterminat] 1737) comptarà amb «tres manxes de llargària de nou palms, y tres y mitg d'ample» per 710 tubs. La parròquia de Sant Llorenç de Lleida (1739)^{DOC 57} acordarà amb Josep Boscà [indeterminat] la fabricació de «tres manxas novas de llargària de deu pams y quatre de amplària, totas de fusta de albe y forradas de aludas blancas per la major conservació de aquellas» però la manca de documentació ens fa desconèixer les característiques globals de l'instrument.

La cadireta de l'orgue que s'estava construint al convent de la Mercè de Barcelona (1775), obra de Lluís Scherrer, constava de dues manxes¹⁹⁷¹.

Traslladant-nos a les acaballes del segle XVIII, el factor Jordi Vullen rebrà l'encàrrec del nou orgue de la capella del Sant Esperit (1792)^{DOC 129} on haurà «de fer y posar dos manxas suficientes, de uns deu palms de llarch y sinch de ample, ab los portabens que corresponen y a la voluntat del organer. Pot ser quatre manxas petitas, si o troba més convenient del puesto o per ser més fàcil de manxar». El contracte estipula que l'instrument s'haurà de fer a terminis, iniciant-lo amb quatre registres i les contres, i més endavant afegir-hi la resta, que en total sumarien deu jocs més les contres i dos registres d'efectes. Uns 680 tubs per a dues manxes. Continuem a la mateixa dècada amb el monumental exemplar de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135}. Sorprenentment, la seva immensa canonada es nodrirà només del vent produït per «tres manxas de quatre peus amplària sobre vuit llargària». Per acabar, a la Sènia (1804)^{DOC 142} «se han de hacer tres fuelles de diez palmos menos un tercio o diez palmos aragoneses de largos y cinco de anchos» per a fer sonar un instrument d'uns 1300 tubs.

Un altre motiu per esmentar les manxes als documents, sobretot pel gran nombre de cites, serà per les reparacions i manteniment. De fet, és l'element de l'orgue que pateix el major desgast a causa de la seva obligada i contínua utilització. Per un cantó, el moviment

¹⁹⁷¹ ACA: Fons Monacals Hisenda Lligalls grans 529, 16 d'agost de 1775.

constant fa malbé els materials que el componen, i per altre, les rates i els ratolins fan de les seves. Habitualment els llibres d'economia parlen de la compra de pells (o *luda* o *aluda* o *pellis blanques* [Barcelona-Carmelites Calçats 1704¹⁹⁷² i monestir de Pedralbes 1753¹⁹⁷³]), aiguacuit, cordes, claus, perns... per *adobar* les malmeses manxes. La visura de l'orgue d'Esparreguera (1764)^{DOC 104} feta per Josep Vicens ens retrata «que en las fuellas se han hallado algunos agujeros o estragos suficiente entre de ellas provenido de los ratones y esto se infiere la causa por no estar dichas fuellas bien recóndidas y guardadas». De casos com aquest, en trobem molt sovint. I fins i tot, els tubs d'estany rosegats: «[Antoni Boscà] desfarà lo orgue y adobarà totes las flautas serant rosegadas de rates» (Oliana 1743^{DOC 66}); «se han de fer quatre manchas novas, [...]. Però las costellas se han de fer novas forrant-las y guarnint-las ab caixa, per a que las ratas no pujan desperdiciar-las» (Balaguer 1753^{DOC 88}); «al organero para componer y remendar todo el órgano que los ratones habían malbaratado» (Barcelona-Trinitaris Descalços 1775)¹⁹⁷⁴ o que «los mismos Sres. Obreros deberán cuydar del lugar para poner los cinco fuelles, el que deberá ser bien tapado [para] que la lluvia no entre, con una ventana de vidrio y una puerta justa, a fin que los ratones no tengan libre acceso para comer la luda de dichos fuelles» (Barcelona-Santa Maria del Pi 1803^{DOC 139}). Sigui com sigui, els orgueners intentaran instal·lar algun sistema de protecció perquè la part més vulnerable i, al mateix, més fonamental no estigui a mans ni de rosegadors, ni dels efectes de la climatologia ni de l'inevitable pas del temps.

Respecte als materials, el trinitari Bartomeu Triay és el que oferirà més informació sobre aquest tema. Al contracte de l'orgue de Sitges (1694)^{DOC 19} es compromet a fabricar «las cobertas de las manxas de alba y las costellas de pi bort de la terra», i al tractat atribuït a ell ens recomana que la fusta sigui bona, seca i neta de nusos, i les pells «raspadas porque éstas se mantienen siempre flexibles. Así como se tendrá cuidado en que la cola que se emplee sea buena» acompanyada d'«aygorden y ays»¹⁹⁷⁵. Josep Boscà [indeterminat] fa servir pi per a fabricar les manxes de Sanauja (1742) però Antoni Cases, en visurar l'instrument (1744)^{DOC 69}, li recrimina la seva actuació perquè a les obligacions del conveni s'establia que el material havia de ser fusta d'alber. Per la resta, s'insisteix en l'ús de l'aluda o *ludas blancas*.

¹⁹⁷² ACA: Fons Monacals Universitat Volumes 56, f. 195r.

¹⁹⁷³ SANJUST I LATORRE, CRISTINA. *L'obra del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes des de la seva fundació fins al segle XVI. Un monestir reial per a l'orde de les clarisses a Catalunya*. Bellaterra: UAB. Tesi doctoral, 2008. Volum II, p. 430.

¹⁹⁷⁴ ACA: Fons Monacals Hisenda Volumes 3190, f. 301.

¹⁹⁷⁵ BALDELLÓ I BENOSA, FRANCESC. "Un tratado de organería del siglo XVIII", 185.

CONCLUSIONS

El contingut de la present tesi es basa en una intensa recerca documental centrada bàsicament en el buidatge de fons notariaus, municipals i capitulars (aquests darrers procedents de seus episcopals i conventuals), obtenint nombroses dades sobre l'activitat orguenera compresa entre 1688 i 1803 a Catalunya, en un període de 115 anys, en el que s'ha extret una visió global d'aquest instrument precisament a una de les seves èpoques de major esplendor. Durant l'època posterior a 1803 es desenvoluparà una etapa de decadència que s'allargarà fins el darrer quart del segle XIX (exceptuant destacats treballs de Gaietà Vilardebó), i que desembocarà en l'orgueneria d'estètica romàntica.

La informació que es presenta, la major part inèdita, ha permès analitzar diversos aspectes dels instruments, com també descobrir nous orgueners i llurs activitats, acompanyat tot per les diferents gestions que sorgien des de la contractació fins a la visura. Destaca el capítol dedicat exclusivament als orgueners el qual mostra tot el ventall d'actors que contribueixen a aquesta evolució. En conjunt es citen una seixantena de noms, alguns d'ells ja força coneguts, però d'altres s'incorporaran a partir d'ara a la història del patrimoni musical català. Amb unes fonts rigoroses i científiques, la tesi posa fi a moltes imprecisions i dades errònies d'aquests professionals, revelant un calendari replet d'activitats.

L'orgue català va arribar a 1688 com un model heretat de principis de segle XVII a base de jocs de principals i d'un reduït número dels de flautes, sense innovacions remarcables, exceptuant la paulatina modificació de la entonació de l'instrument i la incipient partició dels registres (només aplicada al cimbalet de tres fileres de l'orgue major de determinats instruments de la factoria Galtaires datats entre 1635 i 1681). Altres peculiaritats van ser l'aplicació d'un registre de llengüeta, concretament de regalies de vint-i-vuit palms, a les contres de sant Miquel de Cardona (Francesc II Bordons, 1634), i la decisiva i essencial incorporació de les cornetes a la paleta tímbrica als anys vuitanta d'aquest segle XVII per mans del navarrès Cipriano de Apecechea.

Un dels actors principals aparegut en escena a partir dels anys seixanta del segle XVII fou l'orguener menorquí Bartomeu Triay (†1711), mestre del patriarca Boscà. Segons les dades que ens ofereix al seu atribuït tractat de construcció d'orgues, la registració que ell considerava com a ideal estava formada per la piràmide de jocs de principal amb alguna flauta com el tapadet i nasards, alguna corneta o *cornetillas*¹⁹⁷⁶. Malgrat el suggeriment del tractat, Triay inclou a algun dels seus exemplars un registre de llengüeta denominat *trompetilles*.

A partir de 1688, el patriarca Boscà (†1733) recull el testimoni del seu mestre Triay, però no desenvolupa una creativitat especial en els seus instruments. Adopta molt

¹⁹⁷⁶ BALDELLÓ i BENOSA, Francesc. "Un tratado de organería del siglo XVIII". *Anuario Musical*, 14 (1959). p. 183 i 184.

discretament l'ús de llengüetes (amb *trompetilles* –com també les anomena Triay– [Cadaqués 1689 i Sant Feliu de Guíxols 1692], i clarins [Manresa, 1723]) a l'orgue major, i incrementa els nasards i cornetes.

Dels seus tres fills, l'Antoni (†1762) fou el màxim exponent en dinamisme empresarial i el més innovador en la fabricació dels orgues. Després de llegir la seva extensa biografia professional, es pot afirmar que va ser el mestre que més va treballar en el segle XVIII a Catalunya. De tots els instruments de nova planta que van néixer del seu taller, i després de l'essencial viatge a Sevilla (1733), cal fixar-se principalment en els revolucionaris instruments de Manresa (1734)^{DOC 47}, Mataró (1734)^{DOC 49}, la Seu d'Urgell (1741)^{DOC 62}, Santa Maria del Mar de Barcelona (1741)^{DOC 63}, Sant Agustí de Barcelona (1756)^{DOC 93} i la Bisbal d'Empordà (1757)^{DOC 96}. L'oposició per a la plaça d'orguener de la catedral de Sevilla li va oferir l'oportunitat de conèixer l'orgueneria que es construïa a la zona peninsular castellana, fet de vital importància doncs va traslladar els seus descobriments en els posteriors instruments que se li van encomanar, causa del desplegament tímbric que va aconseguir amb els exemplars esmentats anteriorment: incorporació d'un gran nombre de registres de llengüeta de batalla i mixtura, desenvolupament de fileres de les cornetes, generalització del cos d'ecos (fins i tot va incloure un segon cos d'ecos dins de l'orgue major de l'instrument de Mataró l'any 1734).

No es pot deixar d'esmentar l'excepcional àmbit de l'orgue major del nou exemplar de Sant Agustí de Barcelona (1756)^{DOC 93}, amb un teclat que inclou 57 notes. L'àmbit de la part dreta del teclat comptava amb vint-i-cinc notes, amb partició entre Si2/Do3. Però a la part esquerra o greu, Boscà li va afegir la primera octava doble: «la primera octava del baix unísonos a la segona». Aquesta frase només la va utilitzar en la enumeració dels registres de llengüeta de l'orgue major. En canvi, en els registres de flautes com el de fusta de set palms, Boscà va assenyalar que «las vint-y-sinch més xicas [seran] de roure de Flandes y las restans trenta y dos de melis». Un teclat del tot inusual i sorprenent.

Davant la trajectòria de l'Antoni, els altres dos germans Boscà van estar professionalment relegats a un segon terme respecte, a més a més d'afegir la confusió habitual sobre l'autoria d'instruments per raó de tenir el mateix nom. De Josep Boscà i Espanya només es poden comentar les dues obres atribuïdes d'Alaior-Sant *Diego* (Menorca)^{DOC 37} (1724) i Santa Eulària de Palma de Mallorca (1724)^{DOC 38}, instruments que disposaven –sobretot el segon– d'un nombre ja força ampli de «registres de variedat» com eren corneta magna, nasards i clarins.

L'altre nissaga, no tan estesa territorialment i professionalment com la dels Boscà, corresponia a la dels Cases de Reus.

El patriarca Antoni –antic deixeble del flamenc Andreu Bargero– dissenya instruments amb registracions gairebé idèntiques, excepte en el cas del monumental i espectacular orgue de la catedral de Tarragona (1739)^{DOC 56}, amb tres teclats de quaranta-nou notes i una gamma àmplia de registres que oscil·len entre el flautat de cara de vint-i-vuit palms fins a la sobrecímbala de quatre fileres, a més de nombrosos jocs de batalla. A partir d'aquest instrument, i segons les dimensions dels orgues contractats, Cases aplicarà un generós conjunt de registres de batalla associat amb nasards i cornetes (com l'exemplar de Riudoms 1756^{DOC 92}).

L'àmbit dels manuals dels orgues d'Antoni Cases no va excedir mai de les 45 notes, exceptuant l'esmentat exemplar de la catedral de Tarragona.

Josep Cases i Soler, el seu primogènit, sempre serà recordat com l'autor de les desastroses intervencions als instruments de l'Escorial i de la catedral de Sevilla.

Continua la línia fònica del seu pare i incrementa –en algun cas puntual– l'àmbit dels manuals fins a cinquanta-una notes. Però no es pot parlar de cap obra remarcable.

Fins a la mort d'Antoni Boscà (†1762), l'orgueneria catalana va evolucionar principalment per les innovacions d'aquest orguener, i per les aportacions d'Antoni Cases al sud del país. Malgrat tot, no es pot oblidar que una de les primeres referències del cos d'ecos al país pertany a Joan Baptista Ferrer a l'instrument de Guissona de l'any 1726.

A partir de l'arribada dels factors forans Joan Pere Cavaillé (ca. 1762) i sobretot Lluís Scherrer (ca. 1764), es va revitalitzar el panorama orguener oferint unes obres que van combinar certs avenços exportats dels seus països d'origen juntament amb trets característics catalans.

La resta d'orgueners autòctons van seguir treballant acceptant molt lentament les innovacions que arriben al país o, tal vegada, després d'uns anys de l'arribada dels estrangers.

Scherrer va arribar a Catalunya als volts de 1764 i després d'unes primeres obres, de les quals es desconeixen els seus detalls (catedral de Girona i Vilabertran 1764, el Remei i catedral de Vic 1765), va aconseguir contractar un conjunt d'encàrrecs de mides monumentals que inevitablement van influenciar l'orgueneria catalana.

Valls (1766)^{DOC 109} i Calaf (1766)^{DOC 110}, amb manuals de cinquanta tecles, ecos de vint-i-set i contres de dotze amb registres independents, crida l'atenció per la quantitat de jocs de la cadireta, on s'hi van incorporar el cromorn (es pot afirmar que fou el primer cop que s'ubica una llengüeta a la cadireta), una flauta travessera i alguns jocs amb noms típics de centre Europa com el *larigot* (= nasard en dinovena) i la *fornitura* de quatre fileres. Però l'orgue que va destinar a Sant Antoni de Vilanova i la Geltrú (1771)^{DOC 113} va superar amb escreix els dos anteriors: àmbits idèntics, tres registres independents de contres (incloent-hi un de trompeta real), sis registres de llengüeteria a l'orgue major, cadireta idèntica a Valls.

Tots aquests grans instruments van dibuixar el camí cap a la seva obra mestra: l'orgue de l'Evangeli de la Seu Nova de Lleida (1773-1776)^{DOC 118}, amb quatre teclats de cinquanta-una notes a excepció del d'ecos que era de trenta-dues. Aquest orgue estava molt allunyat del prototipus d'instrument que es donava a Catalunya. Scherrer va incorporar un gran cos d'orgue major sense cap registre de llengüeta, una cadireta monumental (amb un cromorn i una trompeta bastarda), un tercer cos dedicat quasi exclusivament a registres de batalla, un discret quart cos d'ecos (com era costum) i unes contres amb quatre jocs. Un exemplar que devia deixar bocabadat als fidels per la seva potència i el seu ventall tímbric, però reflex del tipus d'instrument que es construïa en aquella època a altres regions europees (llevat del cos de les contres). Els registres de principals van restar estàtics però es van incrementar espectacularment els registres de les flautes (nasards) i la llengüeteria.

Referent a Joan Pere Cavaillé, dissortadament no es disposa d'excessives dades per a poder conèixer l'evolució de la seva obra. Només s'ha localitzat un contracte d'un petit instrument a Sant Pere de Camprodon (1767)^{DOC 111} i el segon gran orgue monumental de Catalunya, el de la catedral de Vic (1796)^{DOC 135} (per darrera de l'anterior de la Seu Nova de Lleida). Del de Camprodon es pot dir que és un reaprofitament d'un instrument antic i la disposició fònica és molt semblant a la que es construïa a l'època, a excepció del cromorn i l'àmbit del teclat de cinquanta notes. En canvi el nombre de notes de les contres és molt arcaic perquè només consten de set notes.

Amb l'excepcional instrument de Vic, Cavaillé va construir un innovador exemplar de quatre teclats que comptava amb un nombre exagerat de vint-i-quatre registres a l'orgue major i quinze a la cadireta, però el recitatiu i els ecos comparativament molt reduïts si

els comparem amb els dos cossos primers. Per altra part, la cadireta era interior a diferència de les tradicionals exteriors catalanes. Però el que més va sorprendre va ser el cos de pedal de vint-i-quatre notes amb nou registres propis independents.

La construcció d'uns instruments tan revolucionaris (i costosos) indubtablement va influenciar als orgueners de l'època. S'ha de tenir present però que òbviament no tots els orgues estaven destinats a catedrals o esglésies d'alta categoria, com en aquests casos, sinó que les esglésies amb pocs recursos continuaven disposant de petits orgues que seguien les característiques típiques de principals acompanyats per algunes flautes i algun registre de llengüeta. Recordem l'orgue de la capella del Sant Esperit de Barcelona, obra de Jordi Vullen (1792)^{DOC 129}, amb un àmbit de quaranta-cinc notes al manual i vuit de contres, i que incloïa tan sols un registre de baixons i clarins com a llengüeteria.

A més a més de l'activitat dels orgueners i d'esmentar els seus instruments més emblemàtics, es poden fixar com a indicadors de l'evolució diversos punts que integren el que anomenem «modernitzacions»: l'àmbit dels teclats i de les contres, la partició dels teclats i dels registres, la incorporació del cos d'ecos als orgues, algunes novetats de caràcter mecànic, la modificació de l'alçada de to, la ubicació i la incorporació de registres qualificats pels mateixos orgueners i comitents de «moderns».

L'extensió dels manuals és un dels ingredients més determinant de l'evolució. Seleccionant els diferents cossos, es localitzen àmbits que en l'any 1688 podien tenir 42 o 45 notes a l'orgue major (tret d'alguna excepció molt puntual). Durant tot el segle XVIII es van fabricar pràcticament amb 45 notes, exceptuant casos referents a temples importants que dilaten l'àmbit dels teclats fins a 59 notes. A continuació, les graelles mostren els diversos àmbits de cada cos segons la documentació analitzada:

ÀMBIT	ORGUE MAJOR ESPAI CRONOLÒGIC ¹⁹⁷⁷
42 notes	s.XV--1705
45 notes	s.XV-----1792
47 notes	1776 1804
48 notes	1723-----1775
49 notes	1739-----1792
50 notes	1766-----1796
51 notes	1773-----1803
54 notes	1538-1560
55 notes	1721 ¹⁹⁷⁸
57 notes	1741---1756
59 notes	1794

ÀMBIT	CADIRETA ESPAI CRONOLÒGIC ¹⁹⁷⁷
42 notes	s.XVI--1703
45 notes	s.XVI-----1778
48 notes	1776
49 notes	1739
50 notes	1766-----1796
51 notes	1773-----1803

¹⁹⁷⁷ La relació d'àmbits i dates sempre pot ser relativa. En qualsevol moment pot sorgir un contracte que trenqui aquesta afirmació. Cal dir també que els exemples utilitzats corresponen a instruments de nova construcció.

¹⁹⁷⁸ Restauració del secret que ja disposava de cinquanta-cinc canals.

ÀMBIT	CONTRES	
	ESPAI CRONOLÒGIC ¹⁹⁷⁷	
7 notes	s.XVI-----	1767
8 notes	1692-----	1804
9 notes	1694-----	1765
10 notes	1723-----	1766
11 notes	1734-----	1787
12 notes	1773-----	1803
24 notes		1796/1803

Pel que fa al tema de les particions, els instruments procedents del segle XVII fins als volts de 1680 només van experimentar la partició en el joc de cimbalet de tres fileres de determinats orgues de Josep i Francesc Galtaires construïts entre 1635 i 1681.

Els primers exemples de partició de registres es van referenciar a Torregrossa (1685)^{DOC 9} quan els regidors van acordar la edificació d'un instrument d'un sol teclat amb Andreu Bargeró, i «que dit orgue sigui partit», per que així li proporcionaria més varietat en les interpretacions. Com també va esdevenir a l'orgue de les clarisses de Vic, encarregat a Bartomeu Triay a les acaballes del segle XVII, amb la característica de que «tots estos registres astan partits y és molt bo per fer mixtures»¹⁹⁷⁹. L'innovador mecanisme mica en mica es va anar generalitzant, malgrat que la documentació no en fa excessiu ressò. Al contracte del monestir de Cadins de Girona (1705)^{DOC 28} es llegeix que Llinàs havia de fabricar, com a condició, que «los registres hagen de ésser tots partits, com se acostuma», afegint a més a més la introducció de les cornetes com a registre partit amb salmeret elevat.

Referent a la partició central dels registres, no puc proposar cap justificació del perquè uns instruments la fixen entre el Si2/Do3 i altres entre Do3/Do#3. La primera menció de Si2/Do3 pertany a la reparació de l'orgue de l'església dels Sants Just i Pastor de Barcelona (1721)^{DOC 32}, obra de Josep Boscà [pare], i la darrera, a Vielha (1778), de Josep Vicens, deixeble d'Antoni Boscà. A partir dels anys seixanta del segle XVIII, diversos orgueners estrangers només empraven la partició Si2/Do3: L. Scherrer, J. P. Cavaillé i J. Vullen. La nissaga Boscà utilitzava alternativament els dos tipus de partició, però els Cases només van fer servir Do3/Do#3 com la resta d'orgueners minoritaris.

La registració del segle XVIII va incrementar els timbres de forma espectacular mitjançant una gran varietat de jocs de mixtura, les famílies de les flautes i la llengüeteria (principalment els de batalla). L'arribada dels orgueners forans va comportar afegir més jocs de llengüeteria interior.

Durant tot el segle XVII es van utilitzar regalies i dolçaines, però a partir del darrer quart de segle s'hi va incorporar el registre de *trompetilles* com són els casos dels orgues de Calaf (1679)¹⁹⁸⁰ i de la catedral de Vic (1690)¹⁹⁸¹, denominant-les posteriorment trompetes a Sant Domènec de Girona (ca. 1682)¹⁹⁸² i a Torroella de Montgrí (1682)¹⁹⁸²

¹⁹⁷⁹ BALDELLÓ i BENOSA, Francesc. "Un tratado de organería del siglo XVIII". *Anuario Musical*, 14 (1959). p. 188.

¹⁹⁸⁰ AMC: Fons comptes. Racional. Registre 7 (1667-1690). Caixa 42, secció IV.

¹⁹⁸¹ ABEV: Arxiu Capitular de la catedral de Vic. Obra de la Seu (3/27), fulls solts.

¹⁹⁸² AHG: Fons Notarial de Girona (Gi 1-1035), 9 d'abril de 1682.

(tots, obres de Triay). Cadaqués (1690)¹⁹⁸³, de Josep Boscà [pare], i la Selva del Camp (1696)¹⁹⁸⁴, d'Andreu Bargeró, també en disposen.

La primera aparició de registres de batalla, localitzats en la recerca, corresponen als clarins (partits de mà dreta) de Sant Cugat del Vallès (1723)¹⁹⁸⁵, obra d'un orguener anònim, i els de la col·legiata de Manresa (1723)^{DOC 34}, de Josep Boscà [pare]. Els baixons (partits de mà esquerra), a Guissona (1726)^{DOC 39} de Joan Baptista Ferrer, i a Ulldecona (1728)^{DOC 43} de Josep Botella. Les xeremies (partides de mà esquerra) van sorgir a les disposicions de Mataró (1734)^{DOC 49} i Palafrugell (1736)^{DOC 50}, i la trompeta magna (partida de mà dreta) a la Seu d'Urgell (1741)^{DOC 62} i Santa Maria del Mar (1741)^{DOC 63}. Aquests darrers quatre exemples pertanyen a Antoni Boscà.

Les llengüetes a la cadireta només s'identificaven amb regalies, localitzades per reparacions efectuades a la catedral de Barcelona (1696)¹⁹⁸⁶ i al convent de Sant Francesc de Barcelona (1723)¹⁹⁸⁷. A iniciativa dels orgueners forans, els primers casos corresponen al registre de cromorn dels instruments de Valls^{DOC 109} i de Calaf^{DOC 110} per obra de Lluís Scherrer, tots de l'any 1766¹⁹⁸⁸.

Un dels fets cabdals del segle XVIII dins de la orgueneria fou la introducció del nou cos d'ecos als instruments catalans, un altre símptoma de modernització per als orgues antics i un símbol d'avantguarda pels de nova planta. La primera cita pertany a uns ecos que va inventariar l'orguener Manuel Teixeira l'any 1749^{DOC 77} situats a l'orgue antic i desballestat de la Seu Vella de Lleida, afegits pel navarrès Cipriano de Apecechea l'any 1680. Aquest esment és el més antic dels ressenyats. De ben segur que entre aquesta menció i la més immediata, la de la col·legiata de Manresa (1723)^{DOC 34}, van existir altres exemples. A partir dels anys 20 la documentació és torna més generosa i apareixen amb una certa assiduitat diversos casos d'ecos contenint una corneta, un registre de llengüeta i/o un flautat. Cal remarcar el cas excepcional de Mataró (1734)^{DOC 49}, obra d'Antoni Boscà que es va construir després del seu viatge a terres castellanes per a opositar com a orguener de la catedral de Sevilla. El cos de l'orgue major tenia incorporat, apart del cos d'ecos habitual del tercer teclat (o del primer, si es toca en el de la cadireta), un altre cos d'ecos situat dins d'una caixa que «fan contraeco». Segons la documentació, els àmbits es distribueixen de la següent forma:

ÀMBIT	ECOS ESPAI CRONOLÒGIC ¹⁹⁷⁷
24 notes	1726-----1765
25 notes	1734-----1775
27 notes	1766-----1796
32 notes	1773-----1803
39 notes	1794-----1799
42 notes	1766-----1796
45 notes	1747-----1788
47 notes	1767
51 notes	1803

¹⁹⁸³ MOLI I FRIGOLA, MONTSEERAT. "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691) i (1706-1708)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 48 (2007). p. 280.

¹⁹⁸⁴ ACAC: Fons Notarial de la Selva del Camp. Andreu Maymó, any 1696 (top. 30.6.2), f. 87r.

¹⁹⁸⁵ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 1201, f. 784-785.

¹⁹⁸⁶ PAVIA I SIMÓ, JOSEP. "Historia del órgano mayor de la Catedral de Barcelona (1538-1952)". *Anuario Musical*, 33 (1978). p. 90.

¹⁹⁸⁷ ACA: Fons Monacals Hisenda Volums 2244. s/f, 1723 març-1725 gener.

¹⁹⁸⁸ És possible que els treballs anteriors a l'any 1766 disposessin de cromorn a la cadireta però ho desconeixem per manca de documentació.

Un altre punt important, i que pertany indiscutiblement a la modernització dels instruments ja existents, és la modificació de l'alçada de to. No és un fenomen propi del període tractat sinó que s'inicia des del segle XV i avança fins a finalitzar el XVIII. L'objectiu, desenvolupat en dues centúries, és fer abaixar l'entonació, o diapasó, i desplaçar l'instrument, tornant-lo més greu, com explica clarament el contracte de restauració i renovació de l'orgue de Sant Jaume de Barcelona (1680)¹⁹⁸⁹: «[Bartomeu Triay] abaxarà dita orga al punt antural de tal manera que en aquell se pugue cantar ab tota la cantoria, menestrils y demás músics. I per dit effecte promet allargar las flautas necessàrias y també fer las que faltaran novas, y tot lo demás que serà necessari per a que en dita orga se puga cantar ab tota la música y cantoria conforme de sobre està dit». Amb aquest redactat, absolutament pedagògic, es descriu la tasca que suposarà el rebaixar l'entonació de l'orgue: desplaçar la canonada, retallar i/o afegir tubs, afinacions generals de l'instrument... La documentació ens ha permès descobrir diversos processos que es dilaten fins a la segona meitat de segle XVIII.

A propòsit dels mecanismes de l'orgue, cal anomenar principalment les manxes i l'aparició dels acoblaments. Durant tot el període, els manuscrits ofereixen poca informació sobre l'estructura i forma de les manxes. Molt discretament es detallava algun material amb que es fabricaven i les seves mides. Però el darrer decenni del segle XVIII, diversos manuscrits descriuen un nou sistema de produir el vent mitjançant una roda de ferro i un cigonyal que, amb poc esforç físic i pocs recursos humans, activaven quatre manxetes que actuaven successivament (no a la vegada, perquè es poguessin recuperar gradualment), dirigint vent ininterrompudament a unes altres manxes molt més voluminoses que actuaven de dipòsit. S'ha localitzat quatre casos a Catalunya i un a Menorca on es feia servir aquest sistema a instruments de Josep Pujol i Jordi Vullen^{DOC 129, 130, 132 i 133}.

A Catalunya, els dos únics instruments localitzats amb la singular característica dels acoblaments van ser els orgues de Santa Maria de Mataró (1734)^{DOC 49} d'Antoni Boscà i el de la col·legiata de Sant Jaume de Calaf (1766)^{DOC 110} de Lluís Scherrer.

La ubicació dels instruments a l'església no registra excessives novetats. Els orgues continuen col·locant-se on tradicionalment la fàbrica eclesial els ho permetia. Amb l'arribada d'orgueners estrangers, alguns d'ells intenten ubicar-los en els cors, a sobre la porta principal, però la iniciativa no va captar molts adeptes, malgrat que ha arribat algun document on s'esmenta la nova situació.

¹⁹⁸⁹ MADURELL I MARIMON, JOSEP MARIA. "Documentos para la historia de los maestros de capilla, cantores, organistas, órganos y organeros (siglos XIV-XVIII)". *Anuario Musical*, 6 (1951), p. 214.

